

ជីកា

ភាសាចារ្យ

អភិជម្ពូបិជកេ

ធាតុកថា-បញ្ចូបករណ៍

អនុជីកា

។ និមោ តស្ស ភក្កវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អភិធម្មបិដកេ

បញ្ចបករណ៍-អនុជីកា

ធាតុកថាបករណ៍-អនុជីកា

គន្ថាម្ពវណ្ណា

ធាតុកថាបករណ៍នេះនាយ ទេសទេសកបរិសាបទេសា វុត្តប្បការា ឯវាតិ កាលាបទេសំ ទស្សន្តោ “ធាតុកថាបករណ៍ ទេសន្តោ” តិអាទិមាហ។ “តស្សវ អនន្តរំ អទេសយី” តិ ហិ ឥមិនាវិកដ្ឋានន្តរំ ធាតុកថា ទេសិតាតិ តស្សា ទេសនាកាលោ អបទិដ្ឋោ ហោតិ។ យេ បន “វិកដ្ឋានន្តរំ កថាវត្ថុបករណ៍ ទេសិត” ន្តិ វទន្តិ, តេសំ វាទំ បដិក្ខេបន្តោ “វិកដ្ឋានន្តរំ... បេ.... ទស្សតុ” ន្តិ អាហ។

“កាមា តេ បឋមា សេនា” តិអាទិវចនតោ (សុ. និ. ៤៣៨; មហានិ. ២៨; ចូឡិនិ. នន្ទមាលាវបុត្តានិទ្ទេស ៤៧) កិលេសវិទ្ធិសនម្បិ ទេវបុត្តមារស្ស ពលវិធមនន្តិ សក្កាវត្ថុ, “អប្បវត្តិករណាវសេន កិលេសាភិសម្ពាទមាវាទ” ន្តិ បន វុច្ចមានត្ថា ខន្តិពលសន្ធាពលាទិអាទុកាវេន ឧស្សាហបរិសាពលភព្វនមេវ ទេវបុត្តមារស្ស ពលវិទ្ធិសនំ ទដ្ឋព្ភំ។ វិសយាតិក្កមនំ កាមធាតុសមតិក្កមោ។ សមុទយប្បហានបរិញ្ញាវសេនាតិ បហានាភិសមយបរិញ្ញាភិសមយានំ វសេន។ ននុ ចេតំ បញ្ចន្តំ មារាទំ ភព្វនំ សាវកេសុបិ លព្ពតេវាតិ ចោទនំ មនសិ

កត្វា អាហា “បរុបនិស្សយរហិត”ន្តិអាធិ។ វីរស្ស ភាវោ វីរិយន្តិ កត្វា វុត្ថំ
“មហាវីរិយោតិ មហាវីរោ”តិ។ មហាវីរិយតា ច បរិបុណ្ណាវីរិយចារមិតាយ
ចតុរង្គ្គសមន្មាគតវីរិយាធិដ្ឋានេន
អនញ្ញសាធារណចតុត្ថិធសម្មប្បធានសម្មត្តិយា ច វេទិតញ្ញា។ តតោ ឯវ
ហិស្ស វីរិយាហានិសិទ្ធិបីតិ។

ខន្ធាធិកេ ធម្មេ អធិដ្ឋាយ និស្សាយ វិសយំ កត្វា អភិធម្មកថា បវត្តាតិ
អាហា “អភិធម្មកថាធិដ្ឋានជ្ជេន វា”តិ។ តេសំ កថនតោតិ តេសំ ខន្ធាធិនំ
កថាការតោ។ ឯតេន អត្ថវិសេសសន្និស្សយោ ព្យញ្ញនសមុទាយោ បករណាន្តិ
វុត្ថំ ហោតិ។ អថ វា ធាតុយោ កថិយន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន វាតិ ធាតុកថា,
តថាបវត្តោ ព្យញ្ញនត្ថសមុទាយោ។ យទិ ឯវំ សត្តន្ធម្បិ បករណានំ
ធាតុកថាការោ អាបជ្ជតីតិ ចោទនំ សន្ធាយាហា “យទិបី”តិអាធិ។ តត្ថ
សាតិសយន្តិ សវិសេសំ វិចិត្តាតិវេកវសេន អនវសេសតោ ច ទេសនាយ
បវត្តត្តា។ តថា ហិ វុត្ថំ “សញ្ញាបិ ធម្មសង្កណី ធាតុកថាយ មាតិកា”តិ (ធាតុ.
៥)។ តេនេវាហា “ឯកទេសកថនមេវ ហិ អញ្ញត្ថ កត”ន្តិ។

ឥនានិ សាសនេ យេសុ ធាតុ-សន្នោ និរុទ្ទោ, តេសំ វសេន អញ្ញេហិបិ
អសាធារណំ ឥមស្ស បករណាស្ស ធាតុកថាការំ ទស្សន្តោ
“ខន្ធាយតនធាតុហិ វា”តិអាធិមាហា។ តត្ថ តត្ថាតិ ខន្ធាយតនធាតុសុ។
មហាញ្ញោ បកេនានុគតោ វិសយោ ឯតាសន្តិ មហាវិសយា, ធាតុយោ, ន
ខន្ធាយតនាធិ អប្បតរបទត្តា។ យេន វា សភាវេន ធម្មា
សង្កហាសង្កហាសម្បយោគវិប្បយោគេហិ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេ លភន្តិ, សោ សភាវោ
ធាតុ។ សា ធាតុ ឥធសាតិសយំ ទេសិតាតិ សវិសេសំ ធាតុយា កថនតោ ឥទំ
បករណំ “ធាតុកថា”តិ វុត្ថំ។ សភាវត្ថោ ហិ អយំ ធាតុ-សន្នោ “ធាតុសោ,

ភិក្ខុវេ, សត្តា សំសន្តង្គី”តិអាធិសុ (សំ. និ. ២.៩៨) វិយ។ ធាតុភេទន្តិ ធាតុវិភាគំ។
បករណ៍ន្តិ វចនសេសោ។ កុតោ បករណ៍-សន្តោ លព្ពតិ អាហ “សត្តន្តំ
បករណ៍កមេន វណ្ណានាយ បវត្តត្តា”តិ។ តេន យោជនំ កត្វាតិ តេន
បករណ៍-សន្តោ “ធាតុកថាវ បករណ៍ ធាតុកថាបករណ៍”ន្តិ យោជនំ កត្វា។
តំ ធិបន្តិ តំ ធាតុកថាបករណ៍ស្ស អត្ថធិបន្តំ, អត្ថធិបនាគារេន បវត្ត
វណ្ណានំ។ “អត្ថំ ធិបយិស្សមី”តិ វត្វា “តំ សុណាថា”តិ វនន្តោ
សោតទ្វារាទុសារេន តត្ថ ឧបដារណេ និយោជនីតិ អាហ
“តំធិបនវចនសវនេន ឧបដារថាតិ អត្តោ”តិ។

គន្ថាវម្ពវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១. មាតិការវណ្ណានា

១. នយមាតិការវណ្ណានា

១. បុទ្ទសវិធជនាតិ បុទ្ទសប្បការេន, បុទ្ទសហិ បទេហីតិ អត្តោ។ តត្ថ
“សង្កហោ អសង្កហោ”តិ ឥនមេកំ បទំ, តថា “សម្មយោគោវិប្បយោគោ”តិ។
“សង្កហិតេន សម្មយុត្តំ វិប្បយុត្ត”ន្តិអាធិនិ បន តីណិ តីណិ បទានិ ឯកេកំ
បទំ។ ឥតវេសុ បទិវិភាគោ សុវិញ្ញយេវ។ ឯតេហីតិ សង្កហាធិប្បការេហិ។
នយនំ ចាបនំ, តំ បន បវត្តនំ ញាបនញា ហោតិ តិ “បវត្តិយតិ ញាយន្តិ”តិ ច
ទ្វិធាបិ អត្តោ វុត្តោ។ នយា ឯវ ឧទ្ទិសិយមាធា មាតិកា។ អត្ថទ្វយេបិ
បវត្តនញាណកិរិយានំ ករណភារេន សង្កហាធិប្បការា នយាតិ វុត្តោ។
តេនាហ អដ្ឋកថាយំ “ឥមិធា សង្កហាធិកេន នយេនា”តិ (ធាតុ. អដ្ឋ. ១)។
បទានន្តិ អត្ថធិបកានំ វចនានំ។ បដ្ឋតិ ឯតេន អត្តោតិ ហិ បទំ។ បទានន្តិ ច
សំសាមិសម្ពន្ធ សាមិវចនំ, បករណ៍ស្សតិ បន អវយវាវយវីសម្ពន្ធ។

២. អព្ពន្ធរមាតិការណ្ណានា

២. តទត្ថានីតិ បដិច្ចសមុប្បាទត្ថានី។ បដិច្ច សមុប្បជ្ជតិ សង្ខារាទិកំ
ឯតស្មាតិ ហិ បដិច្ចសមុប្បាទោ, បច្ចេកំ អវិជ្ជាទិកោ បច្ចយធម្មោ។ តថា ហិ វុត្តំ
សង្ខារបិដកេ “ធានស បច្ចយា, ធានស បដិច្ចសមុប្បាទា”តិ។ តេសន្តិ ខន្ធជីនំ។
តថាទស្សីតានន្តិ គណនុទ្ទេសវិភាគមត្តេន ទស្សីតានំ។ កស្មា បនេត្ត
បដិច្ចសមុប្បាទោ ធានសភាវេនេវ គហិតោ, ននុ តត្ថ ភវោ កម្មភវាទិកេនេន,
សោកាធយោ ច សរូបតោយេវ ឥធម ចាឡិយំ គហិតាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ
“តត្ថា”តិអាទិ។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្មី “បញ្ចវិសាធិកេន បទសតេនា”តិ ឯវំ វុត្ត
អជ្ជកថាវចនេ។ កម្មភវស្ស ភាវនភាវេន, ឧបបត្តិភវស្ស ភវនភាវេន។
បទត្ថតោ បន កម្មភវោ ភវតិ ឯតស្មាតិ ភវោ, ឥតរោ ភវតិ, ភវនំ វាតិ។
តន្តិទានទុក្ខភាវេនាតិ ជរាមរណានិទានទុក្ខភាវេន។

“សព្វាបិ ធម្មសង្កណី ធាតុកថាយ មាតិកា”តិ ឥទម្បិ ធាតុកថាយ
មាតិកាកិត្តនមេវាតិ “សព្វាបិ...បេ... មាតិកាតិ អយំ ធាតុកថាមាតិកាតោ
ពហិធា វុត្តា”តិ វចនំ អសម្ពាវេន្តោ “អថ វា”តិអាទិមាហ។ បករណន្តរគតា
វុត្តា ធាតុកថាយ មាតិកាភាវេនាតិ អត្ថោ។ កាមព្យោត្ត មាតិកាភាវេន វុត្តា,
បករណន្តរគតត្ថា បន អញ្ញតោ គហិតញ្ញចា ឥតោ ពហិភូតា នាម ហោន្តិ,
សរូបតោ គហិតាវ បញ្ចក្ខន្ធាតិអាទិកា អព្ពន្ធរា។ តេនាហ “សរូបតោ
ទស្សត្វា ឋបិតត្ថា”តិ។ មាតិកាយ អសង្កហិតត្ថាតិ មាតិកាយ សរូបេន
អសង្កហិតត្ថា, ន អញ្ញថា។ ន ហិ មាតិកាយ អសង្កហិតោ កោចិ បទត្ថោ
អត្ថិ។ វិកិណ្ណភាវេនាតិ ខន្ធវិភង្គាទីសុ វិសុំ វិសុំ កិណ្ណភាវេន វិសជភាវេន។

៣. នយមុខមាតិការណ្ណានា

៣. ឈាន សង្គហាធិប្បការវិសេសានំ បវត្តិ ទេសនា, តស្សា
វិនិគ្គមជ្ជានតាយ ឆ្វារំ។ យថាវុត្តធម្មា យថាវហំ ខន្ធយា តនធាតុយោ អរូបិនោ
ច ខន្ធវាតិ តេសំ ឧទ្ទេសោ នយមុខមាតិកា។ តេនាហ “ឈាន” ត្តិអាទិ។
វិយុជ្ជនសីលា, វិយោគោ វា ឯតេសំ អត្ថិតិ វិយោគិនោ, តថា សហយោគិនោ,
សង្គហាសង្គហធម្មា ច វិយោគីសហយោគីធម្មា ច សង្គហា... បេ... ធម្មា,
សង្គណ្ឌានសង្គណ្ឌានវសេន វិយុជ្ជនសំយុជ្ជនវសេន ច បវត្តនកសភាវាតិ
អត្ថោ។ បុទ្ទសប័តិអាទិនា តមេវត្ថំ ចាកជតវំ ករោតិ។ យេហីតិ យេហិ
ខន្ធវាទីហិ អរូបក្ខន្ធមហិ ច។ តេ ចត្តារោតិ តេ សង្គហាធយោ ចត្តារោ។
សច្ចាធិហិប័តិ សច្ចេស្រ្ទិយបដិច្ចសមុប្បាទាធិហិបិ សហា។ យថាសម្ភវត្ថុ
សម្ភវានុរូបំ, យំ យំ បទំ សង្គហិតោ អសង្គហិតោតិ ច វត្ថុ យុត្តំ, តំ តត្ថិ អត្ថោ។

សោ បនាតិ សង្គហាសង្គហោ។ សង្គាហកក្ខតេហីតិ សង្គហណាកិរិយាយ
កត្កក្ខតេហិ។ តេហីតិ សច្ចាធិហិ។ ន សង្គហក្ខតេហីតិ សង្គហណាកិរិយាយ
ករណក្ខតេហិ សច្ចាធិហិ សង្គហាសង្គហោ ន វុត្តោ។ តត្ថាបិ ហិ
ខន្ធយា តនធាតុយោ ឯវ ករណក្ខតាតិ ធស្សេតិ។ ខន្ធវាទីហោ សង្គហេហីតិ
ខន្ធវាទីហិយេវ សង្គណ្ឌានកិរិយាយ ករណក្ខតេហិ, “ខន្ធសង្គហេន សង្គហិតា,
អាយតនសង្គហេន អសង្គហិតា, ធាតុសង្គហេន អសង្គហិតា, តេ ធម្មា ចត្វហិ
ខន្ធមហិ, ធូរិយាយតនេហិ, អជ្ជហិ ធាតុហិ អសង្គហិតា” តិ សង្គហាសង្គហោ
និយមេត្វា វុត្តោ។ តស្មាតិ យស្មា សច្ចាធិនិ សង្គាហកកាវេន វុត្តានិ, ន
សង្គហកាវេន, ខន្ធវាទីនិយេវ ច សង្គហកាវេន វុត្តានិ, តស្មា។

កស្មា បនេត្ត សច្ចាធយោ សង្គហាវសេន ន វុត្តាតិ? តថាទេសនាយ
អសម្ភវតោ។ ន ហិ សក្កា រូបក្ខន្ធវាទីនំ សមុទយសច្ចាធិហិ, សញ្ញាធិនំ វា
ស្រ្ទិយាធិហិ សង្គហនយេន បុច្ឆិតុវិស្សន្ទិតុ វាតិ។ តថា អរិយដលាធិសុ

ឧប្បន្នវេទនាដ៏ធំ សង្ខារវិនិច្ឆ័យតាម “វេទនាក្ខន្ធនោ កតិហិ សង្ខារា
សង្កហិតោ” តិ បុគ្គិក្ខាបិ “ឯកេន សង្ខេន សង្កហិតោ” តិ អាទិណ និយមេត្វា
សង្កហំ ឧស្សេតុំ ន សក្កាតិ។ យថាសម្ពុត្តិ យេហិ សម្បយោគោ, យេហិ ច
វិប្បយោគោ, តទនុរូបំ។

រូបំ រូបេន និព្វានេន វា វិប្បយុត្តំ ន ហោតិ, និព្វានំ វា រូបេន។ កស្មា?
សម្បយុត្តន្តិ អនាសង្កនិយសភាវត្ថា។ ចតុន្ទញ្ចំ ខន្ធនំ អញ្ញមញ្ចំ
សម្បយោគីការតោ “រូបនិព្វានេហិបិ សោ អត្ថំ នត្ថិ” តិ សិយា អាសង្កា, តស្មា
តេសំ ឥតវេហិ, ឥតវេសញ្ច តេហិ វិប្បយោគោ វុច្ចតិ, ន បន រូបស្ស រូបេន,
និព្វានេន វា, និព្វានស្ស វា រូបេន កត្តចិ សម្បយោគោ អត្ថំ តិ តទាសង្ការាវតោ
វិប្បយោគោបិ រូបស្ស រូបនិព្វានេហិ, និព្វានស្ស វា តេន ន វុច្ចតិ,
អរូបក្ខន្ធហិយេវ បន វុច្ចតិ តិ អាហា “ចតុហោវា” តិ អាទិ។ អនាម្ពណាស្ស
ចក្ខោយ តនាទិកស្ស។ អនាម្ពណាមិស្សកេហិ តិ អនាម្ពណេន
សោតាយ តនាទិណា អនាម្ពណាមិស្សកេន ច ធម្មាយ តនាទិនា។ មិស្សកស្ស
ធម្មាយ តនាទិកស្ស។ អនាម្ពណាមិស្សកេហិ ន ហោតិ តិ
យោជេតព្ពំ។ យេសំ បន យេហិ ហោតិ, តំ ឧស្សេតុំ “អនាម្ពណាស្ស
បនា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ យថា ហិ សាវម្ពណាស្ស អនាម្ពណេន
អនាម្ពណាមិស្សកេន ច វិប្បយោគោ ហោតិ, ឯវំ សាវម្ពណេនបិ សោ
ហោតិយេវ។ តេន វិយ អនាម្ពណាស្ស អនាម្ពណាមិស្សកស្ស ចាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

៤. លក្ខណមាតិការណ្ឌនា

៤. វិសុំ យោជនា កាតព្វតិ យោ តិហិ សង្កហោ ចតុហិ ច សម្បយោគោ
វុត្ថោ, តំ សភាគោ ភាវោ បយោជេតិ, យោ ច តិហិ អសង្កហោ ចតុហិ ច
វិប្បយោគោ វុត្ថោ, តំ វិសភាគោ ភាវោ ឥមមត្ថំ ឧស្សេត្ថោ “សង្កហោ... បេ....

វិញ្ញាយតី”តិ អាហា។ យស្ស សង្កហោ, សោ ធម្មា ខន្ធាទិកោ សភាគោ។ យស្ស
អសង្កហោ, សោ វិសភាគោ។ តថា សម្មយោគេសុបិ វេទិតតំ។ ឥទានិ យថាវុត្តំ
សភាគតំ សរូបតោ និទ្ធាវេត្វា ទស្សេតុំ “តត្ថា”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សមាធនភាវោ
សង្កហោ សភាគតា, ឯកុប្បនាទិកោ សម្មយោគេតិ ឥមិណ វុប្បនាទិវិធុរោ
អសមាធនភាវោ អសង្កហោ វិសភាគតា, នាទុប្បនាទិកោ វិប្បយោគេតិ
អយមត្ថោ អត្ថសិទ្ធាតិ ន វុត្តោតិ។

៥. ពាហិរមាតិការវណ្ណាធា

៥. ឯតេន ឋបនាការេនាតិ សរូបេន អគ្គហេត្វា យថាវុត្តេន
បករណន្តរមាតិកាយ ឥធម មាតិកាការវកិត្តនសម្ព័ន្ធាតេន ឋបនាការេន។
បករណន្តរឋបិតាយ មាតិកាយ អវិភាគេន បច្ឆតោ គហាលំ ពហិ ឋបនន្តិ
អាហា “ពហិ បិដ្ឋិតោ ឋបិតតត្ថា”តិ។ ឥធម អដ្ឋបេត្វាតិ ឥមិស្សា ធាតុកថាយ
សរូបេន អវេត្វា។ តថា បកាសិតតត្ថាតិ មាតិកាការេន ជោតិតតត្ថា។
ធម្មសង្កណ្ឌីសីសេន ហិ ធម្មសង្កណ្ឌិយំ អាគតមាតិការវ គហិតាតិ។ យេហិ
នយេហិ ធាតុកថាយ និទ្កេសោ, តេសុ នយេសុ, តេហិ វិភជិតព្រេសុ ខន្ធាទីសុ,
តេសំ នយានំ បវត្តិទ្វារលក្ខណេសុ ច ឧទ្ទិដ្ឋេសុ ធាតុកថាយ ឧទ្ទេសវសេន
វត្តតំ វុត្តមេវ ហោតីតិ យំ ឧទ្ទេសវសេន វត្តតំ, តំ វេត្វា បុន យថាវុត្តានំ ខន្ធាទីនំ
កុសលាទិវិភាគទស្សនត្ថំ “សញ្ញាបិ ធម្មសង្កណ្ឌី ធាតុកថាយ មាតិកា”តិ
វុត្តន្តិ ឯវមេត្ត មាតិកាយ និក្ខេបវិធិ វេទិតព្រោ។

“ការីតិ អយមាហា”តិ ឯត្ថ ការី-សន្នោវិយ “សង្កហោ អសង្កហោ”តិ ឯត្ថ
បទត្តវិបល្លាសការីនា ឥតិ-សន្នេន អត្ថបទត្តកោ សង្កហាសង្កហា-សន្នោ
សន្នបទត្តកោ ជាយតីតិ អធិប្បាយនាហា “អនិទ្ធាវិតត្ថស្ស សន្នស្សេវ
វុត្តត្ថា”តិ។ តេន អត្ថទ្វារតោ សង្កហាសន្នំ សំវណ្ណាតីតិ ទស្សេតិ។

អនិច្ចារីតវិសេសោតិ អសង្កហិតជាតិសញ្ញាតិអាទិវិសេសោ។ សាមញ្ញេន
គហេតព្ពតន្តិ សង្កហសទ្ធាតិធម្យតាសាមញ្ញេនវិញ្ញាយមាណោ វុច្ចមាណោ វា។
ន ចេត្ត សាមញ្ញញ្ច ឯករូបមេវាតិ ចោទនា កាតញ្ច ភេទាបេក្ខត្តា តស្ស។
យត្តកា ហិ តស្ស វិសេសា, តទបេក្ខមេវ តន្តិ។ “អត្តនោជាតិយា”តិ
វិញ្ញាយតិ យថា “មត្តយ្យា”តិ វុត្តេ អត្តនោ មាតុ ហិតាតិ។

ធម្មវិសេសំ អនិច្ចារេត្វាតិ សង្កហិតតាទិនា បុច្ឆិតព្វវិស្សន្នេតព្ពធម្មានំ
វិសេសនំ អកត្វា។ សាមញ្ញេនាតិ អវិសេសេន។ ធម្មានន្តិ ខន្ធទិធម្មានំ។
អវិសេសា និច្ចារេត្វាតិ “សង្កហិតេន អសង្កហិត”ន្តិអាទិកា អវិសេសា
ទ្វាទសបិ បុច្ឆិតព្វវិស្សន្នេតព្ពធម្មវិសេសំ និច្ចារេត្វា ធម្មានំ
បុច្ឆនវិស្សន្នេននយឧទ្ទេសាតិ យោជនា។ ននុ ច “សង្កហិតេន
អសង្កហិត”ន្តិអាទិយោបិ យថាវុត្តវិសេសំ អនិច្ចារេត្វា សាមញ្ញេន ធម្មានំ
បុច្ឆនវិស្សន្នេននយឧទ្ទេសាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “សង្កហិតេន
អសង្កហិត”ន្តិអាទិ។ យស្ស អត្តោ ញ្ញាយតិ, សន្នោ ច ន បយុដ្ឋតិ, សោ
លោចោតិ វេទិតញ្ច, អាវុត្តិអាទិវិសេន វា អយមត្តោ ជីបេតញ្ច។ តេនាតិ
លុត្តនិធិដ្ឋេន អសង្កហិត-សន្នេន។ សង្កហិតវិសេសវិសិដ្ឋោតិ ចក្ខាយតនេន
ខន្ធសង្កហេន សង្កហិតតាវិសេសវិសិដ្ឋោ, តេន សោតាយតនាទិភាវេន
អសង្កហិតោ សោតបសាទាទិកោ យោ វុប្បនសភាវោ ធម្មវិសេសោ។
តន្តិស្សតោ តំ ធម្មវិសេសំ និស្សាយ លព្ពមាណោ។ “តេ ធម្មា កតិហិ
ខន្ធហិ... បេ.... ចត្វហិ ខន្ធហិ អសង្កហិតា”តិអាទិនា អសង្កហិតតាសង្ខតោ
បុច្ឆាវិស្សន្នេននយោ បរតោ បុច្ឆិតាវិស្សន្និយមាណោ វេន ឧទ្ទិដ្ឋោ ហោតិ។
វិសេសេន ករណាវចនន្តិ វេនា តស្ស ធម្មស្ស
យថាវុត្តសង្កហិតតាវិសេសវិសិដ្ឋតំយេវ វិភាវេតិ។ ឯវមេតេ

បុច្ឆិតត្តវិស្សន្ត្រតព្ភធម្មវិសេសំ និទ្ទារេត្វា បុច្ឆនវិស្សន្ត្រននយុទ្ធសោ បវត្តាតិ
វេទិតញ្ច។

ននុ ច “សង្កហិតនអសង្កហិត”ន្តិ ឯត្តាវតាបិ អយមត្តោលព្ភតីតិ? ន
លព្ភតិ តស្ស ធម្មមត្តធីបនតោ។ នយុទ្ធសោ ហោសោ, ន ធម្មុទ្ធសោ។ តថា ហិ
ចាឡិយំ សង្កហិតនអសង្កហិតបទនិទ្ទេសេ “ចក្ខាយតនេន យេ ធម្មា
ខន្ធសង្កហេន សង្កហិតា, អាយតន...បេ... ធាតុសង្កហេន អសង្កហិតា”តិ វត្តា
“តេ ធម្មា កតិហិ ខន្ធហិ...បេ... អសង្កហិតា”តិ (ធាតុ. ១៧១) បុច្ឆិត្វា “តេ ធម្មា
ចត្វហិ ខន្ធហិ ជ្ជីហាយតនេហិ អដ្ឋហិ ធាតុហិ អសង្កហិតា”តិ ទុតិយំ
អសង្កហិតបទំ កហិតំ។ អញ្ញថា “ចក្ខាយតនេន យេ ធម្មា ខន្ធសង្កហេន
សង្កហិតា, តេ ធម្មា អាយតនសង្កហេន អសង្កហិតា, ធាតុសង្កហេន
អសង្កហិតា។ តេ កតមេ”ឥច្ឆេវ និទ្ទិសិតព្ភំ សិយា។

ឯស នយោតិ អតិទេសេន ទស្សិតមត្តំ ចាកជតរំ កាតុំ “តេសុប្បី”តិអាទិ
វុត្តំ។ តតិយបទេនាតិ លុត្តនិទ្ទេសេន គហោតព្ភន្តិ វុត្តបទំ សន្ធាយាហ។
កត្តអត្ត ករណិនិទ្ទេសោ សង្កហិតាសង្កហិតេហិ តេហិ ធម្មេហិ ធម្មានំ
សង្កហិតតាសង្កហិតតាយ វុត្តត្តា។ តថា ហិ តត្ត ចាឡិយំ “តេហិ ធម្មេហិ យេ
ធម្មា”តិ ធម្មមុខេនេវ សង្កហិតតាសង្កហិតតា វុត្តា។ ទុតិយតតិយេសុ បន
សង្កហិតតាសង្កហិតតាសម្ពាតវិសេសនទ្ទារេន ធម្មានំ
អសង្កហិតតាសង្កហិតតា វុត្តាតិ តត្ត “វិសេសនេ ករណាវចន”ន្តិ វុត្តំ។
តេនាហ “តត្ត ហិ...បេ... ធម្មន្តវស្សា”តិ។ តត្ត សភាវន្តវេនាតិ
សង្កហិតតាសង្កហិតតាសម្ពាតេន សភាវន្តវេន បការន្តវេន។
សភាវន្តវស្សាតិ អសង្កហិតតាសង្កហិតតាសម្ពាតស្ស សភាវន្តវស្ស។
ឯតេសូតិ ចតុត្ថបញ្ចមេសុ។ ធម្មន្តវេនាតិ អញ្ញធម្មេន។ ធម្មន្តវស្សាតិ តតោ

អញ្ញាស្ស ធម្មស្ស វិសេសនំ កតំ។ តត្ថ ហិ អន្តរេន បការវិសេសាមសនំ
ធម្មេនេវ ធម្មាវិសេសិតោតិ។ អាទិបទេនេវាតិ “សង្កហិតោនា”តិអាទិនា វុត្តន
បឋមបទេនេវ។ ឥតវេហិតិ “សម្មយុត្តំ វិប្បយុត្ត”ន្តិអាទិនា វុត្តហិ
ទុតិយតតិយបទេហិ។ ឯត្ថាតិ ឯកាទសមាទីសុ ចតុសុ។ ទុតិយតតិយេសុ
វិយ វិសេសនេ ឯវ ករណាវចនំ ទដ្ឋព្ពំ, ន ចតុត្ថបញ្ចមេសុ វិយ កត្តុអត្ថតិ
អធិប្បាយោ។ បុព្វាវិស្សជ្ជនានន្តិអាទិនា តមេវត្ថំ វិភាវេតិ។

វិវិធកប្បនតោតិ វិវិធំ ពហុធា កប្បនតោ, សង្កហាសង្កហានំ វិសុំ សហ ច
វិសេសនវិសេសិតព្ពការកប្បនតោតិ អត្ថោ។ តំ បនវិកប្បនំ វុត្តាការេន
វិភជនំ ហោតីតិ អាហា “វិភាគតោតិ អត្ថោ”តិ។ សន្និដ្ឋានលក្ខណេន
អធិមោក្ខេន សម្មយុត្តធម្មា អារម្មណេនិច្ឆយនាការេន បវត្តិយា
សន្និដ្ឋានវសេន វុត្តធម្មា។ តេ ច តេហិ សទ្ធិ តទវសិដ្ឋេ
ទ្វិបញ្ជាវិញ្ញាណាវិចិកិច្ឆាសហគតធម្មេ ច សង្កហេត្វា អាហា “សន្និដ្ឋានវសេន
វុត្តា ច សព្វេ ច ចិត្តប្បាទា សន្និដ្ឋានវសេន វុត្តសព្វចិត្តប្បាទា”តិ។ ឥតវេតិ
ជស្សាទយោ។ សព្វេសន្តិ ឯកូននវុតិយា ចិត្តប្បាទានំ។ បរិគ្គហេតព្ពាតិ
សង្កហាទិវសេន បរិគ្គណ្ឌិតព្ពា។ មហាវិសយេន អធិមោក្ខេន។ អញ្ញោសន្តិ
វិតក្កាទីនំ។ វចនំ សន្ធាយាតិ “អធិមុច្ឆនំ អធិមោក្ខោ, សោ
សន្និដ្ឋានលក្ខណោ”តិ ធម្មសង្កហវណ្ណានាយំ (ធរ. ស. អដ្ឋ. យេវាបនកវណ្ណានា)
“តណ្ហាបច្ចយា អធិមោក្ខោ, អធិមោក្ខបច្ចយា ភវោ”តិ បដិច្ចសមុប្បាទវិភង្គ
ច អាគតំ វចនំ សន្ធាយ។ អត្ថេ សតីតិ “សន្និដ្ឋាន...បេ.... សាធារណតោ”តិ
ឯវមត្ថេ វុច្ឆមានេ។ វត្ថុព្ពេស្វតិ សង្កហាទិបរិគ្គហត្ថំ វត្ថុព្ពេសុ។ វុត្តា ជស្សាទយោ
មនសិការបរិយោសាណា។ តាទិសស្សាតិ ជស្សាទិសទិសស្ស សាធារណស្ស
អធិមោក្ខសទិសស្ស អសាធារណស្ស អញ្ញាស្ស ធម្មស្ស អភាវា។

នដុ ជីវិតិទ្រ្ទិយចិត្តដ្ឋិតិយោបិ សាធារណាតិ? សច្ចំ សាធារណា, អត្ថិ បន
វិសេសោតិ ធស្សន្តោ អាហា “ជីវិតិទ្រ្ទិយំ បនា”តិអាទិ។ អសមាធិសភាវា
ពលភាវំ អប្បត្តា សាមញ្ញសន្តោនេវ វត្តញ្ញាតិ យោជនា។
សាមញ្ញវិសេសសន្តោហិ ចាតិ សាមញ្ញវិសេសសន្តោហិ វត្តញ្ញា ច សមាធិសភាវា
ចិត្តកក្កតា។ វិសេសសន្តវចន្តិយំ អញ្ញាតិ ពលប្បត្តសមាធិតោ អញ្ញំ
សាមញ្ញសន្តោ ព្យាបេតតំ, វិសេសសន្តោ ច និវត្តតតំ នត្ថិ សមាធិសភាវាយ
ឯវ ចិត្តកក្កតាយ គហិតត្តា។ ន អញ្ញាព្យាបកនិវត្តកោ សាមញ្ញវិសេសោ
អនញ្ញ... បេ... វិសេសោ, តស្ស ធិបនតោ។ តស្ស ធម្មស្សាតិ តស្ស
ពលប្បត្តសមាធិធម្មស្ស។ ភេទធិបកេហិតិ វិសេសធិបកេហិ
សមាធិពលាទិវចនេហិ វត្តញ្ញា។ វត្តលក្ខណា
អនញ្ញាព្យាបកនិវត្តកសាមញ្ញវិសេសធិបនា សន្តា។ តតោ វិបរិតេហិ អញ្ញំ
ព្យាបេតតំ និវត្តតតញ្ញា គហិតា បរិតេហិ សាមញ្ញវិសេសសន្តោហាវ ន
សុខាធិសភាវា វេទនាវិយ វត្តញ្ញា។ តស្មាតិ យស្មា អសមាធិសភាវា
សមាធិសភាវាតិ ទ្វេធាភិទ្ឋិតា គហិតា ចិត្តកក្កតា, តស្មា។
អសមាធិសភាវមេវ បកាសេយ្យវិសេសសន្តនិវេក្ខំ បរិតេហានត្តា។ ឥតរោតិ
សមាធិពលាទិកោវិសេសសន្តោ។ ឥធាតិ ឥមស្មី អញ្ញន្តរមាតិកុឡេស,
សាធារណ ជស្សាទិកេ, មហាវិសយេ វា អធិមោក្ខ ឧទ្ទិសិយមាទេ។ នដុ ច
អភិទ្ឋិតា គយ្ហមាធា ចិត្តកក្កតា វេទនាវិយ សាធារណា ហោតីតិ ចោទនំ
សន្ធាយាហា “អភិទ្ឋាបិ វា”តិអាទិ។ “ចិត្តស្ស បិតិ ចិត្តកក្កតា
អវិសាហាជមាទសតា (ធរ. ស. ១១, ១៥)។ អរូបនំ ធម្មានំ អាយុ បិតី”តិ (ធរ. ស.
១៩) វចនតោ សមាធិជីវិតិទ្រ្ទិយានំ អញ្ញធម្មនិស្សយេន វត្តញ្ញា វេទិតញ្ញា។ ន
អរហតីតិ ឥធម្ម ឧទ្ទេសំ ន អរហតិ សមុទេនេវ វត្តញ្ញេសុ ជស្សាទិសុ
ឧទ្ទិសិយមាទេស្វតិ អត្តោ។

មាតិកាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. និទ្ទេសវណ្ណានា

១. បឋមនយោ សង្កហាសង្កហបទវណ្ណានា

១. ខន្ធបទវណ្ណានា

៦. “អភិញ្ញេយ្យធម្មភាវេន វុត្តា ចត្តារោ ខន្ធា ហោន្តី” តិអាទិនា, “រូបក្ខន្ធនោ អភិញ្ញេយ្យោ” តិអាទិនា ច អភិញ្ញាតលក្ខណវិសយាតិ អាហា “សភាវតោ អភិញ្ញាតាន” ត្ថិ។ បរិញ្ញេយ្យតាធិតិ អាទិ-សន្ទេន
បហាតព្ពសច្ឆិកាតព្ពភាវេតព្ពតា សង្កយ្ហតិ។ អធិបតិយាធិតិ
អធិបតិបច្ចយភាវឧបជ្ជានបទហនាធិនិ។ សច្ចាធិវិសេសោវិយាតិ
ទុក្ខសច្ចាធិបរិយាយោ អភិញ្ញេយ្យបីឡនជ្ជាធិវិសេសោវិយ។ ឯវញ្ច កត្វាតិ
នយមុខមាតិកាយ អភិញ្ញេយ្យនិស្សយេន វុច្ចមានត្តា ឯវ។ តេសំ រូបធម្មានំ
បញ្ចន្តំ ខន្ធានំ ខន្ធភាវេន វិយ រូបក្ខន្ធភាវេន សភាគតា ហោតិ, ន
វេទនាក្ខន្ធាធិភាវេនាតិ សង្កហលក្ខណាមាហា។ ឥតីតិ តស្មា, យស្មា រូបធម្មា
អញ្ញមញ្ញំ រូបក្ខន្ធភាវេន សភាគា, តស្មាតិ អត្ថោ។ រូបក្ខន្ធភាវសង្ខាតេន
រូបក្ខន្ធភាវេន អត្ថមុខេនេវ គហាលោ។ សន្និទ្ធាវេន បន គហាលោ
រូបក្ខន្ធវេនសង្ខាតេន វា រូបក្ខន្ធវេនវេនយតាសង្ខាតេន។ ឥទានិ តមេវត្ថំ
ចាកជតវំ កាតុំ “រូបក្ខន្ធនោតិ ហី” តិអាទិ វុត្តំ។

បុរិមេនាតិ រូបក្ខន្ធនោ។ សញ្ញាក្ខន្ធមូលកាតិអាទិសុ “បុរិមេន
យោជិយមាទេ” តិអាទិ អាទេត្វា យថាវហំ យោជេតព្ពំ។ អភេទតោ
បញ្ចកបុច្ឆាវិស្សជ្ឈនំ ខន្ធបទនិទ្ទេសេ សព្ពបច្ឆិមមេវាតិ អាហា “ភេទតោ
បញ្ចកបុច្ឆាវិស្សជ្ឈនានន្តរ” ត្ថិ។

អាយតនបទាទិវណ្ណានា

៤០. យទិបិ ឯកកេបិ សទិសំវិស្សជ្ជនំវិស្សជ្ជនំ សមុទយមគ្គសច្ចានំ

“សមុទយសច្ចំ ឯកេន ខន្ធន... បេ... មគ្គសច្ចំ ឯកេន ខន្ធន ឯកេនាយតនេន
ឯកាយ ឆាតុយា សង្កហិតំ, ចត្វហិ ខន្ធហិ ឯកាទសហិ អាយតនេហិ
សត្តរសហិ ឆាតុហិ អសង្កហិត”ន្តិ (ឆាតុ. ៤១) និទ្ទិដ្ឋត្តា។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី
ឥន្ទ្រិយបទនិទ្ទេសេ។ ចក្កុសោតចក្កុសុខិន្ទ្រិយទុកានន្តិ ចក្កុសោតទុកំ
ចក្កុសុខិន្ទ្រិយទុកន្តិ ឯតេសំ ទុកានំ។ ចក្កុសោតសុខិន្ទ្រិយានញ្ចា “ឯកេន
ខន្ធន ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ឆាតុយា សង្កហិតំ, ចត្វហិ ខន្ធហិ
ឯកាទសហិ អាយតនេហិ សត្តរសហិ ឆាតុហិ អសង្កហិត”ន្តិ ឯកកេ សទិសំ
វិស្សជ្ជនំ។ ចក្កុសោតិន្ទ្រិយទុកស្ស បទ “ចក្កុន្ទ្រិយញ្ច សោតិន្ទ្រិយញ្ច ឯកេន
ខន្ធន ទិហាយតនេហិ ទិហិ ឆាតុហិ សង្កហិតា, ចត្វហិ ខន្ធហិ
ទសហាយតនេហិ សោឡសហិ ឆាតុហិ អសង្កហិតា”តិ, “ចក្កុន្ទ្រិយញ្ច
សុខិន្ទ្រិយញ្ច ទិហិ ខន្ធហិ ទិហាយតនេហិ ទិហិ ឆាតុហិ សង្កហិតា, តីហិ
ខន្ធហិ ទសហាយតនេហិ សោឡសហិ ឆាតុហិ អសង្កហិតា”តិ
ចក្កុសុខិន្ទ្រិយទុកស្ស ច អសទិសំវិស្សជ្ជនំ។ នាបិ ទុកេហិ តិកស្សាតិ
ចក្កុសោតចក្កុសុខិន្ទ្រិយាទិទុកេហិ ចក្កុសោតសុខិន្ទ្រិយាទិទិកស្ស នាបិ
សទិសំវិស្សជ្ជនំ។ ឥធាតិ សច្ចបទនិទ្ទេសេ។ តិកេន ចាតិ
ទុក្ខសមុទយមគ្គាទិទិកេន ច។ “បញ្ចហិ ខន្ធហិ ទ្វាទសហាយតនេហិ
អដ្ឋារសហិ ឆាតុហិ សង្កហិតា, ន កេហិចិ ខន្ធហិ ន កេហិចិ អាយតនេហិ ន
កាហិចិ ឆាតុហិ អសង្កហិតា”តិ សទិសំវិស្សជ្ជនំ។

៦. បដិច្ចសមុប្បាទវណ្ណានា

៦០. អវិជ្ជាវចនេនាតិ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិ ឯត្ថ អវិជ្ជាគ្គហណេន។
វិសេសនំ ន កត្តតំ, “សត្តម្បវិញ្ញាណា”ន្តិ វត្ថុពុទ្ធិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ
ការណាមាហ “កុសលាធិនម្បី”តិ អាទិនា។ វិស្សជ្ជនាសទិសេន
សត្តវិញ្ញាណាទិសង្កហណាតោ។ តេសន្តិ វិញ្ញាណាទិបទានំ។ ឥធាតិ ឥមស្មី
បឋមនយេ។ អកម្មជាធម្មិ សង្កហិតតាវិញ្ញាយតិ សទ្ទាយតនស្សប
គហិតត្តា។

៧០. ជាយមាណ...បេ... មាណន្តិ ជាយមាណាទិអវត្ថានំ ធម្មានំ។
ជាយមាណាទិការមត្តត្ថាតិ និព្ពត្តនាទិអវត្ថាមត្តការតោ។ វិនិព្ពន្ធិត្វាតិ
អវត្ថាការតោវិនិព្ពោកំ កត្វា។ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមាណនិ, សការមត្តក្ខតានីតិ
បរមត្ថធម្មានំ អវត្ថាការមត្តក្ខតានិ។ អបរមត្ថសភាវានិបិ រូបធម្មស្ស
និព្ពត្តិអាទិការតោ រុប្បនភាវេន គយ្ហន្តិ។ តតោ “រូបក្ខន្ធស្ស សភាកានិ,
អរូចានំ បន ជាតិជរាមរណានី”តិ អាណេត្វា យោជនា។ ឯកេកក្ខតានីតិ យថា
ឯកស្មី រូបកលាបេ ជាតិអាទិនិ ឯកេកានិយេវ ហោន្តិ, ឯវំ ឯកស្មី
អរូបកលាបេបីតិ វុត្ថំ។ តេនាហ “រូបកលាបជាតិអាទិនិវិយា”តិ អាទិ។
អនុកវនសញ្ញាននិវិជាននកិច្ចានំ វេទនាទិនំ និព្ពត្តិអាទិក្ខតានិបិ ជាតិអាទិនិ
តថា ន គយ្ហន្តិតិ អាហ “វេទិយន...បេ... អគយ្ហមាណនី”តិ។ តេន
វេទនាក្ខន្ធវិហិ ជាតិអាទិនំ សង្កហាការមាហ។ “ជាតិ, ភិក្ខុវេ, អនិច្ចា
សង្ខតា”តិ អាទិវចនតោ ជាតិអាទិនម្បី សង្ខតបរិយាយោ អត្ថីតិ
សង្ខតាភិសង្ខរណាកិច្ចេន សង្ខារក្ខន្ធនេន តេសំ សង្កហោតិ វុត្ថំ “សង្ខតា...បេ...
សភាកានី”តិ។ តេនេវ ច សង្ខារក្ខន្ធស្ស អនេកន្តបរមត្ថកិច្ចតា វេទិតញ្ញា។
តថា ធុរិយានីតិ វុត្ថប្បកាវេន រូចារូបធម្មានំ និព្ពត្តិអាទិការេន ធូប្បកាវានិ។
តេនាតិ យថាវុត្ថសភាគត្ថេន។ តេហិ ខន្ធវិហិតិ
រូបក្ខន្ធសង្ខារក្ខន្ធធម្មាយតនធម្មធាតុហិ។

បឋមនយសង្គហាសង្គហបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយនយោ សង្គហិតេនអសង្គហិតបទវណ្ណនា

១៧១. “សង្គហិតេនអសង្គហិត”ន្តិ ឯត្ថ សង្គហិតាសង្គហិតសន្តា
ភិដ្ឋានិករណា ន គហេតញ្ញាវិសេសនិវិសេសិតព្ពតាយ ឥច្ឆិតត្តា។ យោ ហិ
ធម្មា សង្គហិតតាវិសេសវិសិដ្ឋា អសង្គហិតា ហេជ្ជា ឧទ្ធិដ្ឋា, ស្ទេវ ឥធ
អសង្គហិតភាវេន បុច្ឆិត្វាវិស្សជ្ជិយតីតិ ទស្សន្តោ “យំ តំ... បេ... តទេវ
ទស្សន្តោ”តិ អាហា។ យេ ហិ ធម្មា ចក្ខាយតនេន ខន្ធសង្គហេន សង្គហិតា,
អាយតនធាតុសង្គហេន ច អសង្គហិតា, តេសំយេវ បុន ខន្ធធិហិ អសង្គហា
បុច្ឆិត្វាវិស្សជ្ជិតោ។ តេន វុត្ថំ “ចក្ខាយតនេន... បេ... អាហា”តិ។ សព្ពត្តាតិ
សព្វេសុ នយេសុ វារេសុ ច។ ខន្ធធិសង្គហសាមញ្ញានន្តិ
“ខន្ធសង្គហេន”តិ អាទិនា អវិសេសេន វុត្តានំ ខន្ធធិសង្គហានំ។
“សាមញ្ញោជាតនាវិសេសេ អវតិដ្ឋតិ”តិ អាហា “និច្ចំវិសេសាបេក្ខត្តា”តិ។
វិសេសាវពោធនត្ថានិ បញ្ញាព្យាករណានីតិ វុត្ថំ “ភេទនិស្សិតត្តា ច
បុច្ឆាវិស្សជ្ជនាន”ន្តិ។ សវិសេសាវ ខន្ធធិគណនាតិ “ខន្ធសង្គហេន”តិ អាទិនា
អវិសេសេន វុត្តាបិ រូបក្ខន្ធធិនា សវិសេសាវ ខន្ធធិគណនា, ខន្ធធិនា
សង្គហេតិ អត្តោ។ សុទ្ធាតិ កេវលា អនវសេសា, សាមញ្ញាភូតាតិ វុត្ថំ ហេតិ។

តត្ថាតិ យថាធិកតេ ទុតិយនយោ។ សាមញ្ញោជាតនាយ វិសេសនិច្ឆិដ្ឋត្តា
អាហា “សង្គហិត... បេ... និច្ចាវតត្តា”តិ។ តីសុ សង្គហេសូតិ ខន្ធធិសង្គហេសុ
តីសុ។ អញ្ញេហិតិ វុត្តាវសេសេហិ ធិហិ ឯកេន វា។ ឯត្ថកេនេវ ទស្សតញ្ញា
សិយុំ តាវតាបិ សង្គហិតេន អសង្គហិតភាវស្ស បកាសិតត្តា។ តេសន្តិ
សង្គហិតេនអសង្គហិតភាវេន វុត្ថធម្មានំ។ ឯវិវិជានន្តិ “ចក្ខាយតនំ
សោតាយតន”ន្តិ អាទិនា អនិច្ចាវតវិសេសានំ។ អសម្ពាតិ វុត្ថប្បការេន

និទ្ទិសិតុំ អសម្ពាទ្ធ។ សង្គហាទិនយនស្សនមត្តំ នយមាតិកាយ ព្យាបាទោ, យត្ថ
បន សង្គហាទយោ, តេ ខន្ធទាយោ កុសលាទយោ ច តេសំវិសយភូតាតិ តេហិ
វិនា សង្គហាទិនំ បវត្តិ នត្ថិ។ តេនាហ “នយមាតិកាយ
អព្ពន្ធពាហិរមាតិកាបេក្ខត្តា”តិ។ សង្គាហកំ អសង្គាហកញ្ចាតិ វត្ថុតំ។ យោ
ហិ ឥធ សង្គាហកកាវេន វុត្តោ ធម្មា អសង្គាហកកាវេនបិ វុត្តោយេវាតិ។

“យេ ធម្មា ខន្ធសង្គហេន សង្គហិតា, អាយតនធាតុសង្គហេន
អសង្គហិតា”តិ, “យេ ធម្មា ខន្ធសង្គហេន អសង្គហិតា,
អាយតនធាតុសង្គហេន សង្គហិតា”តិ ច យត្ថ
បុច្ឆិតតំវិស្សន្និតតុធម្មវិសេសនិទ្ធារណំ នត្ថិ, តត្ថ បឋមនយេ ធម្មនយេ ច
“រូបក្ខន្ធា កតិហិ ខន្ធហិ សង្គហិតោ? ឯកេន ខន្ធណា”តិ (ធាតុ. ៦), “រូបក្ខន្ធា
កតិហិ ខន្ធហិ សម្មយុត្តាតិ? នត្ថិ។ ចត្វហិ ខន្ធហិ វិប្បយុត្តា”តិ (ធាតុ.
២២៨) ច ឯវំ បុច្ឆិតតំវិស្សន្និតតុកាវេន។ ឥតវេស្វតិ ទុតិយាទិនយេសុ។ តស្ស
តស្សាតិ យំ បុច្ឆិតតំវិស្សន្និតតុញ្ច “យេ ធម្មា”តិ អនិយមិត្យបេន និទ្ធាវិតំ,
តស្ស តស្ស “តេ ធម្មា”តិ និយាមកកាវេន។

ឯត្ថាតិ ឯតស្មី បករណោ។ យេន យេន ចក្ខាយតនាទិនា សង្គាហកេន។
ខន្ធទិនសង្គហេសូតិ ខន្ធយតនធាតុសង្គហេសុ។ តេន តេនាតិ
ខន្ធទិនសង្គហេន។ អញ្ញត្តិ តតោ តតោ សង្គាហកតោ អញ្ញំ។ តត្ថិនិមុត្តំ
សង្គហេតញ្ញាសង្គហេតតំ យំ ធម្មជាតំ អត្ថិ, តំ តនេវ “ចក្ខាយតនេន យេ ធម្មា
ខន្ធសង្គហេន សង្គហិតា, អាយតនធាតុសង្គហេន អសង្គហិតា”តិ
សង្គាហកាសង្គាហកកាវេន ឧទ្ធជំ។ អញ្ញោ ធម្មា នត្ថិ តស្ស សភាគកាវេន
សង្គាហកស្សេវ អភាវតោ។ សិយា បនេតំ សភាគេន ឯកេនេសេន

សង្គ្រោះហតិ, តំ បដិក្ខិបន្តោ អាហា “ន ច សោ...បេ.... ហោតិ” តិ។ យញ្ញាតិអាទិនា
វេទនន្តំ បរិហារតិ។

យទិ ចាតិអាទិនាបិ តស្សេវ តេន សង្គហាការំ ចាហាការំ ទស្សនេន
វិភាវេតិ។ តត្ថ សោ ឯវាតិ យោ រូចាទិក្ខន្ធនោ សង្គ្រាហកកាវេន វុត្តោ, សោ ឯវ
តេន រូចាទិក្ខន្ធនេន សង្គ្រេយ្យេយ្យ សង្គ្រហតត្តោ កវេយ្យ, តេនេវ តស្ស
សង្គហាកាវេ លក្ខណំ ទស្សេន្តោ អាហា “ន ហិ សោ ឯវ តស្ស សភាគោ
វិសភាគោ ចា” តិ។ ឯកទេសាវិយ ចក្ខាយតនាទយោ សមុទាយស្ស
រូបក្ខន្ធទិកស្ស។ រូបក្ខន្ធនោ ចក្ខាយតនាទិនំ ន សង្គ្រាហកោ អសង្គ្រាហកោ ច
សភាគវិសភាគកាវាភាវតោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។
សមុទាយន្តោគធានន្តិអាទិនា វុត្តមេវត្ថំ ចាកជតំ ករោតិ។ តត្ថ យេនាតិ
វិភាគេន។ តេតិ ឯកទេសា។ តេសន្តិ ឯកទេសានំ។ ឯត្ថ តទន្តោគធិតាយ
វិភាគាភាវោ, វិភាគាភាវេន សភាគវិសភាគតាភាវោ, តេន
សង្គ្រាហកាសង្គ្រាហកតាភាវោ ទស្សិតោតិ វេទិតត្តោ។

យថា សព្វេន សព្វំ សភាគវិសភាគាភាវេន ឯកទេសានំ សមុទាយោ
សង្គ្រាហកោ អសង្គ្រាហកោ ច ន ហោតិ, ឯវំ ឯកទេសសភាគវិសភាគានន្តិ
ទស្សេន្តោ “តថា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ យថាតិអាទិ ឧទាហរណទស្សនេន
យថាវុត្ថស្ស អត្ថស្ស ចាកជករណំ។ ខន្ធសង្គហេន សង្គ្រាហកំ
អសង្គ្រាហកញ្ញាតិ យោជនា។ តថា សេសេសុបិ។ ន ហិ ឯកទេស...បេ....
វិសភាគំ យេន សមុទាយោ សង្គ្រាហកោ អសង្គ្រាហកោ ច សិយាតិ
អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ ច សង្គ្រាហកត្ថំ តាវ មា ហោតុ, អសង្គ្រាហកត្ថំ បន កស្មា
បដិក្ខិបីយតីតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា អាហា “តស្មា” តិអាទិ។ តត្ថ តស្មាតិ
វុត្តមេវត្ថំ ហេតុភាវេន បរាមសតិ។ អត្ថតោ អញ្ញាស្ស, អត្ថនិ អន្តោគធិតោ

អញ្ញស្ស, អត្ថកទេសសភាគតោ អញ្ញស្ស សតិបិ អសង្កាហកត្ថតិ
យោជនា។ តំ បនេតំ “រូបក្ខន្ធរូបក្ខន្ធន សង្កហិតោ អសង្កហិតោ ច ន
ហោតី” តិអាទិនា វុត្ថេ តយោ បកាវេ សន្ទាយ វុត្ថំ។ សង្កាហកត្ថមេវ ឯតេសំ
នត្ថិតិ ឯតេសំ អត្តា, អត្តនិ អន្តោគតោ, អត្ថកទេសសភាគតោ ចាតិ វុត្តានំ
សង្កាហកកាវោ ឯវ នត្ថិ សភាគាភាវតោ។ តេន វុត្ថំ “ន ហិ សោ ឯវ តស្ស
សភាគោ” តិអាទិ។ យេនាតិ សង្កាហកត្ថន។ ឯវ រូបាទន្តិ យថាវុត្តានំ
តិប្បកាវាទំ អគ្គហរំ វេទិតព្ពំ សតិបិ វិសភាគភាវេតិ អធិប្បាយោ។

តេនាតិ “ធម្មាយតន” តិអាទិនា វេចនេន។ ឯកទេសស្ស វេទនាក្ខន្ធាទិកស្ស
សមុទាយស្ស ធម្មាយតនស្ស សង្កាហកត្ថំ ឯកទេសេន សមុទាយស្ស
សង្កហិតភាវន្តិ អត្តោ, សមុទាយស្ស រូបក្ខន្ធស្ស ឯកទេសស្ស
ចក្ខាយតនស្ស សោតាយតនស្ស ច សង្កាហកត្ថំ សមុទាយេន ឯកទេសស្ស
សង្កហិតភាវន្តិ វុត្ថំ ហោតិ។ យទិ ឯវំ ន ទស្សេតិ, អថ កី ទស្សេតិ តិ អាហ
“ចតុក្ខន្ធកណ្ឌនកេទេហី” តិអាទិ។ តត្ថ ចតុក្ខន្ធកណ្ឌនកេទេហី តិ
រូបាទិចតុក្ខន្ធកណ្ឌនវិកាគេហី។ បញ្ចាធាតិ រូបាទិចតុក្ខន្ធសង្កហោ
វិញ្ញាណក្ខន្ធសង្កហោតិ ឯវំ បញ្ចប្បកាវេន ភិន្នតំ។ តេនាហ
“គណេតព្ពាគណេតព្ពភាវេនា” តិ។ “ឯកេន ខន្ធនា” តិអាទីសុ ករណត្ថេ
ករណវេចនំ, ន កត្តអត្ថតិ កត្វា អាហ
“សង្កាហកាសង្កាហកនិវេក្ខាន” តិ។ តេនេវាហ
“កម្មករណមត្តសព្ពាវា” តិ។ ទុតិយាទយោ បន នយា។
អគណនាទិទស្សនាទិ តិ អគណនកណ្ឌនទស្សនាទិ។ ននុ ច ទុតិយាទីសុ
គណនាទិទិបិ វិជ្ជន្តិតិ? សច្ចំ វិជ្ជន្តិ, តានិ បន វិសេសនក្ខតានិ អប្បធានាទិ តិ
វិសេសិតព្ពក្ខតានំ បធានានំ វសេនេវ វុត្ថំ។ “ចក្ខាយតនេន យេ ធម្មា

ខន្ធសង្គហែន សង្គហិតា"តិអាទិនា កត្តអាទិយោ និទ្ទិដ្ឋាតិ អាហា
"កត្តករណកម្មត្ថយសញ្ញាវា"តិ។

តថា តថាតិ តេន តេន រូបក្ខន្ធាទិប្បកាវេន។ តំតំខន្ធាទិភាវាភាវោ
សភាគវិសភាគតាតិ រូបធម្មាដ៏នំ រូបក្ខន្ធាទិភាវោ សភាគតា,
វេទនាក្ខន្ធាទិអភាវោវិសភាគតាតិ អត្ថោ។ យថាទិដ្ឋាវិតធម្មទស្សនេតិ "យេ
ធម្មា, តេ ធម្មា"តិ ទិដ្ឋាវិតប្បការធម្មនិរូបនេ។ សង្គ្គាហកសង្គហេតព្ពានន្តិ
ចក្ខាយតនាទិកស្ស សង្គ្គាហកស្ស សោតាយតនាទិកស្ស ច
សង្គហេតព្ពស្ស។ សមាទក្ខន្ធាទិភាវោតិ ឯកក្ខន្ធាទិភាវោ, រូបក្ខន្ធាទិភាវោតិ
អត្ថោ។ តទភាវោតិ តស្ស សមាទក្ខន្ធាទិភាវស្ស អភាវោ អញ្ញក្ខន្ធាទិភាវោ។
អយន្តិ យូរយំ បឋមនយេ តថា តថា គណេតព្ពាគណេតព្ពតាសង្គ្គាតោ
ទុតិយាទិនយេសុ យថាវុត្តានំ សមាទក្ខន្ធាទិភាវាភាវសង្គ្គាតោ
តំតំខន្ធាទិភាវាភាវោ វុត្តោ, អយមេតេសំ ទិប្បការាទំ នយានំ
សភាគវិសភាគតាសុ វិសេសោ។

សមុទយសច្ចសុខិន្ទ្រិយាទិទិ អាទិ-សន្ទេន មគ្គសច្ចទុក្ខិន្ទ្រិយាទិ សង្គយ្ហតិ។
អសង្គ្គាហកត្តាភាវតោតិ សង្គហិតតាវិសិដ្ឋស្ស អសង្គ្គាហកត្តស្ស
អភាវតោ។ ន ហិ សក្កា "សមុទយសច្ចេន យេ ធម្មា ខន្ធសង្គហែន សង្គហិតា,
អាយតនធាតុសង្គហែន អសង្គហិតា"តិអាទិ វុត្តំ។ ទុក្ខសច្ចសទិសានិ
អព្យាកតបទានីនិ។ ឥតវេហិតិ អាយតនធាតុសង្គហេហិ
សង្គ្គាហកត្តាសង្គ្គាហកត្តាភាវតោ ន ទុក្ខជាទីតិ យោជនា។ ឯវន្តិអាទិ
យថាវុត្តស្ស អត្ថស្ស និគមនវសេន វុត្តំ។ ន រូបក្ខន្ធាទិ ន សញ្ញា
រូបក្ខន្ធជម្មោតិ អត្ថោ។

“ខន្ធបទេនា” តិ ឥទំ ករណេត្ថ ករណាវចនំ, ន កត្តអត្ថតិ អាហា
“ខន្ធបទសង្កេហនាតិ អត្ថោ” តិ។ តេនេវស្ស កត្តអត្ថតំ បដិសេធតំ “ន
សង្កាហកេនា” តិ វុត្ថំ។ ករណំ បន កត្តាហិតំ នត្ថិតិ អាហា “កេនចិ
សង្កាហកេនាតិ ឥទំ បន អានេត្វាវត្ថុព្ព” តិ។ សង្កាហកេសុ ន យុជ្ជតិ ន
សង្កេហតព្ពេសូតិ អធិប្បាយោ។ រូបក្ខន្ធឆម្មា ហិ “យេ ធម្មា ខន្ធសង្កេហន
សង្កហិតា” តិ វុត្ថាតិ។ សមុទាយេ វុត្ថវិធិ តទរយវេបិ សម្ពវត្ថិតិ ចោទនំ
សមុជ្ឈាបេន្តោ “ឯតេន នយេនា” តិ អាទិមាហា។ បដិយោគីនិវត្តនំ ឯវ-សន្តេន
ករិយត្ថិតិ អាហា “ន ហិ អញ្ញមត្តនិវារណំ ឯវ-សន្តស្ស អត្ថោ” តិ។ តេនាហា
“សង្កាហកតោ អញ្ញនិវារណំ ឯវ-សន្តស្ស អត្ថោ” តិ។ សោ ច... បេ... បេ ក្ខន្ធិ
ឥមីនា តមេវត្ថំ ចាកជតរំ ករោតិ។ សង្កាហកាបេក្ខត្ថ ហិ “សោ
ចា” តិ អាទិវចនស្ស “ចក្ខាយតនេន រូបក្ខន្ធនោវ សង្កហិតោ” តិ ឯត្ថ ចក្ខាយតនំ
សង្កាហកត្ថិ យថាធិប្បេតស្ស អត្ថស្ស អសម្ពវោ ឯវាតិ ឥនានិ តំ អសម្ពវំ
វិភាវេន្តោ “កថ” តិ អាទិមាហា, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឯត្ថាតិ “អឡេកានសហិ អាយតនធាតុហិ” តិ ឯត្ថ។ “រូបក្ខន្ធទេនា” តិ
អានេត្វាវត្ថុព្ព អាយតនធាតុវិសេសនត្ថំ។ ន សោ ឯវ តស្ស, សមុទាយោ វា
តទេកទេសានំ សង្កាហកោ អសង្កាហកោ ច ហោតិ តិ វុត្ថោវាយមត្ថោតិ
អាហា “រូបក្ខន្ធទេនា... បេ... ន ហោតិ” តិ។ ឥមីនា បរិយាយេនាតិ យស្មា វុត្ថប្បការំ
សង្កាហកត្ថំ នត្ថិ “យេន សង្កហិតស្ស អសង្កាហកំ សិយា” តិ ឥមីនា
បរិយាយេន។ អសង្កហិតតាយ អភារោ វុត្ថោ អដ្ឋកថាយំ (ធាតុ. អដ្ឋ. ១៧១)
“សោ ច... បេ... នត្ថិ” តិ។ សង្កហិតតាយាតិ និប្បវិយាយេន សង្កហិតភាវេន
អសង្កហិតតាយ អភារោ វុត្ថោតិ ន យុជ្ជតិ តិ យោជនា។ សា សង្កហិតតាតិ
អត្ថនា អត្ថនោ, អត្ថកទេសានំ វា សង្កហិតតា។ តេនាតិ រូបក្ខន្ធទេន។ តេសន្តិ
រូបក្ខន្ធតទេកទេសានំ។ អត្ថិ ច វិប្បយុត្តតា វេននាក្ខន្ធទេនា។

ចក្ខុយតនាធិបាវិយាតិ វិសទិសុទាហរណំ។ ឯតេហិ រូបវេទនាក្ខន្ធាធិបា
អញ្ជេហិ ច ឯវរូបេហិ។ ឯតានិ អញ្ញានិ ចាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

តេនេវ តស្ស សង្កហិតត្ថាការៈទស្សនេន ហេដ្ឋា ទស្សិតេន។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី
វារេ។ អគ្គហណេតិ អកថនេ, អទេសនាយន្តិ អត្ថោ។ សមុទយសច្ចាធិសូតិ
សមុទយសច្ចសុខិន្ធិយាធិសុ យុដ្ឋេយ្យ តំ ការណំ។ កស្មា? តេហិ
សមុទយសច្ចាធិបា ខន្ធាធិសង្កហេន សង្កហិតេ ធម្មជាតេ សតិ តស្ស
អាយតនសង្កហាធិបា អសង្កហិតត្ថស្ស អភារៈតោ។ រូបក្ខន្ធាធិបាតិ
រូបក្ខន្ធវេទនាក្ខន្ធាធិបា។ សង្កហិតមេវ នត្ថិ, កស្មា? “សោ ឯវ តស្ស
សង្កាហាកោ ន ហោតិ” តិ វុត្តោវាយមត្ថោ។ យទិបិ រូបក្ខន្ធាធិនា
រូបក្ខន្ធាធិកស្ស អត្ថនោ... បេ... នត្ថិតិ សម្ពុទ្ធា។ អញ្ញាស្ស បន
វេទនាក្ខន្ធាធិកស្ស រូបក្ខន្ធាធិនា សង្កហិតត្ថាការៈនេ អសង្កហិតត្ថំ អត្ថិតិ
យោជនា។ ឧភយាការោតិ សង្កហិតត្ថាសង្កហិតត្ថាការោ។ ឯត្ថ ឯតស្មី វារេ។
ធម្មាយតនជីវិតិន្ធិយាធិនន្តិ ធម្មាយតនាធិនំ ខន្ធចតុក្កសង្កាហាកត្ថេ,
ជីវិតិន្ធិយាធិនំ ខន្ធទុកសង្កាហាកត្ថេតិ យោជនា។ ចាឡិយំ អនាគតត្ថា
“សតិ” តិ សាសន្តំ វេទនិ។ អាទិ-សន្ទេន បឋមេន ធម្មតាតុសឡាយតនាធិនំ
សុខិន្ធិយាធិនញ្ច, ទុតិយេន ឯកក្ខន្ធស្ស សង្កហោ ទដ្ឋញ្ចោ។ សុខិន្ធិយញ្ចិ
វេទនាក្ខន្ធស្សេវ សង្កាហាកំ។ តេសន្តិ ខន្ធចតុក្កខន្ធទុកាធិនំ អសង្កហិតតា ន
នត្ថិ អត្ថោវាតិ តស្ស អភារោ អនេកន្តិកោ។ បុព្វេវុត្ថនយេនាតិ “រូបក្ខន្ធាធិបា
បនា” តិ អាទិនា វុត្ថនយេន។

តត្ថោវាតិ តស្មីយេវ បុព្វេ វុត្ថេ សនិទស្សនសប្បដិយបទេ។ និវត្តេត្វា
គណ្ណោន្តោតិ បុព្វេ វុត្ថំ បដិនិវត្តេត្វា គណ្ណោន្តោ បច្ឆាមសន្តោ។ តទវុត្តព្ពតាតិ
តេសំ សង្កាហាកាសង្កាហាកសង្កហិតត្ថាសង្កហិតត្ថានំ អវុត្តព្ពតា។

អសង្គ្គាហកត្តាការតោ ឯវ... បេ... ន សង្គ្គាហកត្តាការតោតិ យស្មា នេសំ
អសង្គ្គាហកត្តំ វិយ សង្គ្គាហកត្តម្យំ នត្ថិ, តតោ ឯវ
សង្គហិតត្តាសង្គហិតត្តម្យំតិ ទស្សេតិ។

ទុតិយនយសង្គហិតេនអសង្គហិតបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយនយោ អសង្គហិតេនសង្គហិតបទវណ្ណានា

១៧៩. រូបក្ខន្ធនូន ខន្ធសង្គហេន អសង្គហិតេស្វតិ និទ្ធារណេ ភុម្មំ។ តស្មាតិ
យស្មា ឯកទេសសភាគតា សមុទាយសភាគតា ន ហោតិ, តស្មា។ តេនាតិ
រូបក្ខន្ធនូន។ តានីតិ វេទនាទិក្ខន្ធត្ថយនិព្វានានិ។ យថា ច
ឯកទេសវិសភាគតាយ ន សង្គហិតតា, ឯវ ឯកទេសសភាគតាយ
អសង្គហិតតាបិ នត្ថិតិ ទស្សេត្តោ “នកេវល”ន្តិអាទិមាហ។ សង្គហិតានេវ ន ន
ហោន្តិតិ យោជនា។ តេតិ វេទនាទិក្ខន្ធត្ថយនិព្វានសុខមរូបធម្មា។ តេហិតិ
វិញ្ញាណក្ខន្ធចក្ខាយតនាទីហិ។ ន កថញ្ចី សម្មិស្សាតិ កេនចិបិ បកាវេន ន
សម្មិស្សាតិ អសម្មិស្សតាយ សង្គហិតត្តាការំ សាធនិ។ រូបក្ខន្ធនូនវិយ... បេ...
ន ហោតីតិ យថា រូបក្ខន្ធនូន សភាគតាការតោ និព្វានំ ន កេនចិបិ
សង្គហលោន សង្គហិតំ, ឯវ វិញ្ញាណក្ខន្ធចក្ខាយតនាទីហិ តំ
អាយតនធាតុសង្គហេហិ សង្គហិតំ ន ហោតីតិ ខន្ធសង្គហាការោ ចាកដោ
វុត្តោវាតិ ឯវ វុត្តំ។

ឯវរូបាទន្តិ រូបក្ខន្ធវិញ្ញាណក្ខន្ធចក្ខាយតនាទីនំ។ ន ហិ និព្វានំ សធាយ
“រូបក្ខន្ធនូនវិញ្ញាណក្ខន្ធនូន ចក្ខាយតនេន យេ ធម្មា ខន្ធសង្គហេន
អសង្គហិតា, អាយតនធាតុសង្គហេន សង្គហិតា”តិ សក្កាវុត្តំ។ តេន វុត្តំ
“សង្គ្គាហកត្តាការតោ ឯវ”តិ។ តថា “អព្យាកតេហិ ធម្មេហិ យេ ធម្មា

ខន្ធសង្គហែន អសង្គហិតា, អាយតនធាតុសង្គហែន សង្គហិតា"តិអាទិ ន
សក្ការៈត្ថំ តាទិសស្ស ធម្មស្ស អភារៈតោតិ អាហា "សនិព្ពាន...បេ....
ភារៈតោវា"តិ។ អគ្គហណំ វេទិតព្ពន្ធិ យោជនា។ តេនាហា "ន បី"តិអាទិ។
កញ្ចិតិ កញ្ចិ ធម្មជាតំ។ តេតិ អព្យាកតធម្មាទយោ។ អត្ថនោតិ
អព្យាកតធម្មាទី សន្ធាយាហា។ ឯកទេសោតិ រូបក្ខន្ធាទិ។
អត្ថកទេសសភាគោតិ និព្ពានំ។ តញ្ចិ ធម្មាយតនធម្មធាតុបរិយាបន្នតាយ
តទេកទេសសភាគោ។ អសង្គហិតសង្គាហកត្តាតិ ខន្ធសង្គហែន
អសង្គហិតានំ សញ្ញាក្ខន្ធាទីនំ អាយតនធាតុសង្គហែន សង្គាហកត្តាតិ
អត្ថោ។

វិសភាគក្ខន្ធនិព្ពានសមុទាយត្តា ខន្ធសង្គហែន ធម្មាយតនេន ន កោចិ
ធម្មា សង្គហិតោ អត្ថិតិ យោជនា។ ឯតស្សាតិ "ធម្មាយតនេន សង្គហិតា"តិ
ឯតស្ស បទស្ស ធម្មាយតនកណ្តាលេន សង្គហិតាតិ អត្ថោ។
ឡិទ្ធាវិក្ខុបសម្មិស្សំ ធម្មាយតនេកទេសំ។

តតិយនយអសង្គហិតេនសង្គហិតបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ចតុត្ថនយោ សង្គហិតេនសង្គហិតបទវណ្ណានា

១៩១. តិណ្ហំ សង្គហានន្តិ ខន្ធមាយតនធាតុសង្គហានំ។ សង្គហណាបុព្វំ
អសង្គហណំ, អសង្គហណាបុព្វំ សង្គហណាញា វុច្ចមានំ
សង្គហណាសង្គហណានំ បរត្តិវិសេសេន វុត្ថំ ហោតីតិ អាហា
"សង្គហណា...បេ.... ឡិទ្ធិដ្ឋា"តិ។ សង្គហាការៈកតោ អសង្គហា
សង្គហាហេតុកោ សង្គហាស្ស បរត្តិវិសេសោយេវ នាម ហោតីតិ អាហា
"សង្គហណាប្បវត្តិវិសេសវិហោ"តិ។ កេនចិ សមុទយសច្ចាទិនា តីហិបិ

សង្គហេហិ សង្គហិតេន សង្ខារកូដូបរិយាបន្នេន ធម្មវិសេសេន បុន តេជេវ
សង្គហិតោ សោ ឯវ សមុទយសច្ចាធិកោ ធម្មវិសេសោ សង្គហិតេន
សង្គហិតោ។ សង្គាហកត្តាការៈសព្វារា សង្គាហកការេន ន ឧទ្ធជា, ន
អសង្គាហកត្តា ឯវ។ យថា ហិ តីហិ សង្គហេហិ ន សង្គាហកា, ឯវ ទ្វីហិ,
ឯកេនបិ សង្គហេន ន សង្គាហកា ឥធន ឧទ្ធជា។ តេហិ សង្គហិតាតិ តេហិ
តីហិ សង្គហេហិ សង្គហិតា ធម្មា។ យស្សាតិ យស្ស អត្តនោ សង្គាហកស្ស។

សកលវាចកេនាតិ អនវសេសំ ខន្ធាធិអត្ថំ វេទន្តេន។ តេន ខន្ធាធិបទេនាតិ
“តេនេវ សង្គហំ គច្ឆេយ្យ” តិ ឯត្ថ តេន ខន្ធាធិបទេនាតិ ឯវំ យោជេតត្ថំ។ ឯវំ
បន អយោជេត្វា “យំ អត្តនោ សង្គាហកំ សង្គណ្ឌិត្វា បុន តេនេវ សង្គហំ
គច្ឆេយ្យ, តំ អញ្ញំ សង្គហិតំ នាម នត្ថិ” តិ ឯវំ ន សក្ការត្ថំ។ កស្មាតិ បេ? ន ហិ
យេន សមុទយសច្ចាធិនា យំ សង្ខារកូដូបរិយាបន្នំ ធម្មជាតំ ខន្ធាធិសង្គហេហិ
សង្គហិតំ, តេនេវ សមុទយសច្ចាធិនា តស្ស តនវសិជ្ឈស្ស សង្ខារកូដូធម្មស្ស,
ន ច តស្សេវ កេវលស្ស សមុទយសច្ចាធិកស្ស សង្គហោ បុច្ឆិតោវិស្សជ្ជិតោតិ
យោជនា, អថ ខោ តេន សង្ខារកូដូធម្មេន ជស្សាធិនា។ សង្គហិតស្សាតិ
សង្គហិតតាវិសិជ្ឈស្សាតិ អត្តោ។ តស្មា អត្តនោ សង្គាហកំ សកលក្ខណាធិ
សង្គណ្ឌិត្វា បុន តេន ខន្ធាធិបទេន យំ សង្គហំ គច្ឆេយ្យ, តំ តាធិសំ នត្ថិ តិ អត្តោ
វេទិតញោ។ វេទនា សឡោ ច ខន្ធា អាយតនញាតិ វេទនាវិសុំ ខន្ធា, សឡោ ច
វិសុំ អាយតនន្តិ អត្តោ។ អញ្ញេន ខន្ធន្តរាធិនា។ អសម្មិស្សន្តិ
អព្យាកតទុក្ខសច្ចាធិវិយ អមិស្សិតំ។ ន ហិ...បេ... ឯត្ថាតិ
សង្គហិតតាវិសិជ្ឈេន ធម្មេន យោ ធម្មោ សង្គហិតោ, តស្ស
សង្គហិតតាវិសិជ្ឈាយេវ យោ សង្គហោ, សោ ន ឯត្ថ វារេ បុច្ឆិតោវិស្សជ្ជិតោ
ច។ សង្គហោវាតិ កេវលោ សង្គហោ, ន កត្តាបេក្ខោតិ អត្តោ។ ន

សង្គ្រាហកេរតិ ឥទំ យថាវុត្តន អត្តន និវត្តិតស្ស ទស្សនំ។ ន ហិតិអាទិ
តំសមត្ថនំ។

ចតុត្ថនយសង្កហិតនសង្កហិតបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចមនយោ អសង្កហិតនអសង្កហិតបទវណ្ណានា

១៩៣. វុត្តនយេនាតិ យស្មា សង្កហប្បវត្តិវិសេសវិហិតោ
អសង្កហិតធម្មវិសេសនិស្សិតោ បញ្ចមនយោ, តស្មា យោ ឯត្ថ កេនចិ
អសង្កហិតន ធម្មវិសេសេន បុន អសង្កហិតោ ធម្មវិសេសោ អសង្កហិតន
អសង្កហិតោ អសង្កហិតតាយ បុច្ឆិតញ្ញាវិស្សន្និតញ្ញា ច។ តមេវ តាវ
យថានិទ្ធាវិតំ ទស្សន្តោ “រូបក្ខន្ធន យេ ធម្មា ខន្ធ...បេ... អសង្កហិតា, តេហិ
ធម្មហិ យេ ធម្មា ខន្ធ...បេ... អសង្កហិតាតិ អាហា”តិ ចតុត្ថនយេ
វុត្តនយានុសារេន។ យថានិទ្ធាវិតធម្មទស្សនន្តិ ចាឡិយំ
និទ្ធាវិតប្បការធម្មទស្សនំ។ សហ សុខុមរូបេនាតិ សសុខុមរូបំ, តេន
សុខុមរូបេន សន្និ គហិតំ វិញ្ញាណំ, តេន សហិតធម្មសមុទាយា សសុខុម...បេ...
ទាយា។ កេ បន តេតិ អាហា “ទុក្ខសន្ធា”តិអាទិ។ កេសញ្ចិតិ
និព្វានចក្ខាយតនាទីនំ។ តីហិបិ សង្កហេហិ។ បរិបុណ្ណសង្កហេហិ តីហិបិ
សង្កហេហិ អសង្កាហកា បរិបុណ្ណសង្កហាសង្កាហកា។ អព្យាកតធម្មសទិសា
នេវទស្សនេននការវនាយបហាតព្ពនេវសេក្ខានាសេក្ខាទយោ។ ឥតវេតិ
រូបក្ខន្ធទយោ។ តត្ថិបរិយាយេនាតិ វុត្តវិបរិយាយេន, តីហិបិ សង្កហេហិ
អសង្កហេតព្ពស្ស អត្ថិតាយ បរិបុណ្ណសង្កហាសង្កាហកត្តាតិ អត្ថោ។

អសង្កាហកេសុ និព្វានំ អន្តោគធំ, តស្មា តំ អនិទស្សនអប្បដិយេហិ
អសង្កហេតព្ពំ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ តេនាហា “ន ច តនេវ តស្ស

អសង្គាហក"ន្តិ។ "វេទនាក្ខន្ធន យេ ធម្មា"តិអាទិយោ នវ បញ្ញា
ធុតិយបញ្ញាធម្មោ, តេ បឋមបញ្ញាន សន្និ ធម្ម, នាមរូបបញ្ញាធម្មោ បន
ចតុរិសតីតិ អាហា "សព្វេបិ ចតុត្ថិស ហោន្តិ"តិ។ រូបក្ខន្ធធាតុវិសេសកបទន្តិ
"រូបក្ខន្ធនា"តិអាទិណា អសង្គាហកត្ថនវិសេសកំ រូបក្ខន្ធធាតុបទំ។ បុច្ឆាយាតិ
ច បុច្ឆនត្ថន្តិ អត្ថោ។ "រូបក្ខន្ធនា"តិអាទិ សព្វម្បី វា វិញ្ញាបេតុំ ឥន្ទ្រតភាវេន
វេចនំ បញ្ញាភាវតោ បុច្ឆា។ តេនាហា អដ្ឋកថាយំ "បញ្ញា បនេត្ត...បេ... ចតុត្ថិស
ហោន្តិ"តិ។ តេ ហិលក្ខណតោ ធស្សិតាតិ តេ និទ្ធាវិតធម្មា តេនេវ
អសង្គហិតាសង្គហិតតាយ និទ្ធាវណាសង្ខាតេន លក្ខណេន ធស្សិតា។

តទេវាតិ ឯវ-សទ្ធនាតិ "តទេវា"តិ ឯត្ថ ឯវ-សទ្ធន។ "យំ បុច្ឆាយ ឧទ្ធពំ បទំ,
តំ ខន្ធធាតុហិ អសង្គហិត"ន្តិ ឯត្ថ "ខន្ធធាតុហោវា"តិ អវជារណំ និប្បយោជនំ
បការន្តរស្ស អភាវតោ។ "តីហិ អសង្គហោ"តិ ហិ វុត្ថំ។ តថា
"អសង្គហិតមេវា"តិ សង្គហិតតាជីវត្តនស្ស អនធិប្បតត្តា។ តទេវាតិ បន
ឥន្ទ្រតំ ឧទ្ធពស្សេវ អសង្គហិតេនអសង្គហិតភាវស្ស អវជារេតត្តតាតិ
ធស្សេន្តោ "ន កធាបី"តិអាទិមាហា។ តត្ថ អញ្ញាស្សាតិ អនុទ្ធពស្ស។ អនិយតតំ
ធស្សេតីតិ ឥទំ អវជារណាជលធស្សនំ។ និយមតោតិ សក្កា វេចនសេសោ
យោជេតុន្តិ ឥទម្បី ឯវ-ការេន សិទ្ធិមេវត្ថំ ចាកជតរំ កាតុំ វុត្ថំ។ យតោ ហិ ឯវ-
កាវោ, តតោ អញ្ញត្ថ និយមោតិ។ ឯវបការមេវាតិ បុច្ឆាយ ឧទ្ធពប្បការមេវ,
យំ បការំ បុច្ឆាយ ឧទ្ធពំ, តំបការមេវាតិ អត្ថោ។ តស្សាតិ អសង្គហិតស្ស។
អញ្ញាស្សាតិ បុច្ឆាយ អនុទ្ធពប្បការស្ស។ ឯតេន យោ បុច្ឆាយ ឧទ្ធពោ តីហិបិ
សង្គហោហិ អសង្គហិតោ, តស្សេវ ឥធ បុច្ឆិតញ្ញវិស្សន្តិតត្ថភាវោ, ន អញ្ញាស្សាតិ
ធស្សេតិ។ តេនាហា "បុច្ឆាយ ឧទ្ធពញ្ញំ"តិអាទិ។ អាយតនធាតុសង្គហាវសេន
ចេត្ត រូបក្ខន្ធធាតុនំ អញ្ញាសហិតតា, វិញ្ញាណក្ខន្ធធាតុនំ អសហិតតា ច វេទិតញ្ញា។

អវសេសា វេទនាធម្មោ តយោ ខន្ធនិព្វានញា សកលេន រូបកូន្ទេន តេសំ
សង្កហោ នត្ថិតិ “សង្កហិតា”តិ ន សក្ការុត្ថំ, ឯកទេសេន បន សង្កហោ អត្ថិតិ
“អសង្កហិតា ន ហោន្តិតិ ឯវំ ទដ្ឋត្ថ”ន្តិ អាហា។ “រូបធម្មាវា”តិ និយមនំ បុច្ឆាយ
ឧទ្ធទគារាវេ កូន្ទិ ទស្សន្តោ “បុច្ឆាយ...បេ... អធិប្បាយោ”តិ អាហា។ តេន វុត្ថំ
“អនុទូជា វេទនាធម្មោ បិ ហិ អសង្កហិតា ឯវា”តិ។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី
បញ្ចមនយនិទ្ទេសេ។ បឋមេ នយេតិ បឋមេ អត្តវិកប្បេ។ តថា ទុតិយេតិ
ឯត្ថាបិ។ រូបវិញ្ញាណោហិតិ អសុខុមរូបធម្មេហិ វិញ្ញាណោ នាតិ អយមេត្ត
អធិប្បាយោតិ ទស្សន្តោ “ឡិទ្ធាវិក...បេ... អត្ថោ”តិ អាហា។ កថំ បន រូបធម្មាតិ
វុត្ថេ ឡិទ្ធាវិករូបស្សេវ គហណាន្តិ អាហា “រូបេកទេសោ ហិ ឯត្ថ រូបគ្គហណោន
គហិតោ”តិ។

១៩៦. អសង្កាហកន្តិ “ចក្ខាយតនេន...បេ... អសង្កហិតា”តិ ឯវំ
អសង្កាហកកាវេន វុត្ថំ បុច្ឆិតញ្ញវិស្សន្នេតព្ពកាវេន វុត្ថម្បិ កាមំ វេទនាធិហោវ
ចត្វហិ អសង្កហិតំ, តំ បន ន ចក្ខាយតនមេវាតិ ទស្សេតុំ “ចក្ខាយតនេន
បនា”តិ អាទិ វុត្ថំ។ យេហិ ធម្មេហិតិ ខន្ធនិសុ យេហិ។ សព្វំ ធម្មជាតំ តេវ
រូចាទិកេ ធម្មេ ឧទានេតិ ចាឡិយំ។ កស្មា បនេតំ ឧទានេតីតិ អាហា
“សទិសវិស្សន្នេនា”តិ អាទិ។ បឋមេន ឧទានេន។ ទ្វេតិ “ពាហិរា ឧចានា ទ្វេ”តិ
ឯត្ថ វុត្ថំ ទ្វេ-សទ្ធិំ សន្ធាយាហា។ តស្ស អសង្កហិតស្ស។ យថាទស្សិតស្សាតិ
“រូប”ន្តិ អាទិនា ទស្សិតប្បការស្ស។ ធម្មន្ទយញ្ញាណុប្បាទនំ នយទានំ។ “រូបំ
ធម្មាយតន”ន្តិ អាទិនំ បទានំ វសេន ទ្វេវិសបទិកោ ឯស នយោ។

បញ្ចមនយអសង្កហិតេន អសង្កហិតបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ធម្មនយោ សម្មយោគវិប្បយោគបទវណ្ណានា

២២៨. “តត្ថា” តិ ឥមិនា “សម្មយោគវិប្បយោគបទំ ភាជិត្វា” តិ ឯត្ថ
 សម្មយោគវិប្បយោគបទំ ភាជិតំ, សំវណ្ណោតព្ពតាយ ច បធានក្ខតំ បច្ឆាមដ្ឋំ,
 ន រូបក្ខន្ធាធិបទន្តិ ទស្សន្តោ “យំ លព្ពតិ... បេ... វេទិតព្ព” ត្ថិ វត្ថា បុន
 “រូបក្ខន្ធាធិសុ ហិ” តិ អាធិនា តមត្ថំ វិវរតិ។ តត្ថ ន លព្ពតិ តិ “សម្មយុត្តំ
 វិប្បយុត្ត” ត្ថិ វា គហេតុំ ន លព្ពតិ, អលព្ពមានម្បិ បុច្ឆាយ គហិតំ បដិក្ខេបេន
 វិស្សន្តេតុំ។ បដិក្ខេបោបិ ហិ បុច្ឆាយ វិស្សន្តេនមេវ។ តថា ហិ យមកេ (យម.
 ១. ខន្ធយមក. ៥៩-៦០) “យស្ស រូបក្ខន្ធា នុប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធា
 នុប្បជ្ជិត្ថា” តិ បុច្ឆាយ “នត្ថិ” តិ វិស្សន្តេតំ។ តេន បនេត្ថ រូបធម្មេសុ
 សម្មយោគដ្ឋោ ន លព្ពតិ តិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ ហោតិ។ អលព្ពមានម្បិ
 សម្មយោគបទំ គហិតត្ថិ សម្ពុត្ថោ។ សព្ពត្ថា តិ រូបក្ខន្ធវេទនាក្ខន្ធាធិសុ។
 ឯតេសន្តិ រូបនិព្វានំ។ វិសភាគតា តិ អតំសភាគតា។ ឯកុប្បាទាធិភាវោ ហិ
 សម្មយោគេ សភាគតា, ន សង្កហេវិយ សមាទសភាគតា, តស្មា
 ឯកុប្បាទាធិភាវវហិតានំ រូបនិព្វានំ សា ឯកុប្បាទាធិតា វិសភាគតា វុត្ថា។
 តទភាវតោ តិ តស្ស វិសភាគតាយ ឯកុប្បាទាធិតាយ អភាវតោ។
 វិប្បយោគោបិ និវរតោ ឯវ ហោតិ, វិសភាគោ ភាវោ វិប្បយោគោ តិ
 វុត្ថោវាយមត្ថោ តិ។ “ចត្វសុ ហិ” តិ អាធិនា វុត្ថមេវត្ថំ ចាកជតំ ករោតិ។ តត្ថ
 តេសំ តេហិតិ ច អរូបក្ខន្ធវេ បរាមសតិ។ វិសភាគតា ច ហោតិ
 រូបនិព្វានេសុ អវិជ្ជមានត្ថា តិ អត្ថោ។ តេនាហ “ន ច រូបេកទេសស្ស” តិ អាធិ។
 តេនេវា តិ ចតុក្ខន្ធសភាគត្ថា ឯវ។

តីហិ វិញ្ញាណាធាតុហិតិ ឃានជីវ្ហាកាយវិញ្ញាណាធាតុហិ វិប្បយុត្ត
 អនាម្ពណមិស្សកេ រូបធម្មមិស្សកេ ធម្មេ ជីវេតិ រូបករោតិ យោជនា។
 បញ្ចហិតិ ចក្កវិញ្ញាណាធិហិ បញ្ចហិ វិញ្ញាណាធាតុហិ។ ឯកាយ
 មនោធាតុយា។ ន សម្មយុត្ត តិ ន សម្មយុត្ត ឯវ។ តថា ហិ “វិប្បយុត្ត

អហោន្តេ សត្វហិមិ សម្បយុត្តេ សត្វបិ វា តា"តិ វុត្តំ។ តេនាតិ
វិប្បយុត្តតាបដិក្ខេបេន។ តាហិមិ សត្វវិញ្ញាណធាតុហិ។ សម្បយុត្តេ ធិបេន្តិតិ
សម្បយុត្តេ ធិបេន្តិយេវ, ន សម្បយុត្តេ ឯវាតិ ឯវមវជារណំ គហេតព្ធាំ។ ឯស
នយោ សេសេសុបិ។ សម្បយុត្តេ វេទនាធិកេ។ សម្បយុត្តវិប្បយុត្តកាវេហិ
នវត្តព្ធាំ, តំយេវ វិញ្ញាណធាតុសត្វកំ។ សម្បយុត្តកាវេន នវត្តព្ធានិ
សម្បយុត្តនវត្តព្ធានិ, ភិទ្ធសន្តានិកានិ, នាណក្ខណ៌កានិ ច អរូចានិបិ
ធម្មជាតានិ។ អនាម្បណមិស្សកសព្វវិញ្ញាណធាតុតំសម្បយុត្តា
ធម្មាយតនាធិបទេហិ ធិបេតព្ធា, អនាម្បណមិស្សកសព្វវិញ្ញាណធាតុយោ
អបេតសិកាធិបទេហិ ធិបេតព្ធា, តទុក្ខយសមុទាយា ទុក្ខសច្ចាធិបទេហិ
ធិបេតព្ធាតិ វេទិតព្ធា។

យទិ ឯវន្តិ យទិ អនាម្បណមិស្សនំ ធម្មានំ វិប្បយោគោ នត្ថិ។
អនាម្បណមិស្សោភយធម្មាតិ
រូបនិព្វានសហិតសព្វវិញ្ញាណធាតុតំសម្បយុត្តធម្មា។ ខន្ធជីហោវាតិ
ខន្ធយតនធាតុហិ ឯវ, ន អរូបក្ខន្ធមត្តេន។ អរូបក្ខន្ធយេវ បន សន្ធាយ
“តេហិ ធម្មេហិ យេ ធម្មាវិប្បយុត្តា”តិ វុត្តន្តិ នាយំ ទោសោតិ ទស្សេតិ។
តទេកទេសាតិ “អនាម្បណមិស្ស”តិ អាទិនា វុត្តធម្មសមុទាយស្ស
ឯកទេសា។ តទេកទេសញ្ញសមុទាយាតិ តស្សេវ យថាវុត្តស្ស សមុទាយស្ស
ឯកទេសា ហុត្វា អញ្ជេសំ អវយវានំ រូបក្ខន្ធជីនំ សមុទាយភូតា។
វិភាគាភាវតោតិ ភេទាភាវតោ។ ភេទោតិ ចេត្ត អច្ចន្តភេទោ អធិប្បតោ។ ន
ហិ សមុទាយាវយវានំ សាមញ្ញវិសេសានំ វិយ អច្ចន្តភេទោ អត្ថិ
ភេទាភេទយុត្តត្តា។ តេសំ អច្ចន្តភេទមេវ ហិ សន្ធាយ “សមុទាយន្តោគធានំ
ឯកទេសានំ នវិភាគោ អត្ថិ”តិ សង្កេហេបិ វុត្តំ។ តេនាតិ អវិភាគសព្វាវតោ
សភាគវិសភាគត្តាភាវេន។ តេសន្តិ

អនាម័យស្បែកសព្វវិញ្ញាណធាតុអាជីវិកា។ តេ ច អកុសលាព្យាកតា។
តេសន្តិ កុសលាកុសលាព្យាកតធម្មានំ។ តស្មាតិ យស្មាវិភត្តសភាវានំ ន
តេសំ សមុទាយេកទេសាធិការោ, តស្មា។ យស្មា បន កុសលាទយោ ឯវ
ខន្ធទយោតិ ខន្ធធិអាមសនេន សមុទាយេកទេសាធិការោ អាបន្នោ ឯវាតិ
វុត្តនយេនវិប្បយោគាការោ ហោតិ, តស្មា តំ បរិហារន្តោ “ខន្ធធិនិ
អនាមសិក្ខា” តិអាធិមាហា។ តេសន្តិ កុសលាជីវិកា។ អញ្ញមញ្ញវិប្បយុត្តតា វុត្តា
“កុសលេហិ ធម្មេហិ យេ ធម្មាវិប្បយុត្តា” តិអាធិនា។ សព្វេស្មតិ
ទុតិយាធិសត្តបញ្ញោសុ។

ធម្មិកាយ បិដ្ឋិទុកបទេសុ វិសតិ ទុកបទានិ ឥមស្មី នយេ លព្ពន្ធិ,
អវសិដ្ឋានិ សោឡសេវាតិ អាហា “សោឡសាតិ វុត្តព្ព” ន្តិ។ តតោ ឯវ
“តេវីសបទសត” ន្តិ ឯត្ថ “តេវីស” ន្តិ ឥទព្វា “ឯកវីស” ន្តិ វុត្តព្ពន្តិ យោជនា។
សព្វត្ថាតិ សត្តបញ្ញោសុ។ ឯកកាលេកសន្តានានំ ភិក្ខុកាលភិក្ខុសន្តានានព្វា
អនេកេសំ ធម្មានំ សមុទាយភូតា សម្ពាវក្ខន្ធជម្ពាយតនធម្មធាតុយោតិ អាហា
“កាលសន្តាន... បេ... ធាតុន” ន្តិ។ ឯកទេសសម្មិស្សាតិ បិត្តិទិចាធាធិនា អត្ថនោ
ឯកទេសេនេវ ខន្ធន្តរាធិហិ សម្មិស្សា ឥទ្ធិចាធាទយោ, អនាម័យណាហិ
រូបនិព្ពានេហិ ច អសម្មិស្សា។ សមាទកាលសន្តានេហិតិ ឯកកាលសន្តានេហិ
កាលសន្តានភេទរហិតេហិ ឯកទេសន្តរេហិ, សម្ពាវក្ខន្ធជីវំ ឯកទេសន្តរេហិ,
សម្ពាវក្ខន្ធជីវំ ឯកទេសវិសេសភូតេហិ
សតិបដ្ឋានសម្មប្បធានសញ្ញាក្ខន្ធជីវិកត្តា ឯវ សមុទយសច្ចាទយោ
សម្បយោគីវិប្បយោគីការេន, រូបក្ខន្ធទយោវិប្បយោគីការេន គហិតាតិ
យោជនា។ តេហិ សមុទយសច្ចាធិហិ។ តេ សញ្ញាក្ខន្ធទយោ។ កេហិចិ
សហុប្បជ្ជនារហេហិ ឯកទេសន្តរេហិវិកត្តេហិ។ ន ហិ
សម្ពាវក្ខន្ធជីវិយាបន្នត្ថបិ សមុទយសច្ចាទយោ មគ្គសច្ចាធិហិ សម្បយោគំ

លក្ខន្តិ៍។ តែសន្តិ វេទនាក្នុងសញ្ញាក្នុងដំនំ។ ឯកុប្បាទា...បេ... វិសភាគតា
ចាតិ ឯកុប្បាទាទិសាស្ត្រតា យថាវហំ សភាគតា វិសភាគតា ច។ តេន
យថាវុត្តការណេន សម្បយោគស្ស វិប្បយោគស្ស ច លកនតោ។

ភិក្ខុកាលានំ សមុទាយំនំ សមុទាយា ភិក្ខុកាលសមុទាយា។ វុត្តមាណា ច
ឯកស្មី សន្តានេ ឯកេកធម្មា វុត្តន្តិ។ តស្មាតិ យស្មា ឯតទេវ, តស្មា។ តេសំ
វេទនាក្នុងដំនំ វិភជិតព្ពស្ស ឯកទេសភូតស្ស អភាវតោ។ សុខិទ្ធិយាទីនិ
វេទនាក្នុងកេសភូតានិបិ។ តេន វិភាគាករណេន។ យទិ សមាណកាលស្ស
វិភជិតព្ពស្ស អភាវតោ ចក្កវិញ្ញាណធាតាទយោ វិញ្ញាណក្នុងស្ស វិភាគំ ន
ករោន្តិ, អថ កស្មា “ចក្កវិញ្ញាណធាតុ...បេ... មនោវិញ្ញាណធាតុ សោឡសហិ
ធាតុហិ វិប្បយុត្តា” តិ វុត្តន្តិ ចោទនំ មនសិ កត្វា អាហា “ខន្ធយតន...បេ...
វិប្បយុត្តាតិ វុត្ត” ឡិ។ ឯវមេវន្តិ យថា ធាតុវិភាគេន វិភត្តស្ស វិញ្ញាណស្ស,
ឯវមេវំ។

២៣៥. តំសម្បយោគីការីន្តិ តេហិ ខន្ធមហិ សម្បយោគីការំ។ យថា ហិ
សមាណកាលសន្តានេហិ ឯកចិត្តប្បាទគតេហិ វេទនាសញ្ញាវិញ្ញាណក្នុងនេហិ
សមុទយសច្ចស្ស សម្បយុត្តតា, ឯវំ ភិក្ខុសន្តានេហិ ភិក្ខុកាលេហិ ច តេហិ
តស្ស វិប្បយុត្តតាតិ អាហា “ឯវំ តំវិប្បយោគីការំ...បេ... ន វុត្ត” ឡិ។
វិសភាគតានិពន្ធស្ស វិភាគស្ស អភាវេន អវិភាគេហិ តេហិ តីហិ ខន្ធមហិ។
វិភាគេ ហិតិអាទិនា តមេវត្ថំ ចាកជតំ ករោតិ។ វិភាគរហិតេហិតិ
សមាណកាលសន្តានេហិ ឯកចិត្តប្បាទគតត្តា អវិភត្តេហិ វេទនាក្នុងដំនំ ឯ
យុត្តំ វិប្បយុត្តន្តិ វុត្តំ។ តេនាហា “វិជ្ជមានេហិ...បេ... ការតោ” តិ។ តត្ថ
វិជ្ជមានស្ស សមាណស្ស សមាណជាតិកស្សាតិ អធិប្បយោ។ ន ហិ វិជ្ជមានំ
រូបារូបំ អញ្ញមញ្ញស្ស វិសភាគំ ន ហោតិ។ អនុប្បន្នា ធម្មាវិយាតិ ឥទំ

វិសេសុទ្ធាហរណាទស្សន៍។ យថា “អនុប្បន្នា ធម្មា” តិ អនាគតកាលំ វុច្ចតី តិ
អាមជ្ឈកាលភេទំ, ឃំ យំ អាមជ្ឈកាលភេទំ ន ហោតី តិ អត្ថោ។ ឧទ្ធច្ចិតតំ
នេសនាយ នេសេតព្ពន្ធិ វុត្តំ ហោតិ។ វិជ្ជមានស្សេវ វិជ្ជមានេន សម្មយោគោ,
សម្មយោគារហស្សេវ ច វិប្បយោគោតិ អត្ថិការសន្និស្សយា
សម្មយុត្តវិប្បយុត្តតាតិ អាហា “បច្ចុប្បន្នការំ និស្សយា” តិ។ តេនេវាហ
“អវិជ្ជមានស្ស” តិអាទិ។ តញ្ចាតិ ឧទ្ធករណំ។

វិភាគរហិតេហិតិ វិសភាគតាភាវតោ អវិភាគេហិ។
អនាមជ្ឈកាលភេទេតិ អនាមជ្ឈកាលវិសេសេ។ អវិជ្ជមានស្ស... បេ...
សម្មយោគោ នត្ថិតិ ឯតេន ចារិសេសតោ វិជ្ជមានស្ស ច វិជ្ជមានេន
សម្មយោគោ ទស្សិតោ។ អវិជ្ជមានតាធិបកេ ភេទេ គហិតេតិ
យថាគហិតេសុ ធម្មេសុ តេហិ វិប្បយោគីនំ អវិជ្ជមានភាវធិបកេ តេសំយេវ
វិសេសេ “អរូបភវោ ឯកេន ខន្ទេន ទសហាយតនេហិ សោឡសហិ ធាតុហិ
វិប្បយុត្តោ” តិអាទិនា (ធាតុ. ២២៦) គហិតេ តេនេវ វុប្បនាធិនា ភេទេន តេសំ
អញ្ញមញ្ញំ វិសភាគតាបិ គហិតា ឯវាតិ វិប្បយោគោ ហោតី តិ យោជនា។ ភេទេ
បន អគ្គហិតេ តេន តេន គហណោនាតិ យថាវុត្ត អវិជ្ជមានតាធិបកេ
វិសេសេ, វិសភាគេ វា អគ្គហិតេ “វេទនា, សញ្ញា, សង្ខារកូន្ទោ តីហិ ខន្ទេហិ
ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតុហិ សម្មយុត្តោ” តិអាទិនា តេន តេន
គហណោន សភាគតាធិបនេន វិសភាគតាយ អគ្គហិតត្តា សភាគតាវ
ហោតិ។ តថា ច សតិ សភាគតេត្ថ កា បនេត្ថ សភាគតាតិ អាហា
“វិជ្ជមានតាយ... បេ... ហោតី” តិ។ តស្សាតិ សភាគតាយ។ តស្មាតិ
វិសភាគតាយ អលព្ពមានត្តា, សភាគតាយ ច លព្ពមានត្តា។

២២២. វិតក្កាវិយាតិ សវិតក្កសវិចារេសុ ចិត្តប្បាទេសុ វិតក្កាវិយ។ សោ
 ហិវិតក្កវិចារមត្តា អវិតក្កាវិចារមត្តា ច។ តេនាហ
 “កោដ្ឋាសន្តវចិត្តប្បាទេសុ អលីនា” តិ។ តតោ ឯវ សោ អប្បធានោ,
 ទុតិយឈានធម្មា ឯវេត្ត បធានាតិ អាហ “យេ បធានា” តិ។ តេនេវាតិ
 សវិតក្កសវិចារេសុ ចិត្តប្បាទេសុ វិតក្កស្ស អវិតក្កវិចារមត្តក្កហណោន ឥធ
 អគ្គហិចត្តា, វិតក្កត្តិកេ ទុតិយវាសិយេវ ច អធិប្បតត្តា។ អនន្តរនយេតិ
 សម្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទនិទ្ទេសេ។ សមុទយសច្ចេន សមាទគតិកា
 សទិសប្បវត្តិកា។ ឥតិ ឥមីនា ការណោន។ តេ អវិតក្កវិចារមត្តា ធម្មា ន
 គហិតា, សមុទយសច្ចំ វិយ ន ទេសនាវុទ្ធា។ ន សវិតក្កសវិចារេហិ
 សមាទគតិកាតិ យោជនា។ យទិ ហិ តេ សវិតក្កសវិចារេហិ សមាទគតិកា
 សិយុំ, “អវិតក្កវិចារមត្តហិ ធម្មហិ យេ ធម្មា សម្បយុត្តា, តេហិ ធម្មហិ យេ
 ធម្មាវិប្បយុត្តា, តេ ធម្មា ន កេហិចិ ខន្ធហិ, ន កេហិចិ អាយតនេហិ, ឯកាយ
 ធាតុយាវិប្បយុត្តា” តិ វត្តញ្ចា សិយុំ។ យស្មា បន តេ សមុទយសច្ចេន
 សមាទគតិកា។ យថា ហិ យេ សមុទយសច្ចេន សម្បយុត្តេហិវិប្បយុត្តា,
 តេសំ កេហិចិវិប្បយោគំ វត្តំ ន សក្កា, ឯវំ តេហិចិ។ តថា ហិ វត្តតិ
 “សមុទយសច្ចាធិនី” តិអាទិ។ ទសមោ... បេ... វុត្តោតិ ឯត្ត ទសមនយេ តេហិ
 អវិតក្កវិចារមត្តហិវិប្បយុត្តេហិវិប្បយុត្តានំ សោឡសហិ ធាតុហិ
 វិប្បយោកោ វុត្តោ, ឱសាននយេ តេហិវិប្បយុត្តានំ អជ្ឈាសហិ ធាតុហិ
 សន្តិហោ ច វុត្តោតិ តស្មា ន តេ សវិតក្កសវិចារេហិ សមាទគតិកាតិ
 ទស្សេតិ។

វិតក្កសហិតេស្វតិ សហវិតក្កេសុ។ តេស្វតិ អវិតក្កវិចារមត្តេសុ សហ
 វិតក្កេន ទុតិយជ្ឈានធម្មេសុ, “អវិតក្កវិចារមត្តា” តិ គហិតេសុ វុត្តេស្វតិ
 អត្តោ។ សព្វេបិ តេតិ ទុតិយជ្ឈានធម្មាវិតក្កោ ចាតិ សព្វេបិ តេ ធម្មា សក្កា

វត្តំ។ តថា ហិ សម្មយោគវិប្បយោគបទនិទ្ទេសេ “អវិតក្កវិចារមត្តា ធម្មា
ឯកេន ខន្ធន ឯកេនាយ តនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ សម្មយុត្តា” តិ វុត្តំ។
តត្ថ ឯកេន ខន្ធនាតិ សម្ព័ន្ធកូន្ធន។ សោ ហិ សមុទាយោតិ
“អវិតក្កវិចារមត្តា ធម្មា” តិ វុត្ត ធម្មសមុទាយោ។ ននុ វិតក្កោបេត្ថ ធម្មសង្កហំ
គតោ, សោ ច វិចារតោ អញ្ញេនបិ សម្មយុត្តាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “ន ហិ
តទេកទេសស្ស... បេ... ហោតិ” តិ។ យថាតិអាទិនា តមេវត្ថំ
ឥទ្ធិចាទនិទស្សនេន វិភាវេតិ។ តស្សត្ថោ - យថា ឥទ្ធិចាទសមុទាយស្ស
ឯកទេសក្ខតានំ ធន្តិទ្ធិចាទានំ តីហិ ខន្ធហិ សម្មយោគោ វុត្តោ,
តំសមុទាយស្ស ន ហោតិ, ឯវំ ឥធាបិ វិតក្កស្ស អញ្ញេហិ សម្មយោគោ
អវិតក្កវិចារមត្តស្ស សមុទាយស្ស ន ហោតិ តិ។

យទិ ឯវំ “ឥទ្ធិចាទោ ទ្ធិហិ ខន្ធហិ សម្មយុត្តា” តិអាទិ ន វត្ថព្ពន្តិ ចេ? នោ ន
វត្ថព្ពន្តិ ទស្សន្តោ “យថា បដា” តិអាទិមាហ។ តត្ថ តេស្វតិ ឥទ្ធិចាទេសុ។
សមុទាយស្សតិ ឥទ្ធិចាទសមុទាយស្ស។ តេហិ វេទនាកូន្ធាទិហិ សម្មយុត្តតា
វុត្តា “ឥទ្ធិចាទោ ទ្ធិហិ ខន្ធហិ សម្មយុត្តា” តិអាទិនា។ តេនាតិ វិចារេន។ ន
ហិ តិអាទិនា យថាធិគតធម្មានំ សម្មយុត្តតាយ នវត្ថព្ពាការំ
ឧទាហរណទស្សនវសេន វិភាវេតិ។ កេចិ វិចិកិច្ឆា តំសហគតា ច មោហវដ្ឋា
មោហេន សម្មយុត្តា, កេចិ អសម្មយុត្តា។ មោហេនាតិ
វិចិកិច្ឆាសហគតមោហមេវ សន្ធាយ វេទតិ។ ឥតិ ឥមិនា ការណេន ន
សមុទាយោ តេន មោហេន សម្មយុត្តា។ អញ្ញោ កោចិ ធម្មោ ហេតុភារោ នាបិ
អត្ថិ, យេន ហេតុនា សោ ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកោតិ វុត្តោ សមុទាយោ។
ឯវន្តិ ឥមិនា នយេន “ការវនា... បេ... យោបិ សម្មយុត្តា” តិ នវត្ថព្ពតាយ
និទស្សតព្ពាតិ អត្ថោ។ ឯវន្តិ យថា ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកសមុទាយស្ស
សម្មយុត្តតា នវត្ថព្ពា, ឯវំ យេន ធម្មេន អវិតក្ក... បេ... សិយា, តំ ន នត្ថិ។

តស៊ូ តិ យស្មា អវិតក្កវិចារមត្តេសុ កោចិបិ វិចារេន អសម្បយុត្តោ នត្ថិ,
តស្មា។ តេតិ អវិតក្កវិចារមត្តោ ធម្មា។ ឯកធម្មេបិ... បេ... កតោ យថា
“អប្បច្ចយា ធម្មា អសម្ពុតា ធម្មា” តិ។

ធម្មនយសម្បយោគវិប្បយោគបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. សត្តមនយោសម្បយុត្តេសវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា

៣០៦. តេហិ សមុទយសច្ចាធិហិ ខន្ធត្ថយខន្ធកេសាធិកេ សម្បយុត្តេ
សតិបិ, សម្បយុត្តេហិ ច វិប្បយុត្តេ រូបនិព្វានាធិកេ តទញ្ញធម្មេ សតិបិ
វិប្បយោគាភាវតោ។ សន្នេបេន វុត្តមត្តំ វិត្តារេន ទស្សេតុំ “ន ហិ” តិ អាធិ វុត្តំ។
តតោ លោកសហគតចិត្តប្បាទតោ អញ្ញធម្មានំ អវសិជ្ជានំ
កុសលាកុសលាព្យាកតធម្មានំ ខន្ធាធិសុ កេនចិ វិប្បយោគោ ន ហិ អត្ថិ
ខន្ធបញ្ញកាធិនំ សន្និល្លានតោ តេសំ។ តេ ឯវ ចិត្តប្បាទាតិ តេ
លោកសហគតចិត្តប្បាទា ឯវ។ តទញ្ញធម្មានន្តិ តទញ្ញធម្មានម្បីតិ បិ-
សន្នុលោចោ ទដ្ឋញ្ញោ។ តថាតិ ឥមិនា ន ច តេ ឯវ ធម្មា
អឡុទុតិយាយតនធាតុយោ, អថ ខោ តេ ច តតោ អញ្ញោ ចាតិ ឥមមត្តំ
ឧបសំហារតិ។

ននុ តទញ្ញភាវតោ ឯវ តេហិ ឥតវេសំ វិប្បយោគោ សិទ្ធាតិ អាហា “ន
ចា” តិ អាធិ។ តទញ្ញសមុទាយេហីតិ តតោ លោកសហគតចិត្តប្បាទតោ
អញ្ញសមុទាយេហិ អញ្ញោ លោកសហគតា ធម្មា វិប្បយុត្តោ ន ហោន្តិ។ កស្មា?
សមុទាយេ... បេ... វិប្បយោគាភាវតោ។ តស្សត្ថោ - សមុទាយេន
លោកសហគតតទញ្ញធម្មាសិនា ឯកទេសានំ លោកសហគតធម្មានំ
វិប្បយោគាភាវតោ, តថា យេ ឯកទេសា ហុត្វា អញ្ញោសំ អវយវានំ

សមុទាយភូតា, តេសញ្ច សមុទាយេនវិប្បយោគាភាវតោតិ។ អនេន
សមុទាយេនអវយវស្ស សមុទាយស្ស អវយវេន ច តស្ស នវិប្បយោគា,
អវយវស្សេវ បន អវយវេនាតិ ទស្សេតិ។ ឯស នយោតិ យាយំ សមុទយសច្ច
វុត្តាវិធិ, ឯសេវ មគ្គសច្ចសុខិន្ធិយាធិសុ អរូបក្ខន្ធកេសត្តា តេសន្តិ
ទស្សេតិ។ និវរសេសេស្វតិ អពហិកតវិតក្កេសុវិតក្កោ ហិ សមុទាយតោ
អពហិកតោ។ “សោ ហិ សមុទាយោ” តិអាទិកោ វុត្តនយោ លត្តតិ អាហ
“អគ្គហណោ ការណំ ន ទិស្សតិ” តិ។

អញ្ជោសុបិ សមុទយសច្ចាធិសុ វិស្សជ្ជនស្ស... បេ... ទដ្ឋព្វំ, យតោ
សមុទយសច្ចាធិ ឥធន គហិតន្តិ អធិប្បាយោ។ សម្មយុត្តាធិការតោ
“អញ្ជោនា” តិ បទំ សម្មយុត្តតោ អញ្ជំ វេទតិ អាហ “អសម្មយុត្តន
អសម្មិស្សន្តិ អត្តោ” តិ។ ឥទានិ ព្យតិរេកេនបិ តមត្ថំ បតិដ្ឋាបេតុ
“អទុក្ខមសុខា... បេ... គហិតានី” តិ វុត្តំ។ ឯតេន លក្ខណោនាតិ
“អសម្មយុត្តន អសម្មិស្ស” ន្តិ វុត្តលក្ខណោន។ ចិត្តន្តិ “ចិត្តហិ ធម្មហិ យេ
ធម្មា” តិ បញ្ចំ ឧបលក្ខេតិ។ សហយុត្តបទេហិ សត្តាតិ “ចេតសិកេហិ ធម្មហិ
យេ ធម្មា” តិអាទិនា ចិត្តន សហយុត្ត ធម្មេ ធិបេន្តេហិ បទេហិ អាកតា សត្ត
បញ្ញា។ តិណ្ណំ តិកបទានមគ្គហណោន ឧនោតិ កត្វា។ យេ សន្ធាយ “តិកេ
តយោ” តិ វុត្តំ។ តំ បន វេទនាបីតិក្ខិកេសុ បច្ឆិមំ, វិតក្កត្តិកេ បឋមន្តិ បទត្តយំ
វេទិតព្វំ។

៣០៩. ឧទ្ធទដបទេន បកាសិយមាណា អត្តា អភេទោបចារេន “ឧទ្ធទដបទ” ន្តិ
វុត្តាតិ អាហ “ឧទ្ធទដបទេន សម្មយុត្តេហិ” តិ។ តេន ច យថាវុត្តន ឧទ្ធទដបទេន។
មនេន យុត្តាតិ ឯត្ថ មននមត្តត្តា មនោទាតុ “មនោ” តិ វុត្តាតិ អាហ
“មនោទាតុយា ឯកន្តសម្មយុត្តា” តិ។

សត្វមនយសម្បយុត្តនវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. អដ្ឋមនយវិប្បយុត្តនសម្បយុត្តបទវណ្ណានា

៣១៧. រូបក្ខន្ធនវិប្បយុត្តា នាម ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធា, តេសំ អញ្ញេហិ
សម្បយោគោ នាម នត្តិ តាធិសស្ស អញ្ញស្ស សម្បយោគិនោ អភាវតោ។
សមុទាយស្ស ច ឯកទេសេន សម្បយោគោ នត្តិតិ វុត្តោវាយមត្តោ។
វេទនាក្ខន្ធាធិហិ វិប្បយុត្តំ រូបំ និព្វានញ្ច, តស្ស កេនចិ សម្បយោគោ នត្តោវាតិ
អាហា “រូបក្ខន្ធាធិហិ... បេ... នត្តិ” តិ។ តេនាតិ “រូបក្ខន្ធន យេ ធម្មា
វិប្បយុត្តា” តិ អាធិវចនេន។

អដ្ឋមនយវិប្បយុត្តនសម្បយុត្តបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. នវមនយោ សម្បយុត្តនសម្បយុត្តបទវណ្ណានា

៣១៨. “សមាសបទំ ឥទ” ន្តិ វត្វា អយំ នាម សមាសោតិ ទស្សន្តោ “យស្ស
ខន្ធាធិនោ” តិ អាធិមាហា, យស្ស វេទនាក្ខន្ធាធិនោតិ អត្តោ។ យំ ឥធ សម្បយុត្តំ
វុត្តន្តិ ឥមស្មី នវមនយេ យំ ធម្មជាតំ សម្បយុត្តន្តិ វុត្តំ។ រូបក្ខន្ធាធិសុ
អរណាន្តេសុ អព្ពន្ធពាហិវមាតិកាធម្មសូតិ និទ្ធារណោ ភុម្មំ។ តញ្ចិ ធម្មជាតំ
អត្តនា សម្បយុត្តន វេទនាក្ខន្ធាធិនា សយំ សម្បយុត្តន្តិ និទ្ធាវិតំ។
អយោគោតិ អសម្បយោគោ។ វក្ខតិ ទសមនយេ។ តត្ថ ហិ “រូបក្ខន្ធន
វេទនាទយោវិប្បយុត្តា, តេហិ រូបក្ខន្ធាវិប្បយុត្តោ” តិ វត្វា និព្វានំ កថន្តិ
ចោទនំ សន្ធាយាហា “និព្វានំ បន សុខមរូបគតិកមេវា” តិ វុត្តំ។ “មនាយតនំ
ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ វិប្បយុត្ត” តិ ឯត្ថ ហិ យថា
សុខមរូបំ វិយ សរូបតោ អនុទ្ធជម្មិ និព្វានំ កេហិចិ តិបទេន គហិតមេវ
ហោតីតិ ឯទិសេសុ ហិ នេសុ និព្វានំ សុខមរូបគតិកន្តិ វិញ្ញាយតិ, ឯវមិធាបិ

“រូបមិស្សកេហិវា”តិ ឯតេន អនុចាទិន្នអនុចាទានិយាទីហិ
និព្ពានមិស្សកេហិបិ អសម្មយោគោ វុត្តោ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពោ។
អវិកលចតុក្កន្ធសង្គាហកេហិ បទេហិ សហវត្តិនោ អញ្ញាស្ស សម្មយោគិនោ
អភាវតោ អតីតានាគតេហិ ច សម្មយោគោ នត្ថវាតិ តស្ស អយុជ្ជមានតំ
ទស្សន្តោ “វត្តមានានមេវ...បេ... អរូបភវាទីហិតិ អត្ថោ”តិ អាហា។ ឥតវេតិ
យេ សម្មយោគំ លភន្តិ, កេ បន តេ រូបេន អសម្មិស្សា អរូបេកទេសក្ខតា។
តេនាហ “វេទនាក្ខន្ធានយោ”តិ។

នវមនយសម្មយុត្តនសម្មយុត្តបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. ទសមនយោវិប្បយុត្តនវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា

៣៥៣. យេ វិប្បយុត្តនវិប្បយុត្តកាវេន ចាឡិយំ អគ្គហិតា, តេសុ កេចិ
វិប្បយុត្តស្ស ធម្មន្តរស្ស អភាវតោ កេចិ ខន្ធាទីហិវិប្បយោគស្សេវ
អសម្ពុតោតិ ឥមមត្តំ ទស្សន្តោ “ធម្មាយតនាទិធម្មា”តិអាទិមាហា។ តត្ថ
សព្វចិត្តប្បទកតធម្មភាវតោតិ ឥមិនា ភិន្នកាលតាទិវិសេសវតោ
អរូបក្ខន្ធស្ស វិប្បយុត្តស្ស ធម្មន្តរស្ស អភាវមាហា,
អនាម្ពណមិស្សកភាវតោតិ ឥមិនា បន សព្វស្សបិ។ កាមភវោ ឧបបត្តិភវោ
សញ្ញិភវោ បញ្ចវោការភវោតិ ឥមេ ចត្តារោ មហាភវា។ វិប្បយោគាភាវតោតិ
វិប្បយោគាសម្ពុតោ។ ន ហិ យេ ទុក្ខសច្ចាទីហិវិប្បយុត្តា, តេហិវិប្បយុត្តានំ
តេសំយេវ ទុក្ខសច្ចាទីនំ ខន្ធាទីសុ កេនចិ វិប្បយោគោ សម្ពុតិ។

ទសមនយោវិប្បយុត្តនវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. ឯកាទសមនយោ សង្កហិតេនសម្មយុត្តវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា

២០៩. តេតិ សង្ខារក្ខន្ធដម្កា។ សេសេហិតិ អវសិដ្ឋេហិ
វេទនាសញ្ញាវិញ្ញាណក្ខន្ធមហិ។ “ឯតេន សហ សម្ពន្ធនោ”តិ ឥមិនា បទានំ
សម្ពន្ធនិស្សនមុខេន “សមុទយសច្ចេន យេ ធម្មា សម្មយុត្តា”តិ ចាឡិយា
អត្ថវិវរណំ ចាកដតរំ កត្វា កេហិចិតិបទស្សតំ កាតុំ “កេហិចិតិ ឯតស្ស
បនា”តិ អាទិមាហា។ អត្ថំ ទស្សតុំ អាហាតិ សម្ពន្ធនោ។ វិសេសេត្វាតិ ឯត្ថ តេសំ
ធម្មានំ តណ្ហារវដ្ឋានំ សង្ខារក្ខន្ធដម្កាយតនធម្មជាតុបរិយាបន្នតាកិត្តនំ
វិសេសនំ ទដ្ឋព្ពំ, យតោ តេ សមុទយសច្ចេន ខន្ធាទិសដ្ឋហេន សដ្ឋហិតាតិ
វុត្តា។ សយំ អត្ថនា សម្មយុត្តោ ន ហោតីតិ វុត្តំ “អត្ថវដ្ឋេហិ”តិ។ តេន វុត្តំ
“ចិត្តំ ន វត្ថុព្ពំ ចិត្តេន សម្មយុត្តន្តិបិ, ចិត្តេន វិប្បយុត្តន្តិបី”តិ។
សម្មយោគារហេហិតិ វិសេសនំ សុខុម្បបំ និព្វានន្តិ ទ្វេ សន្ធាយ កតំ, ន
តណ្ហាទិកេ។

ឯកាទសមនយសដ្ឋហិតេនសម្មយុត្តវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១២. ទ្វាទសមនយោ សម្មយុត្តេនសដ្ឋហិតាសដ្ឋហិតបទវណ្ណានា

២១៧. នវមនយេ សម្មយោគវិសិដ្ឋា សម្មយុត្តា ឧទ្ធជា, ទ្វាទសមនយេ ច
សម្មយោគវិសិដ្ឋា សដ្ឋហិតាសដ្ឋហិតាតិ ឧភយត្ថាបិ សម្មយោគវិសិដ្ឋាវ
គហិតាតិ អាហា “ទ្វាទសម...បេ...លព្ពន្តី”តិ។

ទ្វាទសមនយសម្មយុត្តេនសដ្ឋហិតាសដ្ឋហិតបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៣. តេវសមនយោ អសដ្ឋហិតេនសម្មយុត្តវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា

២២៨. យេហិតិ រូបក្ខន្ធដម្កាយតនាទីហិ។ តិហិបិ
ខន្ធាយតនាទិសដ្ឋហេហិ។ បុន យេហិតិ អរូបភវាទីហិ។ ឌីឡាវិកាយតនានេវ

ហោត្តិ អាយតនធាតុសង្គហេហិមិ អសង្កហិតត្តា។ តេតិ
ចតុរោការភវានយោ។ វុត្តាវសេសាតិ រូបក្ខន្ធជម្ពាយតនាធិហិ អវសិដ្ឋា។
សតិបិ អសង្កាហកត្តេ តេហិ អសង្កហិតានំ សម្មយោគោ ន សម្ភវតីតិ
វេទនាក្ខន្ធានយោ ឥធនេរសមនយេ វិស្សន្ននំ ន រុហន្តិ នារោហន្តិ។ តេនាហ
អដ្ឋកថាយំ “វេទនាក្ខន្ធនូន ហិ ខន្ធាធិវសេន រូចារូបធម្មា អសង្កហិតា ហោត្តិ,
តេសញ្ច សម្មយោគោ នាម នត្តិ”តិ (ធាតុ. ៤៤៨) អសង្កាហកា ឯវ ន ហោត្តិ
អវិកលបញ្ចក្ខន្ធាធិសមុទាយភាវតោ។

តេតិ “ធុក្ខសទ្ធាធិ”តិ អាទិ-សន្នេន វុត្តធម្មា។ អសព្ព...បេ... សិយុំ
អវិតក្កាវិចារាធិធម្មា វិយ។ ន តេសំ វិប្បយោគោ នត្តិ តត្ថិនិមុត្តស្ស
ចិត្តប្បាទស្ស សម្ភវតោ។ វេទនាក្ខន្ធនូន អសង្កហិតានំ អនាម្ពណាមិស្សកត្តា
ន “វិប្បយោគស្ស អត្ថិតាយា”តិ វុត្តំ។ តថា ចាហ “រូចារូបធម្មា
អសង្កហិតា”តិ។ ឧភយាភាវតោតិ សម្មយោគវិប្បយោគាភាវតោ។
អនាម្ពណាសហិតសព្ពវិញ្ញាណាតំធាតុសម្មយុត្តតទុកយធម្មា
អបេតសិកបេតសិកលោកិយបទាធិនំ វសេន វេទិតញ្ច។

តេរសមនយអសង្កហិតេនសម្មយុត្តវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៤. ចុទ្ធសមនយោវិប្បយុត្តេនសង្កហិតាសង្កហិតបទវណ្ណានា

៤៥៦. ធម្មសភាវមត្តត្តាតិ សភាវធម្មានំ ធម្មមត្តត្តា

អវត្តាវសេសមត្តត្តា។

សមុច្ឆិដ្ឋតិ ឯតេនាតិ សមុច្ឆេនោ។ សង្កហាធិវិចារបរិនិដ្ឋានភូតោ
ចុទ្ធសមនយោ។ តេនាហ “បរិយោសានេ នយេ”តិ។ វិស្សន្នេតព្ពធម្មវិវត្តា បុច្ឆា
មោយបុច្ឆា, សា តថាភូតាបិ វិស្សន្នេតព្ពធម្មាភាវស្ស ញាបិកា ហោតីតិ

អាហា “តេសំ បុត្តាយ មោយត្តា តេ នលព្ពន្ធ” តិ។ មោយា បុត្តា ឯតស្សាតិ
មោយបុត្តកោ។ អដ្ឋមោ នយោ តត្ថ សព្ពបុត្តានំ មោយត្តា។ តេន ច សហាតិ
តេន អដ្ឋមនយេន សទ្ធិ ឥមស្មី ឱសាននយេ អដ្ឋមនយេ ច ឱសាននយេ ច ឯត
ធម្មាយតនាទយោ សព្ពប្បការេន នលព្ពន្ធ។ វិប្បយោគស្សបិ អភាវាតិ តត្ថ
ការណាមាហ។

ចុទ្ធសមនយវិប្បយុត្តេនសង្កហិតាសង្កហិតបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ធាតុកថាបករណ-អនុជីកា សមត្ថា។

បុគ្គលបញ្ញត្តិបករណ-អនុជីកា

១. មាតិការវណ្ណានា

១. “ធាតុកថំ ទេសយិត្វា អនន្តរំ តស្ស អាហា បុគ្គលបញ្ញត្តិ” ត្ថិវុត្តេ តត្ថ
ការណំ សមុទាគមតោ បដ្ឋាយ វិភាវេន្តោ “ធម្មសង្កហោ” តិអាទិមាហ។ តត្ថ
យទិបិ ធម្មសង្កហោ ជស្សទីនំ បថវិអាទិនព្វា ធម្មានំ នាធានយវិចិត្តោ
អនុបទិវិភាគោបិ កតោ, ន សង្កហោ ឯវ, សោ បន តេសំ
កុសលត្ថិកាទិហេតុទុកាទិតិកទុកេហិ សង្កហសន្ទស្សនត្ថោតិ វុត្ថំ
“ធម្មសង្កហោ តិកទុកាទិវសេន សង្កហិតានំ ធម្មាន” ត្ថិ។ តេនេវ ហិ តំ បករណំ
“ធម្មសង្កហោ” តិ សមញ្ញំ លភិ។ កាមព្វា ធម្មសង្កហេបិ “តស្មី ខោ បន សមយេ
ចត្តារោ ខន្ធា ហោន្តិ” តិអាទិនា (ធរ. ស. ៥៨) ខន្ធាទិវិភាគោ ទស្សិតោ, សោ បន ន
តថា សាតិសយោ, យថា វិភង្គបករណតិ សាតិសយំ តំ គហេត្វា អាហា
“វិភង្គ ខន្ធាទិវិភាគំ ទស្សិត្វា” តិ, យតោ តំ “វិភង្គោ” ត្រូវ បញ្ញាយិត្ត។
ធាតុកថាយាតិ អាធារេ ភុម្មំ, តថា “ធម្មសង្កហោ វិភង្គ” តិ ឯត្ថាបិ។ អាធារោ ហិ

សង្គហណាវិកជនប្បភេទវចនសម្ព័ន្ធាតានំ អវយវកិរិយានំ តំសមុទាយភូតានិ
បករណានិ យថា “រុក្ខេ សាខា” តិ។ ករណាវចនំ វា ឯតំ, ឆាតុកថាយ
ករណភូតាយាតិ អត្ថោ។

ឯតុ ច អភិញ្ញេយ្យធម្មេ ទេសេន្តោ ទេសនាកុសលោ ភគវា តិកទុកវសេន
តាវ នេសំ សង្គហំ ទស្សន្តោ ធម្មសង្គណី ទេសេត្វា សង្គហបុព្វកត្តា វិភាគស្ស
តទនន្តំ ខន្ធាទិវសេនវិភាគំ ទស្សន្តោ វិភង្គំ ទេសេសិ។ បុន
យថាវុត្តវិភាគសង្គហយុត្ត ធម្មេ សង្គហាសង្គហាទិនយប្បភេទតោ
ទស្សន្តោ ឆាតុកថំ ទេសេសិ តស្ស អព្ពន្ធពាហិរមាតិកាសវីរកត្តា។ ន ហិ
សក្កា ខន្ធាទិកេ កុសលាទិកេ ច វិនា សង្គហាសង្គហាទិនយំ នេតុន្តិ។ តេនាហ
“តថាសង្គហិតវិភត្តាន” ត្ថិ។ ឯ សង្គហតោ វិភាគតោ បភេទតោ ច ធម្មានំ
ទេសនា យស្ស បញ្ញត្តិយា វសេន ហោតិ, យោ ចាយំ យថាវុត្តធម្មចាទានោ
បុគ្គលវេហាហោ, តស្ស ច សមយវិមុត្តាទិវសេនវិភាគោ, តំ សព្វំ វិភាវេតុ
បុគ្គលបញ្ញត្តិ ទេសិតាតិ ឥទមេតេសំ ចតុន្នំ បករណានំ
ទេសនានុក្កមការណំ ទដ្ឋព្វំ។

តេសន្តិ ធម្មានំ។ សភាវតោតិ “ធស្សោ វេទនា” តិអាទិសភាវតោ។
ឧបាទាយាតិ “បុគ្គលោ សត្តោ ចោសោ” តិអាទិនា ខន្ធ ឧបាទាយ។ បញ្ញាបនំ
យាយ តជ្ជាឧបាទាទិកេទាយ បញ្ញត្តិយា ហោតិ, តំ បញ្ញត្តិ។ បភេទតោតិ
ខន្ធាទិសមយវិមុត្តាទិវិភាគតោ។ យាយ បញ្ញត្តិយា សភាវតោ ឧបាទាយ ច
បញ្ញាបនន្តិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំ វិវរន្តោ “តត្ថ យេ ធម្មេ” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
អសភាវបញ្ញត្តិយាបិ មូលភូតំ ឧបាទានំ សភាវធម្មោ ឯវ, កេវលំ បន តេសំ
បវត្តិអាការភេទសន្និស្សយតោ វិសេសោតិ ទស្សន្តោ “យេ ធម្មេ... បេ....
ហោតិ” តិ អាហា។ តត្ថ បុព្វាបរិយភាវេន បវត្តមាទេតិ ឥមិនា

បពន្ធសន្និស្សយតំ ធម្មេន្ទ្រា សន្តានបញ្ញត្តិ វេទិតិ, អសភាវសមូហវសេនាតិ
ឥមំនា សេសបញ្ញត្តិ។ តិស្សោ ហិ បញ្ញត្តិយោ សន្តានបញ្ញត្តិ សមូហបញ្ញត្តិ
អវត្តាវិសេសបញ្ញត្តិ។ តត្ថ បពន្ធនោ សន្តានោ។ សមុទាយោ សមូហោ។
ឧប្បទាធិកោ ធម្មារកាវាធិកោ ច អវត្តាវិសេសោ។ តេសុ អសភាវគ្គហណោន
វិនា បពន្ធសមូហានំ អសភាវត្ថេ សិទ្ធន អសភាវសមូហវសេនាតិ
អសភាវគ្គហណំ បពន្ធសមូហវិនិមុត្តបញ្ញត្តិសន្នស្សនត្ថន្តិ តេន
អវត្តាវិសេសបញ្ញត្តិយា បរិគ្គហោ វុត្តោតិ វេទិតញោ។

តេសន្តិ បុព្វេ យំ-សន្នេន បរាមជ្ជានំ ឥន្ទ្រិយពន្ធដម្កានំ។ តេនេវាហ
“អញ្ញេសញ្ញ ពាហិររូបនិព្វានាន”ន្តិ។
សសភាវសមូហសសភាវប្បកេទវសេនាតិ រូបក្ខន្ធាធិសសភាវសមូហវសេន
ចក្ខាយតនាធិសសភាវិសេសវសេន ច។
“សសភាវសមូហសភាវកេទវសេនា”តិ ច ចាហោ។ តត្ថ សមូហសភាវោតិ
សភាវសន្តានំ អវត្តាវិសេសវិជុរំ សមូហវសេន លក្ខណាមេវាហ។ តថា ហិ
ខន្ធបញ្ញត្តិយាបិ សភាវបញ្ញត្តិតា វុត្តា។ តាយាតិ
អាយតនបញ្ញត្តិអាធិប្បកេទាយ សភាវបញ្ញត្តិយា។ វិភត្តា សភាវបញ្ញត្តិតិ
“ធម្មេន្ទ្រា ជុសនា”តិអាធិនា (ធម. ស. ២) វិភត្តា ជស្សនិសភាវបញ្ញត្តិ។ សព្វាបិ តិ
បិ-សន្នេន សភាវធម្មេសុ សាមញ្ញវសេន បវត្តំ កុសលាធិបញ្ញត្តិ សង្កណ្ឌាតិ។
រូបាធិធម្កានំ សមូហោ សន្តានេន បវត្តមាណោ អវត្តាវិសេសសហិតោ
ឯកត្តគ្គហណានិពន្ធនោ សត្តោតិ វោហរីយតីតិ សោ សភាវធម្មោ នាម បន ន
ហោតីតិ អាហ “បុគ្គលបញ្ញត្តិ បន អសភាវបញ្ញត្តិ”តិ។ តាយាតិ
បុគ្គលបញ្ញត្តិយា។ យស្មា បន ធម្កានំ បពន្ធនោ សមូហោ ច ធម្មសន្និស្សិតោតិ
វត្តព្ពតំ អវហតិ, តស្មា “បរិញ្ញេយ្យាធិសភាវធម្ម ឧបាទាយ បវត្តិតោ”តិ វុត្តំ។

វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ បន “សភាវបញ្ញត្តិ” តិ វុត្តា, អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ
“អសភាវបញ្ញត្តិ” តិ វុត្តា។ សញ្ញា បញ្ញត្តិយោតិ
ឧបាទាយបញ្ញត្តិ កិច្ចបញ្ញត្តិអាទយោ សញ្ញា បញ្ញត្តិយោ។ យទិ សញ្ញា
បញ្ញត្តិយោ ឥធនស្សិតា ហោន្តិ, កថំ “បុគ្គលបញ្ញត្តិ” តិ នាមំ ជាតន្តិ អាហា
“ខន្ធាទិបញ្ញត្តិសូ” តិអាទិ។ អញ្ញត្តាតិ ធម្មសង្កហាទីសុ។ យេ ធម្មេតិ យេ
ខន្ធាទិធម្មេ។ បញ្ញត្តិយា វត្ថុភាវេនាតិ បញ្ញាបនស្ស អធិដ្ឋានភាវេន។
អធិដ្ឋានញ្ញា បញ្ញាបេតព្ពធម្មា បញ្ញាបនស្ស។ ឯវេញ កត្វា ខន្ធាទិហិ សទ្ធិ
បុគ្គលោ គហិតោ។ យេ ធម្មេតិ វា យេ បញ្ញត្តិធម្មេ។ បញ្ញាបេតុកាមោតិ
និក្ខិបិតុកាមោ វត្ថុភេទតោ អសង្ករេតោ បេតុកាមោ។ បញ្ញត្តិបរិច្ឆេទន្តិ ច
វត្ថុភេទនិច្ចំ បញ្ញត្តិភូតំ បរិច្ឆេទំ។ ឯវេមេត្ត អត្តោ ទដ្ឋញ្ញោ។

សាមញ្ញប្បភេទបញ្ញាបនាតិ សាមញ្ញភូតានំ វិសេសភូតានញ្ញ អត្តានំ
បញ្ញាបនា។ តេសន្តិ អត្ត-សន្តាបេក្ខាយ បុល្លិដ្ឋនិទ្ទេសោ។ តត្ថាតិ បញ្ញាបនាយ
អត្តទស្សនភូតេសុ ទស្សនាទីសុ។ ឥធមេវំនាមកន្តិ ឥទំ រុប្បនាទិអត្តជាតំ
ឥត្តន្នាមកំ រូបក្ខន្ធវេទនាគ្ខន្ធាទិសមញ្ញំ។ តំតំកោដ្ឋាសិកករណន្តិ
រូបវេទនាទិតំតំអត្តវិភាគបរិយាបន្នតាថាទនំ។ តថា សញ្ញប្បទានមេវាតិ
អាហា “ពោធនមេវ និក្ខិបនា” តិ។ ពោធនញ្ញា ពោធនេយ្យសន្តានេ ពោធនតព្ពស្ស
អត្តស្ស ឋបនន្តិ កត្វា “និក្ខិបនា” តិ វុត្តំ។ “បញ្ញាបនា” តិអាទិនា ភាវសាធនេន
វត្វា សាធនន្តរាមសនេន អត្តន្តរបរិកប្បាសង្កា សិយាតិ តំ និវាវេតុំ “យោ
បនាយំ...បេ... វេទិតញ្ញោ” តិ អាហា។ តេសំ តេសំ ធម្មានន្តិ
តំតំបញ្ញាបេតព្ពធម្មានំ។ ទស្សនភូតាយ នាមបញ្ញត្តិយា ទិដ្ឋតាយ,
ឋបនភូតាយ ឋបិតតាយ។ តំនិមិត្តតន្តិ តស្ស ទស្សនស្ស ឋបនស្ស ច
និមិត្តការណាតំ។ និមិត្តញ្ញា កត្តភាវេន វោហរីយតិ យថា “ភិក្ខុ វាសេតី” តិ,
“អរិយភាវករានិ សច្ចានិ អរិយសច្ចានី” តិ ច។

ចាឡើយ អនាគតតន្ត្រីវិជ្ជមានតាមវិសេសវេទនេន សហ ចាហ៊ានុវត្ត តំ។
វិជ្ជមានស្ស សតោតិ វិជ្ជមានស្ស សមាសស្សតិ ឥមមត្តំ ទស្សន្តោ
“វិជ្ជមានភូតស្សតិ អត្តោ” តិ អាហា។ តថាតិ សង្ខារជ្ជបរមត្តវសេន
អវិជ្ជមានស្ស អនុបលព្ពមានស្ស។ តំ បន អនុបលព្ពមានតំ តថា-សន្តេន
ព្យតិវេកវសេន ជីវិតំ ចាកជតវំ កាតុំ “យថា កុសលាទីនី” តិ អាទិមាហា។
តត្ថ វិនិវត្តសភាវានីតិ វិភត្តសភាវានី។ ឧបលទ្ធិតិ គហណំ។ តេនាការេនាតិ
តេន រូបវេទនាទិអាការេន អវិជ្ជមានស្ស។ អញ្ញេនាការេនាតិ តតោ
រូបវេទនាទិតោ អញ្ញេន តត្ថិនិមុត្តេន បញ្ញាបេតព្ពមត្តបញ្ញាបនាការេន
វិជ្ជមានស្ស។ បញ្ញត្តិទុកេ វុត្តមេវ “អយញ្ញា វាទោ សេវត្តិកថាយ
បដិសិទ្ធា” តិ អាទិនា។ លោកនិវុត្តមត្តសិទ្ធស្សតិ ឯត្ថ មត្តគ្គហណំ តស្ស
បញ្ញត្តិវុត្តស្ស ន កេវលំ វិជ្ជមានសភាវតានិវុត្តនត្ថមេវ, អថ ខោ
វិបរីតគ្គាហនិវុត្តនត្ថម្បីតិ ទស្សន្តោ “អនភិនិវេសេន ចិត្តេនា” តិ អាហា។
ចតុសច្ចបញ្ចក្ខន្ធាទិវិនិមុត្តំ សច្ចន្តរទន្ធរាទិកំ បញ្ចមសច្ចាទិកំ។ សចេ តំ
កោចិ អត្ថិតិ បដិជានេយ្យ, អយាថាវគហិតស្ស តំ វាចាវត្ថុមត្តមេវស្សតិ
ទស្សន្តោ អាហា “សាភិនិវេសេន... បេ... វុត្ត” ត្ថិ។ ឧទ្ទេសេ និទ្ទេសេ ច សត្តវន្តំ
បធានការេន អាគមនំ សន្ធាយាហា “សរូបតោ តិស្សន្តំ អាគតត” ត្ថិ។
គុណាការេន បន ឧទ្ធិសោតបញ្ញាវិមុត្តចាសាណាលេខាទិគ្គហណេសុ ឥតរាបិ
តិស្សោ បញ្ញត្តិយោ ឥមស្មី បករណោ អាគតា ឯវ។

យថាវុត្តស្ស... បេ... អវិរោធនាតិ “វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ” តិ ឯវំ
វុត្តប្បការស្ស អវិលោមនេន។ អាចរិយវាទាតិ ចេត្ត អត្តនោមតិយោ វេទិតញ្ញា,
អញ្ញត្ថ បន អដ្ឋកថា ច។ យថា ច អវិរោធនា ហោតិ, តំ ទស្សន្តោ
“តស្មា” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ អវិជ្ជមានត្ថា បញ្ញាបេតព្ពមត្តត្ថេន បញ្ញត្តិតិ ឯតេន
“អវិជ្ជមានា បញ្ញត្តិ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ” តិ ឥមំ សមាសវិកប្បមាហា។

អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិតិ ឯត្ថ ហិ ទ្វេ សមាសា អវិជ្ជមានស្ស, អវិជ្ជមានា វា បញ្ញត្តិតិ
អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ តេសុ បុរិមេន នាមបញ្ញត្តិ វុត្តា, ទុតិយេន
ឧបាទាបញ្ញត្តិអាទិភេទា ឥតរាបិ។ សសភាវំ វេទនាទិកំ។

តជ្ជបរមត្ថនាមលាភតោតិ តជ្ជស្ស តទន្ធរូបស្ស បរមត្ថស្ស អន្ធត្ថស្ស
នាមស្ស លកនតោ, អនុកវនាទិសភាវាទំ ធម្មានំ បរមត្ថិកស្ស
វេទនាទិនាមស្ស លកនត្ថាតិ អត្ថោ។ ឯតេន វិសេសនិវត្តិអត្ថោ មត្ត-សន្នោ,
តេន ចាយំ វិសេសោ និវត្តិតោតិ ទស្សេតិ។ បរតោលភិតព្ពន្ធិ បរំ ឧបាទាយ
លទ្ធព្ពំ យថា រូបាទិកេ ឧបាទាយ សត្តោតិ និស្សការសម្មហសន្តាទិ
បញ្ញត្តិវត្ថុ។ ឯកត្ថេនាតិ អនញ្ញត្ថេន។ អនុបលព្ពសភាវតា ញ្ញាលោន
អគ្គហេតព្ពសភាវតា, យតោ តេ នវត្ថព្ពាតិ វុច្ឆន្តិ។

សស្សកសាលិរាសិអាទិអាគារេន សំកុចិតតត្ថោ វាសវាសុទេវាទិនំ វិយ
មោលិវិសេសោ កិរីដំ, សោ បន មកុដិវិសេសោបិ ហោតិយេវាតិ អាហា “កិរីដំ
មកុដ”ន្តិ។ សព្ពសមោរោធាតិ សព្ពាសំ វិជ្ជមានបញ្ញត្តិអាទិនំ ធន្នំ បញ្ញត្តិនំ
អន្តោករណំ។ សម្ពាតព្ពប្បធានត្ថាតិ ឥទំ លក្ខណាវចនំ។ ន ហិ សព្ពាបិ
ឧបនិធាបញ្ញត្តិសម្ពាវសេន បវត្តា, នាបិ សព្ពា សម្ពាតព្ពប្បធានា។ ទុតិយំ
តតិយន្តិអាទិកំ បន ឧបនិធាបញ្ញត្តិយា, ទ្វេ តិណ្ឌិតិអាទិកំ
ឧបនិក្ខត្តបញ្ញត្តិយា ឯកទេសំ ឧបលក្ខណាវសេន ទស្សេន្តោ តស្ស ច
សន្នៀយប្បធានតាយាហ “សម្ពាតព្ពប្បធានតា”តិ។ បូរណត្ថោ ហិ សន្នោ
តទត្ថទីបនមុខេន បូរេតព្ពមត្តំ ទីបេតិ។ សោ ច សម្ពាវិសយោ បធានោវាតិ
ទុតិយាទិនំ បញ្ញត្តិនំ សម្ពាតព្ពប្បធានតា វុត្តា។ យាវ ហិ ទសសម្ពា
សន្នៀយប្បធានាតិ។ តថា ទ្វេ តិណ្ឌិតិអាទិនម្បិ បញ្ញត្តិនំ។ សម្ពាតព្ពោ បន
អត្ថោ កោចិ វិជ្ជមានោ, កោចិ អវិជ្ជមានោ, កោចិ សហាវិសុញ្ញ តទុកយំ
មិស្សោតិ ធម៌ បញ្ញត្តិយោ ភជតីតិ។

ឥតរាតិ ឧបាទានសមោធានតជ្ជាសន្តតិបញ្ញត្តិយោ វុត្តាវសេសា
ឧបនិធាបញ្ញត្តិឧបនិក្ខត្តបញ្ញត្តិយោ ច។ សត្តរថាធិភេទា ឧបាទានបញ្ញត្តិ,
ធីយរស្សាធិភេទា ឧបនិធាបញ្ញត្តិ ច អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ ហត្ថគតាធិវិសិដ្ឋា
ឧបនិធាបញ្ញត្តិ, សមោធានបញ្ញត្តិ ច អវិជ្ជមានននអវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ តថេវ
“សុវណ្ណាវណ្ណោ ព្រហ្មស្សរោ”តិអាទិការិជ្ជមានគត្តា
វិជ្ជមានននអវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ ភជន្តិ អាហា “យថាយោគំ តំ តំ បញ្ញត្តិ”ន្តិ។ តេន
វុត្តំ “ធុតិយំ តតិយំ...បេ... ភជន្តិ”តិ។ យញ្ញតិអាទិ
យថាវុត្តឧបនិធាឧបនិក្ខត្តបញ្ញត្តិនំ
អវិជ្ជមានននអវិជ្ជមានបញ្ញត្តិការសមត្ថនំ។ តត្ថ តញ្ច សម្ពាសន្តិ យំ “បឋមំ
ឯក”ន្តិអាទិកំ សម្ពាសនំ, តញ្ច សម្ពាសនមុខេន គហេតព្វរូបំ។ ច-សឡេន សឡេយ្យំ
សម្ពាសនតិ។ តម្បិ ហិ បញ្ញាបេតព្វំ បញ្ញត្តិតិ។ តស្ស បន បរមត្ថតោ អភារោ
វុត្តោយេវ។ កិញ្ច នត្តិតិ បរមត្ថតោ កិញ្ច នត្តិ។ តថាតិ ឥមិនា
អវិជ្ជមានននអវិជ្ជមានការិជ្ជ ឯតំ អាកក្ខតិ។ តេនាហា “ន ហិ...បេ...
វិជ្ជមានោ”តិ។

ឱកាសេតិ អវិចិបរនិម្មិតវសវត្តិបរិច្ឆិទ្ទេ បទេសេ។ សោ ហិ
កាមាធិជ្ជានតោ “កាមោ”តិ វុច្ចតិ។ កម្មនិព្ពត្តក្ខន្ធសូតិ ឥមិនា
ឧត្តរបទលោបេន កាមភវំ “កាមោ”តិ វុច្ចតិ។ ភណ្ឌនំ សឡោ ចេតនា វា,
តំសមន្តិកាយ តត្ថិសិដ្ឋេ បុគ្គលេ ភាណាកោតិ បញ្ញត្តិតិ អាហា
“វិជ្ជមានននអវិជ្ជមានបញ្ញត្តិបក្ខំ ភជន្តិ”តិ។ យេភុយ្យេន
រូចាយតនគ្គហណមុខេន រូបសម្ពាសនេន សណ្ឋានំ គយ្ហតីតិ តស្ស តេន
អភេនោបចារំ កត្វា វុត្តំ “រូចាយតនសម្ពាសនេន សណ្ឋានេនា”តិ។ យំ
អភេនោបចារំ ភិក្ខុតុំ អជាជន្តា និកាយន្តិយា រូចាយតនំ សណ្ឋានសភារំ
បជិជានន្តិ។ “កិសោ បុគ្គលោ, ជូលោ បុគ្គលោ, កិសោ ធន្តោ, ជូលោ

ឆណ្ហា"តិអាទិនា បុគ្គលាទីនំ បញ្ញាបនា តថាតថាសន្និវិជ្ជេ រូបសង្ខារោ
កិសាទិសណ្ហានបញ្ញត្តិ, ន រូបាយតនមត្តតិ អាហា "សណ្ហានន្តិ វា រូបាយតនេ
អគ្គហិរោ"តិ។ បច្ចុត្តជម្ពនាមវសេនាតិ "បថវី ជសេវា"តិអាទិនា ធម្មានំ
តំតំនាមវសេន។ កិច្ចបញ្ញត្តិអាទិវិភាគេន បវត្តោ អយម្យិ អាចរិយវាទោ
"កិច្ចបញ្ញត្តិ ឯកទ្វា ភូមិបញ្ញត្តិ បច្ចុត្តបញ្ញត្តិ អសង្ខតបញ្ញត្តិ ច
វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ, លិង្គបញ្ញត្តិ ឯកទ្វា បច្ចុត្តបញ្ញត្តិ ច អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ, ឯកទ្វា
កិច្ចបញ្ញត្តិ វិជ្ជមាននេអវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ, ឯកទ្វា ភូមិសណ្ហានបញ្ញត្តិ វិជ្ជមាននេ
វា អវិជ្ជមាននេ វា អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ"តិ ធសុទ្ធិតត្ថា "ធម្មកថា ឥត្តិលិង្គ"តិអាទិនំ
វិជ្ជមាននេវិជ្ជមានបញ្ញត្តិភាវោ, អវិជ្ជមាននេអវិជ្ជមានបញ្ញត្តិភាវោ ច
ធសុទ្ធិតនយោតិ អាហា "សត្តសង្កាហាកោតិ ធន្តោ"តិ។
ឧបាទានបញ្ញត្តិអាទិភាវោ ចេត្ត កិច្ចបញ្ញត្តិអាទិនំ កិច្ចបញ្ញត្តិអាទិភាវោ ច
តាសំ យថាវហំ វិភាវេតតោ។

២. សង្ខេបប្បកេនវសេនាតិ "យាវតា បញ្ចក្ខន្ធា"តិ សព្វេបិ ខន្ធ
ខន្ធកាវសាមញ្ញេន សំខិបនវសេន, "យាវតា រូបក្ខន្ធា"តិអាទិនា ខន្ធនំ តតោ
សាមញ្ញតោ បកាវេហិ ភិន្ននវសេន ច។ អយំ អត្ថោតិ អយំ បញ្ញត្តិសង្ខារោ
អត្ថោ។ សាមញ្ញតោ វា ហិ ធម្មានំ បញ្ញាបនំ ហោតិ វិសេសតោ វា។ វិសេសោ
ចេត្ត អត្ថនោ សាមញ្ញាបេក្ខាយ វេទិតតោ, វិសេសាបេក្ខាយ បនសោបិ
សាមញ្ញំ សម្បជ្ជតីតិ "កិត្តាវតា ខន្ធនំ ខន្ធបញ្ញត្តិ"តិ បុច្ឆាយ សង្ខេបតោ
វិស្សជ្ជនវសេន "យាវតា បញ្ចក្ខន្ធា"តិ វុត្តន្តិ តតាបិ "ខន្ធនំ ខន្ធបញ្ញត្តិ"តិ
អានេត្វា យោជេតត្ថន្តិ អាហា "យាវតា...បេ... បញ្ញត្តិ"តិ។ "យាវតា បញ្ចក្ខន្ធា,
ឯត្តាវតា ខន្ធនំ ខន្ធបញ្ញត្តិ។ យាវតា រូបក្ខន្ធា...បេ... វិញ្ញាណក្ខន្ធា, ឯត្តាវតា
ខន្ធនំ ខន្ធបញ្ញត្តិ"តិ ឯវមេត្ត ចាឡិយោជនា កាតព្វា។ ឯវញ្ញិ សង្ខេបតោ
បកេនតោ ច ខន្ធបញ្ញត្តិ វិស្សជ្ជិតា ហោតិ។ តថា ហិ ឥមសេវរ អត្ថស្ស

អង្គកថាយំ វុត្តការំ ទស្សន្តោ “យត្ថកេន...បេ... អាទិកេនា”តិ អាហា។ តត្ថាតិ
តស្មី វិស្សជ្ជនស្ស អត្តវចនេ, តស្មី វា វិស្សជ្ជនចាបេ តទត្តវចនេ ច។
បកេននិទស្សនមត្តន្តិ បកេនស្ស ឧទាហរណមត្តំ។ អវុត្តាបិ សញ្ញា
ភូតុចាទិកោ, សុខាទិកោ ច បកេនោ។ តំ បនភូមិមុខេន ទស្សតុំ “រូបក្ខន្ធន្វា
កាមាវចរោ”តិអាទិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្វំ។

ឯវំ អង្គកថាយំ អាគតនយេន ចាឡិយា អត្ថយោជនំ ទស្សត្វា ឥនានិ តំ
បការន្តរេន ទស្សតុំ “អយំ វា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អយំ វាតិ វុច្ឆមានំ
សន្ធាយាហា។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី ខន្ធបញ្ញត្តិវិស្សជ្ជនេ។ ឥនន្តិ ឥនំ បទំ។
យត្ថកេន...បេ... ខន្ធបញ្ញត្តិយា បកេនោតិ ឥមិនា សង្ខេបតោ វិត្តារតោ ច
ខន្ធនំ បកេនំ បតិ បញ្ញត្តិវិភាកោតិ ទស្សិតំ ហោតិ។ តេនាហា
“វុត្ថកេនេន...បេ... ទស្សតិ”តិ។ បករណន្តរេតិ វិភង្គបករណេ។ តត្ថ ហិ
សាតិសយំ ខន្ធនំ វិភាកបញ្ញត្តិ វុត្តា។ តេនាហា អង្គកថាយំ “សម្មាសម្ពុទ្ធន
ហិ...បេ... កថិតា”តិ។ ឯត្ថ ច បឋមនយេ សមុខេន, ទុតិយេ វុត្តមុខេន
បញ្ញត្តិយា វិភាកា ទស្សិតាតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។

ឯស នយោតិ ឥមិនា ខន្ធបញ្ញត្តិយា វុត្តមត្តំ អាយតនបញ្ញត្តិយាទិសុ
អតិទិសតិ។ តត្ថ “យាវតា បញ្ចក្ខន្ធន្វា”តិ, “ខន្ធនំ ខន្ធបញ្ញត្តិ”តិ ឥនំ
បញ្ញត្តិនិទ្ទេសចាឡិយា អាទិបរិយោសានគ្គហណមុខេន ទស្សនំ។ “យាវតា
ទ្វាទសាយតនានី”តិ, “អាយតនានំ អាយតនបញ្ញត្តិ”តិ ឥមស្ស អត្ថោ
“យត្ថកេន បញ្ញាបនេន សង្ខេបតោ ទ្វាទសាយតនានី”តិ ឯតេន ទស្សិតោ,
“យាវតា ចក្ខាយតន”ន្តិអាទិកស្ស បន “បកេនតោ
ចក្ខាយតន”ន្តិអាទិកេនាតិ។ តត្ថ “ចក្ខាយតនំ...បេ... ធម្មាយតន”ន្តិ
បកេននិទស្សនមត្តមេតំ។ ឯតេន អវុត្តាបិ សញ្ញា សង្ខហិតោ ហោតិតិ

“តត្រាបិ ទសាយតនា កាមាវចរា” តិអាទិ វុត្តំ។ អយំ វា ឯត្ថ ចាឡិយា
អត្ថយោជនា - “យាវតា” តិ ឥទំ សព្វេហិ បទេហិ យោជេត្វា “យត្ថកានិ
ទ្វាទសាយតនានិ... បេ... យត្ថកោ ទ្វាទសន្នំ អាយតនានំ, តប្បកេទានញ្ច
ចក្ខុយតនានីនំ បកេទោ, តត្ថកោ អាយតនានំ អាយតនបញ្ញត្តិយា
បកេទោ” តិ បករណាន្តេ វុត្ថន វត្ថុបកេទេន អាយតនបញ្ញត្តិយា បកេទំ
ទស្សេតិ តិអាទិនា ឥតរបញ្ញត្តិសុបិ នយោ យោជេតព្ពោ។

៧. “ឆ បញ្ញត្តិយោ... បេ... បុគ្គលបញ្ញត្តិ” តិ ឥមំ អបេក្ខិត្វា “កិត្តាវតា... បេ...
ឯត្តាវតា ឥន្ទ្រិយានំ ឥន្ទ្រិយបញ្ញត្តិ” តិ អយំ ចាឡិបទេសោ និទ្ទេសោបិ
សមាធា បករណាន្តេ វត្ថុកេទេន វុត្តំ ខន្ធជិបញ្ញត្តិប្បកេទំ ឧបាទាយ
ឧទ្ទេសោយេវ ហោតិ តិ អាហា “ឧទ្ទេសមត្ថនេវាតិ អត្ថោ” តិ។

មាតិការណ្ឌនា និដ្ឋិតា។

២. និទ្ទេសវណ្ណនា

១. ឯកកនិទ្ទេសវណ្ណនា

១. បច្ចនីកធម្មានំ ឈាបនដ្ឋេន ឈានំ, តតោ សុដ្ឋវិមុច្ចនដ្ឋេន វិមោក្ខាតិ
និប្បវិយាយេន ឈានផ្កានេវ វិមោក្ខាតិ អដ្ឋកថាអធិប្បាយោ។ ដីកាការេន
បន “អភិកាយតនំ វិយ សសម្បយុត្តំ ឈានំ វិមោក្ខា” តិ មញ្ញមាទេន
“អធិប្បាយេនាហា” តិ វុត្តំ។ ឈានធម្មា ហិ សម្បយុត្តធម្មហិ សទ្ធិយេវ
បដិបក្ខតោ វិមុច្ចន្តិ, នវិនា, តថា អភិវតិវសេន អារម្មណេ និរាសន្តប្បវត្តិបីតិ
អធិប្បាយោ។ យថា វា ឈានផ្កានំ ឈានបច្ចយេន បច្ចយភាវតោ សវិសេសោ
ឈានបរិយាយោ, ឯវំ វិមោក្ខកិច្ចយោគតោ តេសំ សវិសេសោ
វិមោក្ខបរិយាយោ, តទុបចារេន សម្បយុត្តានំ វេទិតព្ពោ។ បឋមំ

សមង្គិការវត្តភ្នំ បដិលាភំ សន្ធាយាហ។ “ដុសិត្វាវិហរតីតិ បដិលភិត្វា
តវិយតី”តិ ហិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ “យេន ហិ សទ្ធិ...បេ... បដិលទ្វា នាម
ហោន្តិ”តិ តេហិ សាធនតព្ពសហជាតាធិបច្ចយលាភោយេវេត្ថ បដិលាភោ
ធន្តោ។ យថា ជស្សោ យត្ថ ឧប្បន្នោ, តំ អារម្មណំ ដុសិតីតិ វុច្ឆតិ, វេ
សម្បយុត្តធម្មេបិ តំសភាវត្តាតិ អាហ “សម្មស្សេន ដុសនត្ថ”តិ។ តស្ស
“វិវរតី”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ ឥតវេហិ តិ ឧបចារម្បីតិអាធិនា
ឧបចារបុរិមប្បនាបរប្បនាមំ បដិលាភការណាន្តិ វេនេហិ។ ឥតវេ
ការណាត្ថតិ “ឧបចារេន...បេ... ដុសិតិយេវា”តិ វុត្ថ ការណាត្ថធិបកេ អត្ថេ។
ដុសិតិ ជលំ អធិគច្ឆតិ ឯតាយាតិ ការណាភាវស្ស ដុសនាបរិយាយោ
វេទិតតោ។

បឋមត្ថមេវាតិ សមង្គិការវត្តមេវ។ តានិ អដ្ឋានីតិ ឥមិនា
ឈានកោដ្ឋាសភាវេន វុត្តធម្មាយេវ កហិតា, ន
ជស្សបញ្ចមកឥន្ទ្រិយដ្ឋកាធិកាវេនាតិ វុត្តំ “សេសា...បេ... សង្កហិតានី”តិ។ វេ
សតីតិ សុខសង្ខាតឈានដ្ឋតោ វេននាសោមនស្សិន្ទ្រិយាមំ សេសិតព្ពភាវេ
សតិ។ វេញ្ចំ នេសំ ជស្សកតា ឥតវស្ស ជស្សិតព្ពតាវ សិយា។ តេនាហ
“សុខស្ស ដុសិតព្ពត្តា”តិ។ វេនយិតាធិបតេយ្យជ្ជេហិតិ
អារម្មណានុកវនសង្ខាតេន វេនយិតសភាវេន, តស្សេវ
សាតវិសេសសង្ខាតេន សម្បយុត្តេហិ អនុវត្តនីយភាវេន ច។
ឧបនិជ្ឈាយនភាវោបិ យថាវុត្តវេនយិតាធិបតេយ្យជ្ជវិសិដ្ឋា ឱឡារិកស្ស
អារម្មណស្ស និជ្ឈាយនភាវោ។ អភិន្នសភាវោបិ ហិ ធម្មោ
បុរិមវិសិដ្ឋបច្ចយវិសេសសម្ពវេនវិសេសេន ភិន្នាការោ ហុត្វាវិសិដ្ឋជលភាវំ
អាបជ្ជតិ។ យថេកំយេវ កម្ពំ ចក្ខាធិនិព្ពត្តិហេតុភូតំ កម្ពំ។ តេន វុត្តំ
“វេនយិតា...បេ... វុត្តត្តា”តិ។ អដ្ឋានីតិ នាយំ តប្បរភាវេន ពហុវេននិធម្មោ

អនន្តការតោ, កេវលញ្ចា អង្គានំ ពហុត្តា ពហុវចនំ, តេន កី សិទ្ធិ? បច្ចេកម្ម្យ
យោជនា សិទ្ធិ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “បច្ចេកម្ម្យ យោជនា កាតញ្ចា” តិ។ យទិ “សុខំ
វេបេត្វា” តិ យោជនាយំ សេសា តយោ ខន្ធា ហោន្តិ, សេសា តយោ, ចត្តារោ ច
ខន្ធា ហោន្តិ តិ វុត្តំ សិយាតិ? ន, ចត្វសុ តិ ល្អំ អន្តោគធាត្តា។ តេនាហ
“សព្វយោជនា... បេ... វុត្ត” តិ។

២. អសមយវិមោក្ខនាតិ ហេដ្ឋាមគ្គវិមោក្ខន។ សោ ហិ
លោកិយវិមោក្ខាវិយ អធិគមវឌ្ឍញ្ញនត្ថំ
បកប្បេតព្វសមយវិសេសាការតោ ឯវំ វុត្តោ។ អគ្គមគ្គវិមោក្ខា បន
ឯកច្ឆាសវិមុត្តិវចនតោ ឥធ នាធិប្បតោ។ តេនាហ “ឯកច្ឆេ អាសវា
បរិក្ខិណា ហោន្តិ” តិ។ ឯកច្ឆេហិ អាសវេហិ វិមុត្តោតិ ទិដ្ឋាសវាធិហិ
សមុច្ឆេទិវិមុត្តិយា វិមុត្តោ។ អសមយ... បេ... លោកេនាតិ
យថាវុត្តអសមយវិមោក្ខស្ស ឧបនិស្សយភូតស្ស អធិគមេន។ តតោ ឯវ
សាតិសយេន, ឯកច្ឆេហិ កាមាសវេហិ វិមុត្តោ វិក្ខម្ពនវសេនាតិ អត្តោ។ សោ
ឯវ ឯកច្ឆសមយវិមោក្ខលាភី យថាវុត្តោ សមយវិមុត្តោ
អសមយវិមោក្ខវិសេសស្ស វសេន សមយវិមោក្ខបញ្ញត្តិយា អធិប្បេតត្តា។
សោតិ អសមយវិមោក្ខបនិស្សយសមយវិមោក្ខលាភី។ តេន សាតិសយេន
សមយវិមោក្ខន។ តថាវិមុត្តោវ ហោតីតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្នោ ហេតុអត្តោ។ យស្មា
តថាវិមុត្តោ ហោតិ, តស្មា សមយវិមុត្តបញ្ញត្តិ លទ្ធិ អរហតីតិ បរិញ្ញាតត្ថំ
ហេតុនា បតិដ្ឋាបេតិ។ ព្យតិរេកមុខេនបិ តមត្ថំ ចាកជតវំ កាតុំ “បុព្វដ្ឋនោ
បនា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សមុទាចារការតោតិ សមុទាចារស្ស សម្ពវតោ។
សោតិ លាណលាភី បុព្វដ្ឋនោ។

យទិ បុណ្យវត្តកធម្មតាយ បុព្វដ្ឋនោ សមយវិមុត្តាតិ ន វុត្តោ, តទការតោ
កស្មា អរហ តថា ន វុត្តាតិ អាហ “អរហតោ បដា”តិអាទិ។
តទការណារាវន្តិ តេសំវិមោក្ខានំ, តស្ស វា សមយវិមុត្តិការស្ស
អការណារាវ។ សញ្ញាតិ សុត្តវិបស្សកោបិ សមថយានិកោបិ
អដ្ឋវិមោក្ខលាភិបិ។ ពហិអព្ពន្ធរាវា អបេក្ខាសិទ្ធា, វុត្ត អធិប្បាយវសេន
គហេតព្ពន្ធា ចាតិ អាហ “ពាហិរាជន្តិ លោកុត្តរតោ ពហិភូតាន”ន្តិ។

៣. រូបតោ អញ្ញំ ន រូបន្តិ តត្ថ រូបបដិភាគំ កសិណ្យចាទិ រូប-សន្នេន
គហិតន្តិ តទញ្ញំ បឋមតតិយារុប្បវិសយមត្តំ អរូបក្ខន្ធនិព្ពានវិនិមុត្តំ អរូប-
សន្នេន គហិតំ ទដ្ឋត្ថំ។ បដិបក្ខត្ថតេហិ កិលេសចោរេហិ អមូសិតត្ថំ ឈានមេវ
ចិត្តមញ្ញសំ។ សមាធិន្តិ វា សមាធិសីសេន ឈានមេវ វុត្តន្តិ វេទិតត្ថំ។

៤. អត្ថនោ អនុរូបេន បមាទេនាតិ ឯត្ថ អនាគាមិនោ អធិកុសលេសុ
ធម្មេសុ អសក្កច្ចអសាតច្ចកិរិយាទិណា។ វិណាសវស្ស បន តាទិសេន
បមាទបតិរូបកេន, តាទិសាយ វា អសក្កច្ចកិរិយាយ។ សា ចស្ស
ឧស្សក្កាការតោ វេទិតញ្ញា។ បដិប្បស្សន្ធិសព្ពស្សក្កា ហិ តេ ឧត្តមបុរិសា។
សមយេន សមយន្តិ សមយេ សមយេ។ ភុម្មត្ថេ ហិ ឯតំ ករណាវចនំ
ឧបយោគវចនញ្ញា។ អនិប្បត្តិតោតិ សមាបដ្ឋិតុំ អសក្កណោយ្យតោ។ អស្សាតិ
“តេសញ្ញី”តិអាទិណ វុត្តស្ស ឥមស្ស អដ្ឋកថាវចនស្ស។ តេនាតិ យថាកតេន
សុត្តេន។

៥. យេនាធិប្បាយេន “ធម្មេហិ”តិ វុត្តព្ពន្ធិ វុត្តំ, តំ វិវរន្តោ
“ឥដា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ ឥដាតិ “បរិហានធម្មោ អបរិហានធម្មោ”តិ ឯតស្មី
បទទ្ធយេ។ តត្ថាតិ “កុប្បធម្មោ អកុប្បធម្មោ”តិ បទទ្ធយេ។ សតិ វចននានត្ថេ
អត្ថេវ វចនត្ថនានត្ថន្តិ អាហ “វចនត្ថនានត្ថមត្ថេន វា”តិ។

វេទនត្ថក្កហណាមុខេន គហេតព្ពស្ស បនវិការវេទនត្ថស្ស នត្ថត្ថ នានត្ថំ, យតោ
តេសំ បរិយាយន្តរតាសិទ្ធិ។

៧៨. សមាបត្តិចេតនាតិ យាយ ចេតនាយ សមាបត្តិ និព្វត្តតិ សមាបដ្ឋតិ
ច។ តេនាហ “តនាយូហនា” តិ។ អារក្ខបច្ចបដ្ឋានា សតីតិ កត្វា អាហ
“អនុវត្តណា... បេ... សតី” តិ។ តេនាហ “ឯការក្លោ សតារក្លេន ចេតសា
វិហរតី” តិ។ តថា ហិ សា “កុសលាកុសលានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្នេសតី” តិ
វុត្តា។

៧៩. អគ្គមគ្គដ្ឋាបិ ឥតរមគ្គដ្ឋាវិយ អនុបច្ឆន្ទកយត្តា ភយ្យបរតវោហារំ
លកតីតិ អាហ “អរហត្តមគ្គដ្ឋា ច... បេ... ភយ្យបរតោ” តិ។

៨០. កេចីតិ តិហេតុកបដិសន្ធិកេ មន្តេតុកេ សន្ធាយាហ។ តេន វុត្តំ
“ធុប្បញ្ញាតិ ឥមិនា គយ្ហន្តី” តិ។ ធុត្តលា បញ្ញា យេសំ តេ ធុប្បញ្ញាតិ។

៨១. អនិយតធម្មសមន្នាគតស្សេវ បច្ចយវិសេសេន
និយតធម្មបដិលាភោតិ អាហ “យត្ថ... បេ... ហោន្តី” តិ។ តទភាវាតិ
និយតានិយតវោមិស្សយ បវត្តិយា អភាវា។

៨២. បរិយាទិយិតព្ពានីតិ បរិយាទកេន មគ្គេន ខេបេតព្ពានិ។ តណ្ហានីនំ
បលីតុធនាទិកិរិយាយ មត្តកប្បត្តិយា សីសភាវោ វេទិតព្ពោ, និព្ពានស្ស បន
វិសម្ពារភាវតោ សម្ពារសីសតា។ តេនាហ “សម្ពារវិវេកក្ខតោ និរោធា” តិ។
កេចិ បន “សម្ពារសីសំ និរោធសមាបត្តិ” តិ វេទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ
បញ្ញត្តិមត្តស្ស សីសភាវានុបបត្តិតោ តទុទ្ធព្វា សម្ពារប្បវត្តិសញ្ញាវតោ។ សហ
វិយាតិ ឯកជ្ឈំវិយ។ ឯតេន សម-សទ្ធស្ស អត្តមាហ។ សហត្ថោ ហេស សម-
សន្តោ។ សំសិទ្ធិទស្សនេនាតិ សំសិទ្ធិយា និដ្ឋានស្ស ឧបរមស្ស ទស្សនេន។

ឥតធាតុ ឥតមិស្សា បុគ្គលបញ្ញត្តិចាឡិយា, ឥតមិស្សា វា តទដ្ឋកថាយ។
កិលេសបរវត្តសីសានន្តិ កិលេសសីសបរវត្តសីសានំ។ តេសុ ហិ គហិតេសុ
ឥតរម្យិ បរិយាទិយិតតំ កិលេសភាវេន បរិយាទិយិតព្ភតាសាមញ្ញេន ច
គហិតមេវ ហោតីតិ កិលេសវដ្តបរិយាទានេន មគ្គស្ស ឥតរវដ្តានម្យិ
បរិយាទិយនំ។ វដ្តបច្ឆេទកេន មគ្គេនេវ ហិ ជីវិតិន្ទ្រិយម្យិ អនវសេសតោ
និរុដ្ឋតីតិ។ កស្មា បនេត្ត បរវត្តសីសំ វិសុំ គហិតន្តិ ចោទនំ សន្ធាយាហា
“បរវត្តសីសម្បី” តិអាទិ។ ឡិដិសោ ច អនោធិសោ ច កិលេសបរិយាទានេ សតិ
សិដ្ឋមាធា បច្ឆវេក្ខណាវាវា តេន និច្ឆានេតព្ភតិ វុត្តា។ តេនេវាហា
“កិលេសបរិយាទានស្សេវ វាវា” តិ។ ឥទានិ តមត្ថំ អាគមេន សាធម្មោ
“វិមុត្តស្មី” តិអាទិមាហា។ ចុតិចិត្តេន ហោតីតិ ឥទំ យថាវុត្តស្ស
កិលេសបរិយាទានសមាបនក្ខតស្ស បច្ឆវេក្ខណាវាវាស្ស ចុតិចិត្តេន បរិច្ឆិន្ទត្តា
វុត្ថំ, តស្មា ចុតិចិត្តេន បរិច្ឆេទកេន បរិច្ឆិន្ទំ ហោតីតិ អត្ថោ។

១៧. តិដ្ឋេយ្យាតិ ន ឧបគច្ឆេយ្យ។ ឋានញ្ចិ គតិនិវត្តិ។ តេន វុត្ថំ
“នប្បវត្តេយ្យ” តិ។

១៨. បយិរុចាសនាយ ពហូបការត្តា បយិរុចាសិតព្ភត្តា។

២០. អគ្គវិជ្ជា យស្ស អនិច្ចតវិជ្ជាទ្វយស្ស ហោតិ, សោ ច បច្ឆាវិជ្ជាទ្វយំ
អនិច្ចតិ, តស្ស បឋមំ អនិច្ចតវិជ្ជាទ្វយស្ស វិយ អតេវិជ្ជតាភាវា យទិបិ
និប្បរិយាយតា តេវិជ្ជតា, បឋមំ អនិច្ចតវិជ្ជាទ្វយស្ស បន សា សិវិសេសាតិ
នស្សេន្តោ “យាយ កតកិច្ចតា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ អគ្គវិជ្ជាតិ
អាសវក្ខយញ្ញាណំ, អគ្គមគ្គញ្ញាណមេវ វា វេទិតតំ។ សា ច តេវិជ្ជតាតិ
យោជនា។

២២. តត្ថេវាតិ សច្ចាភិសម្ពោធឯ វេ។

២២. តន្ត្រិនិរោធសមាបត្តិលាភិនោ ឧកតោភាគវិមុត្តតារាជនំ។
វុត្តលក្ខណ្ឌបបត្តិកោតិ ធ្វើហិ ភាគេហិ ទ្វេវាវេវិមុត្តោតិ វេ វុត្តលក្ខណោន
ឧបបត្តិតោ យុត្តិតោ សមន្នាគតោ។ ឯសេវ នយោតិ យថា ចតុន្នំ
អរូបសមាបត្តិនំ ឯកេកតោ និរោធតោ ច វុជ្ជាយ អរហត្ថំ បត្តានំ វសេន បញ្ច
ឧកតោភាគវិមុត្តា វុត្តា, តថា សេក្ខការំ បត្តានំ វសេន បញ្ច កាយសក្ខិនោ
ហោន្តិតិ កត្វា វុត្តំ។

ឧស្សនការណាតិ ឥមិនា “ធិស្វា”តិ ឯត្ថ ត្វា-សន្នោ ហេតុអត្តោតិ ឧស្សេតិ
យថា “សីហំ ធិស្វា ភយំ ហោតិ”តិ អាធិស្វ។ ឧស្សនេ សតិ បរិក្ខយោ, ឆាសតីតិ
អាហា “ឧស្សនាយត្ថបរិក្ខយត្តា”តិ។ បុរិមកិរិយាតិ អាសវានំ ខយ កិរិយាយ
បុរិមកិរិយា។ សមាណកាលត្ថេបិ ហិ ការណកិរិយា ជលកិរិយាយ បុរិមសិទ្ធា
វិយ វេហារីយតិ។ តតោ នាមកាយតោ មុច្ឆនតោ។ យតោ ហិ យេន មុច្ឆិតព្ពំ,
តំ និស្សិតោ ហោតីតិ វុត្តំ “នាមនិស្សិតកោ”តិ។ តស្សាតិ កាយទ្វយវិមុត្តិយា
ឧកតោភាគវិមុត្តតារាស្ស។ អរូបលោកេ ហិ វិចារបាណ្ឌវសេនាយមត្តោ វុត្តោ។
តេនាហា “សុត្ថេ ហិ”តិ អាធិ។

ធ្វើហិ ភាគេហិតិ វិក្ខម្ពនសមុច្ឆេទភាគេហិ។ ទ្វេវាវេតិ កិលេសានំ
វិក្ខម្ពនសមុច្ឆេទនវសេន ធ្វើក្ខត្តំ។ កិលេសេហិ វិមុត្តោតិ ឥទំ
បឋមតតិយវាទានំ វសេន វុត្តំ, ឥតវំ ធុតិយវាទស្ស។ អរូបជ្ឈានំ យធិបិ
រូបសញ្ញាធិហិ វិមុត្តំ តំសមតិក្កមាធិនា បត្តព្ពត្តា, បវត្តិនិវារកេហិ បន
កាមច្ឆន្ទាធិហិ យេវស្ស វិមុត្តិ សាតិសយាតិ ឧស្សេន្តោ
“នីវរណសម្ពាតនាមកាយតោវិមុត្ត”ន្តិ អាហា។ យញ្ញាបិ អរូបជ្ឈានំ
រូបលោកេ វិវេកជ្ឈតារាសេនបិ រូបកាយតោវិមុត្តំ, តំ បន

រូបបដិពន្ធនន្តរភក្តីក្នុងនេះ ហោតីតិវិក្កមនមេវ បដានន្តិវុត្តំ
“រូបតណ្ហាវិក្កមនន រូបកាយតោ ចវិមុត្តត្តា”តិ។ ឯកទេសេន
ឧភតោភាគវិមុត្តំ នាម ហោតិ សមុច្ឆេទវិមុត្តិយា អភារា។

២៥. “សត្តិសយោ”តិ វិយ សមុទាយេ បវត្តោ វេហារោ អវយវេបិ
ទិស្សតីតិ ទស្សន្តោ អាហា “អដ្ឋវិមោក្ខកទេសេន...បេ... វុច្ឆតិ”តិ។

២៦. ដុដ្ឋានន្តិ ជស្សីតានំ, អធិគតានន្តិ អត្តោ។ អន្តោតិ អន្តសទិសោ
ជស្សនាយ បរកាលោ។ តទនន្តរោ ហិ តប្បវិយោសានោ វិយ ហោតីតិ។
កាលវិសយោ ចាយំ អន្ត-សន្នោ, ន បន កាលត្តោ។ តេនាហា “អធិប្បាយោ”តិ។
នាមកាយេកទេសតោតិ នីវរណសម្ពាសនាមកាយេកទេសតោ។
អាលោចិតោ បកាសិតោ វិយ ហោតិ វិពន្ធវិក្កមនន អាលោចនេ បកាសនេ
សមត្ថស្ស ញាណចក្កុនោ អធិដ្ឋានសមុប្បាទនតោ។ ន តុវិមុត្តោតិ វិមុត្តោតិ
ន វុច្ឆតេវ។

២៨. ឥមំ បន នយន្តិ “អបិច តេស”ន្តិអាទិនា អាគតវិធី។ យេនវិសេសេនាតិ
យេន ការណវិសេសេន។ សោតិ ទិដ្ឋិប្បត្តសទ្ធាវិមុត្តានំ យថាវុត្តោ បញ្ញាយ
វិសេសោ។ បដិក្ខេហោ កតោ ការណស្ស អវិភាវិតត្តា។ ឧភតោភាគវិមុត្តោ
វិយ, បញ្ញាវិមុត្តោវិយ វា សព្វថា អវិមុត្តស្ស សាវសេសវិមុត្តិយម្បិ
ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស វិយ បញ្ញាយ សាតិសយាយ អភារតោ សទ្ធាមត្តនវិមុត្តភារោ
ទដ្ឋញ្ញោ។ សទ្ធាយ អធិមុត្តោតិ ឥទំ អាគមនវសេន សទ្ធាយ អធិកភារំ សទ្ធាយ
វុត្តំ, មគ្គាធិគមតោ បនស្ស បច្ចក្ខមេវ ញាណទស្សនំ។

៣០. “សោតោតិ អវិយមគ្គស្ស នាម”ន្តិ និប្បវិយាយេន តំសមដ្ឋី
សោតាបន្នោតិ អធិប្បាយេន ចោទកោ “អបិ-សន្នោ កស្មា វុត្តោ”តិ ចោទនំ

ឧដ្ឋាបេត្វា “នន្ទ” តិអាទិនា អត្ថនោ អធិប្បាយំ វិវរតិ។ ឥតរោ “នាបន្ទ” តិអាទិនា
បរិហារតិ។ សមន្នាគតោ ឯវ នាម លោកុត្តរធម្មានំ អកុប្បសភាវត្តា។
ឥតវេហិតិ ទុតិយមគ្គជ្ជាធិហិ។ សោ ឯវាតិ បឋមជលដ្ឋោ ឯវ។ ឥនាតិ ឥមស្មី
សត្តក្ខត្តបរមនិទ្ទេសេ។ សោតំ វា អរិយមគ្គំ អាទិតោ បន្នោ អធិគតោតិ
សោតាបន្នោតិ វុច្ចមានេ ទុតិយមគ្គជ្ជាធិនំ នត្ថវ សោតាបន្នភាវាបត្តិ។ សុត្ថ
បន សោតំ អរិយមគ្គំ អាទិតោ មរិយាធំ អមុញ្ញាវ បន្នោ បដិបដ្ឋតីតិ កត្វា
មគ្គសមដ្ឋី “សោតាបន្នោ” តិ វុត្តោ។ បរិយាយេន ឥតរោបិ តស្ស
អបរិហានធម្មត្តា សោតាបន្នោតិ វេទិតព្ពំ។
បហីនាវសិដ្ឋកិលេសបច្ចវេក្ខណាយ សមុទយសច្ចំ វិយ ទុក្ខសច្ចម្បិ
បច្ចវេក្ខតំ ហោតិ សច្ចទ្វយបរិយាបន្នត្តា កិលេសានន្តិ អាហ
“ចតុសច្ចបច្ចវេក្ខណាធិន” តិ។ អាទិ-សន្នេន ជលបច្ចវេក្ខណាឧបរិមគ្គជលធម្ម
ច សន្តណ្ឌាតិ។

៣២. មហាកុលមេវាតិ ឧឡារកុលមេវ វុច្ចតិ “កុលំនោ
កុលបុត្តោ” តិអាទីសុ វិយ។

៣៣. សដ្ឋានកោ អបរិហីនដ្ឋានោ កាលកតោ ព្រហ្មលោក្ខបកោ ហុត្វា
វដ្ឋដ្ឋសយោ ច, ឧបរុបរិ និព្ពត្តិត្វា និព្ពាយតីតិ អាហ “អនាគាមិសភាគោ” តិ។
យតោ សោ ឈានានាគាមីតិ វុច្ចតិ។ តេនាហ “អនាវត្តិធម្មោ” តិ។

៣៤. បរយោគេ ត្វា-សន្នោ តនន្នោ ហុត្វា “បរសន្នយោគេ” តិ វុត្តោ,
អប្បត្វាតិ វុត្តំ ហោតីតិ “អប្បត្តំ ហុត្វា” តិ ឥមីនា វុច្ចតិ។

៣៥. តេនាតិ “ឧបហន្នា” តិ បទេន។ នន្ទ ច វេមជ្ឈាតិក្កមោ “អតិក្កមិត្វា
វេមជ្ឈ” តិ ឥមីនា បកាសិតោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

៤០. តណ្ហាវដ្តសោតា តណ្ហាវដ្តពន្លា។ តស្សាតិ សោតស្ស។ សម្ពន្ធចេតំ
សាមីវចនំ។ ឧទ្ទំសោតស្ស ឧបរិក្កបគតា ឯកំសិកាតិ អាហា “យត្ថ វា តត្ថ វា
គន្ធា”តិ។ តស្សាតិ ឧទ្ទំសោតស្ស។ តត្ថាតិ អវិហេសុ។
លហុសាលហុសគតិកាតិ លហុកាលហុកាយុគតិកា,
លហុកាលហុកញ្ញាណគតិកា វា។ ឧប្បជ្ឈិត្វា និព្វាយនកាធិប៉ាតិ អាធិ-
សន្នេន “អាកាសំ លជ្ឈិត្វា និព្វាយតី”តិអាធិនា វុត្ថា តិស្សោ ឧបមា
សន្តណ្ហាតិ។ អន្តរាឧបហាច្ឆបរិនិព្វាយីហិ អធិមត្តតា, ឧទ្ទំសោតតោ
អនធិមត្តតា ច អសន្តារសសន្តារបរិនិព្វាយីនំ ន វេទិតញ្ញាតិ យោជនា។ តេ
ឯវាតិ អន្តរាឧបហាច្ឆបរិនិព្វាយីឧទ្ទំសោតា ឯវ។ យទិ ឯវំ
អសន្តារសសន្តារបរិនិព្វាយីនំ ឧបមាវចនេន តតោ មហាន្តតវេហិ កស្មា វុត្ថន្តិ
ចោទនំ សន្ធាយាហា “តតោ មហាន្ត...បេ.... ទស្សនត្ថ”ន្តិ។

តេនាតិ “នោ ចស្ស, នោ ច មេ សិយា”តិ វចនេន។ តេនាតិ វា យថាវុត្តេន
តស្ស អត្ថវចនេន។ ឥមស្ស ឧក្ខស្សាតិ ឥមស្ស សម្មតិ វុត្តមានស្ស
វិញ្ញាណាធិឧក្ខស្ស។ ឧទយទស្សនំ ញ្ញាណំ។ ចត្វហិមីតិ “នោ ចស្ស”តិ ចត្វហិ
បទេហិ។ យំ អត្ថីតិ យំ បរមត្ថតោវិជ្ជតិ។ តេនាហា “ភូតន្តិ សសភាវ”ន្តិ, ភូតន្តិ
ឧបបញ្ចកន្តិ អត្តោ។ យថាហា “ភូតមិទន្តិ, ភិក្ខុវេ, សមនុបស្សថា”តិ។
វិវដ្តមានសោវិវដ្តមានបាធយោ តណ្ហាធិសោតតោ និវត្តជ្ឈាសយោ។
ឧបេក្ខកោ ហោតីតិ ចត្តភវិយោវិយ បុរិសោ ភយំ នន្ទិញ្ច បហាយ ឧទាសិនោ
ហោតិ។

អវិសិដ្ឋេតិ ហីនេ។ វិសិដ្ឋេតិ ឧត្តមេ។ “ភវេ”តិ វត្វា “សម្ពវេ”តិ វុច្ឆមានំ
អវុត្ថវាចកំ ហោតីតិ ទស្សន្តោ “បច្ឆប្បន្នោ”តិអាធិមាហា។ ភូតមេវ វុច្ឆតីតិ យំ
ភូតន្តិ វុច្ឆតិ, តនេវ ភវេតិ ច វុច្ឆតិ, ភវេតិ អហោសីតិ វា។ សម្ពវេតិ ឯតស្មាតិ

សម្ភវោ។ តទាហារោ តស្ស ភវស្ស បច្ចយោ។ អនុក្កមេន មគ្គបញ្ញាយាតិ
វិបស្សនានុក្កមេន លទ្ធាយ អរិយមគ្គបញ្ញាយ។ តេនាតិ សេកេន។

ឯកកនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ទុកនិទ្ទេសវណ្ណានា

២៣. កស្សដីតិ កស្សចិបិ។ កថញ្ចិតិ កេនចិ បការេន, វិក្ខម្ពនមត្តេនាបីតិ
វុត្តំ ហោតិ។ អជ្ឈត្តគ្គហណាស្សាតិ អត្តានំ អធិកិច្ច ឧទ្ទិស្ស បវត្តគ្គាហាស្ស។

៨៣. បុរិមគ្គហិតន្តិ “កវិស្សតិ មេ”តិអាទិនា ចិត្តេន បឋមំ គហិតំ។ តំ
កតន្តិ តំ តាទិសំ ឧបការំ។ បុញ្ញដលំ ឧបដិវន្តោ កតញ្ញបកេត្ត តិដ្ឋតីតិ វុត្តំ
“បុញ្ញដលំ អនុបដិវន្តោ”តិ។

៩០. គុណចារិប្បិយា បរិបុណ្ណោ យាវទត្តោ ឥដ តិត្តោតិ អាហា
“និដ្ឋិតកិច្ចតាយ និរុស្សក្តោ”តិ។

ទុកនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. តិកនិទ្ទេសវណ្ណានា

៩១. សេសសំវរេភេទេនាតិ កាយិកវាចសិកវីតិក្កមតោ សេសេន
សំវរវិជានសេន។ សោ បន ធូរវសេន វុច្ចមានោ មនោធូរិកោ ហោតីតិ អាហា
“មនោសំវរេភេទេនា”តិ។ ឥនាទិ តំ បការេន ទស្សន្តោ
“សតិសំវរាទិភេទេន វា”តិ អាហា, មុជ្ឈសច្ចាទិប្បវត្តិយាតិ អត្តោ។ យំ កិញ្ចិ
សភាវក្ខតំ ចរិតម្យិ “សីល”ន្តិ វុច្ចតីតិ អកុសលស្សបិ សីលបរិយាយោ វុត្តោ។

៩៤. សមាជិកសមាជន្តិ បឋមជលាធិកោ សមាជោ ឯវុទ្ធាវិសយោ
ឯតេសន្តិ សមាជិកសយា, តេសំ។

១០៧. តទត្ថោ តប្បយោជនោ លោកុត្តរសាធកោតិ អត្ថោ។ តស្ស
បរមត្ថសាសនស្ស។ មូលកទេសត្ថាតិ មូលភាវេន ឯកទេសត្ថា។

១១៨. ឧន្ទឡោ ឧត្តតតុច្ឆមាជោ។

១២៣. សីលស្ស អនុគ្គណ្ណំ អបរិសុទ្ធិយំ សោធនំ អចារិប្បិយំ
បូរណញ្ញាតិ អាហា “សោធនតព្ពេ ច វុឡេតព្ពេ ចា”តិ។ អធិសីលំ និស្សយាតិ
អធិសីលំ និស្សយំ កត្វា ឧប្បន្នបញ្ញាយ។

១២៤. ក្នុងសធិសត្តមេវ ទស្សេតិ, ន ក្នុងក្នុងសធិសត្តន្តិ អធិប្បាយោ។
ក្នុងវសេនេវ ហិ ក្នុងស្សបិ ជិតុច្ឆន្ទិយតាតិ។ អយញ្ច អត្ថោ ក្នុងរាសិយេវ
ក្នុងក្នុងចាតិ ឥមស្មី បក្ខេ នវត្ថុញ្ចោ សិយា។

១៣០. សរកដ្ឋសត្តារាជយោ រូបកវាធិកាមាធិបរិញ្ញំ កត្វា បញ្ញាបេន្តោ
លោកិយំ បរិញ្ញំ សម្មនេវ បញ្ញាបេន្តិតិ អាហា “យេតុយ្យេន ន សក្កោន្តិ”តិ។
អសមត្ថការំ វា សន្ធាយ នោ ច បញ្ញាបេតុំ សក្កោន្តិ វុត្តន្តិ យោជនា។

តិកនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុក្កនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៣៣. បរេនាតិ អញ្ញេន, អាណាត្ថនាតិ អត្ថោ។ អាណាត្តិយា អត្តនា ចាតិ
អាណាបកស្ស អាណាត្តិយា, អត្តនា ច អាណាត្ថេន កតំ តញ្ច តស្ស

អាណាបកស្ស យំ វង្សយោគន កតន្ត្រី យោជនា។ អាណត្តិយា ចាបស្សតិ
អាណាបនវសេន បសុតចាបស្ស។

១៤៨. ទេសនាយ ករណាភូតាយ។ ធម្មានន្តិ ទេសនាយ យថាពោធិតញ្ញានំ
សីលាធិធម្មានំ។

១៥២. អនន្តរន្តិ ញ្ញាណស្ស ឧបជ្ជិតន្តិ អនន្តរំ វុត្តំ។ កី បន តន្តិ អាហា
“វចន”ន្តិ។ លុដ្ឋតីតិ ឥទំ យេន ការណេន លោក-សន្នោ តទត្ថេ បវត្តោ, តំ
ទស្សេតីតិ អាហា “ការណយុត្ត”ន្តិ។

១៥៦. សហិតាសហិតស្សតិ កុសលសន្និយោគន សាមីវចនំ ភុម្មត្ថេតិ
ទស្សេន្តោ អាហា “សហិតាសហិតេតិ អត្តោ”តិ។ សហិតកាសនេន
ទេសកសម្បត្តិ, សហិតាសហិតកោសល្លេន សាវកសម្បត្តិ វេទិតញ្ញា។
បរិសសម្បត្តិបិ ញ្ញាណសម្បន្នស្ស ធម្មកថិកស្ស បដិភានសម្បទាយ ការណំ
ហោតីតិ អាហា “សាវកសម្បត្តិយា ពោធិតុំ សមត្ថតាយា”តិ។

១៥៧. កុសលធម្មហិតិ សមថវិបស្សនាធម្មហិ។ ចតុត្ថោ វុត្តោ, យោ នេវ
សង្ខំ និមន្តេតិ, ន ទានំ ទេតិ។

១៦៦. យមិទំ “កាលេនា”តិ វុត្តន្តិ “យោ តត្ថ អវល្លោ, តម្បិ ភណាតិ
កាលេន។ យោបិ តត្ថ វល្លោ, តម្បិ ភណាតិ កាលេនា”តិ យំ ឥទំ ចាឡិយំ វុត្តំ,
តត្រ តស្មី វចនេ វាក្យេ យោ បុគ្គលោ “កាលេន ភណាតិ”តិ វុត្តោ, សោ
កីធិសោតិ វិចារណាយ តស្ស ទស្សនត្ថំ “កាលញ្ញ ហោតី”តិ អាធិ ចាឡិយំ
វុត្តន្តិ ទស្សេន្តោ សង្គហោ អាហាតិ យោជនា។

១៦៨. បុព្វប្បន្នបច្ចយវិបត្តិតិ តស្មី អត្តកាលេ បឋមប្បន្នបច្ចយវិបត្តិ។
តេសំវិបត្តិ បវត្តប្បន្នបច្ចយវិបត្តិតិ យោជនា។

១៧៣. តេសន្តិ បហំនាវសិដ្ឋកិលេសានំ។ វិមុត្តិទស្សនមេវ ហោតិ
វិមុត្តិអត្តត្តា តំទស្សនស្ស។

១៧៤. តន្តារុតានំ វត្តានន្តិ និទ្ធារណេ សាមិវចនំ។

១៧៨. នាមកាយោតិ នាមសម្មហោ។ ឥទមេវ ច ទ្វយន្តិ សីលសំវេរ្យវណំ,
សាដិវាវីតិក្កមនញ្ចាតិ ឥទមេវ ទ្វយំ។ តតោតិ សាដិវាវីតិក្កមនតោ។ កថាយ
ហលិទ្ធកាតិសទិសតាតិ យោជនា។ តេនាហ “ន បុគ្គលស្ស” តិ។

១៧៩. ឥតិ-សទ្ធីនាតិ “នារុមាសកោ” តិ ឯត្ថ វុត្តឥតិ-សទ្ធីន។ ឯវំបការេតិ
ឥមិនាបិ សលាកាទិកេ សង្គណ្ហាតិ។

១៨០. អវិសជសុខន្តិ អវិក្ខេបសុខំ។

១៨៧. ខន្ធជម្មេស្វតិ សង្ខតជម្មេសុ។ តទលាកេនាតិ មគ្គដលាលាកេន។
អត្តេនាតិ សីលាទិអត្តេន។

ចតុក្កនិទ្ទេសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចកនិទ្ទេសវណ្ណនា

១៩០. យថា តេសុ បដិបន្និតព្ពន្ធិ តេសុ បញ្ចសុ បុគ្គលេសុ យថាវហំ
ឧបមេយ្យេបមាទស្សនមុខេន ហិតុបទេសបដិបត្តិយា យថា អញ្ញេហិ
បដិបន្និតព្ពន្ធិ អត្តោ។ កិរិយាវាចី អារម្ភ-សទ្ធា អធិប្បតោ, ន “អារម្ភកត្តស្ស”

កសាវបុត្តា"តិអាទិសុ វិយ ធម្មវាចិតិ អាហា "អារម្ភកិរិយាវាចកោ សន្នោ"តិ។
"និរុជ្ឈន្តី"តិ វុត្តត្តា "មគ្គកិច្ចវសេនា"តិ វុត្តំ។

១៩២. ភហណំ "ឯវមេត"ន្តិ សម្មជិច្ឆនំ។

១៩៩. ន ឯវំ សម្ពន្ធោ អសមាណជាតិកត្តា។

បញ្ចកនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ធក្កនិទ្ទេសវណ្ណានា

២០២. ឥទំ សទ្ធាភិសម្ពោធាទិកំ សង្កហិតំ ហោតិ ជលស្ស ហេតុនា
អវិនាភាវតោ។ តេនាហា "សាម"ន្តិអាទិ។ អនាចរិយកេន អត្តនា
ឧប្បាទិតេនាតិ ឥទំ សព្វញ្ញតញ្ញាលោ វិជ្ជមានគុណកថនំ, ន
តត្ថិធុរធម្មន្តរិនិវត្តនំ តថាវបស្ស អញ្ញស្ស អភាវតោ។ តេនស្ស
សាចរិយកតា, បរតោ ច ឧប្បត្តិ បដិក្ខត្តាតិ ឥមមត្តមាហា "តត្តា"តិអាទិនា។
តត្ត សាចរិយកត្តំ បរូបទេសហេតុកតា, បរតោ ឧប្បត្តិ ឧបទេសេនវិនាបិ
សន្និស្សាយ និព្វត្តិតិ អយមេតេសំវិសេសោ។

ធក្កនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. សត្តកនិទ្ទេសវណ្ណានា

២០៣. កុសលេសុ ធម្មេស្វតិ អាធារេ ភុម្មំ, នវិសយេតិ ទស្សន្តោ
"កុសលេសុ ធម្មេសុ អន្តោគធា"តិ អាហា។ ឥទានិវិសយលក្ខណំ ឯតំ ភុម្មន្តិ
ទស្សន្តោ "ពោធិបក្ខិយធម្មេសុ វា"តិអាទិមាហា។ "តទុបការតាយា"តិ ឥទំ
កុសលេសុ ធម្មេសុ សាធនតព្ពេស្វតិ ឥមមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឧម្ពុជ្ជនបញ្ញាយាតិ

ឧម្មុជ្ជាបនបញ្ញាយ, ឧម្មុជ្ជនាការេន វា បវត្តបញ្ញាយ។ តេនេវាតិ ឧម្មុជ្ជនមត្តត្តា
ឯវ។ យថា ហិ ញ្ញាណុប្បាទោ សំគិលេសបក្ខតោ ឧម្មុជ្ជនំ, ឯវំ សទ្ធិប្បាទោបីតិ
អាហា “សទ្ធាសម្ពាទមេវ ឧម្មុជ្ជន”ន្តិ។ ចិត្តវារោតិ ចិត្តប្បពន្ធវារោ។ បច្ចេកំ
ហានវិបស្សនាបតរណាបតិកាធម្មត្តិនិដ្ឋត្តា តេសំ បុគ្គលានំ “អនេក
បុគ្គលា”តិ វុត្តំ។ កស្មា? តេនត្តភាវេន អរបាត្តស្ស អគ្គហណោតោ។
តតិយបុគ្គលាទិការវន្តិ ឧម្មុជ្ជិត្វា បិតបុគ្គលាទិការំ។

សត្តកនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. ទសកនិទ្ទេសវណ្ណានា

២០៩. សោតាបន្នាធម្មោតិ វុត្តវិសេសយុត្តា

សោតាបន្នសកទាគាមិយានាគាមិនោ។ អសា...បេ... បនាតិ ឯត្ថ បន-
សន្នោវិសេសត្ថធិបនោ។ តេន “អជ្ឈត្តសំយោជនានំ សមុច្ឆិន្ទត្តា”តិ វេទំ
វិសេសំ ធិបេតិ វេទិតព្វំ។

ទសកនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បុគ្គលបញ្ញត្តិបករណា-អនុជីកា សមត្តា។

កថាវត្ថុបករណា-អនុជីកា

គន្ថាវត្ថុវណ្ណានា

សមុទាយេ ឯកទេសា អន្តោគធាតិ សមុទាយោ តេសំ អធិដ្ឋានភាវេន
វុត្តោ យថា “វុត្តេ សាខា”តិ ទស្សេតិ “កថាសមុទាយស្ស”តិ អាទិនា។ តត្ថ
កថានន្តិ តិស្សោ កថា វាទោ ជយ្យាវិតណ្ហាតិ។ តេសុ យេន បមាណាតក្កេហិ

បក្ខបដិបក្ខានំ បតិជ្ជាបនបដិក្ខេតា ហោន្តិ, សោ វាទោ។ ឯកាធិករណា ហិ
អញ្ញមញ្ញវិរុទ្ធា ធម្មា បក្ខបដិបក្ខាយថា “ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា, ន
ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា”តិ (ធិ. និ. ១.៦៥)។ នាធិករណា បន
អញ្ញមញ្ញវិរុទ្ធាបិ បក្ខបដិបក្ខា នាម ន ហោន្តិ យថា “អនិច្ចំ រូបំ, និច្ចំ និព្វាន”ន្តិ។
យេន ធលជាតិនិគ្គហដ្ឋានេហិ បក្ខបដិបក្ខានំ បតិជ្ជាបនំ បដិក្ខេតា ម្តោ, សោ
ជយ្យោ។ អារម្ភមត្តមេវេត្ថ, ន អត្ថសិទ្ធិតិ ទស្សនត្ថំ អារម្ភគ្គហណំ។ យាយ បន
ធលជាតិនិគ្គហដ្ឋានេហិ បដិបក្ខបដិក្ខេតាយ វាយមន្តិ, សា វិតណ្ណា។ តត្ថ
អត្ថវិកប្បបបត្តិយា វេទនវិយាតោ ធលំ យថា “នវកម្ពលោយំ បុរិសោ, វាជា
នោ សក្ខី”តិ វេមាទិ។ ទូសនភាសា ជាតយោ, ឧត្តរបតិរូបកាតិ អត្ថោ។
និគ្គហដ្ឋាននិ បរតោ អារិ ភវិស្សន្តិ។ ឯវំ វាទជយ្យវិតណ្ណាប្បភេទាសុ តីសុ
កថាសុ ឥធិ វាទកថា “កថា”តិ អធិប្បតា។ សា ច ខោ អវិបរីតធម្មតាយ
បតិជ្ជាបនវសេន, នវិគ្គាហិកកថាភាវេនាតិ វេទិតព្ពំ។ មាតិកាបឋនេនេវាតិ
ឧទ្ទេសនេសនាយ ឯវំ។ បឋិតស្សាតិ ទេសិតស្ស។ ទេសនា ហិ ទេសេតព្ពមត្ថំ
វិនេយ្យសន្តានេសុ បឋនតោ និក្ខិបនតោ បឋនំ, និក្ខេតោតិ ច វុច្ចតិ។

គន្ថាវម្ពវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និទានកថាវណ្ណានា

បរិនិព្វានមេវ ...បេ.... វុត្ថំ។ អភិន្នសភាវម្បិ ហិ អត្ថំ តទញ្ញធម្មតោ
វិសេសាវពោធនត្ថំ អញ្ញំ វិយ កត្វា វោហាវន្តិ យថា “អត្ថនោ សភាវំ ជាវេន្តិតិ
ធម្មា”តិ (ធិ. ស. អដ្ឋ. ១)។ សាតិ អសម្ពុតា ជាតុ។ ករណាភាវេន វុត្ថា
យថាវុត្ថស្ស ឧបសមស្ស សាធកតមភាវំ សន្ធាយ។ ធម្មវាទី...បេ.... ទុព្ពលតា
វុត្ថា តថាវុចាយ បញ្ញាយ ភាវេ តាទិសានំ បក្ខភាវាភាវតោ។ លទ្ធិយាតិ “អត្ថិ

បុគ្គលេ សង្ខិកដ្ឋបរមត្ថេន, បរិហាយតិ អរហា អរហត្តា"តិអាទិលទិយា។
សុត្តន្តបិដក ទេវតាសំយុត្តាធិបិ។ លិង្គាកប្បកេធំ បរតោ សយមេវ វត្តតិ។

ភិក្ខុត្វា មូលសង្កហន្តិ មូលសង្កតិ វិជានេសត្វា, កេធំ វា កត្វា យថា សា បិតា,
តតោ អញ្ញាថា កត្វា។ សង្កហិតតោ វា អញ្ញាត្រាតិ មូលសង្កតិយា
សង្កហិតតោ អញ្ញាត្រា។ តេនាហា "អសង្កហិតំ សុត្ត"ន្តិ។ និតត្ថំ យថា រុត្តរសេន
វិញ្ញេយ្យត្តត្វា។ នេយ្យត្ថំ វិបរិណាមទុក្ខតាធិវសេន និទ្ធារេតព្ពត្តត្វា។ តីហិ
ហានេហិតិ "សូរា សតិមន្តោ ឥធម ព្រហ្មចរិយវាសោ"តិ (អ. និ. ៩.២០) ឯវំ វុត្តហិ
តីហិ ការណេហិ។ អញ្ញំ សន្ទាយ ភណ្ឌិតន្តិ ឯកំ បព្ពដ្ឋាសន្តាតំ
ព្រហ្មចរិយវាសំ សន្ទាយ ភណ្ឌិតំ។ អញ្ញំ អត្ថំ ឋបយីសូតិ សព្ពស្សបិ
ព្រហ្មចរិយវាសស្ស វសេន "នត្ថិ ទេវេសុ ព្រហ្មចរិយវាសោ"តិអាទិកំ (កថា.
២៦៩) អញ្ញំ អត្ថំ ឋបយីសុ។ សុត្តញ្ញា អញ្ញំ សន្ទាយ ភណ្ឌិតំ តតោ អញ្ញំ
សន្ទាយ ភណ្ឌិតំ កត្វា ឋបយីសុ, តស្ស អត្តញ្ញា អញ្ញំ ឋបយីសូតិ ឯវមេត្ត
យោជនា វេទិតញ្ញា។ សុញ្ញតាធិតិ អាទិ-សន្តេន អនិច្ចតាធិ សង្កណ្ឌាតិ។

កម្ពីរំ ឯកទេសំ មហាបទេសបរិវារាធិ។ ឯកច្ឆេ សកលំ អភិធម្មំ វិស្សន្និសុ
ធម្មយីសុ សេយ្យថាបិ សុត្តន្តិកា។ តេ ហិ តំ ន ជិនវចនន្តិ វទន្តិ។ កថាវត្ថុស្ស
សវិវាទត្ថេតិអាទិ ហេដ្ឋា និទានដ្ឋកថាយ អាគតនយំ សន្ទាយ វុត្តំ។ កេចិ បន
បុគ្គលបញ្ញត្តិយាបិ សវិវាទត្ថំ មញ្ញន្តិ។ "តតិយសង្កតិតោ បុព្វេ បវត្តមាណំ
វសេនា"តិ ឥធំ កស្មា វុត្តំ, ននុ តតិយសង្កតិតោ បុព្វេបិ តំ មាតិការូបេន
បវត្តតេវ? និទ្ទេសំ វា សន្ទាយ តថា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អញ្ញានីតិ អញ្ញាការាធិ
អភិធម្មបករណាធិនិ អករីសុ, បវត្តន្តានិបិ តានិ អញ្ញាថា កត្វា បឋីសូតិ
អត្តោ។ មញ្ញសិរីតិ ឥធំ កស្មា វុត្តំ។ ន ហិ តំ នាមំ បិដកត្ថយំ អនុវត្តន្តេហិ
ភិក្ខុហិ កយ្ហតិ? ឥតវេហិ កយ្ហមាធម្មិ វា សាសនិកបរិញ្ញេហិ ន សាសនាវចរំ

គយ្ហតីតិ កត្វា វុត្ថំ។ និកាយនាមន្តិ មហាសង្ឃិកាទិនិកាយនាមំ,
ទុត្តគុត្តាទិវគ្គនាមញ្ច។

សង្ឃនិកានំ ភេទោ សុត្តវាទីតិ សង្ឃនិកានំ អនន្តរេ ឯកោ និកាយភេទោ
សុត្តវាទី នាម ភិដ្ឋិត្ត។ សហាតិ ឯកជ្ឈំ កត្វា, គណីយមាណតិ អត្ថោ។

ឧប្បន្នេ វាទេ សន្ធាយាតិ តតិយសង្ឃីតិកាលេ ឧប្បន្នេ វាទេ សន្ធាយ។
ឧប្បជ្ឈនកេតិ តតោ បជ្ជាយ យាវ សទ្ធម្មន្តរធានា ឯត្ថន្តរេ ឧប្បជ្ឈនកេ។
សុត្តសហស្សហារណាញោត្ថ បរវាទភព្វនត្ថញ្ច សកវាទបតិជ្ជាបនត្ថញ្ច។
សុត្តកកេសោបិ ហិ “សុត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ សមុទាយវោហារស្ស អរិយវេសុបិ
ទិស្សនតោ យថា “បដោ ឧឡោ, សមុទ្ទោ ទិដ្ឋោ”តិ ច។ តេ បនេត្ថ សុត្តបទេសា
“អត្ថិ បុគ្គលោ អត្ថហិតាយ បដិបន្នោ”តិ អាទិនា អាគតា វេទិតញ្ច។

និទានកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មហាវគ្គោ

១. បុគ្គលកថា

១. សុទ្ធសច្ចិកដ្ឋោ

១. អនុលោមបច្ចនីកវណ្ណានា

១. សម្ពរាទីហិ បកប្ប័តវិជ្ជា, តថាភិសង្ឃតានិ ឱសធានិ ច “មាយា”តិ វុច្ចន្តិ,
ឥធ បន មាយាយ អាហិតវិសេសា អភូតញ្ញោយ្យកាវា អធិប្បតាតិ ឧស្សេន្តោ
“មាយាយ អមណីអាធយោ មណីអាទិអាការេន ទិស្សមាណា មាយាតិ វុត្តា”តិ
អាហា។ សច្ចញ្ញោវ សច្ចិកំ, សោ ឯវ អត្ថោ អរិបរិវតស្ស ញ្ញាណស្ស

វិសយភាវជ្ជនាតិ សច្ចិកជ្ជោ។ តេនាហ “ភូតជ្ជោ” តិ។ អវិបរីតភាវតោ ឯវ
បរមោ បធានោ អត្ថោតិ បរមត្ថោ, ញាណស្ស បច្ចក្កភូតោ ធម្មានំ
អនិទ្ទិសិតព្ពសកាវោ។ តេន វុត្ថំ “ឧត្តមត្ថោ” តិ។

អត្ថីតិ វចនសាមញ្ញនាតិ “អត្ថិ បុគ្គលោ អត្ថហិតាយ បដិបន្នោ” តិ អាទិសុ
(អ. និ. ៤.៩៦; កថា. ២២) “អត្ថី” តិ បវត្ថវចនសាមញ្ញេ។ អត្ថវិកប្បបបត្តិយា
វចនវិយាតោ ធលន្តិ វន្តិ។ បតិជ្ជបច្ឆិន្តោតិ ហេតុ ទូសេន្តោ, អហេតុ
ករោន្តោតិ អត្ថោ។ ហេតុ ហិ បដិញ្ញាយ បតិជ្ជាបនតោ បតិជ្ជា, តំ បន ហេតុ
អត្ថមត្តតោ ទស្សេន្តោ “យទិ សច្ចិកជ្ជនា” តិ អាទិមាហ។ បយោគតោ បន
ទូសនេន សទ្ធិ បរតោ អាវិ ភវិស្សតិ។ ឱកាសំ អននិមាណាតិ យថានុរូបំ យុត្តិ
វត្ថុំ អវសរំ អនេន្តោ។ អថ វា បតិជ្ជបច្ឆិន្តោ, បដិញ្ញំ ឯវ បរិវត្តេន្តោតិ អត្ថោ។
ឧបលព្ពតិ បុគ្គលោតិ ហិ សកវាទី ឧទ្ទិស្ស បរវាទិនោ បដិញ្ញាវ ន យុត្តា
អប្បសិទ្ធត្ថាវិសេសិតព្ពស្ស។ តេនេវាហ “អនុបលព្ពនេយ្យតោ ន តវ វាទោ
តិជ្ជតីតិ និវត្តេន្តោ” តិ។ រូបញ្ច ឧបលព្ពតិ... បេ... ទស្សេតីតិ ឯតេន បរវាទិនា
អធិប្បតហេតុនោ វិបរីតត្ថសាធកត្តំ ទស្សេតិ។

ឧបលព្ពមាណំ នាម ហោតីតិ អាការតោ តំ អាការវន្តានំ អនញ្ញត្ថាតិ
អធិប្បាយោ។ អញ្ញថាតិ អាការ, អាការវន្តានំ ភេទេ។ ឯតិស្សតិ “តតោ សោ
បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ សច្ចិកជ្ជបរមជ្ជនា” តិ ឯវ វុត្តាយ ទុតិយបុច្ឆាយ។ ឯស
វិសេសោតិ យោ យថាវុត្តោ ទិដ្ឋំ បុច្ឆានំ វិសយស្ស សភាវាការភេទោ, ឯស ទិដ្ឋំ
បុច្ឆានំ វិសេសោ។ សភាវធម្មានំ សាមញ្ញលក្ខណេន អភិជ្ជានម្បិ
សលក្ខណតោ ភេទោយេវាតិ អញ្ញធម្មស្ស អញ្ញោនាការេន ន កទាចិបិ
ឧបលព្ពោ ភវេយ្យ។ យទិ សិយា, អញ្ញត្ថមេវ ន សិយាតិ
វុច្ឆនាទិសបច្ចយាទិ អាការេន អនុបលព្ពមាណេបិ បុគ្គលោ អត្ថនោ

ភូតសភាវជ្ជេន ឧបលព្ភតេវាតិ វេទនំ បរវាទិនំ បតិ “យោ សច្ចិកជ្ជោ”តិអាទិ
ចោទនា អនោកាសាតិ ទស្សន្តោ អាហា “យថា បន...បេ.... និគ្គហោ ច ន
កាតព្វោ”តិ។ តត្ថ និគ្គហោតិ “អាជានាហិ និគ្គហ”ន្តិ វេ វុត្តនិគ្គហោ,
បរាជយារោបនេន បរវាទិនោ និគ្គណ្ហានន្តិ អត្ថោ។

ស្វាយំ បន យស្មា តស្ស វាធាបរាជហេតុកោ, តស្មា តំ ទស្សតុំ
អដ្ឋកថាយំ ទោសាបរាជបរិយាយេហិ វិភាវិតោ។ អវជាននព្វោត្ថ និគ្គហដ្ឋានំ។
តថា ហិ បដិញ្ញាហានិ, បដិញ្ញាទ្គំ, បដិញ្ញាវិរោធនា, បដិញ្ញាសញ្ញាសោ,
ហេតុទ្គំ, អត្ថទ្គំ, និរត្ថកំ, អវិញ្ញាតត្ថំ, អសម្ពន្ធទ្គំ, អប្បត្តកាលំ, ឡំ, អធិកំ,
បុនរុត្តំ, អននុភាសនំ, អវិញ្ញាតំ, អប្បជិកា, វិក្ខេបោ, មតានុញ្ញា,
អនុយុញ្ជិតព្ពស្ស ឧបេក្ខនំ, អននុយុញ្ជិតព្ពស្ស អនុយោគោ, អបសិទ្ធទ្គំ,
ហេត្វាភាសា ចាតិ ធូរវិសតិ និគ្គហដ្ឋានានិ ព្រាយវាទិនោ វេទន្តិ។

តត្ថ វិសទិស្វទាហារណាធម្មានុជាននំ បឋមុទាហារណោ បដិញ្ញាហានិ។
បដិញ្ញាតត្ថបដិសេធ តទព្វាត្ថនិទ្ទេសោ បដិញ្ញាទ្គំ។ បដិញ្ញាវុទ្ធហេតុកិត្តនំ
បដិញ្ញាវិរោធនា។ បដិញ្ញាតត្ថាបនយនំ បដិញ្ញាសញ្ញាសោ។ អវិសេសវុត្ត
ហេតុម្ហិ បដិសិទ្ធិ វិសេសហេតុកថនំ ហេតុទ្គំ។
អធិកតត្ថានុបយោគិអត្ថកថនំ អត្ថទ្គំ។ មាតិកាចាហោ វិយ អត្ថហីនំ
និរត្ថកំ។ តិក្ខុត្ថំ វុត្តម្បិ សក្ខិបដិវាទីហិ អវិទិតំ អវិញ្ញាតត្ថំ។ បុព្វាបរវសេន
សម្ពន្ធវហិតំ អសម្ពន្ធទ្គំ។ អវយវវិបល្លាសវេទនំ អប្បត្តកាលំ។ អវយវវិកលំ
ឡំ។ អធិកហេតុទាហារណំ អធិកំ។ ឋបេត្វា អនុវាទំ សទ្ធត្ថានំ បុនប្ប្នំ វេទនំ
អត្ថាបន្នវេទនញ្ច បុនរុត្តំ។ បរិសាយ វិទិតស្ស តីហិ វុត្តស្ស អបច្ចុទាហារោ
អននុភាសនំ។ យំ វាទិនា វុត្តំ បរិសាយ វិញ្ញាតំ បដិវាទិនា ធុរិញ្ញាតំ, តំ
អវិញ្ញាតំ។ តំវាទិនា វុត្តព្វេ វុត្ត បរវាទិនោ បដិវេទនស្ស អនុបដ្ឋានំ អប្បជិកា។

កិច្ចនូវប្បសន្តែន កថាវិច្ឆ័យនំ វិក្ខេបោ។ អត្ថនោ នោសានុជាននេន បរមក្ខត្ស
នោសប្បសញ្ញនំ បរមតានុជាននំ មតានុញ្ញា។ និគ្គហប្បត្តស្ស និគ្គណ្ហានំ
អនុយុញ្ជិតត្ថស្ស ឧបេក្ខនំ។ សម្បត្តិនិគ្គហស្ស អនិគ្គហជ្ជានេ ច និគ្គណ្ហានំ
អនុយុញ្ជិតត្ថស្ស អនុយោគោ។ ឯកំ សិទ្ធន្តមនុជានិត្វា អនិយមតោ
តទញ្ញសិទ្ធន្តកថាប្បសញ្ញនំ អបសិទ្ធន្តរំ។ អសិទ្ធា អនេកន្តិកា វិរុទ្ធា ច
ហេត្វាភាសា, ហេតុបតិរូបកាតិ អត្ថោ។ តេសញ្ច កថនំ និគ្គហជ្ជានន្តិ។

ឥមេសុ ធាវីសតិយា និគ្គហជ្ជានេសុ ឥទំ បដិញ្ញាយ អបនយនតោ
សយមេវ បច្ចក្ខានតោ បដិញ្ញាសញ្ញាសោ នាម និគ្គហជ្ជានំ។ តេនេវាហ
“អវជាននេនេវ និគ្គហំ ធស្សេតី”តិ។ អសិទ្ធត្ថាតិ ឯតេន បច្ចក្ខតោ
អនុមាណតោ ច បុគ្គលស្ស អនុបលព្ពមាហា។ ន ហិ សោ បច្ចក្ខតោ ឧបលព្ពតិ។
យទិ ឧបលព្ពេយ្យ, វិវាទោ ឯវ ន សិយា, អនុមាណម្បិ តាទិសំ នត្ថិ, យេន បុគ្គលំ
អនុមិនេយ្យំ។ តថា ហិ តំ សាសនិកោ បុគ្គលវាទី វេទេយ្យ “បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ,
អត្ថិ បុគ្គលោ”តិ ភកវតា វុត្តត្ថា រូបវេទនាទិ វិយ។ យញ្ញិ ភកវតា “អត្ថិ”តិ
យទិ វុត្តំ, តំ បរមត្ថតោ អត្ថិ យថា តំ រូបំ វេទនា សញ្ញា សង្ខារា វិញ្ញាណំ។ យំ
បន បរមត្ថតោ នត្ថិ, ន តំ ភកវតា “អត្ថិ”តិ វុត្តំ យថា តំ បកតិវាទិអាទិនំ
បកតិអាទិតិ, តំ មិច្ឆា។ ឯត្ថ ហិ យទិ វោហារតោ បុគ្គលស្ស អត្ថិភាវោ
អធិប្បតោ, សិទ្ធិំ សាធនំ, អថ បរមត្ថតោ, អសិទ្ធា ហេតុ តថា អវុត្តត្ថា។
វិរុទ្ធា ច តស្ស អនិច្ចសង្ខតបដិច្ចសមុប្បន្នាទិភាវាសាធនតោ រូបវេទនាទិសុ
តថា ទិដ្ឋត្ថាតិអាទិនា តស្ស អហេតុកភាវស្សេវ ចាកជភាវតោ។

យំ បន ពាហិរកា បុព្វ អញ្ញាតិត្ថិយា វេទន្តិ។ អត្ថេវ ច បរមត្ថតោ អត្ថា
ញ្ញាណាភិធានស្ស បរត្ថិយា និមិត្តភាវតោ រូចាទិ វិយ។ អថ វា

អត្តាតិវិត្តបទត្ថន្តរោ រូបក្ខន្ធនោ ខន្ធសភាវត្តា យថា តំ ឥតរក្ខន្ធា។ យញ្ញេត្ត
បទត្ថន្តរំ, សោ បុគ្គលោតិ អធិប្បាយោ។

ឯត្ថ ច បុរិមស្ស ហេតុនោ បញ្ញត្តិយា អនេកន្តិកតា អសិទ្ធពតា ច។ ន ហិ
អសតោ សកវាទិនំ បតិ បរមត្ថតោ ញ្ញាណាភិជានប្បវត្តិយា និមិត្តភារោ
សិដ្ឋតិ។ វោហារតោ ច, តទសិទ្ធសាធនតា រូចាទិសភាវិវិនិមុត្តរូចាបិ
បុគ្គលោ ន ហោតីតិ វេមាទិវិរុទ្ធត្ថតា។ បដិមស្ស បន ហេតុនោ
សាធពតព្ពត្តសាមញ្ញបរិគ្គហោ សិទ្ធសាធនតា, រូបក្ខន្ធតោ បទត្ថន្តរតោ
បរមត្ថន្តរក្ខតវេទនាទិសម្កវស្ស ឥន្ទ្រតត្ថា ច។ តព្វិសេសបរិគ្គហោ ច សកវាទិនំ
បតិ ឧទាហរណាភារោ បរិកប្បិតជីវបទត្ថវិវហតោ។ ឥតរក្ខន្ធានំ
វេទនាទិវិនិមុត្តឧភយសិទ្ធជីវបទត្ថសហិតោបិ រូបក្ខន្ធនោ ន ហោតិ ឥតរក្ខន្ធា
វិយាតិ វិរុទ្ធត្ថតា ច។

យំ បន កាលាទា “សុខាទីនំ និស្សយភាវតោ”តិ អនុមាណំ វេទន្តិ, តេ ឥទំ
វត្តញ្ញា - កី សុខាទីនំ អត្ថនិ បដិពទ្ធិ យតោ សុខាទិនិស្សយតាយ អត្តា
អនុមីយតិ។ យទិ ឧប្បាទោ, វេរំ សន្តេ សព្វេបិ សុខាទយោ ឯកតោ វេរំ ភវេយ្យំ
ការណស្ស សន្និហិតភាវតោ អញ្ញនិវេក្ខតោ ច។ អថ អញ្ញម្យិ កិញ្ចិ
ឥន្ទ្រិយាទិការណាន្តរមេវេក្ខិតព្ពំ, តទេវ ហោតុ ការណំ, កិមញ្ញេន
អទិដ្ឋសាមត្តិយេន បរិកប្បិតេន បយោជនំ។ អថ បន តេសំ អត្តាជីនា វុត្តិតិ
វេទេយ្យំ, វេរម្យំ ន សិដ្ឋតិ ឧទាហរណាភាវតោ។ ន ហិ រូចាទិវិនិមុត្តោ តាទិសោ
កោចិ សភាវធម្មោ សុខាទិនិស្សយក្ខតោ អត្ថិ, យតោ អត្ថនោ
អត្តត្ថសិទ្ធិយា ឧទាហរណំ អបទិសេយ្យំ។ ឥមីនា នយេន
អសមាសបទាភិធម្មត្ថាតិអាទិនម្យិ អយុត្តត្ថា និវារេតញ្ញា។ តថា “អញ្ញស្ស
សន្និកជ្ជស្ស អសិទ្ធពត្ថា”តិ ឥមីនា ច បកតិអណុអាទិនម្យិ ពាហិរបរិកប្បិតានំ

អសិទ្ធភាព វុត្តាភាព វេទិតញ្ញា។ ក៏ប៉ុន្តែ បន្តតែសំអសិទ្ធិតិ? បរមាណេន
អនុបលព្ពនតោ។ ន ហិ បច្ចក្ខតោ បកតិ សិទ្ធា កបិលស្សបិ ឥសិនោ តស្ស
អបច្ចក្ខតាវស្ស កាបិលេហិ អនុញ្ញាយមានត្តា។

យំ បន “អត្ថិ បដានំ ភេទានំ អន្ធយទស្សនតោ សកលកលាបមត្ថំ
វិយា”តិ តេ អនុមាណំ វេទិតិ។ ឥមិនា ហិ ភេទានំ សត្វាទីនំ វិជ្ជមានបដានតា
បដិញ្ញាតា។ ឯត្ថ ច វុច្ចតេ - សកលាទីនំ បដានំ តត្ថិភាគេហិ កី អញ្ញត្ថំ,
ឧទាហរ អនញ្ញត្ថំ, កិញ្ញត្ថំ យទិ អញ្ញត្ថំ, សញ្ញា លោកោ បដានមយោតិ
សមយវិរោធា សិយា, សណ្ឋានភេទេន អញ្ញត្ថំ បដិដាននតោ ន ទោសោតិ ចេ?
តំ ន, វលយកដកាទិសណ្ឋានភេទេន កនកាភេទទស្សនតោ។ ន ហិ
សណ្ឋានំ វត្ថុភេទទិមិត្តំ តស្ស អនុចាទានត្តា។ យំ យស្ស ភេទទិមិត្តំ, ន តំ
តស្ស អនុចាទានំ យថា សុវណ្ណមត្តិកាទិយជាទីនំ សុវណ្ណាយដោ
មត្តិកាយដោ កោសេយ្យបដោ កប្បាសបដោតិ ច សាធម្មតព្ពជម្ពហិតញ្ញ
ឧទាហរណំ។ ន ហិ បដានេកការណបុព្វកត្តំ សកលាទីនំ បកតិវាទិនោ
សិទ្ធិ, នាបិ កាបិលានំ កថញ្ញា អញ្ញត្តានុដាននតោ។ អនញ្ញត្ថំ បន
ឧទាហរណាការោ។ ន ហិ តទេវ សាធម្មតព្ព តទេវ ច ឧទាហរណំ យុត្តំ,
អន្ធយទស្សនម្បិ អសិទ្ធិ។ ន ហិ តទេវ តេន អន្ធិតំ យុទ្ធិតិ។ បដានេន
អន្ធយទស្សនម្បិ អសិទ្ធិ បរវាទិនោតិ គុណស្ស បដានស្ស អនុដាននតោ។
អថ យំ កិញ្ញា ការណំ បដានំ “បដិយតិ ឯត្ថ ជល”ត្ថិ, ឯវម្បិ អសិទ្ធិមេវ
ការណោ ជលស្ស អត្ថិភាវានុដាននតោ, ហេតុនោ ច
អសិទ្ធិនិស្សយតាបរាភិមតភេទានុដាននតោ។ អថ វិសេសេន
ការណាយត្ថវុត្តិភា ជលស្ស សាដិយតិ, ន កិញ្ញា វិរុទ្ធិ ធម្មានំ យថាសកំ
បច្ចយេន បដិច្ចសមុប្បត្តិយា ឥន្ទ្រតត្តាតិ។

អបិច បកតិវាទិនោ “សត្វរាជតមសម្ព័ន្ធាតានំ តិណ្ណំ គុណានំ សមភារោ
បកតិ, សា ច និច្ចា សត្វាទិវិសមសភារតោ អនិច្ចតោ មហាតាទិវិការតោ
អនញ្ញា” តិ បដិជានន្តិ។ សា តេសំ វុត្តប្បការា បកតិ ន សិដ្ឋតិ តតោ
វិរុទ្ធសភារតោវិការតោ អនញ្ញត្ថា។ ន ហិ អស្សស្ស វិសាលំ ធីយំ, តញ្ច
រស្សតោ តោវិសាលាតោ អនញ្ញន្តិ វុច្ចមានំ សិដ្ឋតិ។ កិញ្ច ភិយ្យោ? តិណ្ណំ
ឯកភារាភារតោ។ សត្វាទិគុណត្ថយតោ ហិ បកតិយា អនញ្ញត្ថំ ឥច្ឆន្តានំ
តេសំ សត្វាទិនម្បិ បកតិយា អនញ្ញត្ថំ អាបជ្ជតិ, ន ច យុត្តំ តិណ្ណំ
ឯកភារោតិ។ ឯវម្បិ បកតិ ន សិដ្ឋតិ។ កចំ? អនេកនោសាបត្តិតោ។ យទិ ហិ
ព្យត្តសភារតោវិការតោ អព្យត្តសភារា បកតិ អនញ្ញា, ឯវំ សន្តេ
ហេតុមន្តតា អនិច្ចតា អព្យាបិតា សកិរិយតា អនេកតា និស្សិតតា លិង្គតា
សាវយវតា បរតន្ត្រតាតិ ឯវមាធយោ អនេកេ នោសា បកតិយា អាបជ្ជន្តិ, ន
ជាតិវិការតោ អនញ្ញា បដិជានិតញ្ញា។ តថា ច សតិ សមយវិរោធាតិ
កប្បនាមត្ថំ បកតិតិ អសិទ្ធា សាតិ និដ្ឋមេត្ត គន្ធាត្ថំ។

បកតិយា ច អសិទ្ធាយ តំនិមិត្តកភារេន វុច្ចមានា មហាតាធយោបិ
អសិទ្ធា ឯវំ។ យថា ច បកតិ មហាតាធយោ ច, ឯវំ
ឥស្សរបជាបតិបុរិសកាលសភារនិយតិយទិន្នាធយោបិ។ ឯតេសុ ហិ ឥស្សរោ
តារំ ន សិដ្ឋតិ ឧបការស្ស អនស្សនតោ។ សត្តានញ្ញំ ជាតិយំ មាតាបិតុនំ
ពិជខេត្តភារេន កម្មស្ស ហ័នតាទិវិភាគករណេន, តតោ បរញ្ច ឧតុអាហារានំ
ព្រហ្មនុបត្តម្ហនេន, ឥន្ទ្រិយានំ ទស្សនាទិកិច្ចសាធនេន ឧបការោ ទិស្សតិ, ន,
ឯវមិស្សរស្ស។ ហ័នតាទិវិភាគករណមិស្សរស្សាតិ ចេ? តំ ន, អសិទ្ធាត្ថា។
យថាវុត្តោ ឧបការវិសេសោ ឥស្សរនិម្មិតោ, ន កម្មនាតិ សាធនិយមេតំ។
ឥតវត្រាបិ សមានមេតន្តិ ចេ? ន, កម្មតោ ជលនិយមសិទ្ធាត្ថា។ សតិ ហិ

កត្តបច្ចេត កម្មស្មី តត្ថ យំ អកុសលំ, តតោ ហីនតា, យំ កុសលំ, តតោ
បណ្ឌិតតាតិ សិទ្ធិមេតំ។ ឥស្សរវាទិនាបិ ហិ ន សក្កា កម្មំ បដិក្ខិបិតុំ។

អបិចេតស្ស លោកិចិត្តស្ស ឥស្សរនិម្មានភាវេ ពហូ ឆោសា សម្ពុវន្តិ។
កម្មំ? យទិ សព្វមិទំ លោកិចិត្តំ ឥស្សរនិម្មិតំ, សហោវ វចនេន បវត្តិតព្ពំ, ន
កមេន។ ន ហិ សន្និហិតការណានំ ជលានំ កមេន ឧប្បត្តិ យុត្តា,
ការណាន្តរាបេក្ខាយ ឥស្សរស្ស សាមត្តិយហានិ។ ចក្ខាធិនំ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិសុ
ការណភាវោ ន យុត្តោ។ ករោតីតិ ហិ ការណាន្តិ។ ឥស្សរោ ឯវ ច ការកោតិ
សព្វការណានំ ការណភាវហានិ។ យេហិ បុរិសេសេហិ ឥស្សរោ
បសីទេយ្យ, តេសញ្ច សយំការតា អាបជ្ជតិ, តថា សព្វេសំ ហេតុកានំ
ការណភាវោ។ យញ្ញេតំ និម្មានំ, តញ្ចស្ស អត្តទត្ថំ វា សិយា, បវត្ថំ វា សិយា។
អត្តទត្ថតាយំ អត្តនោ ឥស្សរភាវហានិ អកតកិច្ចតាយ
ឥសិការសិការាវតោ។ តេន វា និម្មិតេន យំ អត្តនោ កាតព្វំ, តំ កស្មា
សយមេវ ន ករោតិ។ បវត្ថតាយំ បន បរោ នាមេត្ថ លោកោ ឯវាតិ កិមត្តិយំ
តស្ស និរយាទិរោកាធិវិសាទិនិម្មានំ។ យា ចស្ស ឥស្សរតា, សា សយំកតា វា
សិយា បរំកតា វា អហេតុកា វា។ តត្ថ សយំកតា ចេ, តតោ បុព្វេ
អនិស្សរភាវាបត្តិ។ បរំកតា ចេ, បច្ឆាបិ អនិស្សរភាវាបត្តិ សឧត្តរតា ច
សិយា។ អហេតុកា ចេ, ន កស្សចិ អនិស្សរតាតិ ឯវមិស្សរស្សចិ អសិទ្ធិ
វេទិតញ្ច។

យថា ច ឥស្សរោ, ឯវំ បជាបតិ បុរិសោ ច។ នាមមត្តមេវ ហេតុវិសេសោ។
តេហិ វាធិហិ បកប្ប្បតំ យទិទំ “បជាបតិ បុរិសោ”តិ។ តំនិមិត្តកំ បន
លោកប្បវត្តិ ឥច្ឆន្តានំ បជាបតិវាទេ បុរិសវាទេ ច ឥស្សរវាទេវិយ ឆោសា
អសិទ្ធិ ច វិធាតញ្ច។ យថា ចេតេ ឥស្សរាធយោ, ឯវំ កាលោបិ អសិទ្ធា

លក្ខណភាវតោ។ បរមត្ថតោ ហិ វិជ្ជមានំ ធម្មានំ សភាវសម្ពាតំ លក្ខណំ
ឧបលព្ពតិ។ យថា បថវិយា កមិនតា, ន ឯវំ កាលស្ស, តស្មា នត្ថិ បរមត្ថតោ
កាលោតិ។ កាលវាទី បនាហ “វត្ថុនាលក្ខណោ កាលោ”តិ។ សោ វត្ថុញ្ចោ “កា
បនាយំ វត្ថុនា”តិ។ សោ អាហ “សមយមុហុត្តាធិនំ បវត្ថិ”តិ។ តម្បី ន, រូចាធិហិ
អត្ថន្តរភាវេន អនិច្ចារិតត្តា។ បរមត្ថតោ ហិ អនិច្ចារិតសភាវស្ស
វត្ថុនាលក្ខណតាយំ សសរិសាលាធិនម្បី តំលក្ខណតា អាបន្នេយ្យ។

យំ បន វទន្តិ កាលាធា “អបរស្មី អបរំ យុគបទិ ចិរំ ឱប្បមិតិ
កាលលិដ្ឋានីតិ លិដ្ឋសញ្ញាវតោ អត្ថិ កាលោ”តិ, តំ អយុត្តំ លិដ្ឋនោ
អនុបលព្ពមានត្តា។ សិទ្ធសម្ពុទ្ធសុ ហិ លិដ្ឋេសុ លិដ្ឋមត្តគ្គហណោន លិដ្ឋនិ
អវពោធា ភវេយ្យ។ ន ច កេនចិ អវិបរីតចេតសា តេន លិដ្ឋេន សហ កធាចិ
កាលសម្ពាតោ លិដ្ឋំ គហិតបុញ្ញោតិ។ អតោ ន យុត្តំ “លិដ្ឋសញ្ញាវតោ អត្ថិ
កាលោ”តិ។ “អបរស្មី អបរ”ន្តិអាទិកស្ស វិសេសស្ស និមិត្តភាវតោ យុត្តន្តិ ចេ?
ន, បឋមជាតតាធិនិមិត្តកត្តា តស្ស។ ន ច បឋមជាតតាធិ នាម កោចិ ធម្មោ
អត្ថិ អញ្ញាត្រ សមញ្ញាមត្ថតោតិ នត្ថេវ បរមត្ថតោ កាលោ។ កិញ្ច ភិយ្យោ,
ពហុនំ ឯកភាវាបត្តិតោ។ អតីតាធិវិភាគេន ហិ លោកសមញ្ញាវសេន ពហូ
កាលភេទា។ តូញោតំ ឯកំ វទសីតិ ពហុនំ ឯកភាវាភាវតោ នត្ថេវ បរមត្ថតោ
កាលោ។ តថា ឯកស្ស អនេកភាវាបត្តិតោ។ យោ ហិ អយំ អដ្ឋ
វត្ថុមានកាលោ, សោ ហិយ្យោ អនាគតោ អហោសិ, ស្មេ អតីតោ ភវិស្សតិ។
ហិយ្យោ ច វត្ថុមានោ អដ្ឋ អតីតោ អហោសិ, តថា ស្មេ វត្ថុមានោបិ អបរដ្ឋ។ ន
ចេកសភាវស្ស អនេកសភាវតា យុត្តាតិ អសិទ្ធា បរមត្ថតោ កាលោ។
ធម្មប្បវត្តិ បន ឧទាធាយ កប្បនាមត្តសិទ្ធាយ លោកសមញ្ញាយ
អតីតាធិវិភាគតោ វោហរីយតីតិ វោហារមត្តកោតិ ទដ្ឋញ្ចោ។

សភាវនិយតិយទិដ្ឋានយោបិ អសិទ្ធា។ ក៏ ការណា? លក្ខណភាវា។ ន
ហិ សភាវតោ និយតិយទិដ្ឋា សម្ភវតិ។ អញ្ញថា ឯវិវិដោ កោចិ ភាវោ អត្ថិ ចេ,
តេសំ សភាវសម្ព័ន្ធតេន លក្ខណេន ភវិតត្ថំ, បតិជ្ជាបកហេតុនា ច ន ចត្ថិ។
កេវលំ បនេតេ វាទាវិមទិយមាទា អហេតុវាទេ ឯវ តិដ្ឋន្តិ, ន ចាហេតុកំ
លោកវិចិត្តំ វិសេសភាវប្បសង្កតោ។ អហេតុកភាវេ ហិ បវត្ថិយា យាយំ
នសុវនិរយតិវច្ឆានាទីសុ ឥន្ទ្រិយាទីនំ វិសេសោ, តស្ស អភាវោ អាបជ្ជតិ, ន
ចាយំ បណ្ឌិតេហិ ឥន្ទ្រតោ។ កិញ្ច? ទិដ្ឋការតោ។ ទិដ្ឋា ហិ ចក្ខាទិតោ
ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនំ ពិជាទិតោ អង្ករាទីនំ បវត្ថិ, តស្មាបិ ហេតុតោវាយំ បវត្ថិ។
តថា បុរេ បច្ឆា ច អភាវតោ។ យតោ យតោ ហិ បច្ចយសាមគ្គិតោ យំ យំ ផលំ
និព្ពត្តតិ, តតោ បុព្វេ បច្ឆា ច ន តស្ស និព្ពត្តិ សម្ភវតិ, កិញ្ច ពហុនា។ យទិ
អហេតុតោ បវត្ថិ សិយា, អហេតុកា បវត្ថិតិ ឥមាបិ វាទា
យថាសកបច្ចយសមវាយតោ បុរេ បច្ឆា ច ភវេយ្យំ, ន ច ភវន្តិ
អលទ្ធប្បច្ចយត្តា, មជ្ឈេ ឯវ ច ភវន្តិ លទ្ធប្បច្ចយត្តា។ ឯវំ សព្វេបិ សង្ខតា
ធម្មាតិ ន សិដ្ឋតិ អហេតុវាទោ។ តស្មិញ្ច អសិទ្ធវេ បវត្ថិយា អហេតុភាវោ វិយ
អហេតុបរិយាយវិសេសភូតា សភាវនិយតិយទិដ្ឋានយោបិ អសិទ្ធា ឯវ
ហោន្តិតិ វេទិតញ្ច។

យំ បន កាលាទា “បរមាណាវោ និច្ឆា, តេហិ ទិអណុកាទិផលំ និព្ពត្តតិ,
តញ្ច អនិច្ចំ, តស្ស វសេនេតំ លោកវិចិត្ត”ន្តិវទន្តិ, តម្បិ មិច្ឆាបរិកប្បមត្តំ។ ន
ហិ បរមាណាវោ នាម សន្តិ អញ្ញត្រ ភូតសង្ខតា។ សោ បន អនិច្ឆោវ, ន ច
និច្ឆតោ អនិច្ឆស្ស និព្ពត្តិ យុត្តា តស្ស ការណភាវានុបបត្ថិតោ តថា
អទស្សនតោ ច។ យទិ ច សោ កស្សចិ ការណភាវំ គច្ឆេយ្យ, អនិច្ឆោ ឯវ
សិយាវិការាបត្ថិតោ។ ន ចាយំ សម្ភវោ អត្ថិ, យំ វិការំ អនាបជ្ជន្តមេវ ការណំ
ផលំ និព្ពត្តេយ្យាតិ។ វិការញ្ច អាបជ្ជតិ, កុតស្ស និច្ឆតាវកាសោ, តស្មា

វុត្តប្បកាវា បរមាណវោ សត្តា អនិច្ចា, អញ្ជេបិ និច្ចាធិការេន ពាហិរកេហិ
បរិកប្បិតា អសិទ្ធា វាវាតិ វេទិតព្ពំ។ តេន វុត្តំ “ធម្មប្បកេនតោ បន អញ្ញាស្ស
សច្ចិកជ្ឈស្ស អសិទ្ធាត្ថា” តិ។

ឯត្ថាហ “យទិ បរមត្ថតោ បុគ្គលោ ន ឧបលព្ពតិ, វេ បន បុគ្គលេ
អនុបលព្ពមា នេ អថ កស្មា ភគវា ‘អត្ថិ បុគ្គលោ អត្ថហិតាយ បដិបន្នោ’ តិ (អ.
និ. ៤.៩៥; កថា. ២២), ‘ចត្តារោមេ, ភិក្ខុវេ, បុគ្គលា សន្តោ សិរិដ្ឋមា នា
លោកស្មិ’ ត្ថិ (អ. និ. ៤.៩៥; កថា. ២២) ច តត្ថ តត្ថ បុគ្គលស្ស អត្ថិការំ
បវេនេសី” តិ។ វិនេយ្យជ្ឈាសយវសេន។ តថា តថា វិនេតព្ពានព្ពំ បុគ្គលានំ
អជ្ឈាសយវសេន វិនេយ្យធមនកុសលោ សត្តា ធម្មំ នេសេន្តោ
លោកសមញ្ញានុវបំ តត្ថ តត្ថ បុគ្គលគ្គហណំ ករោតិ, ន បរមត្ថតោ
បុគ្គលស្ស អត្ថិការតោ។

អបិច អដ្ឋហិ ការណោហិ ភគវា បុគ្គលកថំ កថេតិ ហិរោត្តប្បធិបនត្ថំ,
កម្មស្សកតាធិបនត្ថំ, បច្ចត្តបុរិសការធិបនត្ថំ, អានន្តិយធិបនត្ថំ,
ព្រហ្មវិហារធិបនត្ថំ, បុព្វេនិវាសធិបនត្ថំ, ធឹក្ខណាវិសុទ្ធិធិបនត្ថំ,
លោកសម្មតិយា អប្បហានត្ថព្វាតិ។ “ខន្ធា ធាតុ អាយតនានិ ហិរិយន្តិ
ឌីត្តប្បន្តិ” តិ ហិ វុត្តេ មហាជនោ ន ជាតាតិ, សម្មោហំ អាបជ្ជតិ, បដិសត្ត វា
ហោតិ “កិមិទំ ខន្ធា ធាតុ អាយតនានិ ហិរិយន្តិ ឌីត្តប្បន្តិ នាមា” តិ។ “សត្ថិ
ហិរិយតិ ឌីត្តប្បតិ, បុរិសោ, ខត្តិយោ, ព្រាហ្មណោ” តិ បន វុត្តេ ជាតាតិ, ន
សម្មោហំ អាបជ្ជតិ, ន បដិសត្ត ហោតិ, តស្មា ភគវា ហិរោត្តប្បធិបនត្ថំ
បុគ្គលកថំ កថេតិ។ “ខន្ធា កម្មស្សកា, ធាតុយោ អាយតនានិ” តិ វុត្តេបិ វេសេវ
នយោ។ តស្មា កម្មស្សកតាធិបនត្តម្យិ បុគ្គលកថំ កថេតិ។ “វេជ្ឈវនាធយោ
មហាវិហារា ខន្ធហិ ការាបិតា, ធាតុហិ, អាយតនេហិ” តិ វុត្តេបិ វេសេវ

នយោ។ តថា “ខន្ធ មាតរំ ជីវិតា វោរោបេន្តិ, បិតរំ, អរហន្តំ, រុហិរុប្បាទកម្មំ,
សង្ឃភេទកម្មំ ករោន្តិ, ធាតុយោ, អាយតនានី” តិ វុត្តេបិ, “ខន្ធ មេត្តាយន្តិ,
ធាតុយោ, អាយតនានី” តិ វុត្តេបិ, “ខន្ធ បុព្វេនិវាសំ អនុស្សវន្តិ, ធាតុយោ,
អាយតនានី” តិ វុត្តេបិ ឯសេវ នយោ។ តស្មា ភគវា បច្ចុត្តបុរិសការធិបនត្ថំ
អានន្តរិយធិបនត្ថំ ព្រហ្មវិហារធិបនត្ថំ បុព្វេនិវាសធិបនត្តញ្ច បុគ្គលកម៌
កថេតិ។ “ខន្ធ ធានំ បដិគ្គណ្ហាន្តិ, ធាតុយោ, អាយតនានី” តិ វុត្តេបិ មហាជនោ
ន ជាតាតិ, សម្មាសម្ពុទ្ធិ អាបជ្ជតិ, បដិសត្ត វា ហោតិ “កិមិទំ ខន្ធ ធាតុ
អាយតនានិ បដិគ្គណ្ហាន្តិ នាមា” តិ។ “បុគ្គលោ បដិគ្គណ្ហាតី” តិ បន វុត្តេ ជាតាតិ,
ន សម្មាសម្ពុទ្ធិ អាបជ្ជតិ, ន បដិសត្ត ហោតិ, តស្មា ភគវា ទក្ខិណាវិសុទ្ធិធិបនត្ថំ
បុគ្គលកម៌ កថេតិ។ លោកសម្មតិញ្ច ពុទ្ធវា ភគវន្តោ នប្បជហន្តិ
លោកសមញ្ញាយ លោកាភិលាបេ វិតាយេវ ធម្មំ ទេសេន្តិ, តស្មា ភគវា
លោកសម្មតិយា អប្បហានត្ថម្បី បុគ្គលកម៌ កថេតិ តិ ឥមេហិ អដ្ឋហិ
ការណេហិ ភគវា បុគ្គលកម៌ កថេតិ, ន បរមត្ថតោ បុគ្គលស្ស អត្ថិភាវតោតិ
វេទិតព្ពំ។

ធម្មប្បភេទាការេនេវាតិ យថាវុត្តរូបាធិធម្មប្បភេទតោ អញ្ញាស្ស
សទ្ធិកជ្ជស្ស អសិទ្ធិត្តា រូបាធិធម្មប្បភេទាការេនេវ បុគ្គលស្ស ឧបលទ្ធិយា
ភវិតព្ពន្តិ អត្តោ។ តេន “កី តវ បុគ្គលោ ឧបលព្ពមាណោ រុប្បនាការេន
ឧបលព្ពតិ, ឧទាហុ អនុភវនសញ្ញាននាភិសង្ខរណាវិជាននេសុ
អញ្ញាតរាការេនា” តិ ទស្សេតិ តព្ពនិមុត្តស្ស សភាវធម្មស្ស លោកេ
អភាវតោ។ អវិសេសវិសេសេហិ បុគ្គលូបលព្ពស្ស បដិញ្ញាបដិក្ខេបបក្ខា
អនុជាននាវជាននបក្ខា។ យទិបិមេ ទ្វេបិ បក្ខា អនុលោមបដិលោមនយេសុ
លព្ពន្តិ, អាទិតោ បន បឋមំ វេបេត្វា បវត្តោ បឋមនយោ, ឥតរោ ទុតិយន្តិ ឥមំ
នេសំ វិសេសំ ទស្សេន្តោ “អនុជាននា... បេ... វេទិតព្ពោ” តិ អាហា។

យថាធិកតាយ លទ្ធិយា អនុលោមនតោ ចេត្ត បឋមោ នយោ អនុលោមបក្ខោ,
តត្ថលោមនតោ ឥតរោ បដិលោមបក្ខោតិ វុត្តោតិ វេទិតព្ពន្ធិ។

តេន វត វេតិ ឯត្ថ តេនាតិ ការណាវចនំ។ យេន បុគ្គលូបលព្ពោ
បតិជ្ជប័យតិ, តេន ហេតុនា។ ស្វាយំ ហេតុ សាសនិកស្ស ពាហិរកស្ស ច
វសេន ហេដ្ឋា ធស្សិតោ ឯវ។ ហេតុបតិវ្វបកេ ចាយំ ហេតុសមញ្ញា បរមត្ថស្ស
អធិប្បេតត្តា។ ហេដ្ឋា “អាជាធាហិ និគ្គហ”ន្តិ និគ្គហស្ស សញ្ញាបនមត្តំ កតំ, តំ
ឥនានិ “យំ តត្ថ វេទេសី”តិអាទិនា និកមន្យបេន មិច្ឆាភាវធស្សនេន ច
វិភាវិយមាធំ ចាកជការករណតោ អាហេបិ តំ បតិជ្ជាបិ តំ ហោតិ តិ
អដ្ឋកថាយំ “អាហេបិតត្តា”តិ វុត្តំ។

ឯត្ថ ច “បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ”តិ បដិញ្ញាវយវោ ស្សបេនេវ ធស្សិតោ។
“តេនា”តិ ឥមិនា សាមញ្ញតោ ហេតាវយវោ ធស្សិតោ។ យ្វាយំ យស្មា
បដិញ្ញាធម្មោ ហុត្វា សទិសបក្ខេ វិជ្ជមានោ, វិសទិសបក្ខេ អវិជ្ជមានោយេវ
ហេតុ លក្ខណូបបន្នោ នាម ហោតិ, ន ឥតរោ, តស្មាយត្ថ សោវិជ្ជតិ នវិជ្ជតិ
ច, សោ សទិសាសទិសភាវភិ ន្នោ ធុរិដោ ធិដ្ឋន្តាវយវោ។ យថា រូចាទិ ឧបលព្ពតិ,
តថា បុគ្គលោ។ យថា ច សសវិសាលំ ន ឧបលព្ពតិ, ន តថា បុគ្គលោតិ
ឧបនយោ។ ស្វាយំ “វត្ថុព្ពេ ខោ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេនា”តិ
ឥមាយ ចាឡិយា ធិបិតោ, យោ អដ្ឋកថាយំ សទ្ធិ ហេតុធាហរណេហិ
“ចាបនា”តិ វុត្តោ។ និកមធំ ចាឡិយំ ស្សបេនេវ អាគតំ, យា អដ្ឋកថាយំ
“រោបនា”តិ វុត្តោតិ។ ឯវំ ចោរាណេន ញាយក្កមេន សាធនាវយវា និទ្ធាវេត្វា
យោជេតព្ពា។

ឥនានិ វត្ថុនេន បរមក្ខបលក្ខិតេ ហេតុធាហរណេ
អន្ធយព្យតិវេកធស្សនវសេន និទ្ធាវេត្វា សាធនបយោគោ យោជេតព្ពា។

ការណ៍ វត្តព្រៃ ក៏មេត្ត វត្តព្រៃ។ ហេតុនាហារណាហិយេវ ហិ សបរេបក្ខានំ
សាធនំ ទូសនំ វា, ន បដិញ្ញាយ, តស្ស ភាគតត្តាទិការតោ។ តំ បន ទ្វយំ “តេន
វត វេ” តិអាទិបាឡិយាវិការីតំ។ អដ្ឋកថាយំ ចាបនារោបនាសីសេន ទស្សីតំ។
បដិញ្ញាបបនា បន តេសំ វិសយទស្សនំ កថាយំ តំមូលតាយាតិ វេទិតព្ពំ។
តេនាហ “យំ បន វត្តតិ” តិអាទិ។ តេនេវ ច អដ្ឋកថាយំ “ឥទំ អនុលោម... បេ...
ឯកំ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ” តិវត្តតិ។ តថា ចាហ “យថា បន តត្ថា” តិអាទិ។ និគ្គហោវ
វិសុំ វុត្តោ, ន បដិកម្មន្តិ អធិប្បាយោ។ វិសុំ វុត្តោតិ ច ចាបនារោបនាហិ
អសម្មិស្សំ កត្វាវិសុំ អដ្ឋកថាវេន វុត្តោ, ន តទញ្ញតរោវិយ តទន្តោគធាវេន
វុត្តោ, នាបិ បេបនាវិយ អគណនុបគភាវេនាតិ អត្ថោ។ យេ បនាតិ បទការេ
សន្ធាយាហ។ ទុតិយេ... បេ... អាបជ្ជតិ តត្ថ និគ្គហស្ស អយថាភូតត្ថា
បដិកម្មស្ស ច យថាភូតភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

២. បរមត្ថតោ បុគ្គលំ នាទុជាតាតិ, វោហារតោ បន អនុជាតាតិ តិ
សកវាទិមតំ ជានន្តេនបិ បរវាទិនា ធលវសេន វិភាគំ អកត្វា “បុគ្គលោ
នុបលព្ពតិ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេនា” តិ បុច្ឆាយ កតាយ សកវាទី តត្ថ អយំ
បុគ្គលវាទី, ឥមស្ស លទ្ធិ បដិក្ខិបិតព្ពាតិ បរមត្ថសច្ចំ សន្ធាយាហ “អាមន្តា” តិ។
“ន ឧបលព្ពតិ” តិ ហិ វុត្តំ ហោតិ។ បុន ឥតរោ សម្មតិសច្ចំ សន្ធាយ “យោ
សច្ចិកជ្ជោ” តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ - យោ លោកវោហារសិទ្ធា សច្ចិកជ្ជោ,
តតោ ឯវ កេនបិ អបដិក្ខិបិតព្ពតោ បរមត្ថតោ តតោ សោ បុគ្គលោ
នុបលព្ពតិ តិ។ បុន សកវាទី បុព្វេ បរមត្ថសច្ចវសេន បុគ្គលេ បដិក្ខិត្ត ឥនានិ
សម្មតិសច្ចវសេនាយំ បុច្ឆាតិ មន្តា តំ អប្បដិក្ខិបន្តោ “ន ហេវំ វត្តព្ពំ” តិ អាហ។
តេនាហ “អត្តនា អធិប្បេតំ សច្ចិកជ្ជមេវាតិ សម្មតិសច្ចំ សន្ធាយាតិ
អធិប្បាយោ” តិ។ ឯវមវដ្ឋិត “យទិ បរវាទិនា... បេ... នារកិតព្ពា” តិ ឥទំ ន វត្តព្ពំ
បឋមបុច្ឆាយ បរមត្ថសច្ចស្ស សច្ចិកជ្ជោតិ អធិប្បេតត្ថា។ “អថ

សករាជិនា...បេ... អាបដ្ឋតី" តិ ឥទម្បី ន វុត្តតំ ទុតិយបុត្តាយ សម្មតិសច្ចស្ស
សច្ចិកដ្ឋាតិ អធិប្បតត្តា។

យទិ ឧភយំ អធិប្បតត្តិ ឥទំ យទិ បឋមបុត្តំ សន្ធាយ, តទយុត្តំ តស្ស
បរមត្ថសច្ចស្ស វសេន បវុត្តត្តា។ អថ ទុតិយបុត្តំ សន្ធាយ, តស្ស
សម្មតិសច្ចវសេន បឋមត្ថំ វត្វា បុន មិស្សកវសេន វត្តំ
“សម្មតិសច្ចបរមត្ថសច្ចានិ វា ឯកតោ កត្វាបិ ឯវមាហា” តិ វុត្តត្តា តម្បី ន
វុត្តព្ភមេវ។ ទ្វេបិ សច្ចានីតិ សម្មតិបរមត្ថសច្ចានិ។ តេសុ បរមត្ថសច្ចស្ស
និប្បវិយាយេន សច្ចិកជ្ជបរមត្ថភារោ, ឥតវស្ស ឧបចារេន។ តថា ច វុត្តំ “មាយា
មរិចី...បេ... ឧត្តមដ្ឋា” តិ។ តស្មា សម្មតិសច្ចវសេន ឧបលទ្ធិ ឥច្ឆន្តេនបិ
បរមត្ថសច្ចវសេន អនិច្ឆនតោ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ
សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេនា” តិ អាទិនា អនុយោគោ យុត្តោ។ “បដានប្បដានេសុ បដានេ
កិច្ចសិទ្ធិ” តិ ឯតេនេវ “ន ច សច្ចិកជ្ជកទេសេន អនុយោគោ” តិ អាទិ និវត្តិតព្ភា
ហោតិ សច្ចិកជ្ជកទេសភាវស្ស វ អសិទ្ធិត្តា។ ឆាស្ស បរមត្ថសច្ចតា
អនុយុញ្ជិតព្ភាតិ អស្ស សច្ចិកជ្ជស្ស បរមត្ថសច្ចតា បរវាទិនា ន អនុយុញ្ជិតព្ភា
“បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេនា” តិ សករាជិនោបិ
សច្ចិកជ្ជបរមត្ថតោ តស្ស ឥច្ឆិតព្ភត្តាតិ អធិប្បាយោ។ វោហរិតសច្ចិកជ្ជស្ស
អត្តនា អធិប្បតសច្ចិកជ្ជតាបិ យុត្តា តស្ស តេន អធិប្បតត្តា។ ស្វាយមត្តោ
ហេដ្ឋា ទស្សិតោយេវ។ វុត្តនយោវ ទោសោតិ “ទ្វេបិ សច្ចានី” តិ អាទិនា
អនន្តរេវ វុត្តំ សន្ធាយាហា។ តស្ស បន អនោសភារោ ទស្សិតោយេវ។ អថ ន
ឥតិ អថ ន ភូតសភាវត្ថេន ឧបលព្ភយ្យតិ យោជនា។ វុត្តព្ភាតិ យទេត្ថ វុត្តតំ,
តំ “យោ លោកវោហារសិទ្ធា” តិ អាទិនា វុត្តមេវ, តស្មា ឯត្ថ “បរមត្ថតោ
បុគ្គលំ នានុជាតី” តិ អាទិនា អធិប្បាយមគ្គនំ ទដ្ឋព្ភំ។

អនុញ្ញាយមេតំ សិយាតិ ឯតំ អនុបលព្ពនំ បឋមបុច្ឆាយំ វិយ
 ធុតិយបុច្ឆាយម្មិ អនុជានិតព្ពំ សិយា។ ន វា កិញ្ចិ វត្តព្ពន្ធិ អថ វា កិញ្ចិ ន វត្តព្ពំ
 បឋមនិយត្តា បញ្ញាស្ស។ តថា ហិស្ស បឋមនិយាការំ ទស្សន្តោ “យថា
 ហិ”តិអាធិមាហា។ ឯត្ថ ច កាមំ សច្ចទ្ធយាការេន បុគ្គលោ នុបលព្ពតិ,
 សម្មតិយាការេន បន នុបលព្ពតិ ឧបលព្ពនភាវស្ស វសេន បដិក្ខេបោ
 កតោតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ ទដ្ឋព្ពោ។ អនុញ្ញាតំ បដិក្ខត្តញ្ញាតិ
 បឋមបុច្ឆាយំ អនុញ្ញាតំ, ធុតិយបុច្ឆាយំ បដិក្ខត្តំ។ ឯតំ ធលវាទំ និស្សយាតិ
 ឯតំ ឯកំយេវ វត្ថុំ ឧទ្ទិស្ស អនុជាននបដិក្ខបនាការំ ធលវាទំ និស្សយ។ ត្វំ
 និគ្គហេតព្ពោតិ យោជនា។ សម្ពវន្តស្ស សាមញ្ញោនាតិ និគ្គហដ្ឋានភាវេន
 សម្ពវន្តស្ស អនុលោមនយេន អនុជាននបដិក្ខបស្ស សមាទភាវេន។
 អសម្ពវន្តស្ស កប្បនន្តិ បច្ចនិកនយេន តស្ស និគ្គហដ្ឋានភាវេន អសម្ពវន្តស្ស
 តថា កប្បនំ សំវិធានំ ធលវាទោ ភវិតុំ អរហតិ។ “អត្ថវិកប្បបបត្តិយា
 វចនវិយាតោ ធល”ន្តិ វុត្តោវាយមត្តោ។ តេនាតិ យថាវុត្តកប្បនំ ធលវាទោតិ
 វុត្តត្តា។ វចនសាមញ្ញមត្តំ កប្បិតំ ធលំ វទតិ ឯតេនាតិ ធលវាទោ។ តេន វុត្តំ
 “ធលវាទស្ស ការណត្តា ធលវាទោ”តិ។ វចនសាមញ្ញមត្តំ អត្ថក្ខតំ តទត្តំ
 ធលវាទំ និស្សយ។ “វិចារេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ, កិមេត្ថ វិចារេតព្ពំ។ យធិបិ បក្ខស្ស
 បឋមនាម្រលកំ អនុជាននាវជាននាទំ មិច្ឆាភាវទស្សនំ តព្ពិសយត្តា,
 ចាបនារោបនាហិ ឯវ បន សោវិភាវីយតិ, ន បឋមនាយាតិ ចាកដោយមត្តោ។

៤៥. តេនាតិ សកវាទិនា។ តេន និយាមេនាតិ យេន និយាមេន សកវាទិនា
 ចត្វហិ ចាបនារោបនាហិស្ស និគ្គហោ កតោ, តេន និយាមេន នយេន។ សោ
 និគ្គហោ ធុក្កដោ អនិគ្គហោយេវាតិ ទស្សន្តោ អាហា “អនិគ្គហភាវស្ស វា
 ឧបគមិតត្តា”តិ, ចាបិតត្តាតិ អត្តោ។ ឯវមេវាតិ យថា “តយា មម កតោ

និគ្គហោ"តិអាទិនា អនិគ្គហោភារូបនយោ វុត្តោ, ឯវមេវ។ ឯតស្សតិ "តេន
ហិ"តិអាទិនា ឥមាយ ចាឡិយា វុត្តស្ស។

អនុលោមបច្ចនីកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បច្ចនីកានុលោមវណ្ណានា

៧-១០. អញ្ញោនាតិ សម្មតិសច្ចក្ខតេន។ បរស្សតិ សកវាទិនោ។ សោ ហិ
បរវាទិនា បរោ នាម ហោតិ។ បដិញ្ញាបដិក្ខេបាទំ ភិន្នវិសយត្តា
“អវិរោធិតត្តា”តិ វុត្តំ។ អភិន្នាធិករណំ វិយ ហិ អភិន្នវិសយមេវ វិវុទ្ធី នាម
សិយា, ន ឥតវន្តិ អធិប្បាយោ។ តមេវត្ថំ វិភាវេតុំ “ន ហិ...បេ... អាបជ្ជតិ”តិ
អាហា។ យទិ ឯវំ កថមិទំ និគ្គហជ្ជានំ ជាតន្តិ អាហា “អត្តនោ បនា”តិអាទិ។ តេន
បដិញ្ញានុំ នាម អញ្ញាមេវេតំ និគ្គហជ្ជានន្តិ ទស្សតិ។

បច្ចនីកានុលោមវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សុទ្ធសច្ចិកជ្ជវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ឱកាសសច្ចិកជ្ជោ

១. អនុលោមបច្ចនីកវណ្ណានា

១១. សាមញ្ញេន វុត្តំ វិសេសនិវិដ្ឋំ ហោតីតិ អាហា “សព្ពត្តាតិ សព្ពស្មី
សវីរេតិ អយមត្ថោ”តិ។ សាមញ្ញោជោតនា ហិ វិសេសេ អវតិដ្ឋតីតិ វិសេសត្តិនា
វិសេសោ អនុបយុដ្ឋិតញោតិ។ ឯតេនាតិ ទេសវសេន សព្ពត្ត បដិក្ខេបវចនេន។

៣. កាលសច្ចិកជ្ជោ

១. អនុលោមបច្ចដីកាវណ្ណានា

១២. មជ្ឈិមជាតិកាលេតិ បច្ចប្បន្នត្ថការកាលេ។ អត្តភារោ ហិ ឥធ
“ជាតី”តិ អធិប្បតោ។ តតោ អតីតោ បុរិមជាតិកាលោ, អនាគតោ
បច្ចិមជាតិកាលោ។ ឥមេសុ តីសូតិ សព្ពត្ថ, សព្ពទា, សព្ពេសូតិ ឥមេសុ តីសុ
នយេសុ។ ចាបស្ស សំខិត្តតា សុវិញ្ញយ្យាតិ តំ វេបេត្វា អត្តស្ស សទិសតំ
វិការេន្តោ “ឥធាបិ ហិ... បេ... យោជេតព្ព”ន្តិ អាហា។ ឯត្ថាបិ “ន កេនចិ សភាវេន
បុគ្គលោ ឧបលព្ពតី”តិ អយមត្ថោ វុត្ថោ ហោតិ។ ន ហិ កេនចិ សភាវេន
ឧបលព្ពមានស្ស សកលេកេនេសវិនិមុត្តោ បវត្តិកាលោ នាម អត្ថីតិ។

២. អវយវសង្ខកដ្ឋោ

១. អនុលោមបច្ចដីកាវណ្ណានា

១៣. តតិយនយេ ន សព្ពេកធម្មវិនិមុត្តំ បវត្តិដ្ឋានំ នាម អត្ថីតិ យោជេតព្ពំ។

ឱកាសាទិសង្ខកដ្ឋោ

២. បច្ចដីកាអនុលោមវណ្ណានា

១៤. អនុលោមបញ្ចកស្សាតិអាទិម្ហិ អជ្ឈកថាវចនេ។ បុន តត្ថាតិ យថាវុត្ថ
អជ្ឈកថាវចនេ, តេសុ វា អនុលោមបញ្ចកបច្ចដីកេសុ។ សព្ពត្ថ បុគ្គលោ
នុបលព្ពតីតិអាទិកស្ស ចាបប្បទេសស្ស អត្ថោ “សវីរំ សន្ធាយា”តិអាទិនា
អជ្ឈកថាយំ វុត្តនយេន វេទិតត្ថោ អត្ថោ។ បដិកម្មាទិចាឡិវន្តិ
បដិកម្មនិក្ខហឧបនយននិគមនចាឡិវ។ តីសុ មុខេសូតិ “សព្ពត្ថោ”តិអាទិនា
វុត្ថេសុ តីសុ វាធមុខេសុ។ បច្ចដីកស្ស ចាឡិ វុត្ថាតិ សម្ពុត្ថោ។ តន្តិ ចាឡិវ។
សង្ខិបិត្វា អាគតត្ថោ សរូបេន អវុត្ថោ។ សុទ្ធិក... បេ... វុត្តំ ហោតិ តត្ថ

“សត្តត្តា”តិអាទិនា សរីរាទិនោ បរាមសនំ នត្ថិ, ឥធម៌ អត្ថិតិ អយមេវ វិសេសោ,
អញ្ញំ សមាទន្តិ។

សច្ចិកជ្ជវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. សុទ្ធិកសំសន្តវណ្ណានា

១៧-២៧. សច្ចិកជ្ជស្ស, សច្ចិកជ្ជេ វា សំសន្តនំ សច្ចិកជ្ជសំសន្តនន្តិ
សមាសទ្ធិយំ ភវតីតិ ទស្សន្តោ “សច្ចិកជ្ជស្ស”តិអាទិមាហា។ តត្ថ សច្ចិកជ្ជស្ស
បុគ្គលស្សតិ សច្ចិកជ្ជសភាវស្ស បរមត្ថតោ វិជ្ជមានសភាវស្ស បុគ្គលស្ស។
រូចាទីហិ សុទ្ធិ សំសន្តនន្តិ សច្ចិកជ្ជតាសាមញ្ញេន រូចាទីហិ សមីករណំ។
សច្ចិកជ្ជេតិ សច្ចិកជ្ជហេតុ, តត្ថ វា តំ អធិដ្ឋានំ កត្វា។ “តុល្យយោគ
សមុទ្ធឯ”តិ សមុទ្ធឯត្ថត្តា វេ ច-ការស្ស សច្ចិកជ្ជេន ឧបលទ្ធិសាមញ្ញេន
ឥធម៌ រូបមាហជន្តិ តស្ស ឧទាហជកាវោ យុត្តោតិ “យថាវេ”ន្តិ និទស្សនវសេន
អត្តោ វុត្តោ, អញ្ញោ ឥធម៌ រូបស្ស អាហារណាមេវ កិមត្ថិយំ។ វេ
សេសធម្មសុបិ។ យា បនេត្ត អញ្ញត្ថបុច្ឆា, សាបិ និទស្សនត្ថំ ឧបព្រហេតិ
អញ្ញត្ថនិពន្ធនត្តា តស្ស។ ឱបម្មសំសន្តនេ បន និទស្សនត្តោ កាហិយតីតិ
ឥមស្មី សុទ្ធិកសំសន្តនេ កេវលំ សមុទ្ធឯវសេនេវ អត្ថនស្សនំ យុត្តន្តិ
អធិប្បាយោ។ រូចាទីនិ ឧទាហជញ្ញត្ថិមត្តត្តា បុគ្គលស្ស សោ តេហិ អញ្ញោ,
អនញ្ញោ ចាតិ ន វត្ថុញ្ញោតិ អយំ សាសនក្កមោតិ អាហា “រូចាទីហិ...បេ...
សមយោ”តិ។ អនុញ្ញាយមាទេតិ តស្មី សមយេ សុត្តេ ច អប្បជិត្តិបិយមាទេ។
អយញ្ញ អត្តោ សាសនិកស្ស បរាទិនោ វសេន វុត្តោតិ វេទិតព្វំ។

“អាជាតាហិ និគ្គហ”ន្តិ ចាហោ ទិដ្ឋោ ភវិស្សតិ, អញ្ញោ
“បដិលោមបញ្ចកានិ ទស្សិតានិ, បដិកម្មចតុក្កាទីនិ សំខិត្តានី”តិ ន សក្កា

វត្តុន្តិ អធិប្បាយោ។ ចោទនាយ វិនា បរវាទិនោ បដិជានាបនំ នត្ថិតិ វត្តុ
 “បដិជានាបនត្តន្តិ... បេ... ចោទនត្ថ” ត្តិ។ ចោទនាបុត្តកញ្ញា តស្ស បដិជានាបនំ។
 តេន ជលវោហារេន ការណំ វត្តុន្តិ ទស្សេតិ។ អព្យាកតត្តាតិ
 អព្យាករណីយត្តា, ភកវតា វា ន ព្យាកតត្តា។ យទិ ឋបនីយត្តា បដិក្ខិបិតព្ពន្ធិ
 ឥមស្មី បច្ចនីកនយេ ឋបនីយត្តា បញ្ញាស្ស សកវាទិនា បដិក្ខិបិតព្ពន្ធ។ បរេនបីតិ
 បរវាទិនាបិ ឋបនីយត្តា លទ្ធិមេវ និស្សាយ អនុលោមនយេ បដិក្ខេចោ កតោតិ
 អយមេត្ថ សុទ្ធិកសំសន្ននាយ អធិប្បាយោ យុត្តោ អនុលោមេបិ រូបាទីហិ
 អញ្ញត្ថចោទនាយមេវ បរវាទិនា បដិក្ខេបស្ស កតត្តាតិ អធិប្បាយោ។

សុទ្ធិកសំសន្ននវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ឱបម្មសំសន្ននវណ្ណានា

២៨-៣៦. ឧបលទ្ធិសាមញ្ញេន អញ្ញត្ថបុច្ឆា ចាតិ ឥមីនា ទ្វយម្បិ ឧទ្ធរតិ
 ឧបលទ្ធិសាមញ្ញេន អញ្ញត្ថបុច្ឆា, ឧបលទ្ធិសាមញ្ញេន បុច្ឆា ចាតិ។ តត្ថ បច្ឆិមំ
 សន្ធាយាហ “ទ្វិន្នំ សមាទតា” តិអាទិ។ តស្សត្ថោ - ទ្វិន្នំ រូបវេទនានំ វិយ
 រូបបុគ្គលានំ សច្ចិកជ្ឈន សមាទតា តេសំ អញ្ញត្ថស្ស ការណំ យុត្តំ ន ហោតិ។
 អថ ខោ... បេ... ឧបលព្ពនីយតាតិ ឥទព្វា សំសន្ននំ វិចារេតព្ពន្ធ។ អយំ ហេតុ
 អធិប្បាយោ - យទិ សច្ចិកជ្ឈសាមញ្ញេន រូបបុគ្គលានំ ឧបលទ្ធិសាមញ្ញំ ឥច្ឆិតំ,
 តេនេវ នេសំ អញ្ញត្ថម្បិ ឥច្ឆិតព្ពន្ធ។ អថ បរមត្ថវោហារកេនតោ តេសំ អញ្ញត្ថំ ន
 ឥច្ឆិតំ, តតោ ឯវ ឧបលទ្ធិសាមញ្ញម្បិ ន ឥច្ឆិតព្ពន្ធិ។

៣៧-៤៥. ឧបលទ្ធិតិ បុគ្គលស្ស ឧបលទ្ធិវិជ្ជមានតា។ “បដិកម្មបញ្ចក” ត្តិ
 វិញ្ញាយតីតិ យោជនា។

ឱបម្មសំសន្ននវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ចតុក្កនយសំសន្ននវណ្ណានា

៤៦-៥២. ឯកធម្មតោបីតិ សត្តបញ្ញាសាយ សច្ចិកជ្ឈេសុ ឯកធម្មតោបី។
ឯតេន តតោ សត្តតោបី បុគ្គលស្ស អញ្ញត្តានុដានំ ទស្សេតិ។ តេនាហ
អជ្ឈកថាយំ “សកលំ បរមត្ថសច្ចំ សន្ធាយា” តិ។ រូបាទិឯកេកធម្មវសេន
នាទុយុញ្ញតតោ អវយវេតិរេកេន សមុទាយស្ស អភាវតោ។ យស្មា បន
សមុទាយវយវា ភិន្នសភាវា, តស្មា “សមុទាយតោ... បេ... និគ្គហារហោ
សិយា” តិ បរវាទិនោ អាសន្តមាហា។ ឯតំ វចនោកាសន្តិ យទិបិ
សត្តបញ្ញាសធម្មសមុទាយតោ បុគ្គលស្ស អញ្ញត្តំ ន ឥច្ឆតិ តត្ថិនិមុត្តស្ស
សច្ចិកជ្ឈេស្ស អភាវតោ, តទេកទេសតោ បនស្ស អនញ្ញត្តម្យំ ន ឥច្ឆតេវ។ ន
ហិ សមុទាយោ អវយវោ ហោតីតិ។ តស្មា “តំ បដិក្ខបតោ កី និគ្គហជ្ជានន្តិ វត្ថុ
មាលព្ពេថា” តិ ទស្សេតុ “អយញ្ញា” តិអាទិ វុត្ថុ។
រូបាទិធម្មប្បភេទវិភាគមុខេនេវ អនវសេសតោ បុគ្គលោតិ
គហណាការទស្សនវសេន បវត្តោ បឋមវិកប្បោ, ទុតិយោ បន អវិភាគតោ
បរមត្ថសច្ចភាវសាមញ្ញោនាតិ អយំ ឥមេសំ ទិដ្ឋវិកប្បានំ វិសេសោ។ ឥតីតិ
វុត្ថុប្បការបរាមសនន្តិ អាហា “ឯវ” តិ។

សភាវវិនិញ្ញោគតោតិ សភាវេន វិនិញ្ញ័យតត្ថតោ។ សភាវភិន្នោ ហិ ធម្មោ
តទញ្ញធម្មតោ វិនិញ្ញោគំ លកតិ។ តេនាហ “រូបតោ អញ្ញាសភាគត្តា” តិ។
រូបវដ្ឋេតិ រូបធម្មវដ្ឋេ។ តីសុបីតិ “រូបស្មី បុគ្គលោ, អញ្ញាត្រ រូបា, បុគ្គលស្មី រូប” តិ
ឥមេសុ ឯវំ បវត្តេសុ តីសុបិ អនុយោគេសុ។ សាសនិកោ ឯវាយំ បុគ្គលវាទីតិ
កត្វា អាហា “ន ហិ សោ សក្កាយទិដ្ឋី ឥច្ឆតី” តិ។ “រូបវា” តិ ឥមិនា រូបេន
សកិញ្ញានតាវ ញាបីយតិ, ន រូបាយត្ថវុត្ថិតាតិ អាហា “អញ្ញាត្រ រូបាតិ ឯតុ ច
រូបវា បុគ្គលោតិ អយមត្តោ សន្តិហិតោ” តិ។

ចតុក្កុណយសំសន្ទនវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច សំសន្ទនកថាវណ្ណានា។

៨. លក្ខណយុត្តិវណ្ណានា

៥៤. លក្ខណយុត្តិកថាយំ “ធលវសេន បន វត្ថុតំ អាជានាហិ និគ្គហ”ន្តិ
ចាហោ គហោតញ្ចោ។

លក្ខណយុត្តិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. វចនសោធនវណ្ណានា

៥៥-៥៩. បទទ្ធយស្ស អត្ថតោ ឯកត្ថតិ បទទ្ធយស្ស ឯកត្ថត្ថេ សតីតិ
អត្ថោ។ បរិកប្បវចនញ្ចេតំ ទោសទស្សនត្ថំ “ឯវំ សន្តេ អយំ ទោសោ”តិ។
តយិទំ ឯកត្ថំ ឧបលព្ពតិ ឯវាតិ បច្ឆិមបទាវទារណំ វេទិតព្ពំ។ “កេហិចិ
បុគ្គលោ កេហិចិ ន បុគ្គលោ”តិ ព្យភិចារទស្សនតោ បរេន ន សម្បជិដ្ឋិតន្តិ
កត្វា តមេវ អសម្បជិដ្ឋិតត្ថំ វិភាវេន្តោ “បុគ្គលស្ស ហិ”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ
អវិភជិតព្ពតន្តិ “ឧបលព្ពតិ ចា”តិ ឯវំ អវិភជិតព្ពតំ។ វិភជិតព្ពតន្តិ “បុគ្គលោ ច
តទញ្ញញ្ច ឧបលព្ពតី”តិ ឯវំ វិភជិតព្ពតំ។ ឯតេន “បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ ឯវា”តិ
បច្ឆិមបទាវទារណំ វេទិតព្ពំ, ន “បុគ្គលោ ឯវ ឧបលព្ពតី”តិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ។
តំ វិភាគន្តិ យថាវុត្តំ វិភជិតព្ពាវិភជិតព្ពំ វិភាគំ វទតោ សកវាទិនោ, អញ្ញាស្ស
វា កស្សេតិ។ ឯតស្សេតិ បរវាទិនោ។ យថាវុត្តវិភាគន្តិ “បុគ្គលោ
ឧបលព្ពតិ... បេ.... កេហិចិ ន បុគ្គលោ”តិ ឯវំ ចាឡិយំ វុត្តប្បការំ វិភាគំ។
យថាអាចាទិតេនាតិ “បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិ បទទ្ធយស្ស អត្ថតោ
ឯកត្ថេ”តិ អាទិនា អាចាទិតប្បការេន។ ន ភវិតព្ពន្តិ យទិចិ តេន បុគ្គលោ

ឧបលព្ពតិ ឯវ វុច្ចតិ, ឧបលព្ពតិ បន បុគ្គលោ ឯវ ន វុច្ចតិ, អថ ខោ អញ្ញោបិ,
តស្មាយថាវុត្តន បសន្នេន ន ភវិតព្ពំ។ តេនាហ “មគ្គិតព្ពោ ឯត្ថ
អធិប្បាយោ” តិ។

៦០. អត្ថតោ បុគ្គលោ នត្ថិតិ វុត្តំ ហោតិ អត្ថសុញ្ញតាទស្សនេន
អនត្តលក្ខណាស្ស វិហិតត្តា។

វចនសោធនវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. បញ្ញត្តានុយោគវណ្ណានា

៦១-៦២. រូបកាយាវិរហំ សន្ធាយ អាហា, ន រូបតណ្ហាសញ្ញាវំ។ តថា សតិ
អនេកន្តិកត្តា បដិក្ខិបិតព្ពមេវ សិយា, ន អនុជាតិតព្ពន្តិ។ “អត្ថិតាយា” តិ
អាហាតិ សម្ពន្ធា។ កាមីការស្ស អនេកន្តិកត្តា កស្សបិ កាមធាតុបបន្នស្ស
កាមធាតុយា អាយត្តត្តាការតោ ច កធាបិ ការស្សេវាតិ យោជនា។

៦៣. កាយានុបស្សនាយាតិ កាយានុបស្សនាទេសនាយ។ សា ហិ
កាយកាយានុបស្សនំ វិភាគគ្គហណាស្ស ការណភូតា, កាយានុបស្សនា ឯវ
វា។ ឯវលទ្ធិកត្តាតិ អញ្ញោ កាយោ អញ្ញោ បុគ្គលោតិ ឯវលទ្ធិកត្តា។ អាហាច្ច
ភាសិតន្តិ វាជករណានិ អាហាទ្ធា កថិតំ, ភគវតា សាមំ ទេសិតន្តិ អត្ថោ។

បញ្ញត្តានុយោគវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. គតិអនុយោគវណ្ណានា

៦៤-៦៥. យានិស្ស សុត្តានិ និស្សាយ លទ្ធិ ឧប្បន្នា, តេសំ ទស្សនតោ បរតោ
“តេន ហិ បុគ្គលោ សន្ធាវតី” តិអាទិនា ចាឡិ អាគតា, បុរតោ បន “ន វត្ថព្ពំ

បុគ្គលេ សន្ទាវតី"តិអាទិនា, តស្មា វុត្ថំ "ធស្សន្តោ...បេ... ភវិតព្ព"ន្តិ។
ធស្សន្តាតិ វា វុត្ថព្ពន្តិ "យានិស្ស...បេ... តានិ ធស្សន្តា 'តេន ហិ បុគ្គលេ
សន្ទាវតី"តិអាទិមាហា"តិ វុត្ថព្ពន្តិ អត្ថោ។ ធស្សន្តាតិ វា ឥទំ ធស្សនកិរិយាយ
ន វុត្ថមានតាមត្តវចនំ, អថ ខោ តស្សាលក្ខណត្តវចនំ, ហេតុការវចនំ វាតិ ន
កោចិ ទោសោ។

៩០. សោ វុត្ថព្ពោតិ សោ ជីវសរីរានំ អនញ្ញតាបដ្ឋនាការោ វុត្ថព្ពោ, នត្ថិតិ
អធិប្បាយោ។ "រូបំ អត្តា"តិ ឥមិស្សាលទ្ធិយា វសេន "យេន រូបសម្ពាតេន
អត្តនោ សភាវក្ខតេន សរីរេន សទ្ធិ គដ្ឋតិ"តិ ឯវំ បន អត្តេ សតិ សោ អាការោ
វុត្ថោ ឯវំ ហោតិ, តថា ច សតិ "រូបំ បុគ្គលេតិ អនុញ្ញាតត្ថា"តិ ឯវម្បិ វុត្ថំ ន
សក្កា។ យស្មា បន "ឥធ សរីរនិក្ខេបា"តិ អនន្តរំ វុត្ថតិ, តស្មា "សោ វុត្ថព្ពោ"តិ
វុត្ថំ។ និរយូបកស្ស បុគ្គលស្ស អន្តរាភវំ ន ឥដ្ឋតិ ឥទំ បុរាតនានំ
អន្តរាភវំ វាធិនំ វសេន វុត្ថំ។ អធិនាតនា បន "ឧទ្ទិចាទោ តុ នារកោ"តិ វុត្ថោ
តស្សបិ អន្តរាភវំ ឥដ្ឋន្តេវ, កេចិ បន អសញ្ញបគានំ។ អរូបបគានំ បន សព្វេបិ
ន ឥដ្ឋន្តិ។ តត្ថ យេ "សញ្ញប្បទា ច បន តេ ទេវា តម្កា កាយា ចវន្តិ"តិ សុត្តស្ស
អត្ថំ មិច្ឆា គហោត្វា បុត្វបទាតកាលេសុ អសញ្ញំ សញ្ញា អត្ថិតិ
អន្តរាភវំ តោវ អសញ្ញបបត្ថី ឥដ្ឋន្តិ, តទញ្ញេសំ វសេន "សវេទនោ...បេ...
បដិក្ខិបតី"តិ ធស្សន្តោ "យេ បនា"តិអាទិមាហា។ កេ បនេវ ឥដ្ឋន្តិ?
សព្វត្ថិវាធិសុ ឯកេច្ឆេ។

៩២. នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនេតិ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនេ ភវេ,
អធិត្ថប្បទេ វា សញ្ញា អត្ថិតិ ឥដ្ឋន្តិតិ ន វុត្ថព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ យតោ សោ
សញ្ញាភវេន អសម្ពិហិតោ, ភវន្តរភាវេន ច សម្ពិហិតោ។

៩៣. ឥន្ទនុបាទានោ អគ្គិវិយ ឥន្ទនេន រូបាទិឧបាទានោ បុគ្គលោ រូបាទិនា
 វិនា នត្ថិតិ ឯត្ថ អយមធិប្បាយវិការវនា - យថា នវិនា ឥន្ទនេន អគ្គិ
 បញ្ញាប័យតិ, ន ច តំ អញ្ញំ ឥន្ទនតោ សក្កា បដិជាទិតុំ, នាបិ អនញ្ញំ។ យទិ ហិ
 អញ្ញំ សិយា, ន ឧណ្ហំ ឥន្ទនំ សិយា, អថ អនញ្ញំ, និទហិតព្ពំយេវ ធាហកំ សិយា,
 ឯវំ នវិនា រូបាទិហិ បុគ្គលោ បញ្ញាប័យតិ, ន ច តេហិ អញ្ញោ, នាបិ អនញ្ញោ
 សស្សតុច្ឆេទការវប្បសង្កតោតិ បរវាទិនោ អធិប្បាយោ។ តត្ថ យទិ
 អគ្គិនុនោបមា លោកវោហារេន វុត្តា, អបធឿត្តំ កដ្ឋាទិឥន្ទនំ និទហិតព្ពំ,
 បធឿត្តំ ភាសុវុណ្ណំ អគ្គិធាហកញ្ច, តញ្ច ឱជជ្ជមករូបំ បពន្ធវសេន បវត្តំ អនិច្ចំ
 សង្ខតំ បដិច្ចសមុប្បន្នំ។ យទិ ឯវំ បុគ្គលោ រូបាទិហិ អញ្ញោ អនិច្ឆោ ច អាបន្នោ,
 អថ បរមត្ថតោ ច, តស្មីយេវ កដ្ឋាទិសញ្ញិតេ រូបសង្ខាតបធឿត្តេ យំ ឧសុមំ សោ
 អគ្គិ តំសហជាតានិ តិណិភូតានិ ឥន្ទនំ។ ឯវម្បិ សិទ្ធិ លក្ខណភេទតោ
 អគ្គិនុនានំ អញ្ញត្ថន្តិ អគ្គិវិយ ឥន្ទនតោ រូបាទិហិ អញ្ញោ បុគ្គលោ អនិច្ឆោ ច
 អាបន្នតិទិ។

គតិអនុយោគវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១២. ឧបាទាបញ្ញត្តាអនុយោគវណ្ណានា

៩៧. នីលគុណយោគតោ នីលោ, នីលោ ឯវំ នីលកោ, តស្ស, អយំ បនស្ស
 នីលបញ្ញត្តិ នីលរូបុបាទានាតិ អាហា “នីលំ...បេ... បញ្ញត្តិ”តិ។ ឯវំ បន ចាបេ
 បិតេ នីលំ ឧបាទាយ នីលោតិ កថមយំ បទុទ្ធារោតិ អាហា “នីលំ រូបំ...បេ... ឯត្ថ
 យោ បុដ្ឋោ នីលំ ឧបាទាយ នីលោ”តិ។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី វចនេ។ តទាទិស្វតិ “បីតំ
 រូបំ ឧបាទាយា”តិអាទិកំ អដ្ឋកថាយំ អាទិ-សន្នេន គហិតមេវ
 តទត្ថនស្សនវសេន គណ្ហាតិ។

៩៨. វុត្តន្ត “មគ្គកុសលោ” តិអាទិនុ ធម្មកដ្ឋ សន្ធាយ វុត្តំ។ កុសលបញ្ញត្តិ
កុសលវោហារំ។

១១២. បុព្វបក្ខំ ធស្សេត្វា ឧត្តរមាហាតិ បរវាទិ បុព្វបក្ខំ ធស្សេត្វា
សកវាទិស្ស ឧត្តរមាហា។

១១៥. “រូបំ រូបវា” តិអាទិនុយប្បវត្តំ បរវាទិវាទំ ភិទ្ធីតុំ “យថា ន និគឡោ
នេកឡិកោ” តិអាទិនុ សកវាទិវាទោ អារទ្ធាតិ អាហា “យស្ស រូបំ សោ រូបវាតិ
ឧត្តរបកេត្វ វុត្តំ វចនំ ឧទ្ធវិត្វា” តិ។

១១៨. វិញ្ញាណនិស្សយភារូបគមនន្តិ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស
និស្សយភារូបគមនំ។ តយំទំ វិសេសនំ ចក្ខុស្សាតិ ឥមិនាវ សិទ្ធីន្តិ ន កតំ
ទដ្ឋព្ភំ។

ឧបាទានបញ្ញត្តានុយោគវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៣. បុរិសការានុយោគវណ្ណានា

១២៣. កម្មានន្តិ កុសលាកុសលកម្មានំ។ តគ្គហណោនេវ ហិ
តំតំកិច្ចករណីយេ កិរិយានម្បិ សង្គហោ ទដ្ឋព្ភោ។
និច្ឆានកប្បយោជកភាវេនាតិ ការកការាបកភាវេន។

១២៥. កម្មការកស្ស បុគ្គលស្ស យោ អញ្ញោ បុគ្គលោ ការកោ។ តេនបីតិ
ការកការកេនបី។ តស្សាតិ ការកការកស្ស។ អញ្ញន្តិ អញ្ញំ កម្មំ។ ឯវន្តិ
ឥមិនា វុត្តប្បការេន។ តេហិ តេហិ ការកេហិ បុគ្គលា វិយ អញ្ញានិ កម្មានិ
កិរិយន្តិតិ ធស្សេតិ។ តេនាហា “កម្មវដ្តស្ស អនុបច្ឆេទំ វទន្តិ” តិ។ ឯវំ សន្តេ
បុគ្គលស្ស ការកោ, កម្មស្ស ការកោតិ អយំ វិភាកោ ឥធ អនាមជ្ជោ ហោតិ,

តថា ច សតិ ការកបរម្បរាយ វេទនំវិវុដ្ឋយ្យាតិ អាហា “បុគ្គលស្ស...បេ...
វិចារេតព្ពមេត”ន្តិ។ តស្ស ការកន្តិ បុគ្គលស្ស ការកំ។ ឥន្ទញ្ញាតិ ន កេវលំ
បុគ្គលការកស្ស កម្មការកតាបត្តិយេវ នោសោ, អថ ខោ ឥទំ
កម្មការកតាយ ការកបរម្បរាបជ្ជនម្បិវិចារេតព្ពំ, ន យុដ្ឋតីតិ អត្ថោ។
បុគ្គលានញ្ញិ បដិចាជិយា ការកកាវោ ការកបរម្បរា។

១៧០. ឯកោ អន្តោតិ “តាហោ”តិ សស្សតតាហាសម្ព័ន្ធាតោ អន្តោតិ អត្ថោ។

១៧៦. សិយា អញ្ញោ, សិយា អនញ្ញោ, សិយា ន វត្តញ្ញោ “អញ្ញោតិ វា
អនញ្ញោតិ វា”តិ, ឯវំ បវត្តនិគណ្ណាវាទសទិសត្តា សោ ឯវ ឯកោ នេវ សោ
ហោតិ, ន អញ្ញោតិ លទ្ធិមត្តំ។ តេនាហា “ឥទំ បន នត្ថោវា”តិ។ បរស្ស
ឥច្ឆាវសេនេវាតិ បរវាទិនោ លទ្ធិវសេនេវ។ ឯកំ អនិច្ចន្តស្សាតិ ឯកំ “សោ
ករោតិ, សោ បដិសំវេទេតី”តិ គហាណំ សស្សតទិដ្ឋិកយេន បដិក្ខិបន្តស្ស ឥតវំ
ឧច្ឆេទគ្គហាណំ អាបន្នំ។ តព្វា បដិក្ខិបន្តស្ស អញ្ញំ មិស្សកំ និច្ឆានិច្ចគ្គហាណំ,
វិក្ខេបគ្គហាណាញា អាបន្នំ។ ការកវេទកិច្ឆាយ វេទាតិ ស្វេវ ការកោ វេទកោ
ចាតិ ឥមស្មី អាទាយេ វេទា។ តំតំអនិច្ឆាយាតិ តស្ស តស្ស វាទស្ស
អសម្បជិច្ឆនេន។ អាបន្នវសេនបីតិ អាបន្នតាហាវសេនបី អយំ អនុយោគោ
វុត្តោតិ យោជនា។ សព្វេសំ អាបន្នត្ថាតិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន សព្វេសំ វិកប្បានំ
អនុក្កមេន អាបន្នត្ថា នាយមនុយោគោ កតោតិ យោជនា។ ឯកេកស្សេវាតិ
តេសុ វិសុំ វិសុំ ឯកេកស្សេវ អាបន្នត្ថា។ តន្តិវសេន បន តេ វិកប្បា ឯកជ្ឈំ
នស្សេត្វាតិ អធិប្បាយោ។ ឯកតោ យោជេតព្ពំ ចតុន្ទម្បិ បញ្ចានំ ឯកតោ
បុដ្ឋត្ថា។

បុរិសកាវាទនុយោគវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

កល្យាណវគ្គោ និដ្ឋិតោ។

១២. អភិញ្ញាទុយោគវណ្ណានា

១៩៣. វិកុព្ភតីតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្នោ អាទិអត្ថោ, បការត្ថោ វា។ តេន “ធិញ្ញាយ សោតធាតុយា សទ្ធិំ សុណាតី” តិអាទិកំ សង្គណ្ហាតិ។ អភិញ្ញាទុយោគោ ធម្មញ្ញាតិ យោជនា។ តទភិញ្ញាវតោតិ អាសវក្ខយាភិញ្ញាវតោ។ អរហតោ សាធនន្តិ អរហតោ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេន បុគ្គលត្ថាភាវសាធនំ។ តញ្ញាវស្សាតិ អរហត្តស្ស។ អរហត្តធារាណញ្ញោ ខន្ធា នាម បុគ្គលត្ថំ តស្សបិ ហោតីតិ។

អភិញ្ញាទុយោគវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៥-១៨. ញាតកាទុយោគាទិវណ្ណានា

២០៩. តតិយកោដិក្ខតស្សាតិ តតិយកោដិសភាវស្ស។ សង្ខតាសង្ខតវិនិមុត្តសភាវស្ស។ សភាវស្សាតិ ច សភាវធម្មស្ស។ លទ្ធិំ និក្ខហិត្វាតិ បុគ្គលោ នេវ សង្ខតោ, នាសង្ខតោតិ លទ្ធិំ អវិភាវេត្វា។

ញាតកាទុយោគាទិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៩. បដិវេទនុយោគាទិវណ្ណានា

២១៨. បដាននំ នាម ន ហោតិ និព្វិនានំ អប្បច្ចយត្ថា។ បរិច្ឆេទនសមត្ថតញ្ច ទស្សេតីតិ សម្ពុទ្ធោ។

២២៨. សហរូបភាវោ រូបេន សមដ្ឋិតា, វិជារូបភាវោ តតោវិនិស្សជតាតិ តទុកយំ រូបស្ស អព្ពន្ធរគមនំ ពហិនិក្ខមនញ្ច ហោតិ។ តស្មា តំ ទ្វយំ សហរូបភាវវិជារូបភាវានំ លក្ខណាវចនន្តិ វុត្ថំ។

២៣៧. ឱឡារិកោតិ ជូលោ។ អាហិតោ អហំ មាណោ ឯត្ថាតិ អត្តា,
អត្តភារោ។ សោ ឯវ យថាសកំ កម្មនា បដិលភិតត្ថតោ បដិលាកោ។
បទទ្ធយេនបិ កាមាវចរត្តភារោ កថិតោ។ មនោមយោ អត្តបដិលាកោ
រូចាវចរត្តភារោ។ សោ ហិ ឈានមនេន និព្ពត្តត្តា មនោមយោ។ អរូចោ
អត្តបដិលាកោតិ អរូចាវចរត្តភារោ។ សោ ហិ រូបេន អមិស្សិតត្តា អរូចោតិ
ឯវមេត្ត អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ “អត្តា”តិ បន ជីវេ លោកវេហារោ និរុទ្ធោ,
អសតិបិ ជីវេ តថានិរុទ្ធំ លោកវេហារំ គហេត្វា សម្មាសម្ពុទ្ធាបិ វេហារន្តិ
ធស្សេន្តោ “ឥតិ ឥមា លោកស្ស សមញ្ញា, យាហិ តថាគតោ វេហារតី”តិ វត្ថុ
ឥនានិ យថា វេហារន្តិ, តំ បកាវំ វិកាវេន្តោ “អបរាមស”ន្តិអាទិមាហ។

បច្ចត្តសាមញ្ញលក្ខណាវសេនាតិ កក្កដ្យដុសនាទិសលក្ខណាវសេន
អនិច្ចតាទិសាមញ្ញលក្ខណាវសេន ច។ ឥមិនាតិ
“បច្ចត្តសាមញ្ញលក្ខណាវសេនា”តិអាទិនា វុត្តេន បរមត្ថតោ
បុគ្គលភាវវចនេន។ ឥតោ បុរិមាតិ តត្ថ តត្ថ
សកវាទិបដិក្ខេទាទិវិភាវនវសេន បវត្តា ឥតោ អត្តសំវណ្ណានតោ បុរិមា។
ឥមិនាតិ វា “យថា រូចាទយោ ធម្មា”តិអាទិនា អដ្ឋកថាយំ វុត្តវចនេន។ យថា
ចាតិ ឯត្ថ ច-សន្នោ សមុច្ចយត្តោ។ តេន សមញ្ញានតិដាវនំ សម្ម័យណ្ឌាតិ។ ឥទំ
វុត្តំ ហោតិ - យថា បរាមាសោ ច ន ហោតិ ជនបទនិរុត្តិយា អភិនិវិសិតត្ថតោ,
យថា ច សមញ្ញាតិដាវនំ ន ហោតិ, ឯវំ ឥតោ បុរិមា ច អត្តវណ្ណានា
យោជេតញ្ចា។ សមញ្ញាតិដាវនេ ហិ សតិ សត្តលោកវេហារូបច្ឆេនោ សិយាតិ។

តស្មា សច្ចន្តិ យស្មា តត្ថ បរមត្ថាការំ អនារោហេត្វា សមញ្ញំ នាតិដាវន្តោ
កេវលំ លោកសម្មតិយាវ វេហារតិ, តស្មា សច្ចំ បរេសំ អវិសំវាទនតោ។
តថការណាន្តិ តថា អវិតថោ ធម្មសភារោ ការណំ បវត្តិហេតុ ឯតស្សាតិ

តថការណ៍, បរមត្ថវចន៍, អរិយវិធម្មសភាវិសយន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ
“ធម្មានំ តថតាយ បវត្ត”ន្តិ។

បដិវេទានុយោគាទិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បុគ្គលកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បរិហានិកថា

១. វាទយុត្តិបរិហានិកថាវណ្ណានា

២៣៩. ឥទំ សុត្តន្តិ ឥទំ លក្ខណមត្តំ ទដ្ឋព្ភំ។ “បញ្ចិមេ, ភិក្ខុវេ, ធម្មា
សមយវិមុត្តស្ស ភិក្ខុនោ បរិហានាយ សំវត្តន្តិ”តិ (អ. និ. ៥.១៤៩-១៥០) ឥទម្បិ
ហិ សុត្តំ អនាគាមិអាទីនំយេវ បរិហានិនិស្សយោ, ន អរហតោ។
សមយវិមុត្តោតិ អជ្ជសមាបត្តិលាភិនោ សេក្ខស្សេតំ នាមំ។ យថាហ -

“កតមោ ច បុគ្គលោ សមយវិមុត្តោ? ឥធមកច្ឆោ បុគ្គលោ កាលេន កាលំ
សមយេន សមយំ អជ្ជវិមោក្ខេ កាលេន ដុសិត្វា វិហរតិ, បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា
ឯកច្ឆេ អាសវំ បរិក្ខិណា ហោន្តិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ សមយវិមុត្តោ”តិ (បុ.
ប. ១)។

“បរិហានិធម្មា”តិ ច បុព្វដ្ឋនោ ច ឯកច្ឆោ ច សេក្ខោ អធិប្បតោ, ន អរហតិ។
តស្មាតិ យស្មា យថាទស្សិតានិ សុត្តានិ អនាគាមិអាទីនំ បរិហានិលទ្ធិយា
និស្សយោ, ន អរហតោ, តស្មា។ តំ និស្សយ តំ អបេក្ខិត្វា យស្មា
“អរហតោបី”តិ ឯត្ថ អរហតោបិ បរិហានិ, កោ បន វាទោ អនាគាមិអាទីនន្តិ
អយមត្ថោលព្ពតិ, តស្មា បិ-សទ្ធិសម្បិណ្ឌិតមត្តំ ទស្សេត្តោ “អរហតោបី...បេ....
យោជេតព្ព”ន្តិ អាហា។ យស្មា វា កាមព្វេត្ថ ទុតិយសុត្តំ សេក្ខវសេន អាគតំ,

បឋមតតិយសុត្តានិ បទ អសេក្ខវសេនបិ អាគតានីតិ តេសំលទ្ធិ, តស្មា
“អរហតោបី”តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ តេនាហ “ឥទំ សុត្តំ អរហតោ”តិ អាទិ។

តតិយស្មិន្ទិ “សព្វេសញ្ញេវ អរហន្តានំ បរិហានី”តិ ឯតស្មី បញ្ញេ។ សោ ហិ
“សញ្ញេវ អរហន្តោ”តិ អាទិនា អាគតេសុ តតិយោ បញ្ញោ។ តេសន្ទិ មុទិន្ទិយានំ។
តតិយស្មីម្យីតិ បិ-សន្តោ វុត្តត្ថសមុច្ចយោ។ តេន បឋមបញ្ញំ សមុច្ចិនោតិ
“តត្ថបិ តិក្ខុទ្ធិយា អធិប្បតា”តិ។

សោយេវ ន បរិហាយតីតិ សោតាបន្នោយេវ សោតាបន្នការតោ ន
បរិហាយតីតិ អត្ថោ។ ន ចេត្ថ សកទាគាមិការាបត្តិយា
សោតាបន្នការាបគមោ បរិហានិ ហោតិ វិសេសាធិគមការតោ។
បត្តវិសេសតោ ហិ បរិហានីតិ។ ឥតវេតិ សកទាគាមិអាទិការ។
ឧបរិមគ្គត្ថាយាតិ ឧបរិមគ្គត្ថយបដិលាភត្ថាយ “និយតោ”តិ វុត្តមត្តំ
អគ្គហេត្វា។

វាទយុត្តិបរិហានិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. អរិយបុគ្គលសំសន្នបរិហានិកថាវណ្ណានា

២៤១. តតោតិ អរហត្ថតោ។ តត្ថាតិ ទស្សនមគ្គដលេ។ វាយាមេនាតិ
វិបស្សនុស្សហនេន។ តទនន្តវន្តិ សោតាបត្តិដលានន្តរំ។ បឋមំ
ទស្សនមគ្គដលានន្តរំ អរហត្តំ ចាបុណាតិ, តតោ បរិហីនោ បុន វាយមន្តោ
តទនន្តរំ ន អរហត្តំ ចាបុណាតីតិ កា ឯត្ថ យុត្តិកំ អធិប្បាយោ។ បរវាទី នាម
យុត្តម្យីវទតិ អយុត្តម្យីតិ កី តស្ស វាទេ យុត្តិកវេសនាយាតិ បទ ទដ្ឋព្ពំ។
អបរិហានសភាវោ ការាមគ្គោ អរិយមគ្គត្ថា ទស្សនាទស្សនមគ្គោ វិយ។ ន
ចេត្ថ អសិទ្ធិតាសង្គា លោកុត្តរមគ្គស្ស បរស្សបិ អរិយមគ្គការស្ស សិទ្ធិត្ថា,

នាបិ លោកិយមគ្គេន អនេកន្តិកតា អរិយសន្តេនវិសេសិតត្តា។ តថា ន
វិរុទ្ធតា ធុតិយមគ្គាធិនំ ការនាមគ្គការស្ស ឌីឡាវិកកិលេសប្បហានាធិនញ្ច
បរស្សបិ អាគមតោ សិទ្ធត្តា។

អរិយបុគ្គលសំសន្តេនបរិហានិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. សុត្តសាធនបរិហានិកថាវណ្ណានា

២៦៥. បុគ្គលបញ្ញត្តិអដ្ឋកថាយំ “បត្តិ, ដុសនា”តិ ច បច្ចក្ខតោ អធិគមោ
អធិប្បតោតិ វុត្តំ “បត្តត្ថំ វនតីតិ អាហា ដុសនាហ”ន្តិ។

២៦៦. កតសន្និដ្ឋានស្សាតិ ឥមស្មី សត្តាហោ មាសេ ឧតុម្ហិ អន្តោវស្សេ វា
អញ្ចំ អាវាធស្សមីតិ កតនិច្ឆយស្ស។

សុត្តសាធនបរិហានិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បរិហានិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. ព្រហ្មចរិយកថា

១. សុទ្ធព្រហ្មចរិយកថាវណ្ណានា

២៦៨. ហេដ្ឋាបីតិ បរិនិម្ពិតវសវត្តិទេវេហិ ហេដ្ឋាបិ។ មគ្គការនម្បិ ន
ឥច្ឆន្តីតិ វិញ្ញាយតិ “ឥធ ព្រហ្មចរិយវាសោ”តិ ឥមិនា “ទ្វេបិ ព្រហ្មចរិយវាសា
នត្តិ ទេវេសូតិ ឧបលទ្ធិវសេនា”តិ វុត្តត្តា។

២៦៩. តស្សេវាតិ បរវាធិនោ ឯវ។ បុគ្គលវសេនាតិ “គិហីនព្ពោវ
ឯកច្ឆានញ្ច ទេវាន”ន្តិ ឯវំ បុគ្គលវសេន។ តស្សាតិ បរវាធិនោ។ បដិក្ខេចោ ន

យុត្តាធិការ ឯ បុគ្គលិកសេនា អត្ថយោជនា ន យុត្តាធិការ អធិប្បាយោ។
 បុគ្គលាធិដ្ឋានេន បន កតាបិ អត្ថវណ្ណានា ឱកាសវសេន បរិច្ឆ័ត្តិតិ នាយំ
 នោសោ។ តស្សយំ អធិប្បាយោតិ អយំ “គិហ្មិនញោវា” តិអាទិនា វុត្តោ តស្ស
 បរវាទិនោ យទិ អធិប្បាយោ, ឯ សញ្ញាយ បរវាទិនោ សកវាទិនា
 សមាធានាយោតិ ន និគ្គហារហោ សិយា។ តេនាហ “សក...បេ... តញោ” តិ។
 បឋមំ បន អនុជានិត្វា បច្ឆា បដិក្ខេបេនេវ និគ្គហេតត្ថតា វេទិតញា។ កេចិ
 “យត្ថ នត្ថិ បព្ពដ្ឋា, នត្ថិ តត្ថ ព្រហ្មចរិយវាសោតិ បុច្ឆាយ ឯកច្ឆានំ មនុស្សានំ
 មគ្គប្បដិវេធំ សន្ធាយ បរវាទិនោ បដិក្ខេបោ។ យទិបិ សោ នេវានំ មគ្គប្បដិលាភំ
 ន ឥច្ឆតិ, សម្ភវន្តំ បន សព្វំ ទស្សេតុំ អដ្ឋកថាយំ ‘គិហ្មិន’ មិច្ឆេវ អវត្វា
 ‘ឯកច្ឆានញោ នេវាន’ ត្ថិ វុត្ត” ត្ថិ វេទិត្ថិ, តំ ន សុន្ទរំ “សន្ធាយា” តិ វុត្តត្ថា,
 បុរិមោយេវត្ថោ យុត្តោ។

សុទ្ធព្រហ្មចរិយ កថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សំសន្ននព្រហ្មចរិយ កថាវណ្ណានា

២៧៣. វុចាវចរមគ្គេនាតិ វុចាវចរជ្ឈានេន។ តញ្ញា វុបកវុបបត្តិយា
 ឧចាយភាវតោ មគ្គោតិ វុត្តោ។ យថាហ “វុបុបបត្តិយា មគ្គំ ភាវេតី” តិ (ធម. ស.
 ១៦០)។ ឥទ្ធិ ឥទ្ធិ វុចាវចរជ្ឈានំ។ “ឥធវិហាយនិដ្ឋហេតុក្ខតោ
 វុចាវចរមគ្គោ” តិអាទិកំ ធិបេន្តំ វេចនំ អនាគាមិមគ្គស្ស តញ្ញាវធិបកេន “ឥធម
 ភាវិតមគ្គោ” តិអាទិកេន កថំ សមេតីតិ ចោទេត្វាយថា សមេតិ, តំ ទស្សេតុំ
 “បុព្វេ បនា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “បុព្វេ” តិ ឥមិនា “ឥធម ភាវិតមគ្គោ” តិអាទិកំ
 វេទិត្ថិ, ឥធាបិ បន “វុចាវចរមគ្គោ” តិអាទិកំ។ តត្ថ អនាគាមី ឯវាតិ
 អនាគាមិជលដ្ឋោ ឯវា។ ឈានានាគាមីតិ អសមុច្ឆិន្ទជ្ឈត្តសំយោជនោបិ វុបកវេ

ឧប្បជ្ឈិត្វា អនាវត្តិធម្មមគ្គំ ភាវេត្វា តត្ថេវ បរិនិព្វាយនតោ។ អធិប្បាយោតិ
យថារុត្តោ ទ្វិន្នំ អដ្ឋកថាវចនានំ អវិរោធិបកោ អធិប្បាយោ។

ឥធាតិ កាមលោកេ។ តត្ថាតិ ព្រហ្មលោកេ។ ឯត្ថ ច បរវាទី ឯវំ បុច្ឆិតញោ
“តីហិ, ភិក្ខុវេ, ហិណេហិ” តិ សុត្តំ កី យថារុត្តវសេន គហេតព្ពត្ថំ, ឧទាហុ
សន្ធាយភាសិតន្តិ? តត្ថ ជានមាណេ សន្ធាយភាសិតន្តិ វេយ្យេ។ អញ្ញថា
“បរិនិម្មិតវសវត្ថុនេវេ ឧបាទាយា” តិ អាទិ វត្ថុ ន សក្កា “នេវេ ច តាវតីសេ” តិ
វុត្តត្តា។ យថា ហិ តស្ស “សេយ្យថាបិ នេវេហិ តាវតីសេហិ សទ្ធិ
មន្តេត្វា” តិ អាទិសុ វិយ សក្កំ នេវេវាជានំ ឧបាទាយ កាមាវចនេវេសុ
តាវតីសេនេវា ចាកជា បញ្ញាតាតិ តេសំ គហណំ, ន តេយេវ អធិប្បតាតិ
សុត្ថបទស្ស សន្ធាយភាសិតត្ថំ សម្មជិដ្ឋិតព្ពំ, ឯវំ “ឥធព ព្រហ្មចរិយវាសោ” តិ
ឯត្ថាបិ អនវជ្ជសុខអព្យាសេកសុខនេក្ខម្មសុខាទិសន្និស្សយភាវេន
មហានិសំសតាយ សាសនេ បព្ពដ្ឋា “ឥធព ព្រហ្មចរិយវាសោ” តិ ឥមស្មី សុត្ថ
អធិប្បតា។ សា ហិ ឧត្តរកុរុកានំ នេវានញា អនោកាសភាវតោ ឧក្ករា ឧល្លភា
ច។ តត្ថ សូរិយបរិវត្តាទីហិបិ នេវេសុ មគ្គបដិលាភាយ អត្ថិតាវិភាវេតព្ពា,
ឧត្តរកុរុកានំ បនវិសេសានធិគមភាវោ ឧភិន្នម្យី ឥដ្ឋិតោ ឯវាតិ។

សំសន្ននព្រហ្មចរិយកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ព្រហ្មចរិយកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. ឧទិសោកថាវណ្ណានា

២៧៤. ឧទិសោតិ ភាគសោ, ភាគនាតិ អត្ថោ។ ភាគោ នាម យស្មា
ឯកទេសោ ហោតិ, តស្មា “ឯកទេសេន ឯកទេសេនា” តិ វុត្តំ។ តត្ថ យទិ ចតុន្នំ
មគ្គានំ វសេន សមុទយបត្តិកស្ស កិលេសគណាស្ស ចតុកាគេហិ បហានំ

“ឡើយសោ បហាន”ន្តិ អធិប្បតំ, ឥច្ឆិតមេវេតំ សកវាទិស្ស “តិណ្ណំ សំយោជនានំ
បរិក្ខយា ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយា”តិ ច អាទិវចនតោ។ យស្មា បន មគ្គោ ចតុស្ក
សច្ចេសុ នាណភិសមយវសេន កិច្ចករោ, ន ឯកភិសមយវសេនាតិ បរវាទិនោ
លទ្ធិ, តស្មា យថា “មគ្គោ កាលេន ទុក្ខំ បរិជាតិ, កាលេន សមុទយំ
បជហតី”តិ អាទិនា នាណក្ខណ្ឌវសេន សច្ចេសុ បវត្តតីតិ ឥច្ឆិតោ, ឯវំ បច្ចេកម្មី
នាណក្ខណ្ឌវសេន បវត្តេយ្យ។ តថា សតិ ទុក្ខាទីនំ ឯកទេសឯកទេសមេវ
បរិជាតិ បជហតីតិ ទស្សេតុំ ចាឡិយំ “សោតាបត្តិ... បេ... ឯកទេស
បជហតី”តិ អាទិ វុត្តំ។ សតិ ហិ នាណភិសមយេ បឋមមគ្គាទីហិ បហាតញ្ញានំ
សំយោជនត្ថយាទីនំ ទុក្ខទស្សនាទីហិ ឯកទេសឯកទេសប្បហានំ សិយាតិ
ឯកទេសសោតាបត្តិមគ្គដ្ឋានិកា, តតោ ឯវំ ឯកទេសសោតាបត្តាទិកា ច
អាបជ្ជតិ អនន្តរជលត្តា លោកុត្តរកុសលានំ, ន ច តំ យុត្តំ។ ន ហិ កាលកេន
វិនាសោ ឯវំ សោតាបន្នោ, អសោតាបន្នោ ចាតិ សក្ការីញ្ញាតុំ។ តេនាហ
“ឯកទេសំ សោតាបន្នោ, ឯកទេសំ ន សោតាបន្នោ”តិ អាទិ។

អបិចាយំ នាណភិសមយវាទី ឯវំ បុច្ឆិតញ្ញោ “មគ្គញ្ញាណំ សច្ចានិ បដិវិជ្ឈន្តំ
កី អារម្មណតោ បដិវិជ្ឈតិ, ឧទាហុ កិច្ចតោ”តិ។ យទិ អារម្មណតោតិ វេទេយ្យ,
តស្ស វិបស្សនាញ្ញាណស្ស វិយ ទុក្ខសមុទយានំ អច្ចន្តបរិច្ឆេទសមុច្ឆេទា ន
យុត្តា តតោ អនិស្សជត្តា, តថា មគ្គទស្សនំ។ ន ហិ សយមេវ អត្តានំ អារព្ព
បវត្តតីតិ យុត្តំ, មគ្គន្តបរិកប្បនាយំ អនវដ្ឋានំ អាបជ្ជតីតិ, តស្មា តិណ្ណំ
សច្ចានិ កិច្ចតោ, និរោធំ កិច្ចតោ អារម្មណតោ ច បដិវិជ្ឈតីតិ
ឯវំ មសម្មាហតោ បដិវិជ្ឈន្តស្ស មគ្គញ្ញាណស្ស នត្ថេវ នាណភិសមយោ។
វុត្តញ្ញោតំ “យោ, ភិក្ខុវេ, ទុក្ខំ បស្សតិ, ទុក្ខសមុទយម្មី សោ បស្សតី”តិ អាទិ។ ន
ចេតំ កាលន្តរទស្សនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “យោ នុ ខោ, អារុសោ, ទុក្ខំ បស្សតិ,
ទុក្ខសមុទយម្មី សោ បស្សតិ, ទុក្ខនិរោធម្មី... បេ....

ទុក្ខនិរោធភាគមិនិបដិបទម្យ ្រសោ បស្សតី"តិ (សំ. និ. ៥.១១០០)
ឯកសច្ចទស្សនសមដ្ឋិនោ អញ្ញាសច្ចទស្សនសមដ្ឋិការិចារណាយំ
តទត្ថសាធនត្ថំ អាយស្មតា គរំបតិត្ថេវេន អាកតត្តា បច្ឆេកញា
សច្ចត្ថយទស្សនស្ស យោជិតត្តា។ អញ្ញថា បុរិមទិដ្ឋស្ស បុន អទស្សនតោ
សមុទយោទិទស្សនេ ទុក្ខាទិទស្សនមយោជនីយំ សិយា។ ន ហិ លោកុត្តរមគ្គោ
លោកិយមគ្គោរិយ កតការិភាវេន បវត្ថតិ សមុច្ឆេទកត្តា។ តថា យោជនេ ច
សត្ថំ ទស្សនំ ទស្សនន្តរបវន្តិ ទស្សនានុបរមោ សិយា។ ឯវំ អាកមតោ យុត្តិតោ
ច នាធាភិសមយស្ស អសម្ភវតោ បច្ឆេកំ មគ្គានំ ឌីដិសោ បហានំ នត្ថិតិ
និដ្ឋមេត្ថ គន្ធាត្ថំ។

ឌីដិសោកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ជហតិកថាវណ្ណានា

១. នសុត្តាហរណកថាវណ្ណានា

២៨០. យទិបិ ចាឡិយំ “តយោ មគ្គេ ភាវេតី”តិ វុត្ថំ, មគ្គភាវនា បន
យាវនេវ កិលេសសមុច្ឆិន្ទនត្តាតិ ញាតា “កិច្ចសញ្ញាវន្តិ តីហិ បហាតព្ពស្ស
បហីនត”ន្តិ អាហា។ តត្ថ តីហិតិ ហេដ្ឋិមេហិ តីហិ អរិយមគ្គេហិ បហាតព្ពស្ស
អជ្ឈត្ថសំយោជនស្ស បហីនតំ សមុច្ឆិន្ទនត្តិ អត្ថោ។ តំ បន កិច្ចន្តិ
អនោភាគិយសំយោជនេសុ មគ្គស្ស បហានាភិសមយកិច្ចំ។ តេនេវ មគ្គេនាតិ
អនាគាមិមគ្គេនេវ។ ឯតំ ន សមេតីតិ ឯវំ មគ្គប្បាទតោ បគេវ
កាមរាគព្យាថាធា បហីយន្តិតិ លទ្ធិកិត្តនំ ឥមិនា មគ្គស្ស កិច្ចសញ្ញាវកថនេន
ន សមេតិ ន យុដ្ឋតិ។ តស្មាតិ ឥមិនា យថាវុត្ថមេវ វិរោធំ បច្ឆាមសតិ។
បហីនានន្តិវិក្ខម្ហិតានំ។ យោ ហិ ឈានលាភី ឈានេន យថាវិក្ខម្ហិតេ កិលេសេ

មគ្គុទ្ទេសក៍, សោ ឥន្ទ្រាធិបតី។ តេជោ “ធម្មនុមគ្គ...បេ...
អនិច្ចារយោ” តិ។

ជហតិកថាវណ្ណានានិដ្ឋិតា។

៥. សព្វមត្តិកថាវណ្ណាន

១. វាទយុត្តិវណ្ណាន

២៨២. សព្វំអត្ថិក ឯត្ថ យស្មា បច្ចុប្បន្នំវិយ អតីតានាគតម្បី
ធរមានសភាវន្តិ បរវាទិនោលទ្ធិ, តស្មា សព្វន្តិ កាលវិភាគតោ អតីតាទិភេទំ
សព្វំ។ សោ បន “យម្បី នត្ថិ, តម្បី អត្ថិ” តិ កាលវិមុត្តស្ស វសេន អនុយោគោ,
តំ អតិប្បសន្តធស្សនវសេន បរវាទិបដិញ្ញាយ ទោសារោបនំ។ នយធស្សនំ វា
អតីតានាគតានំ នត្ថិភាវស្ស។ អត្ថិក បន អយំ អត្ថិកាវោ យស្មា
ទេសកាលាការធម្មហិវិនា នហោតិ, តស្មា តំ តាវ តេហិ សន្និយោដេត្វា
អនុយោគំ ធស្សេតុំ “សព្វត្ថ សព្វមត្តិ” តិអាទិនា ចាឡិ បវត្តា។ តត្ថ យទិបិ
សព្វត្ថាតិ ឥទំ សាមញ្ញវចនំ, តំ បន យស្មា វិសេសនិវិជ្ជំ ហោតិ, បរតោ ច
សព្វេស្វតិ ធម្មា វិភាគតោ វុច្ឆន្តិ, តស្មា ឌីឡាវិកស្ស ចាកជស្ស
រូបធម្មសមុទាយស្ស វសេន អត្ថំ ធស្សេតុំ អដ្ឋកថាយំ “សព្វត្ថាតិ សព្វស្មី
សរីរេ” តិ វុត្ថំ, និធស្សនមត្តំ វា ឯតំ ធម្មតំ។ តថា ច កាលាទកាបិលេហិ
បដិញ្ញាយមាណា អាកាសកាលាទិសត្ថបកតិប្បិសាវិយ បរវាទិនា
បដិញ្ញាយមាណំ សព្វំ សព្វព្យាបីតិ អាបន្នមេវ ហោតិ តិ។ “សព្វត្ថ សរីរេ” តិ ច
“តិលេ តេល” តិវិយ ព្យាបនេ ភុម្មន្តិ សរីរបរិយាបន្នេន សព្វេន ភវិតព្វន្តិ វុត្ថំ
“សិរសិ ចាទា...បេ... អត្ថោ” តិ។

សព្វស្មី កាល សព្វមត្តិតិ យោជនា។ ឯតស្មី បក្ខេយ្យេស្ស អញ្ញាវាទោ
 បរិធិបិតោ សិយា “យំ អត្ថិ, អត្ថេវ តំ, យំ នត្ថិ, នត្ថេវ តំ, អសតោ នត្ថិ សម្ពុរោ,
 សតោ នត្ថិ វិរាសោ” តិ។ ឯវំ សព្វេនាការេន សព្វំ សព្វេសុ ធម្មេសុ សព្វំ អត្ថិតិ
 អត្ថោតិ សម្ពុន្ទោ។ ឥមេហិ បន បក្ខេហិ “សព្វំ សព្វសភាវំ,
 អនេកសត្តិនិច្ឆិតាភាវា អសតោ នត្ថិ សម្ពុរោ” តិ វាទោ បរិធិបិតោ សិយា។
 យោគវហិតន្តិ កេនចិ យុត្តាយុត្តលក្ខណសំយោគវហិតំ។ តំ បន
 ឯកសភាវន្តិ សំយោគវហិតំ នាម អត្ថតោ ឯកសភាវំ, ឯកធម្មោតិ អត្ថោ។
 ឯតេន ទេវវាទិនំ ព្រហ្មទស្សនំ អត្ថេវាតិវាទោ បរិធិបិតោ សិយា។ អត្ថិតិ
 បុច្ឆតិ យទិ សព្វមត្តិតិ តវ វាទោ, យថាវុត្តាយ មម ទិដ្ឋិយា សម្មាទិដ្ឋិភាវោ
 អត្ថិតិ ឯកន្តេន តយា សម្មជិដ្ឋិតត្ថោ, តស្មា “កី សោ អត្ថិ” តិ បុច្ឆតិ អត្ថោ។

វាទយុត្តិវណ្ណានិដ្ឋិតា។

២. កាលសំសន្ននកថាវណ្ណាន

២៨៥. អតីតា... បេ... ករិត្យាតិ ឯត្ថាយំ សង្ខេបត្ថោ - អតីតំ អនាគតន្តិ
 រូបស្ស ឥមំ វិសេសំ, ឯវំ វិសេសំ វា រូបំ អគ្គហេត្វា
 បច្ចុប្បន្នតាវិសេសវិសិដ្ឋរូបមេវ អប្បិយំ បច្ចុប្បន្នរូបភាវានំ
 សមាធិករណត្ថា ឯតស្មីយេវ វិសយេ អប្បេតតំ, វចីតោចរំ ចាបេតតំ
 សតិបំ នេសំ វិសេសនវិសេសិតត្ថតាសដ្ឋានេ វិភាគេ តថាបិ អវិភជិតតំ
 កត្វាតិ។ យស្មា បន ចាឡិយំ “បច្ចុប្បន្នន្តិ វា រូបន្តិ វា” តិ បច្ចុប្បន្នរូបសន្មេហិ
 តទត្ថស្ស វត្ថុញ្ញាការោ ឥតិសន្មេហិ ទស្សិតោ, តស្មា “បច្ចុប្បន្នសន្មេន... បេ...
 វុត្ថំ ហោតី” តិ អាហា។ រូបបញ្ញត្តិតិ រូបាយតនបញ្ញត្តិ។ សា ហិ
 សភាវធម្មចាធានា តជ្ជាបញ្ញត្តិ។ តេនេវាហ “សភាវបរិច្ឆេទេ បវត្តា
 វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ” តិ។ រូបសម្មហំ ឧបាទាយាតិ តំតំ អត្ថបញ្ញត្តិយា

ឧបាទានកូតានំ អភារវិការវនាការេន បវត្តមាណំ រូបធម្មានំ សម្មហំ
ឧបាទាយ។ ឧបាទានុបាទានម្មិ ហិ ឧបាទានមេវាតិ។ តស្មាតិ
សម្មហុបាទាយាជីនតាយ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិការតោ។ វិគមាវត្តព្ភតាតិ
វិគមស្ស វត្តភារាបគមស្ស អវត្តព្ភតា។ ន ហិ ឧទាតតាវិគមេន អវត្តំ ហោតិ។
ន បន យុត្តា រូបភាវស្ស វិគមាវត្តព្ភតាតិ យោជនា។ រូបភាវោតិ ច
រូបាយតនសភាវោ ចក្កវិញ្ញាណស្ស គោចរភាវោ។ ន ហិ តស្ស
បច្ចុប្បន្នភាវវិគមេ វិគមាវត្តព្ភតា យុត្តា។

កាលសំសន្តនកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

វចនសោធនវណ្ណានា

២៨៨. អនាគតំ វា បច្ចុប្បន្នំ វាតិ ឯត្ថ វា-សន្នោ អនិយមត្តោ យថា “ខធិរេ វា
ពន្លឺតត្ថំ បលាសេ វា” តិ។ តស្មា “ហុត្វា ហោតិ” តិ ឯត្ថ ហោតិ-សន្នោ
អនាគតបច្ចុប្បន្នេសុ យំ កិញ្ចិ បធានំ កត្វា សម្ពន្ធលភតីតិ ទស្សេត្តោ
“អនាគតំ... បេ... ទដ្ឋព្ភ” តិ អាហា។ តត្ថ បច្ចុប្បន្នំ ហោន្តន្តិ បច្ចុប្បន្នំ ជាយមាណំ
បច្ចុប្បន្នភាវំ លភន្តំ។ តេនាហ “តញ្ជៅ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្នន្តិ
លទ្ធិវសេនា” តិ។ តម្មិ ហុត្វា ហោតិ យំ អនាគតំ ហុត្វា
បច្ចុប្បន្នភាវប្បត្តិយា “ហុត្វា ហោតិ” តិ វុត្តំ, កី តទបិ បុន ហុត្វា ហោតិ តិ
បុច្ឆតិ។ តញ្ជៅវិគមតោតិ បច្ចុប្បន្នភាវតោ ហុត្វា ហោតិភារាបគមតោ។
បច្ចុប្បន្នភាវតោតិ បច្ចុប្បន្នតាយ អភារតោ។

វចនំ អវហតីតិ ឥមិនា វចនមត្តេ ន កោចិ ទោសោតិ ទស្សេតិ។ ឥទំ វុត្តំ
ហោតិ - យធិបិ តស្ស បុន ហុត្វា ភូតស្ស បុន ហុត្វា ហោតិភារោ នត្តិ, បុនប្បន្នំ
ញ្ជៅបេតព្ភតាយ បន ទុតិយំ តតោ បរម្មិ តថា វត្តព្ភតំ អវហតីតិ “អាមន្តា” តិ

បដិជានាតីតិ។ ធម្មេតិ សភាវធម្មេ។ តប្បដិក្ខេបតោ អធម្មេ អភាវធម្មេ។
តេនាហា “សសវិសាលោ”តិ។

បដិក្ខិត្តនយេនាតិ “ហុត្វា ហោតិ, ហុត្វា ហោតី”តិ ឯត្ថ បុព្វេ យទេតំ
តយា “អនាគតំ ហុត្វា បច្ចុប្បន្នំ ហោតី”តិ វេទតា “តំយេវ អនាគតំ តំ
បច្ចុប្បន្នំ”ន្តិ លទ្ធិវសេន “អនាគតំ វា បច្ចុប្បន្នំ វា ហុត្វា ហោតី”តិ វុត្ថំ, “កី តេ
តម្បី ហុត្វា ហោតី”តិ បុច្ឆិតេ យោ បរវាទិនា ហុត្វា ភូតស្ស បុន
ហុត្វា អភាវតោ “ន ហោវា”តិ បដិក្ខេបតោ កតោ, តេន បដិក្ខិត្តនយេន។ ស្វាយំ
យទេវ រូចាទិ អនាគតំ, តទេវ បច្ចុប្បន្នន្តិ សតិបិ អត្តាកេនេ
អនាគតបច្ចុប្បន្នន្តិ បន អត្តេវ កាលកេនោតិ តំកាលកេនវិរោធាយ
បដិក្ខេបតោ បរត្ថោតិ អាហា “បដិក្ខិត្តនយេនាតិ កាលនានត្ថោ”តិ។ តេន ហិ
សោ អយញ្ច បដិក្ខេបតោ នីតោ បរត្ថិតោតិ។ បដិញ្ញាតនយេនាតិ ឥទម្បី
យថាវុត្ថបដិក្ខេបតោនន្តរំ យំ បដិញ្ញាតំ, តំ សន្ធាយាហា។ យថា ហិ សា បដិញ្ញា
អត្តាកេនេន នីតា បរត្ថិតា, តថាយម្បី។ តេនេវាហា “អត្តានានត្ថោ”តិ,
អនាគតាទិប្បកេនាយ កាលបញ្ញត្តិយា ឧបាទានភូតស្ស អត្ថស្ស
អកេនេនាតិ អត្តោ។ យថា ឧបាទានភូតរូចាទិអត្តាកេនេបិ តេសំ
ខណត្ថយាជានវត្ថុ តំសមន្តីតា អនាគតបច្ចុប្បន្នភាវវត្ថិតា, តថា តត្ថ
វុច្ឆមាណា ហុត្វា ហោតិភាវា យថា ក្លមំ បុរិមបច្ឆិមេសុ បរត្ថិតា
បុរិមបច្ឆិមកិរិយាតិ កត្វាតិ ឥមមត្តំ ទស្សន្តោ “អត្តានានត្ថំ...បេ....
បដិជានាតី”តិ វត្វា បុន “អត្តានានត្ថមេវ ហី”តិ អាទិនា តមេវ អត្តំ សមត្ថោតិ។
យថា បន “តំ ជីវំ តំ សរីរំ”ន្តិ បដិជានន្តស្ស ជីវោវ សរីរំ, សរីរមេវ ជីវោតិ
ជីវសរីរានំ អនញ្ញត្តំ អាបន្នតិ, ឯវំ “តញ្ជោវ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្នំ”ន្តិ ប
បដិជានន្តស្ស អនាគតបច្ចុប្បន្នានំ អនញ្ញត្តំ អាបន្នន្តិ បច្ចុប្បន្នានាគតេសុ វុត្ថា
ហោតិភាវហុត្វាភាវា អនាគតបច្ចុប្បន្នេសុបិ អាបន្នេយ្យន្តិ វុត្ថំ អដ្ឋកថាយំ

“ឯវ៉ូ សន្តេ អនាគតម្បី ហុត្វាហោតិ នាម, បច្ចុប្បន្នម្បី ហុត្វាហោតិយេវ
នាមា” តិ។

អនុញ្ញាតបញ្ចស្សាតិ “តញ្ជៅ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្នន្តិ? អាមន្តា” តិ ឯវ៉ូ
អត្តានាមត្ថំ សន្ធាយ អនុញ្ញាតស្ស អត្តស្ស។ ញាតុំ ឥន្ទ្រិតោ ហិ អត្តោ បញ្ជោ។
នោសោ វុត្តោតិ អនាគតំ ហុត្វា បច្ចុប្បន្នភូតស្ស បុន អនាគតំ ហុត្វា
បច្ចុប្បន្នភាវាបត្តិសម្ពាតោ នោសោ វុត្តោ បុរិមនយេ។ បន្ទិមនយេ បុន
អនាគតបច្ចុប្បន្នេសុ ឯកេកស្ស ហុត្វាហោតិភាវាបត្តិសម្ពាតោ នោសោ
វុត្តោតិ អត្តោ។ បដិក្ខត្តបញ្ញន្តិ “តំយេវ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្នន្តិ? ន ហេវំ
វត្តព្ពេ” តិ ឯវ៉ូ កាលនាមត្ថំ សន្ធាយ បដិក្ខត្តបញ្ញំ។ តេនាតិ
អនាគតបច្ចុប្បន្នានំ ហោតិហុត្វាភាវបដិក្ខបេន។ ចោទេតីតិ អនាគតំ តេន
ហោតិ នាម, បច្ចុប្បន្នំ តេន ហុត្វា នាម, ឧភយម្បី អនញ្ញត្តា ឧភយសភាវន្តិ
ចោទេតិ។ ឯត្តាតិ “ហុត្វា ហោតិ” តិ ឯតស្មី បញ្ជោ កមំ ហោតិ នោសោតិ
ចោទេតីតិ។ “តស្សេវា” តិ បរិហារតិ។ កមំ កត្វា ចោទនា, កមំ កត្វា
បរិហារោ? អនុជាននបដិក្ខចានំ ភិណ្ឌិសយតាយ ចោទនា,
អត្តាកេនកាលកេនិសយត្តា អភិណ្ឌាធារតាយ តេសំ បរិហារោ។ តស្សេវាតិ
ហិ បរាទិនោ ឯវាតិ អត្តោ។

តទុកយំ គហេត្វាតិ “តំ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្ន” តិ ឧកយំ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា។
ឯកេកន្តិ តេសុ ឯកេកំ។ ឯកេកមេវាតិ ឧកយំ ឯកជ្ឈំ អត្តហេត្វា ឯកេកមេវ
វិសុំ វិសុំ ឥមស្មី បក្ខេ តថា ន យុត្តន្តិ អត្តោ។ ឯស នយោតិ អតិទេសំ កត្វា
សំទិត្តត្តា តំ ទុព្ពិញ្ញេយ្យន្តិ “អនាគតស្ស ហិ” តិ អាទិនា វិវរតិ។ បដិជានិតត្ថំ
សិយា អនាគតបច្ចុប្បន្នានំ យថា ក្កមំ ហោតិហុត្វាភាវតោតិ អធិប្បាយោ។
“យទេតំ តយា” តិ អាទិនា បវត្តោ សំវណ្ណានានយោ បុរិមនយោ, តត្ថ ហិ “យទិ

តេ អនាគតំ ហុត្វា"តិអាទិនា ហុត្វាហោតិភារោ ចោទិតោ។ "អបរោ
នយោ"តិអាទិកោ ទុតិយនយោ។ តត្ថ ហិ "អនាគតស្ស...បេ....
ហុត្វាហោតិយេវ នាមា"តិ អនាគតាទីសុ ឯកេកស្ស ហុត្វាហោតិនាមតា
ចោទិតា។

វចនសោធនវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អតីតញ្ញាណាទិកថាវណ្ណានា

២៩០. កងំ វុច្ឆតីតិ កស្មា វុត្ថំ។ តេនាតិ ហិ ឥមិនា ទុតិយបុច្ឆាយ "អតីតំ
ញ្ញាណា"ន្តិ ឥទំ បច្ឆាមដ្ឋំ, តញ្ច បច្ឆប្បន្នំ ញ្ញាណំ, អតីតធម្មារម្មណតាយ
អតីតន្តិ វុត្ថំ។ តេនាហ អជ្ជកថាយំ "បុន បុដ្ឋោ អតីតារម្មណំ បច្ឆប្បន្នំ
ញ្ញាណា"ន្តិអាទិ។

អតីតញ្ញាណាទិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អរហន្តាទិកថាវណ្ណានា

២៩១. "អរហំ វិណាសរោ"តិអាទិនា សុត្តរិរោធា ចាកដោតិ ឥនមេវ
នស្សេន្តោ "យុត្តិរិរោធា...បេ.... ទដ្ឋញ្ចោ"តិ អាហា។ តត្ថ អនាទត្តន្តិ អវិសេសោ។
ឯវមាទិកោតិ អាទិ-សន្ទេន កតកិច្ចតាភារោ អនោហិតភារតាតិ ឯវមាទីនំ
សន្តិហោ ទដ្ឋញ្ចោ។

អរហន្តាទិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បទសោធនកថាវណ្ណានា

២៩៥. យោ អតីតសទ្ធាភិដេយ្យា អត្ថោ, សោ អត្ថិសទ្ធាភិដេយ្យាតិ ទ្វេបិ
សមាធាធិករណត្ថាតិ កត្វា វុត្ថំ “អតីតអត្ថិសទ្ធានំ ឯកត្ថត្តា”តិ, ន,
អតីតសទ្ធាភិដេយ្យស្សេវ អត្ថិសទ្ធាភិដេយ្យត្តា។ តេនាហ “អត្ថិសទ្ធក្ខស្ស ច
ឆ្ងាតីតភាវតោ”តិ។ តេន កំ សិទ្ធព្ពំ អាហ “អតីតំ ឆ្ងាតីតំ, ឆ្ងាតីតញ្ច អតីតំ
ហោតី”តិ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យទិ តវ មតេន អតីតំ អត្ថិ, អត្ថិ ច ឆ្ងាតីតន្តិ
អតីតញ្ច នោ អតីតំ សិយា, តថា អត្ថិ នោ អតីតំ អតីតញ្ច នោ អតីតំ អតីតំ
សិយាតិ, យថា “អតីតំ អត្ថិ”តិ ឯត្ថ អតីតមេវ អត្ថីតិ នាយំ និយមោ
គហោតញ្ចោ អនតីតស្សបិ អត្ថិភាវស្ស ឥច្ឆិតត្តា។ តេនេវាហ “អត្ថិ សិយា
អតីតំ, សិយា ឆ្ងាតីត”ន្តិ។ យេន ហិ អាការេន អតីតស្ស អត្ថិភាវោ បរវាទិនា
ឥច្ឆិតោ, តេនាការេន អនតីតស្ស អនាគតស្ស បច្ចុប្បន្នស្ស ច សោ ឥច្ឆិតោ។
កេន បន អាការេន ឥច្ឆិតោតិ? សម្ពុតាការេន។ តេន វុត្ថំ “តេនាតីតំ ឆ្ងាតីតំ,
ឆ្ងាតីតំ អតីត”ន្តិ។ តស្មា អតីតំ អត្ថិយេវាតិ ឯវមេត្ថ និយមោ គហោតញ្ចោ។
អត្ថិភាវេ ហិ អតីតំ និយមិតំ, ន អតីតេ អត្ថិភាវោ និយមិតោ, “ន បន និព្វានំ
អត្ថិ”តិ ឯត្ថ បន និព្វានមេវ អត្ថីតិ អយម្មិ និយមោ សម្ពុតីតិ សោ ឯវ
គហោតញ្ចោ។ យទិបិ ហិ និព្វានំ បរមត្ថតោ អត្ថិភាវំ ឧបាទាយ
ឧត្តរបទាវទារណំ លព្ពតិ តទញ្ញស្សបិ អភាវតោ, តថាបិ អសម្ពុតាការេន
អញ្ញស្ស អនុបលព្ពនតោ តថា និព្វានមេវ អត្ថីតិ បុរិមបទាវទារណោ អត្ថ
គយ្ហមានេ “អត្ថិ សិយា និព្វានំ, សិយា នោ និព្វាន”ន្តិ ចោទនា អនោកាសា។
អតីតាធិសុ បន បុរិមបទាវទារណំ បរវាទិនា ន គហិតន្តិ នត្ថត្ថ
អតិប្បសង្កោ។ អគ្គហណាញស្ស ចាឡិតោ ឯវ វិញ្ញាយតិ។ ឯវមេត្ថ អតីតាធិនំ
អត្ថីតំ វទន្តស្ស បរវាទិស្សេវាយំ ឥដ្ឋិយាតនោសាបត្ថិ, ន បន និព្វានស្ស អត្ថីតំ
វទន្តស្ស សកវាទិស្សាតិ។ បដិចាទនា បតិដ្ឋាបនា វេទិតញ្ចា។

ឯត្ថាបា “អតីតំ អត្ថី” តិអាទិនា កី បនាយំ អតីតានាគតានំ បរមត្ថតោ
អត្ថិភារោ អធិប្បតោ, ឧទាហុ ន បរមត្ថតោ។ កិញ្ចេត្ថ - យទិ តាវ បរមត្ថតោ,
សព្ពកាលំ អត្ថិភាវតោ សម្ពាវាទំ សស្សតភារោ អាបជ្ជតិ, ន ច តំ យុត្តំ
អាគមរិរោធតោ យុត្តិរិរោធតោ ច។ អថ ន បរមត្ថតោ, “សព្ពមត្ថី” តិអាទិកា
ចោទនា និរត្ថិកា សិយា, ន និរត្ថិកា។ សោ ហិ បរវាទី “យំ កិញ្ចិ រូបំ
អតីតានាគត” តិអាទិនា អតីតានាគតានម្បិ ខន្ធកាវស្ស វុត្តត្ថា អសតិ ច
អតីតេ កុសលាកុសលស្ស កម្មស្ស អាយតី ជលំ កថំ ភវេយ្យ, តត្ថ ច
បុព្ពេនិវាសញ្ញាណាទិ អនាគតេ ច អនាគតំសញ្ញាណាទិ កថំ បវត្តេយ្យ,
តស្មា អត្ថេវ បរមត្ថតោ អតីតានាគតន្តិ យំ បដិជាធាតិ, តំ សន្ទាយ អយំ
កតាតិ។ ឯកន្តេន ចេតំ សម្បជិដ្ឋិតតំ។ យេ បិ “សព្ពំ អត្ថី” តិ វទន្តិ អតីតំ
អនាគតំ បច្ចុប្បន្នញ្ច, តេ សព្ពត្ថិវាធាតិ។

ចតុត្ថិជា ចេតេ តេ សព្ពត្ថិវាធា។ តត្ថ កេចិ ភាវញ្ញត្ថិកា។ តេ ហិ “យថា
សុវណ្ណភាជនស្ស ភិទ្ធិត្វា អញ្ញថា ករិយមានស្ស សណ្ឋានស្សេវ អញ្ញថត្ថំ, ន
វណ្ណាទីនំ, យថា ច ទីរំ ទទិការេន បរិណមន្តំ រសវីរិយវិចារកេ បរិច្ឆជតិ, ន
វណ្ណំ, ឯវំ ធម្មាបិ អនាគតទុនោ បច្ចុប្បន្នទុំ សង្កមន្តា អនាគតភាវមេវ ជហន្តិ,
ន អត្ថនោ សភាវំ។ តថា បច្ចុប្បន្នទុនោ អតីតទុំ សង្កមេ” តិ វទន្តិ។ កេចិ
លក្ខណញ្ញត្ថិកា, តេ បន “តីសុ អទ្ធាសុ បវត្តមាណោ ធម្មោ អតីតោ
អតីតលក្ខណយុត្តោ, ឥតវលក្ខណេហិ អយុត្តោ។ តថា អនាគតោ
បច្ចុប្បន្នោ ច។ យថា បុរិសោ ឯកិស្ស ឥតិយា រត្តោ អញ្ញាសុ អរត្តោ” តិ វទន្តិ។
អញ្ញោ អវត្តញ្ញត្ថិកា, តេ “តីសុ អទ្ធាសុ បវត្តមាណោ ធម្មោ តំ តំ អវត្តំ បត្វា
អញ្ញោ អញ្ញំ និទ្ទិសីយតិ អវត្តន្តរតោ, ន សភាវតោ។ យថា ឯកំ អក្ខំ ឯកន្តេ
និក្ខត្តំ ឯកន្តិ វុច្ឆតិ, សតន្តេ សតន្តិ, សហស្សន្តេ សហស្សន្តិ, ឯវំសម្បទមិទ” តិ។
អបរេ អញ្ញថញ្ញត្ថិកា, តេ បន “តីសុ អទ្ធាសុ បវត្តមាណោ ធម្មោ តំ តំ

អបេក្ខិត្វា តទព្វសភាវេន វុច្ចតិ។ យថា តំ ឯកា ឥត្ថី មាតាតិ ច វុច្ចតិ
ធីតា"តិ ច។ ឯវមេតេ ចត្តារោ សព្ពត្ថិវាទា។

តេសុ បឋមោ បរិណាមវាទិតាយ កាបិលបក្ខិកេសុ បក្ខិបិតញ្ញាតិ។
ធុតិយស្សបិ កាលសង្គ្រោ អាបជ្ជតិ សព្ពស្ស សព្ពលក្ខណាយោគតោ។
ចតុត្ថស្សបិ សង្គ្រោវ។ ឯកស្សវ ធម្មស្ស បវត្ថិក្ខណោ តយោបិ កាលា
សមោធានំ គច្ឆន្តិ។ បុរិមបច្ឆមក្ខណា ហិ អតីតាធាគតា, មជ្ឈិមោ
បច្ឆប្បន្នាតិ។ តតិយស្ស បន អវត្តញ្ញាតិកស្ស នត្ថិ សង្គ្រោ ធម្មកិច្ចេន
កាលវវត្តានតោ។ ធម្មោ ហិ សកិច្ចក្ខណោ បច្ឆប្បន្នោ, តតោ បុព្វេ អធាគតោ,
បច្ឆា អតីតោតិ។

តត្ថ យទិ អតីតម្បិ ធរមានសភាវតាយ អត្ថិ អធាគតម្បិ, កស្មា តំ
អតីតន្តិ វុច្ចតិ អធាគតន្តិ វា, ននុ វុត្ថំ “ធម្មកិច្ចេន កាលវវត្តានតោ”តិ។ យទិ
ឯវំ បច្ឆប្បន្នស្ស ចក្ខុស្ស កិ កិច្ចំ, អនវសេសបច្ចយសមវាយេ ជលុប្បាទនំ។ ឯវំ
សតិ អធាគតស្សបិ ចស្ស តេន ភវិតត្ថំ អត្ថិភាវតោតិ លក្ខណសង្គ្រោ
សិយា។ ឥនព្វោត្ថ វត្តត្ថំ, តេនេវ សភាវេន សតោ ធម្មស្ស កិច្ចំ, កិច្ចករណោ
កោវិពន្ធនោ, យេន កធាចិ ករោតិ កធាចិ ន ករោតិ បច្ចយសមវាយភាវតោ,
កិច្ចស្ស សមវាយភាវតោតិ ចេ? តំ ន, និច្ចំ អត្ថិភាវស្ស ឥច្ឆិតត្តា។ តតោ ឯវំ
ច អទុនំ អវវត្តានំ។ ធម្មោ ហិ តេនេវ សភាវេន វិជ្ជមានោ កស្មា កធាចិ
អតីតោតិ វុច្ចតិ កធាចិ អធាគតោតិ កាលស្ស វវត្តានំ ន សិយា។ យោ ហិ
ធម្មោ អជាតោ, សោ អធាគតោ។ យោ ជាតោ ន ច និរុទ្ធោ, សោ បច្ឆប្បន្នោ។
យោ និរុទ្ធោ, សោ អតីតោ។ ឥនមេវេត្ថ វត្តត្ថំ។ យទិ យថា វត្តមានំ អត្ថិ, តថា
អតីតំ អធាគតញ្ច អត្ថិ, តស្ស តថា សតោ អជាតតា និរុទ្ធតា ច កេន
ហោតីតិ។ តេនេវ ហិ សភាវេន សតោ ធម្មស្ស កថមិទំ សិជ្ឈតិ អជាតោតិ វា

និរុទ្ធាតិ វា។ ក៏ តស៊ូ បុព្វេនាហោសិ, យស្ស អភារតោ អជាតោតិ វុច្ចតិ,
កិញ្ច បច្ឆា នត្ថិ, យស្ស អភារតោ និរុទ្ធាតិ វុច្ចតិ។ តស្មា សព្វថាបិ អន្ធត្ថយំ ន
សិដ្ឋតិ, យទិ អហុត្វា សង្កតិ ហុត្វា ច វិនស្សតីតិ ន សម្មជិច្ឆន្តិ។ យំ បន វុត្ថំ
“សង្ខតលក្ខណាយោគតោ ន សស្សតភារវប្បសង្កា”តិ, តយិទំ កេវលំ
វាចាវត្ថមត្ថំ ឧទយវយាសម្ភវតោ, អត្ថិ ច នាម សព្វនា សោ ធម្មា, ន ច និរុទ្ធាតិ
កុតោយំ វាចាយុត្ថិ។

សភារោ សព្វនា អត្ថិ, និរុទ្ធា ធម្មា ន វុច្ចតិ;
ធម្មា សភារតោ នាញ្ញោ, អហោ ធម្មសុ កោសលំ។

យញ្ច វុត្ថំ “យំ កិញ្ច រូបំ អតីតានាគត”ន្តិអាទិនា អតីតានាគតានំ
ខន្ធភារស្ស វុត្ថត្តា អត្ថេវាតិ, វេទាម។ អតីតំ ភូតបុព្វំ, អនាគតំ យំ សតិ បច្ចយេ
ភវិស្សតិ, តទុកយស្សបិ វុប្បនាទិសភារាវាណាតិវត្ថនតោ រូបក្ខន្ធាទិភារោ
វុត្តោ។ យថាធម្មសភារាវាណាតិវត្ថនតោ អតីតា ធម្មា អនាគតា ធម្មាតិ, ន
ធរមានសភារតាយ។ កោ ច ឯវមាហ “បច្ចុប្បន្នវិយ តំ អត្ថិ”តិ។ កងំ បនេតំ
អត្ថិតិ? អតីតានាគតសភារេន។ ឥទំ បន តវេវ ឧបជ្ជិតំ, កងំ តំ អតីតំ
អនាគតញ្ច វុច្ចតិ, យទិ និច្ចកាលំ អត្ថិតិ។

យំ បន “ន ភារំ កាលំ ករោតិ, យាវ ន តំ ចាបំ ព្យន្តិហោតី”តិ (ម. និ.
៣.២៥០) សុត្តេ វុត្ថំ, តំ យស្មិញ្ច សន្តានេ កម្មំ កត្វបចិតំ, តត្ថ តេនាហិតំ
តំផលុប្បាទនសមត្ថតំ សន្ធាយ វុត្ថំ, ន អតីតស្ស កម្មស្ស ធរមានសភារត្តា។
តថា សតិ សកេន ភារេន វិជ្ជមានំ កងំ តំ អតីតំ នាម សិយា។ ឥត្ថព្យោតំ ឯវំ
សម្មជិច្ឆិតព្ពំ, យំ សង្ខារា អហុត្វា សម្ភវន្តិ, ហុត្វា បតិវេន្តិ តេសំ ឧទយតោ
បុព្វេវយតោ ច បច្ឆា ន កាចិ វិចិតិ នាម អត្ថិ, យតោ អតីតានាគតំ អត្ថិតិ
វុច្ចេយ្យ។ តេន វុត្ថំ -

“អធិតាធានកតា ភក្កា, បុព្វោ នត្ថិ អនាគតេ;

ឧប្បន្នា យេបិ តិដ្ឋន្តិ, អារគ្គេ សាសប្បបមា”តិ។ (មហានិ. ១០, ៣៩);

យទិ ចាតាគតំ បរមត្ថតោ សិយា, អហុត្វា សម្ពុវន្តិ វុត្ថំ ន សក្កា។
បច្ចុប្បន្នកាលេ អហុត្វា សម្ពុវន្តិ បេ? ន, ធម្មប្បវត្តិមត្តត្ថា កាលស្ស។ អថ
អត្ថនោ សភាវេន អហុត្វា សម្ពុវន្តិ, សិទ្ធិមេតំ អនាគតំ បរមត្ថតោ នត្ថិ តិ។
យញ្ច វុត្ថំ “អសតិ អតីតេ កុសលាកុសលស្ស កម្មស្ស អាយតី ជលំ កថំ
ភវេយ្យា”តិ, ន ខោ បនេត្ថ អតីតកម្មតោ ជលុប្បត្តិ ឥច្ឆិតា, អថ ខោ តស្ស
កតត្ថា តទាហិតវិសេសតោ សន្តានតោ។ វុត្ថញ្ចេតំ ភក្កតា “កាមាវចរស្ស
កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្ថា ឧបទិតត្ថាវិចាកំ ចក្កវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតី”តិ
(ធរ. ស. ៤៣១)។ យស្ស បន អតីតាតាគតំ បរមត្ថតោ អត្ថិ, តស្ស ជលំ និច្ចមេវ
អត្ថិ តិ កី តត្ថ កម្មស្ស សាមត្ថិយំ។ ឧប្បាទនេ បេ, សិទ្ធិមិទំ អហុត្វា ភវតី តិ។
យំ បន វុត្ថំ “អសតិ អតីតាតាគតេ កថំ តត្ថ ញ្ញាណំ បវត្តេយ្យា”តិ, យថា តំ
អាលម្ពណំ, តំ តថា អត្ថិ, កថញ្ច តំ អាលម្ពណំ, អហោសិ ភវិស្សតិ ចាតិ។ ន
ហិ កោចិ អតីតំ អនុស្សវន្តោ អត្ថិ តិ អនុស្សវតិ, អថ ខោ អហោសី តិ។ យថា
បន វុត្ថមានំ អារម្មណំ អនុភូតំ, តថា តំ អតីតំ អនុស្សវតិ។ យថា ច វុត្ថមានំ
ភវិស្សតិ, តថា ពុទ្ធាធិហិ គយ្ហតិ។ យទិ ច តំ តថេវ អត្ថិ, វុត្ថមានមេវ តំ សិយា។
អថ នត្ថិ, សិទ្ធិ “អសន្តំ ញ្ញាណស្ស អារម្មណំ ហោតី”តិ។ វិជ្ជមានំ វា ហិ
ចិត្តសញ្ញាតំ អវិជ្ជមានំ វា អារម្មណំ ឯតេសំ អត្ថិ តិ អារម្មណា, ចិត្តចេតសិកា,
នវិជ្ជមានំ យេវ អារព្ព បវត្តនតោ, តស្មា បច្ចុប្បន្នមេវ ធរមានសភាវំ ន
អតីតាតាគតន្តិ ន តិដ្ឋតិ សព្ពត្តិវាទោ។ កេចិ បន “ន អតីតាធិនំ
អត្ថិតាបដិញ្ញាយ សព្ពត្តិវាទា, អថ ខោ អាយតនសព្ពស្ស
អត្ថិតាបដិញ្ញាយា”តិ វុទន្តិ, តេសំ មតេន សព្ពេវ សាសនិកា សព្ពត្តិវាទា
សិយុន្តិ។

បទសោធនកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សព្វមត្តិតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. អតីតកុម្មាទិកថា

១. នសុត្តសាធនកថាវណ្ណានា

២៩៧. “អតីតំ អនាគតំ បច្ចុប្បន្ន”ន្តិ អយំ កាលវិភាគបរិច្ឆិទ្ឋោ វោហារោ
ធម្មានំ តំ តំ អវត្តាវិសេសំ ឧបាទាយ បញ្ញត្តោ។ ធម្មា ហិ សកិច្ចកូលោ
បច្ចុប្បន្នោ, តតោ បុព្វេ អនាគតោ, បច្ឆា អតីតោតិ វុត្តោវាយមត្តោ។ តត្ថ
យទិបិ ធម្មា អនិច្ចតាយ អនវដ្ឋិតា, អវត្តា បន តេសំ យថាវុត្តា វវត្តិតាតិ
តទុបាទានា កាលបញ្ញត្តិបិ វវត្តិតា ឯវ។ ន ហិ អតីតាទិ អនាគតាទិការេន
វោហារីយតិ, ខន្ធទិបញ្ញត្តិ បន អនបេក្ខិតកាលវិសេសា។ តីសុបិ ហិ
កាលេសុ រូបកូន្ទោ រូបកូន្ទោវ, តថា សេសា ខន្ធអាយតនធាតុយោ ច។
ឯវមវដ្ឋិតេ យស្មា បរវាទី “អតីត”តិ ឥមំ បច្ចុប្បន្ននិយតំ វោហារំ
អតីតានាគតេសុបិ អាហេបេតិ, តស្មា សោ អទ្ធិសង្កំ ករោតិ។ បរមត្ថតោ
អវិជ្ជមានេ វិជ្ជមានេ កត្វា វោហារីតិ តតោវិវេចតុំ “អតីតំ ខន្ធវា”តិ អាទិកា
អយំ កថា អារទ្វា។

យស្មា បន រុប្បនាទិសភារេ អតីតាទិភេទភិន្នេ ធម្មេ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា តត្ថ
រាសជ្ឈំ ឧបាទាយ ខន្ធបញ្ញត្តិ, ចក្ករូបាទីសុ ការណាទិអត្ថំ សុញ្ញតជ្ជញ្ញ
ឧបាទាយ អាយតនបញ្ញត្តិ ធាតុបញ្ញត្តិ ច, តស្មា សា អទ្ធិត្ថយសាធារណ, ន
អតីតាទិបញ្ញត្តិ វិយ អទ្ធិវិសេសាធិដ្ឋានាតិ អាហា “ខន្ធទិកាវាវិជហនតោ
អតីតានាគតាន”ន្តិ។ តេ បនេតេ អតីតាទិកេ ខន្ធទិកេ វិយ សភាវធម្មតោ

សញ្ញានន្តោ បរវាទី “អត្ថី” តិ បដិជានាតីតិ អាហា “អតីតានាគតានំ អត្ថីតំ ឥច្ឆន្តស្ស” តិ។ សេសមេត្ត យំ វុត្តតំ, តំ ហោជ្ជា វុត្តនយមេវ។

“តយោមេ, ភិក្ខុវេ, និរុត្តិបថា” តិ សុត្តំ និរុត្តិបថសុត្តំ។ តត្ថ ហិ បច្ចុប្បន្នស្សេវ អត្ថិការោ វុត្តោ, ន អតីតានាគតានំ។ តេន វុត្តំ “អត្ថិតាយ វារិតត្តា” តិ។ យទិ វេ “អត្ថិ, ភិក្ខុវេ, និព្វាន” ន្តិ ឥទំ កថន្តិ? តំ សព្វនា ឧបលទ្ធិតោ វុត្តំ និច្ចសភាវញ្ញាបនត្ថំ អសម្ព័តធម្មស្ស, ឥធ បន សម្ព័តធម្មានំ ខណត្តយសមន្តីតាយ អត្ថិការោ ន តតោ បុព្វេ បច្ឆា ចាតិ បញ្ញាបនត្ថំ “យំ, ភិក្ខុវេ, វូបំ... បេ... ន តស្ស សម្ព័ត្តា ភវិស្សតី” តិ វុត្តំ។ ឯតេន “អត្ថី” តិ សមញ្ញាយ អនុចានានតោ អតីតំ អនាគតំ បរមត្ថតោ នត្ថីតិ ទស្សីតំ ហោតិ។ ឥមំនាវុចាយេនាតិ “ខន្ធាទិការាវិជហនតោ” តិ វេ វុត្តេន ហេតុនា។ ឧបបត្តិសាធនយុត្តិ ហិ ឥធ “ឧចាយោ” តិ វុត្តា។

នសុត្តសាធនកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សុត្តសាធនកថាវណ្ណានា

២៩៨. ឯតេ ធម្មាតិ ឯតេ ខន្ធអាយតនធាតុធម្មា។ សុត្តាហារណាន្តិ និរុត្តិបថសុត្តាហារណំ។ នេសន្តិ អតីតានាគតានំ។

សុត្តសាធនកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អតីតក្ខន្ធាទិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ឯកច្ចំអត្ថីតិកថា

១. អតីតាទិឯកច្ចកថាវណ្ណានា

២៩៩. យេ កត្តបចិត្តា កុសលាកុសលា ធម្មាវិចាកនាធាយ
អកតោកាសា, កតោកាសា ច យេ “ឌីកាសកតុប្បន្នា”តិ វុច្ចន្តិ។ យេ ច
វិប្បកតវិចាកា, តេ សព្ពេបិ “អវិបក្កវិចាកា”តិ វេទិតញ្ចា។ តេសំ
វិចាកនាធសាមត្តិយំ អនបគតន្តិ អធិប្បាយេន បរវាធិ អត្ថិតំ ឥច្ឆតិ។ យេ បន
បរវាធិ សព្ពេន សព្ពំវិបក្កវិចាកា កុសលាកុសលា ធម្មា, តេសំ អបគតន្តិ
នត្ថិតំ ឥច្ឆតិ។ តេនាហ “អត្ថិតិ ឯកច្ចំ អត្ថិ ឯកច្ចំ នត្ថិ”តិ អាធិ។ ឯវំ ឥច្ឆន្តស្ស
បន បរវាធិនោ យថា អវិចាកេសុបិ ឯកច្ចំ នត្ថិតិ អាបជ្ជតិ, ឯវំវិបក្កវិចាកេសុ
អវិបក្កវិចាកេសុ ច អាបជ្ជតេវាតិ ឧស្សេតុំ “អវិបក្កវិចាកា ធម្មា
ឯកច្ចេ”តិ អាធិនា ចាឡិ បវត្តា។ តេន វុត្តំ “តិណ្ណំ វាសីនំ វសេនា”តិ អាធិ។
វោហារវសេនាតិ ជលស្ស អនុបរមវោហារវសេន, ហេតុកិច្ចំ បន អនុបរតំ
អនុបច្ឆន្នំ អត្ថិតិ លទ្ធិយំ បិតត្តា ចោទេតញ្ចាវ។ អវិច្ឆេទវសេន បវត្តមានញ្ចំ
ជលស្ស បពន្ធវោហារំ បរវាធិ វោហារតោ អត្ថិតិ ឥច្ឆតិ, ហេតុ បនស្ស កម្មំ
បរមត្ថតោ ច កម្មបចយវាធិការតោ បត្តិអប្បត្តិសភាវតាធយោវិយ
ចិត្តវិប្បយុត្តោ កម្មបចយោ នាម ឯកោ សម្ពាវធម្មា អវិបន្នោ, សោបិ តស្សេវ
វេវចនន្តិ បរវាធិ។ យំ សន្ធាយាហ -

“នប្បចយន្តិ កម្មានិ, អបិ កប្បសហស្សតោ;
បត្វា បច្ឆយសាមគ្គី, កាលេ បច្ឆន្តិ ចាលីន”ន្តិ។

យញ្ច សន្ធាយ បរតោ បរិភោគមយបុញ្ញកថាយ “បរិភោគមយំ បន
ចិត្តវិប្បយុត្តំ ឧប្បជ្ជតីតិ លទ្ធិយា បដិជានាតី”តិ វក្ខតិ។

ឯកច្ចំអត្ថិតិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សតិបដ្ឋានកថាវណ្ណនា

៣០០. បរមត្ថសតិបដ្ឋានត្តាតិ ឯតេន លោកុត្តរាយ ឯវ សម្មាសតិយា
តត្ថាបិ មគ្គភូតាយ និប្បិយាយេន សតិបដ្ឋានភារោ និយ្យានិកត្តា ឥតរាយ
បរិយាយេនាតិ ទស្សេតិ។ មគ្គជលសម្មាសតិយា ធម្មានុស្សតិការបរិយាយោ
អត្ថិតិ “លោកិយលោកុត្តរសតិបដ្ឋានសមុទាយភូតស្ស” តិ វុត្ថំ។
សតិសមុទាយភូតស្ស ន សតិគោចរភូតស្សតិ អធិប្បាយោ។ សតិគោចរស្ស
ហិ សតិបដ្ឋានតំ ចោទេតុំ ចាឡិយំ “ចក្ខាយតនំ សតិបដ្ឋាន” ត្ថិ អារទ្ធី។ តេន
វុត្ថំ “សព្វធម្មានំ បភេទបុញ្ញាវសេន វុត្ថ” ត្ថិ។ សុត្តសាធនាយំ បន បឋមំ
លោកិយសតិបដ្ឋានវសេន, ទុតិយំ មិស្សកវសេន, តតិយំ លោកុត្តរវសេន
ទស្សេតិ វេទិតព្ធី។

សតិបដ្ឋានកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. ហោវត្ថិកថាវណ្ណានា

៣០២. ហោវត្ថិកថាយំ “សព្វោ ធម្មា សកភាវេន អត្ថិ បរភាវេន នត្ថិ” តិ
បរត្ថោ បរវាទីវាទោ យថា វិភជ្ជ បដិបុញ្ញា វា ន ព្យាកាតព្វោ, ឯវំ ឯកំសតោ ន
ព្យាកាតព្វោ វិសេសាការតោ, កេវលំ ឋបដិយបក្ខេ តិដ្ឋតិ អធិប្បាយេនាហ
“អវត្ថុពុត្តរេនា” តិ។ យថា ហិ សព្វោ វាទា សប្បដិវាទាវាតិ បដិញ្ញា ភូតកថនត្តា
អវត្ថុពុត្តរា ឧបេក្ខិតត្តា, ឯវមយម្បីតិ វេទិតព្ធី។ តេនាហ “ឧបេក្ខិតព្វេនា” តិ។
អថ វា អវត្ថុពុំ ឧត្តរំ អវត្ថុពុត្តរំ។ យថា អនិច្ចវាទិនំ បតិ អនិច្ចោ សន្នោ
បច្ចយាដិនវុត្ថិតោតិ, ឧត្តរំ ន វត្ថុពុំ សិទ្ធសាធនភាវតោ, ឯវំ ឥធាបិ ទដ្ឋព្វំ។
សិទ្ធសាធនញ្ញា ទឡស្ស ឧបាទសទិសត្តា និវត្តកមេវ សិយា, អដ្ឋកថាយំ បន
យស្មា បរវាទីនា យេន សភាវេន យោ ធម្មា អត្ថិ, តេនេវ សភាវេន សោវិទា
កាលភេទាទិបរាមសនេន នត្ថិតិ បតិដ្ឋាបីយតិ, តស្មា “អយោនិសោ
បតិដ្ឋាបីតត្ថា” តិ វុត្ថំ។

ឯត្ថ ច “ហេវត្ថិ, ហេវំ នត្ថិ” តិ បដិជានន្តេន បរវាទិនា យថា សបរភាវេហិ
រូបាទិនំ អត្ថិតា បដិញ្ញាតា, ឯវំ កាលទេសាទិភេទេហិបិ សា បដិញ្ញាតា ឯវ។
តេនេវាហ “អតីតំ អនាគតបច្ចុប្បន្នវសេន, អនាគតបច្ចុប្បន្នានិ វា
អតីតាទិវសេន នត្ថិ” តិ។ ឯវំ សតិ និគណ្ណាចេលកវាទោ បរិធិបិតោ សិយា។
តេ ហិ “សិយា អត្ថិ, សិយា នត្ថិ, សិយា អត្ថិ ច នត្ថិ ចា” តិអាទិនា សព្ទបទត្ថេសុ
បត្តភាគេ បដិជានន្តិ។ តត្ថ យទិ វត្ថុនោ សភាវេនេវ, ទេសកាលសន្តានវសេន
វា នត្ថិតា អធិប្បតា, តំ សិទ្ធិសាធនំ សកវាទិនោបិ ឥច្ឆិតត្តា។ យស្ស ហិ
ធម្មស្ស យោ សភាវោ, ន សោ តតោ អញ្ញថា ឧបលព្ពតិ។ យទិ ឧបលព្ពេយ្យ,
អញ្ញោ ឯវ សោ សិយា។ ន ចេត្ត សាមញ្ញាលក្ខណំ និទស្សេតត្ថំ សលក្ខណស្ស
អធិប្បតត្តា តស្ស នត្ថិការស្ស អភាវតោ។ យថា ច បរភាវេន នត្ថិតាយ ន
វិវាទោ, ឯវំ ទេសកាលន្តរេសុបិ ឥត្តរកាលត្តា សម្ពាវាទំ។ ន ហិ សម្ពាវា
ទេសន្តរំ, កាលន្តរំ វា សង្គមន្តិ ខណិកភាវតោ។ ឯតេនេវ បរិយាយន្តរេន
នត្ថិតាបិ បដិក្ខត្តា វេទិតញ្ញា។ យថា ច អត្ថិតា, នត្ថិតាវិនា កាលភេទេន
ឯកស្មី ធម្មេ បតិជ្ឈំ នលភត្តិ អញ្ញមញ្ញវិរុទ្ធត្តា, ឯវំ សព្ទទាបិ និច្ចត្តា។

យំ បន តេ វទន្តិ “យថា សុវណ្ណំ កដកាទិវបេន បិតំ រុចកាទិការំ
អាបជ្ជតីតិ និច្ចានិច្ចំ។ តញ្ញិ សុវណ្ណភាវាវិជហនតោ និច្ចំ
កដកាទិការំហានិតោ អនិច្ចំ, ឯវំ សព្ទធម្មា” តិ។ តេ ឥទំ វត្ថុញ្ញា “កី
កដកភាវោ កដកស្ស, ឧទាហុ សុវណ្ណស្ស” តិ។ យទិ កដកស្ស,
សុវណ្ណានិវេក្ខោ សិយា តទញ្ញភាវោ វិយ។ អថ សុវណ្ណស្ស, និច្ចកាលំ តត្ថ
ឧបលព្ពេយ្យ សុវណ្ណភាវោ វិយ។ ន ច សក្កា ឧភិជ្ឈំ ឯកភាវោតិ វត្ថុ
កដកវិនាសេបិ សុវណ្ណាវិនាសតោ។ អថ មតំ, សុវណ្ណកដកាទិនំ
បរិយាយីបរិយាយភាវតោ នាយំ ទោសោតិ។ យថា ហិ
កដកបរិយាយនិរោធន រុចកបរិយាយុប្បទេបិ បរិយាយី តេវេវ តិជ្ជតិ, ឯវំ

មនុស្សបរិយាយនិរោធ ទេវបរិយាយុប្បាទេវិ បរិយាយី ជីវទ្រព្យំ តិដ្ឋតីតិ
និច្ឆានិច្ចំ, តថា សត្តទ្រព្យានិតិ។ តយិទំ អម្ពំ បុដ្ឋស្ស លពុជព្យាករណំ។ យំ ស្សេវ
និច្ឆា អនិច្ឆាតិ វា វនន្តោ អញ្ញត្ថ និច្ចតំ អញ្ញត្ថ អនិច្ចតំ បដិជាតាតិ, អថ
បរិយាយបរិយាយីនំ អនញ្ញតា ឥច្ឆិតា, វេទំ សតិ បរិយាយោបិ និច្ឆា សិយា
បរិយាយីនោ អនញ្ញត្តា បរិយាយសរូបំ វិយ, បរិយាយី វា អនិច្ឆា បរិយាយតោ
អនញ្ញត្តា បរិយាយសរូបំ វិយាតិ។ អថ នេសំ អញ្ញា អនញ្ញតា, វេទំ សតិ
វុត្តនោសទ្ធយានតិវត្តិ។ អបិច កោយំ បរិយាយោ នាម, យទិ សណ្ឋានំ,
សុវណ្ណា តាវ ហោតុ, កថំ ជីវទ្រព្យ អរូបិការតោ។ យទិ តស្សបិ សណ្ឋានវន្តំ
ឥច្ឆិតំ, តថា សតិស្ស ឯកស្មិម្បិ សត្តសន្តានេ ពហុតា អាបជ្ជតិ សរូបតា ច
សណ្ឋានវន្តសុបិ បិដ្ឋកាទិសុ តថាទស្សនតោ។ អថ បវត្តិវិសេសោ, វេទំ ឬ
ពហុតា ខណិកតា ច អាបជ្ជតិ, តស្មា បរិយាយសរូបមេវ តាវ បតិជ្ឈបេតព្ពំ។

យំ បន វុត្តំ “សុវណ្ណំ កជកាទិវបេន បិត”ន្តិ, តត្ថ សម្មត្តិយោគតោ
វិញ្ញាយមាទេសុ វិសិដ្ឋេសុ រូបគន្ធសដោជ្ជត្ថេសុ កី ឯកំ, ឧទាហុ តេសំ
សមុទាយោ, តត្ថនិមុត្តំ វា ធម្មន្តំ សុវណ្ណាន្តិ? តត្ថ ន តាវ រូបាទីសុ ឯកកំ
សុវណ្ណំ តេន សុវណ្ណាកិច្ចាសិទ្ធិតោ, នាបិ តត្ថនិមុត្តំ ធម្មន្តំ តាទិសស្ស
អការតោ។ អថ សមុទាយោ, តំ បន បញ្ញត្តិមត្តន្តំ ន តស្ស និច្ចតា, នាបិ
អនិច្ចតា សម្ភវតិ។ យថា ច សុវណ្ណាស្ស, វេទំ កជកស្សបិ បញ្ញត្តិមត្តត្ថាតិ។
តយិទំ និទស្សនំ បរវាទិនោ ជីវទ្រព្យស្សបិ បញ្ញត្តិមត្តំ តស្សេវ សាដេតីតិ
កុតោ តស្ស និច្ឆានិច្ចតាតិ អលមតិយ្យបព្វេន។

ហេវត្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មហាវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គ

១. ប្បបទការវណ្ណា

៣០៧. វិក្ខម្ពិតរាគាវ អវិក្ខម្ពិតរាគានំ អធិមាណិកតាយ អសម្ពុតោតិ
យាវ អធិមាណិកំ, តាវ សម្មជាតា និទ្ធីំ ឌីក្កមន្តិទិ អធិប្បាយោ។
“អធិមាណិកាន”ន្តិ ឥទំ ភូតបុព្វគតិយា វុត្តន្តិ អាហា “អធិមាណិកបុព្វា អធិប្បតា
សិយុ”ន្តិ។

៣០៨. យំ វិមតិគាហការណំ វុច្ចមាណំ, តំ “ហន្ត ហី”តិ បរំ ជោតេតីតិ
អធិប្បាយេនាហា “ការណាត្ថតិ យុត្ត”ន្តិ។ វិមតិគាហស្ស បន និច្ចតតំ “ហន្ត
ហី”តិ បរំ ជោតេតីតិ វុត្តំ “វេសាយត្ថ”តិ។

ប្បបទការវណ្ណា និដ្ឋិតា។

២. វចីភេទកថាវណ្ណា

៣២៦. សោតិ បឋមមគ្គដ្ឋោ។ តស្មាតិ យស្មា “វិវជំ វិតមលំ ធម្មចក្កំ
ឧទទាទិ ‘យំ កិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សត្តំ តំ និរោធធម្ម’”ន្តិ សុត្តស្ស អត្ថំ អញ្ញាថា
គហេត្វា ឧទយព្ពយានុបស្សនានិស្សន្ទេន មគ្គក្ខណេបិ ទុក្ខន្តិវិបស្សនា
ឧបជ្ជាតិ, តស្មា “សោ ទុក្ខមិច្ឆេវ វាចំ ភាសតី”តិ វេទន្តិ។

៣២៨. ឥន្ទ្រេតតិ បរវាទិនា សម្មជិន្ទ្រេត។ អាហេបិទេតតិ យុត្តិនិទ្ធារណេន
តស្មី អត្ថេ បតិជ្ជាបិទេ យុទ្ធិតិ, វចីសមុជ្ជាបនក្ខណតោ បន បច្ឆា តំ សទ្ធិំ
សុណាតីតិ ឥន្ទ្រេត ន យុទ្ធិតិ សោតវិញ្ញាណស្ស បច្ចុប្បន្នាវម្ពណត្ថាតិ
អធិប្បាយោ។ យស្មា បន អត្ថនា និច្ឆាវិតំ សទ្ធិំ អត្ថនាបិ សុណាតិ, តស្មា
សោតវិញ្ញាណំ “យេន តំ សទ្ធិំ សុណាតី”តិ អជ្ឈកថាយំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

៣៣២. លោកុត្តរមគ្គកូលោតិ បឋមជ្ឈានិកស្ស បឋមមគ្គស្ស ខណោ។
អភិក្ខុសុត្តាហរណោ អធិប្បាយោ វត្តព្ពោតិ ឯតេន តទាហរណស្ស អសម្ពន្ធតំ
ធស្សេតិ។ តេនាហ “តស្មា អសាធក”ន្តិ។

វចីភេទកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ចិត្តជ្ជិតិកថាវណ្ណានា

៣៣៥. ឯវន្តិ “ឯកចិត្តំ យាវតាយុកំ តិដ្ឋតិ”តិ វុត្តាការេន។ អញ្ញត្ថាតិ
អរូបភវតោ អញ្ញស្មី។ ឯតេនាតិ “ឯកមេវ ចិត្តំ អារុហ្មេ តិដ្ឋតិ, យាវតាយុកំ
តិដ្ឋតិ”តិ ឯវំវាទិនា ធុតិយាបិ អឡកថា បស្សិតព្ពា បឋមកថាយ
ចិរកាលាវជ្ជានវចនស្ស អញ្ញទត្ថុ ភាវិការេនតោតិ អធិប្បាយោ។ បុរិមាយាតិ
“យាវតាយុកំ តិដ្ឋតិ”តិ បញ្ញតោ បុរិមាយ។ តត្ថ ហិ “វស្សសតំ តិដ្ឋតិ”តិ
បុច្ឆាយ “អាមន្តា”តិ អនុញ្ញា កតា, បច្ឆិមាយំ បន “មនុស្សានំ ឯកំ ចិត្តំ
យាវតាយុកំ តិដ្ឋតិ”តិ “ន ហេវំ វត្តព្ពោ”តិ បដិក្ខេទោ កតោ។ អវិរោធនា
វិភាវេតព្ពោ, យតោ តត្ថេវ អនុញ្ញា កតា, ន បច្ឆាតិ អធិប្បាយោ។
វស្សសតាធិតិ ច អាធិសន្នេន ន កេវលំ “ទ្វេ វស្សសតាធិ”តិ ឯវមាធិយេវ
សង្កហិតំ, អថ ខោ “ឯកំ ចិត្តំ ធិវសំ តិដ្ឋតិ”តិ ឯវមាធិបីតិ ធន្តព្ពំ។ “មុហុត្ថំ
មុហុត្ថំ ឧប្បជ្ជតិ តិ បញ្ញោ សកវាទិនា បុច្ឆិតាវិយ វុត្តោ”តិ ឥទំវិចារេតព្ពំ។
“មុហុត្ថំ មុហុត្ថំ ឧប្បជ្ជតិ”តិ បញ្ញោ បរវាទិស្ស។
“ឧប្បាទវយធម្មិនោ”តិ អាធិសុត្តត្ថវសេន បដិញ្ញោ សកវាទិស្សាតិ ហិ វុត្តំ។

ចិត្តជ្ជិតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. អនុបុព្វាភិសមយកថាវណ្ណានា

៣៣៩. “តាង វា ចត្តាវិចិ ព្រាណានិ ឯកោ សោតាបត្តិមគ្គោយេវាតិ
បដិជានាតី”តិ ឥមំ សន្ធាយាហ “អថ វា”តិអាទិ។ ចតុន្នំ ព្រាណានន្តិ
ទុក្ខព្រាណានីនំ ចតុន្នំ ព្រាណានំ។ ឯកមគ្គភាវតោតិ
សោតាបត្តិអាទិឯកមគ្គភាវតោ។ កមេន បវត្តមាណាវិចិ ហិ តាង ព្រាណានិ
តំតំមគ្គកិច្ចស្ស សាធនតោ ឯកោយេវ មគ្គោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ
“ឯកមគ្គស្ស...មេ.... បដិជានាតី”តិ។

៣៤០. ទស្សនេតិ មគ្គទស្សនេ។

៣៤១. ធម្មត្ថានំ ហេតុជលភាវតោ ធម្មត្ថបដិសម្ពិទានំ សិយា
សោតាបត្តិជលហេតុតា, តទភាវតោ ន ឥតរបដិសម្ពិទានន្តិ អាហ
“និរុត្តិ...មេ.... វិចារេតព្ព”ន្តិ។ សញ្ញាសម្បិ បន បដិសម្ពិទានំ
បឋមជលសង្ខតិវិយាហេតុតាវិចារេតព្ពា មគ្គាធិគមេនេវ លទ្ធព្ពត្តា ជលានំ
វិយ, តស្មា “អដ្ឋហិ ព្រាណេហិ”តិ ឯត្ថ និក្ខេបកណ្ណោ អាគតនយេន
ទុក្ខាទិព្រាណានំ បុព្ពន្ធាទិព្រាណានព្វា វសេន “អដ្ឋហិ ព្រាណេហិ”តិ យុត្តំ
វិយ ទិស្សតិ។

អនុបុព្វាភិសមយកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣៤២. វេហារកថាវណ្ណានា

៣៤៣. វិសយវិសយីស្វតិ រូបចក្ខាធិកេ សន្ធាយាហ។ តេ ហិ
រូបក្ខន្ធបរិយាបន្នត្តា ឯកន្តេន លោកិយា។ វិសយស្សេវាតិ សទ្ធស្សេវ។ សោ ហិ
វេហារិតព្ពតោ វេហារករណតាយ ច “វេហារោ”តិ ចាឡិយំ រុត្តោ។ នត្ថត្ថ
ការណំ វិសយីនំ វិសយស្សបិ អាសវាទិអនាម្បណាតាភាវតោ។

អសិទ្ធិលោកុត្តរភាវស្ស ឯកន្តសាសវត្តា តស្ស សន្ទាយតនស្ស យថា
លោកុត្តរតា តវ មតេនាតិ អធិប្បាយោ។

បដិហោញយ្យាតិ ឥទំ បរិកប្បវចនំ។ បរិកប្បវចនញ្ច អយាថាវន្តិ អាហា “ន
ហិ...បេ... អត្ថី”តិ។ ន ហិ ជលំ អនលន្តិ បរិកប្បតំ ធម្មាតិ បចតិ វា។ កី
លោកិយេន ញ្ញាលោន ជានិតត្ថតោ លោកិយោ រូបាយតនាធិវិយ, ឧទាហុ
លោកុត្តរោ បច្ចវេក្ខិយមានមគ្គាធិវិយាតិ ឯវមេត្ថ ហេតុស្ស អនេកន្តភាវោ
វេទិតញ្ញោ។ តេនាហា “លោកិយេ លោកុត្តរេ ច សម្ពវតោ”តិ។

វោហារកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. និរោធកថាវណ្ណានា

៣៥៣. យេសំ ទិដ្ឋន្តិ យេសំ ទិដ្ឋំ ទុក្ខសច្ចានំ។ ទិដ្ឋិហិ និរោធមហិតិ
អប្បដិសន្ធាបដិសន្ធាសន្ធាតេហិ ទិដ្ឋិហិ និរោធមហិ។ តត្ថ ទុក្ខាធិនំ បដិសន្ធាតិ
បដិសន្ធា, បញ្ញាវិសេសោ។ តេន វត្ថុញ្ញេ និរោធា បដិសន្ធានិរោធា។ យោ
សាសវេហិ ធម្មេហិ វិសំយោគោតិ វុច្ចតិ, យោ បច្ចយវេកល្លេន ធម្មានំ
ឧប្បាទស្ស អច្ចន្តវិពន្ធក្ខតោ និរោធា, សោ បដិសន្ធាយ នវត្ថុញ្ញតោ
អប្បដិសន្ធានិរោធា នាមាតិ បរវាធិនោ លទ្ធិ។ បដិសន្ធាយ វិនា និរុទ្ធាតិ
បច្ចយវេកល្លេន អនុប្បត្តិ សន្ទាយ វុត្តំ។ តេនាហា “ន ឧប្បជ្ឈិតា ភក្ក្តា”តិ។
អនុប្បាទោបិ ហិ និរោធាតិ វុច្ចតិ យតោ “ឥមស្សប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ឈិតី”តិ
លក្ខណុទ្កេសស្ស បដិលោមេ “ឥមស្ស និរោធា ឥទំ និរុជ្ឈិតី”តិ ធស្សិតោ។
តេនាតិ បដិសន្ធាយ និរោធស្ស ខណិកនិរោធស្ស ច ឥធនាធិប្បតត្តា។

និរោធកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយវគ្គោ

១. ពលកថាវណ្ណនា

៣៥៤. និទ្ទេសតោតិ “អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ”តិអាទិនា
និទ្ទិដ្ឋប្បការតោ។ សោ បនយស្មាវិត្តារោ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “វិត្តារតោ”តិ។
សត្តំ កិលេសាវរណាទី, តមេវ បច្ឆេកំ បវត្តិអាការភេទតោ សញ្ញាការំ។
“សត្ត”ន្តិ ហិ ឥទំ សរូបតោ គហណំ, “សញ្ញាការតោ”តិ បវត្តិអាការភេទតោ។
ភគវា ហិ ធម្មោ ជានន្តោ តេសំ អាការភេទ អនវសេសេត្វាវ ជាតាតិ។ យថាហ
“សព្វេ ធម្មា សញ្ញាការតោ ពុទ្ធសុវ ភគវតោ ញ្ញាណមុខ អាចារ្យ អាគច្ឆន្តី”តិ
(មហានិ. ១៥៦; ចូឡនិ. មោយរាជមាលាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៨៥; បដិ. ម. ៣.៥)។
ឧទ្ទេសតោតិ ឯកទេសតោ។ ឯកទេសោ ច វិត្តារោ ន ហោតីតិ អាហ
“សន្នេបតោ”តិ។ យថា ជានន្តីតិ សម្ពុត្តោ។ ឧទ្ទេសមត្តេនបីតិ
និដ្ឋិតតយថាភូតញ្ញាណាទិប្បភេទានំ អាសយាទីនំ ឧទ្ទេសមត្តេនបី។ តេនាហ
“ឥន្ទ្រិយានំ តិក្ខមុទុការជាននមត្តំ សន្ធាយា”តិ។ ថេវេនាតិ អនុវុទ្ធត្ថេវេន។
ឯវមេវាតិ ឧទ្ទេសតោ ហំនាទិមត្តជាននាការេវេន។ ស្វាយមត្តោ សកវាទិនាបិ
ឥច្ឆិតោយេវាតិ អាហ “កថមយំ ចោទេតព្ពោ សិយា”តិ។

៣៥៥. សេសេស្វតិ ឥន្ទ្រិយបរេបរិយត្តញ្ញាណតោ សេសេសុ។
បដិក្ខេបោតិ អសាធារណតាបដិក្ខេបោ។ ននុ ច សេសានំ អសាធារណតាបិ
អត្ថីតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “ហំនា...ថេ.... អធិប្បាយោ”តិ។

ពលកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អរិយន្តិកថាវណ្ណានា

៣៥៧. សង្ខារេ សន្ធាយ បដិជានន្តស្ស្សតិ ទិដ្ឋិយា បរិកប្ប្រតេន សត្តេន
សុញ្ញោ សង្ខារេ សន្ធាយ “សុញ្ញតព្វា មនសិ ករោតី”តិ បុច្ឆាយ “អាមន្តា”តិ
បដិជានន្តស្ស្ស។ ទិដ្ឋំ ជស្សនំ សមោធានំ កងំ អាបជ្ជតិ ឋានាឋានក្ខតេ សង្ខារេ
វុត្តនយេន សុញ្ញតំ មនសិ ករោន្តស្ស្សតិ អធិប្បាយោ។ យថាវុត្តនយេនាតិ
“ទិដ្ឋិយា បរិកប្ប្រតេន សត្តេន សុញ្ញា បញ្ចក្ខន្ធា”តិ បកាវេន នយេន។ អថ វា
យថាវុត្តនយេនាតិ “ឋានាឋានមនសិការោ សង្ខារាវម្ពុណោ,
សុញ្ញតាមនសិការោ និព្វានាវម្ពុណោ”តិ ឯវំ វុត្តនយេន។ “សង្ខារេ សន្ធាយ
បដិជានន្តស្ស្ស”តិ វុត្តត្តា “ទិដ្ឋំ ជស្សនំ សមោធានំ កងំ អាបជ្ជតិ”តិ អាហា។
សត្តសុញ្ញតាយ សុញ្ញត្ថេបិ សង្ខារានំ អញ្ញោវ ឋានាឋានមនសិការោ, អញ្ញោ
សុញ្ញតាមនសិការោតិ យុជ្ជតេវ ទិដ្ឋំ ជស្សនំ សមោធានាបត្តិចោធនា, សង្ខារេ
សន្ធាយ បដិជានន្តស្ស្ស បន កងំ អរិយការសិទ្ធិ ឋានាឋានព្យាណាទីនន្តិ
វិចារេតត្ថំ។ កី វា ឯតាយ យុត្តិចិន្តាយ។ ឧម្ពុត្តកបច្ឆិសនិសោ ហិ បរវាទិវាទោ។
អញ្ញោសុបិ ឋានេសុ ឡឺទិសេសុ ឯសេវ នយោ។ អាហេបត្វាតិ
ឥត្តិបុរិសាទិអាការំ, សត្តាការមេវ វា អសន្តំ រូចាទិឧចាធានេ អាហេបត្វា។
អភូតារោបនព្វោត្ថ បណិទហានន្តិ អធិប្បតំ។ តេនាហ
“បរិកប្បនវសេនា”តិ។ សោតិ យថាវុត្តោ បណិទិ។ ឯកស្មិម្បិ ខន្ធ។

អរិយន្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. វិមុច្ចមានកថាវណ្ណានា

៣៦៦. មគ្គកូលោ ចិត្តំ ឯកទេសេន វិមុត្តំ ឯកទេសេន អវិមុត្តន្តិ អយំ
“វិមុត្តំ វិមុច្ចមាន”ន្តិ លទ្ធិយា ទោសោ។ តថា ហិ វុត្តំ “ឯកទេសំ វិមុត្តំ, ឯកទេសំ

អវិមុត្ត"ន្តិ។ អដ្ឋកថាយថា “តញ្ញា តនា សមុទ្ធនវិមុត្តិយាវិមុត្តកទេសេន
វិមុច្ចមានន្តិស្ស លទ្ធិ” តិ ធស្សតោវាយមត្តោ។ វិប្បកតនិទ្ទេសេតិ
វិមុច្ចនកិរិយាយ អបរិយោសិតតានិទ្ទេសេ។ យំ សន្ធាយាហ “វិមុត្តំវិមុច្ចមានន្តិ
វិប្បកតភាវេនវុត្តត្តា” តិ។ តេនាតិ បរវាធិនា។ វិមុច្ច... បេ... វុត្តំវិមុច្ចមានស្ស
វិមុត្តភាវាការតោ, វិមុត្តកេទេន បន តថា វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ សតិ ច ទោសេ
វិប្បកតនិទ្ទេសេតិ អានេត្វា យោជេតត្ថំ។ ឯកទេសោវិសេសនំ ហោតិ
និប្បទេសវិមុត្តិយា អវិច្ឆិទ្ធតោ។ ជលចិត្តេនាតិ បឋមជលចិត្តេន ឧប្បន្នេន។

វិមុច្ចមានកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. អដ្ឋមកកថាវណ្ណានា

៣៦៨. បហីនា នាម ភវេយ្យំ, ន បហិយ្យមាណាតិ អធិប្បាយោ។

អដ្ឋមកកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. អដ្ឋមកស្ស ឥន្ទ្រិយកថាវណ្ណានា

៣៧០. លោកុត្តរានំយេវ សទ្ធាធីនំ ឥន្ទ្រិយភាវោ, ន លោកិយានន្តិ
បរវាធិនោ អធិប្បាយវសេនាហ “អប្បជិលទ្ធិន្ទ្រិយត្តា” តិអាធិ។ តត្ថ
និយ្យានិកានិ ភាវេន្តោតិ យថា និយ្យានិកា ហោន្តិ, ឯវំ ឧប្បទេន្តោ ព្រូហោន្តោ
វា។ ឥន្ទ្រិយភាវំ បន បត្តេសុ តេសុ បុន ភាវនាកិច្ចំ នត្ថីតិ តស្ស អធិប្បាយោតិ
ទស្សន្តោ អាហា “ន បន ឥន្ទ្រិយានិ ភាវេន្តោ” តិ។

អដ្ឋមកស្ស ឥន្ទ្រិយកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ទិព្ពចក្ខុកថាវណ្ណានា

៣៧៣. វិសិដ្ឋនាតិ វិសេសេន ពន្ធតិ វិសយំនំ អត្ថបដិពន្ធនំ ករោតីតិ វិសយោ,
អារម្មណំ, អនុភវតិ ឯតេនាតិ អានុភារោ, សាមត្តិយំ, ពលន្តិ អត្ថោ,
គោចរករណំ គោចរោ, វិសយេ អានុភារាគោចរាវិសយ... បេ... ចរាតិ។ តេហិ
យថាវិសិដ្ឋវិសេសំ ហោតិ, តថា បច្ចយត្វតេន ឈានធម្មេន អាហិតពលំ
កតពលាធានំ។ វិសយគ្គហណាញោត្ថ អានុភារាគោចរករណានំ
បវត្តិជ្ជានទស្សនំ យត្ថស្ស តេហិ ឧបត្ថទ្ធា ពលាធានំ ចាកដំ ហោតិ។
តេនាហ “យាទិសេ វិសយេ” តិអាទិ។ ពលាធានញា ឧត្តរិមនុស្សធម្មតោ
មហាគ្គតធម្មវិសេសតោ ឧប្បន្នេហិ បណីតេហិ ចិត្តជ្របេហិ វិសេសាបត្តិ។ យំ
និស្សាយ បរាវុត្តិ ឯកេ វទន្តិ។ បុរិមំ មំសចក្កមត្ថមេវាតិ
យថាវុត្តពលាធានតោ បុរិមំ មំសចក្កមត្ថមេវ។ វទន្តោ សង្កហកាវោ។
វិសយគ្គហណំ ចាឡិយំ កតំ។ នវិសយវិសេសទស្សនត្ថន្តិ នវិសយស្ស
វិសេសទស្សនត្ថំ។ យតោ ឧភិទ្ធម្មិ រូចាយតនមេវ វិសយោតិ វិសយស្ស
សទិសតំ អវិសេសំ អាហា, សទិសស្ស វា វិសេសំ ធិបេតីតិ យោជនា។

ធម្មបត្ថទ្ធ ... បេ... អធិប្បាយោ, អញ្ញាថា លទ្ធិយេវ ន សិយាតិ ភារោ។
មគ្គោតិ ឧចាយោ, ការណាន្តិ អត្ថោ។ បកតិចក្កមតោ ឯវ ហិ ទិព្ពចក្ក
ឧប្បជ្ជតិ។ កស្មា? កសិណាលោកំ វឡេត្វា ទិព្ពចក្កញាណស្ស ឧប្បាទនំ, សោ
ច កសិណាមណ្ឌលេ ឧគ្គហនិមិត្តេនវិនា នត្តិ, តស្មា វុត្តំ
“មំសចក្កបច្ចយតាទស្សនត្ថមេវ វុត្ត” ត្ថិ។ តេនាតិ “មគ្គោ” តិ វចនេន។
រូចាវចរជ្ឈានបច្ចយេនាតិ រូចាវចរជ្ឈានេន បច្ចយត្វតេន ឧប្បជ្ជានិ
រូចាវចរជ្ឈានចិត្តសមុជ្ជិតានិ។ ឈានកម្មសមុជ្ជិតេសុ វុត្តព្វមេវ នត្តិ។ តស្ស
ហេសាលទ្ធិ។

៣៧៤. យេន ធិព្ពចក្ខុនោ បញ្ញាចក្ខុការស្ស ឥច្ឆនេន បដិដាននេន។ តីណិ
ចក្ខុនិ មំសធិព្ពចក្ខុនិ ចក្ខុន្តរការំ វេទតោ ភវេយ្យំ, តស្មា តំ ន ឥច្ឆតីតិ
អត្ថោ។

ធិព្ពចក្ខុកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. យថាកម្មបគតញ្ញាណកថាវណ្ណានា

៣៧៧. ធិព្ពចក្ខុចាទកត្តា “យថាកម្មបគតញ្ញាណស្ស ឧបនិស្សយេ
ធិព្ពចក្ខុម្ហី” តិ វុត្ថំ, ន យថាកម្មបគតជាននកិច្ចកេ ធិព្ពចក្ខុម្ហី តស្ស
តំកិច្ចកតាភារតោ។ យតោ យំ អនញ្ញំ, តម្បី តតោ អនញ្ញមេវាតិ អាហ
“ឥមីនា...បេ.... ភវិតព្ព” ន្តិ។ តត្ថ អត្ថន្តរការំ និវារេតីតិ ធិព្ពចក្ខុញ្ញាណស្ស
បក្ខិកត្តា យថាកម្មបគតញ្ញាណស្ស តតោ អត្ថន្តរការំ និវារេតី។ តស្ស ហិ
តំ បរិកណ្ឌញ្ញាណំ។ ធិព្ពចក្ខុស្ស យថាកម្មបគតញ្ញាណតោ អត្ថន្តរការំ ន
និវារេតិ អតប្បក្ខិកត្តាតិ អធិប្បាយោ។ ធិព្ពចក្ខុស្ស
យថាកម្មបគតញ្ញាណកិច្ចតា បរវាទិនា ឥច្ឆិតា, ន
យថាកម្មបគតញ្ញាណស្ស ធិព្ពចក្ខុកិច្ចតាតិ តមត្ថំ
“យថាកម្មបគតញ្ញាណមេវ ធិព្ពចក្ខុ” ន្តិ ឯត្ថ យោជេត្វា ទស្សេន្តោ “ឯវ-សធា
ចា” តិអាទិមាហ។

យថាកម្មបគតញ្ញាណកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. សំវរកថាវណ្ណានា

៣៧៩. អាជានាជិយសុត្តេ “សន្តិ, ភិក្ខុវេ, យក្ខា យេតុយ្យេន
ចាលាភិចាតា អប្បជីវិតា” តិ (ធិ. និ. ៣.២៧៦, ២៨៦) អាគតត្តា

ចាតុមហារាជិកានំ សំវរាសំវរសព្ពានោ អវិវាទសិទ្ធា។ យត្ថ បនវិវាទោ, តមេវ
ទស្សន្តេន តាវតីសាទយោ គហិតាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សតុំ
“ចាតុមហារាជិកានំ”ន្តិ វុត្ថំ។ ឯវំ សតីតិ យទិ តាវតីសេសុ សំវរាសំវរេ នត្ថិ,
ឯវំ សន្តេ។ សុរាចានន្តិ ឯត្ថាបិ “សុយ្យតិ”តិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតត្ថំ។ កង
សុយ្យតិតិ? វុត្ថញ្ញោតំ កុម្មជាតកេ -

“យំ វេ បិវិត្វា បុព្ពនេវា បមត្តា,
តិទិវា បុតា សស្សតិយា សមាយា;
តំ តាទិសំ មជ្ឈមិមំ និរត្ថំ,
ជានំ មហារាជ កងំ បិវេយ្យា”តិ។ (ជា. ១.១៦.៥៨);

តត្ថ បុព្ពនេវា នាម អសុរា។ តេ ហិ តាវតីសានំ ឧប្បត្តិតោ បុព្ពនេវាតិ
បញ្ញាយីសុ។ បមត្តាតិ សុរាចានេន បមាទំ អាបជ្ជា។ តិទិវាតិ
មនុស្សចាតុមហារាជិកលោកេ ឧទាទាយ តតិយលោកក្ខតា ទេវជ្ជានា,
នាមមេវ វា ឯតំ តស្ស ទេវជ្ជានស្ស។ សស្សតិយាតិ កេវលំ ធីយាយុកតំ
សន្ធាយ វទតិ។ សមាយា សហ អត្តនោ អសុរមាយាយ, អសុរមន្តេហិ សន្និ
បុតាតិ អត្តោ។ អជ្ឈកថាយញ្ញា វុត្ថំ “អាគន្ធកទេវបុត្តា អាគតាតិ នេវាសិកា
គន្ធានំ សង្ឃយីសុ។ សក្កោ សកបរិសាយ សញ្ញមទាសី”តិ។ តេនាហ “តេសំ
សុរាចានំ អសំវរេ ន ហោតីតិ វត្ថុត្ថំ ហោតី”តិ។ ឯត្ថ ច តាវតីសានំ
ចាតុភាវតោ បដ្ឋាយ សុរាចានម្បិ តត្ថ នាហោសិ, បគេវ
ចាលាតិចាតាទយោតិ វិរមិតញ្ញាភាវតោ ឯវ តាវតីសតោ បដ្ឋាយ ឧបរិ
ទេវលោកេសុ សមាទានសម្បត្តិវិវតិវសេន បុរេតញ្ញា សំវរា ន សន្តិ, លោកុត្តរា
បន សន្តិយេវ។ តថា តេហិ បហាតញ្ញា អសំវរា។ ន ហិ អប្បហិណ្ឌុសយានំ
មគ្គវដ្ឋា កិលេសា ន សន្តិតិ។

សំរេកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថវគ្គោ

១. គិហិស្ស អរហន្តិកថាវណ្ណានា

៣៨៧. គិហិធន្តរាគសម្មយុត្តតាយាតិ គិហិភាវេ កាមភោគិភាវេ
ធន្តរាគសហិតតាយ។

គិហិស្ស អរហន្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. សមន្នាគតកថាវណ្ណានា

៣៨៣. បត្តិន្តិ អធិគមោ។ អធិគមោ នាម សមន្នាគមោ ហោតីតិ ចាឡិយំ
ចតុហិ ជស្សាធិហិ សមន្នាគមោ ចោធិតោតិ ធន្តព្ភំ។

សមន្នាគតកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. ឧបេក្ខាសមន្នាគតកថាវណ្ណានា

៣៨៧. សព្ពំ យោជេតព្ពន្ធិ ឯត្ថ យទិ តេ អរហា ចតុហិ ខន្ធហិរិយ ធហិ
ឧបេក្ខាហិ សមន្នាគតោ, ឯវំ សន្តេ ន ឧបេក្ខា បច្ចេកំ ជស្សាធិសហិតាតិ “ធហិ
ជស្សាធិហិ សមន្នាគតោ” តិអាធិនា យោជេតព្ពំ។

ឧបេក្ខាសមន្នាគតកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ពោធិយាពុទ្ធាតិកថាវណ្ណានា

៣៨៨. បត្តិធម្មវសេនាតិ “បត្តិធម្មោ នាមា”តិអាទិនា វុត្តស្ស
ចិត្តវិប្បយុត្តស្ស សម្ពាស្ស វសេន។ “ពោធិយា ពុទ្ធា”តិ បុច្ឆា។ “ពោធិយា
និរុទ្ធាយ វិគតាយ បដិប្បស្សន្ធាយ អពុទ្ធា ហោតី”តិ អនុយោគោ។
ឯវមញ្ញត្ថាបិ បុច្ឆានុយោកា វេទិតញ្ចា។

ពោធិយាពុទ្ធាតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. លក្ខណកថាវណ្ណានា

៤០២. តស្មាតិ យស្មា អពោធិសត្តស្សបិ ចក្កវត្តិនោ លក្ខណេហិ
សមមន្ទាគមោ ពោធិសត្តស្សបិ ចរិមភវតោ អញ្ញត្ថ អសមមន្ទាគមោ ហោតិ,
តស្មា លក្ខណសមមន្ទាគតោ ពោធិសត្តោវាតិ ឥមស្សត្តស្ស អសាធរកំ។
តេនាហ “អាកតម្បិ អនាកតសទិសមេវា”តិ។

លក្ខណកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. និយាមោក្កន្តិកថាវណ្ណានា

៤០៣. ចារមីប្បវណ្ណន្តិ ឥទំ ពោធិចរិយាយ ឧបលក្ខណំ, ន ចារមីនំ
បុណ្ណការិទស្សនំ។ តេន តេសំ អារម្ភសមាទានាទីនម្បិ សង្កហោ កតោតិ
ទដ្ឋព្ពំ។ មហាភិទីហារតោ បដ្ឋាយ ហិ មហាសត្តា និយតាតិ វុច្ឆន្តិ។ យថាហ -
“ឯវំ សព្ពុត្តសម្បជ្ជា, ពោធិយា និយតា នរា”តិ, “ធុរំ ពុទ្ធា ភវិស្សតី”តិ ច, ន
និយាមស្ស នាម កស្សចិ ធម្មស្ស ឧប្បន្នត្ថា ព្យាករោន្តិ, អថ ខោ ឯកំសេនាយំ
ចារមីយោ បូរេត្វា ពុទ្ធា ភវិស្សតីតិ កត្វា ព្យាករោន្តិតិ បរវាទីបរិកប្បិតំ
ធម្មន្តំ បដិសេធនិ, ន ពោធិយា និយតត្ថំ។ តេនាហ “កេវលញ្ចី ន”ន្តិអាទិ។

និយាមោក្កន្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. សព្វសំយោជនប្បហានកថាវណ្ណានា

៤១៣. សតិបិ កេសញ្ចិ សំយោជនានំ ហេដ្ឋិមមគ្គេហិ បហីនត្ថេ “បញ្ចន្ទំ ឡិវម្ពាគិយានំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា” តិអាធិសុ វិយ វណ្ណាភណនមុខេន អនវសេសតញ្ច សន្ទាយ សព្វសំយោជនប្បហានកិត្តនំ បរិយាយវចនន្តិ អាហា “ឥមំ បរិយាយំ អគ្គហេតុ” តិ។ អរហត្តមគ្គេន បដហនតោ ឯវាតិ គណ្ណាតីតិ អគ្គមគ្គោ ឯវ សព្វសំយោជនានិ បដហតីតិ លទ្ធិ គណ្ណាតីតិ វទន្តិ បទការា។ ឯវំ សតីតិ យទិ អនវសេសតាមត្ថេន តថា បដិជាតាតិ។

សព្វសំយោជនប្បហានកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចតុត្ថវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចមវគ្គោ

១. វិមុត្តិកថាវណ្ណានា

៤១៨. ដលញ្ញាណំ ន ហោតិ, សេសានិ វិបស្សនាមគ្គបច្ឆវេក្ខណញ្ញាណានិ វិមុត្តានីតិ ន វត្តញ្ញានីតិ សម្ពុដ្ឋោ។ ឯត្ថាតិ ឯតេសុ ចតុសុ ញ្ញាណោសុ។ វិបស្សនាគ្គហណេន គហិតំ មគ្គាធិកិច្ចវិទូរ កិច្ចត្តា វិបស្សនាបរិយោសានត្តា ច។

វិមុត្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. អសេខញ្ញាណកថាវណ្ណានា

៤២១. អសេខេ អារត្ត បវត្តត្តា អសេខញ្ញាណន្តិ បរស្ស លទ្ធិ, ន អសេខេ អសេខធម្មេ បរិយាបន្នន្តិ ឥមមត្តមាហា “ឯតេន... បេ.... ធស្សេតី” តិ។

អសេខញ្ញាណកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ក. វិបរីតកថាវណ្ណានា

៤២៤. អសិវេ សិវាតិ វោហារំ វិយ អញ្ញាណ... បេ... វទតិ។

វិបរីតកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. និយាមកថាវណ្ណានា

៤២៨-៤៣០. យន្តិ យំ ញ្ញាណំ។ សច្ចានុលាមន្តិ សច្ចប្បដិវេធានុក្ខលំ។
វិបរីតានុយោគតោ បគុតិ គណេត្វា “ចតុត្ថ”ន្តិ អាហា ន អនិយតស្ស
និយាមគមនាយាតិ អវិបរីតានុយោគតោ បគុតិ គណេត្វា, តថា សតិ
បញ្ចមការតោ វិសេសការតោ ច។

និយាមកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. បដិសម្ពិទ្ធាកថាវណ្ណានា

៤៣២-៤៣៣. សត្តំ ញ្ញាណន្តិ ឥទំ “អរិយាន”ន្តិ ឥមិនា ន វិសេសិតន្តិ
អធិប្បាយេនាហា “អនិយានម្បិ ហិ ញ្ញាណំ ញ្ញាណមេវា”តិ។ អថ វា ចាឡិយំ
អវិសេសេន សត្តំ ញ្ញាណន្តិ វុត្ថំ គហេត្វា ឯវមាហា។ អរិយស្ស ចេ ញ្ញាណន្តិ,
សោ បន បដិក្ខេបេយ្យាតិ អាហា “អនិយស្ស ឯតំ ញ្ញាណំ សន្ធាយា”តិ។

បដិសម្ពិទ្ធាកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ចិត្តាវម្មណកថាវណ្ណានា

៤៣៦-៤៣៨. វត្តព្រហ្មបដិញ្ញាតិ ជស្សរាម្មណោ ញាណំ វត្តតំ
ចេតោបរិយញ្ញាណានិ ឯវំ បវត្តា បដិញ្ញា។

ចិត្តារម្មណាកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. អនាគតញ្ញាណាកថាវណ្ណានា

៤៣៩-៤៤០. អនន្តរាគតេបិ ចិត្តញ្ញាណំ ឥច្ឆន្តិ, តត្ថ បន ខណបច្ចុប្បន្នេ
វិយ តាទិសេន បរិកម្មេន កតាចិ ញ្ញាណំ ឧប្បន្នេយ្យ។ តេនាហ “អនន្តរេ
ឯកន្តេនេវ ញ្ញាណំ នត្ថិ” តិ។

អនាគតញ្ញាណាកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. បដុប្បន្នញ្ញាណាកថាវណ្ណានា

៤៤១-៤៤២. “សត្តសម្មារេសុ អនិច្ចតោ ទិដ្ឋេស្វ” តិ វុត្តេ យំ ទស្សនភូតំ
ញ្ញាណំ, តម្បី សម្មារសភាវត្តា តថាទិដ្ឋំ សិយាតិ អត្តតោ អាបជ្ជតិ, ឯវំភូតំ
វេចនំ សន្ធាយាហ “អត្តតោ អាបជ្ជំវេចន” ន្តិ។ តំ បន យស្មា “តម្បី ញ្ញាណំ
អនិច្ចតោ ទិដ្ឋំ ហោតិ” តិ បដិជាននវសេន បវត្តំ, តស្មា “អនុជាននវេចន” ន្តិ វុត្តំ។
ភក្ក្កានុបស្សនានំ បពន្ធវសេន បវត្តមាណាទំ។

បដុប្បន្នញ្ញាណាកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. ផលញ្ញាណាកថាវណ្ណានា

៤៤៣-៤៤៤. ផលបរោបរិយត្តំ ផលស្ស ឧច្ចាវចតា។ ពលេនាតិ
ញ្ញាណាពលេន។

ដល់ព្រាណកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ចមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មហាបណ្ណាសកោ សមត្ថោ។

៦. ធម្មវគ្គោ

១. និយាមកថាវណ្ណានា

៤៤៥-៤៤៧. ឯតស្ស អរិយស្ស បុគ្គលស្ស។

និយាមកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បដិច្ចសមុប្បាទកថាវណ្ណានា

៤៤៨. ការណៈជ្ជន បិទតាតិ ការណៈភាវេន ព្យកិច្ចវណ្ណាកាវមាហា។ យោ
ហិ ធម្មោ យស្ស ធម្មស្ស យទា ការណំ ហោតិ, ន តស្ស តទា អញ្ញាថាភាវោ
អត្ថិ, សា ច អត្ថតោ ការណៈភាវោយេវាតិ “ការណៈភាវោយេវា”តិ អាហា។

បដិច្ចសមុប្បាទកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. និរោធសមាបត្តិកថាវណ្ណានា

៤៤៧-៤៤៩. សភាវធម្មតំ បដិសេធនិ តទុកយលក្ខណៈហិ តស្ស
សភាវធម្មស្ស អភាវា។ “វោទានម្បិ វុជ្ជាន”ន្តិ វចនតោ “វោទានញ្ច
វុជ្ជានបរិយាយោវា”តិ អាហា។ សភាវធម្មត្ថេ សិទ្ធិ សង្ខតវិទូរតាយ អសង្ខតំ
សិយាតិ អាហា “សភាវធម្មត្តាសាធកត្តា”តិ។

និរោធសមាបត្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ធម្មវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. សត្តមវគ្គោ

១. សង្កហិតកថាវណ្ណានា

៤៧១-៤៧២. សង្កហិតាតិ សង្កហណាទិវសេន សទ្ធិ គហិតា។ តេ បន
យស្មា ឯកវិធានាទិសាមញ្ញេន ពន្លាវិយ ហោត្តិ, តស្មា អាហា “សម្ពន្ធ” តិ។

សង្កហិតកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សម្មយុត្តកថាវណ្ណានា

៤៧៣-៤៧៤. អនុប្បវិសិតញ្ញានុប្បវិសនភារោ តេសំ ភេទេ សតិ យុទ្ធម្មយ្យ,
នាញ្ញាថាតិ ឧបមាភិន្ទនេន ឧបមេយ្យស្ស ភិន្ទតំ ទស្សេន្តោ “នាទត្តវវត្តា... បេ...
ទស្សេតី” តិ អាហា។

សម្មយុត្តកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. ចេតសិកកថាវណ្ណានា

៤៧៥-៤៧៧. ជស្សិកាទយោតិ ឯត្ថ អាទិ-សន្តោ វវត្តាវាចី។ តេន
ចិត្តប្បាទទេសនាយំ ទស្សិតប្បភេទា វេទនាទយោ គយ្ហន្តិ, ន តំសមុដ្ឋានា
រូបធម្មាតិ អាហា “ឯកុប្បាទតាទិវិហិតា សហជាតតា នត្ថី” តិ។

ចេតសិកកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. ទានកថាវណ្ណានា

៤៧៩. ដលទានការវឌ្ឍនត្ថន្តិ ដលទានសញ្ញាវឌ្ឍនត្ថំ។ ដលទានំ វុត្ថំ វិយ
ហោតីតិ ចិត្តេន ដលទានំ បធានការេ វុត្ថំ វិយ ហោតីតិ អត្ថោ។ អញ្ញថា
ទានភារោតិ ន សក្កា វុត្ថំ។ ទានភារោបិ ហិ “ទានំ អនិជ្ជដល”ន្តិអាទិនា
វុត្ថោយេវាតិ។ តន្តិវារណត្ថន្តិ ដលទាននិវារណត្ថំ។ ឯតន្តិ “ទានំ
អនិជ្ជដល”ន្តិអាទិវចនំ។ ភេសជ្ជាទិវសេន អាពាធានិជ្ជតា ទេយ្យធម្មស្ស
អនិជ្ជដលតាបរិយាយោ ទដ្ឋព្ពោ។

កថំ តថេវ សុត្ថំ សកវាទិបរវាទិវាទេសុ យុជ្ជតីតិ ចោទនាយ “ន បន
ឯកេនត្ថេនា”តិ វុត្ថំ វិភារេតុំ “ទេយ្យធម្មោវ ទាន”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ
និវត្តនបក្ខេយេវ ឯវ-កាវោ យុត្ថោ, ន សាធនបក្ខេ ទិដ្ឋម្បិ ទានការស្ស
ឥច្ឆិតត្ថា។ តេនាហ “ចេតសិកោវាតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, ទេយ្យធម្មោវ”តិ ច។
តេនេវាហ “ទិដ្ឋញ្ចិ ទានានន្តិអាទិ។ សន្តវការមោចនត្ថន្តិ សតិបិ ទានភារេ
សភាវសន្តវមោចនត្ថំ។ តេនាហ “ចេតសិកស្សា”តិអាទិ។

ទានកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. បរិភោគមយបុញ្ញកថាវណ្ណានា

៤៨៥. តស្សាលទ្ធិយាតិ បញ្ចន្ធិវិញ្ញាណានំ សមោធានំ ហោតីតិ លទ្ធិយា។
ឯតេសន្តិ វុត្ថមានចិត្តបរិភោគមយបុញ្ញានំ។

៤៨៦. អយំ វាទោ ហិយតិ បរិភោគស្សេវ អភាវតោ។ ចាគចេតនាយ ឯវ
បុញ្ញភារោ, ន ចិត្តវិប្បយុត្តស្ស។ ឯវន្តិ ឥមិនា បកាវេន, អបរិភុត្តេ ទេយ្យធម្ម
បុញ្ញភារោនាតិ អត្ថោ។ អបរិភុត្តេ ទេយ្យធម្មេ បុញ្ញភាវតោ ឯវ ហិ

បុព្វជនកាល ទិដ្ឋំ អរហា ហុត្វា បរិកុញ្ញន្តេ តម្បី បុព្វជនេ ទានមេវាតិ និដ្ឋិតំ។
បរវាទីបដិក្ខេបមុខេន សកវាទំ បតិជ្ជាបេតិ បឋមោ អត្តវិកប្បោ, ទុតិយោ បន
ឧបកមេវ សកវាទំ បតិជ្ជាបេតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។

បរិភោគមយបុញ្ញកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ឥតោទិន្នកថាវណ្ណានា

៤៨៨-៤៩០. តេនេវ ជីវរាទិទានេនាតិ អនុមោទនំ វិទា ទាយកេន
បរិត្តិតជីវរាទិទានេន។ តេនាហ “សយំកតេន កម្មុនាវិនាបី” តិ។ ឥមិនា
ការណេនាតិ អនុមោទិតត្ថាវ តេសំ តត្ថ ភោកា ឧប្បជ្ជន្តិតិ ឯតេន
ការណេន។ យទិ យន្តិអាទិ បរវាទិនោ លទ្ធិបតិជ្ជាបនាការទស្សនំ។ តត្ថ យទិ
ន យាបេយ្យំ, កមំ អនុមោទេយ្យំ, ចិត្តំ បសាទេយ្យំ, បីតី ឧប្បាទេយ្យំ,
សោមនស្សំ បដិលកេយ្យន្តិ ឯកេច្ឆ អញ្ញោ បេតេ អនុមោទនាទីនិ កត្វា
យាបេន្តេ ទិស្វា អនុមោទនាទីនិ ករោន្តិ, តស្មា តេ ឥតោ ទិន្នេន យាបេន្តិតិ
អធិប្បាយោ។

ឥតោទិន្នកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. បឋវីកម្មវិចារកោតិកថាវណ្ណានា

៤៩២. អត្តវរុដ្ឋេហិតិ ជស្សវរុដ្ឋេហិ។ ន ហិ សោ ឯវ តេន សម្មយុត្តោ ហោតិ។
សោតិ ជស្សមេវ បច្ឆាមសតិ។ សាវរុដ្ឋេនេតិ អារុដ្ឋេនសហិតេ, អារុដ្ឋេនំ បុរេចារិកំ
កត្វា ឯវ បរត្តនកេតិ អត្តោ។ កម្មុបនិស្សយភូតមេវាតិ យេន កម្មុនា
យថាវុត្តា ជស្សទយោ និព្ពត្តិតា, តស្ស កម្មស្ស ឧបនិស្សយភូតមេវ។
ទុក្ខស្សាតិ អាយតី ឧប្បជ្ជនកទុក្ខស្ស។ “មូលតណ្ហា” តិ ទស្សេតីតិ យោជនា,

តថា “ឧបនិស្សយភូត”ន្តិ ឯត្តាបិ។ កម្មាយុបាទស្ស ការណភូតា បុរិមសិទ្ធា
តណ្ហា កម្មស្ស ឧបនិស្សយោ, កត្វបចិតេ កម្មេ ភវាទីសុ នមនវសេន បវត្តា
ហិ វិចាកស្ស ឧបនិស្សយោ។

៤៩៣. ឱកាសកតុប្បន្នំ អខេបេត្វា បរិនិព្វានភារោ សកសមយវសេន
ចោទនាយ យុដ្ឋមានតា។

៤៩៤. កម្មេ សតីតិ ឥមិនា កម្មស្ស បថវីអាទិនំ បច្ចយតាមត្តមាហ, ន
ជនកត្តំ។ តេនាហ “តំសំវត្តនិកំ នាម ហោតី”តិ។

បថវីកម្មវិចាកោតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ជរាមរណំវិចាកោតិកថាវណ្ណានា

៤៩៥. ឯការម្មណាតិ ឥទំ អនាមម្មណាតាសាជនវសេន
សម្បយោគលក្ខណភាវស្ស ឧទ្ធជត្តា វុត្តំ, ន តស្សេវ
សម្បយោគលក្ខណត្តា។

៤៩៦. អព្យាកតានន្តិ វិចាកាព្យាកតានំ។ ឥតវត្ថ វត្ថព្ភមេវ នត្ថិ។

៤៩៧. តន្តិ “អបរិសុទ្ធវណ្ណតា ជរាយេវា”តិ វចនំ។

ជរាមរណំវិចាកោតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. វិចាកោវិចាកធម្មធម្មោតិកថាវណ្ណានា

៥០១. វិចាកោវិចាកស្ស បច្ចយោ ហោន្តោ អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ ហោតីតិ
អធិប្បាយេនាហ “យស្ស វិចាកស្ស វិចាកោ អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ ហោតី”តិ។

“តប្បជ្ជយាមិ អញ្ញស្ស វិចាកស្ស ឧប្បត្តិ សន្ទាយា” តិអាទិវចនតោ បន
ជាតិជរាមរណាទីនំ ឧបនិស្សយបច្ចយោតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ។ បុរិមបដិញ្ញាយាតិ
“វិចាកោវិចាកធម្មធម្មោ” តិ បដិញ្ញាយ។ ឥមស្ស ចោទនស្សាតិ “វិចាកោ ច
វិចាកធម្មធម្មោ ចា” តិអាទិនា បវត្ថស្ស ចោទនស្ស។

វិចាកោវិចាកធម្មធម្មោតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សត្តមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. អដ្ឋមវគ្គោ

១. ធលតិកថាវណ្ណានា

៥០៣-៥០៤. វណ្ណា ឯវ នីលាទិវសេន និភាតីតិ វណ្ណានិភា, វណ្ណាយតនន្តិ
អត្ថោ។ សណ្ឋានំ ទីយាទិ។

ធលតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. អន្តរាភវកថាវណ្ណានា

៥០៥. អន្តរជ្ជានានីតិ អន្តរិកជ្ជានានិ។ និវារកជ្ជានានិ ភិក្ខុត្វា ច អាកាសេន
ច គមនតោ។ យទិ សោភវានំ អន្តរា ន សិយាតិ សោ អន្តរាភវោ កាមភវានំ
ភវានំ អន្តរេ យទិ ន ភវេយ្យ។ ន នាម អន្តរាភវោតិ “សព្ពេន សព្ពំ នត្ថិ នាម
អន្តរាភវោ” តិ ឯវំ បវត្ថស្ស សកវាទិវចនស្ស បដិក្ខេបេ ការណំ នត្ថិ, តស្ស
បដិក្ខេបេ ការណំ ហទយេ វេបេត្វា ន បដិក្ខេបតិ, អថ ខោ តថា អនិច្ចន្តោ
កេវលំ លទ្ធិយា បដិក្ខេបតីតិ អត្ថោ។

៥០៦. ជាតីតិ ន ឥច្ឆតីតិ សម្ពុទ្ធា។

៥០៧. ឯវំ តំ តត្ថ ន ឥច្ឆតីតិ កាមភវាទីសុ វិយ តំ ចុតិបដិសន្ធិបរម្មវំ តត្ថ
អន្តរាភវាវត្ថាយ ន ឥច្ឆតិ។ សោ ហិ តស្ស ភាវិកវិនិព្វត្តកកម្មតោ ឯវំ បវត្ថី
ឥច្ឆតិ, តស្មា ជាតិជរាមរណានិ អនិច្ចតោ កុតោ ចុតិបដិសន្ធិបរម្មវា។ អយញ្ច
វាទោ អន្តរាភវាទីនំ ឯកច្ឆានំ វុត្តោ។ យេ “អប្បកេន កាលេន សត្តាហោនេវ វា
បដិសន្ធិ ចាបុណាតី” តិ វទន្តិ, យេ បន “តត្ថេវ ចរិត្វា អាយាតីតិ
សត្តសត្តាហានី” តិ វទន្តិ, តេហិ អនុញ្ញាតាវ ចុតិបដិសន្ធិបរម្មវាតិ តេ
អធុនាតនា ធម្មញ្ញា ចាឡិយំ “អន្តរាភវេ សត្តា ជាយន្តិ ជីយន្តិ មីយន្តិ ចវន្តិ
ឧបបជ្ជន្តីតិ? ន ហេវំ វត្ថុញ្ច” តិ អាគតត្តា។ យថា ចេតំ, ឯវំ
និរយូបកាទិភាវម្មិស្ស អធុនាតនា បដិជានន្តិ។ តថា ហិ តេ វទន្តិ “ឧទ្ធចំចាទោ
តុ នារកោ” តិ អាទិ។ តត្ថ យំ និស្សាយ បរវាទី អន្តរាភវំ នាម បរិកប្បេតិ, តំ
ទស្សេតុំ អជ្ជកថាយំ “អន្តរាភវិនិព្វាយីតិ សុត្តបទំ អយោនិសោ គហេត្វា” តិ
វុត្តំ។ ឥមស្ស ហិ “អវិហាទីសុ តត្ថ តត្ថ អាយុវេមជ្ឈំ អនតិក្កមិត្វា អន្តរា
អគ្គមគ្គាធិគមេន អនវសេសកិលេសបរិនិព្វានេន បរិនិព្វាយតិ,
អន្តរាភវិនិព្វាយី” តិ សុត្តបទស្ស អយមត្ថោ, ន អន្តរាភវក្ខតោតិ។ តស្មា វុត្តំ
“អន្តរាភវិនិព្វាយីតិ សុត្តបទំ អយោនិសោ គហេត្វា” តិ។

យេ បន “សម្ពវេសីតិ វចនតោ អត្ថេវ អន្តរាភវា។ សោ ហិ សម្ពវំ ឧបបត្ថី
ឯសតីតិ សម្ពវេសី” តិ វទន្តិ, តេហិ យេ ភូតាវ ន បុន ភវិស្សន្តិ, តេ ឱណាសវា
“ភូតានំ វា សត្តានំ វិតិយា” តិ ឯត្ថ “ភូតា” តិ វុត្តា។ តព្វិធុរតាយ
សម្ពវមេសន្តីតិ សម្ពវេសីនោ, អប្បហ័នភវសំយោជនត្តា សេក្ខា បុប្ផនា។
ចត្វសុ វា យោនីសុ អណ្ណាជជលាពុជា សត្តា យាវ អណ្ណាកោសំ វត្ថិកោសញ្ច ន
ភិន្នន្តិ, តាវ សម្ពវេសី នាម, អណ្ណាកោសតោ វត្ថិកោសតោ ច និក្ខន្តា ភូតា
នាម។ សំសេទជឡិបចាតិកា ច បឋមចិត្តក្ខណោ សម្ពវេសី នាម,
ធុតិយចិត្តក្ខណោតោ បដ្ឋាយ ភូតា នាម។ យេន វា ភិវិយាបថេន ជាយន្តិ, យាវ

តតោ អញ្ចំ ន ចាបុណ្ណិ, តាវ សម្ពវេសី នាម, តតោ បរំ ភូតា នាមាតិ វេ
ឧដុកេ ចាឡិអនុគតេ អត្ថេ សតិ កី អនិច្ចារិ តស្ស បត្តិយេន អន្តរាភវេន
អត្តភាវេន បរិកប្បិ តេន បយោជនន្តិ បដិក្ខិបិតញ្ច។

យំ បនេកេ “សន្តានវសេន បវត្តមាជានំ ធម្មានំ អវិច្ឆេទេន ទេសន្តវេសុ
ចាតុកាវោ ធិដ្ឋោ។ យថា តំ វិហិអាធិអវិញ្ញាណកសន្តានេ, វេ
សវិញ្ញាណកសន្តានេបិ អវិច្ឆេទេន ទេសន្តវេ ចាតុកាវេន ភវិតញ្ចំ។ អយញ្ច
នយោ សតិ អន្តរាភវេ យុដ្ឋតិ, នាញ្ចថា”តិ យុត្តិ វេទន្តិ, តេហិ ឥទ្ធិមតោ
ចេតោវសិប្បត្ថស្ស ចិត្តានុគតិកំ កាយំ អធិជ្ជហន្តស្ស ខណោន
ព្រហ្មលោកតោ ឥធូបសង្កមនេ ឥតោ វា ព្រហ្មលោកូបគមនេ យុត្តិ វត្តញ្ច។
យទិ សត្តត្ថវវិច្ឆិទ្ធទេសេ ធម្មានំ បវត្តិ ន ឥច្ឆិតា, យទិបិ សិយា “ឥទ្ធិមន្តានំ
ឥទ្ធិវិសយោ អចិន្តេយ្យ”តិ, តំ ឥធាបិ សមាជំ “កម្មវិចារកោ អចិន្តេយ្យ”តិ
វេចនតោ, តស្មា តំ តេសំ មតិមត្តមេវ។ អចិន្តេយ្យសភាវា ហិ សភាវធម្មា, តេ
កត្តចិ បច្ចយវសេន វិច្ឆិទ្ធទេសេ ចាតុកវន្តិ, កត្តចិ អវិច្ឆិទ្ធទេសេ ច។ តថា ហិ
មុខយោសាធិហិ បច្ចយេហិ អញ្ញាស្មី ទេសេ អាទាសបព្ពតបទេសាធិកេ
បដិពិម្ពបដិយោសាធិកំ និព្ពត្តមាជំ ធិដ្ឋន្តិ។

ឯត្ថាហា - បដិពិម្ពំ តាវ អសិទ្ធពត្ថា អសទិសត្ថា ច ន និទស្សនំ។ បដិពិម្ពញ្ច
នាម អញ្ញាទេវ រូបន្តំ ឧប្បជ្ឈតីតិ អសិទ្ធមេតំ។ សិទ្ធិយម្បិ អសទិសត្ថា ន
និទស្សនំ សិយា ឯកស្មី ហនេ ទិដ្ឋំ សហហនាភាវតោ។ យត្ថេវ ហិ អាទាសរូបំ
បដិពិម្ពរូបញ្ច ទិស្សតិ, ន ច ឯកស្មី ទេសេ រូបទ្វយស្ស សហភាវោ យុត្តោ
និស្សយភូតទេសតោ, អសទិសព្វោតំ សន្ធានតោ។ ន ហិ មុខស្ស
បដិពិម្ពសន្ធានភូតំ អាទាសសន្ធានសម្ពន្ធពត្ថា សន្ធានំ ឧទ្ទិស្ស អវិច្ឆេទេន
ទេសន្តវេ ចាតុកាវោ វុច្ឆតិ, ន អសន្តានន្តិ អសមាជមេវ តន្តិ។

តត្ថ យំ វុត្ថំ “បដិពិម្ពំ នាម អញ្ញានេវ រូបន្តំ ឧប្បជ្ជតីតិ អសិទ្ធិំ ឯកស្មី ឋានេ ទ្វិន្នំ សហឋានភាវតោ”តិ, តយិធំ អសន្តានមេវ សហឋានំ ចោទិតំ ភិទ្ទនិស្សយត្តា។ ន ហិ ភិទ្ទនិស្សយានំ សហឋានំ អត្ថិ។ យថា អនេកេសំ មណីធិចាធិនំ បកាវុបំ ឯកស្មី បទេសេ បវត្តមាទំ អន្តិមាទតាយ និរន្តរតាយ ច អភិទ្ទដ្ឋានំ វិយ បញ្ញាយតិ, ភិទ្ទនិស្សយត្តា បទ ភិទ្ទដ្ឋានមេវ តំ, គហណាវិសេសេន តថាអភិទ្ទដ្ឋានមត្តំ, ឯវំ អាទាសរូបបដិពិម្ពរូបេសុបិ ទដ្ឋព្ភំ។ តាទិសបច្ចយសមវាយេន ហិ តត្ថ តំ ឧប្បជ្ជតិ ចេវ វិគច្ឆតិ ច, ឯវំ ព្យោតំ សម្បជ្ជិតព្ភំ ចក្កវិញ្ញាណស្ស គោចរភាវុបគមនតោ។ អញ្ញាថា អាហារកេន វិជាបិ បញ្ញាយេយ្យ, ចក្កវិញ្ញាណស្ស វា ន គោចរោ វិយ សិយា។ តស្ស បទ សាមគ្គិយា សោ អាទុកាវោ, យំ តថា ទស្សនំ ហោតីតិ។ អចិន្តេយ្យា ហិ ធម្មានំ សាមគ្គិយភេទោតិ វទន្តេនបិ អយមេវត្ថោ សាធិតោ ភិទ្ទនិស្សយស្សបិ អភិទ្ទដ្ឋានស្ស វិយ ឧបដ្ឋានតោ។ ឯតេនេវ ឧទកាធិសុ បដិពិម្ពរូបភាវចោទនា បដិក្ខិត្តា វេទិតព្ភា។

សិទ្ធវេ ច បដិពិម្ពរូបេ តស្ស និទស្សនភាវោ សិទ្ធវាយេវ ហោតិ ហេតុផលានំ វិច្ឆិន្នទេសតាវិភាវនតោ។ យំ បទ វុត្ថំ “អសទិសត្តា ន និទស្សន”ន្តិ, តទយុត្តំ។ កស្មា? ន ហិ និទស្សនំ នាម និទស្សិតព្ពេន សព្ពទា សទិសមេវ ហោតិ។ ចុតិក្ខន្ធាធានតោ វិច្ឆិន្នទេសេ ឧបបត្តិក្ខន្ធា ចាតុកវន្តីតិ ឯតស្ស អត្ថស្ស សាធនត្ថំ មុខរូបតោ វិច្ឆិន្នេ ឋានេ តស្ស ផលភូតំ បដិពិម្ពរូបំ និព្ពត្តតីតិ ឯត្ថ តស្ស និទស្សនត្ថស្ស អធិប្បតត្តា។ ឯតេន អសន្តានចោទនា បដិក្ខិត្តា វេទិតព្ភា។

យស្មា វា មុខបដិពិម្ពរូបានំ ហេតុផលភាវោ សិទ្ធវោ, តស្មាបិ សា បដិក្ខិត្តាវ ហោតិ។ ហេតុផលភាវសម្ពន្ធនេសុ ហិ សន្តានវោហារោ។

យថាវុត្តដ្ឋីហិការណេហិ បដិពិម្ពំ ឧប្បជ្ជតិ ពិម្ពតោ អាទាសតោ ច, ន ចេវំ
ឧបបត្តិកូន្ទានំវិច្ឆិន្ទទេសុប្បត្តិ។ យថា ចេត្ត បដិពិម្ពរូបំ និទស្សិតំ, វេ
បដិយោសទីបមុទ្ធានយោបិ និទស្សិតញា។ យថា ហិ បដិយោសទីបមុទ្ធានយោ
សទ្ធាទិហេតុកា ហោន្តិ, អញ្ញាត្រ អគន្ធា ហោន្តិ, វេមេវ ឥទំ ចិត្តន្តិ។

អបិចាយំ អន្តរាភវេវាទី វេ បុច្ឆិតតោ - យទិ “ធម្មានំវិច្ឆិន្ទទេសុប្បត្តិ ន
យុត្តា” តិ អន្តរាភវេ បរិកប្បិតោ, រាហុអាទិនំ សវីរេ
កថមនេកយោជនសហស្សន្តរិកេសុ ចាទដ្ឋានហនយដ្ឋានេសុ
កាយវិញ្ញាណមនោវិញ្ញាណុប្បត្តិ វិច្ឆិន្ទទេសេ យុត្តា។ យទិ
វេកសន្តានភាវតោ, ឥធាបិ តំសមាទំ។ ន ចេត្ត អរូបធម្មភាវតោ អលំ
បរិហារាយ បញ្ចវេកាវេ រូចារូបធម្មានំ អញ្ញាមញ្ញំ សម្ពុត្តា។ វុត្តមាទេហិ តាវ
បច្ចយេហិ វិច្ឆិន្ទទេសេ ជលស្ស ឧប្បត្តិ សិទ្ធា, កិមជ្ឈំ បន អតីតេហិ
បញ្ចវេកាវេហិ។ យត្ថ វិចាកវិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ, តត្ថស្ស
និស្សយភូតស្ស វុត្ថស្ស សហភាវីនញ ខន្ទានំ សម្ពុត្តិ លទ្ធាកាសេន
កម្មនា និព្វត្តិយមាទស្ស អវសេសបច្ចយន្តរសហិតស្ស វិចាកវិញ្ញាណស្ស
ឧប្បត្តិយំ នាលំ វិច្ឆិន្ទទេសតាវិពន្ទាយ។ យថា ច
អនេកកប្បសហស្សន្តរិកាបិ ចុតិកូន្ទា ឧបបត្តិកូន្ទានំ អនន្តរបច្ចយោតិ ន
កាលទ្វតា, វេ អនេកយោជនសហស្សន្តរិកាបិ តេ តេសំ អនន្តរបច្ចយោ
ហោន្តិតិ ន ទេសទ្វតា។ វេ ចុតិកូន្ទនិរោធានន្តំ ឧបបត្តិដ្ឋានេ
បច្ចយន្តរសមវាយេន បដិសន្ធិកូន្ទា ចាតុភវន្តិតិ នត្ថវ អន្តរាភវេ។ អសតិ ច
តស្មី យំ តស្ស កេចិ “ភាវិកវិនិព្វត្តកកម្មនោ តតោ វេ
ភាវិបុរិមកាលភវាការោ សជាតិសុទ្ធជិព្វចក្កកោចរោ អហិនិជ្រិយោ កេនចិ
អប្បដិហតកមនោ គន្ធាហារោ” តិ វេមាទិការណាការាទី វេល្លោន្តិ, តំ
វេញ្ញាតនយស្ស រស្សទីយសាមតាទិវិវាទនិសន្តិ វេទិតព្ពំ។

អន្តរាភក្ត្រកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. កាមគុណកថាវណ្ណានា

៥០០. សង្ខេបីតិ កុសលាកុសលកូន្មានយោបិ។ តេសម្បី ហិ
អាលម្ពនត្តិកតាលកូណាស្ស កត្តកម្មតាធន្តស្ស វសេន សិយា កមនជ្ជតាតិ
អធិប្បាយោ។ ធាតុកថាយំ “កាមភវោ បញ្ចហិ ខន្ធហិ ឯកានសហិ
អាយតនេហិ សត្តវសហិ ធាតុហិ សង្កហិតោ។ កតិហិ អសង្កហិតោ? ន
កេហិចិ ខន្ធហិ ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា អសង្កហិតោ”តិ
អាគតត្តា អាហ “ឧបាទិន្នកូន្មានមេវ កាមភវភាវោ ធាតុកថាយំ
នស្សិតោ”តិ។ បញ្ចាតិ គណនបរិច្ឆេទោ, តទញ្ញគណននិវត្តនត្តោតិ “បញ្ច
កាមគុណា”តិ វចនំ តតោ អញ្ញេសំ តញ្ញាវំ និវត្តេតិ អាហ “បញ្ចោវ
កាមកោដ្ឋាសា កាមោតិ វុត្តា”តិ។ តតោ ឯវ កាមធាតុតិ វចនំ ន អញ្ញាស្ស
នាមំ, តេសំយេវ នាមន្តិ អត្តោ។ តយិទំ បរវាទិនោ មតិមត្តន្តិ វុត្តំ “ឥមិនា
អធិប្បាយេនា”តិ។ ឯវំ វចនមត្តន្តិ ឯវំ “បញ្ចមេ កាមគុណា”តិ វចនមត្ត
និស្សាយ, ន បនត្តស្ស អវិបរីតំ អត្តន្តិ អត្តោ។

កាមគុណកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. រូបធាតុកថាវណ្ណានា

៥០៥-៥០៦. រូបធាតុតិ វចនតោតិ “កាមធាតុរូបធាតុអរូបធាតុ”តិ ឯត្ត
រូបធាតុតិ វុត្តត្តា។ រូបិធម្មេហោវាតិ រុប្បនសភាវេហិយេវ ធម្មេហិ។ “តយោមេ
ភវា”តិអាទិនា បរិច្ឆិន្នាតិ តយោមេ ភវា, តិស្សោ ធាតុយោតិ ច ឯវំ បរិច្ឆិន្នា។
“ធាតុយា អាគតជ្ជានេ ភវេន បរិច្ឆិន្និតព្ពំ, ភវស្ស អាគតជ្ជានេ ធាតុយា

បរិច្ឆ័ត្តត្ថ”និង ហិរុត្ថំ, តស្មា កាមរូចារូចារចរជម្ពារ តំតំភុម្មការេន បរិច្ឆ័ត្តា
ឯវិរុត្ថា។

រូបធាតុកម្រាស់ឈ្នួល ជំងឺតា។

៦. អរូបធាតុក៏ដាច់ស្រឡាតា

៥០៧-៥០៨. បុរិមកថាយន្ត្រ, បដាតុកថាយំ។ អរិសេសេនាតិ
បរត្ថិដ្ឋានរិសេនរិសេសំ អកត្វា។

អរូបធាតុក៏ជាវណ្ណៈដ៏ស្រស់។

៧. រូបធាតុយោគាវាយតនកថាវណ្ណាន

៥១៩. ឱកាសភាវណាតិ វត្ថុភាវណៈ។ តថាវិជ្ជា យាណាទិអាការំ។

រូបធាតុយ៉ាងអាយតនក្សារណ្ឌនា នឹងតា។

៨. អរូបេយ្យកថាវណ្ណា

៥២៤-៥២៦. និស្សរណំ នាម និស្សតិព្រ្មេ សតិ ហោតិ, ន អសតិ, តស្មា
 “អរូបកវេ សុខុមរូបំ អត្ថិ, យតោ និស្សរណំ តំ អារុប្ប”ន្តិ អាហ។

អរូបេរូបកថាវណ្ណា នង្គតា។

៤. របៀបកម្មន្តិកជារណ្តា

៥២៧-៥៣៧. បកប្បយមាណតិ បកាវេហិ កប្បយមាណា អត្តនោ
សម្មយុត្តានញ្ចា កិច្ចំ សមត្ថយមាណា។ តេនាហ “សម្មយុត្តេសុ អធិកំ ព្យាចារំ
កុរុមាណ” តិ។

រូបំ កម្មន្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. ជីវិតិន្ទ្រិយកថាវណ្ណានា

៥៤០. អន្តំ គហេត្វា វទតីតិ “អត្តិ អរូបធម្មានំ អាយុ វិចិត្តិ យបនា យាបនា
និរិយនា វត្តនា ចាលនា, អត្តិ អរូបជីវិតិន្ទ្រិយ” ន្តិ តស្មី បញ្ចេ “អត្តិ
អរូបជីវិតិន្ទ្រិយ” ន្តិ ឥមំ អន្តំ បរិយោសានំ គហេត្វា វទតិ។ វត្ថុំ យុត្តោ
សមុទាយស្ស ឥន្ទ្រន្តោ តទរិយវស្ស ឥន្ទ្រតីតិ។ ន ហិ អវយវេហិ វិនា សមុទាយោ
នាម អត្តិ។

៥៤១. តមេវាតិ អរូបំ ចិត្តវិប្បយុត្តមេវ។

៥៤២. តនាបីតិ សមាបជ្ជនវុដ្ឋានកាលេបិ។

៥៤៤-៥៤៥. សោ យុត្តោ ទិដ្ឋំ រូចារូបជីវិតិន្ទ្រិយានំ សកសមយេ ឥន្ទ្រតត្តា។

ជីវិតិន្ទ្រិយកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. កម្មហេតុកថាវណ្ណានា

៥៤៦. “ចាលោកិចាតកម្មស្ស ហេតុ” តិអាទិកស្ស បរិហានិកថាយំ
អនាគតត្តា យោ តត្ថ អាគតនយោ, តមេវ ទស្សន្តោ “សេសន្តិ... បេ.... វទតី” តិ
អាហា។ សម្មជិន្ននវចនន្តិ សម្មជិន្នាបនវចនំ។ តំ បរវាទី។
តំតំលទ្ធិសម្មជិន្នាបនំ វា កាហាបនន្តិ ទស្សន្តោ “បក្ខ” ន្តិអាទិមាហា។

កម្មហេតុកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. នវមវគ្គោ

១. អានិសំសទស្សវីកថាវណ្ណានា

៥៤៧. ទដ្ឋព្ភស្ស អាទីនវតោ អានិសំសតោ ច យទិបិ បរវាទិនា បច្ឆា
នាជាចិត្តវសេន បដិញ្ញាតំ, បុព្វេ បន ឯកតោ កត្វា បដិជានិ, ន ច តំ លទ្ធិ
បរិច្ឆជិ។ តេនស្ស អធិប្បាយមទ្ធនំ យុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។ តេនេវាហ “អនិច្ច...បេ....
បដិញ្ញាតត្តា”តិ។ អារម្មណាវសេនាតិ អារម្មណាករណាវសេន, ន
កិច្ចនិប្បត្តិវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ ឥទំ អានិសំសកថានុយុញ្ញនំ
អានិសំសទស្សនព្វា។ ញ្ញាណំវិបស្សនា បដិវេធស្វាណស្សវិយ
អនុពោធស្វាណស្សបិ យថាវហំ បរត្តិនិវត្តិសុ កិច្ចករណំ យុត្តន្តិ
អធិប្បាយោ។

អានិសំសទស្សវីកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. អមតារម្មណកថាវណ្ណានា

៥៤៩. ឯវមាទិនា សុត្តកយេនាតិ ឯត្ថ អាទិ-សទ្ធន “អនាសវព្វា វោ, ភិក្ខុវេ,
ធម្មំ ទេសេស្សមិ អនាសវតាមិនិព្វា បដិបទ”ន្តិអាទីនិ សុត្តបទានិ សង្គណ្ហាតិ។

អមតារម្មណកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. រូបសារម្មណន្តិកថាវណ្ណានា

៥៥២-៥៥៣. “តទប្បតិដ្ឋំ អនាម្បណា”ន្តិអាទីសុ បច្ចយត្ថោ អាម្បណា-
សន្តោ។ “រូចាយតនំ ចក្កវិញ្ញាណធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញោ ធម្មានំ
អាម្បណាបច្ចយេន បច្ចយោ”តិអាទីសុ ឡុល្លេដ្ឋាតិ អាហា “បច្ចយេដ្ឋា
ឡុល្លេដ្ឋា”តិ។ ឯវំវិភាគវិជ្ជមានេតិ តត្ថ បច្ចយាយត្តុត្តិកា បច្ចយេដ្ឋា,
នណ្ឌារដ្ឋអាទិវិយ ទុព្ពលស្ស ចិត្តចេតសិកានំ អាលម្ពិតព្ពតាយ ឧបត្ថម្ភនដ្ឋា
ឡុល្លេដ្ឋា។ វិសេសាការំ បច្ចយការសាមញ្ញេន កប្បេត្វាវា។

រូបសាម្បណាន្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. អនុសយាអនាម្បណាតិកថាវណ្ណានា

៥៥៤-៥៥៦. “ឥមស្មី សតី”តិ ឥមិនា មគ្គេន អនិរុទ្ធតាបិ សង្កហិតាតិ អាហា
“អប្បហ័នត្តាវ អត្ថិតិ វុច្ឆតិ”តិ។ ន បនវិជ្ជមានត្តាតិ អវធារណេន និវត្តិតំ
នស្សេតិ, វិជ្ជមានត្តា ធរមានត្តា ខណត្តយសមដ្ឋិការតោតិ អត្ថោ។

អនុសយាអនាម្បណាតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. ញាណំអនាម្បណាន្តិកថាវណ្ណានា

៥៥៧-៥៥៨. យស្ស អធិគតត្តា អរហតោ បរិញ្ញេយ្យាទីសុ អនវសេសតោ
សម្មាហោវិតតោ, តំ អគ្គមគ្គញាណំ សន្ធាយ “មគ្គញាណស្ស”តិ វេទន្តិ។
យស្មា តស្ស សព្ពស្ស សតោការិតាវិយ សម្បជានការិតា, តស្មា តេន
ញាណេន សោ ញាណី។ សតិបញ្ញាវេបុល្លប្បត្តោ ហិ សោ ឧត្តមបុរិសោ។

ញាណំអនាម្បណាន្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. វិតក្កានុបតិកថាវណ្ណានា

៥៦២. ធូរិយីតិ ធូរិយីវិសេសេហិ, វិសេសេនវិសេសំ អកត្វាតិ អត្ថោ។

វិតក្កានុបតិកកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. វិតក្កវិច្ឆារសទ្ធកថាវណ្ណានា

៥៦៣. សព្ពសោតិ សព្ពប្បការតោ, សោ បន បកាវោ

បវត្តិជ្ជានកាលវសេន គហោតញ្ចាតិ អាហា “សព្ពត្ថ សព្ពនា វា” តិ។ តេ ច
ហានកាលា “វិតក្កយតោ” តិ អាធិវចនតោ ចិត្តវិសេសវសេន គហោតញ្ចាតិ វុត្ថំ
“សវិតក្កចិត្តសូ” តិ។ “វិតក្កត្វា វាចំ ភិន្នតិ” តិ សុត្ថបទំ អយោនិសោ គហោត្វា
“វិតក្កវិច្ឆារមត្តំ សធូរោ” តិ អាហា។

វិតក្កវិច្ឆារសទ្ធកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. នយថាចិត្តស្សវាចាតិកថាវណ្ណានា

៥៦៥. មុសាវាទោ ន ហោតិ តិ វុត្ថំ អនាបត្តិ តិ សម្ពុន្នោ។

នយថាចិត្តស្សវាចាតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. អតីតាណាគតសមន្នាគតកថាវណ្ណានា

៥៦៨-៥៧០. សមន្នាគតបញ្ញត្តិយាតិ សមន្និការបញ្ញត្តិយា។ តេនេវាហា
“បច្ចុប្បន្នធម្មសមន្និ សមន្នាគតោតិ វុច្ឆតិ” តិ។ បដិលាភបញ្ញត្តិយាតិ
អធិគមនបញ្ញត្តិយា។ អយន្តិ “សមន្នាគតោ” តិ វុច្ឆមានបុគ្គលស្ស យោ តថា
វត្តញ្ញាការោ, អយំ សមន្នាគតបញ្ញត្តិ នាម។ វសេនយោ សេសេសុបិ។

អតីតាណាគតសមន្នាគតកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

នវមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. ធម្មមវគ្គោ

១. និរោធកថាវណ្ណានា

៥៧១-៥៧២. សកសមយេ “បុរិមចិត្តស្ស និរោធនន្តរំ បច្ឆិមចិត្តំ
ឧប្បជ្ជតី”តិ ឥច្ឆិតំ, បរវាទី បន “យស្មី ខណោ ភវន្តចិត្តំ, តស្មីយេវ ខណោ
កិរិយមយចិត្តំ ឧប្បជ្ជតី”តិ វទតិ។ ឯវំ សតិ បុរិមបច្ឆិមចិត្តានំ សហភារោបិ
អនុញ្ញាតោ ហោតិ។ តេនាហ “ភន្តក្ខណោន សហោវា”តិ។ តថា ច សតិ
វិចាកកិរិយក្ខន្ធានំវិយ កិរិយវិចាកក្ខន្ធានំវិចាកវិចាកក្ខន្ធានំ
កិរិយ កិរិយក្ខន្ធានញ្ច វុត្តនយេន សហភារោ វត្តញ្ញាតិ ឥមមត្តំ ឧស្សេន្តោ
“ភវន្តចិត្តស្ស”តិ អាទិមាហ។ តត្ថ ឧបបត្តិភវភារេន ឯសិយា ឥច្ឆិតញ្ញាតិ
ឧបបត្តសិយាវិចាកក្ខន្ធា, តេ ច យេតុយ្យេន ភវន្តបរិយាយកាតិ
អជ្ឈកថាយំ វុត្តំ “ឧបបត្តសិយន្តិ សង្ខំ គតស្ស ភវន្តចិត្តស្ស”តិ។
អាទិបរិយោសានមត្តញ្ញា តស្ស បដិសន្ធិបុតិចិត្តំ, តទារម្មណំ ភវន្តន្ទេវ វុច្ឆតីតិ។
ចក្កវិញ្ញាណាធិនំ កិរិយាវេមជ្ឈេ បតិគត្តា កិរិយាចតុក្ខន្ធក្ខហណោន
គហណំ យុត្តន្តិ វុត្តំ។ ចក្កវិញ្ញាណាធិនន្តិ ហិ អាទិ-សទ្ទេន ន
សោតវិញ្ញាណាធិនំយេវ គហណំ, អថ ខោ សម្បជ្ជិច្ឆនសន្តិវណ្ណានម្បីតិ ទដ្ឋព្ភំ។

និរោធកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. បញ្ចវិញ្ញាណាសមម្ពីស្សមគ្គកថាវណ្ណានា

៥៧៦. លក្ខណន្តិ បញ្ចវិញ្ញាណានំ
ឧប្បន្នារម្មណតាធិអវិតថេកប្បការតាលក្ខណំ។ កាមំ មនោវិញ្ញាណំ

អវត្តកម្មិ ហោតិ, សវត្តកត្តេ បន តម្បិ ឧប្បន្នវត្តកមេវ។ តថា ហិ ចាឡិយំ
បបនាយំ “បញ្ចវិញ្ញាណា ឧប្បន្នារម្មណា”ត្រូវ វុត្តំ។ មនោវិញ្ញាណាស្សបិ
ឧប្បន្នវត្តកតាបរិយាយោ អត្ថិតិ “បញ្ចវិញ្ញាណា”តិ អវត្ថា “ធិវិញ្ញាណា
ឧប្បន្នវត្តកា”តិ វុត្តេ “នោ ច វត វេ វត្តព្កេ បញ្ចវិញ្ញាណាសមដ្ឋិស្ស អត្ថិ
មគ្គការវនា”តិ វុត្តំ ន សក្កាតិ ធស្សេន្តោ អាហា “ធិវិញ្ញាណា...បេ....
អធិប្បត”ត្ថិ។

៥៧៧. “អនិមិត្តំ សុញ្ញតំ អប្បណិហិត”ត្ថិ និព្វានស្ស តេ បរិយាយា។
ចក្ខុវិញ្ញាណាស្ស អនិមិត្តតាហិការេ សុញ្ញតារម្មណតាបិ សិយាតិ វុត្តំ “តទេវ
សុញ្ញតន្តិ អធិប្បាយោ”តិ។

បញ្ចវិញ្ញាណាសមដ្ឋិស្សមគ្គកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចវិញ្ញាណាសាគោតាតិកថាវណ្ណានា

៥៨៤-៥៨៦. សា បន នមិទ្ធា បវត្ថិ។ អារម្មណាប្បការគ្គហណន្តិ
អារម្មណាស្ស ឥដ្ឋានិដ្ឋប្បការស្ស គហណំ។ យេន អារម្មណាប្បការគ្គហណេន
កុសលចិត្តស្ស អលោភាធិហិ សម្មយោគោ អកុសលចិត្តស្ស លោភាធិហិ
សម្មយោគោ ហោតិ, សោ អាគោតាតិ ធស្សេតិ។

បញ្ចវិញ្ញាណាសាគោតាតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ធូហិសីលេហិតិកថាវណ្ណានា

៥៨៧-៥៨៩. អប្បវត្តិនិរោធបន្តិ អនុប្បាទនិរោធំ។ សីលស្ស វីតិក្កមោយេវ
និរោធនា សីលវីតិក្កមនិរោធនា។ និព្វានំ ខណិកនិរោធំ សល្លក្ខេន្តោ។

ឪហ៍ស៊ីលេហ៍តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. សីលំអចេតសិកន្តិកថាវណ្ណានា

៥៩០-៥៩៤. ឋិតេន អវិនដ្ឋេន។ ឧបចយេនាតិ សីលក្ខតេន កម្មបចយេន។
“ធានំ អចេតសិក”ន្តិ កថាយំ វុត្តនយេនាតិ យថា “ន វុត្តត្ថំ ចេតសិកោ ធម្មោ
ធានន្តិ? អាមន្តា។ ធានំ អនិដ្ឋជលន្តិ... បេ... តេន ហិ ចេតសិកោ ធម្មោ ធាន”ន្តិ
ចាឡិ បវត្តា, ឯវំ តទនុសារេន “ន វុត្តត្ថំ ចេតសិកំ សីលន្តិ? អាមន្តា។ សីលំ
អនិដ្ឋជល”ន្តិ អាធិនា សីលស្ស ចេតសិកភាវសាធកានិ សុត្តបធានិ ច អានេត្វា
តទត្តទស្សនវសេន អចេតសិកោ រូបាធិធម្មោ អាយតី វិចាកំ ទេតិ។ យទិ សោ
សីលំ កវេយ្យ, វិនា សំវរសមាធានេន វិនា វិរតិយា សីលវា នាម សិយា។ យស្មា
បន សមាធានចេតនា វិរតិ សំវរេ សីលំ, តស្មា “សីលំ ឥដ្ឋជលំ
កន្តជល”ន្តិ អាធិនា យោជនា កាតញ្ញាតិ ឥមមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ “វុត្តនយេនា”តិ,
វុត្តនយានុសារេនាតិ អត្តោ។ យស្មា បន ចាឡិយំ យថា “សីលំ អចេតសិក”ន្តិ
កថា អាគតា, តថា “ធានំ អចេតសិក”ន្តិ វិសុំ អាគតា កថា នត្តិ, តស្មា “សា
បន កថា មគ្គិតញ្ញា”តិ វុត្តំ។

សីលំអចេតសិកន្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. សមាធានហេតុកថាវណ្ណានា

៥៩៨-៦០០. សមាធានហេតុកថាយំ “ជស្សោ ទេតិ”តិ អារភិត្វា យាវ
កណ្តាសុក្កសប្បដិភាគា ធម្មា សម្មឌីការំ អាគច្ឆន្តិតិ
អាមរោចាធិសុត្តាហរណញ្ញាតិ ឯត្តកមេវ បរិភោគកថាយ សទិសន្តិ អាហា
“សមាធាន... បេ... ទដ្ឋញ្ញា”តិ។

សមាធានហេតុកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. អវិញ្ញត្តិទុស្ស័យល្បន្តិកថាវណ្ណានា

៦០៣-៦០៤. មហាភូតានិ ឧបាទាយ បវត្តោ អញ្ញចិត្តកូលោបិ លព្ភមនោ កុសលាកុសលានុពន្លោ អវិញ្ញត្តិតិ អយំ វាទោ “ចិត្តវិប្បយុត្តោ អបុញ្ញបទយោ” តិ ឥមិនា សង្កហិតោតិ តតោ អញ្ញានុពន្លាយំ “អាណត្តិយា” តិ អាទិ វុត្តន្តំ តំ ទស្សេតុំ “អាណត្តិយា... បេ... អធិប្បាយោ” តិ វុត្តំ។ តត្ថ អាណត្តោ យទា អាណត្តភាវេន វិហឹសាទិកិរិយំ សាដេតិ, តទា អាណត្តិយា ចាណាតិចាតាជីសុ អង្គភាវោ វេទិតញ្ញោ។ សា បដាណត្តិ ចារិវាសិកភាវេន វិញ្ញត្តិវហិតា នាម ហោតីតិ បវវាទិនោ អធិប្បាយោ, តំ ទស្សេតុំ “ឯកស្មី ទិវសេ” តិ អាទិ វុត្តំ។

អវិញ្ញត្តិទុស្ស័យល្បន្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទសមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទុតិយោ បណ្ណាសកោ សមត្តោ។

១១. ឯកាទសមវគ្គោ

៤. ញាណកថាវណ្ណានា

៦០៤-៦០៥. “អនូកា” តិ វុត្តា

បុព្វសេលិយអបរសេលិយរាជគិរិកសិទ្ធត្ថិកាបិ យេតុយ្យេន មហាសង្ឃិកា ឯវាតិ វុត្តំ “បុព្វេ... បេ... ភវេយ្យ” តិ តត្ថ អញ្ញេតិ វចនំ ទិដ្ឋន្តំ កថានំ ឧដ្ឋវិបច្ឆនីកភាវតោ។ បុរិមកានញ្ញំ ចក្កវិញ្ញាណាទិសមង្គី “ញាណី” តិ វុច្ឆតិ,

ឥមេសំ សោ ឯវ “ញាណី”តិ ន វត្តព្រោតិ វុត្តោ។ រាគវិគមោ រាគស្ស សមុច្ឆិន្ទំ,
តថា អញ្ញាណវិគមោ។ យថា សមុច្ឆិន្ទាវិជ្ជោ “ញាណី”តិ, បដិបក្ខតោ
“អញ្ញាណី”តិ, ឯវ អសមុច្ឆិន្ទាវិជ្ជោ “អញ្ញាណី”តិ, បដិបក្ខតោ “ញាណី”តិ
វុត្តោ។ អញ្ញាណស្ស វិគតត្តា សោ “ញាណី”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ, ន បន សតតំ
សមិតំ ញាណស្ស បវត្តនតោតិ អធិប្បាយោ។

ញាណកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ឥទ្ធិពលកថាវណ្ណានា

៦២០-៦២៤. យស្មី អាយុកប្ប្ប កម្មក្ខយេន មរណំ ហោតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ
“កម្មស្ស វិចាកវសេនា”តិ, យស្មី បន អាយុក្ខយេន មរណំ ហោតិ, តំ សន្ធាយ
“វស្សគណនាយា”តិ។ តត្ថ “ន ច តាវ កាលំ ករោតិ, យាវ ន តំ ចាបកម្មំ ព្យដ្ឋិ
ហោតី”តិ (ម. និ. ៣.២៥០; អ. និ. ៣.៣៦) វចនតោ យេតុយ្យេន និរយេ
កម្មក្ខយេន មរណំ ហោតីតិ អាហា “កម្មស្ស វិចាកវសេន វាតិ និរយំវ
សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ។ “វស្សសតំ វស្សសហស្សំ វស្សសតសហស្សានី”តិអាទិនា
មនុស្សានំ ទេវានា អាយុបរិច្ឆេទវចនតោ យេតុយ្យេន តេសំ អាយុក្ខយេន
មរណំ ហោតីតិ វុត្តំ “វស្សគណនាយ វាតិ មនុស្ស ចាតុមហារាជិកាទិទេវេ
ច សន្ធាយា”តិ។ “វុត្ត”ន្តិ អាទេត្វា យោជេតព្ពំ។

ឥទ្ធិពលកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. សមាធិកថាវណ្ណានា

៦២៥-៦២៦. សមំ វបបនជ្ជនាតិ សមំ វិសមំ លីនុទ្ធព្វាទី បដិពាហិត្វា,
វិក្កេបមេវ វា វិទ្ធិសេត្វា វបបនជ្ជន។ “ចិត្តសន្តតិ សមាធិ”តិ វទន្តេន តស្ស

ចេតសិកកាវោ បដិក្ខត្តោ ហោតីតិ អាហា “ចេតសិកន្តំ អត្ថីតិ
អគ្គហេតុ” តិ។ ភាវនាយ អាហិតវិសេសាយ ឯកគ្គតាយ
វិជ្ជមានវិសេសបដិក្ខតោ ធនំ, សោ បនស្ស អនាហិតវិសេសាយ ឯកគ្គតាយ
សាមញ្ញោនាតិ អាហា “សាមញ្ញមត្តោ” តិ។

សមាធិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. ធម្មជ្ជិតតាកថាវណ្ណានា

២២៧. អវិជ្ជាយ យា បិតតាតិ អវិជ្ជាយ សម្ពាទនំ អនន្តរបច្ចយភាវេ យា
និយតតា ធម្មនិយាមតាសម្ពាទនា, យា បិតសភាវតា និប្បន្នា, ន
ធម្មមត្តតាជ្ជិតតាយ និប្បន្នាយ វសេន, អនន្តរបច្ចយភាវសម្ពាទនា បិតតា
បច្ចយតា ហោតីតិ អត្ថោ។ អញ្ញមញ្ញបច្ចយភាវហិតស្សាតិ ឥទំ
សហជាតនិស្សយាទិបច្ចយានំ បដិក្ខេបបទំ ទដ្ឋព្ពំ, ន
អញ្ញមញ្ញបច្ចយតាមត្តស្ស។ សញ្ញោ តាទិសោតិ ឥមិនា
សមនន្តរអនន្តរុបនិស្សយនត្ថិវិគតាសេវនាទិកំ សង្កណ្ឌាតិ។
អញ្ញមញ្ញបច្ចយតញ្ញាតិ ឯត្ថាបិ វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ ឯត្ថ បន
បច្ចយុប្បន្នស្សបិ បច្ចយភាវតោ សម្ពាទនម្បិ វសេន យោជេតព្ពំ។ តេនាហា
“តស្សា ច ឥតរា” តិ។

ធម្មជ្ជិតតាកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. អនិច្ចតាកថាវណ្ណានា

២២៨. រូចាទីនំ អនិច្ចតា រូចាទិកេ សតិ ហោតិ, អសតិ ន ហោតីតិ ឥមិនា
បរិយាយេន តស្សា តេហិ សហ ឧប្បាទនិរោធា វុត្តោ, ឧប្បាទាទីសុ តីសុ

លក្ខណៈសុ អនិច្ចតាវេហារោ ហោតីតិ យថា តយោ ឧណ្ហោ ឧបាទាយ
បវត្តោ តិឧណ្ហោវេហារោ តេសុ សព្ពេសុ ហោតិ, ឯវំ ជាតិជរាមរណាធម្មោ ន
និច្ចា អនិច្ចា, តស្ស ជាតិអាទិបកតិតា អនិច្ចតាសឌ្ឍេន វុច្ចតីតិ ឧប្បាទាទីសុ
លក្ខណៈសុ អនិច្ចតាវេហារោ សម្ពុវតីតិ វុត្តំ “តីសុ...បេ.... ហោតី”តិ។
វិភាគានុយុញ្ញនវសេនាតិ បកេទានុយុញ្ញនវសេន។ តត្ថ យថា ជរាភក្ក្កវសេន
អនិច្ចតា ចាកជា ហោតិ, ន តថា ជាតិវសេនាតិ ចាឡិយំ ជរាមរណាវសេនេ
អនិច្ចតាវិភាគោ ធស្សិតោតិ ធន្ទត្ថំ។

អនិច្ចតាកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឯកាធសមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១២. ទ្វាធសមវគ្គោ

១. សំវរោកម្មន្តិកថាវណ្ណានា

៦៣០-៦៣២. សព្ពេស្សបិ មនសោ មនោធារការតោ “វិចាកធារន្តិ ភវត្តមនំ
វទតី”តិ អាហា។

សំវរោកម្មន្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. កម្មកថាវណ្ណានា

៦៣៣-៦៣៥. សវិចាកាបិ ធស្សិតាយេវ នាម ហោតិ វុត្តាវសិដ្ឋា
សវិចាកាតិ អត្ថសិទ្ធិត្ថា។

កម្មកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. សឡាយតនកថាវណ្ណានា

៦៣៨-៦៤០. មធាយតនេកទេសស្សវិចាកស្ស អត្ថិតាយ
“អវិសេសេនា”តិ វុត្ថំ។

សឡាយតនកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. សត្តក្ខត្តបរមកថាវណ្ណានា

៦៤១-៦៤៥. អស្សតិ ឥមស្ស សត្តក្ខត្តបរមស្ស។ តេនាហ
“សត្តក្ខត្តបរមភាវេ ច និយាមំ ឥច្ឆសី”តិ។ យេន អានន្តរិយកម្មេន។ អន្តរាតិ
សត្ត ភវេ អនិព្ពត្តត្វា តេសំ អន្តរេយេវ។ កេចីតិ អភយគិរិវាសិនោ។ អបរេតិ
បទការា។ តស្សតិ យោ សត្តក្ខត្តបរមោតិ វា, កោលំកោលោតិ វា, ឯកពិជីតិ
វា ភគវតា ញាណេន បរិច្ឆិទ្ធិត្វា ព្យាកតោ, តស្ស យថាវុត្តបរិច្ឆេនា អន្តរា
ឧបរិមគ្គាធិគមោ នត្ថិ អវិតថទេសនត្តា។ យថាបរិច្ឆេនមេវ តស្ស
អភិសមយោ, ស្វាយំ វិភាកោ តេសំយេវ បុគ្គលានំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តេន
វេទិតញោ ភវនិយាមេន តាធិសស្ស កស្សចិ អភាវតោ។ យស្មា កស្សចិ
មុទុកានិបិ ឥន្ទ្រិយានិ បច្ចយវិសេសេន តិក្ខុភាវំ អាបន្នេយ្យំ, តស្មា តាធិសំ
សឡាយ “ភព្ពោតិ វុច្ឆតិ, ន សោ អភព្ពោ នាមា”តិ ច វុត្ថំ។ យស្មា បន ភគវា ន
តាធិសំ “សត្តក្ខត្តបរមោ”តិ អាធិនា និយមេត្វា ព្យាករោតិ, តស្មា អាហ “ន បន
អន្តរា អភិសមេតុំ ភព្ពតា វុត្តា”តិ។ អយញ្ច នយោ ឯកន្តេន ឥច្ឆិតញោ។ អញ្ញថា
បុគ្គលស្ស សង្គំរោ សិយាតិ ទស្សន្តោ “យទិ ចា”តិ អាធិមាហ។

សត្តក្ខត្តបរមកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទ្វាទសមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៣. តេសមវគ្គោ

១. កប្បជ្ជកថាវណ្ណានា

៦៥៤-៦៥៧. “ហេដ្ឋា វុត្តាធិប្បាយមេវា” តិ ឥទំ ឥទ្ធិពលកថាយំ យំ វុត្តំ
“អតីតំ អនាគតន្តិ ឥទំ អវិសេសេន កប្បំ តិដ្ឋេយ្យាតិ បដិញ្ញាតត្តា
ចោទេតី” តិ អាទិ, តំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហា “ហេដ្ឋាតិ ឥទ្ធិពលកថាយ” តិ តត្ថ
“ទ្វេ កប្ប” តិ អាទិ អាហុបវច្ឆនាតិ ក្កមសមត្ថតាចោទនាវសេន អាគតា, ឥធ
បន សង្ឃភេទកោ អាហុកប្បមេវ អដ្ឋត្វា យទិ ឯកំ មហាកប្បំ តិដ្ឋេយ្យ,
យថា ឯកំ, ឯវំ អនេកេបិ កប្ប តិដ្ឋេយ្យាតិ ចោទនា កាតត្តា។

កប្បជ្ជកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. និយតស្សនិយាមកថាវណ្ណានា

៦៦៣-៦៦៤. អប្បត្តនិយាមាទន្តិ យេ អនុប្បន្នមិច្ឆត្តសម្មត្តនិយតធម្មា
បុគ្គលា, តេសំ ធម្មេ។ កេ បន តេ? យថាវុត្តបុគ្គលសន្តានបរិយាបន្នា ធម្មា។ តេ
ហិ ភូមិត្តយបរិយាបន្នតាយ “តេភូមកា” តិ វុត្តា។ យេ បន បត្តនិយាមាទំ
សន្តានេ បវត្តា អនិយតធម្មា, ន តេសមេត្ត សង្កហោ កតោ។ ន ហិ តេហិ
សមន្នាគមេន អនិយតតា អត្ថិ។ តេនេវាហា “តេហិ សមន្នាគតោបិ
អនិយតោយេវា” តិ។ ឥមំ វោហារមត្តន្តិ ឥមិនា និយាមោ នាម កោចិ ធម្មា នត្ថិ,
ឧបចិតសម្ភារតាយ អភិសម្ពុជ្ឈីតុំ ភព្ភតាវ តថា វុច្ឆតីតិ ទស្សេតិ។ និយតោតិ
វចនស្ស ការណភាវេន វុត្តាតិ យោជនា។ ឧភយស្សបីតិ និយតោ និយាមំ
ឡិក្កមតីតិ វចនទ្វយស្ស។

និយតស្សនិយាមកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. អសាតរាគកថាវណ្ណានា

៦៧៤. ឯវំ បវត្តមាណេតិ “អហោ វត មេ ភវេយ្យ”តិ ឯវំ បត្តនាការេន
បវត្តមាណេ។ អញ្ញថាតិ នន្ទនាធិអាការេន។

អសាតរាគកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. ធម្មតណ្ហាអព្យាកតាតិកថាវណ្ណានា

៦៧៦-៦៨០. គហេត្វាតិ ឯតេន គហលាមត្តមេវ តំ, ន បន សា តាធិស័
អត្ថិតិ ធស្សេតិ។ ន ហិ លោកុត្តរាវម្ពណា អព្យាកតា វា តណ្ហា អត្ថិតិ។ តីហិ
កោដ្ឋាសេហិតិ កាមភវីកវតណ្ហាកោដ្ឋាសេហិ។ រូបតណ្ហាធិកេនា ធម៌
តណ្ហា។

ធម្មតណ្ហាអព្យាកតាតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តេរសមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៤. បុទ្ទសមវគ្គោ

១. កុសលាកុសលបដិសន្ធិបាណកថាវណ្ណានា

៦៨៦-៦៩០. អនន្តរបច្ឆយភារោយេវេត្ថ បដិសន្ធានំ យជនញ្ចាតិ អាហ
“អនន្តរំ ឧប្បាទេតិ”តិ។

កុសលាកុសលបដិសន្ធិបាណកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សឡាយតនុប្បត្តិកថាវណ្ណានា

៦៩១-៦៩២. កេចិ វាទិនោតិ កាបិលេ សន្ទាយាហ។ តេ ហិ អភិព្យត្តវាទិនោ
វិជ្ជមានមេវ ការណេ ជលំ អនភិព្យត្តំ ហុត្វា បិតំ បច្ឆា អភិព្យត្តិ គច្ឆតីតិ វទន្តា
តីដាវត្ថាយ វិជ្ជមានាបិ រុក្ខាទីនំ ន អង្គរាធយោ អារិកវន្តិ, តីដមត្តំ អារិការំ
គច្ឆតីតិ កថេន្តិ។

សឡាយតនុប្បត្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. អនន្តរបច្ចយកថាវណ្ណានា

៦៩៣-៦៩៧. អនន្តប្បត្តិ សល្លក្ខេន្តោតិ ចក្កវិញ្ញាណានន្តំ
សោតវិញ្ញាណុប្បត្តិ មញ្ញមាណោ។ សោតវិញ្ញាណន្តិ វចនេនេវ តស្ស
ចក្កសន្និស្សយតា រូចារម្មណតា ច បដិក្ខត្តា, បដិញ្ញាតា ច
សោតសន្និស្សយតា សន្ធារម្មណតា ចាតិ អាហា “ន សោ ចក្កម្ហិ
សន្ធារម្មណ”ន្តិ។ តត្ថ សន្ធារម្មណន្តិ “សោតវិញ្ញាណំ ឥច្ឆតិ”តិ អានេត្វា
សម្ពន្ធិតត្ថំ។ តយំទំ ចក្កវិញ្ញាណាស្ស អនន្តំ សោតវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតីតិ
លទ្ធិយា វិញ្ញាយតីតិ អាហា “អនន្តរបលទ្ធិវសេន អាបន្នត្តា”តិ។

អនន្តរបច្ចយកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. អរិយរូបកថាវណ្ណានា

៦៩៨-៦៩៩. សម្មាវាចាទីតិ សម្មាវាចាកម្មន្តា។ តត្ថ សម្មាវាចា សទ្ធសភាវា,
ឥតរោ ច កាយវិញ្ញត្តិសភាវោ, ឧភយម្បិ វាវិញ្ញត្តិ អធិប្បាយេន រូបន្តិស្ស
លទ្ធិ។

អរិយរូបកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. អញ្ជើញអនុសយោតិកថាវណ្ណានា

៧០០-៧០១. តស្មី សមយេតិ កុសលាព្យាកតចិត្តកូលោ។ សោ ហីតិ
បច្ឆិមចាហោ។

អញ្ជើញអនុសយោតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. បរិយុដ្ឋានំចិត្តវិប្បយុត្តន្តិកថាវណ្ណានា

៧០២. តេតិ រាគាធយោ។ តស្មាតិ យស្មាវិបស្សន្តស្សបិ រាគាធយោ ឧប្បជ្ឈន្តិ,
តស្មា។

បរិយុដ្ឋានំចិត្តវិប្បយុត្តន្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. បរិយាបន្នកថាវណ្ណានា

៧០៣-៧០៥. កិលេសវត្ថុឡិកាសវសេនាតិ
កិលេសកាមវត្ថុកាមភូមិវសេន។ រូបធាតុសហគតវសេន អនុសេតីតិ
កាមរាគោ យថា កាមវិតក្កសម្ព័ន្ធតាយ កាមធាតុយា សហ បច្ចយសមវាយេ
ឧប្បជ្ឈនារហោ, តមេវ រូបធាតុយាបីតិ អត្ថោ។ រាគាធិការណាលាភេ
ឧប្បត្តិអរហតា ហិ អនុសយនំ។

បរិយាបន្នកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. អព្យាកតកថាវណ្ណានា

៧០៦-៧០៨. សព្ពថាបីតិ អវិចាកកាវេនបិ សស្សតាធិកាវេនបិ។

អព្យាកតកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. អបរិយាបន្នកថាវណ្ណានា

៧០៩-៧១០. តស្មា ទិដ្ឋិលោកិយបរិយាបន្នា ន ហោតីតិ អត្ថំ វេទន្តិ, ឯវំ សតិ
អតិប្បសង្ក្កា ហោតិ វីតនោសាទិវោហារភាវតោតិ។ តតោ អញ្ញោថា អត្ថំ
វេទន្តោ “រូបទិដ្ឋិយា”តិ អាទិមាហ។ តត្ថ អាទិ-សន្នេន អរូបទិដ្ឋិអាទិ សង្កណ្ណាតិ។
បរវាទិអធិប្បាយវសេន អយមត្ថវិភាវនាតិ អាហ “យទិ ច បរិយាបន្នា
សិយា”តិ។ តថា ច សតីតិ ទិដ្ឋិយា កាមធាតុបរិយាបន្នត្ថេ សតីតិ អត្ថោ។
តស្មាតិ “វីតទិដ្ឋិកោ”តិ ឯវំ វោហារភាវតោ។ ន ហិ សា តស្ស អវិគតា ទិដ្ឋិ,
យតោ សោ វីតទិដ្ឋិកោតិ ន វុច្ចតិ។ យេនាតិ កាមទិដ្ឋិការេន។

អបរិយាបន្នកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចុទ្ធសមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៥. បន្ទសមវគ្គោ

១. បច្ចយតាកថាវណ្ណានា

៧១១-៧១៧. វវត្ថុតោតិ អសំកិល្លោ។ យោ ហិ ធម្មោ យេន បច្ចយការេន
បច្ចយោ ហោតិ, តស្ស តតោ អញ្ញោនបិ បច្ចយការេ សតិ បច្ចយតា សំកិល្លា
នាម ភវេយ្យ។ វិវុទ្ធាសម្ពុទ្ធវីនំ វិយ តព្វិធុរានំ បច្ចយការាវានំ សហការំ បដិក្ខិបតិ។

បច្ចយតាកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. អញ្ញមញ្ញបច្ចយកថាវណ្ណានា

៧១៨-៧១៩. សហជាតាតិ វុត្ថត្ថា ន សង្ខារបច្ចយា ច អវិជ្ជាតិ វុត្ថត្ថាតិ
អធិប្បាយោ។ អនន្តរាទិនាបិ ហិ សង្ខារា អវិជ្ជាយ បច្ចយា ហោន្តិយេវ។

អញ្ញមញ្ញានន្តរំ អវត្វា អវិគតានន្តរំ សម្បយុត្តស្ស វេចនំ កមភេទោ,
អត្ថិគ្គហណោនេវ គហិតោ អត្ថិបច្ចយត្វតោយេវ ធម្មោ និស្សយបច្ចយោ
ហោតីតិ។ អសាធារណតាយាតិ បទន្តរាសាធារណតាយ។ តេនាហ “វត្តតិ
ហី”តិអាទិ។

អញ្ញមញ្ញបច្ចយ កថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. តតិយសញ្ញាវេទយិតកថាវណ្ណានា

៧៣២. យទិបិ សេសំ នាម គហិតតោ អញ្ញំ, តថាបិ បករណាបរិច្ឆិន្ទមេវេត្ថ
តំ គយ្ហតីតិ ទស្សន្តោ “យេសំ...បេ.... អធិប្បាយោ”តិ វត្វា បុន អនវសេសមេវ
សង្កណ្ណោ “អសញ្ញសត្តានម្បិ ចា”តិអាទិមាហា។ តត្ថ សត្តសត្តេ សន្ធាយាតិ
អធិប្បាយោតិ យោជនា។ ចាណិសម្ពស្សាបិ កមន្តីតិអាទិកំ សរីរបកតីតិ
សម្ពន្ធា។

៧៣៣-៧៣៤. បញ្ចហិ វិញ្ញាណោហិ ន ចរតិ, ន ឧបបជ្ជតីតិ វាទំ បរវាទី
នានុជាតាតីតិ អាហ “សុត្ត...បេ.... វត្តត្ត”ន្តិ។

តតិយសញ្ញាវេទយិតកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. អសញ្ញសត្តបិកាកថាវណ្ណានា

៧៣៥. យថាវិតក្កវិចារបីតិសុខវិរាគវសេន បវត្តា សមាបត្តិ
វិតក្កាធិរហិតា ហោតិ, វេរំ សញ្ញាវិរាគវសេន បវត្តាបិ សញ្ញាវហិតាវ
សិយាតិ តស្ស លទ្ធិតិ ទស្សន្តោ អាហ “សាបិ អសញ្ញតា...បេ.... ទស្សតី”តិ។

៧៣៦. យទិ ចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តិ កថំ អសញ្ញាសមាបត្តិតិ ចោទនំ
សន្ធាយាហ “សញ្ញាវិរាគវសេន សមាបន្នត្តា អសញ្ញតា, ន សញ្ញាយ
អភារតោ”តិ។

អសញ្ញាសត្តបិ កាកាវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. កម្មបចយកថាវណ្ណានា

៧៣៨-៧៣៩. “កម្មបចយោ កម្មេន សហជាតោ”តិ បុដ្ឋោ
សម្មយុត្តសហជាតតំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, វិប្បយុត្តសហជាតតំ សន្ធាយ
បដិជាតាតិ។ វិប្បយុត្តស្សបិ ហិ អត្ថិ សហជាតតា ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស
វិយាតិ អធិប្បាយោ។

៧៤១. តិណ្ហាន្តិ កម្មកម្មបចយកម្មវិចាកានំ។

កម្មបចយកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បន្ទរសមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តតិយោ បណ្ណាសកោ សមត្តោ។

១២. សោឡសមវគ្គោ

៣. សុខានុប្បទានកថាវណ្ណានា

៧៤៧-៧៤៨. ន តស្សាតិ យស្ស តំ អនុប្បទិស្សតិ, ន តស្ស។ យោ ហិ
អនុប្បទេតិ, យស្ស ច អនុប្បទេតិ, តទុកយវិនិមុត្តា វេទ បរេតិ អធិប្បេតា។

សុខានុប្បទានកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. អធិកយ្ហមនសិការកថាវណ្ណានា

៧៤៩-៧៥៣. តំចិត្តតាយាតិ ឯត្ថ មនសិករោន្តោ យទិ សព្ពសម្ព័ន្ធវេ ឯកតោ
មនសិ ករោតិ, យេន ចិត្តេន មនសិ ករោតិ, សព្ពសម្ព័ន្ធវេន្តោគធគ្នា តស្មីយេវ
ខណោ តំ ចិត្តំ មនសិ កាតព្វំ ឯតស្សាតិ តំចិត្តតា នាម ទោសោ អាបជ្ជតីតិ
ឧស្សេន្តោ អាហា “តទេវ អារម្មណក្ខត” ន្តិអាទិ។ ឯតេន តស្សេវ តេន
មនសិករណាសម្ពុរមាហា, តំ វាតិអាទិនា បន សសំវេទនាវាទាបត្តិន្តិ
អយមេតេសំ វិសេសោ។

អធិកយ្ហមនសិការកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សោឡសមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៧. សត្តរសមវគ្គោ

១. អត្ថិអរហតោបុញ្ញបធម៌កថាវណ្ណានា

៧៧៦-៧៧៩. កិរិយចិត្តំ អព្យាកតំ អនាទិយិត្វាតិ “កិរិយចិត្តំ អព្យាកត” ន្តិ
អគ្គហេត្វា, ធានាទិបវត្តនេន ធានមយាទិបុញ្ញត្ថេន ច គហេត្វាតិ អត្ថោ។

អត្ថិអរហតោបុញ្ញបធម៌កថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. នត្ថិអរហតោអកាលមច្ចុតិកថាវណ្ណានា

៧៨០. អលទ្ធីវិចាកវារាទន្តិវិចាកធានំ បតិ អលទ្ធីវិចាកាសានំ។ ព្យង្គិការវន្តិ
វិគតន្តតំ, វិគមំ អវិចាកន្តិ អត្ថោ។

៧៨១. តតោ បរន្តិ ព្យតិរេកេន អត្ថសិទ្ធិ, ន កេវលេន អន្ធយេនាតិ អាហា
“តាវ ន កមតិ, តតោ បរំ កមតីតិ លទ្ធិយា បដិក្ខិបតិ” តិ។ តត្ថ តតោ បរន្តិ
បុព្វេ កតស្ស កម្មស្ស បរិក្ខយ គមនតោ បរំ។ នត្ថិ ចាណាតិចាតោ
ចាណាតិចាតលក្ខណាភាវតោតិ អធិប្បាយោ។ តមេវ លក្ខណាភាវំ
ធស្សេតុំ “ចាណាចាណាសញ្ញតា” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ន តេនាតិ យោ បរេន
ឧបក្កមោ កតោ, តេន ឧបក្កមេន ន មតោ, ធម្មតាមរណេនេវ មតោតិ
ទុត្តិញ្ញេយ្យំ អវិសេសវិទូហិ, ទុត្តិញ្ញេយ្យំ វា ហោតុ សុវិញ្ញេយ្យំ វា,
អដ្ឋចារិប្បិយាវ ចាណាតិចាតោ។

នត្ថិអរហតោអកាលមច្ឆតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ក. សព្វមិទ្ធិកម្មតោតិកថាវណ្ណានា

៧៨២. អពីជតោតិ សព្វេន សព្វំ អពីជតោ អញ្ញាពីជតោ ច។ តន្តិ ធម្មេយ្យធម្មំ,
គិលានបច្ចយន្តិ អត្តោ។

សព្វមិទ្ធិកម្មតោតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សង្ខិយពទ្ធកថាវណ្ណានា

៧៨៨. វិធាបិ អនិច្ចដ្ឋេនាតិ អនិច្ចដ្ឋំ វេបេត្វាបិ អដ្ឋវេត្វាបីតិ អត្តោ, ន
អនិច្ចដ្ឋិវហេនាតិ។ ន ហិ អនិច្ចដ្ឋិវហិតំ អនិស្សិយពទ្ធិំ អត្ថិ។

សង្ខិយពទ្ធកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. នវត្ថុតំសង្ខេទកិច្ចណំវិសោធនីតិកថាវណ្ណានា

៧៩៣-៧៩៤. អប្បដិក្ខហណតោតិ បដិក្កាហកត្តាភាវតោ។

នវត្តព្រំសង្ឃៈឡើងកិច្ចការវិសោធន៍តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. ឧត្តរណាវិសុទ្ធិកថាវណ្ណានា

៨០០-៨០១. បដិគ្គាហកនិរុបេក្ខាតិ បដិគ្គាហកស្ស គុណវិសេសនិរុបេក្ខា,
តស្ស ឧត្តរណាយុកាវេនវិនាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “បដិគ្គាហកេន
បច្ចយក្ខតេនវិនា” តិ។ សច្ចមេតន្តិលទ្ធិកិត្តនេន វុត្តការមេវ បដិជានាតិ។
បដិគ្គាហកស្ស វិចាកនិព្ពត្តនំ ធានចេតនាយ មហាជលតា។
បច្ចយកាវោយេវ ហិ តស្ស, ន តស្ស ការណាត្ថំ។ តេនាហ
“ធានចេតនានិព្ពត្តនេន យទិ កវេយ្យ” តិអាទិ។

ឧត្តរណាវិសុទ្ធិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សត្តរសមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៨. អដ្ឋរសមវគ្គោ

១. មនុស្សលោកកថាវណ្ណានា

៨០២-៨០៣. គហណាត្ថំ មិច្ឆាគហណំ។

មនុស្សលោកកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ធម្មទេសនាកថាវណ្ណានា

៨០៤-៨០៦. តស្ស ច និម្មិតពុទ្ធស្ស ទេសនំ សម្មជិន្និត្វា អាយស្មតា អានន្ទេន
សយមេវ ច ទេសិតោ។

ធម្មទេសនាកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ឈានសង្កត់កថាវណ្ណានា

៨០៣-៨០៦. វិតក្កវិចារេសុវិវត្តចិត្តតា តត្ថ អាទិនវមនសិកាវេ,
តទាកាវេ ច ទុតិយជ្ឈានូបចារោតិ អាហា “វិតក្កវិចារា អាទិនវតោ មនសិ
កាតត្ថា, តតោ ទុតិយជ្ឈានេន ភវិតត្ថ”ន្តិ។

ឈានសង្កត់កថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ឈានន្តរិកកថាវណ្ណានា

៨០៧-៨០៩. ន បឋមជ្ឈានំ វិតក្កាការតោ, នាបិ ទុតិយជ្ឈានំ
វិចារសញ្ញាវតោតិ ឈានមេតំ ន ហោតីតិ ឧស្សេន្តោ អាហា “បឋមជ្ឈានាទីសុ
អញ្ញាតរភាវាការតោ ន ឈាន”ន្តិ។

ឈានន្តរិកកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ចក្កនារូបបស្សនីតិកថាវណ្ណានា

៨២៦-៨២៧. “ចក្កនារូបំ ទិស្វា”តិ ឥមិនា ចក្កវិញ្ញាណេន បដិជាននស្ស
អគ្គហណេ អរុចី សូចេន្តោ អាហា “មនោវិញ្ញាណបដិជានំ កិរ សន្ធាយា”តិ។
តេនេវាហ “មនោវិញ្ញាណបដិជានំ បនា”តិអាទិ។ តស្មាតិ
មនោវិញ្ញាណបដិជាននស្សេវ អធិប្បេតត្ថាតិ អត្ថោ។ ឯវំ សន្តេតិ យទិ រូបេន
រូបំ បដិវិជានាតិ, រូបំ បដិវិជានន្តម្យំ មនោវិញ្ញាណំ រូបវិជានំ ហោតិ, ន
រូបធស្សនន្តិ អាហា “មនោវិញ្ញាណបដិជានំ បន រូបធស្សនំ កថំ ហោតី”តិ។

ចក្កនារូបបស្សនីតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋារសមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៩. ឯកុណីសតិមវគ្គោ

១. កិលេសបដហនកថាវណ្ណានា

៨២៨-៨៣១. តេ បណ្ឌិតិ យេ អរិយមគ្គេន បបិណ្ឌា កិលេសា, តេ បន។
កាមញ្ចេត្ត មគ្គេន បហាតត្តកិលេសា មគ្គភាវនាយ អសតិ ឧប្បជ្ឈនាហា
ខណត្ថយំ ន អាគតាតិ ច អនាគតា នាម សិយុំ, យស្មា បន តេ ន ឧប្បជ្ឈិស្សន្តិ,
តស្មា តថា ន វុច្ឆន្តិទិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវាហ “នាបិ ភវិស្សន្តិ” តិ។

កិលេសបដហនកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សុញ្ញតកថាវណ្ណានា

៨៣២. យេន អវសវត្តនជ្ជេន បរហិកប្បិតោ នត្តិ ឯតេសំ អត្តនោវិសយន្តិ
អនត្តាតិ វុច្ឆន្តិ សភាវធម្មា, ស្វាយំ អនត្តតាតិ អាហ “អវសវត្តនាការោ
អនត្តតា” តិ។ សា បនាយំ យស្មា អត្តតោ អសារកតាវ ហោតិ, តស្មា
តទេកទេសេន តំ ទស្សេតុំ “អត្តតោ ជរាមរណមេវ” តិ អាហ។ ឯវំ សតិ
លក្ខណសង្គារោ សិយា, តេសំ បនិទំ អធិប្បាយ កិត្តនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ អរូបធម្មានំ
អវសវត្តនាការតាយ ឯវ បិ អនត្តលក្ខណស្ស សម្ពារក្ខន្ធបរិយាបន្នតា។

សុញ្ញតកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. សាមញ្ញជលកថាវណ្ណានា

៨៣៥-៨៣៦. បត្តិធម្មន្តិ ហេជ្ជា វុត្តំ សមន្នាគមមាហ។

សាមញ្ញជលកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. តថតាកថាវណ្ណានា

៨៤១-៨៤៣. រូបាធិនំ សភាវតាតិ ឯតេន រូបាធយោ ឯវ សភាវតាតិ
ឥមមត្តំ បដិក្ខិបតិ។ យតោ តំ បរវាធិ រូបាធិសុ អបរិយាបន្នំ ឥច្ឆតិ។ តេនាហ
“ការំ ហោស តថតាតិ វទតិ, ន ភាវយោគ”ន្តិ។ តត្ថ ភាវន្តិ ធម្មមត្តំ, បកតីតិ
អត្តោ “ជាតិធម្ម”ន្តិអាធិសុ វិយ។ រូបាធិនញ្ចំ រុប្បនាធិបកតិ តថា អសម្ពុតាតិ
ច បរវាធិនោលន្តិ។ តេន វុត្តំ “ន ភាវយោគ”ន្តិ។ យេន ហិ ភាវោ សភាវធម្មោ
យុទ្ធិតិ, ឯកីភាវមេវ កច្ឆតិ, តំ រុប្បនាធិលក្ខណំ ភាវយោគោ។ តំ បន
រូបាធិតោ អនញ្ចំ, តតោ ឯវ សម្ពុតំ, អរិបរីតជ្ជេន បន “តថ”ន្តិវុច្ឆតិ។

តថតាកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. កុសលកថាវណ្ណានា

៨៤៤-៨៤៦. អនវដ្ឋការមត្តេនេវ កុសលន្តិ យោជនា។ តស្មាតិ យស្មា
អវដ្ឋរហិតំ អនវដ្ឋំ, អនវដ្ឋការមត្តេនេវ ច កុសលំ, តស្មា និព្វានំ កុសលន្តិ។

កុសលកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. អច្ឆន្តនិយាមកថាវណ្ណានា

៨៤៧. យំ “ឯកវារំ និមុត្តោ តថា និមុត្តោវ ហោតិ, ឯតស្ស បុន ភវតោ
វុជ្ជានំ នាម នត្ថី”តិ អជ្ឈកថាយំ អាគតំ, សោ បន អាចរិយវាទោ, ន
អជ្ឈកថានយោតិ ឧស្សេន្តោ “តាយ ជាតិយា... បេ... មញ្ញមាធនោ”តិ អាហា។ តត្ថ
តាយ ជាតិយាតិ យស្សំ ជាតិយំ បុគ្គលោ កម្មាវរណាធិអាវរណេហិ
សមន្មាគតោ ហោតិ, តាយ ជាតិយា។ សំសារទាណុកភាវោ វស្សកញ្ញាធិនំ
វិយ មក្ខុលិអាធិនំវិយ ច ធនញ្ចោ។ សោ ច អហេតុកាធិមិច្ឆាធស្សនស្ស

ផលភាវេនេវ វេទិតត្តោ, ន អច្ចន្តនិយាមស្ស នាម កស្សចិ អត្ថិភាវតោ។ យថា
ហិវិមុច្ចន្តស្ស កោចិ និយាមោ នាម នត្ថិ វេបេត្វា មគ្គេន ភវបរិច្ឆេទំ, វេ
អវិមុច្ចន្តស្សចិ កោចិ សំសារនិយាមោ នាម នត្ថិ។ តាទិសស្ស បន
មិច្ឆាទស្សនស្ស ពលវភាវេ អបរិមិតកប្បបរិច្ឆេទេ ចិវតំ សំសារប្បពន្ធា
ហោតិ, អចាយ្ហបបត្តិ ច យត្ថ សំសារខាណុសមញ្ញា។

យំ បនេកេ វទន្តិ “អត្ថេវ អច្ចន្តំ សំសរិតា អនន្តត្តា សត្តនិកាយស្ស”តិ,
តម្បី អបុញ្ញពហុលំ សត្តសន្តានំ សន្ធាយ វុត្តំ សិយា។ ន ហិ មាតុបាតកាទិនំ
តេនត្តភាវេន សម្មត្តនិយាមោក្កមនន្តរាយភូតោ មិច្ឆត្តនិយាមោវិយ សត្តានំ
វិមុត្តន្តរាយករោ សំសារនិយាមោ នាម នត្ថិ។ យាវ បន ន មគ្គផលស្ស
ឧបទិស្សយោ ឧបលព្ពតិ, តាវ សំសារោ អបរិច្ឆិដ្ឋោ។ យទា ច សោ ឧបលដ្ឋោ,
តទា សោ បរិច្ឆិដ្ឋោ វេវាតិ ទដ្ឋព្ភំ។

យថា និយតសម្មាទស្សនំ, វេ និយតមិច្ឆាទស្សនេនបិ សវិសយេ
ឯកំសកាហាវសេន ឧក្កំសកតេន ភវិតព្ពន្តិ តេន សមន្នាគតស្ស បុគ្គលស្ស
សតិ អច្ចន្តនិយាមេ កថំ តស្មី អភិនិវេសវិសយេ អនេកំសកាហោ ឧប្បជ្ឈេយ្យ,
អភិនិវេសន្តំ វាវិរុទ្ធី យទិ ឧប្បជ្ឈេយ្យ, អច្ចន្តនិយាមោ វេ ន សិយាតិ ចាឡិយំ
វិចិកិច្ចប្បត្តិនិយាមន្តុប្បត្តិចោទនា កតា។ ន ហិវិចិកិច្ចាវិយ
សម្មត្តនិយតបុគ្គលានំ យថាក្កមំ មិច្ឆត្តសម្មត្តនិយតបុគ្គលានំ
សម្មត្តមិច្ឆត្តនិយតា ធម្មា កទាចិបិ ឧប្បជ្ឈន្តិ, អវិរុទ្ធី បន និយាមន្តរមេវ
ហោតីតិ អានន្តរិកន្តំ វិយ មិច្ឆាទស្សនន្តំ សមាទជាតិកំ ន ជិវត្តតីតិ
វិរុទ្ធីយេវ ទស្សេតុំ ចាឡិយំ វិចិកិច្ចាវិយ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិយោ វេ ឧទ្ធជា។
វេមេត្ត វិចិកិច្ចប្បត្តិនិយាមន្តុប្បត្តិនំ និយាមន្តុប្បត្តិនិវត្តកភាវេ វេទិតត្តោ,

អច្ឆន្ទនិយាមោ ច និវត្តិស្សតីតិ ច វិរុទ្ធមេតន្តិ បន “វិចារេត្វាវ គហេតព្វា”តិ
វុត្តំ សិយា។

អច្ឆន្ទនិយាមកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ឥន្ទ្រិយកថាវណ្ណានា

៨៥៣-៨៥៦. យថា លោកុត្តរា សទ្ធាធម្មោ ឯវ សន្តិទ្ធិយាទីនិ, ឯវ
លោកិយាបិ។ កស្មា? តត្ថាបិ អធិមោក្ខលក្ខណាទិនា ឥន្ទជ្ជសញ្ញាវតោ។
សទ្ធម្យាទិវត្ថុសុ សទ្ធិបាណាទិមត្តមេវ ហិ តន្តិ ឥមមត្តំ ធស្សេន្តោ អាហ
“លោកុត្តរាទំ...បេ.... ធន្ទព្វា”តិ។

ឥន្ទ្រិយកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឯក្ខន្ធវិសតិមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២០. វិសតិមវគ្គោ

២. ព្យាណកថាវណ្ណានា

៨៦៣-៨៦៥. កាមំ បុព្វភាគេបិ អត្ថេវ ទុក្ខបរិញ្ញា, អត្តសាធិកា បន សា
មគ្គក្ខណិកា ឯវាតិ ឧក្កំសគតំ ទុក្ខបរិញ្ញំ សទ្ធាយ អវជារេន្តោ អាហ
“ទុក្ខំ...បេ.... មគ្គព្យាណាមេវ ទីបេតី”តិ។ តំ បន អវជារណំ ន
ព្យាណាន្តរិនិវត្តនំ, អថ ខោ ព្យាណាន្តរស្ស យថាធិគតកិច្ចនិវត្តនំ ធន្ទព្វំ។
តេនាហ “ន តស្សេវ ព្យាណភាវ”ន្តិអាទិ។

ព្យាណកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. និរយចាលកថាវណ្ណា

៨៦៦-៨៦៨. នេយិកេ និរយេ ចាលេន្តិ, តតោ និគ្គន្តំ អប្បនាវសេន
រក្ខន្តីតិ និរយចាលា។ និរយចាលតាយ វា នេយិកានំ នរកទុក្ខន
បរិយោនន្ទាយ អលំ សមត្ថាតិ និរយចាលា។ កី បនេតេ និរយចាលា
នេយិកា, ឧទាហុ អនេយិកាតិ។ កិញ្ចេត្ថ - យទិ តាវ នេយិកា,
និរយសំវត្ថនិយេន កម្មេន និព្វត្ថាតិ សយម្បិ និរយទុក្ខំ បច្ចនុកវេយ្យំ, តថា
សតិ អញ្ញេសំ នេយិកានំ យាតនាយ អសមត្ថា សិយុំ, “ឥមេ នេយិកា, ឥមេ
និរយចាលា”តិ វត្ថានញា នសិយា។ យេ ច យេ យាតេន្តិ, តេហិ
សមាទ្យបពលប្បមាណេហិ ឥតវេសំ ភយសន្តាសា នសិយុំ។ អថ អនេយិកា,
តេសំ តត្ថ កថំ សម្ពវេតិ? វុច្ចតេ - អនេយិកា និរយចាលា
អនិរយកតិសំវត្ថនិយកម្មនិព្វត្តា។ និរយបបត្តិសំវត្ថនិយកម្មតោ ហិ
អញ្ញេនេវ កម្មនា តេ និព្វត្តន្តិ រក្ខសជាតិកត្តា។ តថា ហិ វទន្តិ -

“កោដនា កុរុរកម្មន្តា, ចាចាភិវុច្ចិនោ តថា;

ទុក្ខិតេសុ ច នន្តន្តិ, ជាយន្តិ យមរក្ខសា”តិ។

តត្ថ យទេកេ វទន្តិ “យាតនាទុក្ខស្ស អប្បជិសំវេទនតោ, អញ្ញេហិ បុន
អញ្ញមញ្ញំ យាតេយ្យ”ន្តិ ច វេរមាទិ, តយិទំ អាកាសរោមជ្ឈនំ និរយចាលានំ
នេយិកការស្សេវ អភាវតោ។ យេ បន វេទេយ្យំ - យទិបិ អនេយិកា
និរយចាលា, អយោមយាយ បន អាទិត្តាយ សម្បជ្ឈលិតាយ សដោតិក្ខតាយ
និរយភូមិយា បរិវត្តមាណា កថំ នាម ទុក្ខំ នាទុក្ខវន្តីតិ? កម្មាទុក្ខាវតោ។ យថា
ហិ ឥទ្ធិមន្តោ ចេតោវសិប្បត្តា មហាមោគ្គល្លាណាទយោ នេយិកេ អនុកម្មន្តា
ឥទ្ធិពលេន និរយភូមី ឧបកតា តត្ថ ធាហាទុក្ខេន ន ពាជីយន្តិ, វេរំ សម្បទមិទំ
ទដ្ឋព្វំ។

តំ ឥឡូវសយស្ស អចិន្តេយ្យការតោតិ ចេ? ឥឡូវ តំសមាណំ កម្មវិចាកស្ស
អចិន្តេយ្យការតោ។ តថាវបេន ហិ កម្មនាតេ និព្វត្តា យថា និរយទុក្ខន
អពាធិតា ឯវ ហុត្វា នេរយិកេ យាតេន្តិ, ន ចេត្តកេន ពាហិរវិសយាភារោ វិជ្ជតិ
ឥដ្ឋានិដ្ឋតាយ បច្ឆេកំ ធ្វារបុរិសេសុ វិភត្តសភាវត្តា។ តថា ហិ ឯកច្ចស្ស
ធ្វារស្ស បុរិសស្ស ឥដ្ឋំ ឯកច្ចស្ស អនិដ្ឋំ, ឯកច្ចស្ស ច អនិដ្ឋំ ឯកច្ចស្ស ឥដ្ឋំ
ហោតិ។ ឯវញ្ច កត្វាយទេកេ វទន្តិ “នត្ថិ កម្មវសេន តេជសា
បរុបតាបន”ន្តិអាទិ, តទទាហាតំ ហោតិ។ យំ បន វទន្តិ “អនេរយិកានំ តេសំ
កជំ តត្ថ សម្ពវោ”តិ នេរយិកានំ យាតកការតោ។
នេរយិកសត្តយាតនាយោគ្គញ្ញិ អត្តការំ និព្វត្តន្តំ កម្មំ តាទិសនិកន្តិវិនាមិ តំ
និរយដ្ឋានេយេវ និព្វត្តតិ។ តេ ច នេរយិកេហិ អធិកតរពលារោហបរិណាហា
អតិវិយ ភយានកសន្តាសក្ករុតបយោកា ច ហោន្តិ។ ឯតេនេវ តត្ថ
កាកសុនខាធិនម្បិ និព្វត្តិ សំវណ្ណិតាតិ ទដ្ឋព្វំ។

កថមញ្ញាគតិកេហិ អញ្ញាគតិកពាជនន្តិ ច នវត្ថព្វំ អញ្ញត្ថាបិ តថា
ទស្សនតោ។ យំ បនេកេ វទន្តិ “អសត្តសភាវំ និរយចាលា និរយសុនខាទយោ
ចា”តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ អញ្ញត្ថ តថា អទស្សនតោ។ ន ហិ កាចិ អត្ថិ តាទិសី
ធម្មប្បវត្តិ, យា អសត្តសភាវំ, សម្បតិសត្តេហិ អប្បយោជិតា ច អត្ថកិច្ចំ
សាធន្តិ ទិដ្ឋបុញ្ញា។ បេតានំ ចានិយនិវារកានំ ទណ្ឌាទិហត្ថបុរិសានម្បិ
អសត្តភារេ វិសេសការណំ នត្ថិ។ សុបិន្ទបយាតោបិ អត្ថកិច្ចសមត្ថតាយ
អប្បមាណំ ទស្សនាទិមត្តេនបិ តទត្ថសិទ្ធិតោ។ តថា ហិ សុបិនេ
អាហារូបភោកាទិនា ន អត្ថសិទ្ធិ អត្ថិ, និម្មានរូបំ បនេត្ថ លទ្ធិបរិហារំ
ឥឡូវសយស្ស អចិន្តេយ្យការតោ។ ឥធាបិ កម្មវិចាកស្ស អចិន្តេយ្យការតោតិ
ចេ? តំ ន, អសិទ្ធិត្តា។ នេរយិកានំ កម្មវិចាកោ និរយចាលាតិ អសិទ្ធិមេតំ,
វុត្តនយេន បន នេសំ សត្តភារោ ឯវ សិទ្ធា។ សក្កា ហិ វត្ថុំ សត្តសម្ពាតា

និរយចាលសញ្ញាតា ធម្មប្បវត្តិ សាភិសន្និកា បរុបយាតិ អត្តកិច្ចសញ្ញាវតោ
ឌីជាហារាធិរក្ខសសន្តតិវិយាតិ។ អភិសន្និបុព្វកតា ចេត្តនសក្កា បដិក្ខិបត្តំ
តថា តថា អភិសន្និយា យាតនតោ, តតោ ឯវ ន សង្ឃាជបព្វតាធិហិ
អនេកន្តិកតា។ យេ បនវនន្តិ “ភូតវិសេសា ឯវ តេ
វណ្ណាសណ្ណានាធិវិសេសវន្តោ ភេរវាការា នរកចាលាតិ សមញ្ញំ លកន្តិ”តិ,
តទសិទ្ធិ។ ឧដុកមេវ ចាឡិយំ “អត្តិ និរយេ និរយចាលា”តិ វាទស្ស
បតិជ្ជាបិតត្តា។

អបិច យថា អរិយវិនយេ នរកចាលានំ ភូតមត្តតា អសិទ្ធា, តថា
បញ្ញត្តិមត្តវាធិនោបិ តេសំ ភូតមត្តតា អសិទ្ធាវ។ ន ហិ តស្ស ភូតានិ នាម
សន្តិ។ យទិ បរមត្ថំ គហេត្វា វោហាវតិ, អថ កស្មា វេទនាធិកេ ឯវ បដិក្ខិបតីតិ?
តិជ្ជតេសា អនវដ្ឋិតតក្កានំ អប្បហ័នសម្មោហាវិបល្លាសានំ វាធិវមំសា, ឯវ
អត្ថេវ និរយចាលាតិ និជ្ជមេត្ត គន្ធាត្ថំ។ សតិ ច នេសំ សញ្ញាវេ, អសតិបិ ពាហិវេ
វិសយេ នរកេវិយ ទេសាធិនិយមោ ហោតីតិ វាធា ន សិជ្ឈតិ ឯវាតិ ធន្តត្ថំ។

និរយចាលកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. តិរច្ឆានកថាវណ្ណានា

៨២៩-៨៧០. តស្សាតិ ឯវាវណានាមកស្ស ទេវបុត្តស្ស។ តហិ កីឡនកាលេ
ហត្ថិវណ្ណានវិកុត្តនំ សន្ធាយ “ហត្ថិនាគស្ស”តិ វុត្ថំ។ ទិព្វយានស្សាតិ ឯត្ថាបិ
ឯសេវ នយោ។ ន ហិ ឯកន្តសុខប្បច្ចយជ្ជានេ សគ្គេ ទុក្ខាធិជ្ជានស្ស
អកុសលកម្មសមុជ្ជានស្ស អត្តការស្ស សម្ពុវោ យុត្តោ។ តេនាហ “ន
តិរច្ឆានគតស្ស”តិ។

តិរច្ឆានកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ព្យាណកថាវណ្ណាដា

៨៧៦-៨៧៧. “ទ្វាទសវត្ថុកំព្រាណំ លោកុត្តរ”ន្តិ ឯត្ថ ទ្វាទសវត្ថុកស្ស
ព្យាណស្ស លោកុត្តរតា បតិជ្ជាប័យតីតិ ទស្សន្តោ បឋមវិកប្បំ វត្ថា បុន
លោកុត្តរព្យាណស្ស ទ្វាទសវត្ថុកតា បតិជ្ជាប័យតីតិ ទស្សន្តំ “តំ វា...បេ...
អត្តោ”តិ អាហា។ បរិញ្ញេយ្យន្តិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្នោ អាទិអត្តោ, បការត្តោ វា។ តេន
“បហាតត្ថ”ន្តិ ឯវមាទី សង្កណ្ហាតិ។ បរិញ្ញាតន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។
“បរិញ្ញេយ្យំ បរិញ្ញាត”ន្តិអាទិនា បរិជាននាទិកិរិយាយ និព្វត្តតត្ថតា
និព្វត្តិតតា ច ទស្សិតា, ន និព្វត្តិយមានតាតិ។ យេន បន សា ហោតិ, តំ
ទស្សន្តំ “សច្ចព្យាណំ បដា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ សច្ចព្យាណន្តិ
ទុក្ខាទិសច្ចសភាវាវពោធកំ ព្យាណំ, យំ សន្ធាយ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។
មគ្គក្ខណេបីតិ អបិ-សន្នេន តតោ បុព្វាបរភាគេបីតិ ទដ្ឋព្ពំ។
បរិជាននាទិកិច្ចសាធនវសេន ហោតិ អសម្មាហតោវិសយតោ ចាតិ
អធិប្បាយោ។

ព្យាណកថាវណ្ណាដា និដ្ឋិតា។

វីសតិមវគ្គវណ្ណាដា និដ្ឋិតា។

ចតុត្តោ បណ្ណាសកោ សមត្តោ។

២៧. ឯកវីសតិមវគ្គោ

៧. សាសនកថាវណ្ណាដា

៨៧៨. សមុទាយាតិ “សាសនំ នវំ កត”ន្តិអាទិនា បុច្ឆាវសេន បវត្តា
វេនសមុទាយា។ ឯកទេសានន្តិ តទវយវានំ។ “តិសុបិ បុច្ឆាសូ”តិ វវំ
អធិករណាកាវេន វុត្តា។

សាសនកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. ឥទ្ធិកថាវណ្ណានា

៨៨៣-៨៨៤. អធិប្បាយវសេនាតិ តថា តថា អធិបុច្ឆនាធិប្បាយវសេន។

ឥទ្ធិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. ធម្មកថាវណ្ណានា

៨៨៧-៨៨៨. រូបសភាវោ រូបជ្ជោតិ អាហ “រូបជ្ជោ នាម កោចិ រូបតោ អញ្ញោ
នត្ថិ”តិ។ យំ បន យតោ អញ្ញំ, ន តំ តំសភាវន្តិ អាហ “រូបជ្ជតោ អញ្ញំ រូបញ្ច ន
ហោតិ”តិ, រូបមេវ ន ហោតិ តិ អត្ថោ។ ឯតេន ព្យតិវេកតោ តមត្ថំ សាដេតិ។
តស្មាតិ យស្មា រូបតោ អញ្ញោ រូបជ្ជោ នត្ថិ, រូបជ្ជតោ ច អញ្ញំ រូបំ, តស្មា រូបំ
រូបមេវ រូបសភាវមេវាតិ វវ-កាវេន និវត្តិតំ ទស្សេតិ “ន វេទនាទិសភាវ”ន្តិ។
អធិប្បាយេនាតិ រូបរូបជ្ជានំ អនញ្ញត្តាធិប្បាយេន។ អញ្ញថាតិ តេសំ អញ្ញត្ថ
រូបជ្ជេន និយមេន រូបំ និយតន្តិ វត្ថុត្ថន្តិ យោជនា។ ទស្សិតោយេវ ហោតិ
អត្ថតោ អាបន្តត្តា។ ន ហិ អភិន្នេ វត្ថុស្មី បរិយាយន្តរកេទំ ករោតិ។ អញ្ញត្ថន្តិ
រូបសភាវានំ រូបរូបជ្ជានញ្ច។ សសាមិនិទ្ទេសសិទ្ធាភេទា “សិលាបុត្តកស្ស
សវីរ”ន្តិវិយ, កប្បនាមត្ថតោ បាយំ ភេទោ, ន បរមត្ថតោតិ អាហ “តហោត្វា
វិយ បវត្តោ”តិ។ វេទនាទីហិ នានត្ថមេវាតិ វេទនាទីហិ អញ្ញត្ថមេវ។ សោ
សភាវោតិ សោ រូបសភាវោ។ នានត្ថសញ្ញាបនត្ថន្តិ រូបស្ស សភាវោ, ន

វេទនាទីនង្គិ ឯវំ ភេទស្ស ញាបនត្ថំ។ តញ្ចវចនង្គិ “រូបំ រូបដ្ឋេន ន និយត”ន្តិ
វចនំ។ វុត្តប្បការេនាតិ “រូបដ្ឋតោ អញ្ញស្ស រូបស្ស អភាវា”តិអាទិនា
វុត្តាការេន។ យទិ សនោសំ, អថ កស្មា បដិជាតាតិ យោជនា។

វុត្តមេវ ការណាង្គិ “រូបំ រូបមេវ, ន វេទនាទិសភាវ”ន្តិ ឯវំ វុត្តមេវ យុត្តិ។
បរេន ចោទិតង្គិ “ន វត្ថុតំ រូបំ រូបដ្ឋេន និយត”ន្តិអាទិនា បរវាទិនោ ចោទនំ
សន្ធាយាហ។ តមេវ ការណំ ទស្សេត្វាតិ តមេវ យថាវុត្តំ យុត្តិ “ឯត្ថ
ហី”តិអាទិនា ទស្សេត្វា។ ចោទនំ និវត្តេតិ តិ “អថ កស្មា បដិជាតាតិ”តិ វុត្តំ
ចោទនំ និវត្តេតិ។ យមត្ថំ សន្ធាយ “ឥតោ អញ្ញថា”តិ វុត្តំ, តំ ទស្សេតុំ
“រូចាទី”តិអាទិ វុត្តំ។

ធម្មកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឯកវិសតិមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២២. ពាវិសតិមវគ្គោ

២. កុសលចិត្តកថាវណ្ណានា

៨៩៤-៨៩៥. បុរិមជវនក្ខណេតិ បរិនិព្វានចិត្តតោ
អនន្តរាតិ តបុរិមជវនវាវក្ខណោ។

កុសលចិត្តកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. អាណេញ្ញកថាវណ្ណានា

៨៩៦. ហេតុសរូបាវម្ពណាសម្បយុត្តធម្មាវម្ពណាទិតោ ភវន្ត្ថសទិសត្តា
ចុតិចិត្តំ “ភវន្ត្ថចិត្ត”ន្តិ អាហ។

អាណេញកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥-៧. តិស្សោបិកថាវណ្ណានា

៨៩៨-៩០០. អរហត្តប្បត្តិបិ គព្ពេយ្យេ អត្ថីតិ មញ្ញតិ។ សត្តវស្សិកា ហិ សោតាកសាមណោរាជយោ អរហត្តំ បត្តា។ សត្តវស្សិកោបិ គព្ពោ អត្ថីតិ បរវាទិនោ អធិប្បាយោ។ អាកាសេន គច្ឆន្តោវិយ សុបិនំ អាកាសសុបិនំ។ តំ អភិញ្ញានិព្ពត្តំ មញ្ញតីតិ និទស្សនំ កត្វា ទស្សន្តោ អាហា “អាកាសគមនាទិអភិញ្ញាវិយា”តិ។ ហេដ្ឋីម៉ានំ ចតុន្នំ វា មគ្គានំ អធិគមេន ធម្មាភិសមយោ អគ្គជលាទិគមេន អរហត្តប្បត្តិ ច សុបិនេ អត្ថីតិ មញ្ញតីតិ យោជនា។

តិស្សោបិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. អាសេវនបច្ចយកថាវណ្ណានា

៩០៣-៩០៥. ពីដំ ចតុមជ្ជរកាវំ ន គណ្ណាតីតិ ឥទំ សកសមយវសេន វុត្តំ, បរសមយេ បន រូបធម្មាបិ អរូបធម្មេហិ សមាទក្ខណា ឯវ ឥច្ឆិតា។ តេនេវាហា “សព្ពេ ធម្មា ខណិកា”តិ។ ខណិកត្ថេបិ វា អចេតនេសុបិ អនិជ្រៀយពទ្ធរូបេសុ ភាវនាវិសេសោលព្ពតិ, កិមខ្ពំ បន សចេតនេសូតិ ទស្សេតុ “យថា ពីដំ ចតុមជ្ជរកាវំ ន គណ្ណាតី”តិ និទស្សនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ អាសេវេន្តោ នាម កោចិ ធម្មា នត្ថិ ឥត្តរតាយ អនវដ្ឋានតោតិ អធិប្បាយោ។ ឥត្តរខណតាយ ឯវ បន អាសេវនំលព្ពតិ។ កុសលាទិភាវេន ហិ អត្តសទិសស្ស បយោគេន ករណីយស្ស បុនប្បនំ ករណាប្បវត្តនំ អត្តសទិសតាថាទនំ វាសនំ វា អាសេវនំ បុរេ បរិចិត្តគន្តោវិយ បច្ឆិមស្សាតិ។

អាស្រ័យនិងច្បាប់ក្នុងការស្នើសុំ និងស្នើសុំ។

១០. ខណ្ឌកកដាវណ្ណា

៩០៦-៩០៧. បដិវិរាទិក្ខុបេសុតិ អនេកកលាបសមុទាយក្ខតេសុ
សសម្ពារបដិវិរាទិក្ខុបេសុ។ តត្ថ ហិ កេសុចិ បុរិមុប្បន្នេសុ បិកេសុ កេសញ្ចិ
តទញ្ញេសំ ឧប្បន្នេ, តតោ បុរិមន្តុប្បន្នានំ កេសញ្ចិ និរោធា ហោតិ
ឯកេកកលាបរូបេសុ សមាធិប្បន្ននិរោធគ្នា តេសំ។ ឯវំ បតិជ្ជានន្តិ ឯវំ
វុត្តប្បកាវេន អសមាធិប្បន្ននិរោធន បពន្ធន បតិជ្ជានបរីត្តិតិ អត្ថោ។ សា
បនាយំ យថាវុត្តា បរីត្តិ កស្មា រូបសន្តតិយា ឯវាតិ អាហា “ន ហិ រូបាន”ន្តិអាទិ។
តស្សត្ថោ - យទិ សព្វេ សង្ខតធម្មា សមាធិក្ខណា, តថា សតិ អរូបសន្តតិយា
វិយ រូបសន្តតិយាបិ អនន្តរាទិបច្ចយេន វិជីណា បរីត្តិ សិយា, ន ចេតំ អត្ថិ។ យទិ
សិយា, ចិត្តក្ខណោ ចិត្តក្ខណោ បដិវិរាទិនំ ឧប្បន្ននិរោធហិ ភវិតព្ពន្ធិ។

ខណ្ឌកកដាវណា នង្គតា។

ពារីសតិមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២៣. តើសតិមរត្តា

១. ឯកាធិប្បាយកថាវណ្ណាន

៩០៨. ឯក-សង្គ្រា អញ្ញត្ថោបិ ហោតិ “ឥត្ថកេ អភិវទន្តិ” តិ អាទិសុវិយ,
អញ្ញត្ថព្យោត្ត វាគាធិប្បាយតោ វេទិតត្ថំ, បុព្វជ្ជនស្ស បន
សនន្តរាគបរិភោគភាវតោ អាហា “វាគាធិប្បាយតោ អញ្ញាធិប្បាយោវាតិ វុត្ថំ
ហោតិ” តិ។ កោ បន សោ អញ្ញាធិប្បាយោតិ? ករុណាធិប្បាយោ។ តេន វុត្ថំ
“ករុណាធិប្បាយេន ឯកាធិប្បាយោ” តិ។ អយញ្ច នយោ ឥត្ថិយា ជីវិតវក្ខណាត្ថំ

ការព្រួយបារម្ភ មនោរម្យ ឬរេន្ទស្ស ពោធិសត្វស្ស សំរវរិណសោ ន ហោតីតិ ឯវំវាទិនំ
បរវាទី សន្ទាយ វុត្តោ, បណ្ឌិតាធិប្បាយវាទិនំ បន សន្ទាយ “ឯកោ
អធិប្បាយោតិ ឯត្ថា”តិអាទិ វុត្តំ។ បុត្តមុខទស្សនាធិប្បាយោបិ ឯត្ថវ សង្កហំ
គតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯកតោភារេតិ សហភារេ។

ឯកាធិប្បាយកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣-៧. ឥស្សរិយកាមការិកាកថាវណ្ណានា

៩០០-៩០៤. ឥស្សរិយេនាតិ ចិត្តិស្សរិយេន, ន ចេតោវសិភារេនាតិ អត្ថោ។
កាមការិកំ យចិច្ចិតនិច្ចាទនំ។ ឥស្សរិយកាមការិកាហេតុតិ
ឥស្សរិយកាមការិភារិមិត្តំ, តស្ស និព្ពត្តនត្ថន្តិ អត្ថោ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា
ករិយតីតិ មិច្ឆាភិនិវេសេនេវ យា កាចិ ទុក្ខរការិកា ករិយតីតិ អត្ថោ។

ឥស្សរិយកាមការិកាកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. បតិរូបកថាវណ្ណានា

៩០៥-៩០៦. មេត្តាទយោវិយាតិ យថា មេត្តា ករុណា មុទិតា ច
សីនេហសភារាបិ អរញ្ញនសភាវត្តា អសំកិលិដ្ឋត្តា ច ន រាគោ, ឯវំ
រាគបតិរូបកោ កោចិ ធម្មោ នត្តិ វេបេត្វា មេត្តាទយោ, អញ្ញចិត្តស្ស
សិនិយ្ហនាការោ រាគស្សេវ បវត្តិអាភារេតិ អត្ថោ។ តេនេវាហ “រាគមេវ
គណ្ហាតី”តិ។ ឯវំ ទោសេបីតិ ឯត្ថ ឥស្សរិយេន ទ ទោសោ
ទោសបតិរូបកោ កោចិ អត្ថីតិ ទោសមេវ គណ្ហាតីតិ យោជេតព្ពំ។ វេបេត្វា ហិ
ឥស្សរិយេន អញ្ញចិត្តស្ស ទុស្សនាការោ ទោសស្សេវ បវត្តិអាភារេតិ។

បតិរូបកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. អបរិនិប្បន្នកថាវណ្ណានា

៩០៧-៩០៨. អនិច្ចាទិកោ ភាវោតិ អនិច្ចសង្ខារបដិច្ចសមុប្បន្នតាទិកោ
ភាវោ ធម្មោ បកតិ ឯតស្សាតិ អត្ថោ។ ទុក្ខញ្ញោវ បរិនិប្បន្នន្តិ “ទុក្ខសង្ខំ សន្ធាយ
បុច្ឆា កតា, ន ទុក្ខតាមត្ត”ន្តិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតិ “ន កេវលញ្ញោ
បឋមសច្ចមេវ ទុក្ខ”ន្តិ វេទនេន។ តថា សតិ បរវាទិនា ចក្ខាយតនាទីនំ
អញ្ញោសញ្ញា តំសរិក្ខកានំ ធម្មានំ បរិនិប្បន្នតា នានុដានិតញ្ញា សិយា។ កស្មា?
តេសម្បី ហិ ទុក្ខសច្ចេន សង្កហោ, ន ឥតរសច្ចេហិ។ យញ្ញោ សមុទយសច្ចតោ
និព្ពត្តំ, តំ និប្បវិយាយតោ ទុក្ខសង្ខំ, ឥតរំ សង្ខារទុក្ខតាយ ទុក្ខន្តិ ឥមមត្តំ
ធស្សេន្តោ “ន កេវលញ្ញោ”តិ អាទិមាហ។ តត្ថ ន ហិ អនុចាទិន្នានីតិ ឥមីនា
ចក្ខាយតនាទីនំ សមុទយសច្ចេន សង្កហាភាវមាហ។ លោកុត្តរានីតិ ឥមីនា
និរោធមគ្គសច្ចេហិ។ យទិ ឯវមេត្ត យុត្តិ វត្តញ្ញា, កិមេត្ត វត្តត្ថំ? សភាវោ ហោស
បរវាទិវាទស្ស, យទិទំ បុព្វេនាបរមសំសន្ននំ។ តថា ហិ សោ វិញ្ញហិ បដិក្ខត្តោ។
តថា ចេវ តំ អម្ពេហិ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតំ។ ឯតន្តិ “រូបំ អបរិនិប្បន្នំ, ទុក្ខញ្ញោវ
បរិនិប្បន្ន”ន្តិ យទេតំ តយា វុត្តំ, ឯតំ នោ វត វេ វត្តព្រោ។ កស្មា? រូបស្ស ច
ទុក្ខតា។ រូបញ្ញោ អនិច្ចំ ទុក្ខាទិដ្ឋានញ្ញោ។ តេន វុត្តំ “យទិនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ។ សំខិត្តេន
បញ្ចាថា នានក្ខន្ធា ទុក្ខា”តិ ច។

អបរិនិប្បន្នកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តេវីសតិមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

កថាវត្ថុបករណ-អនុជីកា សមត្តា។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

យមកបករណ៍-អនុជីកា

គន្ថាវម្ពវណ្ណា

សង្ខេបនៃវាតិ ឧទ្ទេសនេវ។ យំ “មាតិកាបឋម”ន្តិ វុត្តំ។ ធម្មេសូតិ
ខន្ធាទិធម្មេសុ កុសលាទិធម្មេសុ ច។ អវិបរីតតោ គហិតេសុ ធម្មេសុ
មូលយមកាទិវសេន បវត្តិយមាណា ទេសនា វេនេយ្យានំ
នានប្បការកោសល្យាវហា បរិញ្ញាភិច្ឆសាធនំ ច ហោតិ, នវិបរីតតោតិ អាហ
“វិបរីតគ្គហណំ...បេ.... អារទូ”ន្តិ។ ឯតេន កថាវត្ថុបករណ៍ទេសនានន្តរំ
យមកបករណ៍ទេសនាយ ការណាមាហ។ តត្ថ វិបរីតគ្គហណំន្តិ
បុគ្គលបរិគ្គហណាទិមិច្ឆាតាហំ។ ធម្មបុគ្គលោកាសាទិនិស្សយានន្តិ “យេ កេចិ
កុសលា ធម្មា, សព្វេតេ កុសលមូលា”តិអាទិនា (យម. ១.មូលយមក.១) ធម្មេ,
“យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បជ្ឈតិ”តិអាទិនា (យម.
១.ខន្ធយមក.៥០) បុគ្គលំ “យត្ថ រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ឈតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធា
ឧប្បជ្ឈតិ”តិអាទិនា (យម. ១.ខន្ធយមក.៥១) ឌីកាសំ និស្សាយ អារត្ត បវត្តានំ។
អាទិ-សន្តេន បុគ្គលោកាសឧប្បាទនិរោធតទុកយបរិញ្ញាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្រោ។
សន្និដ្ឋានសំសយានន្តិ
ចាឡិកតិបជិវចនសរូបទស្សនបដិក្ខិបនបដិសេធននយេហិ យថាបុច្ឆិតស្ស
អត្តស្ស និច្ចយករណំ សន្និដ្ឋានំ, តទភាវតោ សំសយនំ សំសយោ។ តេសំ
សន្និដ្ឋានសំសយានំ។

កាមព្យោត្ត ធម្មបដិក្ខាហកានំ សំសយបុព្វកំ សន្និដ្ឋានន្តិ បឋមំ សំសយោ
វត្តព្រោ, ទេសេន្តស្ស បន ភកវតោ សន្និដ្ឋានបុព្វកោ សំសយោតិ ទស្សនត្តំ
អយំ បទានុក្កមោ កតោ។ សព្វញ្ញំ បរិញ្ញេយ្យំ ហត្ថាមលកំវិយ បច្ចក្ខំ កត្វា

បិតស្ស ធម្មសាមីនោ ន កត្តចិ សំសយោ, វិស្សន្នេតុកាមតាយ បន
វិនេយ្យជ្ឈាសយគតំ សំសយំ ទស្សន្តោ សំសយិតវសេន បុច្ឆំ ករោតីតិ ឯវំ
វិស្សន្ននបុច្ឆនវសេន ន សន្និដ្ឋានសំសយា លព្ពន្ធិតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ,
និច្ឆិតសំសយធម្មវសេនេវ បនេត្ថ សន្និដ្ឋានសំសយា វេទិតញ្ញា។ តេនាហ
អជ្ឈកថាយំ “កុសលេសុ កុសលា នុខោ, ន នុខោ កុសលាតិ
សន្តេហាភាវតោ” តិអាទិ។ តេនេវ ច “សន្និដ្ឋានសំសយាន” ត្ថិ,
“សន្និដ្ឋានសំសយវសេនា” តិ ច បឋមំ សន្និដ្ឋានគ្គហណំ កតំ។

តន្តិ យមកបករណំ។ តស្ស យេ សមយាទយោ វត្តញ្ញា, តេ
កថាវត្ថុបករណទេសនានន្តរោ ទេសនាសមយោ, តាវតីសកវនមេវ
ទេសនាទេសោ, កុសលាកុសលមូលាទិយមកាការេន ទេសនាតិ វិភាគតោ
“សន្នេបេនេវា” តិអាទិកាថាហិ វិភាវិតា និមិត្តេន សន្និ សំវណ្ណានបដិញ្ញា ចាតិ
តមមត្តំ ទស្សន្តោ “សមយទេសទេសនាវសេនា” តិអាទិមាហា។ និមិត្តញ្ញាតំ
តេន សំវណ្ណនាយ, យទិទំ កមាទុប្បត្តិ អាគតភាវវាហិតា ច បណ្ឌិតានំ
បណ្ឌិតកិច្ចការតោ។ តត្ថ អនុប្បត្តំ ទស្សត្វាតិ សម្ពន្ធា។

តត្ថាតិ តស្មី សមយាទិទស្សនេ។ យមនំ ឧបរមនន្តិ យមោ មរណាន្តិ អាហ
“ជាតិយា សតិ មរណំ ហោតីតិ... បេ... វិសយោ” តិ។ តត្ថ យថា “ជាតិយា សតិ
មរណំ ហោតី” តិ ជាតិ យមស្ស វិសយោ, ឯវំ “ឧបាទានក្ខន្ធនេសុ សន្តេសុ មរណំ
ហោតី” តិ ឧបាទានក្ខន្ធា យមស្ស វិសយោតិ យោជេតព្ពំ។ តេ ហិ
មរណធម្មិនោតិ។ អនុប្បត្តមរណំយេវ កិព្វិសការិនំ បុគ្គលំ យមបុរិសា វិវិដា
កម្មការណា ករោត្តិ, ន អប្បត្តមរណាន្តិ មរណំ យមស្ស វិសយោ វុត្តោ។
អាណាបវត្តិដ្ឋានន្តិ តេនំ វិសយ-សទ្ធស្ស អត្ថវចនំ។ ទេសំ វាតិ
កាមាទិធាតុត្ថយទេសំ សន្ធាយាហា។ ធាតុត្ថយិស្សរោ ហិ មច្ចុរាជា។

បញ្ហានានាដែលបាន អញ្ជូនស្តារឡើងវិញ ច, តែង វា សន្តិ បញ្ហា វេរាជ ឆ
អភិបាលដ្ឋាននិង។ អារត្តាតិ បទកិច្ចការវត្តា។ តន្ត្រីហាតិ លោមា។

គន្លងម្តុំវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១. មូលយមកំ

ឧទ្ទេសវាវណ្ណានា

១. យមកសមូហស្សតិ មូលយមកាធិកស្ស យមកសមូហស្ស។
មូលយមកាធិយោ ហិ បករណាបេក្ខាយ អវយវក្ខតាបិ និច្ចាវយវាបេក្ខាយ
យមកសមូហាតិ វុត្តោ។ តេនាហ “តំសមូហស្ស ច សកលស្ស
បករណស្ស” តិ។

កុសលាកុសលមូលវិសេសានន្តិ ធុតិយបុច្ឆាយ វុត្តានំ
សំសយបទសង្គហិតានំ កុសលសង្ខាតានំ, តថា បឋមបុច្ឆាយ វុត្តានំ
កុសលមូលសង្ខាតានំវិសេសានំ អត្ថយមកការស្ស វុត្តត្តាតិ យោជនា។
យថា ហិ បឋមបុច្ឆាយ វិសេសវន្តភាវេន វុត្តាយេវ កុសលធម្មា ធុតិយបុច្ឆាយំ
វិសេសភាវេន វុត្តា, វេរំ បឋមបុច្ឆាយំ វិសេសភាវេន វុត្តាយេវ
កុសលមូលធម្មា ធុតិយបុច្ឆាយំ វិសេសវន្តភាវេន វុត្តា។ វត្ថុវចនិច្ចាវសេន ហិ
ធម្មានំវិសេសវិសេសវន្តភាវិភាគា ហោន្តិតិ។ កុសលមូលកុសលវិសេសេហិ
សំសយិតបទសង្គហិតេហិ កុសលកុសលមូលានំវិសេសវន្តានន្តិ
អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ ច វិសេសវន្តាបេក្ខវិសេសវសេន បឋមោ អត្ថវិកប្បោ វុត្តោ,
ធុតិយោ បទវិសេសាបេក្ខវិសេសវន្តវសេនាតិ អយមេតេសំវិសេសោ។
តេនាហ “ញាតុំ ឥន្ទ្រតានំ ហិ” តិអាធិ។

តត្ថ ញាតុំ ឥន្ទ្រតានន្តិ បុច្ឆាយ វិសេសាវត្ថុតានន្តិ អត្ថោវិសេសានន្តិ
កុសលកុសលមូលវិសេសានំវិសេសវន្តាបេក្ខានន្តិ
កុសលមូលកុសលសង្ខារតេហិវិសេសវន្តេហិ សាបេក្ខានំវិសេសវតន្តិ
កុសលមូលកុសលានំវិសេសាបេក្ខានន្តិ កុសលកុសលមូលវិសេសេហិ
សាបេក្ខានំវិ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី មូលយមកេ។ បធានភារោតិ បឋមវិកហ្មេ តាវ
សំសយិតប្បធានត្ថា បុច្ឆាយ វិសេសានំ បធានភារោ វេទិតញោ។ តេ ហិ
សំសយិតានំវិសេសវន្តោតិ។ ទុតិយវិកហ្មេ បនវិសេសា នាម
វិសេសវន្តាជីនាតិ វិសេសវន្តានំ តត្ថ បធានភារោ ទដ្ឋញោ។ ទ្វិន្នំ បន ឯកជ្ឈំ
បធានភារោ ន យុដ្ឋតិ។ សតិ ហិ អប្បធានេ បធានំ នាម សិយា។ តេនាហា
“ឯកកាយ បុច្ឆាយ ឯកកោ ឯវ អត្ថោ សង្ខហិតោ ហោតិ”តិ។ ឯវញ្ចេតំ
សម្បជិច្ឆិតតំ, អញ្ញាហិវិនិច្ឆិតវិសេសិតព្ភកាវេហិ ឥធម៌ បធានភារោ ន
យុដ្ឋតេវាតិ។ ន ធម្មវាចកោតិ ន សភាវធម្មវាចកោ។ សភាវធម្មាបិ ហិ
អត្ថោតិ វុច្ចតិ “គម្ពីរបញ្ញំ និបុណ្ហត្ថទស្សី”ន្តិអាទិសុ (សុ. និ. ១៧៨)។ “ហេតុផល
ញាណំ អត្ថបទិសម្ពិទ្ធា”តិអាទិសុ (វិភ. ៧២០) អត្ថ-សទ្ធីស្ស ហេតុផលវាចកតា
ទដ្ឋញោ។ អាទិ-សទ្ធីស្ស “អត្ថាភិសមយា”តិអាទិសុ (សំ. និ. ១.១២៩) អាគតា
ហិតាទិវាចកតា សង្កយ្ហតិ។ តេនេវាតិ ចាឡិអត្ថវាចកត្ថា ឯវ។

តីណិបិ បទានិ ឯត្ថ បិ-សន្នោ សមុច្ឆយត្ថោ, សមុច្ឆយោ ច តុល្យយោគ
សិយា។ កី នាម-បទេន អនវសេសតោ កុសលាទីនំ សង្ខហោតិ អាសង្កាយ
តទាសង្កានិវត្តនត្ថមាហា “តីណិបិ...បេ.... សង្ខាហកត្ថ”ន្តិ។ តត្ថ
សង្ខាហកត្ថមត្តន្តិ មត្ត-សន្នោវិសេសនិវត្តិអត្ថោតិ។ តេន និវត្តិតំវិសេសំ
ទស្សេតុំ “ន និវសេសសង្ខាហកត្ថ”ន្តិ វុត្តំ។ ន ហិ រូបំ នាម-បទេន សង្កយ្ហតិ។
កុសលាទិយេវ នាមន្តិ និយមោ ទដ្ឋញោ, ន នាមយេវ កុសលាទីតិ ឥមមេវ ច
និយមំ សន្ធាយាហា “កុសលាទីនំ សង្ខាហកត្ថមត្តមេវ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ។ យទិបិ

នាម-បទំ ន ឆិវវសេសកុសលាទិសង្គាហកំ, កុសលាទិសង្គាហកំ បន ហោតិ,
តទត្ថមេវ ច តំ គហិតន្តិ នាមស្ស កុសលត្ថិ កបរិយាបន្នតា វុត្តាតិ ទស្សន្តោ
អាហា “កុសលាទិ...បេ... វុត្ត”ន្តិ។

ឧទ្ទេសវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និទ្ទេសវាវណ្ណានា

៥២. ទុតិយយមកេតិ ឯកម្ពលយមកេ។ ឯវមិធាបីតិ យថា

ឯកម្ពលយមកេ “យេ កេចិ កុសលា”នេច្ឆេវ បុច្ឆា អារទ្ធា, ឯវំ នធាបិ
អញ្ញមញ្ញម្ពលយមកេបិ “យេ កេចិ កុសលា”នេច្ឆេវ បុច្ឆា អារភិតត្តា សិយា។
កស្មា? បុរិមយមក...បេ... អប្បវុត្តត្តាតិ។ នេច្ឆា ទុតិយយមកស្ស តថា
អប្បវុត្តត្តា វុត្តំ, តតិយយមកំ បន តថេវ បវុត្តំ។ កេចីតិ បទកាវា។ តេ ហិ
យថា បឋមទុតិយយមកេសុ បុរិមបុច្ឆា ឯវ បរិវុត្តនវសេន បច្ឆិមបុច្ឆា កតាតិ
បច្ឆិមបុច្ឆាយ បុរិមបុច្ឆា សមាណ វេបេត្វា បដិលោមការំ, ន តថា
អញ្ញមញ្ញយមកេ។ តត្ថ ហិ ទ្វេបិ បុច្ឆា អញ្ញមញ្ញវិសទិសា។ យទិ តត្ថាបិ ទ្វីហិបិ
បុច្ឆាហិ សទិសាហិ ភវិតត្ថំ, “យេ កេចិ កុសលា”តិ បឋមបុច្ឆា អារភិតត្តា,
បច្ឆិមបុច្ឆា វា “សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលមូលេន ឯកម្ពលា”តិ វុត្តត្តា សិយា។ ឯវំ
បន អវុត្តា បឋមទុតិយយមកេសុ វិយ បុរិមបច្ឆិមបុច្ឆា សទិសា អកត្វា
តតិយយមកេ តាសំវិសទិសតា “យេ កេចិ កុសលា”តិ អនាវុត្តា, តស្មា
បដិលោមបុច្ឆានុរូចាយ អនុលោមបុច្ឆាយ ភវិតត្ថន្តិ នមមត្តំ សន្ធាយ “យេ
កេចិ កុសលាតិ អបុច្ឆិត្វា”តិ វុត្តន្តិ វេទន្តិ។

អត្ថវសេនាតិ សម្ពុវន្តានំ និច្ឆិតសំសយីតានំ អត្តានំ វសេន។

តទនុរូចាយាតិ តស្ស បុរិមបុច្ឆាយ អត្ថតោ ព្យញ្ញនតោ ច អនុច្ឆិកាយ។

បុរិមញ្ញំ អបេក្ខិត្វា បច្ឆិមាយ ភវិត្តំ។ តេនាតិ តស្មា។ យស្មា អនុលោមេ
សំសយេន្ទ្រេនេ ជាតេបិ បដិលោមេ សំសយោ ឧប្បជ្ឈតិ, យទិន ឧប្បជ្ឈយ្យ,
បដិលោមបុច្ឆាយ បយោជនមេវ ន សិយា, តស្មា ន បច្ឆិមបុច្ឆានុរូទា បុរិមបុច្ឆា,
អថ ខោ វុត្តនយេន បុរិមបុច្ឆានុរូទា បច្ឆិមបុច្ឆា, តាយ ច អនុបតាយ
អត្តាធិវសេន ធ្វិទ្ធំ បទានំ សម្ពន្ធត្តា អត្តាធិយមកតា វុត្តា។ ទេសនាគ្គមតោ
ចេត្ត អនុលោមបដិលោមតា វេទិតញ្ញា “កុសលា កុសលមូលា” តិ វត្ថា
“កុសលមូលា កុសលា” តិ ច វុត្តត្តា។ សេសយមកេសុបិ ឯសេវ នយោ។
វិសេសវន្តវិសេស, វិសេសវិសេសវន្តក្កហណាតោ វា ឥធ
អនុលោមបដិលោមតា វេទិតញ្ញា។ បឋមបុច្ឆាយញ្ញំ យេ ធម្មាវិសេសវន្តោ, តេ
និច្ឆយាធិដ្ឋានេ កត្វា ទស្សន្តោ “យេ កេចិ កុសលា ធម្មា” តិ វត្ថា តេសុ យស្មី
វិសេសោ សំសយាធិដ្ឋានោ, តំទស្សនត្ថំ “សព្វេ តេ កុសលមូលា” តិ បុច្ឆា
កតា។ ទុតិយបុច្ឆាយំ បន តប្បដិលោមតោ យេន វិសេសេន តេ វិសេសវន្តោ,
តំ វិសេសំ សន្និដ្ឋានំ កត្វា ទស្សន្តោ “យេ វា បន កុសលមូលា” តិ វត្ថា តេ
វិសេសវន្តោ សំសយាធិដ្ឋានក្ខតេ ទស្សនត្ថំ “សព្វេ តេ ធម្មា កុសលា” តិ បុច្ឆា
កតា។ អនិយតវត្ថុកា ហិ សន្និដ្ឋានសំសយា អនេកជ្ឈាសយត្តា សត្តានំ។

ឥមិនាបិ ព្យញ្ញនេនាតិ “យេ កេចិ កុសលមូលេន ឯកមូលា” តិ ឥមិនាបិ
វាក្យេន។ ឯវំ ន សក្កាវត្ថុន្តិ យេនាធិប្បាយេន វុត្ថំ, តមេវាធិប្បាយំ វិវរតិ “ន
ហិ” តិ អាទិនា។ តត្ថ តេនេវាតិ កុសលព្យញ្ញនត្ថស្ស កុសលមូលេន
ឯកមូលព្យញ្ញនត្ថស្ស ភិន្នត្តា ឯវ។ វិស្សជ្ឈនន្តិ វិភជនំ។ ឥតវថាតិ
កុសលមូលេន ឯកមូលព្យញ្ញនេន បុច្ឆាយ កតាយ។ តានិ វចនានីតិ
កុសលវចនំ កុសលមូលេន ឯកមូលវចនញ្ច។ កុសលចិត្តសមុដ្ឋានរូបវសេន
ចស្ស អព្យាកតធិបនតា ទដ្ឋញ្ញា។ ឯត្ថាតិ “ឥមិនាបិ ព្យញ្ញនេន តស្សេវត្ថស្ស
សម្ភវតោ” តិ ឯតស្មី វចនេ។ យេ កេចិ កុសលា... បេ.... សម្ភវតោតិ ឯតេន

កុសលានំ កុសលមូលេន ឯកមូលតាយ ព្យាភិចារាភារំ ទស្សេតិ។ តេនេវាហ
“ន ហិ... បេ... សន្តិ” តិ។ វុត្តព្យញ្ញនត្ថស្សេវ សម្ពុតតោតិ ហិ ឥមិនា
អវុត្តព្យញ្ញនត្ថស្ស សម្ពុតភារវចនេន ស្វាយមធិប្បាយមត្តោ វិភាវិតោ។ យថា
ហិ កុសលមូលេន ឯកមូលព្យញ្ញនត្ថោ កុសលព្យញ្ញនត្ថំ ព្យាភិចារតិ, ន ឯវំ តំ
កុសលព្យញ្ញនត្ថោ។ កថំ កត្វា ចោទនា, កថញ្ច កត្វា បរិហារោ?
កុសលមូលេន ឯកមូលា កុសលា ឯវាតិ ចោទនា កតា, កុសលមូលេន
ឯកមូលា ឯវ កុសលាតិ បន បរិហារោ បរត្ថោតិ វេទិតព្ពំ។ ទុតិយយមកេ វិយ
អបុច្ឆិត្វាតិ “យេ កេចិ កុសលា” តិ អបុច្ឆិត្វា។ កុសលមូលេហិតិ កុសលេហិ
មូលេហិ។ តេតិ កុសលមូលេន ឯកមូលា។

ឯកតោ ឧប្បជ្ឈន្តិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្តោ អាទិអត្តោ បការត្តោ វា។ តេន
“កុសលមូលានិ ឯកមូលានិ ចេវ អញ្ញមញ្ញមូលានិ ចា” តិ អាទិចាឡិសេសំ
ទស្សេតិ។ យំ សន្ធាយ “ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វិស្សជ្ឈនំ កាតព្ពំ ភវេយ្យ” តិ វុត្តំ។
តត្ថ ហេដ្ឋាតិ អនុលោមបុច្ឆាវិស្សជ្ឈនេ។ វុត្តនយេនាតិ “មូលានិ យានិ ឯកតោ
ឧប្បជ្ឈន្តិ” តិ អាទិនា វុត្តនយេន។ តម្បីតិ “កុសលមូលេនា” តិ អាទិ
អដ្ឋកថាវចនម្បី។ តថាតិ តេន បការេន, អនុលោមបុច្ឆាយំ វិយ វិស្សជ្ឈនំ
កាតព្ពំ ភវេយ្យតិ ឥមិនា បការេនាតិ អត្តោ។ យេន ការណេន “ន សក្កា
វត្ថុ” តិ វុត្តំ, តំ ការណំ ទស្សេតុំ “យេ វា បនា” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ
“អាមន្តា” ឥន្ទេវ វិស្សជ្ឈនេន ភវិតព្ពន្តិ “សព្វេតេ ធម្មា កុសលា” តិ បុច្ឆាយំ វិយ
“សព្វេតេ ធម្មា កុសលមូលេន ឯកមូលា” តិ បុច្ឆិតេបិ បដិវចនវិស្សជ្ឈនមេវ
លព្ពតិ, ន អនុលោមបុច្ឆាយំ វិយ សរូបទស្សនវិស្សជ្ឈនំ វិភជិត្វា ទស្សេតព្ពស្ស
អភាវតោ។ យេ ហិ ធម្មា កុសលមូលេន ឯកមូលា, ន តេ ធម្មា កុសលមូលេន
អញ្ញមញ្ញមូលាវ។ យេ បន កុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលា, តេ កុសលមូលេន
ឯកមូលាវ។ តេនាហ “ន ហិ... បេ... វិភាគោ កាតព្ពោ ភវេយ្យ” តិ។

តត្ថ យេនាតិ យេន អញ្ញមញ្ញមូលេសុ ឯកមូលស្ស អភារេន។ យត្ថាតិ
យស្មី ញ្ញាណសម្មយុត្តចិត្តប្បាទេ។ អញ្ញមញ្ញមូលកត្តា ឯកមូលកត្តា ចាតិ
អធិប្បាយោ។ ទិដ្ឋំ ទិដ្ឋញ្ញំ ឯកេកេន អញ្ញមញ្ញមូលកត្តេ វុត្តេ តេសំ ឯកេកេន
ឯកមូលកត្តម្យី វុត្តមេវ ហោតិ សមាទត្តោ ឯកសន្នោតិ កត្វា។ តេនេវាហ
“យត្ថ បទ...បេ... ន ឯកមូលានី”តិ។ តយិទំ មិច្ឆា, ទិសុបិ ឯកេកេន ឥតរស្ស
ឯកមូលកត្តំ សម្ពុតិ ឯវាតិ។ តេនាហ “ឯតស្ស គហណាស្ស
និវារណាត្ថ”ន្តិអាទិ។ “យេ ធម្មា កុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលា, តេ
កុសលមូលេន ឯកមូលា”តិ ឥមមត្តំ វិភារេន្តេន ឥធ “អាមន្តា”តិ បទេន យត្ថ
ទ្វេ មូលានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ, តត្ថ ឯកេកេន ឥតរស្ស ឯកមូលកត្តំ បកាសិតមេវាតិ
អាហ “អាមន្តាតិ ឥមីនាវ វិស្សន្តនេន តំគហណានិវារណាតោ”តិ។ និដ្ឋិតត្តាតិ
ឯត្ថ ឯកតោ ឧប្បជ្ឈមាធានំ តិណ្ណាន្តំ តាវ មូលានំ និដ្ឋិតំ ហោតុ
អញ្ញមញ្ញកមូលកត្តំ, ទិដ្ឋំ បទ កថន្តិ អាហ “អញ្ញមញ្ញមូលានំ ហី”តិអាទិ។
សមាទមូលតា ឯវាតិ អវធារណេន និវត្តិតត្ថំ ទស្សេតុ “ន
អញ្ញមញ្ញសមាទមូលតា”តិ វុត្តំ។ តេន អញ្ញមញ្ញមូលានំ
សមាទមូលតាមត្តវចនិច្ឆាយ ឯកមូលគ្គហណំ, ន តេសំ
អញ្ញមញ្ញបច្ចយតាវិសិដ្ឋសមាទមូលតាទស្សនត្ថន្តិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ។ ទិដ្ឋំ
មូលានន្តិ ទិដ្ឋំ ឯកមូលានំ ឯកតោ ឧប្បជ្ឈមាធានំ។ យថា តេសំ សមាទមូលតា,
តំ ទស្សេតុ “តេសុ ហី”តិអាទិ វុត្តំ។ តំមូលេហិ អញ្ញេហិតិ ឥតរមូលេហិ
មូលទ្វយតោ អញ្ញេហិ សហជាតធម្មេហិ។

ឥនានិ យេន អធិប្បាយេន បដិលោមេ “កុសលា”ឥច្ឆេវ បុច្ឆា កតា, ន
“កុសលមូលេន ឯកមូលា”តិ, តំ ទស្សេតុ “អញ្ញមញ្ញមូលតេ បទ...បេ...
កតាតិ ទដ្ឋញ្ញ”ន្តិ អាហ។ ន ហិ កុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលេសុ កិញ្ញា
ឯកមូលំ ន ហោតិ វុត្តោវាយមត្តោ។ មូលយុត្តតមេវ វេទតិ, ន មូលេហិ

អយុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ អញ្ញាថា បុព្វេនាបរំ វិវុដ្ឋយ្យ។ តេនេវាតិ
មូលយុត្តតាយ ឯវ វុច្ឆមានត្តា។ ឧភយត្ថាបីតិ អញ្ញមញ្ញមូលា ឯកមូលាតិ
ទ្វីសុបិ បទេសុ។ “កុសលមូលេនា”តិ វុត្ថំ, កុសលមូលេន សម្បយុត្តេនាតិ ហិ
អត្ថោ។ យទិ ឧភយម្បី វចនំ មូលយុត្តតមេវ វទតិ, អថ កស្មា
អនុលោមបុច្ឆាយមេវ ឯកមូលគ្គហណំ កតំ, ន បដិលោមបុច្ឆាយន្តិ
ឧភយត្ថាបិ តំ គហេតព្ពំ ន វា គហេតព្ពំ។ ឯវញ្ញ មូលេកមូលយមកទេសនាហិ
អយំ អញ្ញមញ្ញយមកទេសនា សមាទសា សិយាតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា អាហា
“តត្ថា”តិអាទិ។

តត្ថ តត្ថាតិ តស្មី អញ្ញមញ្ញយមកេ។ យទិបិ ឯកមូលា អញ្ញមញ្ញមូលាតិ
ឥទំ បទទ្ធយំ វុត្តនយេន មូលយុត្តតមេវ វទតិ, តថាបិ
សាមញ្ញវិសេសលក្ខណោ អត្ថេវ ភេទោតិ ទស្សេតុ
“មូលយោគសាមញ្ញ”តិអាទិ វុត្ថំ។ សមូលកានំ សមាទមូលតា ឯកមូលត្ថន្តិ
ឯកមូលវចនំ តេសុ អវិសេសតោ មូលសញ្ញាវមត្ថំ វទតិ, ន
អញ្ញមញ្ញមូលសន្នោវិយ មូលេសុ លត្តមាទំ វិសេសំ, ន ច សាមញ្ញេ និច្ឆយោ
វិសេសេ សំសយំ វិធមតីតិ ឥមមត្តមាហា “មូលយោគសាមញ្ញ...បេ....
បវត្ថា”តិ ឥមិនា។ វិសេសេ បទ និច្ឆយោ សាមញ្ញេ សំសយំ វិធមន្តោ ឯវ
បវត្ថតីតិ អាហា “មូលយោគវិសេសេ បទ...បេ.... និច្ឆតមេវ ហោតី”តិ។ តស្មាតិ
វុត្ថស្សេវ តស្ស ហេតុការេន បរាមសនំ, វិសេសនិច្ឆយេនេវ អវិជាការតោ,
សាមញ្ញស្ស និច្ឆតត្ថា តត្ថ វា សំសយាការតោតិ អត្ថោ។ តេនាហា
“ឯកមូលាតិ បុច្ឆំ អកត្វា”តិ។ កុសលភាវទីបកំ ន ហោតីតិ
កុសលភាវស្សេវ ទីបកំ ន ហោតិ តទញ្ញជាតិកស្សបិ ទីបទតោ។ តេនាហា
“កុសលភាវេ សំសយសញ្ញាវា”តិ។ អញ្ញមញ្ញមូលវចនន្តិ កេវលំ
អញ្ញមញ្ញមូលវចនន្តិ អធិប្បាយោ។ កុសលាធិការស្ស អនុវត្តមានត្តាតិ

ឥមិនា “សព្វតេ ធម្មា កុសលា” តិ កុសលគ្គហណោ ការណាមាហ។
ឯកមូលគ្គហណោ ហិ បយោជនាភារោ ធស្សតោ, កុសលស្ស វិសេន ចាយំ
នេសនាតិ។

៥៣-៦០. មូលនយេ វុត្តេ ឯវ អត្ថតិ មូលនយេ វុត្តេ ឯវ កុសលាទិធម្មេ។
កុសលាទយោ ហិ សភាវធម្មា ឥធម ចាឡិអត្ថតាយ អត្ថោតិ វុត្តោ។
កុសលមូលភារេន, មូលស្ស វិសេសនេន, មូលយោគធិបនេន ច បកាសេតុំ។
កុសលមូលភូតា មូលា កុសលមូលមូលាតិ សមាសយោជនា។ មូលវចនញ្ញំ
និវុត្តេតព្ពកហេតព្ពសាធារណំ។ អកុសលាព្យាកតាបិ មូលធម្មា អត្ថតិ
កុសលមូលភារេន មូលធម្មា វិសេសិតា។ មូលគ្គហណោន ច មូលវន្តានំ
មូលយោគោ ធិបិតោ ហោតិ។ សមាទេន មូលេន, មូលស្ស វិសេសនេន,
មូលយោគធិបនេន ច បកាសេតុំ “ឯកមូលមូលា” តិ, អញ្ញមញ្ញស្ស មូលេន
មូលភារេន, មូលស្ស វិសេសនេន, មូលយោគធិបនេន ច បកាសេតុំ
“អញ្ញមញ្ញមូលមូលា” តិ មូលមូលនយោ វុត្តោតិ យោជនា។ ឥសុបិ យមកេសុ
យថាវុត្តវិសេសនមេវេត្ត បរិយាយន្តុំ ទដ្ឋញ្ញំ។

មូលយោគំ ធិបេតុន្តិ មូលយោគមេវ បធានំ សាតិសយញ្ច កត្វា ធិបេតុន្តិ
អធិប្បាយោ។ យថា ហិ កុសលានិ មូលានិ ឯតេសន្តិ កុសលមូលកានីតិ
ពាហិវត្ថសមាសេ មូលយោគោ បធានភារេន វុត្តោ ហោតិ, ន ឯវ
“កុសលសម្ពាតា មូលា កុសលមូលា” តិ កេវលំ, “កុសលមូលមូលា” តិ
សវិសេសនំ វា វុត្តេ ឧត្តរបទត្ថប្បធានសមាសេ។ តេនាហ “អញ្ញបទត្ថ... បេ...
ធិបេតុ” ន្តិ។ វុត្តប្បកាហោវាតិ “កុសលមូលភារេន មូលស្ស
វិសេសនេនា” តិអាទិនា មូលមូលនយេ ច, “អញ្ញបទត្ថសមាសន្តេន ក-

ការវេនា"តិអាទិនា មូលកនយេ ច វុត្តប្បការោ ឯវ។ វេនបរិយាយោ
មូលមូលកនយេ ឯកជ្ឈំ កត្វា យោជេតញ្ចោ។

៧៤-៨៥. ន ឯកមូលការំ លភមាទេហិតិ អព្យាកតមូលេន ន ឯកមូលកំ
តថាវុត្តព្ពតំ លភមាទេហិតិ

អជ្ឈាវសអហេតុកចិត្តប្បាទាហេតុកសមុជ្ជានរូបនិព្វានេហិ ឯកតោ
អលព្ពមាទត្តា។ យថា ហិ យថាវុត្តចិត្តប្បាទាទយោ ហេតុបច្ចយវិហិតា
អហេតុកវេហារំ លភន្តិ, ន ឯវំ សហេតុកសមុជ្ជានំ រូបំ។ តេនាហ
“អហេតុកវេហារវហិតំ កត្វា”តិ។ ឯត្ថ ច “សត្តំ រូបំ ន ហេតុកមេវ,
អហេតុកមេវ”តិ វុត្តត្តា កិញ្ចាបិ សហេតុកសមុជ្ជានម្បី រូបំ អហេតុកំ,
“អព្យាកតោ ធម្មោ អព្យាកតស្ស ធម្មស្ស ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ,
វិចាកាព្យាកតា កិរិយាព្យាកតា ហេតុ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធនំ
ចិត្តសមុជ្ជានានព្វា រូចានំ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ១.១.៤០៣) បន
វេនតោ ហេតុបច្ចយយោគេន សហេតុកសមុជ្ជានស្ស រូបស្ស
អហេតុកវេហារាភាវោ វុត្តោ។ កេចិ បន “អព្ពោហារិកំ កត្វាតិ
សហេតុកវេហារេន អព្ពោហារិកំ កត្វាតិ អត្ថំ វត្វា អញ្ញាថា ‘អហេតុកំ
អព្យាកតំ អព្យាកតមូលេន ឯកមូល’ន្តិ ន សក្កា វុត្ត”ន្តិ វេនន្តិ។ តត្ថ យំ វុត្តព្ពំ,
តំ វុត្តមេវ អហេតុកវេហារាភាវេន សហេតុកតាបរិយាយស្ស អត្ថសិទ្ធិត្តា។
អបិច ហេតុបច្ចយសញ្ញាវតោ តស្ស សហេតុកតាបរិយាយោ លព្ពតេវ។
តេនាហ “ន វា សហេតុកទុកេវិយ...បេ.... អព្ពោហារិកំ កត”ន្តិ។ ឯត្ថ ឯត្តាតិ
ឯតស្មី ឯកមូលកទុកេ។ ហេតុបច្ចយយោគាយោគវសេនាតិ ហេតុបច្ចយេន
យោគាយោគវសេន, ហេតុបច្ចយស្ស សញ្ញាវាសញ្ញាវវសេនាតិ អត្ថោ។
សហេតុកវេហារមេវ លភតិ បច្ចយភូតហេតុសញ្ញាវតោ។

អបរេ បន កណ្តិន្ទ “សហេតុកចិត្តសមុជ្ជានំ រូបំ អហេតុកំ អព្យាកតន្តិ
 ឥមីនា វេចនេន សង្ការំ កច្ឆន្តម្បី សមូលកត្តា ‘អព្យាកតមូលេន ន ឯកមូល’ន្តិ
 ន សក្ការុត្ថំ, សតិបិ សមូលកត្តេ និប្បវិយាយេន សហេតុកំ ន ហោតីតិ
 ‘អព្យាកតមូលេន ឯកមូល’ន្តិ ច ន សក្ការុត្ថំ, តស្មា ‘អហេតុកំ អព្យាកតំ
 អព្យាកតមូលេន ន ឯកមូលំ, សហេតុកំ អព្យាកតំ អព្យាកតមូលេន
 ឯកមូល’ន្តិ ធូសុបិ បទេសុ អនវរោធតោ អព្ពោហារិកំ កត្វាតិ វុត្ថ”ន្តិ, តំ តេសំ
 មតិមត្តំ “សហេតុកអព្យាកតសមុជ្ជានំ រូបំ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលំ
 ហោតី”តិ អដ្ឋកថាយំ តស្ស ឯកមូលភាវស្ស និច្ឆិតត្តា, តស្មា វុត្ថនយេនេវ
 ចេត្ត អត្តោ វេទិតព្ពោ។

៨៦-៩៧. កុសលាកុសលាព្យាកតរាសីតោ នមននាមនសដ្ឋាតេន
 វិសេសេន អរូបធម្មានំ គហណំ និទ្ធារណំ នាម ហោតីតិ អាហា “នាមានំ
 និទ្ធារិតត្តា”តិ។ តេន តេសំ អធិកភាវមាហាវិញ្ញាយមានមេវ បករណេន
 អបរិច្ឆិតត្តា។ យទិ ឯវំ “អហេតុកំ នាមំ សហេតុកំ នាម”ន្តិ ចាបន្តរេ កស្មា
 នាមគ្គហណំ កតន្តិ អាហា “សុចាកជភាវុត្ថ”ន្តិ, បរិព្យត្តំ កត្វា វុត្ថេ កី វុត្ថព្ពន្តិ
 អធិប្បាយោ។

និទ្ទេសវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មូលយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ខន្ធយមកំ

១. បណ្ណាត្តិវារោ

ឧទ្ទេសវារវណ្ណានា

២-៣. ខន្ទយមកេ ...បេ... បរិញ្ញា ច វត្តព្ពាតិ ឥទំ បដានកាវេន
វត្តព្ពាតិស្សនំ។ អភិញ្ញេយ្យកថា ហិ អភិធម្មោ, សា ច យាវនេវ បរិញ្ញត្តាតិ
បរិញ្ញាសុ ច ន វិជា តីរណបរិញ្ញាយ បហានបរិញ្ញា, តីរណព្វា
សម្បុណ្ណបរាជុគ្គហស្ស អធិប្បេតត្តា កាលបុគ្គលោកាសវិភាគមុខេន ខន្ទានំ
វិសុំ សហ ច ឧប្បាទនិរោធលក្ខណបរិគ្គហវសេន សាតិសយំ សម្បវតិ,
នាញ្ញថាតិ ឥមមត្តំ ទស្សន្តោ “ធនុ កាលកេទេសុ...បេ... បរិញ្ញា ច វត្តព្ពាតិ” តិ
បដានំ វត្តព្ពាតិ ឧទ្ធពរតិ។ តត្ថ បន យថា ន តីរណបរិញ្ញាយ វិជា បហានបរិញ្ញា,
ឃំ តីរណបរិញ្ញាវិជា ញាតបរិញ្ញាយ។ សា ច សុតមយញ្ញាណមូលីកាតិ
ទេសនាកុសលោ សត្តា អន្ទយតោ ព្យតិវេកតោ ច
សមុទាយាវយវបទត្តាធិវិភាគទស្សនមុខេន ខន្ទេសុ បរិញ្ញាប្បភេទំ
បកាសេតុកាមោ “បញ្ចក្ខន្ធា” តិអាទិនា ទេសនំ អារភីតិ ទស្សន្តោ “តេ បន
ខន្ធា” តិអាទិមាហា។ បញ្ចហិ បទេហីតិ បញ្ចហិ សមុទាយបទេហិ។

តត្ថាតិ តេសុ សមុទាយាវយវបទេសុ។ ធម្មោតិ រុប្បនាទិកោ
ញេយ្យធម្មោ។ សមុទាយបទស្សាតិ រូបក្ខន្ធាធិសមុទាយបទស្ស។ យទិមិ
អវយវវិនិមុត្តោ បរមត្ថតោ សមុទាយោ នាម នត្ថិ, យថា បន អវយវោ
សមុទាយោ ន ហោតិ, ឃំ ន សមុទាយោបិ អវយវោតិ សតិមិ
សមុទាយាវយវានំ កេទេ ធូន្នំ បដានំ សមាធាធិករណភាវតោ អត្តោកេទោតិ
បទទ្វយស្ស សមាទត្តតាយ សិយា អាសង្កាតិ អាហា “ឯតស្មី សំសយដ្ឋានេ” តិ។
“ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធកណនំ គច្ឆតិ, វិញ្ញាណក្ខន្ធា តជ្ជា
មនោវិញ្ញាណធាតុ” តិអាទីសុ ឯកទេសោ សមុទាយបទត្តោ វុត្តោ, “យំ កិញ្ចិ
រូបំ...បេ... អយំ វុច្ឆតិ រូបក្ខន្ធា” តិអាទីសុ (វិភ. ២) បន សកលោតិ អាហា
“រូបាទិ...បេ... អត្តោ” តិ។ អវយវបទានព្យោត្ត វិសេសនវិសេសិតញ្ជីសយានំ
សមាធាធិករណតាយ សមុទាយបទត្តតា វុត្តោ, តតោ ឃំ

សមុទាយបទានម្បី អវយវបទត្ថតា។ ន ហិ វិសេសនវិសេសិតញ្ញានំ អត្ថានំ
អច្ឆន្តំ ភេតោ អភេតោ វា ឥច្ឆិតោ, អថ ខោ ភេតោ ភេតោ, តស្មា
អភេតទស្សនវសេន បឋមនយោ វុត្តោ, ភេតទស្សនវសេន ទុតិយនយោ។ យោ
ហិ វុប្បនាទិសម្ពាតោ វាសដ្ឋោ អវយវបទេហិ វុចាទិសទ្កេហិ ច ខន្ធសទ្កេន ច
វិសេសនវិសេសិតព្ភកាវេន ភិទ្ធិត្វា វុត្តោ, ស្វាយំ អត្ថតោ វាសិតាវេន
អបេក្ខិតោ វុប្បនាទិអត្ថោ វាវាតិ។

យថា អវយវបទេហិ វុច្ឆមាណោបិ សមុទាយបទស្ស អត្ថោ ហោតិ, វរំ
សមុទាយបទេហិ វុច្ឆមាណោបិ អវយវបទស្ស អត្ថោតិ “រូបក្ខន្ធវា រូបញ្ចោវ
រូបក្ខន្ធវា ច, រូបក្ខន្ធវា រូបន្តិ? អាមន្តា” តិ អាទិនា បទសោធនា កតាតិ ទស្សន្តោ
អាហា “វុចាទិអវយវបទេហិ... បេ... បទសោធនវារោ វុត្តោ” តិ។ តត្ថ ឯកច្ឆស្ស
អវយវបទស្ស អញ្ញត្ថ វុត្តិយា អវយវបទត្ថស្ស សមុទាយបទត្ថតាយ សិយា
អនេកន្តិកតា, សមុទាយបទស្ស បទ តំ នត្តិតិ សមុទាយបទត្ថស្ស
អវយវបទត្ថតាយ ព្យភិចារាភាវោ “រូបក្ខន្ធវា រូបន្តិ? អាមន្តា” តិ ចាឡិយា
បកាសិតោតិ វុត្តំ “វុចាទិ... បេ... ទស្សតុ” តិ។

“រូបក្ខន្ធវា” តិ អាទីសុ ខន្ធត្ថស្ស វិសេសិតព្ភត្តា វុត្តំ “បធានក្ខតស្ស
ខន្ធបទស្ស” តិ។ វេទនាទិឧបបទត្ថស្ស ច សម្ភវតោ “វេទនាក្ខន្ធវា” តិ អាទីសុ។
វុចាវយវបទេន វុត្ថស្សតិ រូបសម្ពាតេន អវយវបទេន វិសេសនភាវេន វុត្ថស្ស
ខន្ធត្ថស្ស រូបក្ខន្ធភាវោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “រូបក្ខន្ធវា រូបន្តិ? អាមន្តា” តិ។ តត្ថាតិ
តស្មី រូបក្ខន្ធបទេ។ បធានក្ខតេន វិសេសិតព្ភត្តា ខន្ធវាវយវបទេន វុត្ថស្ស
វុប្បនដ្ឋស្ស កី វេទនាក្ខន្ធវាទិភាវោ ហោតិតិ យោជនា។ សមាទេ
អវយវបទាភិធម្មភាវេ អប្បធានេន បទេន យោ អត្ថោ វិញ្ញាយតិ, សោ
កស្មា បធានេន នវិញ្ញាយតិតិ អធិប្បាយោ។ ខន្ធវាវយវបទេន វុត្តោ ធម្មោតិ

រាសជ្ជមាហា។ តត្ថ កោដិទី រុប្បនដ្ឋោ។ កេនចិ សមុទាយបទេនាតិ
រូបក្ខន្ធបទេន, ន វេទនាក្ខន្ធាទិបទេន។ តេនាហា “ន សញ្ញា សញ្ញា” តិ។ ឯស
នយោ វេទនាក្ខន្ធាទីសុ។ រូបរូបក្ខន្ធាទិអវយវសមុទាយបទសោធនមុខេន តត្ថ
ច ចតុក្ខន្ធវសេន បវត្តា ចាឡិកតិ បទសោធនមូលចក្កវារោ។ ឯវញ្ញ
ទស្សន្តោតិ ឥមិនា យាយំ រូបាទិអវយវបទេហិ រូបក្ខន្ធាទិសមុទាយបទេហិ
ច ទស្សិតាការោ អត្ថវិសេសោ, តំ បច្ឆាមសតិ។ វិសេសនភារោ ភេទកតាយ
សាមញ្ញតោ អវច្ឆេទកត្តា, វិសេសិតត្ថភារោ អភេទយោគេន ភេទន្តរតោ
អវិជ្ជិតតត្ថត្តា, សមាធាធិករណភារោ តេសំ ភេទាភេទានំ
ឯកវត្ថុសន្និស្សយត្តា។

តេនាតិ យថាវុត្តេន វិសេសនវិសេសិតត្ថភារេន។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី
សមាធាធិករណោ។ តេនាតិ វា សមាធាធិករណភារេន។ ឯត្ថាតិ រូបក្ខន្ធបទេ។
យថា ដ៏លុប្បលបទេ ឧប្បលវិសេសនភូតំ ដ៏លំ វិសិដ្ឋមេវ ហោតិ, ន យំ កិត្យិ,
ឯវមិធាបិ ខន្ធវិសេសនភូតំ រូបម្បិវិសិដ្ឋមេវ សិយាតិ ទស្សន្តោ “កី
ខន្ធតោ... បេ... ហោតី” តិ អាហា។ តថា “រូបញ្ច តំ ខន្ធលោ ចា” តិ
សមាធាធិករណភារេនេវ យំ រូបំ, សោ ខន្ធលោ។ យោ ខន្ធលោ, តំ រូបន្តិ អយម្បិ
អាបន្នោ ឯវាតិ អាហា “សញ្ញា... បេ... វិសេសិតត្ថា” តិ។ វិសេសនេន ច នាម
និធាវិតរូបេន ភវិតត្ថំ អវច្ឆេទកត្តា, ន អនិធាវិតរូបេនាតិ អាហា “កី បទ
ត” តិ អាទិ, តស្សេវ គហិតត្តា ន បិយរូបសាតរូបស្សាតិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ តំ
ខន្ធវិសេសនភារេន គហិតំ, វិស្សន្នំ កតំ តស្សេវាតិ យោជនា។ ន ខន្ធតោ
អញ្ញំ រូបំ អត្ថិតិ ឥទំ រុប្បនដ្ឋោ រូបន្តិ កត្វា វុត្ថំ, ន ហិ សោ ខន្ធវិនិមុត្តោ អត្ថិ។
តេនេវាតិ យថាវុត្តរូបស្ស ខន្ធវិនិមុត្តស្ស អភារេនេវ។ “បិយរូបំ សាតរូបំ,
ទស្សន្តេនប្បក” តិ ច អាទីសុ អតទត្ថស្ស រូបសទ្ធស្ស លព្ពមានត្តា “តេន
រូបសន្នេនា” តិ វិសេសេត្វា វុត្ថំ។ វុត្ថមានំ ភូតុចាទាយម្បិ ភេទំ ធម្មជាតំ។

សុទ្ធជាតិ កេរ្តិ៍លេង, រូបសន្តោសវិធានីតិ អត្តោ។ តយិទំ បករណាធិអវច្ឆិទ្គតំ
សន្ធាយ វុត្តំ, សមាធាធិករណាតំ វា។ យោ ហិ រូបសន្តោសសមាធាធិករណា
ខន្ធសន្តោ, តេន យថាវុត្តរូបសន្តោសវិយ តនត្តោ វុច្ឆតេវ។ តេនាហ “ខន្ធា
រូបក្ខន្ធា” តិ។ យទិបិ យថាវុត្តំ រូបំ ខន្ធា ឯ, ខន្ធា បន នរូបមេវាតិ អាហ “ន
ច សព្ពេ... បេ... វិសេសិតញ្ញា” តិ។ តេនេវាតិ អរូបសភាវស្ស ខន្ធស្ស
អត្ថិភាវេនេវ។ តេតិ ខន្ធាវិភជិតញ្ញាតិ “ខន្ធា រូបក្ខន្ធា” តិ បទំ ឧទ្ធវិទ្ធា
“រូបក្ខន្ធា ខន្ធា ចេវ រូបក្ខន្ធា ច, អវសេសា ខន្ធា ន រូបក្ខន្ធា” តិអាធិនា
វិភាគេន ធស្សតញ្ញា។

ខន្ធានំ រូបវិសេសន... បេ... សំសយោ ហោតិ តិ ឯត្ថ កី ខន្ធតោ អញ្ញាបិ
វេទនា អត្ថិ, យតោ វិនិវត្តា វេទនា ខន្ធវិសេសនំ ហោតិ, សព្ពេ ច ខន្ធា កី
ខន្ធវិសេសនក្ខតាយ វេទនាយ វិសេសិតញ្ញាតិ ឯវំ យោជនា វេទិតញ្ញា។ កេចីតិ
អនុភវនាធិប្បការា។ កេនចិ វិសេសនេនាតិ វេទនាធិនា វិសេសនេន។

ឯត្ថ ច រូបាធិបណ្ណាតិ ខន្ធបណ្ណាតិ ច “រូបំ ខន្ធា, ខន្ធា រូបក្ខន្ធា” តិអាធិនា
វិសុំ សហ ច រុប្បនាធិកេ អត្ថេ បវត្តមាណ កធាចិ អវយវក្ខតេ បវត្តតិ, កធាចិ
សមុទាយក្ខតេ, តស្ស បន តថា បវត្តនាការេ និទ្ធាវិតេ យស្មា រូបាធិក្ខន្ធា
បនតោ អត្ថតោ ច វិសោធិតា នាម ហោន្ត តត្ថិសយកម្ពាបនោទនតោ, តស្មា
“រូបក្ខន្ធា រូបញ្ចេវ រូបក្ខន្ធា ច, រូបក្ខន្ធា រូបន្តិ? អាមន្តា” តិអាធិនយប្បវត្តេន
បឋមវារេន រូបាធិអវយវបនេហិ អវយវត្ថោ វិយ សមុទាយត្ថោបិ វុច្ឆតិ, តថា
សមុទាយបនេហិបីតិ អយមត្ថោ ធស្សិតោ។ “រូបំ រូបក្ខន្ធា, ខន្ធា
វេទនាក្ខន្ធា” តិអាធិនយប្បវត្តេន បន ធុតិយវារេន វិសេសវាចី វិយ
រូបាធិអវយវបនេហិ សាមញ្ញក្ខតេនចិ តំតំវិសិដ្ឋេន ខន្ធាវយវបនេន សោ សោ
ឯវ សមុទាយត្ថោ វុច្ឆតិ, ន សព្ពេតិ អយមត្ថោ ធស្សិតោ។ ខន្ធវិនិមុត្តស្ស

យថាធិប្បតស្ស អភារា យធិបិ ខន្ធាយេវ រូបំ, សោ បន ន សញ្ញា រូបំ, អថ ខោ
តទេកទេសោ, តថា វេទនាធម្មាបីតិ អយមត្ថោ “រូបំ ខន្ធា, ខន្ធា
រូប”ន្តិអាទិនយប្បវត្តន តតិយវារេន ទស្សិតោ។ “រូបំ ខន្ធា, ខន្ធា
វេទនាក្ខន្ធា”តិអាទិនយប្បវត្តន បន ចតុត្ថវារេន “រូបំ ខន្ធា”តិ រូបស្ស
ខន្ធកាវេ និច្ឆិតេ ខន្ធា នាមាយំ ន កេវលំ រូបមេវ, អថ ខោ វេទនាទិ ចាតិ
វេទនាទីនម្បិ ខន្ធកាវប្បកាសនេ ន សញ្ញេ ខន្ធា វេទនាទិវិសេសវន្តោ, កេចិទេវ
បន តេន តេន វិសេសេន តថា វុច្ឆន្តីតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ។ ឯវំ ទស្សន្តិ
ចេសា ចាឡិ ខន្ធានំ យថាវុត្តបណ្ណាតិសោធនមុខេន សរូចាវជារណាយ
សំវត្តតិ, តញ្ច តេសំ យាវទេវ ឧប្បាទាទិនិច្ឆយត្តន្តិ ទស្សន្តោ “ឯវំ យេសំ...បេ....
វេទិតញ្ចោ”តិ អាហា។

ឯកទេសេបិ សមុទាយវោហារោ ទិស្សតិ យថា បដោ ទឡោ, សមុទ្ធោ
ទិដ្ឋាតិ អាហា “ចក្កាវយវភាវតោ ចក្កានីតិ យមកានិ វុត្តានី”តិ។ ពន្ធិត្វាតិ
យមកកាវេន ពន្ធិត្វា, យមកមូលភាវេនេវ វា។ មូលភាវេន គហាលំ
សម្ពន្ធកាវោ, តំសម្ពន្ធតា ច មូលបទាទីនំ នាភិអាទិសទិសតា ទដ្ឋញ្ច។
អបុព្វស្ស វុត្តព្វស្ស អភាវតោ នយិធនេសនា មណ្ឌលភាវេនេវ សម្ពជ្ឈតីតិ
អាហា “ន មណ្ឌលភាវេន សម្ពជ្ឈនតោ”តិ។ យធិបិ រូបក្ខន្ធមូលកេ អបុព្វំ នត្តិ,
វេទនាក្ខន្ធាទិមូលកេសុ បន សញ្ញាទិមុខេន ទេសនប្បវត្តិយំ អបុព្វវសេនេវ
គតោ សិយា មណ្ឌលភាវេន សម្ពន្ធា, ន តថា ចាថោ បវត្តាតិ អាហា
“វេទនាក្ខន្ធា...បេ.... សម្ពន្ធា”តិ។ បច្ឆិមស្ស បុរិមេន អសម្ពជ្ឈនមេវ ហិ
ហេដ្ឋិមសោធនំ។ សុទ្ធក្ខន្ធលាភមត្តមេវ គហាត្វាតិ “ខន្ធា រូប”ន្តិ ឯត្ថ ខន្ធាតិ
ខន្ធសន្ទេន លព្វមាទំ រូចាទិហិ អសម្ពិស្សំ ខន្ធជមត្តមេវ ឧទ្ទេសវសេន គហាត្វា។
យធិបិ ឧទ្ទេសេ ខន្ធវិសេសនំ រូចាទិ “ខន្ធា រូប”ន្តិ សុទ្ធរូចាទិមត្តមេវ គហិតំ,
តថាបិ វិសេសវហិតស្ស សាមញ្ញស្ស អភាវតោ តត្ថ សុទ្ធរូចាទិមត្តតាយ

អង្គត្រា។ ខន្ធវិសេសនការសង្ហាតន្ត្រី យថាជិតតំ ខន្ធនាំវិសេសនការេន កថិតំ
រុប្បនាទិកំ វិសេសនតំ ធស្សេតុំ។ កេវលមេវ តំ អគ្គណ្ណោន្តោ ខន្ធសន្មេន សហ
យោជេត្វា...បេ.... វិភត្តត្តា សុទ្ធកូន្ធវារោតិ វុត្តាតិ យោជនា។

ឧទ្ទេសវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១. បណ្ណាត្តិវារោ

និទ្ទេសវារវណ្ណនា

២៦. ឯវំ វុត្តន្តិ ឯវំ ធារាវលម្ពនេហិ សទ្ធិ ធារាប្បវត្តធម្មវិភាគវសេន វុត្តំ។
បិយសភាវំ បិយជាតិកំ “កងំ រូបេន ខោ, អាវុសោ” តិ អាទិសុ វិយ
បិយសភាវំ ជ្ជេន រូបំ, ន រុប្បន ជ្ជេនាតិ វុត្តំ “បិយរូបំ...បេ.... រូបំ ន រូបក្ខន្ធន្វា” តិ។
រុប្បន ជ្ជេន រូបក្ខន្ធបរិយាបន្នម្បិ ចក្ខាទិ បិយសភាវំ មត្តវ ចនិច្ឆាវសេន
បិយរូបមេវ អនុប្បវិសតិ, ន រូបក្ខន្ធន្តិ អាហា “បិយសភាវំ...បេ.... ន រូបក្ខន្ធន្វាតិ
វុត្ត” តិ។ “យោ បន យត្ថ វិសេសោ” តិ វុត្តោ វិសេសសន្មោ នាមុវត្តតិ តិ
អធិប្បាយេនាហា “វចនសេសោ” តិ។ ន ហិ អធិការតោ លព្ពមានស្ស
អដ្ឋាហារណាភិក្ខុំ អត្ថិ។ ធិដ្ឋិសញ្ញាតិ វា បទុទ្ធារោយំ វេទិតញ្ចោ។ វិសេសតា
បនស្ស “វិសេសំ វណ្ណាយិស្សាមា” តិ បដិញ្ញាយ ឯវំ ចាកដា។ “អវសេសា
សង្ហារា” តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សំយោជនវសេន ជាតាតិ អភិធិវិសតិ តិ
សញ្ញា ធិដ្ឋិតិ អាហា “ធិដ្ឋិ ឯវំ សញ្ញា” តិ។ ធិដ្ឋិ ចាតិ ច-សន្មេន អវសិដ្ឋំ បបញ្ចំ
សន្តណ្ណាតិ។ តថា ហិ “បបញ្ចសញ្ញាសង្ហា” តិ ឯត្ថ បបញ្ចសូទនិយំ (ម. ធិ. អដ្ឋ.
១.២០១) វុត្តំ “សញ្ញានាមេន វា បបញ្ចា ឯវំ វុត្តា” តិ។

២៨. “ខន្ធវេទនាត្ថន្វា” តិ ឯតស្មី អនុលោមេ យថា សរូបនស្សនេន
វិស្សដ្ឋនំ លព្ពតិ, ន ឯវំ “ន ខន្ធវេទនាត្ថន្វា” តិ បដិលោមេ, ឥធ បន

បដិវេទនេនវិស្សន្ត្រនត្ថិ តទត្ថំ វិវរត្តោ “ខន្ធសទ្ធប្បវត្តិយា ច អភារេ
វេទនាក្ខន្ធសទ្ធប្បវត្តិយា ច អភារោ” តិ អាហា។ តេន សត្តាបដិសេធ អយំ ន-
ការោតិ ទស្សេតិ។ សទ្ធក្កហណាញោត្ថ សទ្ធនិពន្ធនត្តា បញ្ញាត្តិយា
សទ្ធសភាគតំ វា សន្ទាយ កតំ។ បណ្ណាត្តិសោធនមត្តតំ។ តេនាហា
“បណ្ណាត្តិសោធនមត្តមេវ ករោតិ” តិ។ តេន និទ្ធាវេតព្ពស្ស ធម្មន្តរស្ស អភារំ
ទស្សេតិ។ យតោ វុត្ថំ “ន អញ្ញធម្មសញ្ញារោ ឯវេត្ថ បមាណា” ត្ថិ។ ឯវេត្ថ
កត្វាតិអាទិនា យថាវុត្ថមត្តំ ចាប្បន្តវេន សមត្ថេតិ។ កាមំ កត្ថចិ សតិបិ ខន្ធ
នត្ថិ វេទនាក្ខន្ធា, អខន្ធត្ថសភាវា បន នត្ថិ វេទនាតិ “ន ខន្ធា ន វេទនាក្ខន្ធាតិ?
អាមន្តា” តិ វុត្ថន្តិ ឯវំ វា ឯតំ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហា អដ្ឋកថាយំ
“បញ្ញាត្តិនិព្វានសម្ពាតា” តិអាទិ។

៣៨. “រូបតោ អញ្ញោ” តិ ឯត្ថ ភូតុចាទាយ ធម្មោ វិយ បិយសភារោបិ
រូបសន្មាតិធម្យតាសាមញ្ញេន គហិតោតិ អាហា “លោកុត្តរា វេទនាទយោ
ទដ្ឋព្ពា” តិ។ អប្បវត្តិមត្តមេវាតិ ខន្ធសទ្ធប្បវត្តិយា អភារេ រូបសទ្ធប្បវត្តិយា ច
អភារោតិ បណ្ណាត្តិសោធនមត្តតំយេវ សន្ទាយ វេទតិ, តថា ចាហា “ឯវេត្ថ
កត្វា” តិអាទិ។ តេនេតំ ទស្សេតិ - យថា ចក្កតោ អញ្ញស្ស សព្ពស្សបិ
សភារធម្មស្ស អាយតនក្កហណេន គហិតត្តា តទុកយវិនិមុត្តំ កិញ្ចំ នត្ថិ តិ
កេវលំ បញ្ញាត្តិសោធនត្ថំ តមេវ អភារំ ទស្សេតុំ “ចក្កញ្ច អាយតនេ ច ឋបេត្វា
អវសេសា ន ចេវ ចក្កេ ន ច អាយតនេ” ត្ថិ វុត្ថំ, ឯវមិធាបិ តទត្ថមេវ
ឧកយវិនិមុត្តស្ស អភារំ ទស្សេតុំ “រូបញ្ច ខន្ធ ច ឋបេត្វា អវសេសា ន ចេវ រូបំ
ន ច ខន្ធា” តិ វុត្ថន្តិ។ វិសមោបញ្ញាសោ។ “ចក្កញ្ច អាយតនេ ច ឋបេត្វា” តិ ឯត្ថ
ហិ អវសេសក្កហណេន គយ្ហមាណំ កិញ្ចំ នត្ថិ តិ សក្កា វុត្ថំ អាយតនវិនិមុត្តស្ស
សភារធម្មស្ស អភារា។ តេនាហា “យទិ សិយា” តិ។ “រូបញ្ច ខន្ធ ច ឋបេត្វា” តិ
ឯត្ថ បន ន តថា សក្កា វុត្ថំ ខន្ធវិនិមុត្តស្ស សភារធម្មស្ស អត្ថិភារតោ។ យទិ

បន តាទិសំ ខន្ធកតំ ធម្មជាតំ នត្តិតិ ឯវមិទំ វុត្តំ សិយា, ឯវំ សតិ យុត្តមេតំ
សិយា។ តថា ហិ “អដ្ឋកថាយំ បនា” តិអាទិនា បញ្ញត្តិគ្គហណាមេវ ឧទ្ធវិយតិ។
តណ្ហាវត្ថុ ច ន សិយា អវសេសគ្គហណោន គយ្ហមានន្តិ អានេត្វា សម្ពន្ធា។
ខន្ធា ច សិយាតិ យោជនា។

និទ្ទេសវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បវត្តិវាវវណ្ណានា

៥០-២០៥. មិស្សកកាលភេទេសុ យមកេសុ បទានំ ភិន្នកាលត្តា សិយា
អត្តវិសេសោតិ អាហ “អមិស្សកកាលភេទេសុ វាវេសុ
អត្តវិសេសភាវតោ” តិ។ ឥទានិ តមេវត្ថំ “បុរិមស្ស ហិ” តិអាទិនា វិវតិ។
តេនាតិ អត្តវិសេសភាវេន។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី បវត្តិវាវចាថេ, ឯតិស្សំ វា
បវត្តិវាវវណ្ណានាយំ។ ធឯ ឯវ វុត្តា, ន នវាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ
“អតីតេនា” តិអាទិ។ ឯតេ បន តយោតិ អត្តនាវិសុំ អនន្តំ ទស្សិតេ
សន្ធាយាហ។ យថាទស្សិតាតិ អដ្ឋកថាយំ និទ្ធាវេត្វា ទស្សិតញ្ញាការា
បច្ចុប្បន្ននាតីតាទយោ យេ ចាឡិយំ ឧដុកមេវ អាគតា។ “នវិសុំ វិជ្ជន្តី” តិ
វុត្តមេវត្ថំ “តត្ថ តត្ថ ហិ” តិអាទិនា ចាកជតំ ករោតិ។ តត្ថ
បដិលោមបុត្តាហិតិ “យស្ស វា បន វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជិត, តស្ស វុបក្ខន្ធា
ឧប្បជ្ជិតិ” តិ ឯវមាទិកាហិ បឋមបទេ វុត្តស្ស បដិលោមវសេន បវត្តាហិ។
តេនេវាតិ នយតោ យោជេតុំ សក្កុណោយ្យត្តា ឯវ។ មិស្សកកាលភេទេសុ
ចាតិ ន កេវលំ អមិស្សកកាលភេទេសុយេវ, អថ ខោ មិស្សកកាលភេទេសុ
ចាតិ អត្ថោ។ ន យោជនាសុករតាយ ឯវ បុរិមេ អយោជនា, អថ ខោ
សុខគ្គហណាត្ថម្បីតិ ទស្សន្តោ អាហ “អមិស្សក...ថេ... វុត្តានី” តិ។

យេន ការណែនាំ យេន ឯកបទធូយសង្គហិតានំ ឧទ្ទានំ ឧប្បាទស្ស
និរោធស្ស លាភសង្ខារតេន ការណែនាំ យថាភ្នំ បុរេបញ្ញា បច្ចាបញ្ញាតិ ច
នាមំ វុត្តំ។ ច-សន្តេន បុរេបច្ចាបញ្ញាតិ ច នាមំ វុត្តន្តិ និទ្ទារេត្វា យោជេតព្ពំ។
តត្ថ បន “ឯកបទធូយសង្គហិតានំ”ន្តិ ឥទំ ឯកជ្ឈំ កត្វា គហេតព្ពំ។
តមេវត្ថម្បិ វិវេតិ “យស្ស ហិ”តិអាទិនា។ តត្ថ យស្សាតិ យស្ស បញ្ញាស្ស។
“បញ្ញា”តិ ចេត្ត បុច្ឆនវសេន បវត្តំ វេចនំ វេទិតព្ពំ។ តេនេវាហ “បរិបូរេត្វា
វិស្សន្នេតព្ពត្ថសង្គណ្ឌតោ”តិ។ តំ សរូបទស្សនេន វិស្សន្ននំ តំវិស្សន្ននំ, តំ វា
យថាវុត្តំ វិស្សន្ននំ ឯតស្សាតិ តំវិស្សន្ននោ, តស្ស តំវិស្សន្ននស្ស។
បុរិមកោដ្ឋាសេនាតិ បុរិមេន ឧទ្ទេសបទេន។ តេន ហិ វិស្សន្ននបទស្ស
សមាទត្ថតា ឥធ សទិសត្ថតា។ ឯកេន បទេនាតិ ឯកេន បដាធាប្បធានេន
យមកបទេន, ន បឋមបទេនេវាតិ អត្ថោ។

ឧប្បាទនិរោធសាមញ្ញមត្តេនាតិ ឧប្បាទស្ស វា និរោធស្ស វា
លព្ពមានតាយ សមាទតាមត្តេន។ សន្និដ្ឋានបទ... បេ... យុត្តន្តិ ឥទំ អដ្ឋកថាយំ
“យត្ថ រូបក្ខន្ធា នុប្បន្និតិ”តិអាទិនា បុរេបញ្ញាស្ស ទស្សិតត្វា វុត្តំ។ យទិបិ តត្ថ
“ឧប្បន្និតិ”តិ វិស្សន្និតត្វា វេទនាក្ខន្ធស្ស ឧប្បាទោ លព្ពតិ វុត្តំ, យោ បន
សន្និដ្ឋានបទសង្គហិតោ រូបក្ខន្ធស្ស អនុប្បាទោ ចាឡិយំ អនុញ្ញាតរូបេន
បិតោ, តស្ស វសេន បុរេបញ្ញា យុត្តោតិ អធិប្បាយោ។ ឯវញ្ញ បុរិមកោដ្ឋាសេន
សទិសត្ថតា ហោតិ។

“យស្ស រូបក្ខន្ធា នុប្បន្និត្ថ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធា នុប្បន្និត្ថា”តិ ឯត្ថ
រូបក្ខន្ធស្ស អនុប្បន្នបុព្វតាបដិក្ខេបមុខេន ឥតរស្ស បដិក្ខេបីយតិ តិ
រូបក្ខន្ធស្ស យថាវុត្តបដិក្ខេបោ បដានភាវេន វុត្តោ។ ឯសេវ នយោ
អញ្ញេសុបិ ឯទិសេសុ ហ្មនេសូតិ អាហ “សន្និដ្ឋានត្ថស្សេវ បដិក្ខេបនំ
បដិក្ខេបោ”តិ។ “យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បន្និតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធា និរុដ្ឋិតិ”តិ ឯត្ថ

បន្ទាប់ក្នុងស្ប ឧប្បាទលក្ខណ៍ កត្វា វេទនាក្នុងស្ប និរោធា បុដ្ឋិយតិ តិ សោ
ឯវ “នោ” តិ បដិសេធិយតិ។ ឯស នយោ អញ្ញេសុបិ ឯទិសេសុ ហ្នានេសុតិ វុត្ថំ
“សំសយត្ថនិវាណំ បដិសេធា” តិ។ “ន-ការវិវហិត” ត្ថិ ឯតេន បដិសេធស្ប
បដិសេធិតមាហា។ យទិ ឯវំ ចាឡិ គតិបដិសេធិវិស្សជ្ជនានំ កោវិសេសោតិ
អាហា “តត្ថ ឧប្បត្ថិ” តិអាទិ។

តទេកទេសបក្ខេបវសេនាតិ តេសំ ចតុន្នំ បញ្ញានំ បញ្ញាឡាវិស្សជ្ជនានំ
ឯកទេសស្ប បក្ខិបនវសេន។ តេនាហា អដ្ឋកថាយំ “បឋមេ ហ្នានេ
បរិបុណ្ណបញ្ញាស្ប បុរិមកោដ្ឋាសេ សរូបទស្សនេនា” តិអាទិ។ យោ បនេត្ថ
បញ្ញេសុវិស្សជ្ជនេសុ ច សត្តវិសតិយា ហ្នានេសុ បក្ខេបំ លភតិ, តំ ទស្សេតុំ
“បរិបុណ្ណបញ្ញា ឯវា” តិអាទិ វុត្ថំ។ ចាឡិវវត្ថានទស្សនាទិតោតិ ឯត្ថ អាទិ-
សទ្ទេន បុច្ឆាវិកដ្ឋោវិស្សជ្ជនាហ្នានាទិ ឯកស្មី បញ្ញោ យោជនានយោតិ ឥមេសំ
សង្គហោ ទដ្ឋញោ។

សុទ្ធាវាសានន្តិអាទិ ចាឡិយា បទំ ឧទ្ធវិទ្ធា អត្ថទស្សនត្ថំ អារទ្ធា។ “យស្ប
យត្ថ រូបក្ខេន្វា ធុប្បដ្ឋិត, តស្ប តត្ថ វេទនាក្ខេន្វា ធុប្បដ្ឋិតា” តិ ឥមស្ប
វិស្សជ្ជនំ ហោតិ “សុទ្ធាវាសានំ តេសំ តត្ថា” តិ។ តត្ថ ឯកភូមិយំ ទុតិយា
ឧបបត្ថិ នត្ថិ ឯកិស្សា ភូមិយា ឯកស្ប អរិយបុគ្គលស្ប ទុតិយវាវំ
បដិសន្ធិគ្គហណំ នត្ថិ អត្ថោ។ តតិយវាវាទីសុ វត្ថុព្យមេវ នត្ថិ។ ស្វាយមត្ថោ
យថា ញាបិតោ ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ “បដិសន្ធិតោ បភុតិ ហិ... បេ... បវត្តា” តិ
វុត្ថំ។ តេន អទ្ធាបច្ចុប្បន្នវសេនាយំ ទេសនា បវត្តាតិ ទស្សេតិ។
អាទាននិក្ខេបបរិច្ឆ័ន្នំ កម្មជសន្តានំ ឯកត្តេន គហោត្វា តស្ប វសេន
ឧប្បាទនិរោធសុ វុច្ចមាទេសុ អកម្មទេសុ កុសលាទីសុ កថន្តិ ចោទនាយំ តេបិ
ឥធនំ និស្សិតា ឯវ កតាតិ ទស្សេន្តោ អាហា “តស្មិញ្ចិ... បេ... ទស្សិតា” តិ។

តេជោវាតិ កម្មជនសន្តាននេនេវ។ តស្មាតិ ឯកកម្មនិព្វត្តស្ស វិចាកសន្តានស្ស
ឯកត្តេន គហិតត្តា។ តស្សាតិ កម្មជនសន្តានស្ស។ បញ្ចសុ សុទ្ធាវាសេសុ យថា
បច្ចេកំ “ឯកិស្សា ភូមិយា ធុតិយា ឧបបត្តិ នត្ថី” តិ យថាវុត្តចាឡិយា
វិញ្ញាយតិ, ឯវំ “សុទ្ធាវាសាន” ត្ថិ អវិសេសវចនតោ សកលេបិ សុទ្ធាវាសេ សា
នត្ថីតិ តាយ កស្មា នវិញ្ញាយតិ តិ ចោទនំ សមុជ្ជាបេត្វា សយមេវ បរិហរិតុំ
“កស្មា បធា” តិ អាទិមាហ។ តត្ថ សុទ្ធាវាសេសុ ហេជ្ជាភូមិកស្ស អសតិ
ឥន្ទ្រិយបរិចាកេ ឧបរិភូមិសមុប្បត្តិ ន សក្កា បដិសេធតុំ ឧទ្ធីសោតវចនតោ។
ឧទ្ធីមស្ស តណ្ហាសោតំ វុត្តសោតញាតិ ហិ ឧទ្ធីសោតោ។ តេជោហ
“ឧទ្ធីសោតចាឡិសញ្ញាវា” តិ។ សំសន្នេតញាតិ យថា នវិវុជ្ជន្តិ, ឯវំ នេតញ្ញា។ តថា
ចេវ សំវុណ្ណិតំ។

ឯតេន សន្និដ្ឋានេនាតិ អត្ថិតោកាសភាវិរូបុប្ផាទសន្និស្សយេន និច្ឆយេន។
វិសេសិតា តថាភាវិរូបភាវិនោ។ អសញ្ញាសត្តាបីតិ ន កេវលំ បញ្ចវោកាវា ឯវ,
អថ ខោ អសញ្ញាសត្តាបី។ តេ ឯវ អសញ្ញាសត្តេ ឯវ គហិត្វា បុរិមកោដ្ឋាសេតិ
អធិប្បាយោ។ តេន យេ សន្និដ្ឋានេន វុត្តិតាតិ តេន យថាវុត្តសន្និដ្ឋានេន យេ
វិហិតា, តេ តថា នវុត្តញាតិ អត្ថោ។ ឥទានិ “តេ តតោ” តិ អាទិនា ទស្សេតិ។
តតោតិ អសញ្ញាភវតោ។ បច្ឆិមភវិកានន្តិ ឯត្ថ បច្ឆិមភវំ សរូបតោ ទស្សេតុំ
“កី បញ្ចវោកាវាធិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ អបច្ឆិមភវិកានម្បិ អរូបានំ អរូបភវេ យថា
រូបក្ខន្ធា នុប្បាទិ, ឯវំ តត្ថ បច្ឆិមភវិកានំ វេទនាក្ខន្ធាបីតិ អាហ “ឯតេន
សន្និដ្ឋានេន សង្កហិតត្តា” តិ។ តេជោហ “តេសំ... បេ... អាហា” តិ។ តត្ថ តេសន្តិ
បច្ឆិមភវិកានំ។ តត្ថាតិ អរូបភវេ។ ឥតរាជុប្បត្តិភាវញ្ញាតិ ឥតរស្ស
វេទនាក្ខន្ធស្ស អនុប្បជ្ជនសញ្ញាវម្បិ។ សប្បដិសន្ធិកានម្បិ សុទ្ធាវាសានំ
ខន្ធភេទស្ស បរិនិព្វានបរិយាយោ ឡិឡាវិកេនោសប្បហានតោ
កិលេសូបសមសាមញ្ញេន វុត្តោតិ វេទិតព្ពំ។

សព្វេសញ្ញា តេស្តិ៍ តំកក់មិយ៉ា បីតាន់ សព្វេសំ សុទ្ធាវាសានំ។ យថា
បនាតិអាទិនា វុត្តមេវត្ថំ ចាកជតំ ករោតិ។ អនន្តា លោកធាតុយោតិ ឥទ្ធិ
ឱកាសស្ស បរិច្ឆេទាការំយេវ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ បុគ្គលវសេន សមាធាធារតាយ
សមាធកាលត្ថេន អសម្ពុវន្តោ ឱកាសវសេន បន សម្ពុវន្តោ សំកិល្លារវិយ
ហោន្តិទិ អាហ “សំកិល្លាតា ហោតិ” តិ។

បវត្តិវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ក. បរិញ្ញាវារវណ្ណានា

២០៦-២០៨. តស្សបីតិ បុគ្គលោកាសវាស្សបិ។ ឱកាសេ បុគ្គលស្សេវាតិ
យថាគហិតេ ឱកាសេ យោ បុគ្គលោ, តស្សេវ ឱកាសវិសិដ្ឋបុគ្គលស្សេវាតិ
អត្ថោ។ យថា បន បុគ្គលវារេ លព្ពមាទេ បុគ្គលោកាសវារោបិ លព្ពតិ, ឯវំ
ឱកាសវារោបិ លព្ពយ្យាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “ឱកាសវារោបិ ចា” តិ។
តស្មាតិ យស្មា វុច្ឆមាទោបិ ឱកាសោ បុគ្គលស្ស វិសេសភារេនេវ វុច្ឆយ្យ, ន
វិសុំ, តស្មា។

អញ្ញថាតិ បវត្តិវារេ វិយ អាទាននិក្ខេបបរិច្ឆន្នំ កម្មជសន្តានំ ឯកត្ថេន
គហេត្វា តស្ស ឧប្បាទនិរោធសេន បរិញ្ញាវចនេ។ “យោ រូបក្ខន្ធី បរិជាតាតិ” តិ
សន្និដ្ឋានបទសង្កេតត្តាការទស្សនមុខេន ឥតរស្សបិ អភារំ ទស្សេតុំ
“រូបក្ខន្ធីបរិជាតនស្ស អភារា” តិ វុត្តំ។ “អាមន្តា” តិ ច កតំ, តស្មា បវត្ត
ចិត្តក្ខណ្ឌវសេនេវត្ថ តយោ អធ្វោ លព្ពន្តិទិ អត្ថោ។ “អគ្គមគ្គសមដ្ឋិញ្ច
អរហន្តញ្ច” តិ ទិដ្ឋំ បទានំ “រូបក្ខន្ធី ឯ បរិជាតន្តិ វេទនាក្ខន្ធី ឯ
បរិជាតន្តា” តិ ទិដ្ឋិ បទេហិ យថាក្ខមំ សម្ពុន្តោ។ “ឋេបេត្វា អវសេសា
បុគ្គលា” តិ បន បច្ឆេកំ យោជេតព្ពំ។ អគ្គមគ្គ... បេ... នត្តិ តិ ឥមិនា

អរហត្តមគ្គញ្ញាណស្បែរ បរិញ្ញាមគ្គកប្បត្តិយា បរិញ្ញាកិច្ចំ សាតិសយំ,
តទកាវា ន ឥតរេសន្តិ ទស្សេតិ។ យតោ តស្បែរ វិជ្ជុបមតា វុត្តា, សេសានញ្ច
វិជ្ជុបមតា។ តេនាតិ តេន យថាវុត្តេន វេចនេន។ តទវសេសសព្ទបុគ្គលេតិ
តតោ អគ្គមគ្គសមដ្ឋិតោ អវសេសសព្ទបុគ្គលេ។ ឥមំ បន យថាវុត្តនោសំ
បរិហារន្តា “បុព្វដ្ឋនាទយោ សន្ធាយា” តិ វទន្តិ។

បរិញ្ញាវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ខន្ធយមកវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. អាយតនយមកំ

១. បណ្ណាត្តិវារោ

ឧទ្ទេសវាវវណ្ណានា

១៩. វុត្តនយេនាតិ “អវយវបទេហិ វុត្តោ ឯកទេសោ សកលោ វា
សមុទាយបទានំ អត្ថោ, សមុទាយបទេហិ បន វុត្តោ ឯកន្តេន អវយវបទានំ
អត្ថោ” តិ អាទិនា វុត្តេន នយេន។ ឯតេន យថាវុត្តអត្ថវណ្ណានានយទស្សនតាយ
សព្ទបណ្ណាត្តិវារាជីសុ យថាវហំ អត្ថោ នេតញ្ចោតិ ទស្សេតិ។

ឧទ្ទេសវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និទ្ទេសវាវវណ្ណានា

១០-១៧. វាយនំ សវិសយំ ព្យាបេត្វា បវត្តនំ, តយិទំ យថា គន្ធាយតនេ
លព្ពតិ, ឯវំ សីលាធិសុប័តិ ចាឡិយំ “សីលគន្ធា” តិ អាទិ វុត្តំ “សីលាធិយេវ
គន្ធា” តិ កត្វា។ តេនាហា អដ្ឋកថាយំ “សីលគន្ធា... បេ... នាមាធិ” តិ។ យស្មា

បន សរិសយព្យាបនំ តត្ថ បសដកាវោ ចាកដកាវោ វា ហោតិ, តស្មា
“បសារណាជ្ជន ចាកដកាវដ្ឋន វា” តិ វុត្ថំ។ អត្ថនោ វត្ថុស្ស សូចនំ វា វាយនំ។
“ទេវកាយា សមាគតា (ធី. និ. ២.៣៣២; សំ. និ. ១.៣៧), បណ្ណាត្ថិធម្មា” តិ អាទិសុ
(ធិ. ស. ទុកមាតិកា ១០៨) សមូហបញ្ញត្តិសុបិ កាយធម្មសន្តា អាគតាតិ
“សសភាវ” ត្ថិ វិសេសេតិ។ កាយវចនេន... បេ... នត្ថិតិ ៩ទំ “ន ធម្មោ
នាយតន” ត្ថិ ឯត្ថ ធម្មសន្តស្ស វិនិវត្តវិសេសសត្ថសភាវធម្មវាចកតំ សន្ធាយ
វុត្ថំ, ន ធម្មាយតនសម្ពាតធម្មវិសេសវាចកតត្ថិ ទដ្ឋព្វំ។

និទ្ទេសវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បវត្ថុវាវណ្ណានា

១៨-២១. ឯតស្មិត្ថិ បវត្ថុវាវេ។ បុច្ឆាមត្តលាកេនាតិ មោយបុច្ឆាកាវមាហា។
ឯកេកត្ថិ “យស្ស ចក្ខាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស សន្ធាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ” តិ អាទិកំ
ឯកេកំ។ បញ្ចាតិ “យស្ស សន្ធាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស គន្ធាយតនំ
ឧប្បជ្ឈតិ” តិ អាទិនិ បញ្ចា។ បុច្ឆាមត្តលាកេន សង្កហំ អនុជានន្តោ
“វិស្សជ្ឈនវសេន ហាបេតព្ពានី” តិ អាហា។ “វត្ថុតិ បី” តិ អាទិនា យថាវុត្ថមត្ថំ
អជ្ឈកថាយ សមត្ថេតិ។

សទិសវិស្សជ្ឈនត្ថិ សាមញ្ញវចនំ វិសេសនិវិជ្ជមេវ ហោតិ តិ តំ វិសេសំ
ទស្សន្តោ “បុគ្គលវារមេវ សន្ធាយ វុត្ថ” ត្ថិ វត្ថា តស្ស បន សទិសវិស្សជ្ឈនតាយ
អព្យាបិកត្តា យត្ថ សទិសំ, តត្ថាបិ វិស្សជ្ឈិតត្ថិ ទស្សន្តោ “ឱកាសវារេ
បន... បេ... វិស្សជ្ឈិត” ត្ថិ អាហា។ តត្ថ តត្ថិ ទុតិយំ។ បុគ្គលវារេបីតិ យត្ថ សទិសំ
វិស្សជ្ឈនំ, តត្ថ បុគ្គលវារេបី វិស្សជ្ឈិតំ, បកេវ ឱកាសវារេតិ អធិប្បាយោ។
វិវត្តកាមកម្មនិព្ពត្តស្សាតិ ភាវនាពលេន វិវត្តោ កាមោ ឯតេនាតិ វិវត្តកាមំ,

រូបាវចរកម្ពុំ, តតោ និព្វត្តស្ស។ បដិសន្ធិ ឯ ពិជំ បដិសន្ធិពិជំ, តស្ស។
“ឯវិសភាវត្តា”តិ ឯតេន ឯកន្តតោ កាមតណ្ហានិទានកម្មហេតុកានិ
ឃានាទីនីតិ ទស្សេតិ។ គន្ធាទយោ ច ន សន្តិ តិ សព្ពេន សព្ពំ តេសម្បិ អភាវំ
សន្ធាយ វទតិ។ តត្ថ យំ វត្ថុតំ, តំ ហេជ្ជា វុត្ថមេវ។

“សច្ច”ន្តិ យថាវុត្ថវសេន គហេតតំ ចោទកេន វុត្ថមត្ថំ សម្បជ្ជិត្វា បុន
យេនាទិប្បាយេន តានិ យមកានិ សទិសវិស្សន្ននានិ, តំ ទស្សេតុ “យថា
បដា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ - តត្ថ ចក្ខាយតនមូលកេសុ
ឃានាយតនយមកេន “សចក្ខុកានំ អឃានកានំ ឧបបន្ននាន”ន្តិអាទិនា
នយេន ជ្ឈីវាកាយាយតនយមកានិ យថា សទិសវិស្សន្ននានិ, តថា ឥធ
ឃានាយតនមូលកេសុ ឃានាយតនយមកេន តានិ
ជ្ឈីវាកាយាយតនយមកានិ “យស្ស ឃានាយតនំ ឧប្បន្នតិ, តស្ស ជ្ឈីវាយតនំ
ឧប្បន្នតិ តិ? អាមន្តា”តិអាទិនា នយេន សទិសវិស្សន្ននានីតិ។ ឯវមេត្ត
ឧកយេសំ វិសុំ អញ្ញមញ្ញំ សទិសវិស្សន្ននតាយ ឥទំ វុត្ថំ, ន ឯកជ្ឈំ អញ្ញមញ្ញំ
សទិសវិស្សន្ននតាយ។ តេនាហ “តស្មា តត្ថ តត្ថេវ សទិសវិស្សន្ននតា
ចាឡិអនាវុឡ្ហតាយ ការណា”ន្តិ។ ឯវញ្ញ សតិ ចក្ខាយតនមូលគ្គហណំ
កិមត្ថិយន្តិ អាហ “និទស្សនកាវេនា”តិអាទិ។ តត្ថ និទស្សនកាវេនាតិ
និទស្សនក្វតានំ អញ្ញមញ្ញសទិសវិស្សន្ននតាសង្ខារេន និទស្សនកាវេនេវ, ន
បន តេសំ និទស្សិតព្កេហិ សព្ពថា សទិសវិស្សន្ននតាយាតិ អធិប្បាយោ។
“យេកុយ្យតាយា”តិ វុត្ថំ យេកុយ្យតំ ទស្សេតុ “តេសុ ហិ”តិអាទិ វុត្ថំ។

ឯវន្តិ ឥមិនា “អាមន្តា”តិ បដិវចនវិស្សន្ននេន យថាវុត្ថវចនស្សេវ
វិស្សន្ននកាវាទុជានំ កត្តព្ពន្ធិ ឥមមត្តំ អាកឡតិ។ សាតិ ទុតិយបុច្ឆា។
ឃានាយតនយមកេនាតិ ចក្ខាយតនមូលកេសុ ឃានាយតនយមកេនេវ។

តំសេសានីតិ តេន ឃាឆាយតនមូលកកាយាយតនយមកេន សទ្ធិសេសានី។
សទិសវិស្សជ្ជនត្តា អនាវុទ្ធានីតិ ឯត្ថ “អនាវុទ្ធានី”តិ ឯត្ថកមេវ តថា-សធុន
អនុកង្ខ័យតិ, ន “សទិសវិស្សជ្ជនត្តា”តិ ទស្សន្តោ “តថាតិ... បេ...
សមញ្ញោ”តិ វត្ថា ឥទានិ “ការណសាមញ្ញោ”តិ វុត្ថស្ស
សទិសវិស្សជ្ជនត្ថស្ស តត្ថ អការំ ទស្សតុំ “ឃានជ្ឈីវាកាយាយតនានំ
បណា”តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ អគព្ពសេយ្យកេសុ បវត្តមាធានន្តិ ឯត្ថាបិ
“សហចារិតាយា”តិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ, តថា “គព្ពសេយ្យកេសុ ប
បវត្តមាធាន”ន្តិ។ ឥតរាទិ ឃាឆាយតនមូលកានិ ជ្ឈីវាកាយាយតនយមកានិ
ទ្វេនវិស្សជ្ជីយន្តិ, ឃាឆាយតនមូលកេសុ ប យមកេសុ វិស្សជ្ជិតេសុ
ឥតរទ្ធិយមូលកានិ ជ្ឈីវាកាយាយតនមូលកានិ នវិស្សជ្ជីយន្តិ អវិសេសត្តា
អប្បវិសេសត្តា ចាតិ យោជេតព្ពំ។ តត្ថ កាយាយតនយមកេ
ធុតិយបុច្ឆាវសេន អប្បវិសេសោ, ឥតរវសេន អវិសេសោ វេទិតព្ពោ។
រូចាយតនមនាយតនេហិ សទ្ធិន្តិ ឥទំ រូចាយតនមូលកមនាយតនវសេន
វុត្ថន្តិ អាហា “រូចាយតន... បេ... អធិប្បាយោ”តិ។ តេនេវាហ
“រូចាយតនមូលកេសុ ហិ”តិ អាទិ។ យមកានន្តិ
រូចាយតនមូលកគន្ធរសដោជ្ជញ្ញាយតនយមកានំ។ ធុតិយបុច្ឆានន្តិ
យថាវុត្ថយមកានំយេវ ធុតិយបុច្ឆានំ។ វុត្ថនយេនាតិ “សរូបកានំ
អចិត្តកាន”ន្តិ អាទិនា វុត្ថន នយេន។ អាទិបុច្ឆានន្តិ តេសំយេវ យមកានំ
បឋមបុច្ឆានំ។

ហេដ្ឋិមេហិតិ ឥទំ អវិសេសវចនម្បិ យេសុ សទិសវិស្សជ្ជនតា សម្ពវតិ,
តទបេក្ខន្តិ អាហា “គន្ធរស... បេ... អត្ថោ”តិ។ ធុទ្ធិជ្ជធម្មេសុ ឧទ្ទេសានុរូបំ
លព្ពមាធិសេសកថនំវិស្សជ្ជនំ, យោ តត្ថ ន សព្វេន សព្ពំ ឧទ្ទេសានុរូបគុណោន

ឧបលព្ពតិ, តស្ស អកថនម្បិ អត្ថតោវិស្សន្ទនមេវ នាម ហោតីតិ អាហា
“អវិស្សន្ទនេនេវ អលព្ពមានតាទស្សនេនវិស្សន្ទិតានិ នាម ហោត្តិ”តិ។

ចក្កុវិកលសោតវិកលាវិយ ចក្កុសោតវិកលោបិ លព្ពតីតិ សោ បន
អដ្ឋកថាយំ បិ-សន្តេន សង្កហិតោតិ ទស្សន្តោ “ជច្ចនម្បិ...បេ... វេទិតព្ពោ”តិ
អាហា។ បរិបុណ្ណាយតនមេវ ឱបចាតិកំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ឯត្ថ អដ្ឋានប្បយុត្តោ
ឯវ-សន្តោតិ តស្ស ហំនំ ទស្សន្តោ “វុត្តមេវាតិ អត្ថោ”តិ វត្ថា តេន
បរិបុណ្ណាយតនស្ស តត្ថ អនិយតត្ថា អបរិបុណ្ណាយតនស្សបិ សង្កហោ
សិន្ធាតិ ទស្សន្តោ “តេន ជច្ចនពាធិម្បិ សន្ធាយ វុត្តតា ននិវាវិតា ហោតី”តិ
អាហា។

២២-២៥៤. តស្មី បុគ្គលស្ស អនាមជ្ជត្ថាតិ កស្មា វុត្តំ, យាវតា
“រូបីព្រហ្មលោកំ បុច្ឆតី”តិ ឥមិនាបិ ឱកាសោយេវ អាមជ្ជាតិ។ “អាមជ្ជា”តិ
បដិញ្ញាយ ការណាវិការវនាធិប្បាយេនេវ “កស្មា បដិញ្ញាត”ន្តិ ចោទនំ
សមុដ្ឋាបេត្វា តំ ការណំ ទស្សតុកាមោ “នន្ទ”តិអាធិមាហា។
គព្ពសេយ្យកការំ គន្ធា បរិនិព្វាយិស្សតីតិ បច្ឆិមភវិកំ សន្ធាយាហា។
តទវត្ថស្សាតិ បច្ឆិមភវាវត្ថស្ស។ ភវិស្សន្តស្សាតិ ភាវិនោ។ បដិញ្ញាតព្ពត្ថាតិ
“ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ បដិញ្ញាតព្ពត្ថា។

អថ កស្មាតិ ឯត្ថាយំ សន្តេបត្តោ - យទិ “យស្ស រូចាយតនំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ,
តស្ស ចក្កាយតនំ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ បុច្ឆាយំ វុត្តេនវិធិនា បដិញ្ញាតតំ, អថ កស្មា
អថ តេន ការណេន បដិលោមេ “យស្ស វា បន រូចាយតនំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស
ចក្កាយតនំ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ បុច្ឆាយ “អាមជ្ជា”តិ បដិញ្ញាតំ, នន្ទ ឥទំ អញ្ញមញ្ញំ
វិវុទ្ធន្តិ? នន្ទតិអាធិនាបិ ចោទកោ តមេវវិរោធំវិការេតិ។ នោ ច ឧប្បជ្ជិស្សតិ
ឧប្បជ្ជិស្សតិ ឯវាតិ អត្ថោ។ “តស្មី ភវេ”តិអាធិ តស្ស បរិហារោ។ តត្ថ តស្មី

កវេតិ យស្មី កវេ “រូបាយតនំ ធុប្បជ្ជិស្សតី” តិ វុត្ថំ បវត្ថុមានត្ថា, តស្មី កវេ។
អនាគតភារេន អវចនតោតិ ភារីភារេន អវត្ថព្ភតោ អារទ្ធិប្បាទភារេន
បវត្ថុមានត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ តេនេវាហ “កវន្តវេ ហី” តិ អាទិ។ ន បន វុច្ចតីតិ
សម្ពន្ធា។ ឯវញ្ច កត្វាតិ អាទិនា ចាបន្តវេន យថាវុត្ថមត្ថំ សមត្ថេតិ។

យស្មី អត្ថភារេ យេហិ អាយតនេហិ ភវិតត្ថំ, តំ តំ អាយតននិព្ពត្តកកម្មន
អវស្សំភារី អាយតនស្ស សត្តស្ស, សន្តានស្ស វា, “យស្ស វា បន រូបាយតនំ
ធុប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចក្ខាយតនំ ធុប្បជ្ជិស្សតីតិ? អាមន្តា, យស្ស វា បន
រូបាយតនំ ធុប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចក្ខាយតនំ ធុប្បជ្ជិស្សតីតិ? អាមន្តា” តិ ច ឯវំ
បវត្ថំ បុច្ឆាទ្ធយវិស្សន្នំ អាយតនបដិលាភស្ស ជាតិភារតោ សុដ្ឋ ឧបបន្នំ
កវតិ។ បដិមភវិកាធម្មោតិ ឯត្ថ អាទិ-សន្តេន អរូបេ ធុប្បជ្ជិត្វា បរិនិព្វាយនកា
សន្តយ្ហន្តិ។ ឥធម្មិ វិស្សន្នំ។ អភិនិព្វតព្ពត្តាតិ “អាមន្តា” តិ សម្មជិដ្ឋិតព្ពត្តា។

យំ បន អយានកានំ កាមាវចរំ ឧបបជ្ជន្តានន្តិ វុត្ថន្តិ សម្ពន្ធា។ យស្ស
វិចារកោ ឃានាយតនុប្បត្តិតោ បុរេតរមេវ ឧបជ្ជិស្សតិ, តំ
ឃានាយតននិព្ពត្តកកម្មន្តិ វុត្ថំ។ កថំ បនិទិសំ កម្មំ អត្ថិតិ វិញ្ញាយតីតិ អាហ
“យស្ស យត្ថា” តិ អាទិ។ ឯវម្បិ កត្តសេយ្យកោ ឯវ ឥធម អយានកោតិ
អធិប្បតោតិ កថមិទំ វិញ្ញាយតីតិ ចោទនាយ “ន ហី” តិ អាទិ វត្វា តមត្ថំ
សាធនំ “ធម្មហនយវិភង្គេ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ អវចនត្ថម្បិ ហិ យថាធម្មសាសនេ
អភិធម្មេ បដិក្ខេចាយេវាតិ។ ឥធាតិ ឥមស្មី អាយតនយមកេ។

យថាទស្សិតាស្វតិ “យស្ស វា បន សោតាយតនំ ធុប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស
ចក្ខាយតនំ ធុប្បជ្ជិតិ, យស្ស យត្ថ ឃានាយតនំ ន និរុដ្ឋតិ, តស្ស តត្ថ
រូបាយតនំ ន និរុដ្ឋិស្សតី” តិ ច ទស្សិតប្បការាសុ បុច្ឆាសុ។ អាមន្តាតិ វុត្ថន្តិ
អថ កស្មា ន វិញ្ញាយតីតិ យោជនា។ ឯតាសុ បុច្ឆាសុ កស្មា បដិវចនេន

វិស្សន្ទ្នំ ន កតត្ថិ អធិប្បាយោ។ សន្និដ្ឋានេន គហិតត្ថស្សតិ “យស្ស វា បន
សោតាយតនំ នុប្បជ្ឈិស្សតិ, យស្ស យត្ថ យាឆាយតនំ ន និរុដ្ឋិស្សតិ” តិ ច
ឯវមាទិកេន សន្និដ្ឋានបទេន គហិតស្ស អត្ថស្ស។ ឯកទេសេ សំសយត្ថស្ស
សម្ពវេនាតិ ឯកទេសេ សំសយិតត្ថស្ស អត្ថស្ស សម្ពវេន
សន្និដ្ឋានត្ថបដិយោគក្ខតសំសយត្ថស្ស បដិវចនស្ស អករណតោ “អាមន្តា” តិ
បដិវចនវិស្សន្ទ្នំស្ស អកត្តត្ថតោ អត្ថស្ស អភិទ្ធិត្វា ឯកជ្ឈំ កត្វា អវត្តត្ថតោ។
តេនាហ “ភិទ្ធិតព្ពេហំ ន បដិវចនវិស្សន្ទ្នំ ហោតិ” តិ។

យទិ សិយាតិ ភិទ្ធិត្វា វត្ថព្ពេហិ អត្ថ យទិ បដិវចនវិស្សន្ទ្នំ សិយា,
បរិបុណ្ណវិស្សន្ទ្នំមេវ ន សិយា អនោកាសភាវតោ ភិទ្ធិតព្ពតោ ចាតិ អត្ថោ។
តថា ហិ “បញ្ចវេកាវេ បរិទិត្តន្តានំ, អរូបេ បច្ឆិមភវិកានំ, យេ ច អរូបំ
ឧបបទ្ធិត្វា បរិទិត្តាយិស្សន្តិ, តេសំ ចវន្តានំ តេសំ សោតាយតនញ្ច
នុប្បជ្ឈិស្សតិ, ចក្ខាយតនញ្ច នុប្បជ្ឈតិ” តិ ច, តថា “រូចាវចវេ បរិទិត្តន្តានំ,
អរូចានំ តេសំ តត្ថ យាឆាយតនញ្ច ន និរុដ្ឋតិ, រូចាយតនញ្ច ន និរុដ្ឋិស្សតិ” តិ
ច តត្ថ វិភាគវសេន បវត្តោ ចាវសេសោ។ អថ កស្មាតិ យទិ អភិទ្ធិតព្ព
បដិវចនវិស្សន្ទ្នំ, ន ភិទ្ធិតព្ព, ឯវំ សន្តេ “យស្ស វា បន សោមនស្សិន្ទ្រិយំ
ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស ចក្ខុន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ឈតិ តិ? អាមន្តា” តិ ឥមិធា បដិវចនវិស្សន្ទ្នំនេន
គព្ពសេយ្យកានំ សោមនស្សបដិសន្ធិ នត្ថិ កស្មា នវិញ្ញាយតិ, ភិទ្ធិតព្ពេ ន
បដិវចនវិស្សន្ទ្នំ ហោតិ តិ សម្បជិច្ឆិតព្ពន្ធ? តំ ន, អញ្ញាយ ចាឡិយា តទត្ថស្ស
វិញ្ញាយមានត្ថាតិ ទស្សន្តោ “កាមធាតុយា” តិ អាទិមាហ។

“យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ឈតិ, ន និរុដ្ឋតិ, តំ ចិត្តំ និរុដ្ឋិស្សតិ, នុប្បជ្ឈិស្សតិ តិ?
អាមន្តា” តិ តស្សេវ ចិត្តស្ស និរោធា អនាគតភាវេន តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ
យថា វុត្តោ, ឯវំ តស្សេវ កម្មជសន្តានស្ស និរោធា តស្ស ឧប្បាទេ

អនាគតភាវេន វត្តព្រាហ្ម តេជេតំ ទស្សេតិ “ឯកចិត្តស្ស នាម ឧប្បាទក្ខណោ
និរោធា អនាគតភាវេន វុច្ចតិ, កឹមខ្ពំ បន ឯកសន្តានស្ស” តិ។ សព្ពត្ថ សព្ពស្មី
អនាគតវាវេ។ ឧបបជ្ជន្តានំ ឯវ វសេន សោ និរោធា តថា អនាគតភាវេន
វុត្តោ, កស្មា បនេត្ថ និរោធា ឧបបន្នានំ វសេន ន វុត្តោតិ អាហា “ឧប្បន្នានំ
បនា” តិអាទិ។ តស្សេវ យថាបវត្តស្ស កម្មជសន្តានស្ស ឯវ។ តស្មាតិ យស្មា
ឧប្បាទក្ខណោតោ ឧទ្ធុ និរោធា អារទ្ធា នាម ហោតិ, តស្មា។ ភេទេ សតិបិ
កាលភេទាមសនស្ស ការណោ សតិបិ។ អនាគតកាលាមសនវសេនេវ
និរោធស្សេវ វសេន វិស្សជ្ជនទ្ធយំ ឧបបន្នមេវ យុត្តមេវ ហោតីតិ។ អញ្ញេសំ
វសេន និរោធស្សេវ វត្ថុំ អសក្កណោយ្យត្តា “អរហត” ន្តិ វុត្ថុំ។

យទិ ឧបបត្តិអនន្តរំ និរោធា អារទ្ធា នាម ហោតិ, អថ កស្មា ចុតិយា
និរោធវចនន្តិ ចោទនំ សន្ធាយាហា “តន្តិដ្ឋានការតោ បន ចុតិយា
និរោធវចន” ន្តិ។ តន្តិដ្ឋានការតោតិ តស្ស សន្តានស្ស និដ្ឋានការតោ។
បវុត្តោតិអាទិ វុត្តស្សេវត្ថស្ស ចាកជករណំ។ តត្ថ តស្សាតិ សន្តានស្ស។
វក្ខតីតិអាទិបិ បវុត្តោ និរោធំ អនាទិយិត្វា ចុតិនិរោធស្សេវ គហិតតាយ
ការណាវចនំ។ តេនាតិ តេន យថាវុត្តេន ចាបន្តវចនេន។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី
“យស្ស ចក្ខាយតនំ និរុដ្ឋិស្សតី” តិអាទិកេ អាយតនយមកេ។ យទិ បវុត្តោ
និរុទ្ធស្សបិ ចុតិយា ឯវ និរោធា ឥច្ឆិតោ, “សចក្កកាន” តិអាទិ កថន្តិ អាហា
“សចក្កកានន្តិអាទិសុ ច បដិលទ្ធិចក្កកានន្តិអាទិនា អត្តោវិញ្ញាយតី” តិ។
តេតិ អរូបេ បច្ឆិមភវិកា។ អចក្កកវចនញ្ច សាវសេសន្តិ យោជនា។

បវុត្តិវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អាយតនយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ធាតុយមកំ

១-១៩. សទ្ធិធាតុសម្ពន្ធានន្តិ ឥទ្ធិ យានិ ចក្ខុធាតាទិមូលកេសុ
សទ្ធិយមកានិ, សញ្ញានិ ច សទ្ធិធាតុមូលកានិ, តានិ សន្ធាយ វុត្តំ។ ន ហិ តានិ
ចក្ខុវិញ្ញាណធាតាទិសម្ពន្ធានិវិយ បុតិបដិសន្ធិវសេនលព្ពន្តិ, ឯតេនេវ
អាយតនយមកេបិ បវត្តិវាវេ សទ្ធិធាតុសម្ពន្ធានំ យមកានំ អលព្ពមានតា ច
វេទិតញ្ច។

ធាតុយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. សច្ចយមកំ

១. បណ្ណាត្តិវាវណ្ណានា

១០-២៦. សោតិ ទុក្ខសន្នោ។ អញ្ញត្ថាតិ
សន្ធឹវទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខទុក្ខាធិដ្ឋានេសុ។ អញ្ញនិវេបេក្ខាតិ
សន្ធឹវាទិបទន្តរានបេក្ខា។ តេនាតិ អញ្ញនិវេបេក្ខទុក្ខបទន្តហណាតោ។ តស្មី
ទុក្ខទុក្ខេវិសយភូតេ។ ឯស ទុក្ខសន្នោ “ទុក្ខំ ទុក្ខសច្ច”ន្តិ ឯត្ថ បឋមោ
ទុក្ខសន្នោ។ តញ្ច ទុក្ខទុក្ខំ។ “ទុក្ខំ ទុក្ខសច្ច”ន្តិ ឯត្ថ ទុក្ខមេវ ទុក្ខសច្ចន្តិ នយិទំ
អវជារណំ ឥច្ឆិតព្ពំ, ទុក្ខំ ទុក្ខសច្ចមេវាតិ បន ឥច្ឆិតព្ពន្តិ អាហា “ឯកន្នេន
ទុក្ខសច្ចមេវា”តិ។ សច្ចវិភង្គេវុត្តេសុ សមុទយេសុ កោបិ ជលធម្មេសុ នត្ថិតិ
សច្ចវិភង្គេ បញ្ចេវា វុត្តេសុ សមុទយេសុ ឯកោបិ ជលសភាវេសុ នត្ថិ,
ជលសភាវោ នត្ថិតិ អត្ថោ។ “ជលធម្មោ នត្ថិ”តិ ច ចាហោ។ មគ្គសន្នោ ច
ជលវ្មេស្វតិ សាមញ្ញជលវ្មេស្វ សម្មាទិដ្ឋិអាទិសុ “មគ្គដ្ឋំ
មគ្គបរិយាបន្ន”ន្តិអាទិនា (វិភ. ៤៩២, ៤៩៥) អាគតោ មគ្គសន្នោ មគ្គជលត្តា
បវត្តតិ ការណ្ឌបចារេនាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហា “ន

មគ្គកិច្ចសញ្ញា"តិអាធិ។ តស្មាតិ យស្មា សច្ចទេសនាយ បកវាទិសភាវា ឯវ
ធម្មា សមុទយាទិបរិយាយេន វុត្តា, ន អប្បកវាទិសភាវា, តស្មា។ ឯត្ថ ច
តេភូមកធម្មានំ យថាវហំ ទុក្ខសមុទយសច្ចន្តោកធម្មា អសច្ចសភាវេ
សភាវធម្មេ ច ឧទ្ធករន្តោ ជលធម្មេ ឯវ ឧទ្ធករិ។ ននុ ច មគ្គសម្បយុត្តាបិ ធម្មា
អសច្ចសភាវាតិ តេបិ ឧទ្ធករិតញ្ញាតិ? ន, តេសំ មគ្គគតិកត្តា។ "ជលធម្មេសូ"តិ
ឯត្ថ ធម្មគ្គហឈាន វា ជលសម្បយុត្តធម្មានំវិយ តេសម្បិ គហឈំ ទដ្ឋព្ពំ។

បទសោធនេន...បេ.... ឥធម គហិតាតិ ឯតេន អសច្ចសភាវានំ ធម្មានំ
បករណេន និវត្តិតតំ អាហា។ តេសន្តិ ទុក្ខាទិនំ។ តព្ពិសេសនយោគវិសេសន្តិ
តេន ទុក្ខាទិវិសេសនយោគេន វិសិដ្ឋតំ។ សច្ចវិសេសនភាវេនេវ ទុក្ខាទិនំ
បរិញ្ញេយ្យតាទិភាវេ សិទ្ធាតិ អាហា "ឯកន្តសច្ចត្តា"តិ។ យថា ចេត្តាតិ យថា
ឯតស្មី សច្ចយមកេ សុទ្ធសច្ចវារេ សច្ចវិសេសនភូតា ឯវ ទុក្ខាទយោ គហិតា។
ឯវំ ខន្ធយមកាទិសុប័តិ ន សុទ្ធសច្ចវារេ ឯវ អយំ នយោ ទស្សិតោតិ អត្តោ។
បទសោធនេវារេ តំមូលចក្កវារេ ច "រូបំ រូបក្ខន្ធវោ"តិអាធិនា
សមុទាយបទានំយេវ វុត្តត្តា វុត្តព្ពមេវ នត្ថិតិ "សុទ្ធក្ខន្ធវាទិវារេសូ"តិ វុត្តំ។ តថា
ចេត្តាបិ សុទ្ធវារេ ឯវ អយំ នយោ ទស្សិតោ។ យទិ សុទ្ធក្ខន្ធវាទិវារេសុ
ខន្ធវាទិវិសេសនភូតានមេវ រូបាទិនំ គហឈាន ភវិតព្ពំ, អថ កស្មា
ខន្ធវាទិវិសេសនតោ អញ្ញេសម្បិ រូបាទិនំ វសេន អត្តោ ទស្សិតោតិ ចោទនំ
សន្ធាយាហា "អដ្ឋកថាយំ បនា"តិអាធិ។ បុរិមោ ឯវ អត្តោ យុត្តោ, យុត្តិតោ
ចាហោវ ពលវាតិ។

បណ្ណាតិវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បវត្តិវារវណ្ណានា

២៧-១២៤. ធុត្តបរិញ្ញា យាវ ធុត្តសមតិក្កមនត្តាតិ សប្បនេសំ បរត្តាបិ សា
តទត្តាវហា ភវេយ្យាតិ កស្សបិ អាសន្តា សិយាតិ ទស្សនោ អាហា
“អរិយត្តា... បេ... កត្វា វុត្ត” ឆ្លើយ កេចិ បនេត្ត “អន្តិមភវេ វិវត្តត្តា” តិ ការណំ
វេទន្តិ, តំ ន យុជ្ជតិ ឧបបត្តិយា ធុត្តវិចារត្តា, ន ច សព្វេ សុទ្ធាវាសា អន្តិមភវិកា
ឧទ្ធិសោតវេចនតោ។ “យស្ស ធុត្តសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ” តិ ឧប្បាទាវត្តា។ អរិសេសេន
ធុត្តសច្ចបរិយាបន្នា ធម្មា សម្ពុទ្ធិភាវេនេវ តំសមជ្ជី ច បុគ្គលោ វុត្តាតិ
ទស្សនោ “សព្វេ ឧបបជ្ជន្តា” តិ អាទិ វត្តា ស្វាយមត្តោ យស្មា និច្ចយរូបេន
គហិតោ, និច្ចតស្សេវ ច អត្តស្ស វិភាគទស្សនេន ភវិតព្វំ, តស្មា
“តេស្សេវ... បេ... ឧបបន្នមេវ” តិ អាហា។ តត្ថ តេស្សេវ កេចិ ទស្សីយន្តិ តិ
សម្ពុទ្ធា។ ឯកកោដ្ឋាសុប្បត្តិសមជ្ជិនោតិ ធុត្តកោដ្ឋាសុប្បត្តិសមជ្ជិនោ។
តេស្ស តិ សន្និដ្ឋានេន គហិតេសុ។ មគ្គដលុប្បាទសមជ្ជីស្វតិ
មគ្គដលុប្បាទសមជ្ជីនំ, អយមេវ វា ចាថោ។

ឯត្ថ ចាតិអាទិនា “សព្វេស” ឆ្លើយអាទិចាធូយា បិណ្ឌាត្ថំ ទស្សតិ។ តត្ថ
សមុទយសច្ចប្បាទវោមិស្សស្ស ធុត្តសច្ចប្បាទស្សាតិ ៩ទំ អនាទរេ សាមិវេចនំ។
កត្ថចិ សមុទយសច្ចប្បាទវោមិស្សេបិ ធុត្តសច្ចេ តំវហិតស្ស
សមុទយសច្ចប្បាទវហិតស្ស ធុត្តសច្ចប្បាទស្ស ទស្សនវសេន វុត្តន្តិ យោជនា។
កេចិ បន “សមុទយសច្ចាវោមិស្សស្ស” តិ បឋន្តិ, តេសំ “តំវហិតស្ស” តិ ៩ទំ
បុរិមបទស្ស អត្ថវិវរណំ វេទិតព្វំ។ តំសហិតស្សាតិ
សមុទយសច្ចប្បាទសហិតស្ស ធុត្តសច្ចប្បាទស្ស ទស្សនវសេន វុត្តន្តិ
យោជនា។ តេសន្តិ អសញ្ញាសត្តានំ, បរត្តិយំ ធុត្តសច្ចស្ស ឧប្បាទោ
“បរត្តេ” តិ អាទិនា វុត្តេសុ ធូសុបិ កោដ្ឋាសេសុ ន គហិតោតិ អត្តោ។
បដិសន្ធិយំ បន តេសំ ឧប្បាទស្ស បឋមកោដ្ឋាសេន គហិតតា ទស្សិតា ឯវ។
តថា និរោធា ចាតិ យថា អសញ្ញាសត្តានំ បដិសន្ធិយំ ធុត្តសច្ចស្ស ឧប្បាទោ

បឋមកោដ្ឋាសេន គហិតោ, បវត្តិយំ បន សោ ធ្វើហិ កោដ្ឋាសេហិ ន គហិតោ,
តថា តេសំ ធុក្ខុសច្ចស្ស និរោធមីតិ អត្ថោ។ តថា ហិ “សព្ពេសំ ចវន្តានំ បវត្ត
តណ្ហារីប្បយុត្តចិត្តស្ស ភន្ត្តក្ខណោ” តិអាទិនា (យម. ១.សច្ចយមក.៨៨)
និរោធខារេ ចាឡិ បវត្តោ។ ឯសេវ នយោតិ យោយំ “ឯត្ថ ចា” តិអាទិនា
សមុទយសច្ចយមកេ ចាឡិយា អត្ថនយោ វុត្តោ, មគ្គសច្ចយមកេបិ ឯសេវ
នយោ, ឯវមេវ តត្ថាបិ អត្ថោ នេតព្ពោតិ អត្ថោ។ តថា ហិ “សព្ពេសំ
ឧបបជ្ជន្តាន” តិអាទិនា តត្ថ ចាឡិ បវត្តោ។

ឯវព្វាសតីតិ ឯវំ ខណ្ឌវសេន ឱកាសគ្គហលោ សតីតិ យថាវុត្តមត្តំ
អនុជាននវសេន បច្ឆាមសតិ។ ឯតស្ស វិស្សជ្ជនេតិ ឯតស្ស យមកបទស្ស
វិស្សជ្ជនេ។ “អគ្គមគ្គស្ស ឧប្បាទក្ខណោ, អវហន្តានំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ,
យស្ស ចិត្តស្ស អនន្តរា អគ្គមគ្គំ បដិលភិស្សន្តិ, តស្ស ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ,
អសញ្ញាសត្តំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ តត្ថ ធុក្ខុសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ តត្ថ
សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជិស្សតី” តិ (យម. ១.សច្ចយមក.៧១) បុរិមកោដ្ឋាសស្ស
អាគតត្តារិរោធនត្ថិតិ “បដ្ឋិមកោដ្ឋាសេ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តស្មាតិ យស្មា ន
ឧបបត្តិចិត្តប្បាទក្ខណោ ភារិនោ សមុទយបច្ចប្បាទស្ស អាធារោ, អថ ខោ
កាមាវចរាធិឱកាសោ, តស្មា។ បុគ្គលោកាសវារោ ហោសាតិ យស្មា
បុគ្គលោកាសវារោ ឯស, តស្មា “តេសំ តត្ថា” តិ ឯត្ថ ឱកាសវសេន តត្ថ-
សទ្ធស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យទិ បុគ្គលោកាសវារេ
កាមាវចរាធិឱកាសវសេនេវ អត្ថោ គហោតព្ពោ, ន ខណ្ឌវសេន, អថ កស្មា
“សព្ពេសំ ឧបបជ្ជន្តាន” តិអាទិនា ឱកាសំ អនាមសិទ្ធា តត្ថ វិស្សជ្ជនំ បវត្តន្តិ
ចោទនំ សន្ធាយាហ “តត្ថ...បេ.... សោ ឯវា” តិ។ តត្ថ តត្ថាតិ ឱកាសវារេ។
បុគ្គលវិសេសទស្សនត្ថន្តិ បុគ្គលសម្ពាទវិសេសទស្សនត្ថំ។ យត្ថ តេតិ យស្មី
កាមាវចរាធិឱកាសេ តេ បុគ្គលា។

កេងកើត ធម្មសិរត្តិរំ សន្ធាយាហ។ សោ ហិ “បរត្ថេ ចិត្តស្ស ភន្តិក្ខណោ
ទុក្ខសង្ខំ ទុប្បជ្ជតិ” តិ ឯត្ថ ចិត្តជ្របមេវ អធិប្បេតំ ចិត្តបដិពទ្ធុត្តិតាតិ
ការណំ វេទតិ។ អបរេ “អរូបេតិ ឥមំ បុរិមារូបក្ខម្យិ ហោតីតិ តេន បរត្ថំ
វិសេសេត្វា អរូបភវវិសេន អយមត្ថោ វុត្ថោ, តស្មា ‘យស្ស វា បន
សមុទយសង្ខំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ទុក្ខសង្ខំ ឧប្បជ្ជតិ តិ? នោ’ តិ អាទីសុបិ ឯវមត្ថោ
វេទិតញ្ចា” តិ វេទន្តិ។ បុគ្គលោ ន ចិត្តំ អបេក្ខិត្វាវ គហិតោតិ ឥទំ ចិត្តស្ស
អនធិកតត្តា វុត្ថំ។ យត្ថ បន សមុទយសង្ខស្ស ឧប្បាទនិច្ឆយោ, តត្ថេវ តស្ស
អនុប្បាទនិច្ឆយេនបិ ភវិតត្ថំ ចិត្តេន ច វិនា បុគ្គលស្សេវ អនុបលព្ពនតោតិ
“យស្ស សមុទយសង្ខំ ទុប្បជ្ជតិ” តិ ឯត្ថ សមុទយសង្ខាធារំ ចិត្តំ អត្ថតោ
គហិតមេវាតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ។ អបិ ច ឥន្ទ្រិយពទ្ធិបិ ន សញ្ញា រូបុប្បាទោ
ឯកន្តេន ចិត្តុប្បាទាធិនោតិ សក្កាវុត្ថំ ចិត្តុប្បត្តិយាវិនាបិ តត្ថ
រូបុប្បត្តិទស្សនតោ, តស្មា ចិត្តជ្របមេវ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ ឧប្បជ្ជតិ, ន
ឥតរំ, ឥតរំ បន តស្ស តិសុបិ ខណោសុ ឧប្បជ្ជតិ តិ និដ្ឋមេត្ត កន្តត្ថំ។ វិភជិតញ្ចា
អវិភត្តា នាម នត្តិ តិ សិយាយំ បសង្កោ បឋមវារេ, ទុតិយវារេ បន វិភជនា ឯវ
សាតិ នាយំ បសង្កោ លព្ពតិ, បឋមវារេបិ វា នាយំ បសង្កោ។ កស្មា? ឯសា ហិ
យមកស្ស បកតិ, យទិទំ យថាលាភវិសេន យោជនា។

ទុតិយេ ចិត្តេ វត្តមានេតិ ឯត្ថ “បឋមំ ភវន្តំ, ទុតិយំ ចិត្ត” តិ វេទន្តិ។
ភវនិកន្តិយា អាវជ្ជនម្យិ វិចាកប្បវត្តិតោ វិសទិសត្តា “ទុតិយ” តិ វុត្ថំ សក្កា,
តតោ បដ្ឋាយ បុព្វេ តស្ស តត្ថ សមុទយសង្ខំ ទុប្បជ្ជតិ តាតិ វត្តញ្ចាតិ អបរេ។
ភវនិកន្តិយា បន សហជាតំ បឋមំ ចិត្តំ ឥទំ ទុតិយំ ចិត្តន្តិ អធិប្បេតំ។ តតោ
បុព្វេ បរត្ថំ សត្ថំ អព្យាកតភារេន សមានជាតិកត្តា ឯកន្តិ កត្វា តតោ
បដ្ឋាយ ហេដ្ឋា តស្ស តត្ថ សមុទយសង្ខំ ទុប្បជ្ជិត្តោវាតិ។ តេនាហ “សព្វន្តិមេន
បរិច្ឆេទនា” តិ អាទិ។ តស្មិ ទុតិយេ ចិត្តេ។ តេន សមានភតិកត្តាតិ តេន

យថាវុត្តទុតិយចិត្តន ច តំសមដ្ឋិនោ វា ទុក្ខសង្ខំ ឧប្បជ្ជិត, នោ ច
សមុទយសង្ខំ វុត្តព្ភភាវេន សមាធនតិកត្តា។ ឯវញ្ច កត្វាតិ តេន
សមាធនតិកតាយ ទស្សិតត្តា ឯវ។ យថាវុត្តាតិ ទុតិយាកុសលចិត្តតោ
បុរិមសព្ពចិត្តសមដ្ឋិនោ អគ្គហិតា ហោន្តិ ឥតរភាវាភាវតោ។ វុត្តមេវត្ថំ
ចាប្បន្តេន សមត្ថតុំ “យថា” តិអាទិ វុត្តំ។ តេតិ ចតុវេកាវា។ វុត្តតព្ភាតិ
“ឥតរេស” ត្ថិវិសេសនេន និវត្តតព្ភា។ បញ្ចវេកាវាវិយ យថាវុត្តា
សុទ្ធាវាសាតិ ទុតិយចិត្តក្ខណសមដ្ឋិភាវេន វុត្តប្បការាយថា
សុទ្ធាវាសសម្ពាតា បញ្ចវេកាវា បុព្វេវុត្តា សន្តិ, ឯវំ ចតុវេកាវា បុព្វេវុត្តា ន
ហិ សន្តិ យោជនា។

“យស្ស យត្ថា” តិ បុគ្គលោកាសា អាធមយ្យាធារភាវេន អបេក្ខិតាតិ អាហ
“បុគ្គលោកាសា អញ្ញមញ្ញបរិច្ឆិន្នា គហិតា” តិ។ កាមាវចរេ... បេ... ឧបបន្នាតិ
ឯត្ថ កាមាវចរេ អភិសមេតាវិនោ រូចាវចរំ ឧបបន្នា, រូចាវចរេ
អភិសមេតាវិនោ អរូចាវចរំ ឧបបន្នា, វា-សន្តេន កាមាវចរេ អភិសមេតាវិនោ
អរូចាវចរំ ឧបបន្នាតិ ច យោជេតព្ភំ។ តត្ថាតិ ឧបបន្នាកាសេ។ អភិសមយោតិ
ឧបរិមគ្គាភិសមយោ យាវ ឧបបន្នា ន ភវិស្សតិ, តាវ តេ តត្ថ ឧបបន្នបុគ្គលា
ឯត្ថ ឯតស្មី “អភិសមេតាវិន” ត្ថិអាទិនា វុត្ត ទុតិយកោដ្ឋាសេ ន គយ្ហន្តិ
បុគ្គលោកាសានំ អញ្ញមញ្ញំ បរិច្ឆិន្នត្ថា។ យទិ ឯវំ កី តេ ឥមស្មី យមកេ
អសង្កហិតាតិ អាហ “តេ បនា” តិអាទិ។ តត្ថ យំ វុត្តំ “សមាធនតិកាតិ វិសុំ ន
ទស្សិតា” តិ, តំ ចាកជតរំ កាតុំ “អនភិសមេតាវិន” ត្ថិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ -
“អនភិសមេតាវិន” ត្ថិ ឥមិនា បឋមបទេន គហិតា សព្ពត្ថ មគ្គប្បត្តិវហេ
សម្បត្តិភវេ តត្ថ សុទ្ធាវាសេ យេ អនភិសមេតាវិនោ, តេសុ ទ្វិប្បការេសុ
សុទ្ធាវាសា យស្មី កាលេ តត្ថ អនភិសមេតាវិនោតិ គហេតព្ភា, តត្ថ នេសំ

តថា គហេតព្វកាលស្ស វិសេសនតំ “សុទ្ធាវាសានំ ទុតិយេ ចិត្តេ វុត្តមាទេ” តិ វុត្តន្តិ។

ឯតេនាតិ ឯតេន វចនេន។ វោទានចិត្តំ នាម មគ្គចិត្តានំ អនន្តរបច្ចយក្ខតំ ចិត្តំ, ឥធម បន អគ្គមគ្គចិត្តស្ស។ តតោតិ យថាវុត្តវោទានចិត្តតោ បុរិមតវចិត្តសមដ្ឋិនោ, អនុលោមញ្ញាណាសម្បយុត្តចិត្តសមដ្ឋិនោ, អវសិជ្ឈវដ្ឋានកាមិនិវបស្សនាចិត្តាទិសមដ្ឋិនោបិ។ តេនាហ “យាវ សព្វន្តិមតណ្ហាសម្បយុត្តចិត្តសមដ្ឋី, តាវ ទស្សិតា” តិ។

បដិសន្ធិបុតិចិត្តានំ ភដ្ឋុប្បាទក្ខណា បវត្ថេ ចិត្តស្ស ភដ្ឋុប្បាទក្ខណេហិ ទុក្ខសម្មាទីនំ ទុប្បាទាទីសុ សមាទគតិកាតិ កត្វា វុត្តំ “បវត្ថេ ចិត្តស្ស” តិអាទិ។ តត បុតិចិត្តស្សបិ ឧប្បាទក្ខណាស្ស គហាលំ ទដ្ឋព្វន្តិ យោជនា។ ទ្វិសុបិ កោដ្ឋាសេស្វតិ សមុទយសច្ចស្ស ភាវិនោ និរោធស្ស អប្បដិក្ខេបបដិក្ខេបវសេន បវត្ថេសុ បុរិមបច្ឆិមកោដ្ឋាសេសុ។ នវិសេសិតន្តិ យថាវុត្ថេ អប្បដិក្ខេបេ ច សតិបិ វិសេសេត្វា ន វុត្តន្តិ អត្ថោ។ ឯកស្សបិ បុគ្គលស្ស តាទិសស្ស មគ្គស្ស ច ជលស្ស ច ភដ្ឋក្ខណាសមដ្ឋិនោ បុរិមកោដ្ឋាសស្សេវ អភជនតោ កោដ្ឋាសទ្វយសម្ពវាភាវតោតិ អត្ថោ។ ឥទានិ តមេវត្ថំ វិវិតំ “យស្ស ទុក្ខសច្ច” តិអាទិ វុត្តំ។ កេសញ្ចិ បុគ្គលានំ។ និទ្ធារណោ ចេតំ សាមិវចនំ។ “មគ្គស្ស ច ជលស្ស ចា” តិ វុត្តមគ្គជលានិ ទស្សន្តោ “តិណ្ណំ ជលានំ ទិដ្ឋញ្ច មគ្គាន” តិ អាហា។ តានិ បន ហេដ្ឋិមានិ តិណ្ណំ ជលានិ មជ្ឈេ ច ទ្វេ មគ្គា វេទិតញ្ច។ និវន្តំ អនុប្បាទេត្វាតិ បដិបក្ខដម្មហិ អវោកិណ្ណំ កត្វា សហា វិបស្សនាយ មគ្គំ ឧប្បាទេន្តេន យា សាតច្ចកិរិយា កាតញ្ច, តំ អកត្វាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “អន្តរន្តរ... បេ... ឧប្បាទេត្វា” តិ។ “អរូបេ មគ្គស្ស ច ជលស្ស ច ភដ្ឋក្ខណោ” តិ អវិសេសតោ វុត្ថេ កថមយំ

វិសេសាលព្រឹត្តិភិ អាហា “សាមញ្ញវចនេនបី” ភិអាទិ។ តេន
អបវាទវិសយបរិយាយេន ឧបសគ្គា អភិវិសន្តិភិ លោកសិទ្ធាយំ ញាយោភិ
នស្សេតិ។

បរិញ្ញាវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ក. បរិញ្ញាវារវណ្ណានា

១៦៥-១៧០. ឯត្ថេវាភិ ឥមស្មី សច្ចយមកេ ឯវ។ អបរិញ្ញេយ្យតាទស្សនត្ថន្តិ
ឯត្ថ អ-កាវេ ន បរិញ្ញេយ្យភាវវចនោ, នាបិ បរិញ្ញេយ្យបដិបក្ខវចនោ, អថ
ខោ តទញ្ញវចនោភិ យថាវហំ សច្ចេសុ លព្ពមានានំ បហាតព្ពតាទីនម្បិ
ទស្សនេ អាបន្នេយេវ សមយវារោ ទស្សនបរោ, យេសញ្ច ន ទស្សនបរោ, តេសុ
កេសុចិ សច្ចេសុ លព្ពមានានម្បិ កេសញ្ចិវិសេសានំ អយំ វារោ ន
ទស្សនបរោភិ នស្សេន្តោ “សច្ចិករណ... បេ... ទស្សនត្ថញ្ច” ភិ អាហា។
សមុទយេ បហានបរិញ្ញាវ វុត្តា, ន ភិវណបរិញ្ញាភិ យុត្តំ តាវេតំ
សមុទយស្សបិ ភិវេតព្ពសភាវុត្តា, “ទុក្ខេ ភិវណបរិញ្ញាវ វុត្តា, ន
បហានបរិញ្ញាវ” ភិ ឥទំ បន កស្មា វុត្តំ, ននុ ទុក្ខំ អប្បហាតព្ពមេវាភិ?
សមុទយសច្ចិវិកន្ត្រេ វុត្តានំ កេសញ្ចិ សមុទយកោដ្ឋាសានំ ទុក្ខសច្ចេ
សន្តិហណតោ ទុក្ខសមុទយេ វា អសន្តិរតោវ គហេត្វា ភូតកថនមេតំ ទដ្ឋព្ពំ។
ឧភយត្ថាភិ ទុក្ខេ សមុទយេ ច វុត្តា។ កស្មា? តេសំ សាធារណាភិ។ ឯវំ
សាធារណសាធារណភេទភិទ្ធិយថាវុត្តំ បរិញ្ញាភិក្ខុំ បុព្ពភាគេ នានក្ខណោ
លព្ពមានម្បិ មគ្គកាលេ ឯកក្ខណោ ឯវ លព្ពតិ ឯកញ្ញាណភិក្ខុត្ថាភិ នស្សេតុ
“មគ្គញ្ញាណញ្ចី” ភិអាទិ វុត្តំ។

បរិញ្ញាវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សច្ចយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. សង្ខារយមកំ

១. បណ្ណាត្តិវារវណ្ណានា

១. សតិបិ កុសលមូលាធិនម្បិ វិភត្តភារេ ខន្ធាធិវិភាគោ តតោ
សាតិសយោតិ ធស្សន្តោ “ខន្ធាធសយោ វិយ បុព្ពេ អវិភត្តា” តិ អាហា។ បការត្ថោ
វា ឯត្ថ អាធិ-សន្តោ “ភូរាធសយោ” តិ អាធិសុ វិយាតិ កុសលមូលាធិនម្បិ សង្កហោ
ធម្មញ្ញោ។ អវិញ្ញាតត្ថា និសាមន្តេហិ។ ហេតុអត្ថោ វា ឯត្ថ លុត្តនិដ្ឋិដ្ឋោ
អវិញ្ញាបិតត្ថាតិ អត្ថោ។ យធិបិ កាយសង្ខារាធិវិកប្បទ្វយេបិ
ហេតុផលភារោយេវ ឥន្ទ្រិតោ, សាមិវចន្ធជាវិភត្តោ បន អត្ថេវ អត្ថកេនាតិ
ធស្សន្តោ “កាយស្ស... បេ... កត្តអត្ថេ” តិ អាហា។ សោ បនាតិ កត្តអត្ថោ។

២-៧. សុទ្ធិកឯកេកបទវសេនាតិ “កាយោ សង្ខារោ” តិ អាធិសុ ធិសុ ធិសុ
បទេសុ អញ្ញមញ្ញំ អសម្មិស្សឯកេកបទវសេន។ អត្ថាការតោតិ
យថាធិប្បេតត្ថាការតោ។ អញ្ញថា ករណយាធិកោ អត្ថោ អត្ថេវ។
តេនេវាហ “បទសោធន... បេ... អវចនីយត្ថា” តិ។ ឥនាធិ តមេវ អត្ថាការំ
ព្យតិវេកវសេន ធស្សន្តោ “យថា” តិ អាធិមាហា។ កស្មា បន ឧភយត្ថ សមាធន
សមាសបទភារេ តត្ថ អត្ថោ លព្ពតិ, ឥធន លព្ពតិ តិ? ភិណ្ឌលក្ខណត្ថា។ តត្ថ
ហិ រូបក្ខន្ធាធិបទានិ សមាធាធិករណាធិតិ បទទ្វយាធិដ្ឋានោ ឯកោ អត្ថោ
លព្ពតិ, ឥធន បន កាយសង្ខារាធិបទានិ ភិណ្ឌធិករណាធិតិ តថាវុចោ អត្ថោ ន
លព្ពតិ តិ។ តេនាហ “យថាធិប្បេតត្ថាការតោ” តិ។

វិសុំ អធិបេត្វាតិ “កាយសង្ខារោ” តិ អាធិនា សហ វុច្ឆមាធាបិ
កាយសង្ខារសន្តោ វិសុំ វិសុំ អត្ថនោ អត្ថំ អដោតេត្វា ឯកំ អត្ថំ យធិ ធិបេតីតិ

បរិកប្បវេសនវេទិតិ។ តេន កាយសង្ខារសន្មានំ សមាធាធិករណាតំ
ឧល្លិដ្ឋេតិ។ “កាយសង្ខារសន្មោ កាយសង្ខារត្ថេ វត្តមានោ”តិ កស្មា វុត្ថំ,
“សង្ខារសន្មោ សង្ខារត្ថេវ វត្តមានោ”តិ បន វត្តព្ពំ សិយា។ ឯវញ្ញិ សតិ ខន្ធត្ថេ
វត្តមានោ ខន្ធសន្មោ វិយ រូបសន្មេន កាយសន្មេន វិសេសិតញ្ញាតិ ឥទំ វចនំ
យុដ្ឋេយ្យ, កាយសង្ខារសន្មានំ បន សមាធាធិករណាត្ថេ ន កេវលំ
សង្ខារសន្មោយេវ សង្ខារត្ថេ វត្តតិ, អថ ខោ កាយសន្មោបីតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតុ
“កាយសង្ខារសន្មោ កាយសង្ខារត្ថេ វត្តមានោ”តិ វុត្ថំ សិយា, កាយសន្មេន
សមាធាធិករណោធាតិ អធិប្បាយោ។ ព្យធិករណោន បន សង្ខារស្ស
វិសេសិតព្ពតា អត្ថេវាតិ។

ឥមស្ស វាវស្សាតិ សុទ្ធសង្ខារវាវស្ស។ បទសោធនេន ទស្សីតានន្តិ ឯត្ថកេវ
វុច្ចមានេ តត្ថ ទស្សីតការសាមញ្ញេន សុទ្ធកាយាធិនម្បិ គហាលំ
អាបដ្ឋេយ្យាតិ តំនិវារណាត្ថំ “យថាធិប្បតានមេវ”តិ អាហា។ កាយាធិបទេហិ
អគ្គហិតត្តាតិ សុទ្ធកាយាធិបទេហិ អគ្គហិតត្តា។ ឥធម បនាតិ អដ្ឋកថាយំ។
សុទ្ធសង្ខារវាវ សន្មាយ វុត្ថម្បិ សុទ្ធសង្ខារវាវមេវេត្ថ អនុជានន្តោ
សកលសង្ខារយមករិសយន្តិ អាហា “ឥធម បន សង្ខារយមកេ”តិ។
អធិប្បតត្ថបរិច្ឆាគោតិ អស្សាសបស្សាសាធិកស្ស អធិប្បតត្ថស្ស
អគ្គហាលំ ចេតនាកាយអភិសង្ខរណសង្ខារាធិ អនធិប្បតត្ថបរិគ្គហោ។ យធិ
“កាយោ សង្ខារោ”តិ អាធិនា សុទ្ធសង្ខារតំមូលចក្កវារា អត្តាភាវតោ ឥធម ន
គហោតញ្ញា, អថ កស្មា បវត្តិវាវមេវ អនារភិត្វា អញ្ញថា ទេសនា អារម្មាតិ
អាហា “បទសោធនវាវតំមូលចក្កវារេហិ”តិ អាធិ។ សំសយោ ហោតិ
សង្ខារសន្មវេទនីយតាសាមញ្ញតោ កាយសង្ខារាធិបទានំ ព្យធិករណាភាវតោ
ច។ តេនេវាហា “អសមាធាធិករណោហិ... បេ... ទស្សីតាយា”តិ។

បណ្ណាតិការវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បវត្តិការវណ្ណានា

១៩. សង្ខារានំ បុគ្គលានញ្ច ឌីកាសត្តាតិ សម្មយុត្តានំ

និស្សយបច្ចយតាយ, សង្ខារានំ សមាបដ្ឋិតត្ថតាយ បុគ្គលានំ ឈានស្ស
ឌីកាសតា វេទិតញ្ច, ភូមិ បនយទគ្គន បុគ្គលានំ ឌីកាសោ, តទគ្គន
សង្ខារានម្បិ ឌីកាសោ។ “ទុតិយេ ឈានេ តតិយេ ឈានេ” តិអាទិនា ឈានំ,
“កាមាវចរេ រូចាវចរេ” តិអាទិនា ភូមិ ចរិសុំ ឌីកាសកាវេន គហិតា។ ៩តីតិ
ហេតុអត្ថោ, យស្មា ឈានម្បិ ឌីកាសកាវេន គហិតំ, តស្មាតិ អត្ថោ។
បុគ្គលវាវេ ច ឌីកាសវសេន បុគ្គលគ្គហណេតិ បុគ្គលវាវេ ច យទា
បុគ្គលោកាសសង្ខារានំ ឌីកាសកាវេន គយ្ហតិ, តទា តេសំ ទិដ្ឋំ ឌីកាសានំ
វសេន គយ្ហនំ ហោតីតិ យត្ថ សោ បុគ្គលោ, យញ្ច តស្មី បុគ្គលេ ឈានំ
ឧបលព្ពតិ, តេសំ ទិដ្ឋំ ភូមិឈានសង្ខារានំ ឌីកាសានំ វសេន យថាវហំ
កាយសង្ខារានំ គហណំ កថនំ ហោតីតិ។ តស្មាតិ យស្មា ឯតនេវ, តស្មា។
ទុតិយតតិយជ្ឈានោកាសវសេនាតិ ទុតិយតតិយជ្ឈានសង្ខារឌីកាសវសេន
គហិតា។ កថំ? “វិនាវិតក្កវិចារេហិ អស្សាសបស្សាសានំ ឧប្បាទក្ខណោ” តិ ឯវំ
គហិតា បុគ្គលាវិសេសេត្វា ទស្សិតា។ កេន? តេនេវ
វិតក្កវិចារេហិតអស្សាសបស្សាសុប្បាទក្ខណោនាតិ យោជេតព្ពំ។

បឋមកោដ្ឋាសេ ឈានោកាសវសេន បុគ្គលទស្សនំ កតន្តិវុត្តំ
“បុន...បេ.... ទស្សេតី” តិ។ ភូមិឌីកាសវសេន បុគ្គលំ ទស្សេតីតិ សម្ពន្ធា។
ទិប្បការានន្តិ ឈានភូមិឌីកាសតេនេន ទុរិដានំ។ តេសន្តិ បុគ្គលានំ។ “បឋមំ
ឈានំ សមាបដ្ឋានំ កាមាវចរាន” តិ ច ៩ទំ និវត្តេតត្ថតហេតព្ពសាធារណាវចនំ,
តស្ស ច អវច្ឆេនកំ “អស្សាសបស្សាសានំ ឧប្បាទក្ខណោ” តិ ៩ទន្តិវុត្តំ

“វិសេស...បេ... ១លោ”តិ។ តេន វិសេសនេន។ កាមាវចរានម្បីតិ បិ-សន្តោ
សម្បីណ្ណានត្ថោ។ តេន ន កេវលំ រូចារូចាវចរេសុ បឋមជ្ឈានំ សមាបន្នានំ, អថ
ខោ កាមាវចរានម្បីតិ វុត្តមេវត្ថំ សម្បីណ្ណាតិ។ កីធិសានំ កាមាវចរានន្តិ អាហា
“គត្តគតាធិន”ន្តិ។ អាធិ-សន្តេន ឧទកនិមុត្តវិសញ្ញិក្ខតា សង្កហិតា, ន
មតចតុត្ថជ្ឈានសមាបន្ននិរោធសមាបន្នោ។ តេ ហិ អកាមាវចរតាយ វិយ
រូចារូបភវសមន្តីនោ វិតក្កវិចារុប្បត្តិយាវ និវត្តតា។ ឯកន្តិកត្តាតិ
អស្សាសបស្សាសាកាវស្ស ឯកន្តិកត្តា។ និទស្សិតាតិ រូចារូចាវចរា
និទស្សនភាវេន វុត្តា, ន តត្ថិវហិតានំ អញ្ញេសំ អភាវតោតិ អធិប្បាយោ។
បឋមជ្ឈានោកាសា អស្សាសបស្សាសវិវហាវិសិដ្ឋាតិ យោជនា។ បឋមព្រោត
បឋមជ្ឈានសមន្តីនំ រូចារូចាវចរានំ គហាលំ, ធុតិយំ យថាវុត្តគត្តគតាធិនំ។
ឥមីនា នយេនាតិ ហ្វាយំ “សង្ខារានំ បុគ្គលានញ្ចា”តិអាធិនា
ឈានោកាសភូមិឌីកាសវសេន បុគ្គលវិភាគនយោ វុត្តោ, ឥមីនា នយេន
ឧបាយេន។ សព្វត្ថ សព្វបុប្ផាសុ។

២០. ឯតស្មី បន អត្ថេ សតិតិ ហ្វាយំ ឧប្បត្តិក្ខមិយា ឈានំ វិសេសេត្វា
អត្ថោ វុត្តោ, ឯតស្មី អត្ថេ គយ្ហមាទេ អញ្ញត្ថបិ ឧប្បត្តិក្ខមិយា ឈានំ វិសេសិតព្វំ
ភវេយ្យ, តថា ច អនិដ្ឋំ អាបន្នតីតិ ទស្សន្តោ “ចតុត្ថជ្ឈានេ”តិអាធិមាហា។ កី
បន តំ អនិដ្ឋន្តិ អាហា “ភូមីនំ ឌីកាសភាវស្សេវ អគ្គហិតតាបត្តិតោ”តិ។ យត្ថ
យត្ថ ហិ ឈានំ គយ្ហតិ, តត្ថ តត្ថ តំ ឧប្បត្តិក្ខមិយា វិសេសិតព្វំ ហោតិ។ តថា
សតិ ឈានោកាសោវ គហិតោ សិយា, ន ភូមិឌីកាសោ គុណភូតត្តា។ កិញ្ច
“ចតុត្ថជ្ឈានេ រូចាវចរេ អរូចាវចរេ”តិ ឯត្ថ រូចារូបភូមិយា ចតុត្ថជ្ឈានេ
វិសេសិយមាទេ តទេកទេសោវ ឌីកាសវសេន គហិតោ សិយា, ន សព្វំ
ចតុត្ថជ្ឈានំ។ តេនាហា “សព្វចតុត្ថជ្ឈានស្ស ឌីកាសវសេន អគ្គហិតតាបត្តិតោ
ចា”តិ។ ឈានភូមោកាសានន្តិ ឈានោកាសភូមិឌីកាសានំ។

នុប ឈានភូមិឡើងកាន់ អស្ចារ្យតោ យោជិយមាណេ ន សព្វស្មី
បឋមជ្ឈានោកាសេ កាយសង្ខារោ វេទិសង្ខារោ ច អត្ថិ, តថា សព្វស្មី
កាមាវចរោកាសេតិ ចោទនុប្បត្តិ សន្ធាយ តស្ស បរិហារំ វុត្ថំ
“យទិបី”តិអាទិមាហា។ តត្ថាតិ បឋមជ្ឈានោកាសេ កាមាវចរោកាសេ ច។
តំទុយុប្បត្តិ តិ តស្ស កាយវេទិសង្ខារទុយស្ស ឧប្បត្តិ។ ឡើងកាន់ អស្ចារ្យតោ គហលោ អយញ្ច គុណាលទ្ធា ហោតិ អាហា “វិសុំ...បេ.... ន
វុត្ថុំ ហោតិ”តិ។ តត្ថ អង្គមត្តវសេនាតិ វិតក្កាធិណានុមត្តវសេន។ តត្ថ
វុត្ថុំ អដ្ឋកថាយំ វុត្ថមេវ។ វិតក្កវហិតោបិ វិចារោ វេទិសង្ខារោយេវាតិ អាហា
“អវិតក្ក...បេ.... គប្បតិ”តិ។ មុទុក្ខតំ ទុតិយជ្ឈានន្តិ ចតុក្កនយេ
ទុតិយជ្ឈានមាហា។ តញ្ជិ សកលក្ខោតករធម្មវិគមេន
វិតក្កកង្ក្រប្បហាយិកតោ សាតិសយត្ថា “មុទុក្ខត”ន្តិ វុត្ថុតំ លភតិ។
អសញ្ញាសត្តាវិយាតិ ឥទំ វិសទិសុទាហរណំ ទដ្ឋតំ។

៣៧. អារជ្ជនតោ បុព្វេ បវុត្ថំ សព្វំ ចិត្តំ បទិសន្តិចិត្តេន សមាធនតិកត្តា
ឯកំ កត្វា វុត្ថំ “បឋមតោ”តិ។ តេនាហា “អវិតក្កអវិចារតោ”តិអាទិ។
ចិត្តសង្ខារស្ស អាទិទស្សនត្ថន្តិ សុទ្ធាវាសេ ចិត្តសង្ខារស្ស អាទិទស្សនត្ថំ។ តថា
“វេទិសង្ខារស្ស អាទិទស្សនត្ថ”ន្តិ ឯត្ថាបិ។

បវុត្ថិវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សង្ខារយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. អនុសយយមកំ

បរិច្ឆេទបរិច្ឆិទ្ធនុសវារវណ្ណានា

១. “អវិជ្ជាសមុទយា រូបសមុទយោ, តណ្ហាសមុទយា រូបសមុទយោ,
កម្មសមុទយា រូបសមុទយោ។ លោភោ និទានំ កម្មានំ សមុទយាយា” តិ ច
ឯវមាទិនា កុសលមូលកុសលាទីនំ បច្ចយភាវោ វុត្តោតិ អាហា
“បច្ចយទីបកេន មូលយមកេនា” តិ។ “សោ ‘អនិច្ចំ រូបំ, អនិច្ចំ រូប’ ន្តិ យថាភូតំ
បជាតាតិ។ ចក្កុ អនិច្ចំ, រូចា អនិច្ចា” តិ ច អាទិនា ពហុលទន្ធាទិមុខេន
អនិច្ចានុបស្សនាទយោ វិហិតាតិ វុត្តំ “ទន្ធាទីសុ តីរណាពាហុល្លតោ” តិ។
កិលេសានំ សមុច្ឆិន្ទនតោ បរំ បហានកិច្ចំ នត្ថិតិ អាហា “អនុសយបហានន្តា
បហានបរិញ្ញា” តិ។ យទិបិ អនុសយេហិ សម្មយោគតោ អារម្មណតោ វា
បហានបរិញ្ញា នប្បវត្តតិ, អនុសយភាវេ បន តទារម្ភោ ឯវ នត្ថិតិ កត្វា វុត្តំ
“អនុសយេហិ បហានបរិញ្ញំ វិភាវេតុ” ន្តិ។ អនុសយភាវេន លព្ពមានានន្តិ
អនុសយភាវេន វិជ្ជមានានំ, អនុសយសភាវានន្តិ អត្ថោ។ តីហាការេហិតិ
បរិច្ឆេទាទីហិ តីហិ បកាវេហិ។ អនុសយេសុ គណានសរូបប្បវត្តិជ្ជានតោ
អពោធិតេសុ បុគ្គលោកាសាទីវសេន បវត្តិយមានា តត្ថិសយា ទេសនា ន
សុវិញ្ញយ្យា ហោតីតិ ទស្សន្តោ អាហា “តេសុ តថា... បេ... ធុរវពោធគ្នា” តិ។

ឯត្ថ បុរិមេសូតិ បទុទ្ធារោ អនន្តរស្ស វិធិ បដិសេធា វាតិ កត្វា
សានុសយវារាទិអបេក្ខោ, ន អនុសយវារាទិអបេក្ខោ អនុសយវាវេ
ចាឡិវវត្តានស្ស បគេវ កតត្តាតិ ទស្សន្តោ “ឯតេសុ សានុសយវារាទីសុ
បុរិមេសូតិ អត្ថោ” តិ អាហា។ សានុសយវារាទីសុ ហិ តីសុ បុរិមេសុ ឱកាសវាវេ
យតោ តតោតិ ទេសនា បវត្តា, ន អនុសយវារាទីសុ។ អត្ថវិសេសាការតោតិ
“កាមធាតុយា ចុតស្ស” តិអាទិនា (យម. ២. អនុសយយមក. ៣០២)
ចាឡិអាគតបទស្ស, “កាមធាតុំ វា បន ឧបបដ្ឋន្តស្ស” តិអាទិនា យមកភាវេន
អជ្ជកថាអាទិគតបទស្ស ច អត្ថវិសេសាការតោ។ កថមយំ យមកទេសនា
សិយា ធុតិយស្ស បទស្ស អភាវតោតិ អត្ថោ។ យទិ នាយំ យមកទេសនា, អថ

កស្មា ឥន្ទ្រគតិ អាហា “បុរិមវារេ ហិ” តិអាទិ។ តត្ថ
អនុសយដ្ឋានបរិច្ឆេទទស្សន្តិ អនុសយដ្ឋានតាយ បរិច្ឆេទទស្សន្តិ។ ឯវម្បិ
កថមិទំ អនុសយយមកំ យមកនេសនាសញ្ញាវតោតិ អាហា
“យមកនេសនា... បេ... នាមំ ទដ្ឋត្ថ” ត្ថិ។ អត្ថវសេនាតិ បដិលោមត្ថវសេន។
បឋមបទេន ហិ វុត្ថស្ស វិបរិវត្តនវសេនបិ យមកនេសនា ហោតិ “រូបំ
រូបក្ខន្ធា, រូបក្ខន្ធា រូប” ត្ថិអាទិសុ (យម. ១. ខន្ធយមក. ២), តត្ថ បន
អត្ថវសេសោ អត្ថិ, ឥន្ទ ឥត្ថិ, តស្មា ន តថា ទេសនា កតាតិ ទស្សន្តោ អាហា
“អត្ថវសេសាការតោ បន ន វុត្ថា” ត្ថិ។ លព្ពមានតាវសេនាតិ បុច្ឆាយ
លព្ពមានតាវសេន។

ឧប្បត្តិអរហតំ ទស្សន្តិ ឥតិ ឥមិនា និប្បិយាយេន អនុសយា អនាគតាតិ
ទស្សន្តិ ហោតិ យតោ តេ មគ្គវដ្ឋា, ន ច អតីតបច្ចុប្បន្នា ឧប្បត្តិវហាតិ វុច្ឆន្តិ
ឧប្បន្នត្ថា។ យំសភាវា បន ធម្មា អនាគតា អនុសយាតិ វុច្ឆន្តិ, តំសភាវា ឯវ តេ
អតីតបច្ចុប្បន្នា វុត្ថា។ ន ហិ ធម្មានំ អន្តរាគមនេន សភាវតោ អត្ថិ, តស្មា
អនុសយានំ អតីតបច្ចុប្បន្នភាវា បរិយាយតោ លព្ពន្តិ តិ អដ្ឋកថាយំ (យម.
អដ្ឋ. អនុសយយមក ១) “អតីតោបិ ហោតី” តិអាទិ វុត្ថំ។ ឯវ បកាភាតិ
អនុសយប្បការា, ការណាលាភេ សតិ ឧប្បជ្ជនាវហាសច្ឆេវ អត្ថោ។ សោ
ឯវ បកាភោ ឧប្បជ្ជនវារេ ឧប្បជ្ជន្តិ-សទ្ធនេ គហិតោ ឧប្បជ្ជនាវហតាយ
អវិច្ឆិការាជីបនត្ថន្តិ អធិប្បាយោ។ តេនាហា “ន ខន្ធយមកាទិសុ វិយ
ឧប្បជ្ជមានតា” តិ, បច្ចុប្បន្នតាតិ អត្ថោ។ តេនេវា តិអាទិនា យថាវុត្ថមត្តំ
ចាកជតំ ករោតិ។ តត្ថ និដ្ឋានាករណាតិ និព្វិសេសោ។ ឧប្បជ្ជនាអនុសយានំ
និដ្ឋានាករណត្ថា ឯវ ហិ “ឯត្ថសា តណ្ហា ឧប្បជ្ជមានា ឧប្បជ្ជន្តិ, ឯត្ថ
និវិសមាណ និវិសតី” តិ វិភង្គេ (វិភ. ២០៣) អាគតំ។ អនុសយនញ្ញំ ឯត្ថ និវិសនន្តិ
អធិប្បតំ។

ឥតនិយម បរិយាយេន អតីតបច្ចុប្បន្នេសុ អនុសយវោហារោ, តំ
ធស្សេតុកាមោ អនាគតម្បី តេហិ សង្ខំ ឯកជ្ឈំ កត្វា ធស្សេន្តោ “អនុប្ប
ការណំ បន...បេ... វុច្ឆន្តិ” តិ អាហា។ ឯតេន ភូតបុព្វគតិយា អតីតបច្ចុប្បន្នេសុ
ឧប្បត្តិវហតា វេទិតញ្ញាតិ ធស្សេតិ។ ឧប្បត្តិវហតា នាម កិលេសានំ មគ្គេន
អសមុច្ឆិន្ទតាយ វេទិតញ្ញា។ សា ច អតីតបច្ចុប្បន្នេសុបិ អត្ថេវាតិ បការន្តរេនបិ
តេសំ បរិយាយតោវ អនុសយការំ បកាសេតិ។ តេនេវាហ “មគ្គស្ស
បនា” តិ អាទិ។ តាទិសានន្តិ យេ មគ្គការវនាយ អសតិ ឧប្បត្តិវហា, តាទិសានំ។
ធម្មោ ឯវ ច ឧប្បជ្ឈតិ, ន ធម្មាការោតិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ ធម្មាការា
អនិច្ចតាធម្មោ ឧប្បជ្ឈន្តិ វុច្ឆន្តិ។ យទិ បន តេ ឧប្បាទាទិសមម្ពិនោ សិយុំ, ធម្មា
ឯវ សិយុំ។ តេន វុត្ថំ “អប្បហិណាការោ ច ឧប្បជ្ឈតិ វុត្ថំ ន យុជ្ឈតិ” តិ។

វុត្តម្បី ថាមគមនំ អគ្គហេត្វា អប្បហិណជ្ឈមត្ថមេវ គហេត្វា ចោធកោ
ចោធតីតិ ធស្សេន្តោ អាហា “សត្តានុសយ...បេ... អាបជ្ឈតីតិ ចេ” តិ។ ន ហិ
ថាមគមនេ គហិតេ ចោធនាយ ឱកាសោ អត្ថិ។ តេនាហា “នាបជ្ឈតី” តិ អាទិ។
វុត្ថំ អជ្ឈកថាយំ, ន កេវលមជ្ឈកថាយមេវ ចាបគតោវាយមត្តោ, តស្មា ឯវមេវ
គហេតញ្ញាតិ ធស្សេន្តោ “ថាមគតោ...បេ... យុត្ត” តិ វុត្វា កី បន តំ
ថាមគមនន្តិ បរាសង្ខំ និវត្តេន្តោ “ថាមគតន្តិ ច...បេ... វុត្តា” តិ អាហា។ តត
អញ្ញេហិ អសាធារណោតិ កិលេសវត្ថុអាទីនំ កិលេសតាទិសភារោវិយ
កាមរាគាទិតោ អញ្ញត្ថ អលព្ពមា នោ តេសំយេវ អាវេណីកោ សភារោ, យតោ
តេ ភវីតីនំ ភវមូលន្តិ ច វុច្ឆន្តិ។ យស្មា ច ថាមគមនំ តេសំ អនញ្ញសាធារណោ
សភារោ, តស្មា អនុសយនន្តិ វុត្ថំ ហោតីតិ ធស្សេន្តោ “ថាមគតោតិ
អនុសយសមម្ពិនំ អត្ថោ” តិ អាហា។

“យស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស បដិយានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា” តិអាទិនា (យម. ២.អនុសយយមក.៣) អនុសយវារេ វុត្តោ ឯវ អត្ថោ
 “យស្ស កាមរាគានុសយោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស បដិយានុសយោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អាមន្តា” តិអាទិនា (យម. ២.អនុសយយមក.៣០០) វុត្តោតិ អនុសយនាការោ ឯវ ឧប្បជ្ជនវារេ ឧប្បជ្ជតិ-សន្នេន គហិតោតិ “ឧប្បជ្ជនវារោ អនុសយវារេន និដ្ឋានាករណោវិភត្តោ” តិ យំ វុត្តំ, តត្ថវិចារំ អារភតិ “អនុសយឧប្បជ្ជនវារោ សមានគតិកត្តា” តិអាទិនា។ “ឧប្បជ្ជតិ” តិ វចនំ សិយាតិ ឧប្បជ្ជនវារេ “ឧប្បជ្ជតិ” តិ វចនំ អប្បហិណាការធិបកំ សិយា។ តថា ច សតិ យថា “ឥមស្ស ឧប្បាទា” តិ ឯត្ថ ឥមស្ស អនិរោធាតិ អយមត្ថោបិ ញាយតិ, ឯវ “ឧប្បជ្ជតិ” តិ វុត្តោ អត្ថតោ “ន ឧប្បជ្ជតិ” តិ អយមត្ថោ វុត្តោ ហោតិ អប្បហិណាការស្ស ឧប្បត្តិវហារាវស្ស អនុប្បជ្ជមានសភាវត្តោតិ ចោទនំ ទស្សន្តោ “ឧប្បជ្ជតិ វចនស្ស អវុត្តតា ន សក្កា វត្ថុន្តិ ចេ” តិ អាហា។ វចនត្ថវិសេសេន តំទ្វយស្ស វុត្តតាតិ ឯតេន ធម្មនានត្ថាភាវេបិ បទត្ថនានត្ថេន វារន្តរទេសនា ហោតិ យថា សហជាតសំសដ្ឋវារេស្វតិ ទស្សតិ។ អនុវបំ ការណំ លភិត្វាតិអាទិ តមេវ វចនត្ថវិសេសំ វិភាវេតុំ អារទ្ធា។ ឧប្បត្តិយោគ្នន្តិ ឧប្បត្តិយា យោគ្នំ, ឧប្បជ្ជនសភាគតត្ថិ អត្ថោ។ យតោ អនុសយា ឧប្បត្តិវហាតិ វុច្ឆន្តិ, ឯកន្នេន ចេតនេវ សម្មជិច្ឆិតតំ “យស្ស កាមរាគានុសយោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស បដិយានុសយោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អាមន្តា” តិអាទិវចនតោ (យម. ២.អនុសយយមក.៣០០)។ “អនុសេន្តិ អនុសយា” តិ ឯត្ថកេ វុត្តោ សទា វិជ្ជមានា នុខោតេ អបរិនិប្បន្នានុសយនន្នេន “អនុសយា” តិ វុច្ឆន្តិ តិ អយមត្ថោ អាបជ្ជតីតិ តំនិសេធនត្ថំ “អនុវបំ ការណំ លភិត្វា ឧប្បជ្ជន្តិ” តិ វុត្តំ។ ឧប្បត្តិវហារាវេន ថាមគតតា អនុសយដ្ឋោតិ យំ តេសំ ឧប្បត្តិយោគវចនំ វុត្តំ, តំ សម្មនេវ វុត្តន្តិ ឥមមត្តមាហា “អនុសយសទ្ធស្សា” តិអាទិនា។ តេន

វារទ្វយទេសនុប្បាទិកា អនុសយសទ្គត្ថនិទ្ទារណាតិ ទស្សេតិ។ តម្បី
សុវត្ថមេវ ឥមំនា តន្ត្រិយ្យមាលោនាតិ ឥទម្បី “អភិធម្មេ តាវា” តិអាទិនា អាគតំ
តិវិធមេវ តន្ត្រី សន្ធាយាហាតិ ទស្សេន្តោ អាហា “តន្ត្រិត្ថយេនបិ ហិ
ចិត្តសម្បយុត្តតា ធិបិតា ហោតិ” តិ។

បរិច្ឆេទបរិច្ឆិទ្គន្តេន្តេសវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឧប្បត្តិដ្ឋានវារវណ្ណានា

២. ឃុំ សតីតិ វេទនាទំ វិសេសិតត្ថភាវេ កាមធាតុយា ច វិសេសនភាវេ
សតី។ កាមាធាតុយា អនុសយនដ្ឋានតា ន វុត្តា ហោតិ អប្បធានការតោ,
បធានាប្បធានេសុ បធានេ កិច្ចទស្សនតោ, វិសេសនភាវេន ចរិតត្ថតាយ
ចាតិ អធិប្បាយោ។ ហោតុ កោ ទោសោតិ កទាចិ វេទយ្យាតិ អាសន្តមាណោ
អាហា “ធូសុ បនា” តិអាទិ។ ធូស្វតិ និទ្ទារណេ ភុម្មំ, តថា “តីសុ ធាតុសុ” តិ
ឯត្ថាបិ។ តស្មាតិ យស្មា ធាតុអាទិភេទេន តិវិធំ អនុសយដ្ឋានំ, តត្ថ ច
រូចារូបធាតុនំ ភវរាគស្ស អនុសយដ្ឋានតា វុត្តាតិ កាមធាតុយា កាមរាគស្ស
អនុសយដ្ឋានតា ឯកទ្រព្យ វុត្តញ្ញា, តស្មា។ តីសុ ធាតុសុ តីសុ វេទនាស្វតិ ច
និទ្ទារណេ ភុម្មំ, កាមធាតុយា ធូសុ វេទនាស្វតិ ច អាធាវេ។

ធូស្វេវាតិ ធូសុ សុខោបេក្ខាសុ ឯវ។ សញ្ញាសុ ធូស្វតិ យាសុ កាសុចិ ធូសុ។
តេនាតិ “កាមរាគោ ធូសុ វេទនាសុ អនុសេតី” តិ វេទនសាមត្តិយលទ្ធន
វិសេសនិច្ឆយេនេវ។ ភវរាគានុសយដ្ឋានំ រូចារូបធាតុយោ តទនុរូចា ច វេទនា។
ន ហិ ធូសុ វេទនាសុ កាមរាគានុសយោវ អនុសេតីតិ អវេជារណំ ឥច្ឆិតំ, ធូសុ
ឯវ បន វេទនាស្វតិ ឥច្ឆិតំ។ តេនេវាហ “ធូស្វេវ អនុសេតិ, ន តីសុ” តិ។ អដ្ឋានញ្ច
អនុសយានំ, កី តំ អបរិយាបន្នំ សក្កាយេ? សញ្ញោ លោកុត្តរោ ធម្មោ។ ច-សទ្ធន

បដិបទ្ទានុសយដ្ឋានំ សង្កណ្ណាតិ។ តេន វុត្តំ “យថា ចា”តិអាទិ។ អញ្ញាតិ
កាមរាគានុសយដ្ឋានក្ខតា ទ្វេ វេទនា។

អញ្ញេសុ ទ្វិហិ វេទនាហិ វិប្បយុត្តេសុ។ បិយរូបសាតរូបេសូតិ
បិយាយិតព្ពមធុរសភាវេសុ។ វិសេសនព្វោតំ រូបាទីនំ សព្ពទ្វារសព្ពបុរិសេសុ
ឥដ្ឋការស្ស អនិយតតាយ កតំ។ សាតសន្តសុខគិទ្ធិយាតិ សាតសុខេ
សន្តសុខេ ច គិដ្ឋនាការេន អភិកម្ពនាការេន។ តត្ថ សាតសុខំ កាយិកំ,
សន្តសុខំ ចេតសិកំ។ សាតសុខំ វា កាយិកសុខំ, សន្តសុខំ ឧបេក្ខាសុខំ។ តថា
ចាហុ “ឧបេក្ខា បន សន្តត្ថា, សុខមិច្ឆេវ ភាសិតា”តិ (វិសុទ្ធិ. ២.៦៤៤; មហានិ.
អដ្ឋ. ២៧)។ បរិវត្តំ វា ឱទ្ធាវិកំ សុខំ សាតសុខំ, អនោទ្ធាវិកំ សន្តសុខំ។
បរិត្តគ្គហណាព្វោត្ត កាមរាគានុសយស្ស អធិប្បតត្តា។ អញ្ញត្ថាតិ វេទនាហិ
អញ្ញត្ថ។ សោតិ កាមរាគានុសយោ។ វេទនាសុ អនុគតោ ហុត្វា សេតីតិ
វេទនាបេក្ខោ ឯវ ហុត្វា បរិត្តតិ យថា បុត្តាបេក្ខាយ ធាតិយា
អនុគ្គណ្ឌនប្បវត្តិ, សយនសម្ពាតា បរិត្តិ ច កាមរាគស្ស និកាមនមេវ។
តេនាហ “សុខមិច្ឆេវ អភិលបតី”តិ។ យថា តស្ស, ឯវំ បដិបទ្ទានុសយាទីនម្បិ
វុត្តនិយាមេន យថាសកំ កិច្ចករណមេវ ទុក្ខវេទនាទីសុ អនុសយនំ ទដ្ឋព្ពំ។
តេន វុត្តំ “ឯវំ បដិបទ្ទានុសយោ ចា”តិអាទិ។ តីសុ វេទនាសុ
អនុសយនវចនេនាតិ តីសុ វេទនាសុ យថាវហំ អនុសយនវចនេន។
ឥដ្ឋាទិភាវេន គហិតេសូតិ ឥដ្ឋាទីសុ អារម្មណបកតិយា វសេន ឥដ្ឋាទិភាវេន
គហិតេសុ វិបរីតសញ្ញាយ វសេន អនិដ្ឋាទីសុ ឥដ្ឋាទិភាវេន គហិតេសូតិ
យោជនា។ ន ហិ ឥដ្ឋាទិភាវេន គហណំ វិបរីតសញ្ញា។

តត្ថាតិ ឥដ្ឋារម្មណាទីសុ។ ឯត្ថាតិ អនុសយនេ។ កាមស្សទាទិវត្ថុក្ខតានំ
កាមភវាទីនន្តិ កាមស្សទនកវស្សទវត្ថុក្ខតានំ កាមរូបារូបភវានំ គហណំ

វេទិតព្ពន្ធិ យោជនា។ តត្ថាតិ វេទនាត្ថយ ធាតុត្ថយេសុ។ និទ្ទារណោ ចេតំ ភុម្មំ។
ទុក្ខបដិឃាតោ ទុក្ខេ អនភិវតិ។ យត្ថ តត្ថាតិ ទុក្ខវេទនាយ តំសម្មយុត្តេសុ
អនិជ្ឈចាទីសុ វាតិ យត្ថ តត្ថ។ មហាគ្គតា ឧបាទិន្នក្ខន្ធា រូចារូបកវា,
អនុបាទិន្នក្ខន្ធា រូចារូចាវចរធម្មា។ តត្ថាតិ យថាវុត្តេសុ មហាគ្គតធម្មេសុ
ភវរាគោត្ថេវ វេទិតព្ពន្ធ។ តេន វុត្ថំ “រូបធាតុយា អរូបធាតុយា ឯត្ថ
កាមរាគានុសយោ នានុសេតិ”តិ។ ទិដ្ឋានុសយាទីនន្តិ អាទិ-សទ្ធន
វិចិត្តិច្ឆានុសយអវិដ្ឋានុសយាទីនំ សង្កេហោ ទដ្ឋព្ពន្ធ។

ធាតុត្ថយវេទនាត្ថយវិនិមុត្តំ ទិដ្ឋានុសយាទីនំ អនុសយនដ្ឋានំ ន វុត្តន្តិ
សុវុត្តមេតំ ទិដ្ឋានុសយាទីនំ ឧប្បត្តិដ្ឋានបុព្វាយំ “សត្តសក្កាយបរិយាបន្នេសុ
ធម្មេសុ”តេវ វិស្សន្តិតត្ថា។ កាមរាគោ បន យត្ថ នានុសេតិ, តំ
ទុក្ខវេទនារូចារូបធាតុវិនិមុត្តំ ទិដ្ឋានុសយាទីនំ អនុសយនដ្ឋានំ អត្ថិតិ
ទស្សេតុំ “ននុ ចា”តិអាទិ អារទ្ធិំ។ តត្ថ តទនុសយនដ្ឋានតោតិ តស្ស
កាមរាគានុសយស្ស អនុសយនដ្ឋានតោ។ អញ្ញា
នេក្ខម្មស្សិតសោមនស្សបេក្ខាសម្ពាតា។ អយមេត្ថ សង្ខេបត្ថោ -
នេក្ខម្មស្សិតទោមនស្សេវិយ បដិឃានុសយោ
នេក្ខម្មស្សិតសោមនស្សបេក្ខាសុ កាមរាគានុសយោ នានុសេតិតិ “យត្ថ
កាមរាគានុសយោ នានុសេតិ, តត្ថ ទិដ្ឋានុសយោ នានុសេតិ”តិ សក្កា វុត្តន្តិ
តស្មា តំ ឧទ្ធវិត្វា ន វុត្តន្តិ។ ហោន្តតិ តាសំ វេទនានំ អត្ថិតំ បដិជាទិត្វា ឧទ្ធវិត្វា
អវចនស្ស ការណំ ទស្សេន្តោ អាហា “ន បន...បេ.... តំ ន វុត្ត”ន្តិ។
តទនុសយនដ្ឋានន្តិ តេសំ ទិដ្ឋានុសយាទីនំ អនុសយនដ្ឋានំ។ តស្មាតិ យស្មា
សតិបិ កាមរាគានុសយនដ្ឋានតោ អញ្ញស្មី ទិដ្ឋានុសយាទីនំ អនុសយនដ្ឋានេ
តំ បន ធាតុត្ថយវេទនាត្ថយវិនិមុត្តំ នត្ថិ វេទនាទ្វយភាវតោ, តស្មា។ តំ
វេទនាទ្វយំ ន វុត្តំ វិសុំ ន ឧទ្ធជន្តិ អត្តោ។ តស្មាតិ យស្មា “យត្ថ កាមរាគានុសយោ

នានុសេន្តិ, តត្ថ ទិដ្ឋិវិចិត្តិក្ខា នានុសេន្តិ” តិ អយមត្ថោ “អាមន្តា” តិ ឥមីនា
បដិវចនវិស្សន្តនេន អវិភាគតោ វុត្តាតិ “យត្ថ កាមរាគាធយោ អនុសេន្តិ,
តត្ថ ទិដ្ឋិវិចិត្តិក្ខា អនុសេន្តិ” តិ អយម្បិ អត្ថោ អវិភាគតោវ លព្ពតិ, តស្មា។
អវិភាគតោ ច ទុក្ខំ បដិយស្ស អនុសយនដ្ឋានន្តិ ទីបីតំ ហោតិ។ តេនាហ
“អវិសេសេន... បេ... វេទិតព្ព” ត្ថិ។ តត្ថ អវិសេសេនាតិ គេហស្សិតំ
នេក្ខម្មស្សិតន្តិវិសេសំ អកត្វា។ សមុទាយវសេន គហេត្វាតិ
យថាវុត្តអវយវានំ សមូហវសេន ទុក្ខន្ទ្រ គហេត្វា។ “អវិសេសេន
សមុទាយវសេន គហេត្វា” តិ ឥមមត្ថំ តថា-សន្នេន អនុកឡ្ហតិ “ទ្វីសុ
វេទនាស្វ” តិ ឯត្ថាបិ គេហស្សិតាធិវិភាគស្ស អនិច្ចិតត្ថា។

យទិ ឯវំ “បដិយំ តេន បដហតិ, ន តត្ថ បដិយានុសយោ អនុសេតិ” តិ ឥទំ
សុត្តបទំ កថន្តិ ចោទនំ សន្ធាយ “អបិចា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តស្មី
នោមនស្ស, តំសម្បយុត្ត វា បដិយេ។ នេក្ខម្មស្សិតំ នោមនស្សន្តិអាទិនា
នេយ្យត្ថមិទំ សុត្ថំ, ន នីតត្ថន្តិ ទស្សេតិ។ យថា បន សុត្ថំ ឧទាហរណំ, តថា ឥធន
កស្មា ន វុត្តន្តិ អាហ “បដិយុប្បត្តិវហដ្ឋានតាយា” តិ អាទិ។ ឯវម្បិ
សុត្តាភិធម្មចាហានំ កថមវិរោធនាតិ អាហ និប្បវិយាយទេសនា ហោសា, សា បន
បរិយាយទេសនាតិ។ ឯវព្វា កត្វាតិ បរិយាយទេសនត្ថា ឯវ។ រាគានុសយោតិ
កាមរាគានុសយោ អធិប្បតោ។ យតោ “អនាគាមិមគ្គេន សមុគ្សាតនំ
សន្ធាយា” តិ វុត្តំ, តស្មា តស្ស ន មហគ្គតធម្មា អនុសយនដ្ឋានន្តិ តំ
បឋមជ្ឈានព្វា អនាមសិក្ខា “ន ហិ លោកិយា... បេ... នានុសេតិ តិ សក្កា វុត្ត” ត្ថិ
វុត្តំ។ អវុត្តការតោតិ សភាវេនេវ អនុប្បត្តិដ្ឋានត្ថា។ ឥនាតិ ឥមស្មី
អនុសយយមកេ។ វុត្តនយេនាតិ “នេក្ខម្មស្សិតំ នោមនស្សំ
ឧប្បាទេត្វា” តិ អាទិនា វុត្តេន នយេន។ តំបដិបក្ខការតោតិ តេសំ បដិយាទីនំ
បដិបក្ខស្ស មគ្គស្ស សញ្ញាវតោ។ ន កេវលំ មគ្គសញ្ញាវតោ, អថ ខោ

ពលវិបស្សនាសញ្ញាវតោបីតិ ទស្សន្តោ អាហ “តំសមុគ្គា...បេ... ការតោ
ចា”តិ។

ឥនានិ យទេតំ តត្ថ តត្ថ “អនុសយនដ្ឋាន”ន្តិ វុត្ថំ, តំ គហោតព្ពជម្ពវសេន វា
សិយា គហាណាវិសេសេន វាតិ ទ្វេវិកប្បា, តេសុ បឋមំ សន្ធាយាហ “អារម្មណ
អនុសយនដ្ឋានេ សតី”តិ។ វូចាទិអារម្មណេ អនុសយានំ អនុសយនដ្ឋានន្តិ
គយ្ហមាទេ យមត្ថំ សន្ធាយ “ន សក្កា វត្ថុ”ន្តិ វុត្ថំ, តំ ទស្សតុ “ទុក្ខាយ
បី”តិអាទិមាហ។ យទិ សិយាតិ យទិ កាមរាគានុសយោ សិយា។ ឯតស្សបីតិ
ទិដ្ឋានុសយេន សម្មយុត្តលោកស្សបិ “សព្ពសក្កាយបរិយាបន្នេសុ ធម្មេសូ”តិ
កាមរាគស្ស ឋានំ វត្ថុព្ពំ សិយា, ន ច វុត្ថំ។ អថ បនាតិអាទិ ទុតិយវិកប្បំ
សន្ធាយ វុត្ថំ។ អដ្ឋាសយវសេន តំនិន្នតាយាតិ អសតិបិ អារម្មណករណេ
យត្ថ កាមរាគាទយោ អដ្ឋាសយតោ និន្នា, តំ តេសំ អនុសយនដ្ឋានំ។ តេន វុត្ថំ
“អនុគតោ ហុត្វា សេតី”តិ។ អថ បន វុត្ថន្តិ សម្ពន្ធោ។ យថាតិអាទិ យថាវុត្ថស្ស
អត្ថស្ស ឧទាហរណាវសេន និរូបនំ។ ទុក្ខេ បដិហញ្ញនវសេនេវ បវត្ថតិ,
នារម្មណករណាវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ ទុក្ខមេវ តស្ស អនុសយនដ្ឋានំ វុត្ថន្តិ
អដ្ឋាសយស្ស តត្ថ និន្នត្វា ទុក្ខមេវ តស្ស បដិយស្ស អនុសយនដ្ឋានំ វុត្ថំ,
នាលម្ពីតំ វូចាទិ សុខវេទនា ចាតិ អធិប្បាយោ។ ឯវុត្ថិ យថា អញ្ញារម្មណស្សបិ
បដិយស្ស អដ្ឋាសយតោ ទុក្ខនិន្នតាយ ទុក្ខមេវ អនុសយនដ្ឋានំ វុត្ថំ, ឯវំ។
ទុក្ខាទីសុ...បេ... វុត្ថន្តិ “ទុក្ខេន សុខំ អធិកន្តព្ពំ។ នតិ ទិន្ន”ន្តិ ច អាទិនា
កាយកិលមនទុក្ខេ ធានានុកាវាទិកេ ច មិច្ឆាភិនិវេសនវសេន ឧប្បជ្ឈមាទេន
ទិដ្ឋានុសយេន សម្មយុត្តោ អញ្ញារម្មណោបិ លោកោ “ឯវំ សុខំ ភវិស្សតី”តិ
អដ្ឋាសយតោ សុខាភិសង្កវសេនេវ បវត្ថតីតិ សុខុបេក្ខាកេនំ
សាតសន្តសុខទ្វយមេវ អស្ស លោកស្ស អនុសយនដ្ឋានំ វុត្ថំ ចាឡិយំ, ន
យថាវុត្ថំ ទុក្ខាទិ, តស្មា ភវរាគ...បេ... នវិវុជ្ឈតិ។ ឯកស្មីយេវ ចាតិអាទិ

ធុតិយវិកប្បយេវ ឧបព្រហ្មនត្ថំ វុត្ថំ។ តត្ថ រាគស្ស សុខដ្ឋានយតា
តំសមន្តិនោ បុគ្គលស្ស វសេន វេទិតញ្ញា, តន្តិន្ទការេន វា ចក្កស្ស
វិសមដ្ឋានយតាវិយ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ តេសំ រាគបដិយានំ
នាណុសយដ្ឋានតា ហោតិ ឯកស្មិម្បិ អារម្មណេតិ អត្ថោ។

ឯវញ្ញ កត្វាតិ អសតិបិ គហេតត្ថតេនេ គហណាវិសេសេន
អនុសយនដ្ឋានស្ស ភិន្ទត្តា ឯវ។ “យត្ថ...បេ... នោ”តិ វុត្ថំ, អញ្ញាថាវិរុដ្ឋយ្យ។
គហេតត្ថតេនេន ហិ រាគបដិយានំ អនុសយនដ្ឋានតេនេ គយ្ហមាណេ វិចាកមត្ថ
ហិតត្ថំ សិយា, ន ច តំ យុត្ថំ, នបិ សព្វេសំ បុរិសទ្វារានំ ឥដ្ឋានិដ្ឋំ និយតន្តិ។ យទិបិ
យថាវុត្ថលោកស្ស វុត្ថនយេន កាមរាគានុសយតា សម្ភវតិ, យថា បន
សុខុបេក្ខាសុ ឥដ្ឋារម្មណោ ច ឧប្បជ្ឈន្តេន នោមនស្សេន សហ បវត្តោ នោសោ
ធុត្ថលភារេន បដិយានុសយោ ន ហោតិ, ឯវំ យថាវុត្ថលោកោបិ
កាមរាគានុសយោ ន ហោតិ ឥតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “អដ្ឋកថាយំ បណា”តិ អាទិ
វុត្ថំ។ ន បដិយានុសយោតិ ឯត្ថ ន-កាពោ បដិសេធនត្ថោ, ន អញ្ញត្ថោ, ឥតវត្ថ
បន សម្ភវោ ឯវំ នត្ថិតិ ទស្សេត្តោ “យំ បនេត”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ “ន ហិ
នោមនស្សស្ស បដិយានុសយភាវាសដ្ឋោ អត្ថី”តិ ឥមិនា ន-ការស្ស
អញ្ញត្ថតាភាវទស្សេនមុខេន អភាវត្ថតំ សមត្ថេតិ។

ទេសនា សំកិល្បាវិយ ភវេយ្យតិ ឯត្ថ ទេសនាសង្ខំ ទស្សេតុំ
“ភវរាគស្សបិ...បេ... ភវេយ្យ”តិ វុត្ថំ។ តស្សត្ថោ - យថា កាមរាគស្ស
កាមធាតុយា ធ្វិសុ វេទនាសុ អារម្មណាករណាវសេន ឧប្បត្តិ វុត្ថោ “កាមរាគោ
កាមធាតុយា ធ្វិសុ វេទនាសុ អនុសេតី”តិ, ឯវំ យទិ “ភវរាគោ កាមធាតុយា
ធ្វិសុ វេទនាសុ អនុសេតី”តិ វុច្ចយ្យ, ភវរាគស្សបិ...បេ... ភវេយ្យ។ តតោ ច
កាមរាគេន សធ្វិ ភវរាគស្ស ទេសនា សំកិល្បាវិយ ភវេយ្យ, កាមរាគតោ ច

ក្រវាតស្សវិសេសោ ធនេស្សតព្ពោ។ សោ ច សហជាតានុសយវសេន ន សក្កា
ធនេស្សតុន្តិ អារម្មណាករណវសេន ធនេស្សតព្ពោ។ តេន វុត្ថំ “តស្មា
អារម្មណ... បេ... អធិប្បាយោ” តិ។ តត្ថ អារម្មណវិសេសេនាតិ
រូបាបធាតុសម្ពាតអារម្មណវិសេសេន។ វិសេសធស្សនត្ថន្តិ កាមរាគតោ
ក្រវាតស្សវិសេសធស្សនត្ថំ។ ឯវំ ទេសនា កតាតិ “រូបធាតុយា អរូបធាតុយា
ឯត្ថ ក្រវាតានុសយោ អនុសេតី” តិ ឯវំ វិសយេ ភុម្មំ កត្វា ទេសនា កតា។
តេនាហ “សហជាតវេទនាវិសេសាការតោ” តិ។

ឧប្បត្តិដ្ឋានវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មហាវារោ

១. អនុសយវារវណ្ណានា

៣. បវត្តាវិរាមវសេនាតិ អនុសយប្បវត្តិយា អវិរាមវសេន,
អវិច្ឆេទវសេនាតិ អត្តោ។ កជំ បន កុសលាព្យាកតចិត្តក្ខណោ អនុសយានំ
បវត្តីតិ អាហ “មគ្គេនេវ... បេ... បុព្វេ” តិ។

២០. ចិត្តចេតសិកានព្វា ហានំ នាម ចិត្តប្បាទោតិ អាហ “ឯកស្មី
ចិត្តប្បាទេ” តិ។ តេសំ តេសំ បុគ្គលានន្តិ បុប្ផនាទីនំ បុគ្គលានំ។ បកតិយា
សភាវេន។ សភាវសិទ្ធា ហិ ទុក្ខាយ វេទនាយ កាមរាគស្ស
អនុសយនដ្ឋានតា។ ឯវំ សេសេសុបិ យថាវហំ វត្ថុពុំ។ វត្ថុតិ ហិ “បកតិយា
ទុក្ខាទីនំ កាមរាគាទីនំ អនុសយនដ្ឋានតំ សន្ធាយ វុត្ថ” តិ។ បហានេនាតិ
តស្ស តស្ស អនុសយស្ស សមុច្ឆន្ទនេន។ តិណ្ណំ បុគ្គលានន្តិ
បុប្ផនសោតាបន្នសកទាគាមីនំ។ ទិវន្តំ បុគ្គលានន្តិ អនាគាមិអរហន្តានំ។
ឯត្ថាតិ ឯតស្មី បុគ្គលាកាសវារេ។ បុរិមនយេតិ “តិណ្ណំ បុគ្គលាន” តិអាទិកេ

បុរិមស្ម័គ្រវិស្សន្ទននយេ។ ឡិកាសន្តិ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ, ឥធិ បន ទុក្ខវេទនា វេទិតញ្ញា។
បច្ឆិមនយេតិ “ធូន្នំ បុគ្គលាន”ន្តិអាទិកេវិស្សន្ទននយេ។ អនោកាសតា
អននុសយនដ្ឋានតា។

អនុសយវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សាទុសយវាវវណ្ណានា

៦៦-១៣១. “សាទុសយោ, បជហតិ, បរិជាតាតិ”តិ បុគ្គលោ វុត្តោតិ
“កាមរាគេន សាទុសយោ, កាមរាគំ បជហតិ, កាមរាគំ បរិជាតាតិ”តិអាទីសុ
អនុសយសមដ្ឋិកាវេន បហានបរិញ្ញាកិរិយាយ កត្តុភាវេន ច បុគ្គលោ វុត្តោ,
ន ធម្មោ។ ភវិវិសេសេន វាតិ កេវលេន ភវិវិសេសេន វា។ ឥតវេសូតិ
បជិយានុសយាទីសុ។ ភវានុសយវិសេសេន វាតិ
កាមភវាទិភវិសិដ្ឋានុសយវិសេសេន វា។ សាទុសយតានិរនុសយតាទិកាតិ
ឯត្ថ អាទិ-សន្តេន បហាណាបហានបរិញ្ញាបរិញ្ញា សង្កយន្តិ។ ននុ ច ភវិវិសេសេ
កេសញ្ចំ អនុសយានំ អប្បហានន្តិ? ន តំ អនុសយកតំ, អថ ខោ
បច្ចយវេកល្លតោ អនោកាសតាយ ចាតិ នាយំ វិរោធា។ ធូសុ វេទនាសូតិ
សុខឧបេក្ខាសុ វេទនាសុ ទុក្ខាយ វេទនាយ កាមរាគានុសយេន និរនុសយោតិ
យោជេតញ្ចំ។ ឥទម្បិ នត្តិ បុគ្គលវេសេន វុច្ចមានត្តា។ តេនាហ “ន ហិ
បុគ្គលស្ស... បេ.... អនុសយាន”ន្តិ។ យទិមិ បុគ្គលស្ស អនុសយនោកាសោ
អនោកាសោ, តស្ស បន សាទុសយតាទិហេតុ ហោតីតិ ទស្សន្តោ
“អនុសយស្ស បនា”តិអាទិមាហា។ និរនុសយតាទិនន្តិ អាទិ-សន្តេន
អប្បហាណាបរិញ្ញា សង្កល្លាតិ។ បរិជាតានំ សមតិក្កមនន្តិ បរិញ្ញាវាវេបិ
“អចាទានេ និស្សក្កវេចន”ន្តិ វុត្តំ។

អនុសយនដ្ឋានតោតិ អនុសយនដ្ឋានហេតុ។ “អនុសយនដ្ឋានតោ”តិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ និមិត្តាចារ្យនាការទស្សនត្ថន្តិ សាទុសយវារេ
និមិត្តការទស្សនត្ថំ, បដហនបរិញ្ញាវារេសុ អចារ្យនាការទស្សនត្ថញ្ញាតិ
យោជេតព្ពំ។ បដហតីតិ ឯត្ថ “រូបធាតុយា អរូបធាតុយា តតោ មាណុសយំ
បដហតី”តិ ចាឡិបទំ អាហរិត្វា យោជេតព្ពំ, ន បដហតីតិ ឯត្ថ បន “ទុក្ខាយ
វេទនាយ តតោ កាមរាគានុសយំ នប្បដហតី”តិ។ វេរមាទិស្វតិ អាទិ-សន្នេន
បរិញ្ញាវារម្មិ សង្គណ្ហាតិ។ ភុម្មនិទ្ទេសេនេវ ហេតុអត្ថេនេវ និទ្ធិដ្ឋាតិ អត្ថោ។

ចតុត្ថបញ្ញាវិស្សន្ននេនាតិ “យតោ វា បន មាណុសយេន សាទុសយោ,
តតោ កាមរាគានុសយេន សាទុសយោ”តិ ឯតស្ស បញ្ញាស្ស វិស្សន្ននេន។ តត្ថ
ហិ “រូបធាតុយា អរូបធាតុយា”តិអាទិនា សរូបតោ អនុសយនដ្ឋានានិ
ទស្សិតានិ។ តទត្ថតិ តំ អនុសយនដ្ឋានទស្សនំ អត្ថោ ឯតស្សតិ តទត្ថោ,
តស្មី តទត្ថោ។ “អនុសយស្ស ឧប្បត្តិដ្ឋានទស្សនត្ថំ អយំ វារោ អារទ្ធោ”តិអាទិនា
“យតោ”តិ ឯតន អនុសយនដ្ឋានំ វុត្តន្តិ ឥមមត្ថំ វិការេត្វា។ បមាទលិខិតំ វិយ
ទិស្សតិ ឧប្បន្ន-សន្នេន វុត្តមាទុប្បន្នេ វុច្ឆមាទេ។ យថា បន ឧប្បន្ននវារេ ឧប្បន្នតិ-
សន្នេន ឧប្បត្តិយោគទីបកត្តា ឧប្បត្តិវហា វុច្ឆន្តិ, វេរមិធាបិ ឧប្បត្តិអរហេ
វុច្ឆមាទេ ន កោចិ វិរោធា។ យំ បន វក្ខតិ “ន ហិ អបរិយាបន្នានំ
អនុសយុប្បត្តិវហដ្ឋានតា”តិ, សោមិ ន ទោសោ។ យត្ថ យត្ថ ហិ អនុសយា
ឧប្បត្តិវហា, តទេវ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា “សព្ពត្ថា”តិ វុត្តន្តិ។ តថេវ ទិស្សតីតិ តំ
បមាទលិខិតំ វិយ ទិស្សតីតិ អត្ថោ។

យតោ ឧប្បន្នន ភវិតព្ពន្ធិ យតោ អនុសយនដ្ឋានតោ កាមរាគានុសយេន
ឧប្បន្នន ភវិតព្ពំ, តេន កាមរាគានុសយេន ឧប្បត្តិវហដ្ឋានេ និស្សក្កវេនំ កតំ
“យតោ”តិ។ តថាតិ ឯត្ថ តថា-សន្នោ យថា “យតោ ឧប្បន្ននា”តិ ឯត្ថ

ឧប្បត្តិវហដ្ឋានតោ អនុសយស្ស ឧប្បត្តិវហតា វុត្តា, តថា “ឧប្បជ្ឈនកោណ” តិ
 ឯត្តាបិ សា ឯវ វុច្ឆតីតិ ធិបេតីតិ អាហា “សព្ពធម្មេសុ... បេ... អាបន្នេណ” តិ។ តត្ថ
 “ឧប្បជ្ឈនកោ” តិ វុត្តេ អនុប្បជ្ឈនកោ ន ហោតីតិ អយមត្តោ វិញ្ញាយតិ, តថា ច
 សតិ តេន អនុប្បត្តិ និដ្ឋិតាតិ ឧប្បន្នសភាវតា ច បកាសិតា ហោតីតិ។
 តេនាហា “សព្ពធម្មេសុ... បេ... អាបនេតី” តិ។ “យោ យតោ កាមរាគានុសយេន
 និរនុសយោ, សោ តតោ មាណុសយេន និរនុសយោ” តិ បុច្ឆាយ “យតោ
 តតោ” តិ អាគតត្តាវិស្សជ្ឈនេ “សព្ពត្តា” តិ បទស្ស និស្សក្កវសេនេវ សក្កា
 យោដេតុន្តិ ធស្សេន្តោ “សព្ពត្តាតិ... បេ... ន ន សម្ពវតី” តិ អាហា។ ភុម្មតោ
 អញ្ញត្តាបិ សទ្ធិវិទូ ឥច្ឆន្តិ, យតោ សព្ពេសំ ចាទកំ “សព្ពត្តចាទក” ន្តិ វុច្ឆតិ, ឥធន
 បន និស្សក្កវសេន វេទិតព្ពំ។

សានុសយវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ក. បដហនវារវណ្ណានា

១៣២-១៩៧. អប្បជហនសព្ពាវាតិ អប្បហានស្ស, អប្បហាយមានស្ស វា
 សព្ពាវា។ តស្មាតិ យស្មា យោ កាមរាគានុសយំ បដហតិ, ន សោ មាណុសយំ
 និរវសេសតោ បដហតិ, យោ ច មាណុសយំ និរវសេសតោ បដហតិ, ន សោ
 កាមរាគានុសយំ បដហតិ បកេវ បហីនត្តា, តស្មា “យោ វា បន មាណុសយំ
 បដហតិ, សោ កាមរាគានុសយំ បដហតីតិ? នោ” តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ យទិ ឯវ
 បឋមបុច្ឆាយំ កថន្តិ អាហា “យស្មា បន... បេ... វុត្ត” តិ។ តត្ថ
 បហានករណមត្តមេវាតិ បហានកិរិយាសម្ពវមត្តមេវ, ន
 និរវសេសប្បហានន្តិ អធិប្បាយោ។ តេ ឋបេត្វាតិ ធិដ្ឋិវិចិកិច្ឆានុសយាធិនំ
 និរវសេសបដហនកេ អជ្ឈមកាធិកេ ឋបេត្វា។ អវសេសាតិ តស្ស តស្ស
 អនុសយស្ស និរវសេសប្បជហនកេហិ អវសិដ្ឋា។ តេសុ យេសំ ឯកេច្ឆ

អនុសយា បហីនា, តេសិ អប្បជហនសត្តាវេនេវ នប្បជហន្តីតិ វុត្តា។ ន ច
យថាវិជ្ជមាននោតិ មគ្គកិច្ចការេនវិជ្ជមានប្បការេន បហានេន វជ្ជិតា រហិតា
ឯវ វុត្តាតិ យោជនា។

កេសញ្ចីតិ សោតាបន្នសកទាគាមិមគ្គសមដ្ឋីសកទាគាមីនំ។ បុន
កេសញ្ចីតិ អនាគាមិអគ្គមគ្គសមដ្ឋីអរហន្តានំ។ ឧកយន្តិ
កាមរាគវិចិកិច្ឆានុសយទ្ធវំ។ សេសានន្តិ “សេសា”តិ វុត្តានំ
យថាវុត្តបុគ្គលានំ។ តេសន្តិ វុត្តប្បការានំ ទ្វិន្នំ អនុសយានំ។
ឧកយាប្បជហនស្សាតិ កាមរាគវិចិកិច្ឆានុសយាប្បជហនស្ស។ ការណំ ន
ហោតីតិ យេសំ វិចិកិច្ឆានុសយោ បហីនោ, តេសំ តស្ស បហីនតា, យេសំ
យថាវុត្តំ ឧកយប្បហីនំ, តេសំ តទប្បជហនស្ស ការណំ ន ហោតីតិ អត្ថោ។
តេនាហា “តេសំ បហីនត្តា ‘នប្បជហន្តី’តិ ន សក្កា វុត្ត”ន្តិ។ អថ បន ន តត្ថ
ការណំ វុត្តំ, យេន ការណាវចនេន យថាវុត្តនោសាបត្តិ សិយា, កេវលំ បន
សន្និដ្ឋានេន តេសំ បុគ្គលានំ គហិតតាទស្សនត្ថំ វុត្តំ “កាមរាគានុសយញ្ច
នប្បជហន្តី”តិ, ឯវម្មិ បុច្ឆិតស្ស សំសយត្ថស្ស ការណំ វុត្តព្ពំ។ តថា ច សតិ
“សេសបុគ្គលា តស្ស អនុសយស្ស បហីនត្តា នប្បជហន្តី”តិ ការណំ
វុត្តព្ពមេវាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហា “ន វុត្តព្ព”ន្តិអាទិ។ តត្ថ ន វុត្តព្ពន្តិ វុត្តនយេន
ការណំ ន វុត្តព្ពំ ការណាភាវស្សេវ អភាវតោ។ “ឧកយាប្បជហនស្ស ការណំ
ន ហោតី”តិ វុត្តំ, យថា បន វុត្តព្ពំ, តំ ទស្សេតុ “យោ កាមរាគានុសយំ...បេ...
វុត្តព្ពត្តា”តិ អាហា។ តេន បហីនាប្បហីនវសេន ការណំ ន វុត្តព្ពំ, បហីនានំយេវ
បន វសេន វុត្តព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ សំសយត្ថសង្កហិតេតិ សំសយត្ថេន បទេន
សង្កហិតេ។ សន្និដ្ឋានបទសង្កហិតំ បន បហីនាមានត្តា “នប្បជហន្តី”តិ ន
សក្កា វុត្តន្តិ។

បដិបាទវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. បដិបាទវាវណ្ណានា

២៦៤-២៧៤. ផលជ្ជវសេនេវ ទេសនា អារទ្ធា, ន មគ្គជ្ជវសេន, កុតោ
បុព្វជ្ជវសេន។ កស្មា? ផលក្ខណោ ហិ អនុសយា បដិបាទាតិ វុច្ឆន្តិ, មគ្គក្ខណោ
បន បដិបាយន្តិតិ។ តេនេវាហ “មគ្គសមដ្ឋិនំ អគ្គហិតតំ ធិបេតិ” តិ។ បដិលោម
ហិ បុព្វជ្ជវសេនបិ ទេសនា កហិតា “យស្ស ទិដ្ឋានុសយោ អប្បហីនោ, តស្ស
វិចិត្តានុសយោ អប្បហីនោតិ? អាមន្តា” តិអាទិនា។

អនុសយច្ចន្តបដិបក្ខេកចិត្តក្ខណិកានន្តិ អនុសយានំ អច្ចន្តំ
បដិបក្ខេកុត្តរកចិត្តក្ខណិកានំ។ មគ្គសមដ្ឋិនន្តិ មគ្គជ្ជានំ។ ឯត្ថ ច អនុសយានំ
អច្ចន្តបដិបក្ខេកតាគ្គហលោន ឧប្បត្តិវហតំ បដិក្ខេបតិ។ ន ហិ តេ
អច្ចន្តបដិបក្ខេកសមុប្បត្តិតោ បរតោ ឧប្បត្តិវហា ហោន្តិ។
មគ្គសមដ្ឋិតាគ្គហលោន អនុប្បត្តិវហតាទាទិទតំ បដិក្ខេបតិ។ ន ហិ
មគ្គក្ខណោ តេ អនុប្បត្តិវហតំ អាទាទិតា នាម ហោន្តិ, អថ ខោ អាទាទិយន្តិតិ។
ឯកចិត្តក្ខណិកតាគ្គហលោន សន្តានព្យាចារំ។ តេនេវា “ន កោចី” តិអាទិ។
តត្ថ តេតិ មគ្គសមដ្ឋិនោ។ ន កេវលំ បដិបាទវាយេវ, អថ ខោ អញ្ញេសុប័តិ
នស្សេន្តោ “អនុសយ...បេ... កហិតា” តិ អាហា។

២៧៥-២៨៦. យត្ថ អនុសយោ ឧប្បត្តិវហា, តត្ថេវស្ស
អនុប្បត្តិវហតាទាទិនន្តិ “អត្តនោ អត្តនោ ឱកាសេ ឯវ អនុប្បត្តិធម្មតំ
អាទាទិតោ” តិ អាហា។ តថា ហិ វុត្ថំ “ចក្កំ លោកេ បិយរូបំ សាតរូបំ, ឯត្ថេសា
តណ្ហា ឧប្បជ្ឈមាណ ឧប្បជ្ឈតិ, ឯត្ថ និវាសមាណ និវាសតិ” តិ (វិភ. ២០៣) វត្ថា បុន
វុត្ថំ “ចក្កំ លោកេ បិយរូបំ សាតរូបំ, ឯត្ថេសា តណ្ហា បដិបាយមាណ បដិបាយតិ,
ឯត្ថ និរុជ្ឈមាណ និរុជ្ឈតិ” តិ (វិភ. ២០៤)។ តស្មាតិ យស្មា តនោកាសត្តមេវ

កាមធាតុអាទិឡោកាសត្ថមេវ អនុសយានំ ជីវេន្តិ បហីនាប្បហីនវចនានិ,
 តស្មា។ អនោកាសេ តទុកយាវត្តព្ពតា វុត្តាតិ យស្មា
 កាមរាគបដិយានុសយានំ ទិទ្ធិ ឧប្បត្តិជ្ជានំ, សោ ឯវ បហាវោកាសោតិ ស្វាយំ
 តេសំ អញ្ញមញ្ញំ អនោកាសោ, តស្មី អនោកាសេ តទុកយស្ស
 បហាវោប្បហានស្ស នវត្តព្ពតា វុត្តា។ កាមរាគានុសយោកាសេ ហិ
 បដិយានុសយស្ស អប្បហីនត្តា សោ “តត្ថ បហីនោ” តិ ន វត្តព្ពោ, អដ្ឋិតត្តា បន
 “តត្ថ អប្បហីនោ” តិ ច, តស្មា អនោកាសេ តទុកយាវត្តព្ពតា វុត្តាតិ។ តេន
 សទ្ធិ សមាវោកាសេតិ តេន កាមរាគេន សទ្ធិ សមាវោកាសេ។
 “សាធារណជ្ជានេ” តិ វុត្តេ កាមធាតុយំ សុខុបេក្ខាសុ បហីនោ នាម ហោតិ, ន
 សមាណកាលេ បហីនោ តតិយចតុត្ថមគ្គវដ្ឋត្តា កាមរាគមាណានុសយានំ។

បហីនវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ធាតុវាវវណ្ណានា

៣៣២-៣៤០. អប្បហីនុប្បត្តិវហាភាវា ឥធម អនុកមនសយនានីតិ ទស្សន្តោ
 “យស្មី ...បេ.... អត្តោ” តិ អាហា។ ឥធម បិ យុត្តាតិ បុព្វេ វុត្តមេវត្ថំ បរាមសតិ។
 តថា ហិ វុត្ថំ “ការណាលាភេ ឧប្បត្តិអវហតំ ទស្សនី” តិ (យម. មូលដី.
 អនុសយយមក ១)។ ធម បដិសេធវចនានីតិ តិស្សន្ធិ ធាតុនំ ចុត្តបចាតវិសិដ្ឋានំ
 បដិសេធនវសេន វុត្តវចនានិ, តតោ ឯវ ធាតុវិសេសនិធារណានិ ន ហោន្តិ។
 បដិសេធនាតិ ហិ ឥធម សត្តាបដិសេធា វុត្តាតិ អធិប្បាយេន វទតិ។ អញ្ញត្ថ
 បន ន-ការេ នាយំ នោសោ។ ឥមំ នាម ធាតុំ។ តំមូលីកាសូតិ
 បដិសេធមូលីកាសុ។ ឯវញ្ជីតិ “ន កាមធាតុយា ចុតស្ស កាមធាតុ
 ឧបបជ្ជន្តស្ស” តិ អាទិនា បឋមយោជនាយ សតិ។ នកាមធាតុអាទីសុ
 ឧបបត្តិកិត្តនេនេវ នកាមធាតុអាទិត្តហាលោនបិ ធាតុវិសេសស្សេវ

គហិតតាយ អត្ថតោវិញ្ញាយមានត្តា។ តេនាហ “ន កាមធាតុ...បេ...
វិញ្ញាយតី” តិ។ ភក្ខិតញាតិ វិភជិតញាតិ វិភាគោ បនេត្ត ធុរិដោ ឥដ្ឋិតោតិ អាហ
“ទិដា កាតញាតិ អត្ថោ” តិ។ បុច្ឆា ប វិស្សជ្ជនានិ ប បុច្ឆាវិស្សជ្ជនានិ។ យថា
អវុត្តេ ភក្ខាភាវស្ស អវិញ្ញាតត្តា “អនុសយា ភក្ខា នតី” តិ វត្ថុពុំ, តថា តយិទំ
“កតិ អនុសយា ភក្ខា” តិ ឯតទបេក្ខន្តិ តទបិ វត្ថុពុំ។ បុច្ឆាបេក្ខញាតិវិស្សជ្ជនន្តិ។

ធាតុវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អនុសយយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ចិត្តយមកំ

ឧទ្ទេសវារវណ្ណានា

១-៦២. សរកាធិតិ ឯត្ថ អាធិ-សឌ្ឍេន “យស្ស សរកំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, ន
និរុជ្ឈតី” តិ អារភិត្វា យាវ “យស្ស អវិមុត្តំ ចិត្ត” តិ វារោ, តាវ សង្កណ្ហាតិ។
កុសលាធិតិ បន អាធិ-សឌ្ឍេន “យស្ស កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, ន និរុជ្ឈតី” តិ
អារភិត្វា យាវ “យស្ស សរណំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, ន និរុជ្ឈតី” តិ វារោ, តាវ
សង្កណ្ហាតិ, តស្មា សរកាធិកុសលាធិហិតិ សរកាធិហិ អវិមុត្តន្តេហិ,
កុសលាធិហិ អរណន្តេហិ បទេហិ មិស្សកា វារា។ សុទ្ធិកាតិ កេវលា
យថាវុត្តសរកាធិហិ កុសលាធិហិ ប អមិស្សកា។ តយោ តយោតិ
បុគ្គលធម្មវសេន តយោ តយោ មហាវារា។ យទិ ឯវំ កេចំ សោឡស
បុគ្គលវារាតិ អាហ “តត្ថ តត្ថ បន វុត្តេ សម្មិណ្ឌោត្វា” តិ។ តត្ថ តត្ថ
សោឡសវិដេ សរកាធិមិស្សកេចិត្តេ វុត្តេ បុគ្គលេ ឯវ ឯកជ្ឈំ សម្មិណ្ឌោត្វា
សង្កហោត្វា “សោឡស បុគ្គលវារា” តិ វុត្តំ។ “ធម្មបុគ្គលធម្មវារា” តិ ឯត្តាបិ
ឯសេវ នយោ។ ន និរុត្តំ វុត្តេតិ ធម្មេ បុគ្គលធម្មេ ប អនាមសិត្វា សោឡសសុបិ

ថាទេស្តុនិរន្តរំ បុគ្គលេ ឯវ វុត្តេ សម្មិណ្ឌោត្វា សោឡស បុគ្គលវាវា ន វុត្តាតិ
អត្ថោ។

សំសគ្គវសេនាតិ សំសជ្ជនវសេន ទេសនាយ វិមិស្សនវសេន។ អញ្ញាថា ហិ
ឧប្បាទនិរោធា បច្ចុប្បន្នានាគតកាលា ច កថំ សំសជ្ជីយន្តិ។ សេសានម្បិ
វាវានន្តិ ឧប្បាទុប្បន្នវាវានំ។ តំតំនាមតាតិ យថា “យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស
ចិត្តំ ឧប្បន្ន”ន្តិអាទិនា ឧប្បាទឧប្បន្នភាវាមសនតោ ឧប្បាទឧប្បន្នវាវោតិ នាម
ចាឡិតោ ឯវ វិញ្ញាយតិ, ឯវ សេសវាវានម្បិតិ អាហា “តំតំនាមតា
ចាឡិអនុសារេន វេទិតញ្ញា”តិ។

ឧទ្ទេសវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និទ្ទេសវាវវណ្ណានា

៦៣. តថាវុបស្សេវាតិ បច្ឆិមចិត្តសមដ្ឋិនោ ឯវ។ តញ្ចា ចិត្តន្តិ តញ្ចា
យថាវុត្តក្ខណំ បច្ឆិមចិត្តំ។ “ឯវបការ”ន្តិ ឥមស្ស អត្ថំ ទស្សេតុំ
“ភន្តក្ខណាសមដ្ឋិមេវា”តិ វុត្តំ និរុជ្ឈមាណាការស្ស “ឯវបការ”ន្តិ វុត្តត្ថា។

៦៥-៨២. ទ្វយមេតន្តិ យំ “ខណាបច្ចុប្បន្នមេវ ចិត្តំ ឧប្បាទក្ខណាបគមេន
ឧប្បជ្ជិត នាម, តទេវ ឧប្បាទក្ខណោ ឧប្បាទំ បត្តត្ថា ឧប្បជ្ជិត, អនតីតត្ថា
ឧប្បជ្ជតិ នាមា”តិ វុត្តំ, ឯតំ ឧភយម្បិ។ ឯវ នសក្កាវត្ថុន្តិ ឥមិនា វុត្តប្បការេន
នសក្កាវត្ថុំ, បការន្តរេន បនសក្កាវត្ថុន្តិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ “នហិ”តិអាទិនា
បឋមបក្ខំ វិភាវេតិ។ វិភជិតពុំ សិយាតិ “ភន្តក្ខណោ តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត, នោ ច
ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បាទក្ខណោ តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត ចេវ ឧប្បជ្ជតិ ចា”តិ វិភជិតពុំ សិយា, ន
ច វិភត្តំ។ “អាមន្តា”តិ វត្តពុំ សិយា ខណាបច្ចុប្បន្ន ចិត្ត វុត្តនយេន ឧភយស្សបិ
លព្ពមានត្ថា, ន ច វុត្តំ។ ឥទានិ យេន បការេន សក្កាវត្ថុំ, តំ ទស្សេតុំ “ចិត្តស្ស

កង្កែបក្នុងលោក"តិអាទិមាហា។ បុគ្គលោវុត្តោ, បុគ្គលវារោ ហោសោតិ អធិប្បាយោ។
តស្សាតិ បុគ្គលស្ស។ ន ច កិញ្ចំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ចិត្តស្ស
កង្កែបក្នុងលោកសមមុខិការតោ។ តំ បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, យំ ចិត្តសមមុខិ សោ បុគ្គលោតិ
ឯវមេត្ត អត្តោ ទដ្ឋញ្ញោ។ យទិ អនេកចិត្តវសេនាយំ យមកទេសនា បវត្តាតិ
ចោទនំ សន្ទាយាហ "ចិត្តន្តិ ហិ... បេ... តិជ្ជតិ" តិ។ សន្និដ្ឋានវសេន និយមោ
វេទិតញ្ញោ, អញ្ញាថា "នោ ច តេសំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ" តិអាទិនា បដិសេធា ន
យុដ្ឋេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ តាទិសន្តិ តថាវបំ, យទវត្តោ
ឧប្បន្នឧប្បជ្ជមានតាទិបរិយាយេហិ វត្តញ្ញោ ហោតិ, តទវត្តន្តិ អត្តោ។

៨៣-១១៣. ឥមស្ស បុគ្គលវារត្តាតិ "យស្ស ចិត្តំ
ឧប្បជ្ជមាន" តិអាទិនយប្បវត្តស្ស ឥមស្ស អតិក្កន្ធកាលវាស្ស បុគ្គលវារត្តា។
បុគ្គលោ បុច្ឆិតោតិ "យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ... បេ... តស្ស ចិត្ត" តិ
ចិត្តសមមុខិបុគ្គលោ បុច្ឆិតោតិ បុគ្គលស្សេវ វិស្សជ្ឈនេន ភវិតតំ, ឥតថា អញ្ញំ
បុច្ឆិតំ អញ្ញំ វិស្សជ្ជិតំ សិយា។ ន កោចិ បុគ្គលោ ន គហិតោ សព្វសត្តានំ
អនិព្វត្តចិត្តតាការតោ។ តេ ច បន សព្វេ បុគ្គលា។
និរុដ្ឋមានក្ខណាតិចិត្តាតិ និរុដ្ឋមានក្ខណា ហុត្វា អតីតចិត្តា។ តថា
ទុតិយតតិយាតិ យថា បឋមបញ្ញោ អនវសេសបុគ្គលវិសយត្តា បដិវចនេន
វិស្សជ្ជេតញ្ញោ សិយា, តថា តតោ ឯវ ទុតិយតតិយបញ្ញោ "អាមន្តា" ឥច្ឆេវ
វិស្សជ្ជេតញ្ញោ សិយុត្តិ អត្តោ។ ចតុត្តោ បន បញ្ញោ ឯវំ វិភជិត្វា បុគ្គលវសេនេវ
វិស្សជ្ជេតញ្ញោតិ ទស្សន្តោ "បច្ឆិមចិត្តស្ស" តិអាទី វត្វា តថា អវចនេ ការណំ
ទស្សន្តោ "ចិត្តវសេន បុគ្គលវវត្តានតោ" តិអាទិមាហា។ "កង្កែបក្នុងលោក ចិត្តំ
ឧប្បន្នក្ខណំ វីតិក្កន្ធតិ ឥមិនា វត្តមានស្ស ចិត្តស្ស វសេន បុគ្គលោ
ឧប្បន្នក្ខណាតិចិត្តោ, "អតីតំ ចិត្តំ ឧប្បន្នក្ខណាញា វីតិក្កន្ធតិ កង្កែបក្នុងលោក

វីតីក្កន្ត"ន្តិ ឥមិនា បន អតីតស្ស ចិត្តស្ស វិសេន បុគ្គលោ
ឧប្បាទក្ខណាតីតចិត្តោ វុត្តោ។

តត្ថាតិ តេសុ ទ្វីសុ បុគ្គលេសុ។ បុរិមស្សាតិ បឋមំ វុត្តស្ស
សន្និដ្ឋានបទសង្កហិតស្ស ចិត្តំ ន ភន្តក្ខណំ វីតីក្កន្តំ។ “នោ ច ភន្តក្ខណំ
វីតីក្កន្ត"ន្តិ ហិ វុត្តំ។ បច្ឆិមស្ស វីតីក្កន្តំ ចិត្តំ ភន្តក្ខណាន្តិ សម្ពុត្តោ។ “ភន្តក្ខណាញា
វីតីក្កន្ត"ន្តិ ហិ វុត្តំ។ ឯវមាទិកោ បុគ្គលវិភាគោតិ ទុតិយបញ្ញាទីសុ វុត្តំ
សម្មាយាហា។ តស្ស ចិត្តស្ស តំតំខណ្ឌវីតីក្កមាវីតីក្កមទស្សនវិសេនាតិ តស្ស
តស្ស ឧប្បាទក្ខណស្ស ភន្តក្ខណស្ស ច យថាវហំ វីតីក្កមស្ស អវីតីក្កមស្ស ច
ទស្សនវិសេន ទស្សិតោ ហោតិ បុគ្គលវិភាគោតិ យោជនា។ ឥធាតិ ឥមស្មី
អតីក្កន្តកាលវាវេ។ បុគ្គលវិសិដ្ឋំ ចិត្តំ បុច្ឆិតំ “យស្ស ចិត្តំ តស្ស ចិត្ត"ន្តិ វុត្តត្ថោ។
យទិចិ បុគ្គលប្បធានា បុច្ឆា បុគ្គលវាវត្ថោ។ អថាចិ ចិត្តប្បធានា បុគ្គលំ
វិសេសនភាវេន គហេត្វា ចិត្តស្ស វិសេសិតត្ថោ។ ឧកយថាចិ ទុតិយបុច្ឆាយ
“អាមន្តា"តិ វុត្តព្ពំ សិយា អនវិសេសបុគ្គលវិសយត្ថោ។ តថា បន អវត្វា “អតីតំ
ចិត្ត"ន្តិ វុត្តំ, កស្មា និរោធក្ខណា...បេ... ទស្សនត្ថន្តិ ទដ្ឋព្ពន្តិ យោជនា។ ឯស នយោ
“ន និរុដ្ឋមាន"ន្តិ ឯត្ថាបីតិ និរុដ្ឋមានំ ខណំ និរោធក្ខណំ ខណំ វីតីក្កន្តកាលំ
កី តស្ស ចិត្តំ ន ហោតីតិ អត្ថោ។

១១៤-១១៦. សរាគបច្ឆិមចិត្តស្សាតិ សរាគចិត្តេសុ បច្ឆិមស្ស ចិត្តស្ស,
ឯកស្ស បុគ្គលស្ស រាគសម្បយុត្តចិត្តេសុ យំ សព្វបច្ឆិមំ ចិត្តំ, តស្ស។ សោ បន
បុគ្គលោ អនាគាមី វេទិតញោ។ ន និរុដ្ឋតិ និរោធសមដ្ឋិតាយ។ និរុដ្ឋិស្សតិ
ឥធានិ និរោធំ ចាបុណិស្សតិ។ អប្បដិសន្ធិកត្តា បន តតោ អញ្ចំ នុប្បដ្ឋិស្សតិ។
ឥតវេសន្តិ យថាវុត្តសរាគបច្ឆិមចិត្តសមដ្ឋីវីតរាគចិត្តសមដ្ឋីញា បេបេត្វា
អវិសេសានំ ឥតវេសក្ខានញោវ បុប្ផដ្ឋានញោ។

និទ្ទេសវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចិត្តយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. ធម្មយមកំ

១. បណ្ណាត្តិវារោ

ឧទ្ទេសវាវណ្ណានា

១-១៦. យថា មូលយមកេ កុសលាធិធម្មា ទេសិតាតិ

កុសលាកុសលព្យាកតា ធម្មា កុសលកុសលមូលាធិវិភាគតោ មូលយមកេ
យមកវសេន យថា ទេសិតា។ អញ្ញថាតិ កុសលកុសលមូលាធិវិភាគតោ
អញ្ញថា, ខន្ធធានីសេនាតិ អត្ថោ។

ឧទ្ទេសវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បវត្តិវាវណ្ណានា

៣៣-៣៤. តំ បន កម្មសមុជ្ជានាធិរូបំ អគ្គហេតុ។ កេចីតិ ធម្មសិរីត្ថរំ

សន្ធាយាហា។ សោ ហិ “ចិត្តសមុជ្ជានរូបវសេន វុត្ត”ន្តិ អជ្ជកថំ អាហារិក្ខា

“ឥមស្មី បញ្ចេ កម្មសមុជ្ជានាធិរូបញ្ច លព្ពតិ”តិ អវោច។ តថា ច វត្ថា

បដិលោមថាធុរី ទស្សេត្វា “ចិត្តសមុជ្ជានរូបមេវ ឥធាធិប្បតំ។

កម្មសមុជ្ជានាធិរូបេ នវិធានំ, នាបិ បដិសេធា”តិ អាហា។ តថាតិ យថា

វុត្តប្បការេ ថាបេ ចិត្តសមុជ្ជានរូបមេវ អធិប្បតំ, តថា ឯត្ថាបីតិ អត្ថោ។

នោតិ វុត្តន្តិ វទន្តិតិ សម្ពន្ធោ។ តំ បនេតន្តិ យថា ឧទ្ធទស្ស ថាបស្ស អត្ថវចនំ, ឯវំ

ន សក្ការ្យត្ថំ។ កស្មាតិ អាហា “ចិត្តស្ស ភន្តក្ខណោ...បេ... បដិសេធសិទ្ធិតោ” តិ។
ស្វាយំ បដិសេធា ហោជ្ជា ទស្សិតោយេវាតិ អធិប្បាយោ។

យេ ច វទន្តីតិ ឯត្ថ យេ ចាតិ វជិរេត្ថិត្ថំ សន្ធាយាហា។ សោ ហិ
“សោតាបត្តិមគ្គក្ខណោ” តិអាទិនា បដិសម្ពិទាមគ្គចាឡី អាហារិទ្ធា “យថា តត្ថ
សតិបិ កម្មជាទិវបេ ឋបេត្វា ចិត្តសមុដ្ឋានរូបន្តិ ចិត្តបដិពទ្ធត្តា ចិត្តជរូបមេវ
ឋបេតព្ភកាវេន ឧទ្ធពំ, ឯវមិធាបិ ចិត្តជរូបមេវ កចិត” ត្ថំ វទតិ។ តព្វា នេសំ
វចនំ តថា ន ហោតិ, យថា តេហិ ឧទាហជំ, វិសមោយំ ឧបញ្ញាសោតិ អត្តោ។
យថា ច តំ តថា ន ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ “យេសញ្ញី” តិអាទិ វុត្ថំ។ តេសន្តិ
កម្មជាទិនំ។ តស្សាតិ មគ្គស្ស។ តេតិ អព្យាកតា, យេ ឧប្បាទនិរោធវេន្តោ។
អវិជ្ជមានេសុ ច ឧប្បាទនិរោធសុ និព្វានស្ស វិយ។

សន្និដ្ឋានេន គហិតេសុ បុគ្គលេសុ។ តេសុ ហិ កេចិ
អកុសលាព្យាកតចិត្តានំ ឧប្បាទក្ខណាសមន្តិនោ, កេចិ អព្យាកតចិត្តស្ស,
កេចិ កុសលាព្យាកតចិត្តស្ស, តេសុ បុរិមា ទ្វេ បឋមកោដ្ឋាសេន សង្កហិតា
តស្ស កុសលុប្បត្តិបដិសេធបរត្តា, តេ បន ភវវសេន វិភជិត្វា វត្តញ្ញាតិ
ទស្សេន្តោ “បញ្ចវេកាវេ” តិអាទិមាហា។ ឯវន្តិ យថាវុត្ថនយេន។ សព្ពត្តាតិ
សព្ពបញ្ចេសុ។

៧៩. តតោតិ ឯការវជ្ជនវីចិតោ។ បុរិមតវជ្ជនវីចិ យាយ វុដ្ឋានគាមិនិ
សង្កហិតា, តត្ថ ឧប្បន្នស្សបិ ចិត្តស្ស។ កុសលាធាតុតការបរិយោសានេនាតិ
កុសលធម្មានំ អនាគតការស្ស បរិយោសានភូតេន អគ្គមគ្គានន្តរបច្ចយត្ថេន
ធិបិតំ ហោតិ សមាណលក្ខណំ សព្ពំ។ កេន? តាយ ឯវ សមាណលក្ខណតាយ។
ឯស នយោតិ យថា កុសលានុប្បាទោ កុសលាធាតុតការស្ស
បរិយោសានភូតតោ វុត្ថបរិច្ឆេទតោ ឱរម្បិ លព្ពតីតិ សោ យថាវុត្ថបរិច្ឆេទោ

លក្ខណមត្តន្តិ ស្វាយំ នយោ ទស្សិតោ។ ឯស នយោ អកុសលាតីតភាវស្ស
អាទិម្ហិ “ធុតិយេ អកុសលេ” តិ វុត្តដ្ឋានេ, អព្យាកតាតីតភាវស្ស អាទិម្ហិ
“ធុតិយេ ចិត្តេ” តិ វុត្តដ្ឋានេបីតិ យោជនា។ ឥធានិ “ឯស នយោ” តិ
យថាវុត្តមតិទេសំ “យថា ហី” តិអាទិនា ចាកជតំ ករោតិ។ ភាវនាបហានានិ
ទស្សិតានិ ហោន្តិ “អគ្គមគ្គសមដ្ឋី កុសលញ្ច ធម្មំ ភាវេតិ, អកុសលញ្ច
បជហតី” តិ។ ឥធាតិ ឥមស្មី បវត្តិវារេ។ តំ តន្តិ អកុសលាតីតតាទិ
កុសលាធាតតតាទិ ច។ តេន តេធាតិ “ធុតិយេ អកុសលេ អគ្គមគ្គសមដ្ឋី” តិ
ឯវមាទិនា អន្តេន ច។

១០០. បដិសន្ធិចិត្តតោតិ ឥទំ មរិយាទគ្គហណំ, ន អភិវិធិគ្គហណំ, យតោ
“សោឡសម” តិ អាហា។ អភិវិធិគ្គហណាមេវ វា សោឡសចិត្តក្ខណាយុកមេវ
រូបន្តិ ឥមស្មី បក្ខេ អធិប្បតេ បដិក្ខិត្តោវាយំ វាធាតិ ទស្សន្តោ “តតោ បរម្មិ
វា” តិ អាហា។ អយញ្ចវិចារោ ហេដ្ឋា ទស្សិតោ ឯវ។ ន តតោ ឡិវន្តិវិញ្ញាយតិ
តតោ ឡិវ អកុសលនិរោធសមកាលំ អព្យាកតនិរោធស្ស អសម្ពុរតោ។

បវត្តិវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ធម្មយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. ឥន្ទ្រិយយមកំ

១. បណ្ណាតិវារោ

ឧទ្ទេសវារវណ្ណានា

១. ឥន្ទ្រិយយមកេ វិភង្កេវិយាតិ យថា ឥន្ទ្រិយវិភង្កេ បុរិសិន្ទ្រិយានន្តរំ
ជីវិតិន្ទ្រិយំ ឧទ្ទិដ្ឋំ, ន មនិន្ទ្រិយានន្តរំ, ឯវំ ឥមស្មី ឥន្ទ្រិយយមកេ។ តញ្ច

សុត្តន្តបិដកនិកាយខុទ្ទកនិកាយទី ១២ “តិណិមាទិ... បេ... សុត្ត
នេសិកក្កមេនា” តិ អាហា។ សោយំ យទន្តំ តស្ស សុត្ត នេសិកក្កមេន ឧទ្ទេសោ,
តំ ទស្សតុំ “បវត្តិវារេហី” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យថា “ជីវិតិន្ទ្រិយ” ន្ទិ ឥទ្ធ
រូបជីវិតិន្ទ្រិយស្ស អរូបជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ច សាមញ្ញតោ គហរណំ, ឯវំ ឧចាទិន្នស្ស
អនុចាទិន្នស្ស ចាតិ អាហា “កម្មជានំ អកម្មជានញ្ច អនុចាលក” ន្ទិ។ អថ វា
សហជធម្មានុចាលកម្មំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ ន កេវលំ ខណ្ឌដ្ឋិតិយា ឯវំ ការណំ, អថ
ខោ បពន្ធានុបច្ឆេទស្សបិ ការណមេវ។ អញ្ញថា អាយុក្ខយមរណំ ន
សម្ភវេយ្យ, តស្មា “កម្មជានញ្ច អនុចាលក” ន្ទិ អវិសេសតោ វុត្តំ,
ចុតិបជិសន្ទិសុ ច បវត្តមាណំ កម្មជានំ អនុចាលកំ។ ឥតីតិ តស្មា។
តំ មូលកាណិ ជីវិតិន្ទ្រិយមូលកាណិ។ ចុតិបជិសន្ទិបវត្តិវសេនាតិ
ចុតិបជិសន្ទិវសេន បវត្តិវសេន ច។ តត្ថ យំ ឧចាទិន្នំ, តំ ចុតិបជិសន្ទិវសេនេវ,
ឥតរំ ឥតរវសេនបិ វត្តញ្ចំ។ យស្មា ចក្កុន្ទ្រិយាទីសុ បុរិសិន្ទ្រិយាវសានេសុ
ឯកន្តឧចាទិន្នេសុ អតំសភាវត្តា យំ មនិន្ទ្រិយំ មូលមេវ ន ហោតិ, តស្មា តំ
បេត្វា អវសេសមូលកាណិ ចក្កុន្ទ្រិយាទីមូលកាណិ។ អាយតនយមកេវិយាតិ
យថា អាយតនយមកេ បជិសន្ទិវសេនាយតនានំ ឧប្បាទោ, មរណាវសេន ច
និរោធា វុត្តោ, ឯវមិធាបិ ចុតិឧបបត្តិវសេនេវ វត្តញ្ចានិ, តស្មា អតំសភាវត្តា
ជីវិតិន្ទ្រិយំ តេសំ ចក្កុន្ទ្រិយាទីនំ មជ្ឈេ អនុទិសិទ្ធា អន្តេ បុរិសិន្ទ្រិយានន្តរំ
ឧទ្ទិដ្ឋំ។ យំ បន ចក្កុន្ទ្រិយាទីមូលកេសុ មនិន្ទ្រិយំ សព្វបច្ឆា ឯវំ គហិតំ, តត្ថ
ការណំ អជ្ឈកថាយំ វុត្តមេវ។

ឧទ្ទេសវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និទ្ទេសវាវណ្ណានា

៩៤. កោចិ សភាវោ នត្ថិតិ កោចិ សភាវធម្មោ នត្ថិ។ យទិ ឯវំ “នត្ថិ”តិ
បដិកេត្តោ ឯវំ យុត្តោតិ អាហា “ន ច រូបាធិ”តិអាទិ។ “សុខា ទុក្ខា
អទុក្ខមសុខា”តិអាទិសុ សុខទុក្ខសទ្ធានំ សាមញ្ញវចនភាវេបិ
ឥន្ទ្រិយទេសនាយំ តេ វិសិដ្ឋវិសយា ឯវាតិ ទស្សន្តោ “សុខសុវ...បេ....
គហិតោយេវា”តិ អាហា។ ទុក្ខសុវ ច ភេទំ កត្វា។

១៤០. បញ្ញាទ្រិយានិ ហោន្តិតិ អាមន្តាតិ វុត្តន្តិ បដាននដ្ឋន អធិបតេយ្យដ្ឋន
ច បញ្ញាទ្រិយានិ ហោន្តិ, ទស្សនដ្ឋន បន ចក្ខុនិ ចាតិ ចក្ខុ, ឥន្ទ្រិយន្តិ បុច្ឆាយ
“អាមន្តា”តិ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ “តណ្ហាសោតមេវាហា”តិ វុត្តំ, “យស្ស
ធន្តិសតិ សោតា”តិអាទិសុ (ធម្ម. ប. ៣៣៩) បន ទិដ្ឋិអាទិនម្បិ សោតភាវោ
អាគតោ។

បណ្ណាត្តិនិទ្ទេសវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បវត្តិវាវណ្ណានា

១៨៦. អញ្ញធម្មនិស្សយេនាតិ “យោ តេសំ រូបំនំ ធម្មានំ អាយុ បិតី”តិអាទិនា
(ធម្ម. ស. ៦៣៤) អញ្ញធម្មនិស្សយេន គហេតព្ពំ។ បវត្តិញ គហេត្វា គតេសុ
វិស្សន្ននេសុ, ចុតិបដិសន្ធិយោ គហេត្វា គតេសុ យោជនា នលព្ពតីតិ
អធិប្បាយោ។ អលព្ពមានា ច សុខទុក្ខទោមនស្សិន្ទ្រិយេហោវ នលព្ពតិ។
តំមូលកា ច នយាតិ សុខិន្ទ្រិយានិមូលកា ច នយា។ តេហិតិ សុខិន្ទ្រិយានិហិ។
យោជនាតិ “បវត្តេ សុខិន្ទ្រិយវិប្បយុត្តចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ”តិអាទិនា
ឧប្បជ្ឈមានេហិ យោជនា។ តំមូលកា ច តថាយោជនាមូលភូតា ច នយា
ជីវិតិន្ទ្រិយានិមូលកា ច នយា។ ចាកជាយេវាតិ ចាឡិគតិយា ឯវំ
វិញ្ញាយមានយោជនត្តា សុវិញ្ញាយ្យា ឯវំ។

តំ វេចនំ។ សោមនស្សវិវហិតសចក្កកបដិសន្ធិនិទស្សនវសេនាតិ
សោមនស្សវិវហិតសចក្កកបដិសន្ធិយេវ និទស្សនន្តិ យោជេតព្ពំ។ កថំ បនេតំ
ជានិតព្ពំ “និទស្សនមត្តមេតំ, ន បន គណានបរិច្ឆេទន”ន្តិ អាហា “ន ហិ
ចតុន្និយេវាតិ និយមោ កតោ”តិ។ តំសមាណលក្ខណាតិ តាយ
សចក្កកបដិសន្ធិតាយ សមាណលក្ខណាតិ បរិត្តវិចាកក្កហណំ។ តត្ថ
សសោមនស្សបដិសន្ធិយោ សន្ធាយ ឧបេក្ខាបដិសន្ធិយោ និទស្សនភាវេន
វុត្តាតិ កេចិ។ បរិត្តវិចាកកបដិសន្ធិ ច កុសលវិចាកាហេតុកបដិសន្ធិ
វេទិតព្ពំ។ សាបិ ហិ សចក្កកា សិយា។ តំសមាណលក្ខណាតិ វា តាយ
ឧបេក្ខាសហគតាយ សមាណលក្ខណា យថាវុត្តអហេតុកបដិសន្ធិ ច
បញ្ចមជ្ឈានបដិសន្ធិ ច។ យទិ វេ “ចតុន្ន”ន្តិ កស្មា គណានបរិច្ឆេទនាតិ អាហា
“កាមាវចរេ...បេ... និទស្សនំ កត”ន្តិ។ តេនាតិ
ឧបេក្ខាសហគតមហាវិចាកនិទស្សនេន, យេហិ សមាណតាយ ឥមេ
និទស្សនភាវេន វុត្តា, តេ ឯកំសេន តំសភាវា ឯវាតិ អយមេត្ត អធិប្បាយោ។
តេនាហា “យថា សសោមនស្ស...បេ... តោ ហោតិ”តិ។

ននុ ច គព្ពសេយ្យកេសុ អយមត្ថោ ឯកំសតោ នលព្ពតីតិ អាសន្តំ
សន្ធាយាហា “គព្ពសេយ្យកានព្វ...បេ... នស្សិតា ហោតិ”តិ។ តេនាហា
“សចក្កកាន”ន្តិអាទិ។ តត្ថ យទិ សហេតុកបដិសន្ធិកានំ កាមាវចរានំ
និយមតោ សចក្កកាទិការនស្សនំ គព្ពសេយ្យកវសេនលព្ពេយ្យ, យុត្តមេតំ
សិយាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហា “គព្ពសេយ្យកេចិ ហិ”តិអាទិ។ តថា
អាយតនយមកេ នស្សិតន្តិ ឥទំ អាយតនយមកវណ្ណនាយំ អត្តនា វុត្តំ “ឯវា
កត្វា ឥន្ទ្រិយយមកេ”តិអាទិវេចនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តត្ថ ហិ
សោមនស្សិន្ទ្រិយុប្បាទកកម្មស្ស ឯកន្តេន ចក្កន្ទ្រិយុប្បាទនតោ គព្ពេចិ យាវ
ចក្កន្ទ្រិយុប្បត្តិ, តាវ ឧប្បជ្ឈមានតាយ “អភិនន្តិតព្ពត្តា”តិ វុត្តំ។ សន្និដ្ឋានេន

សង្គហិតានន្តិ “យស្ស វា បន សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតិ” តិ ឯតេន សន្និដ្ឋានេន
សង្គហិតានំ។ ឥត្ថំ អយានកានំ ឧបបជ្ជន្តិ អាទិសូតិ អាទិ-សន្នេន “ឥត្ថំ
អចក្កកានំ ឧបបជ្ជន្តិ” តិ អាទិ សង្គណ្ហាតិ។ តេ ឯវាតិ គព្ពសេយ្យកា ឯវ។

តំសមាណលក្ខណាន្តិ សោបេក្ខអចក្កកបដិសន្ធិការេន សមាណលក្ខណំ។
តត្ថាតិ អហេតុកបដិសន្ធិចិត្តេ។ សមាធិលេសោ ឧត្តលសមាធិ យោ
ចិត្តជ្ជិតិមត្តោ។ តស្មាតិ យស្មា ចិត្តជ្ជិតិ វិយ ឧត្តលំ វិរិយំ នត្ថិ, យោ
“វិរិយលេសោ” តិ វត្តញ្ចោ, តស្មា, លេសមត្តស្សបិ វិរិយស្ស អភាវាតិ អត្តោ។
អញ្ញេសូតិ អហេតុកបដិសន្ធិចិត្តតោ អញ្ញេសុ។ កេសុចិតិ ឯកច្ឆេសុ។
ឧគយេនបិ មនោធារាវជ្ជនបាសិតុប្បាទចិត្តំ វេទិតិ។ ឥធាតិ
អហេតុកបដិសន្ធិចិត្តេ។ សមាធិវិរិយានិ ឥន្ទ្រិយប្បត្តានិ ច នហោន្តិ តិ
សមាធិកិច្ចំ បដិក្ខិបតិ, ន សមាធិមត្តំ, ន វិរិយលេសស្ស សញ្ញាវតោតិ
យោជេតព្ពំ។ តេនេវាហ “វិសេសនញ្ញា វិសេសិតព្ពេ បវត្តតិ” តិ។ យស្មី វិរិយេ
សតិ ឥន្ទ្រិយុប្បត្តិ សិយា, តទេវ តត្ថ នត្ថិតិ អត្តោ។

អចាយេ ឱបចាតិកវសេនាតិ ឥទំ សុគតិយំ ឱបចាតិកោវិកលិន្ទ្រិយោ ន
ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ, “លព្ពន្តេវ ញ្ញាណវិប្បយុត្តាន” តិ បន វុត្តត្តា
“ឧហេតុកបដិសន្ធិកានំ វសេនា” តិ អជ្ឈកថាយំ វុត្តំ។ តេសន្តិ
ឥត្ថិបុរិសិន្ទ្រិយសន្តានានំ។ ឥត្ថិបុរិសិន្ទ្រិយានំ បន ឧប្បាទនិរោធា អភិណ្ឌាសោវ
ហោន្តិ តិ។ បឋមកប្បិកាធិនន្តិ ឯត្ថ អាទិ-សន្នេន គហិតានំ បរិវត្តមានលិដ្ឋានំ
វសេន ឧប្បាទនិរោធគ្គហណំ វេទិតព្ពំ។ បឋមកប្បិកានំ បន វសេន ឧប្បាទោ
ឯវ លព្ពតិ។ “ចុតិឧបបត្តិវសេនេវ ឧតិយបុច្ឆាសុបិ សន្និដ្ឋានេហិ គហណំ
វេទិតព្ពំ” តិ ឥទំ ឧចាទិន្នន្ទ្រិយេហិ និយមិតត្តា វុត្តំ។

១៩០. សន្តានុប្បត្តិនិរោធនិស្សន្ទតោតិ សន្តានវសេន ឧប្បាទនិរោធនំ
និស្សន្ទនាមត្ថា។ ឯតេន រូបជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ចក្កុន្ទ្រិយានិសមាទតិកតំ យុត្តិតោ
សាធនិ។ អាកមតោ បន “វិនា សោមនស្សនា”តិអាទិនា បរតោ សាធន្សតិ។
ធរោតិ នាមំ ទដ្ឋព្ពំ សរូបនិស្សន្ទនេវ សំសយធរទនតោ។

តស្សាតិ រូបជីវិតិន្ទ្រិយស្ស។ តេ ច អសញ្ញាសត្ថា។ ននុ ច ឧប្បាទោវ
ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស បុតិឧបបត្តិវសេន វត្ថុញ្ចោ, ន អនុប្បាទោតិ អាហ
“អនុប្បាទោ...បេ.... ន បវត្ថេ”តិ។ អយញ្ច នយោ ន កេវលំ បុរិមកោដ្ឋាសេ ឯវ,
អថ ខោ ឥតវកោដ្ឋាសេបិ គហិតោ ឯវាតិ ទស្សេន្តោ
“បដ្ឋិមកោដ្ឋាសេបិ”តិអាទិមាហ។

“ឧបបត្តិចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ”តិ កស្មា វុត្ថន្តិ យេនាធិប្បាយេន ចោទនា
កតា, តមធិប្បាយំ វិវិតំ “ននុ សុទ្ធាវាស”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ ន វត្ថុព្ពន្ធ
“ឧបបជ្ជន្តាន”ន្តិ ន វត្ថុព្ពំ, “ឧបបត្តិចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ”ឥច្ឆេវ វត្ថុព្ពន្ធ អត្ថោ។
ឥទានិ យថា “ឧបបជ្ជន្តាន”ន្តិ ន វត្ថុព្ពំ, តំ ទស្សេតុំ “យថា ហិ”តិអាទិ វុត្ថំ។
សោមនស្សមនិន្ទ្រិយានន្តិ សោមនស្សិន្ទ្រិយមនិន្ទ្រិយានំ, អយមេវ វា ចាថោ។
តនាតិ បឋមស្ស រូបជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ធរមានកាលេ។ តស្មាតិ យស្មា
រូបារូបជីវិតិន្ទ្រិយានំ អត្ថេវ កាលភេទោ, ឧភយញ្ចេត្ត
ជីវិតិន្ទ្រិយភាវសាមញ្ញេន ឯកជ្ឈំ កត្វា គយ្ហតិ, តស្មា។ ឧភយន្តិ
សោមនស្សិន្ទ្រិយជីវិតិន្ទ្រិយន្តិ ឥទំ ឧភយំ។ ឧប្បាទក្ខណោ និទស្សិតន្តិ ឯតេន
“ឧបបត្តិចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ”តិ ឥទំ និទស្សនមត្តន្តិ ទស្សេតិ។ ឥទានិ
តមេវត្ថំ ឧទាហរណេន ចាកជតវំ កាតុំ “យថា ហិ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ យថា
តាទិសានំ អនេកេសំ ចិត្តានំ ភដ្ឋក្ខណោ លព្ពមាទំ តទេកទេសេន
សព្ពបឋមស្ស ឧបបត្តិចិត្តស្ស ភដ្ឋក្ខណោ និទស្សិតំ, ឯវមិធាបិ ខណ្ឌទ្វយេ

លព្វមានំ តទេកទេសេន ឧប្បាទក្ខណោន និទស្សិតន្តិ ឯវំ និទស្សនត្ថោ
វេទិតញោ។

តេសន្តិ ជីវិតិន្ទ្រិយាធិនំ។ អញ្ញត្ថាតិ បរេត្ថេ។ ឥធាតិ អនាគតកាលភេទេ។
ននសម្ពុតិ ឧបបត្តិក្ខណស្ស វិយ តតោ បរំ បរត្តិក្ខណស្សបិ
អនាគតកាលភាវតោ។ តស្មាតិ ឧបបត្តិតោ អញ្ញត្ថាបិ
យថាធិប្បតឧប្បាទសម្ពុតោ។ អយញ្ញា អត្ថោ វារន្តវេបិ ទិស្សតីតិ ទស្សេន្តោ
អាហា “ឯវញ្ញា កត្វា”តិអាទិ។ នហិតិអាទិនា តមេវត្ថំ សមត្ថតិ។ តត្ថ អបិ
បច្ឆិម...បេ....សន្និកស្សាតិ អបិ-សន្នេន “កោ បន វាទោ អបច្ឆិមភវិកស្ស
សោមនស្សសហគតបដិសន្និកស្សា”តិ ទស្សេតិ។ អបច្ឆិមភវិកស្ស បុតិកោ
បច្ឆា “សោមនស្សិន្ទ្រិយំ និរុជ្ឈិស្សតី”តិ វត្ថព្វមេវ នត្ថិតិ អាហា “បុតិកោ
បុព្វេវ”តិ។ ឯត្ថ ហិ បឋមបុច្ឆាសុ សន្និដ្ឋានត្ថោតិអាទិសុ អយំ សន្នេបត្ថោ -
ឯត្ថ “យស្ស ចក្កុន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ឈិស្សតី”តិ ឯវមាទិសុ យមកេសុ យា បឋមបុច្ឆា,
តាសុ សន្និដ្ឋានបទសង្កហិតោ អត្ថោ។ បុច្ឆិតព្ពត្ថនិស្សយោតិ “តស្ស
សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ឈិស្សតី”តិអាទិកស្ស បុច្ឆិតព្ពស្ស អត្ថស្ស
និស្សយភូតោ មាទិសោវ មយា សទិសោ ឯវ អត្ថោ ឧបបត្តិឧប្បាទិន្ទ្រិយវា
ឧបបត្តិក្ខណោ ឧប្បាទាវត្ថន្ទ្រិយសហិតោ, ឧកយុប្បាទិន្ទ្រិយវា
បដិសន្និបរត្ថិសុ ឧប្បាទាវត្ថន្ទ្រិយសហិតោ វា។ បដិនិវត្តិត្វាបិ បុច្ឆិតព្ពត្ថស្ស
និស្សយោតិ “យស្ស វា បនា”តិអាទិនា បដិនិវត្តិត្វា បុច្ឆិតព្ពស្សបិ
សំសយត្ថស្ស និស្សយោតិ ឯវំ ឥមិនាវិយ អជ្ឈាសយេន “យស្ស វា បន
សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ឈិស្សតី”តិអាទិសុ ទុតិយបុច្ឆាសុ សន្និដ្ឋានត្ថមេវ
សន្និដ្ឋានបទសង្កហិតមេវ អត្ថំ និយមេតិ។ តត្ថេវ តាសុ ឯវ បុព្វ
វុត្ថបឋមបុច្ឆាសុ ឯវ។ បុច្ឆិតព្ព “តស្ស សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ឈិស្សតី”តិអាទិសុ
អនាគតភាវមត្តេន សរូបតោ កហិតំ ឧប្បាទំ ឧប្បាទសង្ខាតំ, “តស្ស

សោមនស្សីទ្រិយំ និរុដ្ឋិស្សតី" តិអាទិសុ អនាគតការមត្តន សរូបតោ គហិតំ
និរោធំ វា និរោធសម្ពាតំ វា សំសយត្ថំ ន និយមេតីតិ។ ឯវន្តិ វុត្តប្បការេន
សន្និដ្ឋានត្ថស្ស និយមោ ហោតិ, ន សំសយត្ថស្ស, តស្មា "យស្ស វា បន... បេ....
អាមន្តា" តិ វុត្តំ។ ឯស នយោតិ ហោយំ ឧប្បាទវារេ វិចារោ វុត្តោ, និរោធវារេបិ
ឯសេវ នយោ។ តថា ហិ "យស្ស វា បន សោមនស្សីទ្រិយំ និរុដ្ឋិស្សតិ, តស្ស
ចក្កុទ្ធិយំ និរុដ្ឋិស្សតីតិ? អាមន្តា" តិ វុត្តំ។

ឯវំ អវុត្តត្ថាតិ ឧប្បាទនិរោធានំ អនាគតានំ សរូបេន អវុត្តត្ថា។ ន ហិ តត្ថ
តេ សរូបេន វុត្តា, អថ ខោ "នុប្បន្និស្សតី" តិ បដិក្ខេបមុខេន វុត្តា។ តត្ថាតិ
អនុលោមេ។ ន ឯវំ យោជេតញ្ញា បដិលោមេ។ តមេវ អយោជេតញ្ញតំ "យថា
ហិ" តិអាទិនា វិវរតិ។ ឧប្បាទនិរោធន អតិក្កមិត្វា ឧប្បាទនិរោធា សម្ពុវន្តិ
យោជេតុំ, តថា ឧប្បាទនិរោធន អប្បត្វា ឧប្បាទនិរោធា សម្ពុវន្តិ យោជេតុន្តិ
យោជនា។ ឥទញ្ចា ទ្វយំ យថានុលោមេ សម្ពុវតិ, ន ឯវំ បដិលោមេ។ តេនាហា "ន
ឯវំ... បេ.... សម្ពុវន្តិ" តិ។ តត្ថ ការណាមាហា "អភូតាការស្ស... បេ....
សម្ពុវានុបបត្តិតោ" តិ។ អភូតាការស្សតិ អភូតស្ស អភាវស្ស, អភូតស្ស
ឧប្បាទស្ស និរោធស្ស ច អភាវស្សតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហា
"អភូតុប្បាទនិរោធាភារោ ច បដិលោមេ បុច្ឆិតោ" តិ, តស្មា "អាមន្តា" តិ ច វុត្តំ,
ន វុត្តំ វិស្សន្ននន្តិ សម្ពុន្ទោ។ អស្សវិសេសវហិតស្ស អភូតាការស្សតិ ឥមស្ស
យថាវុត្តស្ស យថា រូបាភារោ វេទនាភារោតិ កោចិ អភារោបិ
វិសេសសហិតោ, ន ឯវំមយន្តិវិសេសវហិតស្ស អភូតាការស្ស។

កាលន្តរយោតាការតោតិ កាលវិសេសយោតាការតោ។ យាទិសានន្តិ
យាទិភូតានិ ន វុត្តមាណនិ សតិ បច្ចយេ ឧប្បន្ននាហានិ, តេសំ អនាគតានន្តិ
អត្តោ។ ឧប្បាទនិរោធាភារេន បុច្ឆិតញ្ញស្សតិ "នុប្បន្និស្សតិ ន និរុដ្ឋិស្សតី" តិ

ឯវំ ឧប្បាទស្ស និរោធស្ស ច អភាវេន បុច្ឆិតត្ថស្ស អត្ថស្ស។ សន្និស្សយោ
និស្សយត្ថតោ សន្និដ្ឋានេន សន្និច្ឆិតោ សន្និដ្ឋានបទសង្កហិតោ។ សោ
យថាវុត្តោ អត្តោ និស្សយោ ឯតេសន្តិ តន្និស្សយា។ តាទិសានំយេវ
អនាគតានំយេវ ឧបបត្តិបុតិឧប្បាទនិរោធានំ

ឧបបត្តិបុតិសង្ខាតឧប្បាទនិរោធានំ អនុប្បាទានិរោធានំ បដិក្ខេបវសេន។
ជីវិតាទិនម្យំ ជីវិតមនិទ្រ្តិយាទិនម្យំ។ អនុប្បាទានិរោធា សំសយបទេន បុច្ឆិតា
ហោន្តិ “យស្ស សោមនស្សិន្ទ្រិយំ នុប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ន
និរុដ្ឋិស្សតី” តិ។ “អាមន្តា” តិ វុត្តំ វិភជិត្វា វត្តត្ថស្ស អភាវតោ។ តេនាហ “ន
វុត្តំ... បេ... វិស្សជ្ជន” តិ។

យេ សោបេក្ខេបដិសន្ធិកា ភវិស្សន្តិ រូបលោកេ, តេ សង្កហិតាតិ យោជនា។
តំសមាណលក្ខណតាយាតិ តេន សោបេក្ខេបដិសន្ធិកភាវេន
សមាណលក្ខណតាយ។ តំ បមាទលិខិតំ ធម្មយមកេ តាទិសស្សេវ វេចនស្ស
អភាវតោ។ តត្ថបិ យំ វត្តត្ថំ, តំ ចិត្តយមកេ វុត្តំ “ន ហិ ខណបច្ចុប្បន្នេ
ឧប្បជ្ជិតាតិ អតីតវោហារោ អតី” តិអាទិនា។

បវត្តិវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ក. បរិញ្ញាវារវណ្ណានា

៤៣៥-៤៨២. លោកិយអព្យាកតេហិតិ ផលធម្មនិព្ពានវិនិមុត្តេហិ
អព្យាកតេហិ។ តានិ ឧបាទាយាតិ តានិ លោកិយអព្យាកតានិ ឧបាទាយ។
តំសមាណគតិកានំ មនិទ្រ្តិយាទិនំ “សោ វេទនាក្ខន្ធី បរិជាតាតីតិ?
អាមន្តា” តិអាទិនា (យម. ១. ខន្ទយមក. ២០៦) វេទនាក្ខន្ធីនំ វិយ បរិញ្ញេយ្យតា
វុត្តា។ យញ្ញិ បរិជាតិតត្ថំ, តទេវ បរិជាតាតីតិអាទិនា វុត្តំ។ ឯវមរិបរិ តេ អត្តេ

សំឡេងបិទចោទកោ “មិស្សកត្តា” តិ ឯត្ថលព្ពមានំលេសំ គហេត្វា ចោទេតិ
“យទិ បរិញ្ញេយ្យមិស្សកត្តា” តិ អាទិនា។ តស្សត្ថោ - យថា ឥធិ
បរិញ្ញេយ្យមិស្សកានំ បរិញ្ញេយ្យតា វុត្តា, ឯវមញ្ញត្ថាបិ សា តេសំ វុត្តញ្ញា, តថា
ភាវេតព្ពមិស្សកានំ ភាវេតព្ពតាតិ។ តេនាហ “កស្មា ធម្មយមកេ” តិ អាទិ។
កុសលាកុសលេសុ ភាវនាបហានាភិទិវេសោ ហោតិ, យេន វុត្តំ “សោ តំ
អកុសលំ បដហតិ, កុសលំ ភាវេតិ” តិ អាទិ។ ន អព្យាកតភាវន្តិ ឯកេន យថា
ជស្សទ្វារតោ វិយ វិញ្ញាណទ្វារតោ កុសលាទីនំ ឧប្បត្តិបរិយាយោ, ឯវំ
វេទនាក្ខន្ធាទីនំ វិយ ន អព្យាកតាទីនំ បរិញ្ញេយ្យតាបរិយាយោតិ ទស្សេតិ។

កុសលាកុសលភាវេន អគ្គហិតាតិ សមុទយសភាវេន អគ្គហិតាតិ
អត្ថោ។ កុសលាកុសលាបីតិ កុសលាកុសលភាវាបិ សមាណា។
ភាវេតព្ពបហាតព្ពភាវេហិ វិនាបិ ហោតិ, យោ ន មគ្គសមុទយសច្ចបក្ខិយោ។
យថា “អនិច្ចរូប” តិ ឯត្ថ “អនិច្ចមេវ រូបំ, ន ទិច្ច” តិ បដិយោគិវិនិវត្តនមេវ ឯវ-
កាវេន ករិយតិ, ន តស្ស ទុក្ខានត្តតាទយោ និវាវិតា ហោតិ, ឯវំ
“បហាតព្ពមេវា” តិ ឯត្ថ ឯវ-សទ្ធន បដិយោគិភូតំ អប្បហាតព្ពមេវ និវត្តិយតិ,
ន តតោ អញ្ញាវិសេសាតិ ទស្សេន្តោ អាហ “ឯតេន បហាតព្ពមេវា” តិ អាទិ។
ភាវេតព្ពភាវោ ឯវ តស្ស អញ្ញាជ្រៀយស្ស គហិតោ ឧក្កំសគតិវិជាននតោ។
“បរតោ លិខិតតំ ឧប្បជិចាជិយា លិខិត” តិ កស្មា វុត្តំ។ ទ្វេ បុគ្គលាតិ ហិ អាទិ
អនុលោមេ អាគតំ ឧទ្ធដំ, ចក្ខុជ្រៀយំ ន បរិជានាតិ តិ អាទិ បន បដិលោមេ។
នោមនស្សិជ្រៀយំ ន បដហន្តិ នាមាតិ ឥទំ “នោ ច នោមនស្សិជ្រៀយំ បដហន្តិ” តិ
ចាឡិបទស្ស អត្ថវចនំ។ យំ បន “ចក្ខុជ្រៀយមូលកំ អតិក្កមិត្វា
នោមនស្សិជ្រៀយមូលកេ ឥទំ វុត្ត” តិ វុត្តំ, បដិលោមេ អាគតំ សន្ធាយ វុត្តត្ថា តំ
ន យុត្តំ, ន តំ អដ្ឋកថាចរិយា បឋមំ អាគតំ បទំ លង្ហិត្វា តាទិសស្សេវ បច្ឆា
អាគតបទស្ស អត្ថវល្លាណំ ករោតិ។ បទានុក្កមតោ ឯវ ហិ អដ្ឋកថាយំ

អត្ថវណ្ណានា អារត្វា, បរិយោសាបិតា ច, តស្មា អនុបដិចាជិយាវ លិខិតំ, ន
ឧប្បដិចាជិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ “ទ្វេ បុគ្គលា” តិអាទិកស្ស អនុលោមេ អាគតស្ស
ឧទ្ធទត្តា។

ឯត្ថាតិ ឯតស្មី បរិញ្ញាវាវេ។ ធម្មបុគ្គលាតិ បុគ្គលេន សទ្ធិយាវ
អនាគាមិមគ្គដ្ឋា ធម្មបុគ្គលា។ អភិទ្ធិត្វា គហិតោ តត្ថ ភព្វាភព្វានំ
កិច្ចវិសេសស្ស អគ្គហិតត្ថា។ យត្ថ បន សតិ បុគ្គលេនគ្គហណាសាមញ្ញោ ភព្វានំ
កិច្ចំ គហិតំ, យត្ថ ច អភព្វានំ, តត្ថ តេ ឯវ ភិទ្ធិត្វា វុត្តា ហោន្តិតិ ទស្សន្តោ
“យេ ច បុគ្គលោ មគ្គំ បដិលភិស្សន្តិ, យេ ច បុគ្គលោ មគ្គំ ន បដិលភិស្សន្តិ” តិ ច
អាទិមាហា។ អរហាតិ អរិយោ, អយមេវ វា ចាហោ។ បឋមមគ្គជលសមដ្ឋិតិ
បុរិមមគ្គជលសមដ្ឋិតិ។ ឥតរោតិ អរហា។ ឯវ បុគ្គលកេនំ ព្យាត្វាតិ ឥធម្មបុគ្គលោ
សោ ច អភព្វោតិ គហិតោ, ឥធម្មភព្វោ ឥធម្មអរិយោ, យេ ច
បឋមមគ្គជលសមដ្ឋិតោ យាវ អគ្គមគ្គជលសមដ្ឋិតោតិ ឯវ យថាវុត្ថំ
បុគ្គលវិភាគំ ព្យាត្វា។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសំ ទ្វេ បុគ្គលោ អដ្ឋអរិយាតិ ឥមេសំ
យថាវុត្ថបុគ្គលានំ កេនតោ អកេនតោ ច គហណាវសេន អាគតេ តស្មី តស្មី
ចាបបទេសេ។ សន្និដ្ឋានេនាតិ សន្និដ្ឋានបទវសេន, និច្ឆយវសេនេវ វា។
និទ្ធាវេត្វាតិ និហរិត្វា។ វិស្សន្ននំ យោជេតព្ពន្ធិវិស្សន្ននវសេន បវត្តចាឡិយា
យថាវុត្ថអត្ថទស្សនេន សម្ពន្ធតោវិភាវេតព្វោតិ។

បរិញ្ញាវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឥន្ទ្រិយយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

យមកបករណ-អនុជីកា សមត្ថា។

។ នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

បដ្ឋានបករណ៍-អនុជីកា

គន្ថាវត្ថុវណ្ណា

កាមគុណាធិប៉ាតិ កាមគុណាយាធាភិញ្ញាចិត្តិសុរិយាធិប៉ា។ លឡន្តិច្ឆិ
លឡិតានុកវនវសេន រមន្តិ។ តេសូតិ កាមគុណាធិសុ។ វិហារន្តិច្ឆិ
សិយាបថបរិវត្តនាធិនា វត្តន្តិ។ បច្ចុតិកេតិ ពាហិរពុន្តរកេនេ អមិត្តេ។
ឥសុរិយំ តត្ថ តត្ថ អាធិបតេយ្យំ។ ឋានំ សេដ្ឋសេនាបតិយុវរាជាធិដ្ឋានន្តរំ។
អាធិ-សន្តេន បរិវារបរិច្ឆេនាធិ សង្ក្ខយ្ហតិ។ បុញ្ញយោគានុភាវប្បត្តាយាតិ
ធានមយាធិបុញ្ញានុភាវាធិគតាយ
សមថវិបស្សនាភាវនាសម្ពាតយោគានុភាវាធិគតាយ ច។ ដុតិយាតិ
សរីរប្បកាយ ចេវ ញ្ញាណប្បកាយ ច។ ឯត្ថ ច ទេវ-សន្តោ យថា
កិឡាវិជិតិសាវោហារដុតិគតិអត្ថោ, ឯវំ សត្តិអភិវត្តវកមនត្ថោបិ ហោតិ
ធាតុសន្តានំ អនេកត្ថភាវតោតិ “យទិច្ឆិតនិច្ឆាទនេ សក្កោន្តិច្ឆិ វា”តិអាធិ វុត្តំ។

ឥឡិវិធាធិតាមត្តេន ភគវតោ អភិញ្ញាធិនំ សាវកេហិ សាធារណភាវចនំ,
សភាវតោ បន សព្វេបិ ពុទ្ធកុណា អនញ្ញាសាធារណាយេវាតិ ទស្សន្តោ
“និរតិសយាយ អភិញ្ញាកិឡាយ, ឧត្តមេហិ ទិព្វព្រហ្មអរិយវិហារេហិ”តិ
អាហា។ ចិត្តិសុរិយសត្តជនាធិនំ ធានសម្ពាតេន
សម្មាបដិបត្តិអវេច្ចប្បសាទសក្ការាទំ គហណាសម្ពាតេនាតិ យោជនា។
គហណាព្យោត្ត តេសុ ឧបលព្ពមានសម្មាបដិបត្តិអវេច្ចប្បសាទានំ តេហិ
ឧបនិយមានសក្ការស្ស ច អភិនន្តំ អនុមោទនំ សម្មជិច្ឆនព្វា វេទិតព្ពំ។
ធម្មសភាវានុរូចានុសាសនីវចនេនេវ ច បន សិក្ខាបទបញ្ញត្តិបិ សង្កហិតាតិ
ទដ្ឋញ្ញាវីតិក្កមធម្មានុរូចា អនុសាសនីតិ កត្វា។ ញ្ញាណគតិ ញ្ញាណន

គន្ធតុស្ស ព្រាយ្យស្ស អវពោធា។ សមន្តាគតត្ថាតិ ឥទំ
“អភិញ្ញាភិក្ខ្យាយា”តិអាទិសុ បច្ឆេកំ យោជេតត្ថំ, តថា សនេវកេន
លោកេនាតិ ឥទំ “គមនីយតោ”តិអាទិសុ។ តេ ទេវេតិ សម្មតិទេវាទិកេ ទេវេ។
តេហិ គុណោហិតិ អភិញ្ញាទិគុណោហិ។ បូជនីយតរោ ទេវោតិ ឥទំ
បូជនីយបរិយាយោ អយំ អតិ-សន្តោតិ កត្វា វុត្ថំ។ អតិវេកតរោតិ
អធិកតរោ។ ឧបបត្តិទេវានុត្តិ ឥទំ តត្ថហុលតាយ វុត្ថំ។ វិសុទ្ធិទេវាបិ ហិ តត្ថ
វិជ្ជន្តេវ, តេសុបិ វា លត្ថមាទំ ឧបបត្តិទេវការមត្តមេវ គហេត្វា តថា វុត្ថំ។
បដិបក្ខានំ ទុស្សីល្យមុជ្ឈស្សច្ឆវិកេចានំ,
សីលវិបត្តិអភិជ្ឈាទោមនស្សអវសិជ្ជនីវរណានំ វា។

ឥសីនំ សត្តមោ, ឥសីសុ សត្តមោតិ ធុរិធម្មិ អត្ថំ យោជេត្វា ទស្សន្តោ
“ចតុសច្ចារពោធិគតិយា...បេ... វុត្តោ”តិ អាហា។ សបរសន្តានេសុ
សីលាទិគុណានំ ឯសនជ្ជន វា ឥសយោ, ពុទ្ធាទយោ អរិយា។ ឥសិ ច សោ
សត្តមោ ចាតិ ឥសីសត្តមោតិ វេមេត្ត អត្តោ ទដ្ឋព្ពោ។ “នាមរូបនិរោធ�”ន្តិ ឯត្ថ
យំ នាមរូបំ និរោធិតត្ថំ, តំ ទស្សន្តោ “យតោវិញ្ញាណំ បច្ឆនាវត្តតិ”តិ អាហា។
វុត្ថបរិយាបន្នញ្ចំ នាមរូបំ និរោធិតត្ថំ។ តស្មិញ្ចំ និរោធិតេ សព្ពសោ នាមរូបំ
និរោធិតមេវ ហោតិ។ យថាហ “សោតាបត្តិមគ្គញ្ញាណេន
អភិសម្ពាវិញ្ញាណស្ស និរោធនេ សត្ត ភវេ ឋបេត្វា អនមតគ្គេ សំសារេ យេ
ឧប្បន្នេយ្យំ នាមញ្ច រូបញ្ច, ឯត្ថេតេ និរុជ្ឈន្តិ...បេ... អវហតោ អនុចាទិសេសាយ
និព្ពានធាតុយា បរិនិព្វាយន្តស្ស ចរិមវិញ្ញាណស្ស និរោធនេ បញ្ញា ច សតិ ច
នាមញ្ច រូបញ្ច, ឯត្ថេតេ និរុជ្ឈន្តិ រូបសមន្តិ អត្ថំ គច្ឆន្តិ បដិប្បស្សម្ពន្តិ”តិ (ចូឡនិ.
អធិតមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៦)។ អតិគម្ពីរនយមណ្ឌិតទេសនំ សាតិសយំ
បច្ឆយាការស្ស វិការនតោ។ សភាវតោ ច បច្ឆយាការោ គម្ពីរោ។ យថាហ
“អធិគតោ ខោ ម្យាយំ ធម្មោ គម្ពីរោ”តិអាទិ (ធិ. និ. ២.៦៧; ម. និ. ១.២៨១;

២.៣៣៧; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៧, ៨), “គម្ពីរោ ចាយំ, អានន្ត,
បដិច្ចសមុប្បាទោ គម្ពីរាវតាសោ”តិ (ធិ. និ. ២.៩៥; សំ. និ. ២.៦០) ច អាទិ។ តស្ស
ចាយំ អនន្តនយបដ្ឋានទេសនា អតិគម្ពីរា។

គន្ថាវម្ពវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បច្ចយុទ្ធសវណ្ណានា

សមាទនេតិ សមាទនយនេ, សមាហរណោ, សមាទករណោ វា
អដ្ឋកថាធិប្បាយំ។ តត្ថ “ទ្វេ អនុលោមានិ ធម្មានុលោមញ្ច
បច្ចយានុលោមញ្ច”តិអាទិនា បរតោ វណ្ណាយិស្សន្តិ។

បដ្ឋាននាមត្ថោតិ “បដ្ឋាន”ន្តិ ឥមស្ស នាមស្ស អត្ថោ, តំ បនយស្មា
អវយវទ្វារេន សមុទាយេ និរុទ្ធី, តស្មាយថា អវយវេសុ បតិដ្ឋិតំ, តមេវ តាវ
ទស្សេតុំ “តិកបដ្ឋានាធិនំ តិកបដ្ឋានាធិនាមត្ថោ”តិ វុត្ថំ។ អថ វា អវយវានមេវ
បដ្ឋាននាមត្ថោ និទ្វារេតញ្ចោ តំសមុទាយមត្តត្តា បករណស្ស។ ន ហិ
សមុទាយោ នាម កោចិ អត្ថោ អត្ថិតិ ទស្សេតុំ “បដ្ឋានំ...បេ... នាមត្ថោ”តិ វុត្ថំ។
តេនេវាហ “ឥមស្ស បករណស្ស...បេ... សមោធានតា ចេត្ត វុត្តញ្ច”តិ។
វ បនសមុទាយត្ថវិជាននេន វិធិតបដ្ឋានសាមញ្ញត្ថស្ស វិត្តាវតោ បដ្ឋានកថា
វុច្ចមានា សុខគ្គហណា ហោតីតិ ទស្សេន្តោ អាហ “ឯវុត្ថិ...បេ... ហោតី”តិ។
តត្ថោតិ តាសុ នាមត្ថយថាវុត្ថសមោធានតាសុ។ សព្វសាធារណស្សតិ
សព្វេសំ អវយវក្ខតានំ តិកបដ្ឋានាធិនំ សមុទាយស្ស ច សាធារណស្ស។
អត្ថតោ អាបន្នំ នាធាវិធាវន្តិ បកាវគ្គហណេវ បកាវនំ អនេកវិធាតា ច
គហិតាវ ហោន្តិតិ វុត្ថំ។ បកាវេហិ ហ៊ានន្តិ ហិ បដ្ឋានំ, នាធាវិធា បច្ចយោ, តំ
ឯត្ថ វិភជនវសេន អត្ថិតិ បដ្ឋានំ, បករណំ, តទវយវោ ច។ ឯតស្មិញ្ច អត្ថនយេ

សន្តតោបិ នាណវិជការសិទ្ធិ ទស្សនតាតិ វេទិតញ្ញា។ តត្ថ នាណប្បការា
បច្ចយតា, នាណប្បការានំ បច្ចយតា ច នាណប្បការបច្ចយតាតិ ឧភយម្យ
សាមញ្ញនិទ្ទេសេន ឯកសេសនយេន វា ឯកជ្ឈំ គហិតន្តិ ទស្សន្តោ
“ឯកស្សបិ...បេ.... វេទិតញ្ញា”តិ អាហា។ អនេកធម្មការតោតិ អនេកេ ធម្មា
ឯតស្សតិ អនេកធម្មា, តញ្ញាវតោតិ យោជេតព្ពំ។ នាណប្បការបច្ចយតាតិ
នាណប្បការបច្ចយភារោ, យោ អដ្ឋកថាយំ “នាណប្បការបច្ចយដ្ឋោ”តិ វុត្តោ។

កាមំ ធម្មសង្កហាទីសុបិ អត្ថេវ បច្ចយធម្មវិភាគោ, សោ បន តត្ថ
បច្ចយភារោ ន តថា តប្បរការេន វិភត្តោ យថា បដ្ឋានេតិ ទស្សន្តោ
“ឯតេន...បេ.... ទស្សតី”តិ អាហា។ សាតិសយវិភាគតំ ឥមស្ស បករណស្ស
តថា តទរយវានំ។

សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស យថាវុត្តគមនំ យទទិករណំ, តំ ទស្សតុំ “ឯត្តាតិ
វចនសេសោ”តិ។ គមនទេសការតោតិ បវត្តិដ្ឋានការតោ។ អញ្ជេហិ
គតិមន្តេហិតិ តីសុ កាលេសុ អប្បដិហតញ្ញាណាទីហិ។ តស្ស
សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស។

តិវិជេន បរិច្ឆេទេន ទេសិតេសុ ធម្មេសុ តិកវេហាហេតិ អាហា “តិកានន្តិ
តិកវសេន វុត្តធម្មាន”ន្តិ។ តីណិ បរិមាណានិ ឯតេសន្តិ ហិ តិកា។ សមន្តាតិ
សមន្តតោ សព្ពភាគតោតិ វុត្តំ ហោតីតិ អាហា “អនុលោមាទីហិ
សព្ពប្បការេហិបី”តិ។ គតានីតិ បវត្តានិ។ សមន្តចតុវិសតិបដ្ឋានានីតិ
សមន្តតោ អនុលោមាទិសព្ពភាគតោ សមោធានវសេន ចតុវិសតិ បដ្ឋានានិ។
អនុលោមាទិសព្ពកោដ្ឋាសតោតិ អនុលោមាទិចតុកោដ្ឋាសតោ។
តិកាទិធរការន្តិ តិកាទិទុកទុកបរិយោសានេហិ ធរការំ។ តេនាតិ
យថាវុត្តទស្សនេន។ ធម្មានុលោមាទិសព្ពកោដ្ឋាសតោតិ

បច្ចដីកាទុក្ខកាទិសហជាតវាវាទិបច្ចយបច្ចដីយាទិអាវម្ពណមូលាទីនំ
គហណំ ទដ្ឋតំ។ យថាវុត្តតោ អញ្ញស្ស បការស្ស អសម្ពុតោ “អន្ធនេហិ
នយេហិ បវត្តានីតិ វុត្តំ ហោតិ”តិ អាហា។ តានិ បន យថាវុត្តានិ
សមន្តបជ្ជានានិ។ អយញ្ញ អត្តវណ្ណានា អដ្ឋកថាវចនេន អញ្ញទត្តុ សំសន្តតីតិ
ទស្សន្តោ អាហា “តេនេវាហ...បេ... វសេនា”តិ។

ហេតុនោតិ ហេតុសភាវស្ស ធម្មស្ស។ សតិបិ ហេតុសភាវស្ស
អាវម្ពណបច្ចយាទិភាវេ សវិសេសេ តាវ បច្ចយេ ទស្សន្តេន
“អធិបតិបច្ចយាទិភូតស្ស ចា”តិ វុត្តំ។ “ហេតុ ហុត្វា បច្ចយោ”តិ វុត្ត ធម្មស្ស
ហេតុសភាវតា និទ្ទាវិតា, ន បច្ចយវិសេសោតិ តស្ស អធិបតិបច្ចយាទិភាវោ ន
និវាវិតោតិ អាហា “ឯតេនបិ សោ ឯវ ទោសោ អាបជ្ជតិ”តិ។ តេនាតិ
ហេតុភាវគ្គហណេន។ ឥធាតិ “ហេតុបច្ចយោ”តិ ឯត្ថ។ ធម្មគ្គហណាន្តិ
អលោកាទិធម្មគ្គហណំ។ សត្តិវិសេសោ អត្តនោ ពលំ សត្តិការណភាវោ, យោ
វសោតិបិ វុច្ចតិ, ស្វាយំ អនញ្ញសាធារណតាយ ធម្មតោ អនញ្ញោបិ
បច្ចយន្តវសមវាយេយេវ លព្ភមានត្តា អញ្ញោ វិយ កត្វា វុត្តោ។ តស្សាតិ
ហេតុភាវសម្ពាទស្ស សាមត្តិយស្ស។ ហេតុ ហុត្វាតិ ឯត្ថាបិ ហេតុភាវវាចកោ
ហេតុសទ្ធោ, ន ហេតុសភាវធម្មវាចកោតិ អាហា “ហេតុ ហុត្វា បច្ចយោតិ ច
វុត្ត”តិ។

ឯវញ្ញ កត្វាតិអាទិនា យថាវុត្តមត្តំ ចាឡិយា សមត្ថេតិ។ យទិ ឯវំ
អដ្ឋកថាយំ ធម្មស្សេវ បច្ចយតាវចនំ កថន្តិ អាហា “អដ្ឋកថាយំ បនា”តិអាទិ។
តេនេវ ចេត្ត អម្ពេហិបិ “ធម្មតោ អនញ្ញោបិ អញ្ញោ វិយ កត្វា”តិ ច វុត្តំ។ យទិ
អដ្ឋកថាយំ “យោ ហិ ធម្មោ, មូលជ្ជេន ឧបការកោ ធម្មោ”តិ ច អាទីសុ ធម្មេន
ធម្មសត្តិវិភាវំ កតំ, អថ កស្មា ឥធម ហេតុភាវេន បច្ចយោតិ ធម្មសត្តិយេវ

វិការវិតាតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា វុត្តំ “ឥធាបិ វា...បេ... ធស្សេតិ” តិ។
ធម្មសត្តិវិការវំ បនេត្ត ន សក្កា បដិក្ខិបិតុន្តិ ធស្សេត្តា “ន ហិ” តិអាទិមាហ។
អត្ថោ ឯតស្ស អត្ថីតិ អត្ថោ, អត្ថាភិធាយិវចនន្តិ វុត្តំ “ឯតីតិ ឯតស្ស អត្ថោ
វត្ថតិ” តិ, តស្មា អត្ថោតិ អត្ថវចនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “តញ្ចា ឧប្បត្តិដ្ឋិតំ
សាធារណវចន” តិ។ តញ្ចាតិ ហិ “វត្ថតិ” តិ វចនំ បច្ឆាមដ្ឋំ។ អថ វា ឯតីតិ
ឯតស្ស អត្ថោតិ “ឯតី” តិ ឯតស្ស បទស្ស អត្ថោ “វត្ថតិ” តិ ឯត្ត វត្ថនកិរិយា។
តញ្ចាតិ តញ្ចា វត្ថនំ។ ឯតស្សី បនេត្ត សាធារណវចនន្តិ ឯត្ត វចន-សន្តោ
អត្ថបរិយាយោ វេទិតញ្ចា “វុច្ឆតិ” តិ កត្វា។ យទេគ្គន ឧប្បត្តិយា បច្ឆយោ,
តទេគ្គន វិចិត្តិយាបិ បច្ឆយោតិ កោចិ អាសន្ត្តេយ្យាតិ តទាសន្ត្តាវិវត្តនត្ថំ វុត្តំ
“កោចិ ហិ...បេ... ហេតុអាទយោ” តិ។ ឯត្ត ច យថា ឧប្បជ្ឈនាហានំ ឧប្បត្តិយា
បច្ឆយេ សតិយេវ ឧប្បាទោ, ធាសតិ, ឯវំ តិដ្ឋន្តានម្បិ វិចិត្តិបច្ឆយេវសេនេវ វាវំ
យថា ជីវិតិទ្រិយេវសេន សហជាតធម្មានន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ យេ បន អរូបធម្មានំ វិចិត្ត
បដិក្ខិបន្តិ, យំ វត្ថព្វំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។

យថា អធិករណសាធនោ បតិជ្ឈត្ថោ ហេតុ-សន្តោ, ឯវំ ករណសាធនោ
បវត្តិអត្ថោបិ យុដ្ឋតីតិ ធស្សេត្តា “ហិ នោតិ” តិអាទិមាហ។ “លោភោ និទានំ
កម្មានំ សមុទយាយា” តិអាទិវចនតោ ហេតុនំ កម្មនិទានភារោ វេទិតញ្ចា។

ឯតេនាតិ ហេតុបច្ឆយតោ អញ្ញេនេវ កុសលភាវសិទ្ធិវចនេន។ ឯកេ
អាចរិយា។ សភាវតោវាតិ ឯតេន យថា អញ្ញេសំ រូបគតំ ឱភាសេន្តស្ស
បធិបស្ស រូបគតោភាសកេន អញ្ញេន បយោជនំ នត្តិ សយំ
ឱភាសនសភាវត្តា, ឯវំ អញ្ញេសំ កុសលាធិការសាធកានំ ហេតុនំ អញ្ញេន
កុសលាធិការសាធកេន បយោជនំ នត្តិ សយមេវ កុសលាធិសភាវត្តាតិ
ធស្សេតិ។ ន សភាវសិទ្ធា អលោភាទិនំ កុសលាធិភារោ ឧភយសភាវត្តា

តំសម្បយុត្តជស្ស្សនីនំ វិយាតិ ឥមមត្ថំ ទស្ស្សតិ “យស្មា បនា” តិអាទិនា។ សា
បន អញ្ញបដិពន្ធា កុសលាទិតា។

ន កោចិ ធម្មោ ន ហោតិ តិ រូចាទិកេទេន ធម្មំ ធម្មសុ
សង្ខតាសង្ខតបញ្ញត្តិធម្មសុ កោចិបិ ធម្មោ អារម្មណាបច្ចយោ ន ន ហោតិ,
ស្វាយំ អារម្មណាបច្ចយកាវោ ហោជ្ជា ធាតុវិភង្គវណ្ណាធាយំ វុត្តោយេវ។

បុរិមាភិសង្ខារូបនិស្សយន្តិ “ធន្តវតោ” តិអាទិនា វុត្តាការេន បុរិមសិទ្ធិ
ចិត្តាភិសង្ខារកសង្ខាតំ ឧបនិស្សយំ។ ចិត្តតិ ចិត្តសីសេធាយំ និទ្ទេសោ
ទដ្ឋព្រោ។ ន ហិ ចិត្តមេវ តថាភិសង្ខារីយតិ, អថ ខោ តំសម្បយុត្តជម្មាបិ។
សាធម្មាណាតិ វសេ វត្ថយមាណា។ វសវត្ថនព្យោត្ត តទាការាណុវិជានំ។
ធន្តាទីសុ ហិ ហីនេសុ មជ្ឈិមេសុ បណីតេសុ តំតំសម្បយុត្តាបិ តថា តថា
បវត្តន្តិ។ តេនាហ “ហីនាទិការេន តទនុវត្តនតោ” តិ។ តេនាតិ អត្តនោ វសេ
វត្តាបនេន, តេសំ វា វសេ វត្តនេន។ តេហិ ធន្តាទយោ។ អធិបតិបច្ចយា ហោន្តិ
អត្តាជីនានំ បតិការេន បវត្តនតោ។ គរុកាតត្ថំ អារម្មណំ
មហាគ្គតធម្មលោភនីយធម្មាទិ។

តទនន្តវុប្បាទនិយមោតិ តស្ស តស្សេវ ចិត្តស្ស អនន្តំ ឧប្បជ្ជមានតំ។
តំតំសហការីបច្ចយវិសិដ្ឋស្ស្សតិ តេន តេន អារម្មណាទិនា
សហការីការណេន តទុប្បាទនសមត្ថតាសង្ខាតំ វិសេសំ បត្តស្ស។
តាយយេវាតិ យា វេខាទានេ បុប្ផនសមត្ថតា វេខាបគមេ លទ្ធាកាសា,
តាយមេវ។

ឧបសគ្គវសេនបិ អត្តវិសេសោ ហោតិ តិ វុត្តំ “សទ្ធកមត្តតោ
នាណករណ” ត្ថិ។ វចនីយត្តតោតិ ភាវត្តតោ។ ភាវត្តោបិ ហិ

វេទនគ្គហណានុសារេនវិញ្ញយុត្តា “វេទនីយោ”តិ វុច្ចតិ។
និរោធិប្បាទន្តរការតោតិ បុរិមនិរោធស្ស បច្ឆិមុប្បាទស្ស ច
ព្យវធាយកាការតោ។ និរន្តរុប្បាទនសមត្ថតាតិ ឯតេន និរោធនំ
និរោធសមកាលុប្បាទវាទំ និវារេតិ។ សតិ ហិ សមកាលតេ ព្យវធានាសង្គា ឯវ
នសិយា សណ្ឋានាការតោ។ ឥនមិតោ ហោជ្ជា ឧទ្ធី តិរិយន្តិវិភាគាការា អត្តនា
ឯកត្ថមិវ ឧបនេត្វាតិ យោជនា។ សណ្ឋានាការេន ហិ
អប្បជ័យភារូបលក្ខណេនវិភាគាការំ, តេន ឯកត្ថមិវូបនយនំ សុដ្ឋ
អនន្តរការំ សាធម៌, សហវដ្ឆានាការេន បន អនន្តរមេវ ឧប្បាទនំ។

វិភាគតោ ញ្ញាលោន អាករិយតីតិ អាការោ, ធម្មានំ បវត្តិភេនោ។
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជលសមាបត្តិនំ និរោធិប្បាទនន្តរតាយាតិ
យោជនា។ បុរិមចុតីតិ អសញ្ញាសត្តប្បត្តិតោ បុរិមចុតិ។ យទិ កាលន្តរតា នត្តិ,
កថមិទំ “សត្តាបំ និរោធំ សមាបដ្ឋិតា បញ្ច កប្បសតានិ អតិក្កមិត្វា”តិ
វេទនន្តិ អាហ “ន ហិ តេសំ...បេ... វុច្ចយ្យ”តិ។ ននុ តេសំ អន្តរ រូបសន្តានោ
បវត្តតេវាតិ អនុយោគំ សន្ធាយាហ “ន ច...បេ... អញ្ញាសន្តានត្តា”តិ។ យទិ ឯវ
តេសំ អញ្ញាភិទ្ធសន្តានំ វិយ អញ្ញមញ្ញបការេនបិ ភវិតព្ពន្ធិ ចោទនាយ វុត្តំ
“រូចារូប...បេ... ហោន្តិ”តិ។ តេនេតំ ទស្សេតិ - យទិបិ រូចារូបធម្មា ឯកស្មី
បុគ្គលេ វត្តមានាវិសេសតោ អញ្ញមញ្ញបកាការេន វត្តន្តិ, អញ្ញមញ្ញំ បន
វិសទិសសភាវតាយ វិសុយេវ សន្តានាការេន បវត្តនតោ ព្យវធាយកា ន
ហោន្តិ សន្តតិវសេន មិទុ អបរិយាបន្នត្តា, យតោ “អញ្ញមញ្ញំ វិប្បយុត្តា,
វិសំសង្ខា”តិ ច វុត្តន្តិ។ ឧបការកោ ច នាម អច្ចន្តំ ភិទ្ធសន្តានានម្មិ
ហោតិយេវាតិ ន តាវតា សន្តានាភេនោតិ ភិយ្យេបិ នេសំ
ព្យវធាយកតាការោ វេទិតញ្ញោ។ យថា សមាទជាតិកានំ ចិត្តប្បាទានំ
និរន្តរតា សុដ្ឋ អនន្តរការេន ចាកជា, ន តថា អសមាទជាតិកានន្តិ

អធិប្បាយន “ជវនានន្តរស្ស ជវនស្សវិយ កវន្តានន្តរស្ស កវន្តស្សវិយា” តិ
វុត្តំ។

បច្ចយភារោ ចេត្តាតិ វត្ថុ ច-សន្នេ ព្យាតិរកោ។ សោ យេន វិសេសេនេត្ថ
ឧប្បាទក្ខណំ, តំ វិសេសំ ជាតេតិ។ អនន្តរបច្ចយាទីនន្តិ អាទិ-សន្នេន
សមនន្តរបច្ចយំ សន្តណ្តាតិ។ បុរេបច្ឆាការា, តទុចាទិកា វា ឧប្បាទនិរោធា
បុព្វន្តាបរន្តបរិច្ឆេទោ, តេន គហិតានំ ខណត្ថយបរិយាបន្នានន្តិ អត្ថោ។
តេនាហ “ឧប្បន្នតិ វចនំ អលកន្តាន” ន្តិ។ ឧប្បាទក្ខណសមន្តិ ហិ “ឧប្បន្នតិ” តិ
វុត្តតិ។ តថា ហិ វុត្តំ “ឧប្បាទក្ខណោ ឧប្បន្នមាណំ, នោ ច ឧប្បន្នំ, កន្តក្ខណោ ឧប្បន្នំ
នោ ច ឧប្បន្នមាណ” ន្តិ (យម. ២. ចិត្តយមក. ៨១)។ សោតិ អនន្តរាទិបច្ចយភារោ។
អបរិច្ឆេទន្តិ កាលវសេន បរិច្ឆេទរហិតំ។ យតោតិ បុព្វន្តាបរន្តវសេន
បរិច្ឆេទាការតោ។ តេនេវាតិ កាលវសេន បរិច្ឆេទ វេ ធម្មានំ គហណាតោ។

ឧប្បត្តិយា បច្ចយភារេន ចាកដេនាតិ ឥទំ តស្ស និទស្សនការនិទស្សនំ។
សិទ្ធិញ្ញំ និទស្សនំ។ បច្ចយុប្បន្នានន្តិ បច្ចយនិព្វត្តានំ, អត្តនោ ជលភូតានន្តិ
អធិប្បាយោ។ សហជាតភារេនាតិ សហ ឧប្បន្នភារេន។ អត្តនា
សហុប្បន្នធម្មានញ្ញំ សហុប្បន្នភារេន ឧបការកតា សហជាតបច្ចយតា។
តេន វិទិតិក្ខណេន ធម៌ ឧបការកតា វេទិតញ្ញា។ វេញ្ញំ “បកាសស្ស បដិចោ
វិយា” តិ និទស្សនម្បិ សុដ្ឋយុដ្ឋតិ។ បដិចោ ហិ បកាសស្ស វិទិតិយាបិ
បច្ចយោតិ។

អញ្ញមញ្ញតារវសេនេវាតិ ឥមិនា សហជាតាទិភារេន អត្តនោ
ឧបការកស្ស ឧបការកតាមត្ថំ ន អញ្ញមញ្ញបច្ចយតា, អថ ខោ
អញ្ញមញ្ញបច្ចយភារវសេនាតិ លក្ខណសន្តរភារំ ទស្សេតិ, ន
សហជាតាទិបច្ចយេហិ វិនា អញ្ញមញ្ញបច្ចយស្ស បរត្តិ។ តេនេវាហ “ន

សហជាតតាទិវសេនា"តិ។ យទិបិ អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ សហជាតាទិបច្ចយេហិ
វិនា នហោតិ, សហជាតាទិបច្ចយោ បនតេនវិនាបិ ហោន្តិតិ
សហជាតតាទិវិធុរេនេវ បការេន អញ្ញមញ្ញបច្ចយស្ស បវត្តិតិ ទស្សន្តោ
"សហជាតាទិ...បេ... នហោតិ"តិ វត្វា តមេវត្ថំ ចាកជតវំ កាតុំ "ន ប
បុរេជាត...បេ... ហោន្តិ"តិ អាហ។ សហជាតតាទិ ច អាទិ-សន្នេន
និស្សយអត្ថិអវិគតាទិនំ គហណំ វេទិតព្ពំ។

បជីវីធាតុយំ បតិជ្ជាយ ឯវ សេសធាតុយោ ឧបាទារូចានិវិយ
យថាសកកិច្ចំ ករោន្តិតិ វុត្ថំ "អធិដ្ឋានាការេន បជីវីធាតុ សេសធាតុន"ន្តិ។
ឯត្ថ អធិដ្ឋានាការេនាតិ អាធារការេន។ អាធារការោ ចេត្ថ នេសំ សាតិសយំ
តទដ្ឋិនវុត្តិតាយ វេទិតព្ពោ, យតោ ភូតានិ អនិទ្ទិសិតព្ពដ្ឋានានិ វុច្ចន្តិ។ ឯវញ្ញ
កត្វា ចក្ខាទិនម្យិ អធិដ្ឋានាការេន ឧបការកតា សុដ្ឋយុដ្ឋតិ។ ន ហិ យថាវុត្ថំ
តទដ្ឋិនវុត្តិយា វិសេសំ មុញ្ញិត្វា អញ្ញោ ចក្ខាទិនុ អនេសកានំ អរូបធម្មានំ
អធិដ្ឋានាការោ សម្ភវតិ។ យទិបិ យំ យំ ធម្មំ បជិច្ច យេ យេ ធម្មា បវត្តន្តិ, តេសំ
សព្វេសំ តទដ្ឋិនវុត្តិកាវោ, យេន បន បច្ចយភាវវិសេសេន ចក្ខាទិនំ
បដុមន្តភាវេសុ ចក្ខុវិញ្ញាណាទយោ តទនុវិធានាការេនេវ បវត្តន្តិ, ស្វាយមិទំ
តេសំ តទដ្ឋិនវុត្តិយា សិទ្ធាវិសេសោតិ វុត្តោ។ ឯវញ្ញ បច្ចយភាវសាមញ្ញោ
សតិបិ អារម្មណបច្ចយតោ និស្សយបច្ចយស្ស វិសេសោ សិទ្ធាតិ វេទិតព្ពោ។
ស្វាយំ ធាតុវិកង្កេវិការិតោយេវ។ ឧន្ទាទយោ តំតំនិស្សយានំ ឧន្ទាទិនន្តិ
"ឧបការកា"តិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។

យំ កិញ្ចិ ការណំ និស្សយោតិ វេទតិ, ន វុត្ថលក្ខណ្ឌបបន្នមេវ។ ឯតេន
បច្ចយដ្ឋោ ឥធន និស្សយដ្ឋោតិ ទស្សតិ។ តត្ថាតិ និទ្ទារណោ ភុម្មំ។ តេន វុត្ថំ
"និទ្ទារេតិ"តិ។

សុដ្ឋកតតំ ធីបេតិ, កស្ស? “អត្ថនោ”តិ វុត្ថស្ស បកតសន្នេន
វិសេសិយមានស្ស បច្ចយស្ស។ កេន កតន្តិ? អត្ថនោ ការណេហីតិ
សិទ្ធាវាយមត្តោ។ តថាតិ ជលស្ស ឧប្បាទនសមត្ថភាវេន។ អថ វា តថាតិ
និច្ឆាទនវសេន ឧបសេវនវសេន ច។ តត្ថ និច្ឆាទនំ ហេតុបច្ចយសមោធានេន
ជលស្ស និព្ពត្តនំ, តំ សុវិញ្ញយ្យន្តិ អនាមសិទ្ធា ឧបសេវនមេវ វិភាវេន្តោ
“ឧបសេវិតោ វា”តិ អាហា។ តត្ថ អល្លិយាបនំ បរិភោគវសេន វេទិតត្ថំ។ តេនាហ
“ឧបភោគូបសេវន”ន្តិ។ វិជាននាទិវសេនាតិ
វិជាននសញ្ញាននានុភវនាទិវសេន។ តេនាតិ យថាវុត្ថឧបសេវិតស្ស
បកតភាវេន។ អនាគតានម្មិ...បេ.... វុត្ថា ហោតិ, បគេវ អតីតានំ
បច្ចុប្បន្នានញាតិ អធិប្បាយោ។ បច្ចុប្បន្នស្សបិ ហិ “បច្ចុប្បន្នំ ឧតុ ភោជនំ
សេនាសនំ ឧបនិស្សាយ ឈានំ ឧប្បាទេន្តិ”តិ អាទិវចនតោ (បដ្ឋា. ២.១៨.៨)
បកតូបនិស្សយភាវេ លព្ពតីតិ។

យថា យេ ធម្មា យេសំ ធម្មានំ បច្ឆាជាតបច្ចយា ហោន្តិ, តេ តេសំ ឯកំសេន
វិប្បយុត្តអត្ថិអវិកតបច្ចយាបិ ហោន្តិ, តថា យេ ធម្មា យេសំ ធម្មានំ
បុរេជាតបច្ចយា ហោន្តិ, តេ តេសំ និស្សយាវម្ពណាបច្ចយាបិ ហោន្តិតិ ឧកយេសុ
ឧកយេសំ បច្ចយាការាវនំ លក្ខណតោ សង្ករាភាវំ ទស្សេតុ
“វិប្បយុត្តាការាវនិហិ វិសិដ្ឋា, និស្សយាវម្ពណាការាវនិហិ វិសិដ្ឋា”តិ ច វុត្ថំ។
យថា ហិ បច្ឆាជាតបុរេជាតាការា អញ្ញមញ្ញវិសិដ្ឋា, ឯវំ
បច្ឆាជាតវិប្បយុត្តាការាទយោ បុរេជាតនិស្សយាការាទយោ ច
អញ្ញមញ្ញវិកត្តសភាវា ឯវាតិ។

មនោសញ្ចេតនាហារវសេន បវត្តមាទេហីតិ ឥមិនា ចេតនាយ
សម្បយុត្តធម្មានម្បិ តទនុគុណំ អត្តនោ បច្ចយុប្បន្នេសុ បវត្តិមាហ។
តេនេវាតិ ចេតនាហារវសេន ឧបការកត្តា ឯវ។

បយោគេន ករណីយស្សាតិ ឯតេន ភិន្នជាតិ យំ តាទិសំ បយោគេន កាតុំ
ន សក្កា, តំ និវត្តតិ។ អនេកវារំ បវត្តិយា អាសេវនជ្ជស្ស ចាកជភាវោតិ កត្វា
វុត្តំ “បុនប្បនំ ករណា”ន្តិ។ ឯកស្ស បន បច្ចយធម្មស្ស ឯកវារមេវ បវត្តិ។
អត្តសទិសស្សាតិ អរូបធម្មសារម្មណតាសុក្កកណ្ណាទិភាវេហិ អត្តនា
សទិសស្ស។ ឥទំ បច្ចយុប្បន្នវិសេសនំ, “អត្តសទិសសភាវតាថាទន”ន្តិ ឥទំ បន
បច្ចយភាវវិសេសនំ, តញ្ច ភិន្នជាតិយតាទិមេវ វិសទិសសភាវតំ និវត្តតិ, ន
ភូមន្តវតាទិ។ ន ហិ បរិត្តា ធម្មា មហគ្គតអប្បមាណានំ ធម្មានំ
អាសេវនបច្ចយា ន ហោន្តតិ។ វាសនំ វាសំ តាហាបនំ, ឥធ បន វាសនំវិយ
វាសនំ, ភាវនន្តិ អត្តោ។ គន្ធាទីស្វតិ គន្ធសិប្បាទីសុ។ វិសយេ ចេតំ ភុម្មំ, ន
និទ្ធារណោ។ តេន គន្ធសិប្បាទិវិសយា បុរិមសិទ្ធា អជ្ឈយនាទិកិរិយា “គន្ធាទីសុ
បុរិមា បុរិមា”តិ វុត្តា, សា បន អាសេវនាការា ឥធ ឧទាហរណភាវេន
អធិប្បតាតិ អាហា “បុរិមា បុរិមា អាសេវនាវិយាតិ អធិប្បាយោ”តិ។
និទ្ធារណោ ឯវ វា ឯតំ ភុម្មំ។ គន្ធាទិវិសយា ហិ អាសេវនា គន្ធាទីតិ វុត្តា យថា
រូបវិសយជ្ឈានំ រូបន្តិ វុត្តំ “រូបំ រូចានិ បស្សតី”តិ អាទីសុ (ម. និ. ២.២៤៨;
៣.៣១២; បដិ. ម. ១.២០៩; ធរ. ស. ២៤៨)។

អត្តនោវិយ សម្បយុត្តធម្មានម្បិ កិច្ចសាធិកា ចេតនា ចិត្តស្ស
ព្យាចារភាវេន លក្ខិយតីតិ អាហា “ចិត្តបយោគោ ចេតនា”តិ។ តាយាតិ តាយ
ចេតនាយ។ ឧប្បន្នកិរិយតាវិសិដ្ឋតិ ចិត្តបយោគសម្ពាតាយ
ចេតនាកិរិយាយ ឧប្បត្តិយា វិសិដ្ឋវិសេសំ អាបន្នេ។ យស្មិញ្ចិ សន្តានេ

កុសលាកុសលចេតនា ឧប្បជ្ឈតិ, តត្ថ យថាពលំ តាធិសំវិសេសាធានំ កត្វា
និរុជ្ឈតិ, យតោ តត្ថេវ អវសេសបច្ចយសមវាយេ តស្ស ជលភូតានិ
វិចាកកដត្តារូចានិ និព្ពត្តិស្សន្តិ។ តេនាហ “សេសបច្ចយ...បេ... ន អញ្ញថា” តិ។
តេសន្តិវិចាកកដត្តារូចានំ។ តេនាតិ ចិត្តកិរិយភាវេន។ កី វត្ថព្ពន្តិ
អសហជាតានម្បី ភាវីនំ ឧបការិកា ចេតនា សហជាតានំ ឧបការិកាតិ
វត្ថព្ពមេវ នត្ថិតិ អត្ថោ។

និរុស្សហសន្តភាវេនាតិ ឧស្សហនំ ឧស្សហោ, នត្ថិ ឯតស្ស ឧស្សហោតិ
និរុស្សហោ, សោ ឯវ សន្តភាវេនាតិ និរុស្សហសន្តភាវេ, តេន។ ឧស្សហោតិ ច
កិរិយមយចិត្តប្បទស្ស បវត្តិអាភារោ វេទិតញ្ចោ, យោ ព្យាចារោតិ ច វុច្ឆតិ, ន
វីរិយុស្សហោ។ ស្វាយំ យថា អសមុគ្គាតិតានុសយានំ
កិរិយមយចិត្តប្បទេសុ សាតិសយោលព្ពតិ, ន តថា និរុសយានំ។ តតោ ឯវ
តេ សន្តសភាវាវិចាកុប្បទនព្យាចារវហិតាវ ហោន្តិ,
កិរិយមយចិត្តប្បទតាយ បន សឧស្សហា ឯវាតិ តតោបិ វិសេសនត្ថំ
“និរុស្សហសន្តភាវេនា” តិ វុត្ថំ។ ឯតេនាតិ និរុស្សហសន្តភាវគ្គហណោន។
សារម្មណាធិភាវេនាតិ សារម្មណាអរូបធម្មចិត្តចេតសិកដស្សធិភាវេន។
វិសធិសវិចាកការំ ឧស្សេតិ យថាវុត្ថឧស្សហមត្តវហិតសន្តភាវស្ស
វិបក្កការមាបន្នេសុ អរូបធម្មេសុ ឯវ លព្ពនតោ។ សោតិ វិចាកភាវោ។
វិចាកានំ បយោគេន អសាធនព្ពតាយាតិ “ធន្តវតោ កី នាមន
សិជ្ឈតី” តិអាធិនា ចិត្តាភិសម្ពាវបយោគេន យថា កុសលាកុសលា
និច្ឆាធិយន្តិ, ឯវវិចាកានំ បយោគេន អនិច្ឆាទេតព្ពត្តា។ បយោគេនាតិ
កម្មជលុប្បត្តិមូលហេតុភូតេន បុរិមបយោគេន។ យំ សន្ធាយ វុត្ថំ
“បយោគសម្បត្តិ អាគម្មវិបច្ឆន្តិ” តិអាធិ។ អញ្ញថាតិ បយោគេនវិនា។
សេសបច្ចយេស្វតិ កម្មស្ស វិចាកុប្បទនេ សហការីការណេសុ។ កម្មស្ស

កងត្តាយេវ បយោគេ សតិ អសតិបីតិ វុត្តមេវត្ថំ អវជារណេន ទស្សន្តោ
វិចាកានំ និរុស្សហតំ ចាកជំ ករោតិ។ ន កិលេស្សបសមសន្តការោ យថា តំ
សន្តានេសុ ឈានសមាបត្តិសូតិ អធិប្បាយោ។ អយញ្ចាវិចាកានំ សន្តការោ
នានុមាធិកោ, អថ ខោ បច្ចក្ខសិទ្ធាតិ ទស្សន្តោ

“សន្តការតោយេវា” តិអាធិមាហ។ តត្ថ អភិនិចាតគ្គហណេន កិច្ចតោ
បញ្ចវិញ្ញាណានិ ទស្សតិ។ តេនេវាហ “បញ្ចហិវិញ្ញាណេហិ ន កិញ្ច ធម្មំ
បដិជាធាតិ អញ្ញាត្រ អភិនិចាតមត្តា” តិ។ តប្បច្ចយវតន្តិ វិចាកបច្ចយវន្តានំ,
វិចាកបច្ចយេន ឧបកត្តព្ពានន្តិ អត្តោ។ អវិចាកានំ រូបធម្មានំ។ វិចាកានុកុលំ
បវត្តិន្តិ សន្តសការំ បច្ចយការមាហ។

យថាសកំ បច្ចយេហិ និព្ពត្តានំ បច្ចយុប្បន្នានំ អនុពលប្បន្នានំ
ឧបត្ថម្ភកត្តំ, តយិទំ អាហារេសុ ន និយតំ តតោ អញ្ញថាបិ បវត្តនតោ។ តថា
សតិ តទេវ តត្ថ កស្មា គហិតន្តិ ចោទនំ មនសិ កត្វា អាហ “សតិបី... បេ...
ឧបត្ថម្ភកត្តនា” តិ។ តេន បដាធិប្បដានេសុ បដានេន និទ្ទេសោ
ញាយគតោតិ ទស្សតិ។ កាមញ្ចេត្ត “រូចារូចានំ ឧបត្ថម្ភកត្តនា” តិ
អវិសេសតោ វុត្តំ, សាមញ្ញោជាតនា បនវិសេសេ អវតីដ្ឋតីតិ យថាវហំ
បច្ចយការោ និទ្ធាវេតញ្ចោ។ ស្វាយំ តេសំ ឧបត្ថម្ភកត្តស្ស
បដានការិការីនេនេវ អាវិ ភវតីតិ តមេវ ទស្សន្តោ
“ឧបត្ថម្ភកត្តញ្ញី” តិអាធិមាហ។ ជស្សមនោសញ្ចេតនាវិញ្ញាណានិ អត្តនា
សហជាតធម្មានំ សហុប្បទនកាវេន បច្ចយា ហោន្តីតិ អាហ “សតិបី ជនកត្ត
អរូបីនំ អាហារាធន” តិ។ ឧបត្ថម្ភកត្តំ ហោតិ ឧប្បទតោ បរម្យំ នេសំ
បច្ចយការតោ។ អសតិបី ជនកត្ត ឧបត្ថម្ភិយមានស្ស រូបស្ស អញ្ចេហិ
យថាសកំ បច្ចយេហិ ជនិតត្តា។ តេនាហ

“ចតុសមុដ្ឋានិករូបបត្ថម្ភករូចាហារស្ស” តិ។ យទគ្គេន រូចារូចាហារា

អត្តនោ ជលស្ស ឧប្បត្តិយា បច្ចយា ហោត្តិ, តទគ្គេន វិតិយាបិ បច្ចយា
ហោត្តិយេវាតិ ឧបត្ថម្ភកត្តំ ជនកត្តំ ន ព្យភិច្ឆតិ, តស្មា អនុបត្ថម្ភកស្ស
អាហារស្ស កុតោ ជនកតា។ តេនាហ “អសតិ បន...បេ... នត្ថិតិ ឧបត្ថម្ភកត្តំ
បធាន”ន្តិ។ យស្មា ជនកោ អជនកោបិ ហុត្វា អាហារោ ឧបត្ថម្ភកោ ហោតិ,
អនុបត្ថម្ភកោ បន ហុត្វា ជនកោ ន ហោតិយេវ, តស្មាស្ស ឧបត្ថម្ភកត្តំ
បធានន្តិ អត្តោ។ ឥទានិ ជនកត្តម្បិ អាហារាទំ ឧបត្ថម្ភនវសេនេវ ហោតីតិ
ទស្សន្តោ “ជនយមាទោបិ ហី”តិអាទិមាហា។ អវិច្ឆេទវសេនាតិ សន្តតិយា
យដ្ឋនវសេន។

យទិ អធិបតិយដ្ឋោ ឥន្ទ្រិយបច្ចយតា, វេសន្តេ អធិបតិបច្ចយតោ
ឥន្ទ្រិយបច្ចយស្ស កី នាណករណ៍ន្តិ ចោទនំ មនសិ កត្វា តំ តេសំ
នាណករណំ ទស្សន្តោ “ន អធិបតិបច្ចយធម្មានំវិយា”តិអាទិមាហា។ តត្ថ
បវត្តិនិវារកេតិ អត្តនោ អធិបតិបច្ចយបវត្តិយា និវារកេ អញ្ញោ
អធិបតិបច្ចយធម្មេ។ អភិកវិត្វា បវត្តនេនាតិ បុរិមាភិសដ្ឋាវសិទ្ធន
ធារេយ្យភាវេន អភិកុយ្យ បវត្តិយា។ គរុភារោតិ ជេដ្ឋកភារោ។ អយញ្ញោត្ត
សន្ធិបត្តោ - យេន ជេដ្ឋកភារេន ធន្ទាទយោ អត្តនោ បវត្តិវិពន្ធកេ
តុល្យយោគីធម្មេ តទញ្ញធម្មេវិយ អភិកុយ្យ បវត្តន្តិ, ន សោ
ឥន្ទ្រិយបច្ចយតាយ អធិបតិយដ្ឋោតិ អធិប្បតោតិ។ អថ កោ ចវហីតិ អាហ
“អថ ខោ”តិអាទិ។ ទស្សនាទិកិច្ចេសុ និមិត្តភូតេសុ ចក្កវិញ្ញាណាទីហិ
ចក្កាទីហិ បច្ចយេហិ ចក្កាទីនំ អនុវត្តនីយតាតិ សម្ពន្ធា។ ជីវនេ អនុចាលនេ
ជីវន្តេហិ សហជាតធម្មេហិ ជីវិតស្ស, សុខិតាទីហិ
សុខិតទុក្ខិតសោមនស្សិតទោមនស្សិតុបេក្ខិតេហិ សហជាតធម្មេហិ
សុខាទីនំ អនុវត្តនីយតាតិ យោជនា។ តំតំកិច្ចេសុតិ វុត្តមេវ ទស្សនាទិកិច្ចំ
បច្ឆាមសតិ។ ចក្កាទយោ បច្ចយា វេតេសន្តិ ចក្កាទីបច្ចយា,

ចក្ខុវិញ្ញាណាធិយោ។ តេហិ ចក្ខាធិបច្ចយេហិ។ ចក្ខាធិនន្តិ
ចក្ខាធិជីវិតសុខាធិសន្ធាធិនំ។

តេសុ កិច្ចេស្វតិ ធស្សនាធិកិច្ចេសុ។ ចក្ខាធិនំ ឥស្សរិយំ អធិបតិយដ្ឋោ,
សា ឥន្ទ្រិយបច្ចយតាតិ អត្ថោ។ តប្បច្ចយានំ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិនំ តទនុវត្តនេន
តេសំ ចក្ខាធិនំ អនុវត្តនេន។ តត្ថ ធស្សនាធិកិច្ចេ។ បវត្តិ ច ឥនំ តស្ស
អធិបតិយដ្ឋស្ស ចាកជករណំ។ អនុវត្តកេន ហិ អនុវត្តនីយោ អធិបតិយដ្ឋោ
ចាកដោ ហោតិ។ យថា ចក្ខាធិនំ កិច្ចវសេន អធិបតិយដ្ឋោ, ន ឯវំ
ភាវទ្ធយស្ស។ តស្ស បន តាធិសេន ការណតាមត្ថនាតិ ធស្សន្តោ
“ឥត្ថិបុរិសិន្ទ្រិយានំ បនា” តិអាធិមាហា។ បច្ចយេហិតិ កម្មាធិបច្ចយេហិ។
តតោតិ ឥត្ថាធិគ្គហណបច្ចយភាវតោ។ តំសហិតសន្តានេតិ
ឥត្ថិន្ទ្រិយាធិសហិតសន្តានេ។ “សុខិន្ទ្រិយទុក្ខិន្ទ្រិយានិបិ ចក្ខាធិគ្គហណេន
គហិតានី” តិ ឥនំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយមេវ សន្ធាយ វុត្តំ, បច្ឆាជាតាធិហិ បន តាធិ
រូបធម្មានម្បិ បច្ចយា ហោន្តិយេវ។

លក្ខណាវម្ពណ្ណបនិជ្ឈានក្ខតានន្តិ អនិច្ចតាធិលក្ខណាស្ស
បថវីកសិណាធិអាវម្ពណាស្ស ច ឧបនិជ្ឈានវសេន បវត្តានំ។ វិតក្កាធិនន្តិ
វិតក្កវិចារបីតិវេទនាចិត្តកក្កតានំ។ ឧបកន្ធា និជ្ឈានន្តិ ឧបនិកច្ច
និជ្ឈានន្តិណាវម្ពណាស្ស ឈានចក្ខុនា ព្យត្តតវំ ឱលោកនំ អត្ថតោ ចិន្តនមេវ
ហោតិ វុត្តំ “បេក្ខនំ ចិន្តនញ្ចា” តិ។ តេនេវាហ “វិតក្កនាធិវសេនា” តិ។
វិតក្កាធិនំយេវ សាធារណោ, យេន តេយេវ “ឈានផ្កានី” តិ វុច្ចន្តិ។
សុខទុក្ខវេទនាទ្វយន្តិ សាមញ្ញវចនម្បិ ឧបនិជ្ឈាយនដ្ឋស្ស អធិកតត្តា
អនុបនិជ្ឈានសភាវមេវ តំ ពោធិតីតិ អាហា “សុខិន្ទ្រិយទុក្ខិន្ទ្រិយទ្វយ” តិ។
តញ្ចា ឥតាធិប្បេតព្ពំ, ន សោមនស្សនោមនស្សិន្ទ្រិយំ។ តេន វុត្តំ

“អធិប្បាយោ”តិ។ អឈានផ្កា ឧបេក្ខាចិត្តកក្កតា បញ្ចវិញ្ញាណសហគតា
ទដ្ឋញ្ញាវិតក្កបដ្ឋមកត្តា ឈានផ្កានំ។ យទិ ឯវន្តិ ឈានផ្កវចនេនេវ អឈានផ្កានំ
និវត្តនំ កតំ, ឯវំ សន្តោ។ ឯកន្តេន ន ឧបេក្ខាយ វិយ អនេកន្តេន។ អនេកន្តិកញ្ញា
ឧបេក្ខាយ អឈានផ្កតំ។ យទិ ឯកន្តេន អឈានផ្កំ សុខទុក្ខិទ្រិយំ, អថ កថំ
បសុត្តាតិ អាហា “ឈានផ្កដ្ឋានេ និទ្ធិដ្ឋត្តា”តិ។ អថ វា យទិ ឯកន្តេន អឈានផ្កតំ
វេទនាទ្វយំ, កថំ ឈានផ្កវេហាហេតិ អាហា “ឈានផ្កដ្ឋានេ និទ្ធិដ្ឋត្តា”តិ។
សតិបិ...បេ... ទស្សនត្ថំ “បេក្ខា សុខទុក្ខិទ្រិយទ្វយ”ន្តិ វុត្តន្តិ យោជនា។ យទិ
ឯវំ យថាវុត្តវេទនាទ្វយេន សទ្ធិ តាទិសា ឧបេក្ខាចិត្តកក្កតា កស្មា ន
បិបតាតិ អាហា “ឧបេក្ខា...បេ... អត្ថិ”តិ, បញ្ចវិញ្ញាណសហគតានំ
ឈានបច្ឆយភារោ បន នត្ថិ, ន ឥតវេសន្តិ អធិប្បាយោ។ គហាលំ កតំ
ឧបេក្ខាចិត្តកក្កតានន្តិ អានេត្វា យោជនា។

យតោ តតោ វាតិ ទុក្ខតិតោ វា សុគតិតោ វា សំកិលេសតោ វា វោទានតោ
វា និយ្យានដ្ឋោ, ស្វាយំ យថាក្កមំ សម្មា មិច្ឆា វា ហោតីតិ អាហា “សម្មា វា មិច្ឆា
វាតិ អត្ថោ”តិ។ អហេតុកចិត្តេសុ ន លព្ពន្ធិតិ ឯត្ថ អហេតុកចិត្តេសុ ឯវ ន
លព្ពន្ធិតិ ឯវមវជារណំ គហេតព្ពំ, ន អហេតុកចិត្តេសុ ន លព្ពន្ធិ ឯវាតិ។ តស្មា
បុរិមស្មញ្ញំ អវជារណោ អហេតុកចិត្តេសុ អលាភោ និយតោតិ សោ
បតិយោគីសុ និវត្តិតោ ហោតិ។ តេនាហា “សហេតុកចិត្តេសុ
អលាភាភាវទស្សនត្ថំ វុត្ត”ន្តិ។ ទុតិយេ បន អហេតុកចិត្តានិ អលាភេ
និយតានីតិ តេសុ អនវសេសតោ អលាភេន ភវិតព្ពំ។ តថា សតិ យោ កេសុចិ
អហេតុកចិត្តេសុ ឈានបច្ឆយោ លព្ពតិ, សោបិ និវារិតោ សិយា។ តេន វុត្តំ “ន
អហេតុកចិត្តេសុ”តិអាទិ។ តត្ថ លាភាភាវទស្សនត្ថន្តិ លាភាភាវស្សេវ
ទស្សនត្ថំ ន វុត្តន្តិ អត្ថោ។ តេន ឯកច្ឆាលាភោ អបដិក្ខិត្តោ ហោតិ។ តេនេវាហា
“កត្ថចិ កស្សចិ លាភោ ន និវារិតោ”តិ។ ឯវំ អត្ថេ គយ្ហមាទេតិ ឯវំ វុត្តនយេន

បឋមបទាវធារណាវសេន អត្ថវិញ្ញាយមាណេ។ ឯត្ថកមេវវិញ្ញាយេយ្យាតិ
អហេតុកចិត្តេសុ កេសុចិ ចិត្តេសុ ឈានមគ្គបច្ចយេសុ កស្សចិ បច្ចយស្ស
លាភោ ន និវាតិតាតិ ឯត្ថកមេវវិញ្ញាយេយ្យ អវិសេសេន វុត្តត្តា។ កី បនេត្ត
ឧបរិ កាតព្វន្តិ អាហា “ន សវិតក្ក...បេ.... កត”ន្តិ។ យទិបិ ន កតំ, អត្ថតោ បន
តំ កតមេវាតិ វេទិតព្វំ។

អហេតុកចិត្តេសុ វាលាភាភាវទស្សនត្ថតិអាទិ

បឋមបទាវធារណាវសេន អត្ថទស្សនំ។ តស្មាតិ យស្មា អហេតុកចិត្តេសុ ន
លព្វន្តិ ឯវាតិ ឯវំ និយមេ ករិយមាណេ យថាវុត្តោ អត្តោ សម្ពវតិ, តស្មា។
អយញ្ច អត្តោ ចាបន្តរេនបិ សំសន្នតីតិ ទស្សេតុំ “យេន អលាភេនា”តិអាទិ
វុត្តំ។ តំ អលាភន្តិ តំ ធម្មសង្កណ្ឌិយំ បកាសិតំ អលាភំ។ ឯសាតិ ឯស ឥធ
បជ្ជានវណ្ណនាយំ “អហេតុកចិត្តេសុ ន លព្វន្តិ”តិ អលាភោ វុត្តោ។ កីទិសោ
បន អលាភោតិ តំ ទស្សេន្តោ “យថា បី”តិអាទិមាហា។ តត្ថ សហេតុកេសូតិ
សហេតុកចិត្តេសុ។ សង្កត្តិទ្វាតិ អវិសេដ កត្វា។ ឯកត្ថគតភាវករណន្តិ
ឯកភាវាចាទនំ។ ឥមស្មី បន បករណេ ឈានបច្ចយោ វុត្តោវ
យថាលាភបច្ចយាការិការីនេ ទេសនាយ តប្បរការីតោ។

សមន្តិ អវិសមំ, សម្មា, សហ វា។ បកាវេហីតិ ឯកវត្ថុកតាទិប្បការេហី។
យុត្តតាយាតិ សំសជ្ជតាយ។ សា បន សំសជ្ជតា យស្មា សភាវតោ
អនេកេសម្បិ សតំ ឯកត្ថគមនំវិយ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “ឯកីភាវេបគមនេន
វិយ ឧបការកតា”តិ។ ឯវំ ឧបការកតា ច តេសំ ពហ្វនំ សហច្ច
ឯកត្ថការិតាយ និទស្សេតព្វា។

យុត្តានម្បិ សតន្តិ វុត្តប្បការេន សំសជ្ជតាយ អញ្ញមញ្ញសម្ពន្ធតាយ
យុត្តានម្បិ សមាទានំ។ អយញ្ច យុត្តតា ន សម្បយុត្តបច្ចយតាយ វិយ

បច្ចុប្បន្នធម្មសុ បច្ចុប្បន្នធម្មសុ ច វេទិតញ្ញា, កេវលំ តត្ថ អរូបសភាវត្តា
ឧកយំ សមធុរំ, ឥធិរូបាបសភាវត្តាវិជ្ជុន្តិ អយំ វិសេសោ។

វិប្បយុត្តភាវេនាតិ វិសំសជ្ជភាវេន។ តេន វុត្តំ “នានត្ថបគមេនា” តិ។ ឥធិញ្ញាត្ត
វិប្បយុត្តតាយ វិសេសនំ យា នានត្ថបគមនសដ្ឋាតាវិប្បយុត្តតា, ន សា
“ញ្ញាណវិប្បយុត្ត” ត្ថិអាធិសុ វិយ អភាវមត្តត្ថិ, អយញ្ញា ឧបការកតាវិនា
សំសគ្គេន សហាវដ្ឋាយិតាយ កិច្ចការិតាធិហិ និធស្សតញ្ញា។ ន ហិ តិអាធិ
“យុត្តាន” ត្ថិ វុត្តស្ស អត្តស្ស សមត្ថនំ “តាធិសេ យោគេ សតិយេវ

វិប្បយុត្តបច្ចុយតា” តិ។ តេនាហ “ន ហិ” តិអាធិ។ តស្សត្ថោ - យថា “វុត្ត ខន្ធនំ,
សហជាតា កុសលា ខន្ធា ចិត្តសមុដ្ឋាននំ រូចានំ, បច្ឆាជាតា កុសលា ខន្ធា
បុរេជាតស្ស ឥមស្ស កាយស្ស វិប្បយុត្តបច្ចុយេន បច្ចុយោ” តិអាធិវចនតោ
(បដ្ឋា. ១.១.៤៣៤) វុត្តសហជាតបច្ឆាជាតវសេន យុត្តានំ អត្ថិ
វិប្បយុត្តបច្ចុយតា, ន ឯវំ អយុត្តានំ វុត្តសហជាត... បេ... អត្ថិតិ។ យធិ ឯវំ
រូចានំ រូបេហិ កស្មាវិប្បយុត្តបច្ចុយោ ន វុត្តោតិ អាហ “រូចានំ បនា” តិអាធិ។
វិប្បយោគោយេវ នត្ថិ សម្បយោគាសង្កាយ អភាវតោ។ សម្បយុដ្ឋមាណនញ្ញា
អរូចានំ រូបេហិ, រូចានញ្ញា តេហិ សិយា សម្បយោគាសង្កា,
សម្បយោគលក្ខណំ បន នត្ថិតិ តេសំ វិប្បយោគោ វុត្តោ។ តេនាហ “ចត្វហិ
សម្បយោគោ ចត្វហិ វិប្បយោគោ” តិ។

អត្ថិ មេ ចាបកម្មំ កតត្ថិ កតភាវិវិសិដ្ឋា អត្ថិតា វុច្ឆមានា កិរិយាយ
សិទ្ធិភាវមេវ ធិបេតិ, ន សិដ្ឋមានតត្ថិ អាហ “និព្ពត្តតាលក្ខណំ អត្ថិភាវ” ត្ថិ។
អត្ថតោ បន កម្មស្ស អនិព្ពត្តជលតាយ ឯវមេត្ថ អត្ថិតា វេទិតញ្ញា។ អត្ថិ
បុគ្គលោតិ បនេត្ថ តស្ស បញ្ញត្តិយា គហោតព្ពតា, តទុចាធានស្ស វា
បពន្ធវិច្ឆេនាលព្ពតេវាតិ វុត្តំ “ឧបលព្ពមានតាលក្ខណំ អត្ថិភាវ” ត្ថិ។
បច្ចុប្បន្នធម្មស្ស យធិបិ ឧប្បាធិតោ បដ្ឋាយ យាវ ភដ្ឋាលព្ពមានតា អត្ថិភាវោ,

តថាបិ តស្ស យថា ឧប្បាទក្ខណោតោ បិទិក្ខណោ សាតិសយោ ព្យាបារោ, ឯវំ
បច្ចយុប្បន្នេបិទិ វុត្ថំ “សតិបិ ជនកត្តេ ឧបត្ថម្ភកប្បជ្ជាណ អត្ថិការេន
ឧបការកតា”ទិ។ វត្តាវម្ពណសហជាតាជិនន្តិ អាទិ-សន្តេន
បុរេជាតបច្ឆាជាតាជិនិ សង្កណ្ឌាទិ។ អត្ថិការេនេវ ន និស្សយាទិការេនាទិ
“សាធារណ”ន្តិ វុត្ថំ ឧបការកត្ថំ វិការេទិ។

ជស្សាជិនំ អនេកេសំ សហការោ នត្ថិទិ ៩ទំ ន ឯកចិត្តប្បាទបរិយាបន្នេ
សន្ធាយ, អថ ខោ នាធាចិត្តប្បាទបរិយាបន្នេទិ ទស្សន្តោ “ឯកស្មី
ជស្សាទិសមុទាយេ សតិ ទុតិយោ ន ហោទិ”ទិ អាហា។ ស្វាយមត្តោ
“សហការោ នត្ថិ”ទិ សហការាវបដិក្ខេបេនេវ វិញ្ញាយទិ។ ឯត្តាវតា បន
អនេវពុជ្ឈន្តានំ វសេន វិវិត្វា វុត្តោ។ តេនាទិ អនេកេសំ ជស្សាជិនំ
សហការាវការេន។ យទិ នត្ថិតាមត្តេន ឧបការកតា នត្ថិបច្ចយតា,
អនានន្តរាទិតវសេនបិ សិយាទិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “សតិបិ”ទិអាទិ។ តានិទិ
បុរិមតរិចិត្តានិ។ ទទមាទំ វិយាទិ កស្មា វុត្ថំ, ននុ ឱកាសំ ទេតិយេវ។ តថា ហិ
វុត្ថំ “បវត្ថិឱកាសទានេន ឧបការកតា”ទិ? សច្ចមេតំ, ឯវមជ្ឈាសយាវិយ
បច្ចយធម្មា អការំ កច្ឆន្តិទិ ទស្សនត្ថំ វិយ-សទ្ធក្កហណំ។

នត្ថិតាវិកមាទំ សតិបិ បច្ចយស្ស ធម្មស្ស អនុបលទ្ធិតាសាមញ្ញោ
នត្ថិវិកតបច្ចយេសុ លព្ភមាទំ វិសេសមត្ថំ វិការេតុំ “ឯត្ថ ចា”ទិអាទិ វុត្ថំ។
អការាវមត្តេនាទិ ហុត្វា អការាវមត្តេន។ តេនេត្ថ និរោធានន្តរំ បច្ចយធម្មស្ស
ឧបការកត្ថំ អាហា, យថា តំ “ឱកាសទាន”ន្តិ វុត្ថំ។ សការាវិកមេនាទិ ឯតេន
និរោធតោ បរម្យិ យតោ “វិកតតា និរោធប្បត្តតា”ទិ វុត្ថំ។ បច្ចយធម្មេ យាសំ
នត្ថិតាវិកតតាទំ វសេន នត្ថិវិកតបច្ចយា វុត្តា, តាសំ វិសេសេ ទស្សិតេ
នត្ថិវិកតបច្ចយាទំ វិសេសោ ទស្សិតោ ហោទិទិ “នត្ថិតា ច

និរោធនន្តរសុញ្ញតាវិភក្តតានិរោធប្បត្តតា"តិ វុត្ថំ, តត្ថ និរោធនន្តរា ន
និរោធសមកាលាតិ អធិប្បាយោ។ តថាតិ ឥមិនាយថា បច្ចយធម្មាវិសេសេបិ
នត្ថិវិភក្តបច្ចយការវិសេសោ និទ្ធាវិតោ, តថា
អត្ថិអវិភក្តបច្ចយការវិសេសោតិ ឥមមត្តំ ឧបសំហារតិ។ យថា ហិ
និរោធនន្តរនិរោធប្បត្តិហិ នត្ថិវិភក្តតានំ កេនោ លក្ខិតោ, ឯវំ បច្ចយធម្មស្ស
ធរមានតានិរោធនុបកមេហិ អត្ថិអវិភក្តតានន្តិ។ កងំ បនាយំ ធម្មាវិសេសេ
បច្ចយការវិសេសោ ធុរិញ្ញេយ្យរូបេន ឋិតោ សម្មាវិការិស្សតីតិ អាហ
"ធម្មានញ្ញី"តិអាទិ។ តទទិសមយាយ តេសំ បច្ចយវិសេសានំ អធិគមត្តំ។

ចត្វសុ ខន្ទេសុ ឯកស្សបិ អសង្កហិតត្តាភាវិតោ អនន្តរាទីហិតិ វិភត្តិ
បរិណាមេត្វា យោជនា។ អញ្ញន្តិ សុខុមរូបំ។ ន ហិ តំ បុរេជាតបច្ចយោ ហោតិ។
ននុ ច រូបរូបម្បិ បុរេជាតបច្ចយភាវេន កុសលត្ថិកេ នាគតន្តិ អាហ "រូបរូបំ
បនា"តិអាទិ។ អញ្ញត្ថ អាគតមេវាតិ យទិបិ កុសលត្ថិកេ នាគតំ,
សនិទស្សនត្ថិកាធិសុ បន អាគតត្តា ន សក្កា រូបរូបស្ស បុរេជាតបច្ចយតំ
បដិក្ខិបិតុន្តិ អត្ថោ។

បច្ចយុទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បច្ចយនិទ្ទេសោ

១. ហេតុបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១. ហេតុបច្ចយេន បច្ចយភាវោ ហេតុបច្ចយោតិ ឧទ្ធិដ្ឋោ, ន
ហេតុបច្ចយធម្មាតិ អត្ថោ។ សោតិ ហេតុភាវេន បច្ចយោ។ ឯត្ថ ច
បឋមវិកល្យោ យោ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយភាវោ វុត្ថោ, យោ ច ទុតិយវិកល្យោ
ហេតុភាវេន បច្ចយោ វុត្ថោ, សោ យស្មា អត្ថតោ យថាវុត្ថស្ស បច្ចយធម្មស្ស

យថាវុត្តានំ បច្ចយុប្បន្នានំ ហេតុបច្ចយភារោយេវ, តស្មា វុត្តំ “ឧកយថាបិ
ហេតុភារេន ឧបការកតា ហេតុបច្ចយោតិ ឧទ្ទិដ្ឋោតិ ទស្សិតំ ហោតី” តិ។
យថា ចេត្ត, ឯវំ “អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយភារោ, អារម្មណភារេន វា បច្ចយោ
អារម្មណបច្ចយោ” តិ អាទិនា អារម្មណបច្ចយាទីសុ អត្ថោ នេតញ្ញោតិ ទស្សន្តោ
“ឯស នយោ សេសបច្ចយេសុបិ” តិ អាហា។ ធម្មសភារោ ឯវ, ន ធម្មតោ អញ្ញា
ធម្មសត្តិ នាម អត្ថិតិ។ ឧបការកំ ធម្មន្តិ បច្ចយធម្មំ អាហា។ ឧបការកតន្តិ
បច្ចយតំ។

បច្ចត្តនិទ្ទិដ្ឋោតិ បច្ចត្តវសេន និទ្ទិដ្ឋោ, បឋមាយ វិភត្តិយា និទ្ទិដ្ឋោតិ អត្ថោ។
តេនាតិ បច្ចយធម្មនិទ្ទេសក្ខតេន បច្ចត្តនិទ្ទិដ្ឋេន បឋមេន ហេតុសទ្ទេន។
ឯតស្សាតិ ហេតុសទ្ទាភិធម្យមត្តមាហា។ សោ ហិ ធម្មិជោ នវិវិជោ
ទ្វាទសវិជោតិ អនេកកេនេន ភិន្នោបិ ហេតុភាវសាមញ្ញេន ឯកជ្ឈំ កត្វា
ឯកវចនេន វុត្តោ។ ទុតិយោ ហេតុសទ្ទោតិ អានេត្វា យោជនា។ ហេតុនា
សម្បយុត្តានន្តិ អធិកតត្តា វុត្តំ “ហេតុ សម្បយុត្តានំ បច្ចយោ ហោត្ថោ
ហេតុនា សម្បយុត្តានមេវ បច្ចយោ ហោតិ, នវិប្បយុត្តាន” តិ ឯវំ បទមេតំ។ ន
ហិ សញ្ញេន សព្វំ ហេតុវិប្បយុត្តធម្មានំ ហេតុបច្ចយោ ន ហោតីតិ។
សម្បយុត្តសទ្ទស្ស សម្ពន្ធិសទ្ទត្តា “សម្បយុត្តសទ្ទស្ស សាបេក្ខត្តា” តិ វុត្តំ។
សម្បយុត្តោតិ ហិ វុត្តេ កេន សម្បយុត្តោតិ ឯកន្តតោ សម្ពន្ធិអន្តរំ
អបេក្ខិតព្វំ។ តេនាហ “អញ្ញាស្ស...បេ...វិញ្ញាយតី” តិ។ នាយំ ឯកន្តោតិ យាយំ
“ទុតិយេ ហេតុសទ្ទេ អវិជ្ជមានេ” តិ អាទិនា វុត្តោ អត្ថោ, អយមេកន្តោ ន
ហោតិ, អញ្ញាបេក្ខោបិ សទ្ទោ អញ្ញាស្ស វិសេសំ ហោតីតិ ឥទំ ន សព្វត្ថេវ
សម្ពវតីតិ អត្ថោ។ “បច្ចត្តនិទ្ទិដ្ឋោ” តិ ឥមិនា បឋមស្ស ហេតុសទ្ទស្ស
សម្បយុត្តសទ្ទានបេក្ខតំ អាហា។ តេន វុត្តំ “ហេហុបច្ចយេន បច្ចយោតិ ឯត្ថេវ
ព្យាវដោ” តិ។ អវិសិដ្ឋាតិ នវិសេសិតា។ ឯវន្តិ យថា ហេតុសទ្ទេន អញ្ញត្ថ

ព្យាវដេន សម្បយុត្តា នវិសេសិយន្តិ កិច្ចន្តរបសុតត្តា, ឯវំ សម្បយុត្តសន្តេន
ហេតុសន្តវិសេសនវិហិតេន តទត្ថមត្តព្យាវដត្តា អវិសេសតោ សម្បយុត្តានំ
គហាលំ សិយា។ តេន វុត្តំ “សម្បយុត្តសន្តេន” តិអាទិ។

អាហារិទ្រិយាសម្បយុត្តស្ស អភាវតោតិ អាហារេហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ច
នសម្បយុត្តស្ស ធម្មស្ស អភាវតោ។ ន ហិ

ជស្សចេតនាវិញ្ញាណវេទនាជីវិតវិហិតោ ចិត្តប្បុរោ អត្ថិ។ តេនាហ
“វដ្ឋេតព្ពា... បេ... តំ ន កត” ត្ថិ។ វដ្ឋេតព្ពំ ហេតុវិប្បយុត្តំ។

ឯវម្បីតិ ទុតិយេន ហេតុសន្តេន កយ្ហមាធនិ នាបដ្ឋតិ។ យទិបិ ហេតវោ
ពហវោ, សាមញ្ញនិទ្ទេសោ ចាយំ, តថាបិ សាមញ្ញជោតនាយ វិសេសនិទ្ទិដ្ឋត្តាតិ
អធិប្បាយោ។ តេន វុត្តំ “បច្ចត្ត... បេ... វុត្តត្តា” តិ។ វិនាបិ ទុតិយេន ហេតុសន្តេន
ហេតុសម្បយុត្តការេ សិទ្ធិបីតិ ឥមិនា យំ វុត្តំ “នាយមេកន្តោ” តិ, តមេវ
ឧល្លិដ្ឋេតិ។ ន បន ហេតុនន្តិ ឥទំ ហេតុស្ស បច្ចយការេន គហិតត្តា
បច្ចយប្បន្នការេន គហាលំ ន យុទ្ធម្យាតិ អាសន្ត្រមាណំ សន្ធាយ វុត្តំ។
តេនេវាហ “ឯវម្បី គហាលំ សិយា” តិ។ សោតិ ទុតិយោ ហេតុសន្តោ។ អបរេ
បន “ហេតុសម្បយុត្តកាន” ត្ថិ ឯត្ថ ហេតុនព្វា សម្បយុត្តកានព្វាតិ សមាសំ
វិកប្បេន្តិ។ បតិជ្ជាមត្តាទិការេន និរេបក្ខាតិ ហេតុឈានមគ្គធម្មា
បតិជ្ជានឧបនិជ្ឈាននិយ្យានមត្តេន អញ្ញធម្មនិរេបក្ខា
ហេតុឈានមគ្គបច្ចយកិច្ចំ ករោត្តិ។ សាបេក្ខា ឯវាតិ អញ្ញសាបេក្ខា ឯវ។
អាហារិកត្តសិកត្តា អាហារិទ្រិយបច្ចយេហិ ឧបកត្តព្ពធម្មា។ តស្មាតិ យស្មា
យេហិ សាបេក្ខា, តេ អត្ថនោ បច្ចយប្បន្នធម្មេ បច្ចយការេនេវ បរិច្ឆិទ្ធិត្វា
តិដ្ឋត្ថិ, តស្មា។ តេនាហ “តេ វិនាបិ... បេ... ន កត” ត្ថិ។ បរិច្ឆិទ្ធិវិសេសេន្តិ។ តន្តិ
ទុតិយំ អាហារិទ្រិយគ្គហាលំ។ តត្តាតិ អាហារិទ្រិយបច្ចយនិទ្ទេសេ។ ន
កេវលព្វា តត្ថេវ, ឥធម ហេតុបច្ចយនិទ្ទេសេ ទុតិយេន ហេតុគ្គហាលោន

បច្ចុប្បន្ននេះ បុរសស្រស់កម្លោះ ក៏ស្នា? បច្ចុប្បន្ននេះ ហេតុនា
សម្បជ្ឈុត្តាន់ អញ្ជើញសញ្ញា ហេតុនេះ អវិជ្ជាត្តា។

បុរសវេទនាបេក្ខ វុត្តស្សៈ និទ្ទេសោតិ តំ-សទ្ធស្ស បដិទិទ្ទេសការមាហា។
ចាកដីក្រចេ ឯ អត្ថ បវត្តតិ, ចាកដីកាវោ ច អញ្ញានបេក្ខន សទ្ធន
បកាសិតត្តា វេទិតញ្ញា។ អនបេក្ខនិយោ អត្ថន្តរព្យាវដត្តា។ អញ្ញោតិ
ហេតុសទ្ធតោ អញ្ញា។ និទ្ទិសិតព្យាបកាសកោ វុត្តោ នត្ថិ, យោ តំ-សទ្ធន
បដិទិទ្ទេសំ លកេយ្យ។

យទិ ឯ “តំសមុជ្ជាធាន”ន្តិ ឯត្ថ កថន្តិ អាហា “ហេតុសម្បជ្ឈុត្តកានន្តិ
ឥមនា បដា”តិអាទិ។ តត្ថ បន-សទ្ធា សតិបិ ហេតុ ហេតុសម្បជ្ឈុត្តកានំ
និទ្ទេសការេ ហេតុសម្បជ្ឈុត្តកសទ្ធន លព្ភមាធានំ និទ្ទិសិតញ្ញានំ
ចាកដីករណសម្ពាតំ ហេតុសទ្ធតោ វិសេសំ ជាតេតិ។

“ហេតុសម្បជ្ឈុត្តកាន”ន្តិ ឥមស្ស សមាសបទស្ស ឧត្តរវេទិតប្បធានត្តមាហា
“បច្ចុប្បន្នវេទនា”តិ។ តេន ច យថាធិប្បតស្ស អត្ថស្ស ឯកទេសោវ វុត្តតិ
ធម្មានំ វិសេសនការតោតិ អាហា “អសមត្ថេនា”តិ។ វិសេសនំ នាម
វិសេសិតញ្ញាបេក្ខន្តិ អាហា “បច្ចុប្បន្នវេទនាបេក្ខេនា”តិ។ វុត្តតាយ វិទា
បដិទិទ្ទេសតា នត្ថិតិ “បុព្វេ វុត្តេនា”តិ វុត្តំ។

តំ-សទ្ធន និទ្ទិសិតព្យាប “តំសមុជ្ជាធាន”ន្តិ ឯត្ថ តំ-សទ្ធន និទ្ទិសិតព្យា
ហេតុសម្បជ្ឈុត្តកសទ្ធន ចាកដីក្រតំ កិ បដាតិ បុច្ឆតិ។ តេ ហេតុ ចេវ...បេ....
ហេតុសម្បជ្ឈុត្តកា ច តំ-សទ្ធន និទ្ទិសិតព្យា ហេតុសម្បជ្ឈុត្តកសទ្ធន
ចាកដីក្រតាតិ សម្ពន្ធា។ អញ្ញាថាតិ “យេហិ ហេតុហិ”តិអាទិនា វុត្តប្បការតោ
អញ្ញាថា អញ្ញេន បកាវេន។ តំ អញ្ញំ បកាវំ ទស្សន្តោ “តេ ហេតុ...បេ.... សម្ពន្ធន
សតិ”តិ អាហា។ ឥធាតិ អនន្តរំ វុត្តសម្ពន្ធនំ ភុម្មនិទ្ទេសេន បរាមសតិ។

តេជោវាតិ បឋមេនេវ ហេតុសន្តោសន្តោសនិទ្ទិសិតញាតិ “តំសមុជ្ជានាន”ន្តិ
ឯត្ថ តំសន្តោសនិទ្ទិសិតញា យថា ចាកដា, ឯវំ បុព្វេ “តំសម្បយុត្តកាន”ន្តិ
វុត្តចោទនាយម្យី ឯវមេវ តេជោវ តំសន្តោសនិទ្ទិសិតញា ចាកដា ភវិតុំ អវហន្តិ។
តថា ច សតិ និទ្ទិសិតព្ពស្ស... បេ... ន យុទ្ធម្យ។ ធុរិយម្យី វា ហេតុគ្គហណំ
អបនេត្វាតិ “ហេតុ ហេតុសម្បយុត្តកាន”ន្តិ ឯត្ថ កតំ ធ្វើប្បការហេតុគ្គហណំ
អវិចារេត្វា “តំសម្បយុត្តកានន្តិ អវត្វា”តិអាទិនា តំសន្តោសនិទ្ទិសិតព្ពស្ស
“និទ្ទិសិតព្ពស្ស អចាកដត្តា”តិអាទិនា បរិហារតិ ច។ ហេតុ ហិ បច្ចយាតិ ឥទំ
អយំ ហេតុបច្ចយកថាតិ កត្វា វុត្តំ។

តំ ន វុត្តន្តិ ចិត្តសមុជ្ជានវចនំ ន វុត្តំ។ តស្សាតិ សហជាតបច្ចយស្ស។
កដត្តារូបស្ស បច្ចយភារោ ន វុត្តោ ភវេយ្យ, វុត្តោវ សោ “វិចាកាព្យាកតោ
ឯកោ ខន្ទោ តិណ្ណាន្តំ ខន្ទានំ កដត្តា ច រូចានំ សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោ,
តយោ ខន្ទា ឯកស្ស ខន្ទស្ស កដត្តា ច រូចាន”ន្តិអាទិនា, តស្មា ចិត្តចេតសិកានំ
កដត្តារូបបច្ចយភារោ ន សក្កា និវារេតុំ។ តត្ថាតិ សហជាតបច្ចយនិទ្ទេសេ។
តត្ថ ហិ “ចិត្តចេតសិកា ធម្មា ចិត្តសមុជ្ជានានំ រូចានំ សហជាតបច្ចយេន
បច្ចយោ”តិ ចិត្តសមុជ្ជានរូចានិ ឯវ និទ្ទិដ្ឋានិ។ ឥធាប័តិ ឥមស្មី
ហេតុបច្ចយនិទ្ទេសេបិ។ ឯវំ ភវិតព្ពន្តិ “ចិត្តសមុជ្ជានាន”ន្តិ និទ្ទេសេន ភវិតព្ពំ។
យទិ ឯវំ កស្មា តថា ន វុត្តន្តិ អាហា “ចិត្តសមុជ្ជានានន្តិ បនា”តិអាទិ។ វិសេសិតំ
ហោតិ សព្ពចិត្តចេតសិកាសមុជ្ជានភារេន។ វចនេនាតិ យថាទស្សតេន
សហជាតបច្ចយនិទ្ទេសវចនេន។ ចិត្តចេតសិកានំ បច្ចយភារោ ឯវ ហិ តត្ថ
បច្ចយនិទ្ទេសេ វុត្តោ, ន ចិត្តចេតសិកានំ សមុជ្ជានភារោតិ អធិប្បាយោ។

ហេតុអាទិបដិពទ្ធតញ្ច ទស្សតិ យទគ្គេន តានិ ចិត្តបដិពទ្ធវុត្តិនិ, តទគ្គេន
តំសម្បយុត្តធម្មបដិពទ្ធវុត្តិនិបិ ហោន្តិតិ។ អារម្មណមេតំ ហោតិតិ យទេតំ

កុសលាកុសលចេតនាវសេន មនោទ្វារេ ចេតនំសេសទ្វារេសុ
កាយវេទីបយោគវសេន សង្កប្បនំ, យញ្ច កាមរាគាធិនំ សន្តានេ អនុសយនំ,
ឯតំ អារម្មណំ ឯសោ បច្ចយោ កម្មវិញ្ញាណស្ស វិចិត្តិយា បតិជ្ជាឆាយ។
បតិជ្ជិតេតិ កម្មំ ជវាបេត្វា បដិសន្ធិអាកឡនសមត្ថតាបតិជ្ជាបត្តេ
កម្មវិញ្ញាណា វិរុទ្ឋេតិ តតោ ឯវ កម្មវិញ្ញាណតោ បដិសន្ធិវិញ្ញាណាពីដេ
វិរុទ្ឋេ វិរុហន្តេតិ អត្តោ។ អថ វា បតិជ្ជាវិញ្ញាណស្ស ហោតីតិ
កិលេសាភិសង្ខារសង្ខារេ កម្មវិញ្ញាណស្ស វិចិត្តិយា បវត្តិយា អារម្មណេ
បច្ចយេ បដិសិទ្ឋេ អាយតិបដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស បតិជ្ជា ហោតិ, តស្មី
បដិសន្ធិវិញ្ញាណេ បុណ្ណវាភិនិត្តិវសេន បតិជ្ជិតេ បតិជ្ជហន្តេ វិរុទ្ឋេ ពីដកាវេន
វិរុហន្តេ ឆាមរូបស្ស អវក្កន្តិ ហោតីតិ ឯវមេត្ត អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ តេឆាហ
“បដិសន្ធិឆាមរូបស្ស វិញ្ញាណបច្ចយតា វុត្តា”តិ។

បុរិមតរសិទ្ឋាយាតិ ខេត្តការិនិត្តិយា បុរេតរមេវ សិទ្ឋាយ បថវិយា។
អត្តលាភោយេវ ចេត្ត បតិជ្ជានំ, ន បដិលទ្ឋត្តភាវានំ អវជ្ជានន្តិ ធស្សេន្តោ
“បតិជ្ជានំ កម្មស្ស កជត្តា ឧប្បត្តីតិ វុត្តំ ហោតិ”តិ អាហ។

សេសរូចានន្តិ បដិសន្ធិក្ខណេ បថីធាតុអាធិនំ សេសរូចានំ, បវត្តេ បន
តិសន្តតិរូចានម្យិ។ សហភវនមត្តំ វា ធស្សេតិ។ សហភាវេនបិ ហិ អត្តិ កាចិ
វិសេសមត្តា។ កត្តចិ កត្តចិតិ បកតិកាលភវវិសេសាធិកេ។
តតិយបកតិយញ្ចិ បឋមកប្បិកកាលេ ច ភាវកលាចោ នត្តិ, រូបភវេ
កាយកលាចោបិ។ អាធិ-សន្នេន តត្ថេវ យានជិវាភលាចា, កាមភវេ ច
អន្ធាធិនំ ចក្ខាធិកលាចា សង្កយ្ហន្តិ។ កត្តចិ អភាវាភាវតោតិ ឆាមរូចាកាសេ
កត្តចិបិ អភាវាភាវតោ។

តេសន្តិ បវត្តិយំ កេតត្តារូចាធិនំ។ ន ហិ ហេតុ បវត្តិយំ កេតត្តារូបស្ស
បច្ចយោ ហោតិ, ឧតុអាហារជាតំ បន សម្ពុរោយេវ នត្ថិ។ តេន វុត្ថំ
“បច្ចយភាវប្បសង្កាយេវ នត្ថិ”តិ។ ន បនលព្ពតិ បច្ចយបច្ចនិយេ តាទិសស្ស
វារស្ស អនុទ្ធជត្តា។ ឥទន្តិ “បវត្តិយំ កេតត្តារូចាធិនំ
បច្ចយភាវបដិពាហនតោ”តិ ឥទំ “ហេតុ សហជាតាន”ន្តិ អនេសនាយ
បរិហារវចនំ, ព្យាទិសី បន ចោទនា អនោកាសា ឯវាតិ ទស្សេតុ “ភគវា
បនា”តិអាទិ វុត្ថំ។ យោ ហិ ធម្មោ យថា ភគវតា ទេសិតោ, សោ តថេវ
គហេតព្ពោតិ។

ហេតុបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. អារម្មណបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

២. ឧប្បជ្ឈនក្ខណោយេវាតិ ឯត្ថ ឧប្បាទតោ បដ្ឋាយ យាវ ភក្ក្កា ឧទ្ធី បដ្ឋនំ
គមនំ បវត្តនំ ឧប្បជ្ឈនំ, តស្ស ខណោ, តស្មី ឧប្បជ្ឈនក្ខណោតិ ឯវំ វា អត្ថោ
ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវព្ពោ សតិ ឧប្បជ្ឈនសន្នេន ឧប្បន្នសន្នេន វិយ សព្ពេ បវត្តមានភាវា
សង្កហិតា ហោន្តិ, ន ឧប្បាទមត្តំ។ តេនាតិ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិនំ
វត្តមានក្ខណោយេវ រូចាធិនំ អារម្មណបច្ចយត្ថេន។ អនាលម្ពិយមាណនន្តិ
សព្ពេន សព្ពំ នាលម្ពិយមាណនន្តិ អត្ថោ។ អញ្ញថា ហិ យថាវុត្តានំ រូចាធិនំ យទា
អារម្មណបច្ចយត្តាការោ, តទា អនាលម្ពិយមាណតាវាតិ។ សព្ពរូចាធិតិ សព្ពានិ
រូចាយតនានិ, យត្តកានិ តានិ អាចាជគតានិ យោគ្យទេសេ បិតានិ, តានិ
សព្ពានិ អត្ថោ។ សហ ន ហោន្តិ ឯកជ្ឈំ អារម្មណំ ន ហោន្តិ។ សតិបិ ហិ
អនេកេសំ ឯកជ្ឈំ អាចាជគមនេ យត្ត យត្ត បុញ្ញកោកោ, តំ តំយេវ អារម្មណំ
ហោតិ, ន សព្ពំ។ និលាទិសដ្ឋាតវសេន ចេតំ វុត្ថំ, ន បច្ចេកំ
និលាទិរូចាយតនមត្តវសេន។ សមុទិតានិយេវ ហិ រូចាយតនានិ

ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស អារម្មណ៍, នវិសុំវិសុទ្ធិ ធាតុវិភង្គវណ្ណនាយំ ទស្សតោយំ
នយោ។ យំ បន អដ្ឋកថាយំ “តេ តេ វិសុំវិសុំ អារម្មណបច្ចយោ ហោន្តិ” តិបិ
វុត្តំ, តម្បី យថាវុត្តមេវត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អញ្ញាថា រូបាយតនំ មនិជ្រៀយកោចរំ
នាម ន សិយា។ សន្ធាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេនេវាហ “តថា សន្ធានយោបី” តិ។
“សហ ន ហោន្តិ” តិ វុត្តមត្ថំ ចាឡិយាវិភាវេតុំ “យំ យន្តិ ហិ វចនំ រូបាធិនិ
ភិន្នតិ” តិ អាហា។

“យេ ឯតេ” តិ អាធិកោ បុរិមោ អត្ថោ, “ន ឯកតោ ហោន្តិ” តិ អាធិកោ បន
បន្តិមោ, “សញ្ញាម្ពណាតាធិវសេន វា ឥធាបិ អត្ថោ គហេតព្ពោ” តិ កស្មា វុត្តំ។ ន
ហិ “យំ យំ វា បនាវញ្ញា” តិ ឥមិស្ស ចាឡិយាវិយ “យំ យំ ធម្មំ អារញ្ញា” តិ ឥមស្ស
ចាបស្ស បុរតោ មនោវិញ្ញាណស្ស សញ្ញាម្ពណាតា នាគតា។ វុត្តញ្ញិ “សព្វេ
ធម្មា មនោវិញ្ញាណធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ អារម្មណបច្ចយេន
បច្ចយោ” តិ។ ន ហិ អនន្តរមេវ ចាឡិយំ សរូបតោ អាគតមត្ថំ គហេត្វា បទន្តរំ
សំវណ្ណាតត្ថំ។ តត្ថ ហិ “រូបារម្មណំ វា” តិ អាធិនា និយមវសេន ធម អារម្មណានិ
វត្វា “យំ យំ វា បនាវញ្ញា” តិ វចនំ សញ្ញាម្ពណាតាធិទស្សនន្តិ យុត្តមេវេតន្តិ, ឥធម
បន សញ្ញាម្ពណាតំ វត្វា បុន “យំ យំ ធម្មំ អារញ្ញា” តិ វុច្ចមានំ
សញ្ញាម្ពណាតាទស្សនន្តិ កថមិទំ យុដ្ឋេយ្យ? កមាភាវោបិ “សព្វេ ធម្មា” តិ
អវិសេសវចនេនេវ សិទ្ធា អារម្មណានុបុត្តិយាវ អគ្គហិតត្វា។ ន ហិ
មនោធាតុយាវិយ មនោវិញ្ញាណធាតុយា ឥធម អារម្មណានិ អនុបុត្តតោ
គហិតានិ, តត្ថ វិយ វា ឯតេនេវ និយមាភាវោបិ សំវណ្ណិតោតិ វេទិតព្ពោ។
តស្មា អដ្ឋកថាយំ វុត្តនយេនេវេតុ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

បវត្តន្តិ បវត្តនំ។ នទិយា សន្តំ បព្ពតស្ស ហ៊ានន្តិ ហិ វុត្តា
អវិរតមវិច្ឆេទនាយំ តថាបវត្តិកិរិយាវ។ តេនាហ “អវិរតំ អវិច្ឆិទ្ធិ សន្តន្តិ” តិ។

ឯវន្តិយថា “សន្តត្តិ” តិ វត្តមានវចនំ វុត្តំ, ឯវំ “យេ យេ ធម្មា ឧប្បជ្ឈន្តិ” តិ
សត្តសង្កហវសេន ឧប្បជ្ឈនស្ស គហិតត្តា អារម្មណបវគ្គតោ “ឧប្បជ្ឈន្តិ” តិ
វត្តមានវចនំ វុត្តន្តិ អត្តោ។ តេនាហ អដ្ឋកថាយំ
“សត្តកាលសង្កហវសេនា” តិ អាទិ។ តថា ច វុត្តំ “អតីតានាគត... បេ...
អធិប្បាយោ” តិ, អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ ចិត្តចេតសិកានន្តិ អត្តោ។
សមុទាយវសេនាតិ ចិត្តន វាសីករណាវសេន។ អធិប្បាយោតិ ឥមិនា
វត្តមានុបចារេន វិជារ “យេ យេ ធម្មា ឧប្បជ្ឈន្តិ” តិ ឯត្ថ វត្តមានត្ថំ សក្កា
យោជេតុន្តិ ឥមមត្ថំ ឧល្លិដ្ឋតិ។ តេនាហ “ឥមេ បណា” តិ អាទិ។ យទិបិ បច្ចយធម្មា
កេចិ អតីតា អនាគតាបិ ហោន្តិ, បច្ចយុប្បន្នធម្មា បន បច្ចុប្បន្នោ ឯវាតិ អាហ
“អតីតានាគតានំ ន ហោន្តិ” តិ។ ឧប្បាទេ វា ហិ បច្ចុប្បន្នស្ស បច្ចយេន
ភវិតព្ពំ បិតិយំ វាតិ។ តស្មាតិ យស្មា អតីតានាគតា បរមត្ថតោ នត្ថិ, តស្មា។
តេស្វតិ បច្ចុប្បន្នសុ។ តំតំបច្ចយាតិ តំ តំ រូបាទិអារម្មណំ បច្ចយោ ឯតេសន្តិ
តំតំបច្ចយា។ អយមត្តោ ទស្សិតោ ហោតិ សមាទសភាវត្តា។ ន ហិ
អត្តាកេនេន សភាវកេនោ អត្ថិ។ ន បន តំតំបច្ចយវន្តតា ទស្សិតា ហោតិ
អតីតានាគតេសុ និប្បវិយាយេន តទភាវតោ។ យស្មា បច្ចយវន្តោ
បច្ចុប្បន្នាយេវ, តេ ច បច្ចុប្បន្នាយេវាតិ។

យំ យំ ធម្មំ តេ តេ ធម្មាតិ យំនិមិត្តាយំវចនកេនោ, តំ ទស្សេតុំ “ឯត្ថ
ចា” តិ អាទិ អារទ្ធា រូបាបធម្មា ហិ កលាបតោ បវត្តមានាបិ ចិត្តចេតសិកានំ
កទាចិ វិសុំ វិសុំ អារម្មណំ ហោន្តិ, កទាចិ ឯកជ្ឈំ, ន ឯត្ថ និយមោ អត្ថិ,
បុរិមាកោកោយេវ បន តថាគហណោ ការណំ។ តយិមំ ធីបេតុំ ភកវតា
យំវចនកេនោ កតោតិ ច សក្កា វុត្តំ, យស្មា បន ឯកកលាបបរិយាបន្នានម្បិ
ធម្មានំ ឯកជ្ឈំ គហណោ ន សមុទាយោ គយ្ហតិ តទាកោតាភាវតោ, អថ ខោ
សមុទិតា ធម្មា ឯវាតិ សហគ្គហណាម្បិ វិសុំ គហណាគតិកំ, តស្មា

វិសុគហធាសញ្ញាវដីបនត្តំ “យំ យ” ឆ្លើយ វត្តា សតិបិ វិសុគហធាតេ សព្វេ
ឯកជ្ឈំ អារម្មណបច្ចយោ ហោន្តិតិ ធស្សនត្តំ “តេ តេ” តិ វុត្តន្តិ ឥមមត្តំ
ធស្សនត្តោ “ចត្តារោ ហិ ខន្ធ” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ វេទនាទីស្វតិ វេទនាទីស្វ
ចត្វសុ ខន្ធសុ អភិទ្ធិត្វា គហធាវសេន, ភិទ្ធិត្វា បន គហធាវសេន
ជស្សនទីស្វ។ យោ ច រូបាទិកោតិ ឥទំ វិញ្ញាណន្តរស្ស សាធារណារម្មណាវសេន
វុត្តំ, យេ ច អនេកេ ជស្សនយោតិ ឥទំ អសាធារណារម្មណាវសេន។ តេ
សព្វេតិ តេ សាធារណាសាធារណាប្បភេទេ សព្វេបិ អារម្មណាធម្ម។
ឯកេកមេវ អារត្ត ឧប្បជ្ឈន្តិតិ ឯត្ថ យំ វុត្តត្ថំ, តំ ហេជ្ជា វុត្តមេវ។ រូបារម្មណាធម្មា
ច អនេកេ នីលាទិភេទតោ។ តថាតិ អនេកេ។ តេន ភេរិសន្ធាទិកេ,
មូលគន្ធាទិកេ, មូលរសាទិកេ, កថិនសម្ពុស្សនទិកេ, វេទនាទិកេ ច
សន្តិល្អាតិ។ អនេកេតិ ហិ ឥមិនា អនេកកលាបគតានំយេវ វណ្ណាទីនំ
ឥន្ទ្រិយវិញ្ញាណារម្មណាភាវមាហា។ សាមញ្ញតោ ហិ វុត្តំ យថាវហំ ភិទ្ធិត្វា
និធស្សិតត្ថំ ហោតិ តិ។

កុសលវិចារកស្សនតិ កុសលស្ស វិចារកស្ស ច។ ន ហិ និព្វានំ បុព្វេ និវុត្តន្តិ
ឥទំ “ទិដ្ឋនិព្វានោយេវា” តិ អាទិនា វត្តមានមេវ អត្តំ ហទយេ ឋបេត្វា វុត្តំ។
បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណោ ន ហិ និព្វានវិការំនំ អទិដ្ឋសច្ចស្ស វា សិយា
ទិដ្ឋសច្ចស្សបិ វា។ តត្ថ អទិដ្ឋសច្ចេន តាវ តំ វិភាវេតុមេវ ន សក្កា
អប្បជីវិត្តា, ឥតរស្ស បន បកេវ វិភូតមេវាតិ តំ តេន វិភាវិតំ នាម ហោតិ តិ
អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ ច “ន ច តំ វុត្ត” ឆ្លើយ បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណាស្ស
និព្វានារម្មណាករណាភាវំ អាគមតោ ធស្សនត្តោ “ន ហិ និព្វាន” ឆ្លើយ អាទិនា
យុត្តិតោ ធស្សនតិ។ តត្ថ “ន បុព្វេ និវុត្តំ អសន្ធិតត្តា” តិ កស្មា វុត្តំ?
តោចរាសេវនាយ អាសេវិតស្សបិ និវុត្តន្តិ ឥច្ឆិតត្តា។ ទិដ្ឋសច្ចោយេវ ហិ
បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណោ ន និព្វានំ វិភាវេតិ, ន អទិដ្ឋសច្ចោ។ តំ បន ញ្ញាណំ

ខន្ទេរិយ ខន្ទបដិពន្ធវិការេតីតិ និព្វានាម្ពណាខន្ធវិការេនេ និព្វានម្ប
វិការេតីតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ។ ឯតេន បយោជនាការេចាធនា បដិក្ខត្តាតិ ទដ្ឋញ្ចា។
ឯវំ អនាគតំសញ្ញាលោបិ យោជេតព្ពន្ធិ យថា បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាលាស្ស
និព្វានាម្ពណាតា ទស្សិតា, ឯវំ អនាគតំសញ្ញាលោបិ យថាវហំ យោជេតព្ពន្ធិ។
តត្ថ បន “ខន្ទបដិពន្ធវិការេនកាលេ” តិអាធិនា យោជនា វេទិតញ្ចា។ តេន វុត្ថំ
“យថាវហ” ត្ថិ។ កស្សចិ អភិញ្ញាប្បត្ថស្សចិ រូចាវចរស្ស, បគេវ ឥតរស្ស។

អារម្មណបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ក. អធិបតិបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

ក. ធុរសហចរិយតោ ឆោវេយ្យេ “ធុរ” ត្ថិ វុត្ថោតិ អាហ “ធុរត្ថិ ធុរត្ថាហ” ត្ថិ។
ធនុស្ស បុព្វត្ថមតាសិទ្ធិ ចាសំសការំ ឧចាទាយ អដ្ឋកថាយំ “ជេដ្ឋក” ត្ថិ វុត្ថត្ថិ
តមេវត្ថំ ធិបេន្តោ “សេដ្ឋ” ត្ថិ អាហ។ តថា ហិ វុត្ថំ អដ្ឋសាលិនិយំ “ធនុំ បុព្វត្ថមំ
កត្វា អាយូហិត” ត្ថិ។ បុរិមធនុស្សាតិ “ធន្ទាធិបតី” តិ បុរិមស្មី បទេ
និទ្ទេសវសេន វុត្ថស្ស ធនុសធនុស្ស សមាធរូបេន សទិសាការេន។ តទនន្តរំ
និទ្ទិដ្ឋនាតិ តស្ស បុរិមស្ស ធនុសធនុស្ស អនន្តរំ និទ្ទេសវសេន វុត្ថេន។ តតោ ឯវ
ច តំសមាធត្ថតាយ ច តំសម្ពន្ធន “ធនុសម្បយុត្តកាន” ត្ថិ ឯត្ថ ធនុសធនុស
អធិបតិសន្តវហិតេនាតិ អត្ថោ។ បច្ចយភូតស្សាតិ អធិបតិបច្ចយភូតស្ស។
សម្បយុត្តកវិសេសនភាវោតិ អត្ថនា សម្បយុត្តធម្មានំ សោ ឯវ
អធិបតិបច្ចយតាសម្ពាតោវិសេសនភាវោ។ ឯស នយោតិ ឥមិនា “វិរិយាធិបតិ
វិរិយសម្បយុត្តកានត្ថិអាធិសុ បុរិមវិរិយស្ស សមាធរូបេនា” តិអាធិនា វុត្ថព្ពំ
អត្ថវចនំ អតិទិសតិ។

កុសលាព្យាកតានំ បវត្តិន្តិ កុសលាព្យាកតានំ អធិបតីនំ បវត្តនាការំ។
អលទ្ធុំ អារម្មណំ លទ្ធានំ លទ្ធានំ, លទ្ធានំ វា សក្កុណោយ្យំ, ទុតិយេ បន អត្ថ
លាភមហាតីតិ លទ្ធានំ។ អវញ្ញាតន្តិ បគេវ អនវញ្ញាតន្តិ អត្ថោ។

អប្បនាប្បត្តា កុសលកិរិយធម្មា មហាពលា សាធិបតីកា ឯវ ហោន្តិ,
តថា មិច្ឆត្តនិយតាបីតិ អាហា “អប្បនាសទិសា...បេ.... ទុប្បន្ន្តិ”តិ។
អប្បនាសទិសាតិ អប្បនាប្បត្តសទិសា។ កម្មកិលេសាវរណាភូតា ច តេតិ តេ
មិច្ឆត្តនិយតធម្មា កម្មាវរណាភូតា, យេ អានន្តិយប្បការា
កិលេសាវរណាភូតា, យេ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋធម្មា, សម្បយុត្តចេតនាយ បនេត្ត
កិលេសាវរណាបក្ខិកតា ទដ្ឋញ្ញា អានន្តិយចេតនាសម្បយុត្តស្ស បដិយស្ស
កម្មាវរណាបក្ខិកតាវិយ។ បច្ចកូតតិ អនន្តរតាយ វិជា ភាវិនីតិ វុត្តំ
“បច្ចកូសត្តានំ កាមាវចរទេវានម្បី”តិ។ តេន តេសុ អានន្តិយាវិយ
អសម្ពាវិជា អហេតុកាភិនិវេសាធម្មោបីតិ ទស្សេតិ។

តិវិជោបិ កិរិយាម្ពណាធិបតីតិ ឯត្ថ អយំ កិរិយាម្ពណាធិបតីតិ
អដ្ឋត្តារម្ពណា អធិប្បតោ, ឧទាហុ ពហិទ្ធារម្ពណាតិ ឧភយថាបិ ន សម្ពវោ
ឯវាតិ ទស្សេន្តោ “កាមាវចរទិកេទតោ បនា”តិអាទិមាហា។ តត្ថ
បរសន្តានគតានំ សារម្ពណាធម្មានំ អធិបតីបច្ចយតា នត្ថិតិ សម្ពវោ។
អភាវតោតិ អវចនតោ។ អវចនញ្ចិ នាម យថាធម្មសាសនេ អភិធម្មេ អភាវោ
ឯវាតិ ឯតេនេវ អនុទ្ធដតាបិ អវុត្តតោ វេទិតញ្ញា។
អដ្ឋត្តារម្ពណាពហិទ្ធារម្ពណាទ្វយវិនិមុត្តស្ស សារម្ពណាធម្មស្ស អភាវតោ
នត្ថិតិ វិញ្ញាយតីតិ វុត្តព្កេ តមេវវិញ្ញាយមានតំ សម្ពាវេន្តោ “នត្ថិតិ
វិញ្ញាយមាណេមី”តិ អាហា។ តេន វុត្តំ “ពហិទ្ធា ខន្ធ”តិអាទិ។ រូបេ ឯវ ភវិតុំ
អរហតិ ឯទិសេសុ ហនេសុ អរូបេ អសម្ពវតោតិ អធិប្បាយោ។ អសម្ពវតោ ច

យថាវុត្តចាឡិអនុសារតោតិ វេទិតព្ពន្ធិ។ “វិចារិត”ន្តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ
“អតីតារម្មណោ អនាគតេ ខន្ធករុំ កត្វា អស្សនេតី”តិអាទិវចនតោ អរូបេបិ
ឯទិសេសុ ថានេសុ ខន្ធសន្នោ បវត្តតេវ។ អាវជ្ជនកិរិយសញ្ញាវតោ បនាតិ ឥទំ
យថាទស្សិតចាឡិយាវិរោធបរិហារណាធិប្បាយេន វុត្តំ, អវចនំ បន កត្តចិ
វិនេយ្យជ្ឈាសយេន, កត្តចិ នយទស្សនេន ហោតីតិ កុតោវិរោធាវសរោ។

អធិបតិបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អនន្តរបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណនា

៤. យថាវុត្តា និរោធានន្តរសុញ្ញតា និរោធប្បត្តតា ឱកាសទានវិសេសោ,
អត្តនោ អនុរូបចិត្តប្បាទនសមត្ថតា ចិត្តនិយមហេតុតា, តត្ថ
អនន្តរុប្បាទនសមត្ថតា ច សណ្ឋានភាវតោ សុដ្ឋតំ និរន្តរុប្បាទនសមត្ថតា
ច ចិត្តនិយមហេតុវិសេសោ ទដ្ឋញ្ញោ។ ធាតុវសេនាតិ
វិញ្ញាណធាតុមនោធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុវសេន។ ឯត្ថកា ឯវ ហិ ធាតុយោ
ភិន្នសភាវា អនន្តរបច្ចយតាយ និយមេត្វា វត្តញ្ញា, អភិន្នសភាវា បន
វិសេសភាវតោ បុរិមតាមត្តំយេវវិសេសំ បុរក្ខត្វា វត្តញ្ញាតិ តា
កុសលាទិភេទេន តថា វុត្តា។ តេនាហ “កុសលាទិវសេន ចា”តិ។ យា បន
មនោធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុវសេន អនន្តរបច្ចយតា វត្តញ្ញា, តត្ថ
មនោវិញ្ញាណធាតុ មនោធាតុយា អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោតិ វុច្ចមានោ
សម្មាហោ សិយា, បុរេ មនោធាតុយា អនន្តរបច្ចយភាវេន វុត្តា, ឥទានិ
មនោវិញ្ញាណធាតុ មនោធាតុយាតិ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នវិសេសា ន
វិញ្ញាយេយ្យ, មនោធាតុយា បន ចក្កវិញ្ញាណាធិធាតុនំ អនន្តរបច្ចយភាវេ
វុច្ចមានេ និយមោ នត្តិ។ តេនាហ “មនោធាតុ ចក្កវិញ្ញាណធាតុយាតិ ចា”តិ។
តថេវាតិ និយមាភាវតោ ឯវាតិ អត្ថោ។ តស្មាតិ យស្មា ឥតោ អញ្ញថា

នេសនាយ បច្ចុយបច្ចុយប្បដ្ឋានំវិសេសាការោ ចិត្តវិសេសទស្សនវិច្ឆេនា
និយមាការោ ចាតិ ឥមេ នោសា អាបជ្ជន្តិ, តស្មា។ និទស្សនេនាតិ ធាតុវសេន
និទស្សនេន។ នយំ ទស្សេត្វាតិ “មនោវិញ្ញាណធាតុ តំសម្បយុត្តកា ច ធម្មា
មនោធាតុយា តំសម្បយុត្តកានព្វា ធម្មានំ អនន្តរបច្ចុយេន បច្ចុយោ” តិ
ឯវមាទិកស្ស អនន្តរបច្ចុយតាគ្គហណស្ស នយំ ទស្សេត្វា។
និវវសេសទស្សនត្ថន្តិ និវវសេសស្ស អនន្តរបច្ចុយភាវិនោ ចិត្តប្បាទស្ស
ទស្សនត្ថំ។

សទិសកុសលានន្តិ សមាទកុសលានំ, សមាទតា ចេត្ត
ឯកវិចិបរិយាបន្នតាយ វេទិតញ្ញា។ តេនេវាហ “ភូមិភិន្នានម្បិ បច្ចុយភារោ វុត្តោ
ហោតី” តិ។ សមាទវិចិតា ច យស្មា សមាទវេទនា សមាទហេតុកា ច ហោន្តិ,
តស្មា “វេទនាយ វា ហេតុហិ វា សទិសកុសលាន” តិ អាហា។ វា-សន្នោ ចេត្ត
អនិយមត្តោ។ តេន ញ្ញាណសង្ខារាទិភេទស្សបិ វិកប្បនវសេន សង្កហោ
ទដ្ឋញ្ញោ។ ចុតិបិ គហិតា តំសភាវត្តា។ ភវន្តិចិត្តមេវ ហិ បរិយោសានេ “ចុតី” តិ
វុច្ចតិ។ កុសលាកុសលានន្តរព្វា កថាចិ សា ឧប្បជ្ជតីតិ តទារម្មណម្បិ
គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ, កិរិយជវនានន្តរំ តទារម្មណុប្បត្តិយន្តិ អធិប្បាយោ។

កាមាវចរកិរិយាយ អាវជ្ជនស្សតិ អយមេត្ត អត្តោ អធិប្បតោតិ
ទស្សេត្តោ “អាវជ្ជនគ្គហណេន កាមាវចរកិរិយំ វិសេសេតី” តិ អាហា។ តមេវ
ហិ អត្ថំ ចាកជតរំ កាតុំ “កាមាវចរវិចារកោ” តិអាទិ វុត្តំ។ វេជ្ជព្ពនម្បិ គហិតំ
សន្តិវណានន្តរត្តាតិ អធិប្បាយោ។

អនន្តរបច្ចុយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. សហជាតបច្ចុយនិទ្ទេសវណ្ណានា

៦. ហោរាណាថាហៅតិ បុរាតនោ អដ្ឋកថាថាហៅ។ ឥមស្សតិ ឥមស្ស
បទស្ស។ អវុត្តស្សតិ ចាឡិយំ អវុត្តស្ស។ យទិបិ សហគតសទ្ធស្ស
អត្តសំវណ្ណោនាមំ សំសជ្ជសទ្ធស្ស វិយ សមាទត្តស្សបិ កត្តចិ សទ្ធន្តរស្ស អត្តោ
វុច្ឆតិ បរិយាយវិសេសពោធនតំ, តថាបិ ន មូលសទ្ធស្ស អត្តោវិការិតោ
ហោតីតិ ទស្សន្តោ អាហា “ន ច...បេ... ហោតី”តិ។ “អញ្ញមញ្ញ”ន្តិ ច
“អញ្ញអញ្ញ”ន្តិ វុត្តព្កេ ម-ការាគមំ កត្វា និទ្ទេសោ, កម្មព្យតិហារេ ចេតំ បទំ,
តស្មា ឥតវេតវន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នានំ ឯកស្មីយេវ ខណោ
បច្ចយុប្បន្នបច្ចយការស្ស ឥច្ឆិតត្តា យោ ហិ យស្ស បច្ចយោ យស្មី ខណោ,
តស្មីយេវ ខណោ សោបិ តស្ស បច្ចយោតិ អយមេត្ត អញ្ញមញ្ញបច្ចយតា។ តថា
ហិ អដ្ឋកថាយំ “អញ្ញោ អញ្ញស្ស”តិ វុត្វា “ឥមិនា...បេ... ធិបេតិ”តិ វុត្តំ។
ឡិក្កមនំ បរិសនន្តិ អត្តោ។ អាសនក្ខណោ ហិ ធម្មា បុរិមភវតោ ឥមំ ភវំ បរិសន្តា
វិយ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “បរលោកតោ ឥមំ លោកំ អាគន្ធា បរិសន្តំ វិយ
ឧប្បជ្ជតិ”តិ។ តស្មា អវិសេសេន បដិសន្ធិ ឡិក្កន្តិសទ្ធាភិដេយ្យាតិ អធិប្បាយេន
វុត្តំ “ឡិក្កន្តិ...បេ... អធិប្បាយេនាហា”តិ។ តំនិវារណាត្ថន្តិ តស្ស ខណាន្តេវ រូបំនំ
សហជាតបច្ចយការស្ស “កញ្ចិ កាលេ ន សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ
និវារណាត្ថំ។ តេន បទទ្ធយេន សមាទេសុ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នធម្មេសុ បុរិមតោ
បច្ឆិមស្ស វិសេសមត្តំ ទស្សតិ។

ឯវញ្ញ “កញ្ចិ កាលេ”តិ បទស្ស “កេចិ កាលេតិ វា, កិស្មិញ្ចិ កាលេ”តិ វា
វិភត្តិវិបល្លាសេន អត្តោ គហោតញ្ញោតិ អធិប្បាយេន បឋមវិកប្បំ ទស្សត្វា
ឥនានិ បការន្តេវេន ទស្សតុំ “កញ្ចិ កាលេតិ កេចិ កិស្មិញ្ចិ កាលេតិ វា
អត្តោ”តិ អាហា។ តេន “កញ្ចិ”តិ អយំ សាមញ្ញនិទ្ទេសោតិ ទស្សតិ។ យោ ហិ
អយំ “កេចិ”តិ បច្ចត្តពហុវចនាភិដេយ្យា អត្តោ, យោ ច “កិស្មិញ្ចិ”តិ
ភុម្មេកវចនាភិដេយ្យា, តទុកយំ សតិ កាលវន្តកាលតាវិភាគេ កី-សទ្ធស្ស

វេទន័យតាសាមញ្ញេន បន ឯកជ្ឈំ កត្វា “កញ្ចី”តិ ចាឡិយំ វុត្តន្តិ តំ វិភជិត្វា
ធស្សេតុំ “កេចិ កិស្មីញ្ចី”តិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន “កិស្មីញ្ចី”តិ ភុម្មវសេនេវ
វុត្តំ។ តេន យថាវុត្តអត្ថវិភាកេន បទេន។ វុត្តភូតាតិ វុត្តសភាវា។
បាធយរូបមេវ សន្ធាយ វេទនិ។ រូបន្តរាជន្តិ បាធយវុត្តតោ អញ្ញាចានំ។ អរូបីនំ
សហជាតបច្ចយតំ បុព្វេ “ឌីក្កន្តិកូលោ នាមរូប”ន្តិ ឯត្ថ អនិវាទំ និវាទេតិ
យោជនា, តថា វុត្តស្ស ច កាលន្តរេ បដិសន្ធិកាលតោ អញ្ញស្មី កាលេ អរូបីនំ
និវាទេតិ។ ឯវញ្ច កត្វាតិអាទិនា យថាវុត្តអត្ថវណ្ណានាយ ចាឡិយំ
វិភត្តិនិទ្ទេសស្ស រូបកភាវមាហា។ បុនបិ បុរិមតោ បដិមស្ស ឧបចយេន វិសេសំ
ធស្សេតុំ “បុរិមេន ចា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បុរិមេនាតិ “ឌីក្កន្តិកូលោ នាមរូប”ន្តិ
ឥមិនា បច្ចយនិទ្ទេសវេទនេន។ “ឯកោ ខន្ធវា វុត្ត ច តិណ្ណំ ខន្ធន”ន្តិអាទិនា
បដិច្ចវាវាទិចាវេន។ អត្ថវិវរណញ្ចិ បច្ចយនិទ្ទេសចាឡិយា សព្វេបិ សត្ត
មហាវាវា។ វុត្តស្ស វុត្តព្ភត្ត អាបន្នេ កិច្ចិ បច្ចយោតិ តស្ស នាមស្សាតិ
យោជនា។ ឯតេនាតិ “រូបិនោ ធម្មា អរូបីនំ ធម្មាន”ន្តិ ឯតេន វេទនេន។
កេវលស្សាតិ នាមវហិតស្ស វុត្តស្ស។ តថាតិ នាមស្ស បច្ចយភាវេន។

កត្តបីតិ “រូបិនោ ធម្មា អរូបីនំ ធម្មានំ កញ្ចី កាលំ សហជាតបច្ចយេន
បច្ចយោ”តិ ឯតស្មី និទ្ទេសេ។ ឯត្ថ ហិ អញ្ញមញ្ញសហជាតបច្ចយភាវោ លព្ភតិ។
វេទនេនាតិ “អញ្ញមញ្ញ”ន្តិ ឥមិនា វេទនេន ចាឡិយំ សហជាតបច្ចយភាវស្ស
អសង្កហិតត្វា, អត្ថតោ បន លព្ភតេវាតិ។ តេនាហ “លព្ភមាលេបី”តិ។ តស្សាតិ
អញ្ញមញ្ញបច្ចយត្តស្ស។ ឯវន្តិ “ន អញ្ញមញ្ញវសេនា”តិ ឥមិនា បកាវេន។
សមុទាយេ កេនេសវសេន សាមិវេទនន្តិ អវយវាវយវិសម្ពន្ធន្តេ អវយវិនិ
សាមិវេទនន្តិ អត្ថោ, និទ្ធារណោ វា “កណ្ណា គារីន”ន្តិអាទិសុ វិយ។

សហជាតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. និស្សយបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

៨. កិស្សញ្ចិ កាលេតិ វេទំ ន លត្តតិ សត្តនាបិ និស្សយបច្ចយតាយ
លត្តមានត្តា។ សហជំ បុរេជន្តិ ហិវិភាគំ អនាមសិទ្ធា និស្សយតាមត្ថមេវ
និស្សយបច្ចយតា។ វត្ថុរូបំ បញ្ចវេការភវេតិ វត្ថុរូបំ បញ្ចវេការភវេ ចាតិ ច-
សន្នោ លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោ ទដ្ឋញ្ចោ។ តស្សាតិ អារុប្បវិចាកដ្ឋបនស្ស។
បកាសេតត្ថត្តាតិ វេទិណ អចាកជំ ចាកជំ កត្វា វចនេន ចោទនា
អនោកាសាតិ ទស្សេតិ។

និស្សយបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. ឧបនិស្សយបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

៩. ឧបនិស្សយេ តយោតិ អនន្តរាម្ពណាបកត្វបនិស្សយប្បភេទេ តយោ
ឧបនិស្សយេ។ អនេកសង្កាហកតាយាតិ អនេកេសំ បច្ចយធម្មានំ
សង្កហណតោ។ ឯកន្តេនេវ ហោន្តិ ចិត្តនិយមហេតុភាវេន បវត្តិនិយមតោ។
យេសុ បទេស្វតិ យេសុ កុសលាធិបទេសុ។ សង្កហិតោតិ សង្កហំ គតោ,
កុសលាធិបទេសុ យេសំ បទានំយេវ អនន្តរូបនិស្សយោ លត្តតិ អត្ថោ។
តេសុ “កេសញ្ចី”តិ ន វុត្តំ។ កស្មា? ន សក្កា វត្ថុ ឯកន្តេនេវ ឧបលត្តនតោ។
តេស្វតិ កុសលាកុសលបទេសុ។ ន ហិ កុសលោ អកុសលស្ស
អនន្តរូបនិស្សយោ ហោតិ, អកុសលោ វា កុសលស្ស,
អារម្មណាបកត្វបនិស្សយោ បន អនេកន្តិកា, តស្មា តត្ថ “កេសញ្ចី”តិ វុត្តំ។
សិទ្ធានំ បច្ចយធម្មានន្តិ បច្ចយភាវេន បុរិមនិប្បន្នានំ កុសលាធិនំ កុសលស្ស
អកុសលស្ស វាតិ អត្ថោ។ អកុសលាធិហិតិ យថាសង្ខ្យំ អកុសលេន

កុសលេន វា។ អវិសេសេនាតិ យថាវុត្តវិសេសេ និយមំ អគ្គហេតុា
អកុសលាធិសុ អកុសលកុសលានំ “កេសញ្ចី” តិអាទិនា។

អនាមម្ពណត្តា អារម្មណ្ឌបនិស្សយំ បុញ្ញាបរនិយមេន អប្បវត្តិតោ
អនន្តរូបនិស្សយំ នលភតីតិ យោជនា។ បកតស្សាតិ និច្ចាទិតស្ស,
ឧបសេវិតស្ស វា។ ន ហិ រូបសន្តានស្ស សទ្ធាទិនិច្ចាទនំ អត្ថិ,
ឧតុភោជនាទិឧបសេវនំ វា សម្ពុតិ។ តេនាហ “យថា ហិ... បេ...
រូបសន្តានេនា” តិ។ ននុ ច រូបសន្តានេ បុព្វេនាបរំ វិសេសោ លព្ពតិ, សោ ច នវិនា
សមានជាតិយេន ការណេនាតិ ស្វាយំ បកតូបនិស្សយលាភោតិ កថាទិ
អាសន្តេយ្យាតិ អាហ “យស្មីញ្ចា” តិអាទិ។ តត្ថ តន្តិ ឧតុពីជាទិកំ កម្មាទិ ច តេន
រូបេន បុរិមនិប្បន្នេន។ ឧប្បាទនំ សាភិសន្ធិកំ ទដ្ឋព្វំ។ អធិបតីសុ បុញ្ញាភិសន្ធិរោ
វិយ បកប្បនំ សំវិទហនំ។ បករណំ វុត្តលក្ខណេន ការណាភាវេន អវជ្ជានំ,
យតោ ការណវិសេសោ “បកតី” តិ វុច្ចតិ។ យទិ វេ កស្មា រូបសេវុ តំ
បដិក្ខិប័យតីតិ អាហ “យថា ច... បេ... ទដ្ឋញ្ចា” តិ។ វេ ម្យិ ឧតុពីជាទិនំ អន្តរាធិសុ
កមំ បច្ចយវិសេសភារោតិ អាហ “ឧតុពីជាទយោ បន... បេ... ភាវតោ” តិ។
ឧបនិស្សយោតិ ច យស្មា ពលវតាការណំ អធិប្បេតំ, តស្មា ន ឯត្ថ ឯកន្តេន
បុរិមនិប្បត្តិ ឥច្ឆិតញ្ចា។ យទិ វេ ចាឡិយំ កមំ បុរិមគ្គហណ្ឌិត្តិ អាហ
“បុរិមបុរិមានំយេវ បនា” តិអាទិ។ តេហិ វា បរិកប្បនវសេន បុរិមនិប្បន្នាយេវ
នាម ហោតិ។ ន ហិ អសំវិទិតាការេ វុត្តស្មី បត្តនាបវត្តិតិ។ តេនាហ
“តំសមានលក្ខណតាយា” តិ។

ធម្មេតិ បុគ្គលសេនាសនបញ្ញត្តិនំ ឧបាទានភូតេ ធម្មេ។ អយំ នយោតិ
បញ្ញត្តិមុខេន បញ្ញបេតញ្ញា តទុបាទានភូតា ធម្មា កយ្ហន្តិតិ យថាវុត្តោ នយោ។
ឯត្ថេវាតិ “សេនាសនម្យិ ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ ឯតស្មីយេវ វេចនេ។

ក៏បំបង្កបង្កើនស្បៀង បកតូបនិស្សយនភាវោតិ ចោទនាយ “វត្ថុតី” តិអាទិនា
អាគម៌ ធនេស្សត្វា យុត្តិ ធនេស្សតុំ “បច្ចុប្បន្នានម្បិច តាទិសានំ បុព្វេ បកតត្តា” តិ
វុត្តំ។ តាទិសានន្តិ យាទិសា ឧតុអាទយោ បច្ចុប្បន្នាន, តាទិសានំ តតោ បុព្វេ
បុរេតរំ បកតត្តា បកតូបនិស្សយនយោគ្យតាយ អាចាទិតត្តា។

កសិណាទិនម្បិ អាម្ពណ្ឌបនិស្សយនា សម្ពវត្ថីតិ កត្វា វុត្តំ “ឥមិនា
អធិប្បាយេន ‘ឯកទ្វាយា’ តិ អាហា” តិ។ តថា ហិ “កសិណាមណ្ឌលំ
ទិស្វា” តិអាទិនា តស្ស ឧបនិស្សយនភាវោ អជ្ជកថាយំ វុត្តោ។

អរូចាវចរកុសលម្បិ ឧបនិស្សយោ ហោតិ, បកេវ
កាមាវចររូចាវចរកុសលន្តិ អធិប្បាយោ។ តំ បន យថា ឧបនិស្សយោ ហោតិ,
តំ ធនេស្សតុំ “យស្មី កសិណាទិន្នី” តិអាទិ វុត្តំ។ អនុប្បន្នលានុប្បាននេតិ
រូចាវចរជ្ឈានំ សន្ធាយាហ, អរូចាវចរជ្ឈានេ បន វត្ថុត្ថមេវ នត្ថិ។
តទុប្បានកកុសលានន្តិ តស្ស រូចាវចរវិចាកស្ស ឧប្បានកកុសលានំ,
រូចាវចរកុសលានន្តិ អត្តោ។ បដិសន្ធិនិយាមកស្សាតិ
រូចាវចរបដិសន្ធិនិយាមកស្ស។ ចុតិតោតិ រូចាវចរបដិសន្ធិយា
អនន្តរបច្ចុយភូតាយ ចុតិយា។ បុរិមជវនស្ស វសេនាតិ ចុតិយា
អាសន្នជវនភាវេន។ រូចាវចរកុសលំ អរូចាវចរវិចាកស្សាតិ ឯត្តាបិ
“តទុប្បានកកុសលាន” តិអាទិនា អានេត្វា យោជេតព្ពំ។ យថា ច
“រូចាវចរកុសលំ អរូចាវចរវិចាកស្ស ឧបនិស្សយោ” តិ វុត្តំ, ឯវំ
“កាមាវចរកុសលម្បិ តទុប្បានកកុសលាន” តិអាទិនា យោជេតព្ពំ។
លោកុត្តរវិចាកស្ស តេភូមកកុសលានម្បិ ចាទកាទិវសេន
ឧបនិស្សយនភាវោ ចាកដោយេវ, តថា តំតំភូមកកុសលានំ
តំតំភូមកកិរិយានំ, កាមាវចរកុសលស្ស រូចារូចាវចរកិរិយានំ,

រូបាវចរកុសលស្ស អរូបាវចរកិរិយាយ ឧបនិស្សយភារោតិ ឥមមត្តំ
នស្សេន្តោ “ឯវំ បច្ឆេកំ...បេ... វេទិតត្តោ” តិ អាហា។ “សទ្ធិំ ឧបនិស្សយ ធានំ
នេតី” តិ អាទិនា បកតូបនិស្សយោ ឧទ្ទេសវសេនេវ ចាថោ អាគតោ, ន
វិភជនវសេនាតិ អាហា “ចាឡិយម្បិ...បេ... វិស្សន្និតោ” តិ។ កុសលត្ថិកាធិសុ
អនុលោមាធិកេធិន្ទត្តា បញ្ញាវាសេស្វតិ ពហុវចននិទ្ទេសោ។

លោកុត្តរនិព្ពត្តនំ ឧបនិស្សយ បរស្ស សីនេហុប្បាទនេ លោកុត្តរធម្មា
ឧបនិស្សយោវិយ ហោន្តិតិ អយមេត្ថ លេសោ, ភាវិនោ បន លោកុត្តរស្ស
អកុសលានំ ឧបនិស្សយតា សម្ពុត្តិតិ អាហា “ន ឥទំ សារតោ ទដ្ឋព្ពន្ធិ
អធិប្បាយោ” តិ។ រូបាវចរាធិកុសលានន្តិ រូបាវចរលោកុត្តរកុសលានំ
ឧប្បាធិយមានស្ស រូបាវចរកុសលស្សតិ យោជនា។ រូបាវចរកិរិយស្ស ប
អរូបាវចរវិចាកោ ឧបនិស្សយោ កថន្តិ អាហា “បុព្វេ និវុត្តាធិសុ...បេ...
អរហតោ” តិ។ តំ តំ វិចាកំ បត្តេន្តោ តស្ស តស្ស វិចាកស្ស ហេតុក្ខតំ
កុសលំ និព្ពត្តេត្តិតិ វិចាកានំ កុសលូបនិស្សយតាតិ អាហា “បតុក្ខមកា...បេ...
ឧបនិស្សយោ” តិ។ លោកិយកុសលានំ បន លោកុត្តរវិចាកា ឧបនិស្សយោ ន
ហោន្តិតិ នស្សេន្តោ “យទិប្ច” តិ អាទិមាហា។ តេនេវ ហិ “តថា
តេក្ខមកវិចាកោ” តិ តេក្ខមកគ្គហឈំ កតំ។ តត្ថ តេនាតិ អនាគាមិនា។ តន្តិ
អរហត្តជលំ។ តស្មាតិ អធិដ្ឋបុព្ពត្តា។ តានិវិយាតិ សោតាបត្តិជលានិវិយ។
តេសន្តិ បុប្ផនាធិនំ។ ឥមស្សតិ អនាគាមិនោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យថា
បុប្ផនាធិនំ សន្តានេ ឈានាធិនំ សោតាបត្តិជលានិវិយនំ ឧបនិស្សយបច្ឆយោ
អនុបលទ្ធិបុព្ពត្តា, ឯវំ អនាគាមិនោ ឈានាធិនំ អគ្គជលំ ឧបនិស្សយបច្ឆយោ
អធិដ្ឋបុព្ពត្តា។ តេនាហា “ឧបលទ្ធិបុព្ពសទិសមេវ ហិ អនាគតម្បិ
ឧបនិស្សយោ” តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន ហេដ្ឋិមជលានំ កុសលូបនិស្សយតា វុត្តា
ឯវំ។

យថាវិចារកា កុសលានំ, ឯវំ កិរិយាបិ តេសំ ឧបនិស្សយោ ហោតីតិ តំ
 នយំ ធនេស្សតុំ “កិរិយំ អត្ថបដិសម្ពិទ្ធាធិ”ន្តិអាធិ វុត្តំ។ យោនិសោមនសិការេ
 វុត្តព្ភមេវ នត្ថិតិ ចតុក្ខមកកុសលស្សបិ យោនិសោមនសិការោ ឧបនិស្សយោ
 ហោតីតិ ឯត្ថ វុត្តព្ភមេវ នត្ថិ, តទត្ថំ យោនិសោមនសិការំ បវត្តន្តស្សាតិ
 អត្តោ។ តន្តិ យោនិសោមនសិការំ។ អកុសលស្ស ច ចតុក្ខមកវិចារកស្ស
 ឧបនិស្សយោ យោនិសោមនសិការោតិ យោជនា។ ឯវំ កិរិយស្សបិ យថា
 កុសលស្ស យោនិសោមនសិការស្ស វសេន ឧបនិស្សយោ វុត្តោ, ឯវំ
 កិរិយស្សបិ យោនិសោមនសិការស្ស វសេន យោជេតព្ភន្តិ អត្តោ។ សោ ហិ តំ
 ឧបនិស្សយោ វាគាធិឧប្បាទនេ អកុសលស្ស វុត្តនយេន
 កុសលាកុសលូបនិស្សយោភាវមុខេន ចតុក្ខមកវិចារកស្ស ឧបនិស្សយោ
 ហោតិយេវ។ យធិ កិរិយសម្ពិទ្ធាតោ...បេ... ហោតិយេវ, អថ កស្មា
 បកត្ថបនិស្សយវិភជនេ កិរិយា ន គហិតា, ឧតុភោជនសេនាសនាធិយេវ
 គហិតាធិតិ អាហា “នេវវិចារកនិចារកធម្មធម្មេសុ...បេ...
 នយធនេស្សនមត្ថមេវា”តិ។ ឯវំមាធិកន្តិ អាធិ-សទ្ធន “កុសលំ ធម្មំ សហជាតោ
 អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ន ឧបនិស្សយបច្ចយា”តិ ឯវំមាធិកំ សម្ពុល្លាតិ។
 ឧបនិស្សយបរិយាយោ ឧបនិសសទ្ធាតិ កត្វា វុត្តំ “វិញ្ញាណូបនិសំ នាមរូបំ,
 នាមរូបូបនិសញ្ចា សឡាយតនន្តិអាធិកេនា”តិ។ ឯត្ថ ហិ វិញ្ញាណស្ស
 នាមរូបានំ ជស្សរូបាធិនំ ចក្ខាយតនាធិនញ្ច ឧបនិស្សយោភោ វុត្តោតិ។

ឧបនិស្សយបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. បុរេជាតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១០. ធនេស្សតមេវ នយធនេស្សនវសេនាតិ យោជនា។ យធិ ធនេស្សតមេវ, កស្មា
 វុត្តំ “សាវសេសវសេន ទេសនា កតា”តិ អាហា “សរូបេន អធនេស្សតត្ថា”តិ។ “យំ

យំ ធម្មំ បុរេជាតំ អារត្ត យេ យេ ធម្មា ឧប្បជ្ឈន្តិ ចិត្តចេតសិកា ធម្មា, តេ តេ ធម្មា
តេសំ តេសំ ធម្មានំ បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោ" តិ ឯវំ សរូបេន ចាឡិយំ
អនស្សិតត្តា។ ឥទ្ធិវិធាភិញ្ញាយ ចាតិ ច-សន្តេន ចុត្តបចាតញ្ញាណស្សបិ
សន្តិហោ ធន្តញ្ញោ។ តស្សបិ ហិ រូបធម្មារម្មណកាលេ អជ្ឈារសសុ យំ កិញ្ចិ
អារម្មណបុរេជាតំ ហោតិ បច្ចុប្បន្នារម្មណត្តា។ "ចវមាទេ ឧបបជ្ឈមាទេ" តិ ហិ
វុត្តំ។ ទិព្វចក្ខុទិព្វសោតញ្ញាណោសុ ច វុត្តព្វមេវ នត្ថិ។

ឥតរស្សបិ អភាវាតិ អារម្មណបុរេជាតស្សបិ អភាវា អគ្គហាលំ
បដិសន្ធិការិណោតិ យោជនា។ សតិបិ កស្សបិ បដិសន្ធិការិណោ
អារម្មណបុរេជាតេ វិភូតំ បន កត្វា អារម្មណករណាភាវតោ
អវិជ្ជមានសទិសន្តិ កត្វា វុត្តំ "ឥតរស្សបិ អភាវា" តិ។ តេនេវាហ "បដិសន្ធិយា
វិយ អបរិព្យត្តស្ស អារម្មណស្ស អារម្មណមត្តភាវតោ" តិ។ សន្តិរណាភាវិណោ
មនោវិញ្ញាណធាតុយាបិ ឯកន្តេនេវ បុរេជាតបច្ចយោ រូចាទីនិ
បញ្ញារម្មណានីតិ យោជនា។ ឯត្ថ ច "មនោធាតុនញ្ញោ" តិអាទិ
"តទារម្មណាភាវិណោ" តិ បទស្ស បុរតោ វុត្តញ្ញោ, ឧប្បដិចាដិយា លិខិតំ។

បុរេជាតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. បច្ឆាជាតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១១. និរវសេសទស្សិតបុរេជាតទស្សនវសេនាតិ
"ចតុសមុដ្ឋានិកតិសមុដ្ឋានិករូបកាយស្ស" តិ ឯវំ និរវសេសតោ ទស្សិតស្ស
បុរេជាតស្ស បច្ចុប្បន្នស្ស ទស្សនវសេន។ បច្ចយា ហិ ឥធ
កាមាវចររូចាវចរវិចាកា, តេសុ កាមាវចរវិចាកោ ច
ចតុសមុដ្ឋានិករូបកាយស្ស បច្ចយោ, ន ឥតរោ។ តេនេវាហ "រូចាវចរវិចាកោ

បន អាហារសមុជ្ជានស្ស ន ហោតី"តិ, តស្មា "តស្សេវា"តិ វុត្តេបិ
យថាវហមត្តោវេទិតញ្ចេ។

បច្ឆាជាតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១២. អាសេវនបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១២. បកាវេហិ គុណំតំ បគុណំ, ពហុក្ខត្តំ បវត្តិយា ភាវិតន្តិ អត្តោ។
អតិសយេន បគុណំ បគុណាតរំ, តតោយេវ ពលវតរំ។ តស្ស ភាវោ, តេន
បគុណាតរពលវតរភាវេន វិសិដ្ឋំវិសេសប្បត្តំ។ ស្វាយំ វិសេសោ វិចាកេ នត្ថិតិ
អាហា "ឯតេន វិចាកាព្យាកតតោវិសេសេតី"តិ។

អាសេវនបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៣. កម្មបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៣. ឯវំសភាវាតិ កម្មបច្ចយេន ឧបការកសភាវា។ សមត្ថតាតិ
អានុភាវោ។ តស្សាតិ វិចាកក្ខន្ធកដត្តារូបសម្ព័ន្ធតស្ស ជលស្ស។
កម្មបច្ចយភាវោ វុត្តោតិ កម្មបច្ចយេន បច្ចយភាវោ វុត្តោ។ ឯកវោកាវេ
រូបម្បីតិ ឯកវោកាវេបិ រូបំ ន ជនេតិ, បគេវ ចតុវោកាវេតិ អត្តោ។

កម្មបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៤. វិចាកបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៤. យថា ហិ រូបភវេ សញ្ញំនំ តំនិព្ពត្តិតបុញ្ញាភិសម្ព័ន្ធវេនេវ រូបុប្បត្តិ, ឯវំ
អសញ្ញំនម្បីតិ តត្ថ កាមាវចរកម្មនា យថា វិចាកានុរូចានំ បច្ចយោ ហោត្តោ
កេសញ្ញាយេវ ហោតិ, ន សញ្ញេសំ, កត្ថចិយេវ ហោតិ, ន សព្ពត្ថ, ន ឯវំ

វិចារកានន្តិ អាហា “ឯកន្តេនា”តិ។ តេសំ វសេនាតិ តេសំ វិចារកបច្ចយលាភីនំ
វិចារកក្ខន្ធានំ វសេន។ ន បីតិអាទិនា “ឯកន្តេនា”តិ វុត្ថមត្ថំ ព្យតិវេកតោ
វិការេតិ។ ភូមិទ្វយវិចារកោតិ កាមាវចររូចាវចរវិចារកោ អាវុប្ប រូបស្ស ន បី
បច្ចយោតិ យោជនា។

វិចារកបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៥. អាហារបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៥. កេវលាយ ឌីជាយ អដ្ឋោហារណស្ស អភាវា “អសិតបីតាទិវត្ថុបិ
សហអដ្ឋោហារិតោវា”តិ វុត្ថំ។ ខាទនីយភោជនីយប្បភេទេ អសិតេ តាវ
កតឡី ការតា ហោតុ, ចាតព្វាទិកេ បន កថន្តិ អាហា “ចាតព្វ...បេ....
ហោន្តិ”តិ។ យេភុយ្យវសេន វា ឯវំ វុត្ថន្តិ វេទិតព្វំ។

អនុចាលកោតិ ឧបត្ថម្ភកោ។ ចិត្តសមុដ្ឋានស្ស កាយស្ស
អាហារបច្ចយភាវោ កតឡី ការាហារស្ស វិចារេត្វា គហោតព្វោ។ កស្មាតិ បេ?
ឯត្ថ ការណាមាហា “ន បី”តិអាទិនា។ សតិ បី បច្ចយភាវេ “ចិត្តសមុដ្ឋានោ
កតឡី ការាហារេ ចិត្តសមុដ្ឋានស្ស កាយស្ស អាហារបច្ចយេន
បច្ចយោ”តិអាទិ វុត្ថព្វំ សីយា, ន បន វុត្ថំ, នោចិត្តសមុដ្ឋានស្ស បន វុត្ថំ។
តេនាហា “តិវិជោបិ...បេ.... វុត្តោ”តិ។

អាហារបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៦. ឥន្ទ្រិយបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៦. “មិស្សកត្តា”តិ ឥទំ ឥន្ទ្រិយតាយ រូចារូបជីវិតិន្ទ្រិយានំ ឯកជ្ឈំ កត្វា
ទេសិតតំ សន្ទាយ វុត្ថំ, តស្មា មិស្សកត្តាតិ រូបជីវិតិន្ទ្រិយមិស្សកត្តាតិ អត្តោ។

ជីវិតព្រួយនិង អរូបជីវិតព្រួយ។ ន សព្វេន សព្វំ វដ្តិតព្រួយ យថា បញ្ញាបុគ្គលេ
អរូបជីវិតព្រួយ មិស្សកត្តា ន គហិតំ, ន ឯវមិធិ អរូបជីវិតព្រួយ អគ្គហិតន្តិ
អត្ថោ។

អរូបាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនំ បច្ចយន្តរាបេក្ខានិ
អាវដ្ឋនារម្មណាទិអញ្ញបច្ចយសាបេក្ខានិ ឥន្ទ្រិយបច្ចយា សិយុំ ចក្ខាទីនំ
រូបារូបាណំ អញ្ញមញ្ញំ កតាចិបិ អវិនិព្វត្តភាវស្ស អភាវតោ,
បច្ចយន្តរសមាធានាបេក្ខតាយ ច។ យោ បន និរេបេក្ខោតិ យថា ចក្ខាទីនិ
បច្ចយន្តរេសុ សាបេក្ខានិ, ឯវំ សាបេក្ខោ អហុត្វា យោ តត្ថ និរេបេក្ខោ
ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ ហោតិ អវិនិព្វត្តធម្មានំ យថា ធុរិធម្មិ ជីវិតព្រួយ, សោ
អត្ថនោ...បេ... នត្ថិតិ យោជនា។ អវិនិព្វត្តានំ តេសម្បិ លិង្គាទីនំ សិយុំ វិនិព្វត្តានំ
បច្ចយុប្បន្នានំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយតាភាវស្ស អធិដ្ឋត្តា។ ននុ ចក្ខាទីនំ វិនិព្វត្តានំ
ឥន្ទ្រិយបច្ចយភាវោ ទិដ្ឋាតិ? សច្ចំ ទិដ្ឋោ, ន បន សោ សមាទជាតិយាតិ
ធស្សន្តោ “ន ហិ” តិអាទិមាហា។ សតិ ចេវន្តិ ឯវំ វុត្តប្បការេ
សមាទជាតិយំយេវ អវិនិព្វត្តស្ស ឥន្ទ្រិយបច្ចយភាវេ សតិ ឥត្ថិបុរិសិន្ទ្រិយេហិ
សធូរិ។ សហយោគេ ហិ ឥទំ ករណាវចនំ។ យទិបិ ឥត្ថិបុរិសិន្ទ្រិយានិ លិង្គាទីនំ
កលលាទិកាលេ ឥន្ទ្រិយបច្ចយតំ ន ជរេយ្យំ តេសំ តទា អភាវតោ។ យេ បន
រូបធម្មា តទា សន្តិ, តេហិ អវិនិព្វត្តាវ, តេសំ កស្មា ន ជវន្តិតិ អាហា “អញ្ញេសំ
បនា” តិអាទិ។ អពិជភាវតោ អនិមិត្តភាវតោ។ តទនុរូបាណន្តិ
កលលាទិអវត្តានុរូបាណំ អត្ថិតំ ឥច្ឆន្តិ, យតោ “ឥត្ថិ, បុរិសោ” តិ បកតិវិភាគោ
វិញ្ញាយតីតិ តេសំ អធិប្បាយោ។

កុសលជាតិយន្តិ និទ្ធារណេ ភុម្មំ។ យេ បន “កុសលជាតិក” ន្តិ បឋន្តិ,
តេសំ បច្ចត្តេកាវចនំ។ វិសុំ ឯកជាតិ វា ភូមិ វា ន ហោតិ តទេកទេសភាវតោ។

ហេតុអ្វីស្តីពី អាទិ-សន្តិ “អកុសលហារេសុបិ ឯសេវ នយោ” តិ
ឯវមាទិកំ សង្គណ្ហាតិ។ ឯស នយោតិ យាយំ “ភូមិវសេន វុត្តសូ” តិអាទិនា
អរូបេ អលត្តមានស្ស ឥន្ទ្រិយបច្ចយស្ស អដ្ឋបនេ អត្ថនយោ វុត្តោ, ឯស នយោ
យោជេតញ្ចោតិ។ តថា អបរិយាបន្នកុសលហេតុ, តថា អកុសលហេតុតិ
ឯត្ថាបិ បឋមាបរិយាបន្នកុសលហេតុ ទោមនស្សសហគតាកុសលហេតុ ច
វិសុំ ឯកជាតិ ភូមិ វា ន ហោត្តិ អាវុប្ប អលត្តមានាបិ វិសុំ ន បឋតាតិ
យោជេតញ្ចោ។ ឯស នយោ “អកុសលហារេសុបិ ឯសេវ នយោ” តិ ឯវមាទិកុ។

សតិ សហជាតបច្ចយត្ថេ ឧប្បាទក្ខណោបិ ឥន្ទ្រិយបច្ចយតា សិយាតិ កត្វា
វុត្តំ “សហជាតបច្ចយត្ថាការំ សន្ធាយា” តិ។ វុត្តញ្ចំ “ឧប្បជ្ឈមាធនោ សហ
ឧប្បជ្ឈមានភារេន ឧបការកោ ធម្មោ សហជាតបច្ចយោ” តិ (បដ្ឋា. អដ្ឋ.
បច្ចយុទ្ធសវណ្ណានា)។ តស្ស បន សហជាតបច្ចយត្ថាការោ យទិបិ អដ្ឋកថាយំ
“សហជាតបច្ចយតា បន តស្ស នត្ថិ” តិ សរូបនេវ ទស្សិតោ, តថាបិ តំ
អនុជានន្តោ “ឧប្បាទ...បេ... និវាវេតុ” ត្ថិ វត្វា “វត្ថុតិ” តិអាទិនា តមត្ថំ
សមត្ថតិ។ កម្មបច្ចយសទិសន្តិ ហិ ឯតេន តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ បច្ចយភារោ
បកាសិតោ។ បវត្ថេចាតិ ច-សន្តេន បទិសន្ទិយញ្ច កជត្តារូបស្ស
រូបជីវិតិន្ទ្រិយតោ អញ្ជោ ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ ន ហិ អត្ថិតិ យោជនា។
បទិច្ចវារាទយោ សម្បយុត្តវារបរិយោសានា ធិ វារា ឧប្បាទក្ខណោមេវ គហេត្វា
បវត្តា “កុសលំ ធម្មំ បទិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ ហេតុបច្ចយា” តិអាទិនា, ន
បិតិក្ខណាន្តិ អធិប្បាយោ។ ឯវញ្ច កត្វាតិ ឧប្បាទក្ខណោមេវ គហេត្វា បវត្តត្តា។
ឯតេស្វតិ យថាវុត្តសុ ធនុ វាវេសុ។ កេចិ បន “រូបជីវិតិន្ទ្រិយស្ស អនុចាលនំ
ឧប្បាទក្ខណោ ន ចាកជំ ពលវញ្ច យថា បិតិក្ខណោ
បច្ឆាជាតាទិបច្ចយលាភតោ ជីវការវប្បត្តិយាស្ស តំ ចាកជំ ពលវញ្ច, តស្មា
‘បិតិក្ខណោ’ តិ វុត្ត” ត្ថិ វទន្តិ។

ឥន្ទ្រិយបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានិដ្ឋិតា។

១៧. ឈានបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណាន

១៧. សោមនស្សនោមនស្សសង្ខតានិក្ខិ

សោមនស្សនោមនស្សបរិយាយេន វុត្តានិ, ឈានផ្កការវិសេសនតោ វា
សោមនស្សនោមនស្សក្ខតានេវ សុខទុក្ខានិ ឈានផ្កានិ, ន ឥតវសុខទុក្ខានិក្ខិ
ឈានផ្កក្ខតានំយេវ សុខទុក្ខានំ ឈានផ្កការទស្សនតំ
សោមនស្សនោមនស្សគ្គហណំ កតំ។ ឥទានិ យថាវុត្តមេវ
“ធូបញ្ចវិញ្ញាណេសូ” តិ អាទិនា វិត្តារតោ វិភាវេតិ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ តេនាតិ
វិសេសនក្ខតេន សោមនស្សនោមនស្សគ្គហណេន។

អភិទិចាតមត្តត្តាតិ អារម្មណករណមត្តការតោ។ ចិន្តនាបវត្តិយា
ឧបនិជ្ឈាយនបវត្តិយា។ យថាវុត្តេនេវ ការណេនាតិ “ឧបនិជ្ឈានាការស្ស
អភារតោ” តិ ឯតេន ការណេន។ បុព្វេតិ អាទិតោ។ ចត្តារិ អផ្កានិ វុត្តិកានិក្ខិ
សត្តសុ អង្កេសុ ទស្សិយមាណេសុ ចត្តារិ អផ្កានិ វុត្តិកានិ។ អដ្ឋកថា ហោសាតិ
លេសេន អបកាសេតព្ពតាយ ការណាមាហា។ តិសុបិ ឯកមេវ វុត្តតំ សិយា,
តំសមាណលក្ខណតាយ ឥតវេសំ តិណ្ណម្យី គហណំ ហោតិ តិ។ តិណ្ណំ បន
វេចនេនាតិ ឧបេក្ខាសុខទុក្ខានំ អឈានផ្កតាទស្សនតេន វេចនេន។ តតោ
ឧបេក្ខាទិតោ អញ្ញស្ស ធម្មស្ស ចិត្តកក្កតាយ ឈានផ្កន្តិ ឧទ្ធដកាវោ អាបជ្ជតិ
អឈានផ្កេសុ អគ្គហិតត្តា។ យថាវុត្តការណេនាតិ “ឧបនិជ្ឈានាការស្ស
អភារតោ” តិ វុត្តការណេនាតោ អញ្ញេន ការណេន អនុទ្ធដកាវោ វា អាបជ្ជតិ
អនុបនិជ្ឈាយនសភាវេហិ សទ្ធិ អគ្គហិតត្តា ឧបនិជ្ឈាយនាការភារតោ
អញ្ញេនេវ ការណេន ចិត្តកក្កតាយ ចាឡិយំ អនុទ្ធដកាវោ អាបជ្ជតិ។
តំនោសបរិហារណត្តន្តិ យថាវុត្តនោសវិនិមោចនតំ។

យេ បនាតិអាទិ បទការមត្តទស្សនំ។ សោមនស្សទីហិតិ
 សោមនស្សនោមនស្សឈានផ្ដុំបេក្ខាហិ។ អវិភូតភារោ ឧបេក្ខនំ។ ឧបេក្ខា ហិ
 អវិភូតកិច្ចា វុត្តា។ សមាធានំ កេសំ? សុខាទីនំ, កេហិ? សោមនស្សទីហិ, កេហិ?
 សុខ...បេ... យុត្តតាតិ យោជនា។ ន ចិត្តកក្កតាយាតិ សុខាទីហិ, តទញ្ញេហិ
 អភិនិរោបនាទីហិ ច អនិជ្ឈិយ កិច្ចតាយ ច អនុបនិជ្ឈាយនកិច្ចតាយ ច
 អសមានតាយ បញ្ចវិញ្ញាណេសុ ចិត្តកក្កតាយ ឈានផ្ដុំន្តិ អនុទូជភារេ
 ការណំ ន វុត្តព្ពន្ធិ។ សាតិ ចិត្តកក្កតា។ ឯត្ថាតិ “ឧបេក្ខាសុខទុក្ខានី” តិ ឯតស្មី
 អដ្ឋកថាវចនេ ន គហិតា។ វិចិត្តិក្ខាយុត្តមនោធាតុអាទិសូតិ
 វិចិត្តិក្ខាសម្បយុត្តចិត្ត មនោធាតុយា សម្បជិច្ឆនាទីសុ ច។ តស្សបិ
 ចិត្តកក្កតាយបិ។

ឈានបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៨. មគ្គបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៨. ធុរិយម្បិ សង្កប្បន្តិ សម្មាសង្កប្បោ មិច្ឆាសង្កប្បោតិ ច ឯវំ
 អនវដ្ឋសាវដ្ឋភេទេន ធុរិយម្បិ។ វិរិយំ សមាធិន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។
 សង្កណ្ឌិត្វា វិតក្កាទិការសាមញ្ញេន សហ គហិត្វា, ឯកេកមេវ កត្វា
 គហិត្វាតិ អត្ថោ។ តេហិ មិច្ឆាវាចាកម្មន្តាជីវេហិ។ ឥធាតិ ឥមស្មី
 មគ្គបច្ចយនិទ្ទេសេ លព្ពមាធានិ ច មគ្គបច្ចយភាវតោ, ច-សទ្ទេន អលព្ពមាធានិ
 ច មគ្គបច្ចយត្តាភារា។ យទិ ឯវំ កស្មា វុត្តានីតិ អាហា
 “មគ្គផ្ដុំវចនសាមញ្ញេន” តិ។ ឯវំ បរិយាយនិទ្ទេសោ ឥធ កិមត្ថិយោតិ ចោទនំ
 សន្ធាយាហ “ឯវញ្ញំ សុត្តរោហារោបិ ទស្សិតោ ហោតិ” តិ។ ឯវំ បទ
 ទស្សន្តេនាតិ បរមត្ថតោ អមគ្គផ្ដានិបិ សុត្តេ មគ្គផ្ដុំវោហារសិទ្ធិយា ឥធ
 មគ្គផ្ដុំហិ សហ ទស្សន្តេន។ ឧទ្ទិវិត្វាតិ បទុទ្ធាវំ កត្វា។ ឥធានិ មិច្ឆាវាចាទីហិ

សន្ធិ ឆ្ងាទសង្គ្រាមនិ ន ទស្សនតញ្ញានិ, កស្មាតិ ចេតិ អាហា “ន ហិ ចាឡិយំ...បេ... វត្តញ្ញោ” តិ។ តប្បដិបក្ខការតោយេវ មិច្ឆាមគ្គង្គានិ, ន មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទយោវិយ សភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

បរិយាយនិប្បវិយាយមគ្គង្គនស្សនត្ថេបិ អត្ថវចនេ ឯវំ ន វត្តញ្ញោមេវាតិ ទស្សនត្ថោ “បរិយាយ...បេ... អធិករណានី” តិ អាហា។ តស្សត្ថោ - យថា “អញ្ញោភាគិយស្ស អធិករណាស្ស” តិ ឯត្ថ ចាឡិកតអធិករណាសន្តបតិរូបកោ អញ្ញោ អធិករណាសន្តោ ចាឡិកតតទញ្ញសាធារណតាយ ឧភយបទត្ថោ ឧទ្ធអោ “អធិករណំ នាម ចត្តារិ អធិករណានី” តិ, ឯវមិធាបិ និប្បវិយាយំ ឥតរញ្ច មគ្គង្គំ ទស្សតុកាមេន ចាឡិកតតទញ្ញសាធារណោ មគ្គង្គសន្តោ ឧទ្ធវិរតញ្ញោ សិយា, តថា ន កតន្តិ។ តស្មាតិ យស្មា ចាឡិកតោយេវ មគ្គង្គសន្តោ ឧទ្ធអោ, ន តទញ្ញសាធារណោ, ន ច អត្ថទ្វារមុខេន អធិប្បតត្ថោ និយមិតោ, តស្មា។ តេស្វតិ អហេតុកចិត្តប្បទេសុ។ “សម្មាទិដ្ឋិ...បេ... សមាធយោ” តិ ឯត្ថ សង្គប្បវាយាមសមាធយោ សម្មាមិច្ឆាសន្តោហិ វិសេសេត្វា វុត្តាតិ អាហា “សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ យថាវុត្តា សន្តិ” តិ។ សង្គប្បវាយាមសមាធិប្បត្តា បន តត្ថ កេចិ សន្តិយេវាតិ។ អថ វា សម្មាទិដ្ឋិអាទយោតិ វុត្តប្បការេ សម្មាទិដ្ឋិអាទិកេ អនវសេសេ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនាហា “យថាវុត្តា” តិ។ ឧប្បត្តិដ្ឋាននិយមនត្តត្តា ន វិសេសនត្តត្តាតិ អធិប្បាយោ។

មគ្គបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២០. វិប្បយុត្តបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

២០. សម្បយោគាសង្កាវត្ថុក្ខតោតិ សម្បយោគាសង្កាយ អធិដ្ឋានក្ខតោ។
តេនាហា អដ្ឋកថាយំ “អរូបិនោ ហិ ខន្ធា ចក្ខាធិនំ វត្ថុនំ អព្ពន្ធរតោ និក្ខមន្តា
វិយ ឧប្បជ្ឈន្តី”តិ។

វិប្បយុត្តបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២១. អត្ថិបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

២១. យស្មី សតិ យំ ហោតិ, អសតិ ច ន ហោតិ, សោ តស្ស បច្ចយោតិ
យទិទំ សមាសតោ បច្ចយលក្ខណំ យំ សន្ធាយ សុត្ត វុត្តំ “ឥមស្មី សតិ ឥទំ
ហោតិ, ឥមស្មី អសតិ ឥទំ ន ហោតី”តិ, តយិទំ អត្ថិបច្ចយេ យោជេត្វា
ឧស្សន្តោ “យោ ហិ”តិ អាធិ វត្វា អយញ្ច នយោ និព្វានេ ន លព្ពតិ, តស្មា និព្វានំ
អត្ថិបច្ចយភាវេន ន ឧទ្ធជន្តិ ឧស្សតុំ “និព្វានញ្ច... បេ... ឧបការកំ ហោតី”តិ
អាហា។ តេន បច្ចយធម្មានំ បច្ចយភាវេវិសេសតោ ព្យតិវេកមុខេន ចាកដោ
ហោតីតិ ឧស្សតិ។ នត្ថិភាវេបការកតាវិរុទ្ធាតិ នត្ថិបច្ចយភាវិរុទ្ធា។
វិគតាវិគតបច្ចយាវិយ ហិ អញ្ញមញ្ញំ ឧដុបច្ចនិកភាវេន បីតា
នត្ថិអត្ថិបច្ចយា។ ន និព្វានំ អត្ថិបច្ចយោ នត្ថិភាវេបការកតាអវិរោធតោ។
យេ ហិ អត្ថិបច្ចយធម្មា, តេ នត្ថិភាវេបការកតាវិរុទ្ធា ឯវ ទិដ្ឋាតិ
អធិប្បាយោ។

សតិ ច ឧប្បន្នត្ថតិ សម្ពន្ធា។ យេសំ បច្ចយា ហោន្តិ អាហារិទ្រិយាតិ
យោជនា។ ឯកតោតិ សហ។ សហជាតាធិបច្ចយត្តាការតោតិ
សហជាតបុរេជាតបច្ចាជាតបច្ចយត្តាការតោ។ តទភាវេតិ
សហជាតាធិបច្ចយត្តាការោ។ ឯតេសន្តិ អត្ថិបច្ចយតាវសេន បវត្តមាធានំ
អាហារិទ្រិយានំ។ ធម្មសភាវវសេនាតិ ធម្មតាវសេន។ ធម្មតា ហោសា, យទិទំ

បច្ចុប្បន្នឆ្នាំ សហ បុរេតំ បច្ឆា ចលព្វមាណា អាហារិទ្ធិយា តេសំ
អត្ថិបច្ចយា ហោត្ថិ, ន សហជាតាធិបច្ចយាតិ។ យថា វា ចក្ខាធិធារាណំ
រូបាធិអារម្មណាណំ សតិបិ និយតុត្ថិតាយ ធារាម្មណតោវិញ្ញាណស្ស
ធម្មិធាភាវេ អារម្មណមនាមសិទ្ធា, ធារតោ ធារមនាមសិទ្ធា អារម្មណតោ
ធម្មិធាតា វុច្ឆតិ, វេមិធាបិ អាហារិទ្ធិយាណំ បច្ចុប្បន្នឆ្នាំ សតិបិ
សហជាតាធិភាវេ អរូបក្ខន្ធាធិវសេន សហជាតាធិភេទិកិទ្ធស្ស អត្ថិបច្ចយស្ស
ទស្សិតត្តា បញ្ញាវាវេ អាហារិទ្ធិយាណំ វសេន អាគតេ
ចតុត្ថបញ្ចមកោដ្ឋាសក្ខតេ អត្ថិបច្ចយវិសេសេ សហជាតាធិភេទំ អាមសិទ្ធី ន
លព្វតិ ទស្សិតុំ អដ្ឋកថាយំ “អាហារា វេ វេនិយព្វា សហជាតាធិភេទំ ន
លកតិ” តិ វុត្ថំ, ន បន អាហារិទ្ធិយេសុ សហជាតាធិភាវស្ស អភាវតោ។
វេមេត្ថ អត្តោ ទដ្ឋព្វោ។

អត្ថិបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២២-២៣-២៤. នត្ថិវិគតអវិគតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

២២-២៣. ឯត្ថាតិ នត្ថិបច្ចយេ។ នានន្តិ នានត្ថំ។ ឯតេនាតិ អនន្តបច្ចយតោ
នត្ថិបច្ចយស្ស វិសេសមត្តធិបនេន “បច្ចយលក្ខណមេវ ហេតុ នាន” ត្ថិ វេមិធា
វេចនេន។ អត្តោតិ ធម្មោ។ ព្យញ្ញនសង្កហិតេតិ “នត្ថិបច្ចយោវិគតបច្ចយោ” តិ
វេមាធិព្យញ្ញនេន សង្កហិតេ។ បច្ចយលក្ខណមត្តេតិ ឯត្ថ បវត្ថិឱកាសទានេន
ឧបការកា អរូបធម្មា, វិគតភាវេន ឧបការកាតិ វេមាធិកេ បច្ចយាណំ
លក្ខណមត្តេ។

នត្ថិវិគតអវិគតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បច្ចុយនិទ្ទេសបកិណ្ណកវិនិច្ឆ័យកថាវណ្ណានា

អាទិមចាហោតិ បុរិមចាហោ។ តថា ច សតីតិ នោសស្សបិ សត្តរសហិ
បច្ចុយេហិ បច្ចុយភារេ សតិ។ អធិបតិបច្ចុយភារេបិស្ស អនុញ្ញាតោ ហោតីតិ
អាហា “នោសស្សបិ គរុករណំ ចាឡិយំ វត្តត្ថំ សិយា”តិ។ “សេសាន”ន្តិ
វេទនេនេវ និវារិតោតិ កនាចិ អាសន្ត្តេយ្យាតិ តំនិវត្តនត្តមាហា “ន ច
សេសាន”ន្តិអាទិ។ បុរេជាតាទីហិ

បុរេជាតកម្មាហារឈានិន្ទ្រិយមគ្គវិចាកបច្ចុយេហិ។ តន្តិវារណាត្តន្តិ តស្ស
យថាវុត្តនោសស្ស និវារណាត្ថំ។ វិសុញ្ញា អគ្គហេត្វាតិ លោកមោហា
វិចាកបច្ចុយាបិ ន ហោន្តិ, តថា នោសោតិ វេវិសុញ្ញា អគ្គហេត្វា។
ដោជ្ឈញ្ញាយតនំ កាយវិញ្ញាណាធាតុយា អារម្មណាទិបច្ចុយោ ហោន្តិយេវ
បថីអាទិសភាវត្តា អត្តនា សហជាតានំ សហជាតាទិបច្ចុយោ ហោន្តិយេវាតិ
វុត្តំ “ដោជ្ឈញ្ញាយតនស្ស សហជាតាទិបច្ចុយភាវំ ទស្សេតី”តិ។ “សព្ពធម្មាន”ន្តិ
“សព្ពេ ធម្មា មនោវិញ្ញាណាធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ
អារម្មណបច្ចុយេន បច្ចុយោ”តិ ឯត្ថ វុត្តេ សព្ពធម្មេ សន្ធាយាហា “សព្ពធម្មានំ
យថាយោគំ ហេតាទិបច្ចុយភាវំ ទស្សេតី”តិ។ ន ហិ ឯតំ...បេ.... ភាវទស្សនំ,
អថ ខោ ឯកធម្មស្ស អនេកបច្ចុយភាវទស្សនំ, តស្មា “ឯតេន
ដោជ្ឈញ្ញាយតនស្ស”តិអាទិ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ រូចាទីនន្តិ រូចាយតនាទីនំ។

ភេទាតិវិសេសា។ ភេទំ អនាមសិក្ខាតិ ចក្កវិញ្ញាណាធាតុអាទិវិសេសំ
អគ្គហេត្វា។ តេ ឯវាតិ យថាវុត្តវិសេសានំ សាមញ្ញក្ខតេ ខន្ធេ ឯវ។ យំ សន្ធាយ
“ឯវំ ន សក្កា វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ, តំវិភារេតុ “ន ហិ”តិអាទិ វុត្តំ។ បដ្ឋានសំវណ្ណានា
ហោសាតិ ឯតេន សុត្តេ វុត្តបរិយាយមគ្គភារេនេត្ត ន សក្កា មិច្ឆាវាចាទីនំ
មគ្គបច្ចុយំ វុត្តន្តិ ទស្សេតិ។ សេសបច្ចុយភារេតិ មគ្គបច្ចុយំ វេបេត្វា

យថាវុត្តេហិ សេសេហិ អដ្ឋាសហិ បច្ចយេហិ បច្ចយភារោ។ អធិបតិបច្ចយោ
ន ហោតីតិ អារម្មណាធិបតិបច្ចយោ ន ហោតិ។ តន្តិវិចិត្តិច្ចំ។ តត្ថាតិ
យថាវុត្តេសុ អហិរិកាជីសុ។

ធនធា បច្ចយោ ហោតិ, បុន តថា ហធម្មវត្ថុន្តិ ៩ទំ អត្ថមត្តវចនំ។ ចាថា
បន “ហធម្មវត្ថុ តេសញ្ជោវិប្បយុត្តស្ស ច វសេន ធនធា បច្ចយោ ហោតី” តិ
វេទិតញ្ជោ។ រូបសទ្ធកន្ធរសាយតនមត្តមេវាតិ ៩ទំ រូបាធិនំ
សហជាតបច្ចយតាយ វិយ និស្សយបច្ចយតាយ ច អភាវតោ,
បុរេជាតបច្ចយតាយ ច ភាវតោ វុត្តំ។ ឯតានីតិ យថាវុត្តានិ
រូបសទ្ធកន្ធរសារម្មណានិ។ សញ្ញាតិក្កន្ធបច្ចយាបេក្ខាតិ “ឯកធម្មស្ស
អនេកបច្ចយភាវតោ” តិ ឯតស្មីវិចារេ ហេតុអាទិអតិក្កន្ធបច្ចយាបេក្ខា
ឯតេសំ រូបាធិនំ អបុព្វតា នត្ថិ, អថ ខោ
អារម្មណាអារម្មណាធិបតិអារម្មណូបនិស្សយបច្ចយាបេក្ខា។ ន ហិ រូបាធិនិ
ហេតុសហជាតាធិបតិអាទិវសេន បច្ចយោ ហោតីតិ។ តស្សាតិ
រូបជីវិតិច្រ្ទិយស្ស បុរេជាតបច្ចយភាវតោ អបុព្វតា, តស្មា តំ ឯក្ខន្ធវិសតិវិដោ
បច្ចយោ ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សត្តធា បច្ចយភារោ យោជេតញ្ជោ, ន ហិ ឱជា
បុរេជាតបច្ចយោ ន ហោតីតិ។

អត្ថោតិ វា ហេតុអាទិធម្មានំ សភារោ វេទិតញ្ជោ។ សោ ហិ អត្ថនោ
បច្ចយុប្បន្នេហិ អរណីយតោ ឧបគន្ធព្ពតោ, ញ្ញាណេន វា ញ្ញាតព្ពតោ
“អត្ថោ” តិ វុច្ចតិ។ អាគារោតិ តស្សេវ បវត្តិអាគារោ, យេន អត្ថនោ
បច្ចយុប្បន្នានំ បច្ចយភារំ ឧបគន្ធវិសតិ ឯវមេត្ត អត្ថោ ធម្មញ្ជោ។ តំ បន
វិប្បយុត្តំ។ “សត្តហាការេហី” តិ បឋានស្ស ការណាមាហ “ឧក្កជ្ជបរិច្ឆេទោ
ហី” តិ អាទិនា។

យំ កម្ពុបច្ចយោ... បេ... ឧដ្ឋត្ថំ អាសេវនកម្ពុបច្ចយានំ បច្ចយុប្បន្នស្ស
អនន្តរដ្ឋានតាយ។ សហជាតម្បី ហិ អនន្តរមេវាតិ។ កោចិ បនេត្តាតិ ឯត្ថ
ឯតស្មី បកត្ថបនិស្សយសមុទាយេ កោចិ តទេកទេសក្ខតោ កម្ពុសភារោ
បកត្ថបនិស្សយោតិ អត្ថោ។ តត្ថាតិ “យទិទំ អារម្មណាបុរេជាតេ បនេត្ត
ឥន្ទ្រិយវិប្បយុត្តបច្ចយតា ន លព្ពតី” តិ វុត្ថំ, តស្មី, តស្មី វា
អារម្មណាបុរេជាតគ្គហណោ។ វុត្ថស្ស វិប្បយុត្តបច្ចយតា លព្ពតីតិ ន វុត្តញ្ញា។ ន
ហិ អារម្មណាភូតំ វុត្ថវិប្បយុត្តបច្ចយោ ហោតិ, អថ ខោ និស្សយក្ខតមេវាតិ។
ឥតោ ឧត្តរីតិ ឯត្ថ “ឥតោ” តិ ឥទំ បច្ឆាមសនំ បុរេជាតំ វា សន្ធាយ
អារម្មណាបុរេជាតំ វា។ តត្ថ បឋមនយំ អបេក្ខិត្វា វុត្ថំ “បុរេជាតតោ
បរតោបី” តិ។ តេន កម្មាធិបច្ចយេសុបិ វុត្តមាទេសុ លព្ពមាណាលព្ពមាទំ
វេទិតព្ពន្ធិ វុត្ថំ ហោតិ។ ធុតិយំ បន នយំ អនបេក្ខិត្វា អដ្ឋកថាយំ អាគតវសេន
វុត្ថំ “ឥតោ វា ឥន្ទ្រិយវិប្បយុត្តតោ” តិ, អត្ថនា វុត្ថនយេន បន
“និស្សយិន្ទ្រិយវិប្បយុត្តតោ វា” តិ។ តត្ថ វុត្ថត្ថំ សយមេវាហ
“អារម្មណាធិបតី” តិ អាទិ។ កម្មាធិសុ លព្ពមាណាលព្ពមាទំ ន វុត្តតិ “ឥតោ
ឧត្តរី” តិ អាទិនា បគេវ អតិទេសស្ស កតត្តា, តស្មា បុរិមោយេវ
បុរេជាតតោបីតិ វុត្ថអត្ថោយេវ អធិប្បតោ។

“មគ្គបច្ចយតំ អវិជហន្តោវា” តិ ឥមិនា ច មគ្គបច្ចយោ វុត្តោតិ “មគ្គវដ្ឋានំ
នវន្ន” តិ វុត្ថំ បច្ឆិមចាបេ, បុរិមចាបេ បន “មគ្គបច្ចយតំ អវិជហន្តោវា” តិ វុត្តត្តា
ឯវ មគ្គបច្ចយេន សទ្ធិ សហជាតាធិបច្ចយា គហោតញ្ញាតិ “ធនន្ន” តិ វុត្ថំ។ តត្ថ
បច្ឆិមចាបេ “ឯកាទសហាការេហី” តិ វុត្ថត្ថំ, បុរិមចាបេ “ទ្វាទសហី” តិ។

សមនន្តរិនុទ្ធតាយ អារម្មណាភារេន ចាតិ វិជ្ជមានម្បី វិសេសមនាមសិក្ខា
កេវលំ សមនន្តរិនុទ្ធតាយ អារម្មណាភារេន, ន ច

សមនន្តរនិរុទ្ធតាអារម្មណភាវសាមញ្ញោនាតិ អត្ថោ។ “ឥមិនា ឧបាយេនា”តិ
បច្ចយសភាគតាទស្សនេន បច្ចយវិសភាគតាទស្សនេន ច វុត្ថំ បទទ្ធយំ
ឯកជ្ឈំ កត្វា បទុទ្ធារោ កតោតិ ទស្សន្តោ “ហេតុអាទិនំ សហជាតានំ... បេ...
យោជេតញ្ចា”តិ អាហា។ ហេតុអារម្មណាទិនំ សហជាតាសហជាតភាវេន
អញ្ញមញ្ញវិសភាគតាតិ យោជេនា។ ឯវមាទិនាតិ អាទិ-សទ្ទេន បុរេជាតានំ
ចក្ខាទិនំ រូចាទិនញ្ច បុរេជាតភាវេន សភាគតា, បវត្ថិយំ វត្ថុឧទ្ធាទិនំ
បុរេជាតបច្ឆាជាតានំ បុរេជាតបច្ឆាជាតភាវេន វិសភាគតាតិ ឯវមាទិនម្បិ
សន្តិហោ ទដ្ឋញ្ចោ។ ហេតុនហេតុអាទិភាវតោបិ ចេត្ត យុគឡ កតោវិញ្ញាតញ្ចោ
វិនិច្ឆយោ។ ហេតុបច្ចយោ ហិ ហេតុភាវេន បច្ចយោ, ឥតវេ តទញ្ញភាវេន។
ឯវមិតវេសុបិ យថាវហំ យុគឡ កតោ វេទិតញ្ចោ។

ឧភយប្បធានតាតិ ជននោបត្តម្ពនប្បធានតា។ ហំនន្តិ បទស្ស អត្ថវចនំ
ការណភាវោតិ វិនាបិ ភាវបច្ចយំ ភាវបច្ចយស្ស អត្ថោ ញ្ញាយតីតិ។
ឧបនិស្សយំ ភិទ្ទន្តោនាតិ អនន្តរូបនិស្សយបកតូបនិស្សយវិភាគេន វិភជន្តេន។
តយោបិ ឧបនិស្សយា វត្តញ្ចា ឧបនិស្សយវិភាគភាវតោ។
ឧបនិស្សយគ្គហណមេវ កាតព្វំ សាមញ្ញរូបេន។ តត្ថាតិ ឯវមវដ្ឋិតេ
អនន្តរូបនិស្សយបកតូបនិស្សយោតិ ភិទ្ទនំ វិភាគករណំ យទិ
បកតូបនិស្សយស្ស រូចានំ បច្ចយត្តាភាវទស្សនត្ថំ, ននុ
អារម្មណូបនិស្សយអនន្តរូបនិស្សយាបិ រូចានំ បច្ចយា ន ហោន្តិយេវាតិ? សច្ចំ
ន ហោន្តិ, តេ បន ទស្សិតនយាតិ តទេកទេសេន ឥតវម្បិ ទស្សិតមេវ ហោតីតិ
ឥមមត្តំ ទស្សន្តោ “អារម្មណំ... បេ... ទដ្ឋញ្ច”តិ អាហា។ តំសមាទតិកត្តាតិ
តេហិ អនន្តរាទិហិ សមាទតិកត្តា អរូចានំយេវ បច្ចយភាវតោ។ តន្តិ
បុរេជាតបច្ចយំ។ តត្ថាតិ អនន្តរាទិសុ បបិត្វា។

បច្ចុយនិទ្ទេសបក្ខិណ្ឌកវិនិច្ឆ័យកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បុត្តាវារោ

១. បច្ចុយានុលោមវណ្ណានា

ឯកេកំ តិកំ ទុកញ្ចាតិ កុសលត្ថិកាធិសុ ពារីសតិយា តិកេសុ
ហេតុទុកាធិសុ សតំ ទុកេសុ ឯកេកំ តិកំ ទុកញ្ចា។ ន តិកទុកន្តិ
តុល្យយោគីនំ ន តិកទុកន្តិ អត្ថោ។ តិកវិសិដ្ឋំ បន ទុកំ, ទុកវិសិដ្ឋញ្ច តិកំ,
តិកវិសិដ្ឋតិកទុកវិសិដ្ឋទុកេសុ វិយ និស្សយ ឧបរិ ទេសនា បវត្តា ឯវាតិ។

យេ កុសលាធិធម្មេ បដិច្ចាតិ វុត្តា “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ
ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចុយា” តិអាធិសុ, តេ កុសលាធិធម្មា បដិច្ចតំ ជវន្តា
ហេតុអាធិបច្ចុយដ្ឋំ សាធម្មោ កុសលាធិបច្ចុយា ចេវាតិ អត្ថោ។ តេនេវាហាតិ
យស្មា បច្ចុយធម្មានំ បច្ចុយុប្បន្នេសុ បដិច្ចតុជវណំ ឧកយេសំ តេសំ សហគារេ
សតិ, នាញ្ចថា។ តេនេវ ការណេនាហ “តេ ច ខោ សហជាតាវា” តិ។ តេតិ
ហេតុអាធិបច្ចុយា។ តេសុ ហិ ហេតុសហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយាធយោ
សហជាតា, អនន្តរសមនន្តរាធយោ អសហជាតា បច្ចុយា ហោតីតិ។ ឯតេហិ
ធ្វើហិ វារេហិ ឥតវេតវត្តពោធនវសេន បវត្តាយ ទេសនាយ កំ សាធិតំ
ហោតីតិ អាហ “ឯវញ្ច និវត្តិកោសល្លំ ជនិតំ ហោតី” តិ។

តេ តេ បញ្ចេ ឧទ្ធវិទ្ធាតិ “សិយា កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស
ហេតុបច្ចុយេន បច្ចុយោ” តិអាធយោ យេ យេ បញ្ចា វិស្សជ្ជនំ លភន្តិ, តេ តេ
បញ្ចេ ឧទ្ធវិទ្ធា។ បមាធលេខា ឯសាតិ ឥទំ “កុសលោ ហេតុ
ហេតុសម្បយុត្តកានំ ធម្មាន” តិ លិខិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បដិច្ចសហជាតាវារេសុ
សហជាតបច្ចុយោ, បច្ចុយនិស្សយវារេសុ និស្សយបច្ចុយោ,

សំសជ្ជសម្បយុត្តវារេសុ សម្បយុត្តបច្ចយោ ឯកន្តិកោតិ កត្វា វុត្តោតិ អាហា
“បុរិមវារេសុ...បេ... និយមេត្វា”តិ។ តត្តាតិ តេសុ បុរិមវារេសុ ធនុ។ ន
វិញ្ញាយន្តិ សរូបតោ អនុទ្ធជត្តា។ ឯវមាទីហិ បញ្ញេហិ។
ហេតាធិបច្ចយបច្ចយុប្បន្នេសូតិ ហេតុអាទិសុ បច្ចយធម្មេសុ
សម្បយុត្តក្ខន្ធាធិកេនេសុ តេសំ បច្ចយុប្បន្នេសុ។ និទ្ធាវណោ ចេតំ ភុម្មំ។
ហេតាធិបច្ចយានំ និច្ចយាការតោតិ “ឥមេ នាម តេ ហេតុអាទយោ
បច្ចយធម្មា”តិ និច្ចយាការតោ សរូបតោ អនិទ្ធាវតត្តា។ យថា ហិ នាម
នាណាជជាជជិតំ គុម្ពន្តរគតញ្ច តំសទិសំ សរូបតោ អទិស្សមាណំ ឥទំ តន្តិ ន
វិនិច្ឆ័យតិ, ឯវំ ញាតុំ ឥន្ទ្រតោបិ អត្តោ សរូបតោ អនិទ្ធាវតោ និជ្ឈដោ និគុម្ពោ
ច នាម ន ហោតិ និច្ចយាការតោ, សរូបតោ បន តស្មី និទ្ធាវតេ តត្ថិសយស្ស
និច្ចយស្ស វសេន បុគ្គលស្ស អសម្ពុទ្ធភាវាប្បត្តិយា សោ បញ្ញោ និជ្ឈដោ និគុម្ពោ
ច នាម ហោតីតិ អាហា “និច្ចយាការតោ តេ បញ្ញោ និជ្ឈដោ និគុម្ពោ ច កត្វា ន
វិភត្តា”តិ, “ន កោចិ បុច្ឆាសង្កហិតោ...បេ... វិភត្តា”តិ ច។ តន្តិ បញ្ញាវិស្សជ្ជនំ
សន្វាយ និជ្ឈជតាន វុត្តា, អថ ខោ និច្ចយុប្បាទនន្តិ អធិប្បាយោ។

ឋបនំ នាម ឥធិវិនេយ្យសន្តានេ បតិជ្ជបនំ, តំ បន តស្ស អត្ថស្ស ធីបនំ
ដោតនន្តិ អាហា “បកាសិតត្តា”តិ។ បកាវេហិតិ ហេតុអាទិបច្ចយប្បកាវេហិ,
កុសលាធិបច្ចយបច្ចយុប្បន្នប្បកាវេហិ វា។

២៥-៣២. បរិកប្បនំវិទហានន្តិ កត្វា អាហា “បរិកប្បបុច្ឆាតិវិធិបុច្ឆា”តិ។
សិយាតិ កវេយ្យាតិ អត្តោ។ ឯសោវិធិ កី អត្ថីតិ ឯតេន “សិយា”តិ វិធិម្ហិ
កិរិយាបទំ។ បុច្ឆា បន វាក្យត្ថសិទ្ធា វេទិតញ្ច។ តមេវ ហិ វាក្យត្ថសិទ្ធិ បុច្ឆំ
នស្សេតុំ អជ្ជកថាយម្បិ “កី សោ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច សិយា”តិ វុត្តំ។ សំបុច្ឆនំ
បរិកប្បបុច្ឆាតិ តស្មី បក្ខេ ហិ កិរិយាយ បទេនេវ បុច្ឆាវិភាវីយតីតិ វុត្តំ

ហោតីតិ។ “សិយា កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ
ហេតុបច្ចយា” តិ ឯត្ថ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុបច្ចយា” តិ ឧកយមិធំ
បច្ចយវចនំ, “កុសលោ ធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ” តិ បច្ចយុប្បន្នវចនំ។ តេសុ
បច្ចយធម្មស្ស បច្ចយភារវិភាវិតេ បច្ចយុប្បន្នស្ស ឧប្បត្តិ អត្ថតោ
វិភាវិតាយេវ ហោតីតិ បច្ចយធម្មាវ បុច្ឆិតញោ។ តត្ថ ច បច្ចយធម្មវិសិដ្ឋា
បដិច្ចត្ថោ វា បុច្ឆិតញោ សិយា បច្ចយវិសិដ្ឋា វា តិ ធុរិយា បុច្ឆិតញាយេវ
អត្ថវិកប្បា អដ្ឋកថាយំ វុត្តា។ តេសុ បឋមស្មី បុច្ឆា សនោសាតិ ទស្សន្តោ
“យោ កុសលោ ធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ សត្តបុច្ឆានំ បវត្តិតោ តិ
កុសលមូលាទីនំ សត្តសត្តបុច្ឆានំ បវត្តនតោ, ឧប្បន្នមាទំ កុសលំ។ តេហិ
បច្ចយេហិតិ បច្ឆាជាតវិចាកបច្ចយេហិ ឧប្បត្តិ អនុញ្ញាតាតិ អាបន្នតិ, ន ច តំ
យុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ តំ តំ បច្ចយាតិ តតោ តតោ
យោនិសោមនសិការាទិបច្ចយតោ។ ភវនមត្តិតា ឯត្ថ ន ច បុច្ឆិតាតិ “កី
សិយា” តិ វុត្តយោជនាយ ទោសមាហា។ ឯវញ្ច កត្វាតិ ឧប្បត្តិយា ឯវ បុច្ឆិតត្វា។

តត្ថាតិ “អថ វា” តិ អាទិនា វុត្តេ អត្ថន្តវេ។ ឧប្បន្នេយ្យាតិ ឧប្បត្តិ
អនុជាធិត្វាតិ “ឧប្បន្នេយ្យ” តិ ឯត្ថ វុត្តំ កុសលបច្ចយំ ឧប្បត្តិ អនុជាធិត្វា។
តស្សាតិ ឧប្បត្តិយា។ ភវនបុច្ឆនន្តិ ហេតុបច្ចយា ភវនបុច្ឆនំ ន យុត្តន្តិ សម្ពន្ធា។
បុន តស្សាតិ ហេតុបច្ចយា ឧប្បត្តិយា។ ភវនបុច្ឆនន្តិ កេវលំ ភវនបុច្ឆនំ។
តស្មាតិ យស្មា វុត្តនយេន ឧកយត្ថាបិ ឧប្បត្តិ អនុជាធិនមុខេន ភវនបុច្ឆនំ
អយុត្តំ, តស្មា។ អនុជាធិនញោ អដ្ឋកថាយំ វុត្តេ អត្ថវិកប្បន្នយេ អត្ថតោ
អាបន្នំ, តំ អនុជាធិនញោ អាហា “អនុជាធិត្វាវា” តិ អាទិ។ សំបុច្ឆនមេវាតិ ឥមិនា
សំបុច្ឆនេ “ឧប្បន្នេយ្យ” តិ ឥទំ កិរិយាបទន្តិ ទស្សតិ។ យទិ ឯវ “សិយា” តិ ឥទំ
កថន្តិ អាហា “សិយាតិ... បេ... បុច្ឆតិ” តិ។ អយំ នយោតិ “សិយា” តិ អាទិនា
អនន្តវុត្តោ អត្ថនយោ។ នវិញ្ញាយតិ អនាមជ្ឈិវិសេសត្វា។ ឡេបិ បុច្ឆាតិ

សម្ព័ន្ធបុត្តា តត្ថិសេសបុត្តា ចាតិ ធុរិធាបិ បុត្តា ឯកាយេវ បុត្តា
សំបុត្តនភារតោ ឯកាធិករណភារតោ ច។

គមនុស្សក្លាវចនន្តិ គមនស្ស ឧស្សក្លាវចនំ។ គមនកិរិយាយ យថា អត្ថនោ
កត្តា ឧបរិ កត្តត្ថកិរិយាយ យោគ្យរូបោ ហោតិ, ឯវមេវ ហំនំ គមនុស្សក្លាវចនំ
តស្ស ពោធនំវចនំ។ ឯវំភូតា ច កិរិយា យស្មា អត្ថតោ កិរិយន្តរាបេក្ខា នាម
ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “គមនស្ស...បេ... អត្ថោ” តិ។ កថំ បនេតស្មី
សហជាតបច្ចយបដ្ឋានេ បដិច្ចវារេ បដិច្ចសធុស្ស
បដិច្ចកាលកិរិយាបេក្ខតាតិ បោធនំ មនសិ កត្តា អាហា “យទិបី” តិអាទិ។
តេនេតំ ធស្សេតិ “អសតិបិ បដិអយនុប្បជ្ឈនានំ កាលភេទេ អញ្ញាត្រ
ហេតុជលេសុ ទិស្សមានំ បុរិមបដិច្ចកាលតំ ហេតុជលតាសាមញ្ញតោ ឥធាបិ
សមាហេបេត្វា វុឡីវសេន បុរិមបដិច្ចកាលវេហាហេ កតោ” តិ។ តេនាហា
“គហណាប្បវត្តិអាការវសេន...បេ... ធន្នញ្ញោ” តិ។ តត្ថ អត្ថបដិលាភោ
ឧប្បាទោតិ អត្ថោ។

គមនន្តិ “បដិច្ចា” តិ ឯត្ថ លព្ពមានំ អយនកិរិយំ បរិយាយន្តរេនាហា។ សា
បនត្ថតោ បវត្តិ, បវត្តិ ច ធម្មានំ យថាបច្ចយំ ឧប្បត្តិយេវ។ សភាវធម្មានញ្ញា
ឧប្បត្តិយំ លោកេ សញ្ញោ កិរិយាការកវេហាហេ, តស្មា “បដិច្ចា” តិ ឯត្ថ
លព្ពមានំ យំ បដិអយនំ បដិគមនំ អត្ថតោ បដិឧប្បជ្ឈមានំ, តញ្ច
គច្ឆន្តាទិអបេក្ខាយ ហោតិ តិ អាហា “គច្ឆន្តស្ស បដិគមនំ, ឧប្បជ្ឈន្តស្ស
បដិឧប្បជ្ឈន” តិ។ តយិទំ គមនបដិគមនំ, ឧប្បជ្ឈនបដិឧប្បជ្ឈនំ សមាទកិរិយា។
កថំ? យស្មា បដិករណំ បដិសធុត្ថោ។ តស្មា តិ យស្មា សហជាតបច្ចយភូតស្ស
ឧប្បជ្ឈន្តស្ស បដិឧប្បជ្ឈនំ “បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ” តិ ឯត្ថ អត្ថោ, តស្មា។
តទាយត្ថប្បត្តិយាតិ សហយោកេ ករណាវចនំ, ករណាត្ថោ, ហេតុត្ថោ វា, តស្មី

ឧប្បជ្ជមានេ កុសលធម្មេ អាយត្តាយ បដិពន្ធាយ ឧប្បត្តិយា សហេវ បដិគន្ធាតិ
អត្ថោ។ តេន បដិអយនត្តលាភានំ សមាណកាលតំ ទស្សេតិ។ តេនេវាហ
“សហជាតបច្ចយំ កត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ” តិអាទិ។ ននុ ច សមាណកាលកិរិយាយំ
ឡឱសោ សទ្ធិប្បយោគោ នត្ថិ, បុរិមកាលកិរិយាយមេវ ច អត្ថិតិ?
នាយមេកន្តោ សមាណកាលកិរិយាយម្យិ កេហិច ឥច្ឆិតត្តា។ តថា ហិ -

“និហន្ទា តិមិវំ លោកេ, ឧទិតោ សតវំសមិ;
លោកេកចក្កក្ខតោយ-មត្តមេតិ ធិវាករោ។

“សិរិវិលាសរូបេន, សព្វសោភាវិភាវិនា;
ឌីកាសេត្វាធិតោ ពុទ្ធា, សតវំសិ យថា បរោ” តិ។ -

ច បយោកា ធិស្សន្តិ។

៣៥-៣៨. តាស្សតិ ទុកម្ពលកនយេ ហោតាវម្ពណាទុកេ

ឯក្ខនបញ្ញាសបុច្ឆា, តាសុ។ ហោតាវម្ពណាទុកេតិ “ហេតុបច្ចយា
អារម្មណបច្ចយា” តិ ឯវំ ហេតុបច្ចយអារម្មណបច្ចយានំ វសេន អាគតេ
បច្ចយទុកេ។ ទិដ្ឋំ បុច្ឆានំ ទស្សិតត្តាតិ យស្មី វាចនាមគ្គេ កុសលបទមូលា
កុសលបទាវសាធា, កុសលាធិបទត្តយមូលា កុសលាធិបទត្តយាវសាធា ច
ឯក្ខនបញ្ញាសាយ បុច្ឆានំ អាទិបរិយោសានក្ខតា ទ្វេ ឯវំ បុច្ឆា ទស្សិតា, តំ
សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯត្តាតិ ឯតស្មី បណ្ណាតិវារេ បុច្ឆានំ វុត្តោ ន បច្ចយានន្តិ អត្ថោ។
បុច្ឆាយ ហិ វសេន ហេតុបច្ចយេ ហេតុបច្ចយសម្ព័ន្ធតំ ឯកមូលំ ឯតស្សតិ
ឯកមូលកោ, នយសន្តាបេក្ខាយ ចាយំ បុល្លិដ្ឋនិទ្ទេសោ។ ឯវំ
អារម្មណបច្ចយមូលកាធិសុ។ តថា ហេតុអារម្មណបច្ចយសម្ព័ន្ធតានិ ទ្វេ
មូលានិ ឯតស្សតិ ទិមូលកោតិអាទិនា យោជេតញ្ចា។ បច្ចយានំ បន វុច្ឆមានេ

បឋមនយស្ស ឯកមូលកតា ន សិយា។ ន ហិ តត្ថ បច្ចយន្តំ អត្ថិ, យំ
មូលភាវេន វុត្តំ សិយា។ តេនាហ “បច្ចយានំ បន វសេនា” តិ អាទិ។
ហេតាវម្ពណ្ណាទុកាទីនន្តិ អវយវេ សាមិវចនំ, អធិបតិអាទីនន្តិ សម្ពុន្នោ។ តតោ
បរំ មូលស្ស អភាវតោ សត្តមូលកំ អនវសេសានំ បច្ចយានំ មូលភាវេន
គហិតត្តា។ ន ហិ មូលវន្តភាវេន គហិតា បច្ចយា មូលភាវេន គយ្ហន្តិ។
បច្ចយគមនំ ចាឡិគមនន្តិ វិញ្ញាយតិ អភិធម្យានុបំ លិង្គវចនាទីតិ កត្វា។
ឥធាតិ អនុលោមេ។ ច-សន្នោ ឧបចយត្ថោ។ សោ តេវីសតិមូលស្ស
សត្តមូលភាវំ ឧបចយេន វុច្ចមានំ ដោតេតិ។

៣៩-៤០. ឯវំ សតីតិ “អារម្មណបច្ចយា ហេតុបច្ចយា” តិ អារភិក្ខា
“អារម្មណបច្ចយា អវិគតបច្ចយា, អារម្មណបច្ចយា ហេតុបច្ចយា” តិ ឯវំ
វាចនាមគ្គេ សតិ។ ចក្កពាន្តនវសេន ចាឡិគតិ អាបជ្ជតុ, កោ ដោសោតិ កធានិ
វធម្យាតិ អាហ “ហេដ្ឋិមសោធនវសេន ច ឥធម អភិធម្ម ចាឡិ គតា” តិ។ តថា
ហិ ខន្ធវិកត្តាទីសុបិ ចាឡិ ហេដ្ឋិមសោធនវសេន បវត្តា។ គណនចារេន តមត្ថំ
សាធមតុំ “ឯវញ្ញ កត្វា” តិ អាទិ វុត្តំ។ អារម្មណាទីសូតិ អារម្មណមូលកាទីសុ
នយេសុ។ តស្មី តស្មិន្តិ តស្មី តស្មី អារម្មណាទិបច្ចយេ។ សុទ្ធិកតោតិ
សុទ្ធិកនយតោ។ តស្មាតិ អារម្មណមូលកាទីសុ សុទ្ធិកនយស្ស
អលព្ពមានត្តា។ ឯកមូលកនយោ ធម្មញ្ញោ អារម្មណមូលកេតិ អធិប្បាយោ។
“អារម្មណបច្ចយា... បេ... អវិគតបច្ចយាតិ វា” តិ អាទិ តាទិសំ វាចនាមគ្គំ
សន្ធាយ វុត្តំ។ យត្ថ “អារម្មណបច្ចយា ហេតុបច្ចយា, អារម្មណបច្ចយា
អធិបតិបច្ចយា, អារម្មណបច្ចយា... បេ... អវិគតបច្ចយា” តិ ឯវំ
អារម្មណមូលកេ អនន្តរបច្ចយមូលភូតា អារម្មណបច្ចយបរិយោសានមេវ
ឯកមូលកំ ធម្មស្សត្វា ឧបរិ អវសិដ្ឋឯកមូលកតោ បដ្ឋាយ យាវ សត្តមូលកេ
វិគតបច្ចយា, តាវ សំខិបិត្វា អវិគតបច្ចយោវ ធម្មស្សតោ។ តេនាហ

“ឯកមូលកេស្វ” តិអាទិ។ ឥតោ បរេសុបិ ឯទិសេសុ ហំនេសុ ឯសេវ នយោ។
មូលមេវ ទស្សេត្វាតិ អធិបតិមូលកេ ឯកមូលកស្ស អាទិមេវ ទស្សេត្វា។ ន
សុទ្ធិកទស្សនន្តិ ន សុទ្ធិកនយទស្សនំ។ “សុទ្ធិកនយោ ហិវិសេសាការតោ
អារម្មណមូលកាធិសុ នលព្ពតិ” តិ ហិវុត្តំ។ នាបិ សព្ពមូលកេ
កតិបយបច្ចយទស្សនំ ឧបរិ សព្ពមូលកេ ឯកមូលកស្ស អាគតត្តា។

៤០. ឯកស្ម័ញ្ញាតិ អវិគតមូលកាធិកេ ច នយោ។ សង្ខេបន្តរកតោតិ
សង្ខេបស្ស សង្ខេបិតស្ស អព្ពន្ធកតោ, សង្ខេបិតញ្ញាតិ អត្ថោ។ មជ្ឈិមានំ
ទស្សនន្តិ មជ្ឈិមានំ នយតោ ទស្សនំ, អញ្ញាថា សង្ខេបោ ឯវ ន សិយា។
គតិទស្សនន្តិ អន្តទស្សនំ អកត្វា ចាឡិគតិយា ទស្សនំ, តញ្ច អាទិតោ បដ្ឋាយ
កតិបយទស្សនមេវ។ តេន វិគតបច្ចយុទ្ធារណេន ឱសានចតុក្កំ ទស្សេតិ
អវិគតមូលកេ វិគតបច្ចយស្ស ឱសានការតោ។ សព្ពមូលកស្ស អវសានេន
“វិគតបច្ចយា” តិ បទេន។

យថា ហេតុអាទិនំ បច្ចយានំ ឧទ្ទសានុបុត្តិយា ទុកតិកាធិយោជនា កតា,
ឯវំ តត្ថ អារម្មណាធិបច្ចយេ លង្ខិត្វាបិ សក្កា យោជនំ កាតុំ, តថា កស្មា ន
កតា? យទិបិ អនវសេសតោ បច្ចយានំ មូលភាវេន គហិតត្តា កេសញ្ញា
កេហិចិ យោជនេ អត្ថវិសេសោ នត្ថិ, អារម្មណមូលកាធិសុ បន
អារម្មណាធិបតិទុកាធិនំ ហេតុមូលកេ ច ហេតុអធិបតិអនន្តរតិកាធិនំ
តំតំអវសិជ្ជបច្ចយេហិ យោជនាយ អត្ថវិសេសោ, ឯវំ សន្តេបិ យស្មា
ឧប្បដិចាជិយា យោជនា ន សុខគ្គហណា, សក្កា ច ញ្ញាណុត្តរេន បុគ្គលេន
យថាទស្សិតេន នយេន យោជិតុន្តិ ឧប្បដិចាជិយា បច្ចយេ អគ្គហេត្វា
បដិចាជិយាវ តេ យោជេត្វា ទស្សិតាតិ ឥមមត្តមាហា “ឯត្ថ ចា” តិអាទិនា។

តញ្ច គមនំ យុត្តន្តិ យំ សញ្ញេហិ តិកេហិ ឯកេកស្ស ទុកស្ស
យោជនាវសេន ចាឡិគមនំ, តំ យុត្តំ តិកេសុ ទុកានំ បក្ខេបភាវតោ។ តត្ថាតិ
ទុកេសុ។ ឯកេកស្មិន្តិ ឯកេកស្មី ទុកតិកេ។ នយាតិ អនុលោមនយោនយោ វារេ
វារេ ចត្តារោ នយា, បុច្ឆា បន សត្តវីសតិ។ យទិ ឯវំ កស្មា ហេតុទុកេន
សមាធាតិ? តំ តិកេបទេសុ បច្ចេកំ ហេតុទុកស្ស លព្ភមានស្ស
ហេតុទុកភាវសាមញ្ញតោ វុត្តំ។

វុត្តនយោនាតិ “ន បី” តិអាទិនា ទុកតិកេ វុត្តនយោន។ តត្ថ បី ន ទុកស្ស
យោជនា អត្ថិ, អថ ខោ ទុកានំ ឯកេកេន បទេន តិកស្ស យោជនា។ តេនាហ
“ឯកេកោ តិកោ ទុកសតេន យោជិតោ” តិ។ ឯកេកស្មិន្តិ ឯកេកស្មី
តិកេទុកេ។

តិកាធម្មោ ធន យាតិ “តិកញ្ច បដ្ឋានវរ” តិអាទិនា កាថាយំ វុត្តា
តិកេបដ្ឋានាធម្មោ ធន យា។ សត្តវីធម្ម័តិ វារេកេនេន សត្តា ភិទ្ធិត្វា វុត្តម្បិ។
អនុលោមន្តិ បច្ចយានុលោមំ អនុលោមភាវសាមញ្ញេន សហ គហេត្វា។ តថា
ចតុព្ភធម្ម័តិ តិកេបដ្ឋានំ តិកេបដ្ឋានតាសាមញ្ញេន, ទុកេបដ្ឋានាទីនិ ច ចត្តាវិ
ចត្តាវិ តំសាមញ្ញេន សហ គហេត្វា។ ឥមមត្តំ គហេត្វា “តិកញ្ច បដ្ឋានវរ” តិ
កាថាយ អធិប្បាយវិការវសេន “អនុលោមម្ហី” តិអាទិនា វុត្តំ ឥមមត្តំ
គហេត្វា។ សត្តប្បកេនេតិ បដិច្ចវារាទិវសេន សត្តប្បកេនេ។ ធម៌ ឯតេ
តិកាទិកេនេន ចតុចតុប្បកេនា ធម្មានុលោមាទិវសេន ធន ឧទ្ធវិកញ្ញាតិ ឥទំ
ធស្សេតិ តិ យោជនា។ អយញ្ញេត្ថ សង្ខេបត្ថោ - ធម្មានុលោមាទិវិភាគភិដ្ឋាបិ
តិកាទិភាវសាមញ្ញេន ឯកជ្ឈំ កត្វា វុត្តា តិកេបដ្ឋានាទិសម្ពាតា តិកាធម្មោ
ធន ធម្មនយា បដិច្ចវារាទិវសេន វិភជ្ជិយមាធា តត្ថ តត្ថ និទ្ធវារិយមាធន
អនុលោមតាសាមញ្ញេន អនុលោមន្តិ ឯកតោ គហិតេ បច្ចយានុលោមេ សុដ្ឋុ

អតិវិយ គម្ពីរភតិ។ អដ្ឋកថាយំ បន “ឥធម បន អយំ គាថា តស្មី ធម្មានុលោមេ
 បច្ចយានុលោមំ សន្ធាយ វុត្តា” តិ ធម្មានុលោមោ បច្ចយានុលោមស្ស
 វិសេសនភាវេន និយមេត្វា វុត្តោ។ ឯស នយោ បច្ចនិយគាថាធីសុបិ។
 តិកបដ្ឋានស្ស ទុកបដ្ឋានស្ស ច បុព្វេ អត្ថោ វុត្តោតិ អាហ
 “ទុកតិកបដ្ឋានធីសូ” តិ។ តិកេហិ បដ្ឋានន្តិ តិកេហិ នានប្បការតោ
 បច្ចយវិការំ, តិកេហិ វា ញាណស្ស បវត្តនដ្ឋានំ។ ទុកសម្ពុទ្ធិ តិកបដ្ឋានំ,
 ទុកវិសិដ្ឋានំ វា តិកានំ បដ្ឋានំ ទុកតិកបដ្ឋានន្តិ ឥមមត្តំ ទស្សន្តោ
 “ទុកាន” តិអាទិមាហ។ ទុកានិវិសេសិតស្សាតិ ទុកានិបទិវិសេសិតស្ស
 ទុកានិកាវោ ទដ្ឋព្វោ “ហេតុំ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច, នហេតុំ កុសលំ ធម្មំ
 បដិច្ចា” តិអាទិវចនតោ។

បច្ចយានុលោមវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បច្ចយបច្ចនិយវណ្ណានា

៤២-៤៤. យាវាតិ ចាឡិបទស្ស អត្ថវចនំ យត្ថកោតិ អាហ “បភេទោ” តិ។
 អត្ថិ តេវីសតិម្ភលកស្សាតិ អត្ថោ។ តាវ តត្ថកំ បភេទំ។ តត្ថាតិ អនុលោមេ
 អាគតន្តិ អត្ថោ។ នយទស្សនវសេន ទស្សិតំ, កិណ្ឌុ? ឯកេកស្ស បទស្សវិត្តាវ
 ទស្សិតិ។ អវសេសស្ស បច្ចយស្ស ម្ភលវន្តភាវេន គហិតស្ស។

បច្ចយបច្ចនិយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. អនុលោមបច្ចនិយវណ្ណានា

៤៥-៤៨. បុន តត្ថាតិ អនុលោមេ។ បច្ចយបទានីតិ បច្ចយា ឯវ បទានិ
បច្ចយបទានិ។ ឥធាតិ អនុលោមបច្ចនីយេ។ សុទ្ធិកបច្ចយានន្តិ បច្ចយន្តរេន
អវោមិស្សានំ បច្ចយានំ, អនុលោមបច្ចនីយទេសនំ វគ្គមានំ សន្ធាយាតិ អត្ថោ។

អនុលោមបច្ចនីយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បុច្ឆាវវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១. កុសលត្ថិតំ

១. បដិច្ចវវវណ្ណានា

១. បច្ចយានុលោមំ

(១) វិភង្គវវវណ្ណានា

៥៣. តិកបទានំ តិកន្តរបទេហិ វិសទិសតា ចាកាយេវាតិ វុត្ថំ
“តិកបទនានត្ថមត្តនវិនា”តិ។ មូលាវសានវសេនាតិ “ឯកមូលេការវសានំ
នវា”តិអាទិនា វុត្ថមូលាវសានវសេន។ “ន តាយេវ វេទនាត្ថិកាទីសូ”តិ ឯត្ថ យា
សទិសតា បដិក្ខត្ថា, តំ ទស្សេតុ “សទិសតំ សន្ធាយ ‘ន តាយេវា’តិ វុត្ថ”ន្តិ
អាហា។ យាតិ យា បុច្ឆា។ សត្តបុច្ឆាសមាហារណាន្តិ សញ្ញាសំ ឯក្ខនបញ្ញាសាយ
បុច្ឆានំ សមុច្ចយនំ អនវសេសេត្វា កថនំ។ ឥធនីមស្មី បដិច្ចវវវណ្ណានេ កត្តតំ។
អាទិតោ ហិ អនវសេសេតោ វុត្ថ បច្ឆា យថាវហំ តទេកទេសវចនំ យុត្តំ។ ន ហិ
តត្ថ ឯក្ខនបញ្ញាស បុច្ឆាវិស្សន្ននំ លភន្តិតិ តត្ថ តស្មី ធម្មានុលោមបច្ចនីយេ
បីតិត្ថិកេ ឯក្ខនបញ្ញាស បុច្ឆាវិស្សន្ននំ ន ហិ លភន្តិ, អជ្ឈវិសេ បន លភន្តិតិ
អត្ថោ។

តែង សហជាតបច្ចយភូតេនាតិ តែង វេទនាទិកេនេន ឯកេន ធម្មេន
សហជាតបច្ចយោ ហោរន្តេន, សហជាតបច្ចយតំ វា បត្តេន ចាបុណាន្តេនាតិ
អត្តោ។ អនុញ្ញាតំ វិយ ហោតិ តិ យទិបិ អដ្ឋកថាយំ “យាវ
និរោធគមនា” តិ អាទិវចនេហិ ខណ្ឌត្ថយសមដ្ឋី ឧប្បជ្ជតិ តិ អនុញ្ញាតំ វិយ
ហោតិ, ឧប្បាទក្ខណសមដ្ឋីយេវ បន ឧប្បជ្ជតិ តិ វុត្តោ បដិច្ចវារាទីនំ ធន្នំ វារាទំ
ឧប្បាទមេវ គហេត្វា បវត្តត្តា។ តថា ហិ តេសុ បច្ឆាជាតបច្ចយោ
អនុលោមតោ ន តិ ជ្ជតិ។

ឥធម កុសលវចនេន គហិតេ ខន្ធសន្ទាយ វុត្តន្តិ ឥមស្មី បដិច្ចវារេ “កុសលំ
ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ” តិ កុសលសន្ទេន គហិតេ ខន្ធសន្ទាយ
វុត្តំ ចតុសុបិ កុសលខន្ធសុ ឯកតោ ឧប្បជ្ជមាណេសុ សាមញ្ញតោ វុត្តេសុ
សហជាតាទិសាធារណបច្ចយវសេន អវិសេសតោ សព្វេ សព្វេសំ បច្ចយាតិ
អយមេវ ឥមស្ស បច្ចយោ, ឥមស្សេវ អយំ បច្ចយោតិ ច និយមេត្វា វុត្តំ ន
សក្កា។ តេន វុត្តំ អដ្ឋកថាយំ “ឯកស្សេវ ទិដ្ឋិយេវ វា” តិ អាទិ។ “សុខាយ
វេទនាយ សម្មយុត្តំ ធម្មំ បដិច្ចា” តិ អាទិសុ បន វិសេសនកាវេន វេទនាទីនំ វិសុំ
គហិតត្តា “ឯកំ ខន្ធិ បដិច្ច ទ្វេ ខន្ធា” តិ អាទិ វុត្តំ សក្កា។ តេន វុត្តំ
“វេទនាត្ថកាទិសុ បនា” តិ អាទិ។ តថា តិ ឥមិនា “ឯកេកស្សបិ
ទុកាទិកេនានញ្ញា” តិ ឥមំ អនុកឡតិ។

ឯតស្មីន្តិ “វិចាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកត” ន្តិ ឯវំ
វិចាកកិរិយាព្យាកតគ្គហណោ។ “សព្វស្មី ន គហេតព្វ” ន្តិ វុត្តំ, កត្ត បន
គហេតព្វន្តិ អាហា “ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ញា រូបន្តិ ឯត្ថេវា” តិ។ ឯវំ បឋមេ វាក្យេ
អតិព្យាបិតំ បរិហរិត្វា ទុតិយេ អព្យាបិតំ បរិហរិតុំ “ន កេវល” ន្តិ អាទិ វុត្តំ។
ឯត្ថាតិ “វិចាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកត” ន្តិ ឯត្ត ន គហេតព្វំ តស្សបិ អារុប្បេ

ឧប្បជ្ជមានស្ស រូបនវិទា ឧប្បត្តិភោគ។ ឯត្ថ ច យថា ហេតុបច្ចយគ្គហណោនេវ
អហេតុកំ និវត្តិតំ, ឯវំ ចិត្តសមុជ្ជានញ្ច រូបន្តិ រូបគ្គហណោនេវ អារុប្ប
វិទាកោបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជមាននេ ចិត្តប្បាទេន សន្និ ន គហិតោ។ តំ បនេតំ
អត្ថសិទ្ធមេវ អកត្វា សរូបតោ ចាកជតំ កត្វា ទស្សេតុំ អដ្ឋកថាយំ
“វិទាកាព្យាកត”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ បដិសន្ធិបច្ឆិមចិត្តានិ បនេត្ថ សតិបិ រូបស្ស
អនុប្បាទនេ វវត្តានភាវតោ ន គហិតានីតិ ទដ្ឋព្ភំ។

បច្ចយភូតស្សាតិ ខន្ធនំ បច្ចយភូតស្ស វត្ថុស្ស អគ្គហិតតាបត្តី និវារេតុំ,
កេមំ? បច្ចយុប្បន្នភាវេន, កត្ថ? “កជត្តា ច រូប”ន្តិ ឯតស្មី សាមញ្ញវចនេ “ខន្ធ
បដិច្ច វត្ថុ”តិ វុត្តំ, ឯវោស្ស បច្ចយុប្បន្នតា ទស្សិតា ហោតីតិ។
អញ្ញមញ្ញាបេក្ខំ វចនទ្វយន្តិ “ខន្ធ បដិច្ច វត្ថុ, វត្ថុ បដិច្ច ខន្ធ”តិ បទទ្វយំ
សន្ធាយ វុត្តំ។ សាមញ្ញេន គហិតន្តិ “កជត្តា ច រូប”ន្តិ ឥមីនា សាមញ្ញវចនេន,
កជត្តារូបសាមញ្ញេន វា គហិតំ។

ឧបាទារូបគ្គហណោនវិទា “ឧបាទារូប”ន្តិ អគ្គហេត្វា កេវលំ
ចិត្តសមុជ្ជានរូបំ “កជត្តារូបំ”ឥន្ទ្រេវ គហេត្វាតិ អត្តោ។ ឯតស្មី បន ទស្សនេតិ
“មហាក្ខតេបិ បដិច្ច ឧប្បត្តិទស្សនត្ថ”ន្តិ វុត្ថេ ឯតស្មី អត្ថទស្សនេ។
ខន្ធបច្ចយសហិតន្តិ បដិសន្ធិយំ កជត្តារូបំ, បវត្តិយំ ចិត្តសមុជ្ជានំ រូបំ វទតិ។
អសហិតន្តិ បន បវត្តិយំ កជត្តារូបំ អាហារសមុជ្ជានំ ឧតុសមុជ្ជានំ
អនិជ្រៀយពាទ្ធិ អសញ្ញាភវសង្កហិតញ្ច រូបំ។ បដិសន្ធិយម្បីតិ បិ-សន្តេន
បវត្តិយម្បី កជត្តារូបំ អញ្ញញ្ច តត្ថ ឧប្បជ្ជនកំ ឧបាទារូបន្តិ អត្តោ ទដ្ឋព្ភោ។
កេមំ បនេត្ថ ភូតេ បដិច្ច ឧប្បជ្ជមានស្ស រូបស្ស ហេតុបច្ចយា ឧប្បជ្ជតីតិ? “ខន្ធ
បដិច្ច ហេតុបច្ចយា ឧប្បជ្ជមានំ រូបំ ភូតេបិ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតី”តិ ឯវំ បទមេតំ,

ភូតានំ វា ហេតុបច្ចយតោ និព្ពត្តត្តា ឯវំ វុត្តំ។ ការណាការណាម្យិ ហិ
ការណាន្ទេវ វុច្ចតិ យថា “ចោរេហិ គាមោ ទន្លេ” តិ។

ភូតេ បដិច្ច ឧបាទារូបន្តិ បទុទ្ធារោ កតោ, “មហាភូតេ បដិច្ច ឧបាទារូប” ន្តិ
បន ចាហេតិ អដ្ឋកថាយព្វា តមេវ វុត្តំ។ អយំ ហេតុត្ថោ - “មហាភូតេ បដិច្ច
ឧបាទារូប” ន្តិ ឥមស្មី ចាហេ វុត្តនយេន ឧបាទារូបម្យិ កុសលេ ខន្ធេ មហាភូតេ
ច បដិច្ច ឧប្បជ្ជតីតិ។ កោ បន សោ នយោតិ តំ ទស្សេតុ “មហាភូតេ... បេ...
សន្ធាយាហា” តិ វុត្តំ។ តត្ថ អត្ថតោ អយំ នយោ វុត្តោតិ “មហាភូតេ បដិច្ច
ចិត្តសមុជ្ជានំ រូបំ កជត្តារូបំ ឧបាទារូប” ន្តិ ឥមីនា អព្យាកតេ ខន្ធេ មហាភូតេ ច
បដិច្ច ឧបាទារូចានំ ឧប្បត្តិវចនេន កុសលេ ខន្ធេ មហាភូតេ ច បដិច្ច
ឧបាទារូចានំ ឧប្បត្តិ អត្ថតោ វុត្តោ ហោតីតិ អត្ថោ។

៥៤. រូបេន វិជា បច្ចយុប្បន្នំ នលព្ពតីតិ ឯតេន យា បុច្ឆា
អរូបមិស្សការសាធា, តាបិ ឥធន គយ្ហន្តិ, បកេវ រូចាវសាធាតិ ទស្សេតិ។

៥៥. តាយ សមាទលក្ខណាតិ បញ្ចក្ខន្ធបដិសន្ធិតាយ
គព្ពសេយ្យកបដិសន្ធិយា សមាទលក្ខណា។ បរិបុណ្ណធម្មានន្តិ
បរិយត្តិវិភាគានំ បញ្ចក្ខន្ធធម្មានំ។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី សហជាតបច្ចយនិទ្ទេសេ។

ចិត្តកម្មសមុជ្ជានរូបន្តិ ចិត្តសមុជ្ជានរូបំ កម្មសមុជ្ជានរូបញ្ច។ បុន
អាហារសមុជ្ជានន្តិ ឯត្ថ បុនគហឈំ ឧតុសមុជ្ជានាបេក្ខំ។ ន ហិ តំ បុព្វេ
ពាហិរគ្គហឈាន អគ្គហិតំ, អាហារសមុជ្ជានំ បន អគ្គហិតមេវ,
ឧតុសមុជ្ជានស្ស កស្មា បុនគហឈានន្តិ អាហា “ឯតេហិ” តិអាទិ។ តត្ថាតិ
អសញ្ញាសត្តេសុ។ តស្សាតិ ឧតុសមុជ្ជានស្ស។ អាទិម្ពីតិ
ពាហិរអាហារសមុជ្ជានឧតុសមុជ្ជានអសញ្ញាសត្តវសេន អាគតវាវេហិ

បឋមវារេ។ អវិសេសវចនន្តិ ពាហិរាទិវិសេសំ អកត្វា វុត្តវចនំ, អរូបម្បិ បច្ចយំ
លកន្តំ អត្ថំ ហេតាទិកេ បច្ចយេ លកន្តំ សហ សង្គណ្ហាតិ យោជនា។
តស្សាតិ, តត្ថាតិ ច បទទ្ធយេន យថាវុត្តំ បឋមវារេមេវ បច្ឆាមសតិ។
តំសមាធកតិកន្តិ ចិត្តសមុជ្ជានកតិកំ។ ឥធាបីតិ ឥមស្មី
សហជាតបច្ចយនិទ្ទេសេបិ។ កម្មបច្ចយវិកង្កេវិយាតិ
នាណក្ខណិកកម្មបច្ចយនិទ្ទេសេ វិយ។ តថា ហិ វុត្តំ អដ្ឋកថាយំ
“តំសមុជ្ជានន្តិ ឥមិនា បដិសន្ធិក្ខណោ កដត្តារូបម្បិ សង្គណ្ហាតិ”តិ។ អយព្វា
អត្ថវិសេសោ ឯត្ថ ឯកំសេន ឥច្ឆិតញ្ចាតិ ទស្សន្តោ “ន ហិ... បេ... អត្ថិ”តិ
អាហា។

អវិសេសេត្វាតិ “ឧតុសមុជ្ជាន”ន្តិអាទិនាវិសេសំ អកត្វា។ ឧបាទារូបន្តិ
វិសេសេត្វាវ កស្មា បន វុត្តានីតិ យោជនា។ ហេតុបច្ចយាទីស្វតិ អាទិ-សទ្ទេន
សហជាតបច្ចយាទី សង្គណ្ហាតិ។ សហាតិ ចិត្តសមុជ្ជានរូបំ កដត្តារូបន្តិ ឯវំ
ឯកតោ។ វិសុន្តិ ចិត្តសមុជ្ជានំ រូបំ កដត្តារូបតោវិសេសេត្វា។ តត្ថ
ពាហិរគ្គហណាទីហិវិយាតិ យថា “ពាហិរំ ឯកំ មហាក្ខត”ន្តិអាទិសុ
ពាហិរអាហារសមុជ្ជានឧតុសមុជ្ជានគ្គហណេហិ មហាក្ខតានិវិសេសិតានិ,
ឯវំ ឯត្ថ “មហាក្ខតេ បដិច្ចា”តិ ឯតស្មី និទ្ទេសេ មហាក្ខតានំ កេនចិ
វិសេសនេន អវិសេសិតត្ថា ចិត្តសមុជ្ជានរូបភាវកដត្តារូបភាវេហិ
វិសេសេត្វាវ វុត្តានីតិ យោជនា។

ឥធានិ អញ្ញេនបិ ការណេន តេសំ វិសេសិតត្ថតំ ទស្សតុំ “អបិចា”តិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ ន កោចិ បច្ចយោតិ ឥទំ បដ្ឋានេ អាគតនិយាមេន រូបំ
ឧបទិស្សយបច្ចយំ ន លកតីតិ កត្វា វុត្តំ។ តេនាហ “ហេតាទីស្វ”តិ។
តទិវិនាការតោ បន តស្ស ចិត្តកម្មានំ ការណភាវោ វេទិតញ្ចោ, យតោ

ឥឡូវចិត្តនិព្វត្តានិ កម្មបច្ចយានិ ចាតិ វុត្តានិ។ នុច្ចំ ចិត្តំ អាហារឧតុសមុជ្ជានំ
បច្ចយោ ហោតីតិ? សច្ចំ ហោតិ, សោ បន ឧបត្ថម្ភកត្តេន, ន ជនកត្តេនាតិ
ទស្សន្តោ អាហា “អាហារ...បេ... ជនក”ន្តិ។ ក៏ បន តេសំ ជនកន្តិ អាហា
“មហាភូតានេវ...បេ... ជនកានី”តិ។ ចិត្តេន កម្មនា ចរិយា អភារេ យថា ក្តម្ភំ
ចិត្តកម្មសមុជ្ជានឧបាទារូចានន្តិ អត្ថោ។

ចិត្តសមុជ្ជានរូបកជត្តារូបភូតានេវាតិ ចិត្តកម្មសមុជ្ជានមហាភូតនិព្វត្តានេវ
មហាភូតានំ តេសំ អាសន្នការណត្តា។ អញ្ញានីតិ ឧតុអាហារសមុជ្ជាននិ
ឧបាទារូចានិ វេទតិ។ វិសេសនំ កតំ “ចិត្តសមុជ្ជានំ រូបំ កជត្តារូបំ
ឧបាទារូប”ន្តិ។ សមាជនិកេន រូបេន ឧតុនា អាហារេន ចាតិ អត្ថោ។
ចាកដិវិសេសនានេវាតិ ឥទំ យេហិ មហាភូតេហិ តានិ និព្វត្តានិ, តេសំ
“អាហារសមុជ្ជានំ ឧតុសមុជ្ជាន”ន្តិ វិសេសិតត្តា វុត្តំ។ នវិសេសនំ អរហន្តិ ន
វិសេសិតញ្ញានិ ការណវិសេសនេនេវ វិសេសស្ស សិទ្ធិត្តា, “មហាភូតេ បដិច្ច
ឧបាទារូប”ន្តេវ វុត្តត្តន្តិ អត្ថោ។ ឯតានិ បន ចិត្តជកម្មជរូចានិ។

សវិសេសេនាតិ យេន វិសេសេន វិសេសិតា, តំ ទស្សន្តោ ចិត្តំ សន្ធាយាហា
“សហជាតាធិបច្ចយភាវតោ”តិ, ឥតរំ បន សន្ធាយ “មូលការណភាវតោ”តិ,
កម្មបនិស្សយបច្ចយភាវតោតិ អត្ថោ។ ឥតរានីតិ អាហារឧតុសមុជ្ជាននិបិ
ឧបាទារូចានិ។ មហាភូតវិសេសនេនេវ វិសេសិតានីតិ “អាហារសមុជ្ជានំ ឯកំ
មហាភូតំ បដិច្ច ឧតុសមុជ្ជានំ ឯកំ មហាភូតំ បដិច្ចា”តិ
មហាភូតវិសេសនេនេវ ជនកបច្ចយេន អាហារេន ឧតុនា ចរិសេសិតានិ។
ឥតាតិ “ចិត្តសមុជ្ជានំ រូបំ កជត្តារូបំ ឧបាទារូប”ន្តិ ឥមស្មី វេទនេ។ ឯត្ថ ហិ
ឧបាទារូចានំ ចិត្តកម្មសមុជ្ជានតាវចនេន តំនិស្សយានម្បិ តញ្ញាវោ
បកាសិតោតិ។ អញ្ញាតវិសេសនំ ឧកយវិសេសនំ ហោតិ ឧកយេសំ
អរិនិញ្ញោគេន បវុត្តនតោ។

៥៨. បុព្វតិ ហេតុបច្ចយាធិសុវិសុំ បច្ចយភារេនាតិ “បដិសន្ធិកូលោ
វិចាកាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច តយោ ខន្ធោ កជត្តា ច រូប” ត្ថិអាទិនា វត្ថុស្ស វិសុំ
បច្ចយភារេន។ ឯត្ថ ច វិសុំយេវ បច្ចយភារេន ទស្សីតានីតិ ន សក្កា វត្ថុ, “ខន្ធោ
បដិច្ច វត្ថុ, វត្ថុ បដិច្ច ខន្ធោ” តិ បច្ចយុប្បន្នភារោ វិយ ខន្ធនំ ឯកតោបិ
បច្ចយភារោ ទស្សីតោ។ តេនេវ ហិ តស្មី អត្ថ អត្ថនោ អរុចី វិភារេន្តោ អាហ
“ឥមិនា អធិប្បាយេនាហា” តិ។ យោ បនត្ថោ អត្ថនោ វុច្ចតិ, តំ ទស្សេតុ “ខន្ធោ
បដិច្ច វត្ថុតិ ឥទំ បនា” តិអាទិ វត្ថុ។ ខន្ធនំ បច្ចយភូតានំ
បដិច្ចដ្ឋជរណាតាទស្សនំ, វត្ថុស្ស បច្ចយភូតស្ស បដិច្ចដ្ឋជរណាតាទស្សនំ, ន
ខន្ធនន្តិ សម្ពុត្តោ។ ឥនេវាតិ ឥមស្មី អញ្ញាមញ្ញបច្ចយេ ឯវ។ ហេតុបច្ចយាធិសុបិ
អយមេវ នយោ, តត្ថ ហិ បដិច្ចដ្ឋជរណាស្ស សមាទតា។ ទស្សីតាយ
បដិច្ចដ្ឋទ្វយជរណាតាយ។ ខន្ធវត្ថុនព្វា ទស្សីតាយេវាតិ ខន្ធវត្ថុនព្វា ឯកតោ
បដិច្ចដ្ឋជរណាតា ទស្សីតាយេវ។

ឯវមាទីតិ អាទិ-សន្នេន “អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ចា” តិ ឯវមាទិ សង្កយ្ហតិ។ ននុ
ភវិតព្ពន្ធិ យោជនា។ ហេតុបច្ចយាធិហិ វិយាតិ សទិស្វទាហារណាត្ថំ តំ ទស្សេន្តោ
“ន ហិ” តិអាទិមាហា។ យំ “ឯកំ, តយោ, ខន្ធ ច ខន្ធោ បដិច្ចា” តិ វត្ថុ បច្ចយជាតន្តិ
អត្ថោ។ បច្ចយដ្ឋោ ហិ បដិច្ចដ្ឋោ។ តេនាហ “តេ ហេតុបច្ចយភូតា ឯវ ន
ហោន្តី” តិ។ ឯតេន ន បដិច្ចដ្ឋជរណាកស្ស ឯកន្តិកោ ហេតុអាទិបច្ចយភារេតិ
ទស្សេតិ។ តេនាហ “ឯស នយោ អារម្មណបច្ចយាធិស្វ” តិ។ ន ហិ
អារម្មណបច្ចយភូតោ ធម្មោ បដិច្ចដ្ឋជរតិ។ វត្ថុព្វា “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច
កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ អារម្មណបច្ចយា” តិ។

បច្ចយន្តរេនបិ ឧបការកតាមត្ថម្បិ គហោត្វា បដិច្ចវារេ វារន្តរេ ច
ហេតុអាទិបច្ចយា ទស្សីតាតិ ឧបចយេន យថាវត្ថុ វិភារេន្តោ “បច្ចយវារេ

ចា"តិអាទិមាហ។ តំបច្ចយាតិ វត្ថុបច្ចយា, យថាវហំ បច្ចយក្ខតំ វត្ថុលកិក្ខាតិ
អត្ថោ។ តេតិ កុសលេ ខន្ធបដិច្ច។ តេសន្តិ មហាក្ខតានំ ខន្ធនំ។
បច្ចយភាវាភាវតោតិ ឥទំ ខន្ធនំ ហេតុសហជាតាទិបច្ចយភាវស្ស
មហាក្ខតេសុ ទិដ្ឋត្តា វត្ថុ។ យទិ ឯវំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយាបិ តេ តេសំ ភវេយ្យន្តិ
បរស្ស អាសន្តិទិវាសន្តិ ករោត្តោ "អញ្ញមញ្ញសន្តោ ហិ"តិអាទិមាហ។
និរេបេក្ខាតិ អញ្ញនិរេបេក្ខោ។ ន ហិ ហេតុធម្មោ ធម្មន្តរាបេក្ខោ ហុត្វា
ហេតុបច្ចយោ ហោតិ, សទ្ធីសីសេនេត្ថ អត្ថោ វុត្តោ។ អញ្ញតរាបេក្ខាតិ អត្តនា
សហការីការណាក្ខតំ, ឥតវំ វា យំ កិញ្ចិ អញ្ញតវំ អបេក្ខតីតិ
អញ្ញតរាបេក្ខោ។ យថាវុត្តតរេតរាបេក្ខាតិ អរូបក្ខន្ធទិភេទំ ចាឡិយំ
វុត្តប្បការំ ឥតរេតវំ មិថុ បច្ចយក្ខតំ អបេក្ខតីតិ ឥតរេតរាបេក្ខោ។
បច្ចយបច្ចយុប្បន្នា ច ខន្ធមហាក្ខតា ឥធ យថាវុត្តា ភវេយ្យន្តិ កស្មា វុត្តុ។ ន
ហិ ខន្ធមហាក្ខតា អញ្ញមញ្ញំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយភាវេន វុត្តា, អថ ខន្ធច
មហាក្ខតា ចាតិ វិសុំ វិសុំ គយ្ហេយ្យំ, ឯវំ សតិ "មហាក្ខតា ខន្ធនំ ន កោចិ
បច្ចយោ"តិ ន វត្ថុពុំ។

យស្ស សយំ បច្ចយោ, តតោ តេន តន្តិស្សិតេន វាតិ យស្ស ធម្មស្ស សយំ
អត្តនា បច្ចយោ ហោតិ, តតោ ធម្មតោ សយំ ឧប្បជ្ឈមានំ កេចំ តេន ធម្មេន
តន្តិស្សិតេន វា អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន ឯវំក្ខតំ តំ ធម្មជាតំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយា
ឧប្បជ្ឈតីតិ វត្ថុពុំតំ អរហតីតិ វុត្តមេវត្ថំ ឧទាហរណេន វិភាវេតិ
"យថា"តិអាទិនា។ តត្ថ "ខន្ធបដិច្ច ខន្ធនំ"តិ ឥទំ "តេន អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន
ឧប្បជ្ឈមាន"ន្តិ ឥមស្ស ឧទាហរណំ, "វត្ថុ បច្ចយា ខន្ធនំ"តិ ឥទំ បទ "តន្តិស្សិតេន
អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន ឧប្បជ្ឈមាន"ន្តិ ឯតស្ស។ តស្មាតិ វុត្តមេវ អត្ថំ
ការណភាវេន បច្ចាមសតិ។ អត្តនោ បច្ចយស្ស បច្ចយត្តាភាវតោតិ អត្តនោ
បច្ចយក្ខតស្ស អរូបក្ខន្ធស្ស បច្ចយភាវាភាវតោ។ ន ហិ មហាក្ខតា យតោ

ខន្ធតោ ឧប្បន្នា, តេសំ បច្ចយា ហោន្តិ។ តទបេក្ខត្តាតិ
ឥតវេតរបច្ចយភាវាបេក្ខត្តា។ ខន្ធបដិច្ច បច្ចយា ចាតិ បដិច្ចវារេ
វុត្តនិយាមេនេវ ខន្ធបដិច្ច, បច្ចយវារេ វុត្តនិយាមេន ខន្ធបច្ចយា ច។
នអញ្ញមញ្ញបច្ចយា ច វុត្តាតិ អញ្ញមញ្ញបច្ចយតោ អញ្ញស្មា
និស្សយបច្ចយាធិតោ មហាភូតានំ ឧប្បត្តិ វុត្តា ចាតិ អត្ថោ។ វុត្តំ បច្ចយា
ឧប្បជ្ឈមាណាតិ វុត្តំ បុរេជាតបច្ចយំ កត្វា ឧប្បជ្ឈមាណ។ តន្តិស្សិតេន ច
អញ្ញមញ្ញបច្ចយេនាតិ តំ វុត្តំ និស្សិតេន ខន្ធន អញ្ញមញ្ញបច្ចយភូតេន
ឧប្បជ្ឈន្តិ, តស្មា យថាវុត្តេន ការណេន វុត្តំ បច្ចយា... បេ... វុត្តា, ឥមិណា
បរិយាយេន បន ឧដុកំ បវត្តិយំ វុត្តស្ស អញ្ញមញ្ញបច្ចយភាវាតិ អត្ថោ។

៥៩. សា ន គហិតាតិ យា “ចក្ខាយតនំ និស្សយា” តិអាធិនា
ចក្ខាយតនាធិនំ និស្សយបច្ចយតា វុត្តា, សា ឥដ បដិច្ចវារេ ន វុត្តាតិ អត្ថោ
សហជាតត្ថោ បដិច្ចត្ថោតិ កត្វា។ តេនាហ “ចក្ខាយតនាធិនំ... បេ...
អធិប្បាយោ” តិ។ យេសំ បន
អរូបក្ខន្ធមហាភូតនាមរូបចិត្តចេតសិកមហាភូតរូបិយម្ចានំ វសេន ធនា
និស្សយបច្ចយោ ឥន្ទ្រតោ, តេសំ វសេន ឥដ វិកត្តោ ឯវ។ កថំ រូបិវសេន
វិកត្តោតិ បេ? “វុត្តំ បដិច្ច ខន្ធា” តិ ហធម្មវុត្តវសេន សរូបតោ ធន្សិតោ ឯវ។
ឥតវេសម្បិ វសេន “អព្យាកតំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ
និស្សយបច្ចយា” តិ ឯត្ថ ធន្សិតោ។ យថា ហិ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ
ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ អារម្មណបច្ចយា” តិអាធិស្ស រូចាយតនាធិនំ អសតិប្បិ
បដិច្ចជ្ឈរណោ អារម្មណបច្ចយភាវោ ធន្សិតោ ហោតិ, ឯវមិធាបិ
ចក្ខាយតនាធិនំ និស្សយបច្ចយភាវោ ធន្សិតោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ
“និស្សយ... បេ... ន គហិតាតិ” តិ។

៦០. ធូសុ ឧបនិស្សយេស្វតិ អនន្តរបកត្វបនិស្សយេសុ។ កុសលាបិ បន
មហាគ្គតាតិ បិ-សន្នេន អព្យាកតេ មហាគ្គតេ អាគខ្សតិ “កុសលាបិ មហាគ្គតា
អារម្មណ្ឌបនិស្សយំ នលកន្តិ, បកេវ អព្យាកតា”តិ។ កនាចិ នលកន្តិ, យទា
គរុំ កត្វា នបវត្តន្តិតិ អត្ថោ។

៦១. អញ្ញត្ថ ហេតុបច្ចយាទីសុ។ បច្ចយំ អនិទ្ទិសិត្វាតិ បច្ចយំ ធម្មំ សរូបតោ
អនិទ្ទិសិត្វា។ ន ហិ ហេតុបច្ចយនិទ្ទេសាទីសុ
អលោកាទិកុសលាទិសរូបវិសេសតោ ហេតុអាទិធម្មា ទស្សិតា។
កុសលាទីស្វតិ ឥទំ អលោកាទិវិសេសនំ។ តេន យថា អលោកាទីសុ អយមេវ
បច្ចយោតិ និយមោ នត្ថិ, វរំ តត្ថិសេសេសុ កុសលាទីស្វតិ ទស្សេតិ។ ឥធិ បន
បុរេជាតបច្ចយេ។ វត្ថុនវត្ថុធម្មេស្វតិ និទ្វារណោ ភុម្មំ។ បុរេជាតបច្ចយា
ឧប្បជ្ឈមាណនន្តិ ឥមិនា បដិសន្ធិក្ខណោ, អារុហ្ម ឧប្បជ្ឈមាទេ ច ខន្ធនិវត្តេតិ។
កស្មា បនេត្ត វត្ថុបុរេជាតមេវ គហិតំ, ន អារម្មណបុរេជាតន្តិ ចោទនំ មនសិ
កត្វា អាហា “អារម្មណបុរេជាតម្យិ ហិ វត្ថុបុរេជាតេ អវិជ្ជមាទេ នលព្ពតិ”តិ។
តស្សាតិ បដិសន្ធិវិចាកស្ស។ ន ឧទ្ធើជាតិ វត្ថុមេវត្ថំ ចាកជំ កាតុំ
“នេវិចាក...បេ.... តីណីតិ វត្ថុ”ន្តិ វត្ថុំ។ អលោកតោតិ យទិលព្ពេយ្យ, “ចត្តារី”តិ
វត្ថុព្ពំ សិយាតិ ទស្សេតិ។ តត្ថាតិ វិចាកត្តិកេ។ តីណីតិ “វិចាកំ ធម្មំ បដិច្ច
វិចាកោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ បុរេជាតបច្ចយា, វិចាកធម្មធម្មំ,
នេវិចាកនវិចាកធម្មធម្មំ បដិច្ចា”តិ ឥមាទិ តីណី។

៦២. តទុចាទារូចានន្តិ តេ មហាក្ខតេ និស្សយ បវត្តឧចាទារូចានំ។ វទតីតិ
ឯកក្ខណិកនាណក្ខណិកកម្មបច្ចយំ វទតិ អវិនិព្វោគវិសេន បវត្តមាណំ
តេសំ បច្ចយេន វិសេសាការតោ។ បវត្តិយំ កជត្តារូចានន្តិ វិសេសនំ
បដិសន្ធិក្ខណោ កជត្តារូចានំ ឯកក្ខណិកស្សបិ កម្មបច្ចយស្ស ឥច្ឆិតត្តា។

តេជោ ហ៊ុំ អង្គកថាយំ “តថា បដិសន្ធិកូលោ មហាក្សតាន”ន្តិ ធុរិជោបិ
កម្មបច្ចយោ វុត្តោ។

៦៤. យំ យំ បដិសន្ធិយំ លព្ពតីតិ ចក្កុន្ទ្រិយាធិសុ យំ យំ ឥន្ទ្រិយរូបំ
បដិសន្ធិយំ លព្ពតិ, តស្ស តស្ស វសេន ឥន្ទ្រិយរូបញ្ច វត្ថុរូបញ្ច “កដត្តារូប”ន្តិ
វុត្តំ។

៦៥. កេសញ្ចិតិ បញ្ចវោកាវេ បដិសន្ធិកូលោធិនំ។ តេសញ្ចិ វត្ថុ និយមតោ
វិប្បយុត្តបច្ចយោ ហោតិ។ សមាធិវិប្បយុត្តបច្ចយាតិ សធិសវិប្បយុត្តបច្ចយា។
កុសលាកុសលា ហិ ខន្ធា ឯកេន្ធ ច អព្យាកតា យស្ស វិប្បយុត្តបច្ចយា ហោន្តិ,
ន សយំ តតោ វិប្បយុត្តបច្ចយំ លកន្តិ ចិត្តសមុជ្ជានំ
វិប្បយុត្តបច្ចយាកាវតោ វត្ថុនាវ វិប្បយុត្តបច្ចយេន ឧប្បជ្ឈនតោ។ ឯកេន្ធ បន
អព្យាកតា យស្ស វិប្បយុត្តបច្ចយា ហោន្តិ, សយម្បិ តតោ វិប្បយុត្តបច្ចយំ
លកន្តិ យថា បដិសន្ធិកូលោ វត្ថុកូលោ។ តេន វុត្តំ “កេសញ្ចិ ខន្ធា...បេ....
នាធិវិប្បយុត្តបច្ចយាបី”តិ។ បច្ចយំ បច្ចយំ កកោតិ បច្ចយធម្មំ វត្ថុ ខន្ធា ច
អត្តនោ បច្ចយក្ខតំ កកោតិ, យថាវុត្តំ បច្ចយធម្មំ បច្ចយំ កក្ខា បវត្ថតិ
អត្តោ។ តំកិរិយាករណតោតិ វិប្បយុត្តបច្ចយកិច្ចករណតោ។ បដិច្ច ឧប្បត្តិ
នត្តិ បដិច្ចជ្ឈនំ ធានត្តិ សហជាតជ្ជោ បដិច្ចជ្ជោតិ កក្ខា។ “បដិច្ច ឧប្បជ្ឈន្តិ”តិ
ឯត្តកមេវាហ, កី បដិច្ច? ខន្ធាតិ ចាកដោយមត្តោតិ។ តេនាហ “កី បន
បដិច្ចា”តិអាធិ។ បច្ចាសត្តិញ្ញាយេន អនន្តរស្ស វិធិ បដិសេដោ វា ហោតិ
តណ្ហោយ្យាតិ តំ និវាវេតុំ វុត្តន្តិ ធស្សេន្តោ “អនន្តរត្តា...បេ.... វុត្តំ ហោតិ”តិ
អាហា។

៧១-៧២. សន្ធិបិទ្វា ធស្សីតានំ វសេនេតំ វុត្តន្តិ សន្ធិបិទ្វា ធស្សីតានំ
បច្ចយានំ វសេន ឯតំ “ឥមេ តេវីសតិ បច្ចយា”តិអាធិវចនំ វាចនាមគ្គំ

ធនស្បែងឆ្មាំបិ ចាឡិយំ វុត្តន្តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ ឯកេនបីតិ កុសលាធីសុ ច
 បទេសុ ឯកេនបិ បទេន, តស្មី តស្មី វា បច្ចយនិទ្ទេសេ វាក្យសម្ពាទេន ឯកេនបិ
 បទេន។ តយោ បច្ចយាតិ ហេតុអារម្មណាធិបតិបច្ចយា។ តេ ចត្តារោ
 បច្ឆាជាតញ្ច វុទ្ធាតិ ឯត្ថ យថាវុត្ត ចត្តារោ បច្ចយេ វិត្តារិតត្តា “វុទ្ធាតិ” តិ
 វុត្តំ, បច្ឆាជាតំ បន សព្ពេន សព្ពំ អគ្គហិតត្តា។ ឯត្ថកា ហិ ឯកូនវីសតិ បច្ចយា
 យថាវុត្ត បច្ចយេ វុទ្ធាតិ អវសិដ្ឋា។ យេ បនាតិ បទការកេ វទតិ។
 សន្និបិទាតិ បទស្ស “ចាឡិយំ វិត្តារិតំ អវិត្តារិតញ្ច សព្ពំ សង្កហេត្វា វុត្ត” តិ
 អត្ថំ វទន្តិ។ “តេវីសតិ បច្ចយា” តិ ចាវេនភវិតតំ “សព្ពំ សង្កហេត្វា” តិ វុត្តត្តា។
 បច្ឆាជាតបច្ចយោយេវ ហិ វុទ្ធាតត្តេតិ។ ឯវំ វាទន្តេវ វុត្តតំ វុទ្ធា ឥនាធិ ចាឡិយា
 អវិបរីតំ អត្ថំ ធនស្បែតុ “អាទិម្ហ បនា” តិអាទិ វុត្តំ។

វិភង្គការវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

(២) សង្ខារវណ្ណានា

៧៣. យថា អញ្ញមញ្ញបច្ចយេ វិសេសោវិភង្គេ អត្ថិតិ ឥទំ
 ហេតុបច្ចយាធិវិភង្គតោវិសេសភាវសាមញ្ញេន វុត្តំ។ ន ហិ យាធិសោ
 អញ្ញមញ្ញបច្ចយេវិភង្គេវិសេសោ, តាធិសោ បុរេជាតបច្ចយេវិភង្គេ។ តថា ហិ
 អញ្ញមញ្ញបច្ចយេ បដិសន្ធិលត្តតិ, ន បុរេជាតបច្ចយេ។ “វិចាកាព្យាកតំ ឯកំ
 ខន្ធបដិច្ចា” តិអាទិកេវិភង្គេតិ ឥមិនា យស្មី បច្ចយេ វិចាកាព្យាកតំ ឧទ្ធជំ, តំ
 និទស្សនវសេន ធនស្បែតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យថា ហេតុបច្ចយាធីសុ
 “វិចាកាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធបដិច្ចា” តិអាទិនាវិភង្គេវិចាកាព្យាកតំ ឧទ្ធជំ អត្ថិ,
 ឯវំវិចាកាព្យាកតាភាវំ អាសេវនបច្ចយេ វិសេសំ ធនស្បែតិតិ។

៧៤. ឯតស្មី អនុលោមេតិ ឥមស្មី បដិច្ចវារេ បច្ចយានុលោមេ។
សុទ្ធិកនយេតិ បឋមេ នយេ។ ធស្សិតគណនតោតិ “នវ, តីណិ, ឯក”ន្តិ ឯវំ
សន្និបតោ ធស្សិតគណនតោ។ តតោ បរេសុ នយេស្វតិ តតោ បឋមនយេតោ
បរេសុ ធុតិយាធិនយេសុ។ អញ្ញាស្សាតិ នវាធិគេធាតោ អញ្ញាស្សា គណនាយ។
អពហុគណនេន យុត្តស្ស ពហុគណនស្ស បច្ចយស្ស, តេន អពហុគណនេន។
សមានគណនតា ចាតិ ច-សន្នោ ព្យតិរេកោ។ តេន បច្ចនីយតោ អនុលោម
យោវិសេសោ វុច្ចតិ, តំ ជាតេតិ។ តេនាហ “អនុលោមយេវ ធម្មញ្ញា”តិ។
អនុលោមយេវាតិ អវជារណេន និវត្តិតំ ធស្សេតុំ “បច្ចនីយេ...បេ... វត្ថុតិ”តិ
វុត្តំ។

៧៥-៧៩. តេ បនតេរសមូលកាធិកេ នយេ សាសេវនសវិចារកេសុ ទ្វីសុ
ទ្វាវីសតិមូលកេសុ សាសេវនមេវ គហេត្វា ឥតវំ បដហន្តោ អាហ
“បច្ឆាជាតវិចារកានំ បរិហីនត្តា”តិ។ វិរោធាភារេ សតិតិ ឥទំ “សិយា កុសលំ
ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ ធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ”តិអាធិសុ វិយ បរិកប្បវចនំ សន្ធាយ
វុត្តំ។ តេនាហ “បុច្ឆាយ ធស្សិតនយេនា”តិ។ តស្ស ច តេវីសតិមូលកស្ស។
នាមន្តិ តេវីសតិមូលកន្តិ នាមំ។ ទ្វាវីសតិ...បេ... វុត្តន្តិ ឯតេន
ទ្វាវីសតិមូលកោវ បរមត្ថតោ លព្ពតិ, ន តេវីសតិមូលកោតិ ធស្សេតិ។

អញ្ញបទានីតិ ហេតុអធិបតិបទានីនិ។ សុទ្ធិកនយេតិ បឋមនយោ, យំ
អជ្ឈកថាយំ “ឯកមូល”ន្តិ វុត្តំ។ អារម្មណមូលកាធិសុ នលព្ពតិតិ
ធុមូលកាធិសុ តំ ន យោជីយតិ។ ហេដ្ឋិមំ ហេដ្ឋិមំ សោធមត្វា ឯវ ហិ
អភិធម្មចាឡិ បវត្តា, តស្មា “អារម្មណេ...បេ... បញ្ញា”តិ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធា។ តត្ថាតិ
“តីណិយេវ បញ្ញា”តិ ចាបេ។ “វត្ថុ អធិប្បាយានុវិជាយី សឧប្បយោកោ”តិ
កត្វា អធិប្បាយំ វិភារេន្តោ អាហ “តតោ ឧទ្ធុ គណនំ និវារតិ, ន អដោ

បដិក្ខបតី"តិ។ គណនាយ ឧបនិក្ខត្តបញ្ញត្តិការតោ ហេដ្ឋាគណនំ
អមុញ្ញាត្វាវ ឧបរិគណនា សម្ពុត្តិភិ អាហា "តិសុ ឯកស្ស អន្តោគតាយ ច
'តិណិយេវា'តិ វុត្ត"ន្តិ។ អត្ថនោ វចនន្តិ "តត្រិទំ លក្ខណ"ន្តិអាទិនា វុត្តំ អត្ថនោ
វចនំ។

៨០-៨៥. អវិគតា...បេ.... វុត្តបិ វិបល្លាសយោជនំ អកត្វាតិ អធិប្បាយោ។
សា ទស្សតា ហោតីតិ សា វិបល្លាសយោជនំ អកត្វា ទស្សយមាណាយ ធិបិ
ទស្សតា ហោតិ, ន ឯវំ អាវិករណាវសេន ទស្សតា ហោតិ តាទិសស្ស
លិដ្ឋនស្ស អភាវតោ យថា វិបល្លាសយោជនាយន្តិ អធិប្បាយោ។ តេនាហា
"វិបល្លាស...បេ.... ហោតី"តិ។ ឯវមេវ អធិប្បាយោ យោជេតញ្ញោតិ "យេ...បេ.... តំ
ទស្សេតុ"ន្តិ ឯវត្ថុ "យធិបិ អវិគតានន្តរ"ន្តិអាទិនា យថា អធិប្បាយោ យោជិតោ,
ឯវមេវ "តេនេតំ អាវិករោតី"តិ ឯវត្ថាបិ អធិប្បាយោ យោជេតញ្ញោ។ កី វុត្តំ
ហោតិ? យថា តត្ថ "ឧនតរគណនេហិ សមាទគណនេហិ ច សទ្ធិ សំសន្តនេ
ឧនតរា សមាទា ច គណនា ហោតី"តិ អយមត្ថោ ព្រាហ្មណវសេន ទស្សតោ,
ឯវមិធាបីតិ។ តេន វុត្តំ អជ្ជកថាយំ "អារម្មណាបច្ចយោ យេន យេន
ពហុតរគណនេន វា សមាទគណនេន វា បច្ចយេន សទ្ធិ តិកទុកាទិភេទំ
គច្ឆតិ, សត្តត្ថ តីណោវ បញ្ញាវិស្សជ្ជនានិ វេទិតញ្ញានី"តិ។ ន
កេវលមត្តវិសេសាវិករណាត្ថមេវេត្ថ តថា យោជនា កតា, អថ ខោ
ទេសនាគ្គមោយេវ សោតិ ទស្សេតុ "បច្ចនីយាទីសុបិ បនា"តិអាទិមាហា។ តត្ថ
មូលបទន្តិ អារម្មណាបច្ចយាទិកំ តស្មី តស្មី នយេ មូលភូតំ បទំ។ តត្ថាតិ
បច្ចនីយាទីសុ។ ឯវតំ លក្ខណន្តិ "តត្រិទំ លក្ខណ"ន្តិអាទិនា វុត្តលក្ខណំ។
តស្មាតិ យស្មា បុព្វេនាបរំ ចាឡិ ឯវមេវ បវត្តា, តស្មា ឯវ។ តេន មូលបទំ
អាទិម្ហិយេវ ឋបេត្វា ទេសនា ព្រាហ្មណកតាតិ ទស្សេតិ។ យធិ ឯវំ លិដ្ឋនេន

អត្ថវិសេសវិករណ៍ កងទ្តិ អាហា “ន ច វិញ្ញាតេ អត្ថ វចនេន លិង្គេន ច
បយោជនំ អត្ថ” តិ។

បច្ចយានុលោមវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បដិច្ចវារោ

បច្ចយបច្ចនិយវណ្ណានា

៨៦-៨៧. រូបសមុដ្ឋាបកវសេនេវ វេទិតព្ពន្ធិ ឥទំ អដ្ឋកថាវចនំ អនន្តរំ
“ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ច រូប” តិ ចាឡិយំ អាគតត្តា វុត្ថំ, បញ្ចវិញ្ញាណានំ បន
អហេតុកបដិសន្ធិចិត្តានញ្ច វសេន យោជនា សម្ភវតីតិ កត្វា វុត្ថំ
“សត្តសង្គាហិកវសេន បនេតំ ន ន សក្កា យោជេតុ” តិ។

៩៣. សហជាតបុរេជាតបច្ចយាតិ ឥទំ បច្ចយេន បច្ចយធម្មាបលក្ខណានិ
នស្សេតុ “សហជាតា ច ហេតុអាទយោ... បេ... អត្ថា ទដ្ឋញ្ច” តិ វត្វា “ន
ហី” តិ អាទិនា តមេវត្ថំ សមត្ថតិ។

៩៤-៩៧. សោ បច្ចយោតិ សោ បដិច្ចជ្ឈជរណាកោ បច្ចយោ។

៩៩-១០២. ចិត្តសមុដ្ឋានាទយោតិ អាទិ-សន្តេន
ពាហិររូបអាហារសមុដ្ឋានាទយោ រូបកោដ្ឋាសា សង្កយ្ហន្តិ។ តស្សាតិ
មគ្គបច្ចយំ លកន្តស្ស រូបស្ស។ ឯវមេវ បនាតិ ឥមិនា យថា នមគ្គបច្ចយេ វុត្ថំ,
ឯវមេវ នហេតុបច្ចយាទីសុ យំ ហេតុបច្ចយំ លកតិ, តស្ស បរិហិនត្តាតិ
ឥមមត្តំ ឧបសំហារតិ។ តេនាហា “ឯកច្ឆរូបស្ស បច្ចយុប្បន្នតា ទដ្ឋញ្ច” តិ។

១០៧-១៣០. សព្វត្តាតិ បន្ទរសមូលកាធិសុ សព្វេសុ នយេសុ។ កាមំ
សុទ្ធិកនយាធិសុ វិសធិសវិស្សន្ន្នា, ឥធាធិប្បតត្ថំ បន ធស្សត្ថំ
“ឯកេស្វ”តិអាទិ វុត្ថំ។ ឥធាតិ ឯតេសុ នាហារមូលកាធិនយេសុ។ គណនាយេវ
ន សរូបធស្សនន្តិ សុទ្ធិកនយេ វិយ គណនាយ ឯវ ន សរូបធស្សនំ អធិប្បតត្ថិ
អត្តោ។

បច្ចយបច្ចនីយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បច្ចយានុលោមបច្ចនីយវណ្ណានា

១៣១-១៨៩. តិណ្ណន្តិ ហេតុ អធិបតិ មគ្គាតិ ឥមេសំ តិណ្ណំ បច្ចយានំ។
សាធារណានន្តិ យេ តេសំ តិណ្ណំ សាធារណា បច្ចយា បច្ចនីកតោ ន លព្ពន្ធិ,
យស្មា តេសំ សង្កណ្ណានវសេន វុត្ថំ, តស្មា។ មគ្គបច្ចយេតិ មគ្គបច្ចយេ
អនុលោមតោ បិតេ។ ឥតវេហិតិ ហេតុអធិបតិបច្ចយេហិ។ សាធារណា
សត្តេវាតិ មគ្គបច្ចយវដ្ឋេ សត្តេវ។ ហេតុបច្ចយោបិ បច្ចនីយតោ ន លព្ពតីតិ
ហេតុវហិតេសុ អធិបតិនោ អភាវា។ សោ បធាតិ ហេតុបច្ចយោ
អសាធារណាតិ កត្វា ន វុត្តោ សាធារណានំ អលព្ពមានានំ វុច្ចមានត្តា។ ន ហិ
ហេតុបច្ចយោ មគ្គបច្ចយស្ស សាធារណា។ យេហិតិ យេហិ បច្ចយេហិ។ តេតិ
អនន្តរបច្ចយាធយោ។ ឯកន្តិកត្តាតិ អវិជាការតោ។ អរូបជ្ជានិកាតិ
អរូបបច្ចយា អរូបធម្មានំយេវ បច្ចយេភូតា អនន្តរបច្ចយាធយោ។ តេនាតិ
“ឯកន្តិកានំ អរូបជ្ជានិកា”តិ ឥធាធិប្បតត្តា។ តេហិតិ
បុរេជាតាសេវនបច្ចយេហិ។ តេសំ វសេនាតិ តេសំ ឧនតវគណនានំ
ឯកកាធិនំ វសេន។ តស្ស តស្សាតិ បច្ចនីយតោ យោជិតស្ស តស្ស តស្ស
ទុកាធិកស្ស ពហុគណនស្ស។ គណនាតិ ឧនតវគណនា។ អនុលោមតោ
បិតស្សបិតិ បិ-សធូន អនុលោមតោ បិតោ វា ហោតុ បច្ចនីយតោ យោជិតោ

វា, ឱនតរគណនាយ សមាទន្តិ ទស្សតិ។ នយិទំលក្ខណំ ឯកន្តិកន្តិ ឥមិនា
យថាវុត្តលក្ខណំ យេកុយ្យវសេន វុត្តន្តិ ទស្សតិ។

បច្ចយានុលោមបច្ចនីយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បច្ចយបច្ចនីយានុលោមវណ្ណានា

១៩០. សព្វេសុប្បីតិ បច្ឆាជាតំ វេបេត្វា សព្វេសុប្បី បច្ចយេសុ។ សោ ហិ
អនុលោមតោ អលព្ពមានភារេន គហិតោ “សព្វេស្វ”តិ ឯត្ថ សង្កហំ នលភតិ។
អរូចាវចរវិចាកស្ស អារុប្បេ ឧប្បន្នលោកុត្តរវិចាកស្ស ច បុរេជាតាសេវនានំ
អលព្ពនតោតិ “កិញ្ចំ និទស្សនវសេន ទស្សន្តោ”តិ អាហា។

អវសេសានំលាភមត្តន្តិ អវសេសានំ ឯកច្ឆានំលាភំ។ តេនាហ “ន សព្វេសំ
អវសេសានំលាភ”ន្តិ។ បច្ឆាជាតេ បសង្កោ នត្ថីតិ បច្ឆាជាតោ អនុលោមតោ
តិដ្ឋតីតិ អយំ បសង្កោ ឯវ នត្ថី។ បុរេជា...បេ...លព្ពតីតិ ឥមិនាវិប្បយុត្ត
បច្ចនីយតោ វិតេ បុរេជាតោ លព្ពតីតិ អយម្បិ អត្ថតោ អាបន្នោ ហោតីតិ តំ
និទ្ទាវេត្វា តត្ថ យំ វុត្តព្ពំ, តំ ទស្សតុំ “បុរេជាតោ បនវិប្បយុត្ត បច្ចនីយតោ
វិតេ អនុលោមតោ លព្ពតីតិ ឥទម្បី”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “អវសេសា សព្វេប្បីតិ
អត្ថ គយ្ហមានេ អាបន្នេយ្យា”តិ ឥទំ តស្សា អត្ថាបត្តិយា សញ្ញាវទស្សនមត្តំ
ទដ្ឋព្ពំ, អត្ថោ បន តាទិសោ ន ឧបលព្ពតីតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ តេនាហ
“យម្បិ កេចី”តិ អាទិ។

តត្ថ កេចីតិ បទការេ សន្ធាយាហា។ តេ ហិ “អរូបធាតុយា ចរិត្វា
កាមធាតុំ ឧបបដ្ឋន្តស្ស គតិនិមិត្តំ អារម្មណបុរេជាតំ ហោតីតិ ញាបេតុំ
‘នវិប្បយុត្តបច្ចយា បុរេជាតោ’តិ អយមត្ថោ និទ្ទាវតោ”តិ វទន្តិ, តំ ន យុដ្ឋតិ
អារុប្បេ រូបំ អារព្ព ចិត្តប្បទស្ស អសម្ពុរតោ។ តថា ហោកេ អសញ្ញកវានន្តរស្ស

វិយ អារុប្បានន្តរស្ស កាមាវចរបដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស បុរិមាទុបដ្ឋិតារម្មណំ
ឥច្ឆន្តិ។ តេនេវាហ “តម្បី តេសំ រុចិមត្តមេវា” តិអាធិ។

យុជ្ជមានកបច្ចយុប្បន្នវសេន វាតិ យស្មី យស្មី បច្ចយេ អនុលោមតោ បីតេ យំ
យំ បច្ចយុប្បន្នំ ភវិតុំ យុជ្ជតិ, តស្ស តស្ស វសេនាតិ អត្ថោ។ នវិចារិតំ
សុវិញ្ញេយ្យត្តាតិ អធិប្បាយោ។ នវាតិ

អារម្មណាអនន្តរសមនន្តរូបនិស្សយបុរេជាតាសេវនសម្មយុត្តនត្តិវិភតបច្ច
យា។ តម្បី តេសំ នវន្នំ បច្ចយានំ អនុលោមតោ អលព្ពមានតំ។

១៩១-១៩៥. ន អញ្ញមញ្ញេន យជិតស្ស មូលស្សាតិ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន
បច្ចនីយតោ បីតេន យោជិតស្ស សត្តមស្ស មូលស្ស វិត្តាវតត្តា។ សព្វំ
សទិសន្តិ សព្វចាឡិកមនំ សទិសំ។

ឥមស្មី...បេ... វេទិតញ្ចោតិ ឯត្ថ ឥមស្មី ឯត្តាតិ ទ្វេភុម្មនិទ្ទេសា។ តេសុ
បឋមស្ស វិសយោ បច្ចនីយានុលោមេតិ អជ្ឈកថាយមេវ ទស្សិតោតិ
អទស្សិតស្ស វិសយំ ទស្សេតុំ “ឯតេស្វ” តិអាធិ វុត្តំ។ បិ-សទ្ទេនាតិ
“ឥមេសម្មី” តិ ឯត្ថ បិ-សទ្ទេន។ កិស្មិញ្ចិ បច្ចយេ។ កម្មបច្ចយំ លភន្តានិប
ចក្ខាធិនិវិចាកវិញ្ញាណាធិនិ ច ឥន្ទ្រិយំ ន លភន្តិតិ កត្វា “យេភុយ្យេនា” តិ
វុត្តំ, កតិបយំ ន លភតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ មគ្គបច្ចយន្តិអាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។
យថាវុត្តានីតិ បញ្ចវោការបវត្តិអសញ្ញាភវបរិយាបន្នានិ កជត្តារូចានេវ វេទតិ,
ន ចិត្តសមុជ្ជានរូចានីតិ អធិប្បាយោ។ យេ រូបធម្មានំ បច្ចយា ហោន្តិតិ យេ
ហេតុអធិបតិសហជាតាធិបច្ចយា រូបធម្មានំ បច្ចយា ហោន្តិ, ឯតេយេវ
ហេតុអធិបតិអាធិកេ ធម បច្ចយេ ន លភន្តិ។ ឯតេយេវាតិ វេទនេន អញ្ញោ
កតិបយេ លភន្តិតិ សិទ្ធិ ហោតីតិ តំ ទស្សេន្តោ “បច្ឆាជាតា...បេ... លភតី” តិ
អាហា។ អយញ្ច បច្ចយលាភោ ន ជនកវសេន វេទិតញ្ចោតិ ទស្សេតុំ

“លត្តមាន...បេ... ធិស្សន” ឆ្លើយ វត្ត ។ ធម្មវសេនាតិ បច្ចុប្បន្នធម្មវសេន។
ឥន្ទ្រិយន្ត ឥន្ទ្រិយបច្ចុប្បន្ន ។ យទិ ឯវន្ត កជត្តារូបំ យំ យំ នលកតិ, តំ តំ យទិ
វត្តព្រំ, ឯវំ សន្តេ រូបធម្មេសុ ភូតរូចានិយេវ អញ្ញមញ្ញបច្ចុប្បន្ន លកន្តិ អាហា
“ឧចារាជានិ...បេ... វត្តព្រំ” ឆ្លើយ តំ បន ឧចារាជានិ
អញ្ញមញ្ញបច្ចុប្បន្ន យាលាភវនំ ។ អរូបិ ឥន្ទ្រិយាលាភន្តិ អរូបនំ ឥន្ទ្រិយានំ វសេន
ឥន្ទ្រិយបច្ចុប្បន្ន យាលាភំ ។

១៩៦-១៩៧. ពហុគណនម្បិ ឧនតរគណនេន យោជិតំ ឧនតរគណមេវ
ហោតីតិ កត្វា វត្ត “យទិបិ តិកាធិស្វ ‘ហេតុយា បញ្ញា’ តិ ឥទំ នត្ថិ” តិ ។
អនុត្តានំ ធុរិញ្ញេយ្យតាយ គម្ពីរំ ។ យថា ច ភូតរូចានិ នារម្មណបច្ចុប្បន្ន
អញ្ញមញ្ញបច្ចុប្បន្ន ឧប្បជ្ឈន្តិ, ឯវំ បដិសន្ធិកូលោ វត្តរូបន្តិ អាហា “វត្តបិ បន
លកតិ” តិ ។ យថា ហេដ្ឋា ឯកមូលកំ “ឧមូលក” ឆ្លើយ វត្ត, ឯវំ ឥន្ទ្រិយ ឧមូលកំ
“តិមូលក” ឆ្លើយ វត្ត ។

២០៣-២៣៣. ចេតនាមត្តសង្គាហកេតិ ចេតនាមត្តយេវ បច្ចុប្បន្ន
គហេត្វា បីតេ បញ្ញេ ។ តត្ថ ហិ “នកម្មបច្ចុប្បន្ន ហេតុបច្ចុប្បន្ន” តិ វត្ត សក្កា ។
ឯវំ បកាវេតិ ឥទំ “តីណីតិ អាធិស្វ” តិ ឯត្ថ អាធិ-សធិស្វ អត្ថវចនន្តិ ធិស្វេន្តោ
“អាធិ-សធិ ហិ បកាវត្ថោវ ហោតិ” តិ អាហា ។ រូបម្បិ លត្តតិ ចេតនាមត្តមេវ
អសង្កណ្ឌានតោ ។

បច្ចុប្បន្ន បច្ចុប្បន្ន យាលាភវនំ យាលាភវនំ ឆ្លើយ តា ។

បដិច្ចវារវណ្ណានា ឆ្លើយ តា ។

២. សហជាតវារវណ្ណានា

២៣៤-២៤២. សហជាតបច្ចយករណន្តិ សហជាតំ បច្ចយធម្មំ បច្ចយំ
កត្វា បវត្តិ។ សហជាតាយត្តការ្យគមនន្តិ សហជាតេ បច្ចយធម្ម
អាយត្តការ្យស្ស គមនំ បច្ចយុប្បន្នស្ស អត្តនា សហជាតបច្ចយាយត្តវុត្តិតា។
ឯត្ថ ច សហជាតបច្ចយសម្ពាតំ សហជាតំ ករោតីតិ សហជាតោ, តថាបវត្តោ
បច្ចយុប្បន្នធម្មា។ តត្ថ បវត្តមាណោ សហជាតសន្នោ យស្មា តស្ស
បច្ចយុប្បន្នស្ស អត្តនា សហជាតំ បច្ចយធម្មំ បច្ចយំ កត្វា បវត្តិ
តទាយត្តការ្យបគមនញ្ច វទតីតិ វុច្ឆតិ, តស្មា វុត្តំ “សហជាតសន្នេន...បេ...
វុត្ត”ន្តិ។ តស្ស ករណស្ស គមនស្ស វាតិ តស្ស យថាវុត្តស្ស
សហជាតបច្ចយករណស្ស សហជាតាយត្តការ្យបគមនស្ស វា។ “កុសលំ ធម្មំ
សហជាតោ”តិ ឥមស្ស កុសលំ ធម្មំ សហជាតំ តំសហការីតញ្ច បច្ចយំ
កត្វាតិ អយមត្ថោតិ អាហ “កុសលាធិនំ កម្មការ្យតោ”តិ។
សហជាតបច្ចយសហការីនំ បច្ចយានំ សង្គណ្ឌត្ថញ្ញត្ថ
“សហជាតាយត្តការ្យគមនំ វា”តិ វុត្តំ។

តំកម្មការ្យតោតិ តេសំ យថាវុត្តបច្ចយករណតទាយត្តការ្យគមនានំ
កម្មការ្យតោ។ អដ្ឋកថាយំ បន “កុសលំ ធម្មំ សហជាតោតិ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច
តេន សហជាតោ ហុត្វា”តិ បដិច្ចសន្តំ អាហរិក្ខា អត្ថោ វុត្តោ, តំ “បដិច្ចត្ថោ
សហជាតត្ថោ”តិ កត្វា វុត្តំ។ សហជាតសន្នយោគេ កុសលំ ធម្មន្តិ
ឧបយោគវចនស្ស យុត្តិ នវុត្តោ, “តេន សហជាតោ ហុត្វា”តិ បនវុត្តត្ថោ
ករណត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ ទស្សិតន្តិ កេចិ។ និស្សយវារេ បន កុសលំ ធម្មំ
និស្សយត្ថេន បច្ចយំ កត្វាតិ វទន្តេន ឥធាបិ “កុសលំ ធម្មំ សហជាតត្ថេន
បច្ចយំ កត្វា”តិ អយមត្ថោ វុត្តោយេវ ហោតិ, បដិច្ចសន្តាហរណាម្បិ ឥមមេវត្ថំ
ញ្ញាបេតីតិ ទដ្ឋព្ភំ។ ឧបាទារូបំ កិញ្ចិ ភូតរូបស្ស អនុចាលកំ ឧបត្ថម្ភកញ្ច
ហោន្តម្បិ សហជាតលក្ខណេន នហោតិ, តស្មា បដិច្ចត្ថំ ន ជរតីតិ អាហ

“បដិច្ចាតិ ឥមិនា វចនេន ធិបតេ បច្ចយោ ន ហោតិ” តិ។ និទស្សនវសេន វុត្តន្តិ
ឧទាហរណាវសេន វុត្តំ, ន អនវសេសតោតិ អត្ថោ។ យថាវុត្តាតិ
បដិច្ចត្ថជរណាវសេន វុត្តោ។ យថា ច ឧទាហរណំ ភូតរូបស្ស ឧទាហរណំ បច្ចយោ ន ហោតិ,
ឯវំ វេ បេត្វា ធន វុត្តនិ សេសរូបាទិ អរូបធម្មានំ បច្ចយោ ន ហោតិ តិ និទស្សន្តោ “វុត្តវដ្ឋានិ រូបាទិ ច អរូបាទន” តិ អាហា។

សហជាតវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ក. បច្ចយវាវវណ្ណានា

២៤៣. បតិ-សន្តោ បតិដ្ឋតំ ធិបេតិ “សារេ បតិដ្ឋិតោ” តិ អាទិសុ, អយ-សន្តោ
គតិ ធិបេតិ “ឯតិ ឯត្តាតិ អយោ” តិ។

ភូតុទាហរណំ សហ សង្កណ្ឌិត្វា វុត្តំ ឧទាហរណំ វិយ ភូតរូបាទិ
និស្សយោ ហោតិ តិ កត្វា។ យធិ ឯវំ កស្មា អដ្ឋកថាយំ “មហាភូតេ និស្សយ
ចិត្តសមុដ្ឋានំ ឧទាហរណំ” តិ ឧទាហរណំ យេវ និស្សិតន្តិ អាហា “អដ្ឋកថាយំ
បនា” តិ អាទិ។

២៤៥. បដិច្ចវាវេ សហជាតេតិ បដិច្ចវាវេ សហជាតបច្ចយវវណ្ណានាយំ,
កម្មឧត្តជានន្តិ កម្មជានំ ឧត្តជានញ្ច វសេន អត្ថោ វុត្តាតិ យោជនា។ តថា ហិ
តត្ថ វុត្តំ “ធិសន្តតិសមុដ្ឋានភូតវសេន វុត្ត” តិ (បដ្ឋា. អដ្ឋ. ១.៥៧)។ កម្មេ ចាតិ
កម្មេ ជនកកម្មបច្ចយេ គហិតេ។ ឯកន្តានេកន្តកម្មជានន្តិ ឯកន្តេន កម្មជានំ
ន ឯកន្តកម្មជានញ្ច។ តត្ថ អសញ្ញាភវេ ឯកន្តកម្មជំ នាម ជីវិតិន្ទ្រយំ, ឥតវំ
ឧទាហរណំ ភូតរូបញ្ច ន ឯកន្តកម្មជំ, តទុកយម្បិ តត្ថ ឯកជ្ឈំ កត្វា វុត្តំ,
“មហាភូតេ បដិច្ច កជត្តារូប” តិ ឥទំ បន កម្មសមុដ្ឋានវសេនេវ វុត្តន្តិ។ សោ
នាធិប្បតោតិ យោ យថា និស្សិតោ បដិច្ចវាវេ សហជាតបច្ចយេ អត្ថោ វុត្តោ,

សោ ឥធន អធិប្បតោ។ កស្មាតិ ច, អាហា “កដត្តា...បេ... គហិតត្តា” តិ។ តំ
បហាយាតិ តំ បដិច្ចវារេ វុត្តមត្តំ បហាយ អគ្គហេត្វា។ យថាគហិតស្សាតិ
“អសញ្ញា...បេ... កដត្តារូបំ ឧបាទារូប” ន្តិ ចាឡិយំ ឯវ គហិតស្ស។ បដិច្ច
បច្ចយាតិ ឥទំ ទ្ធិន្នំ វារាទំ ឧបលក្ខណំ។ បដិច្ចវារេ អាគតនយេន មហាក្ខតេ
បដិច្ច, បច្ចយវារេ អាគតនយេន មហាក្ខតេ បច្ចយា មហាក្ខតានំ ឧប្បត្តិ ន
និវារេតញ្ញា, តស្មា “ឧបាទារូបសម្ពាតំ កដត្តារូប” ន្តិ ឯវំ ឧបាទារូបក្កហណេន
កដត្តារូបំ អវិសេសេត្វា ឧបាទារូបានំ និវត្តេតញ្ញានំ ឧតុចិត្តាហារសមុដ្ឋានានំ
អត្ថិតាយ កដត្តា...បេ... វិសេសនំ ទដ្ឋព្ពន្ធិ ឯវមេត្ត យោជនា វេទិតញ្ញា។

២៨៦-២៨៧. ឯកច្ចស្ស រូបស្សាតិ អហេតុកចិត្តសមុដ្ឋានស្ស។ ឥតោ
បរេសុបិ ឯកច្ចរូបក្កហណេ ឯសេវ នយោ។ ចក្ខាទិធម្មវសេនាតិ
ចក្ខាយតនាទិរូបធម្មវសេន។ ចិត្តសមុដ្ឋានាទិកោដ្ឋាសវសេនាតិ
ចិត្តជាទិរូបធម្មភាគវសេន។ សព្វំលព្ពន្ធិតិ សតិបិ ឥមស្ស នយស្ស
នហេតុមូលកត្តេ នោនត្ថិនោវិគតេសុ ឯកន្តិ គណានំ សព្វំ រូបំ សព្វស្ស រូបស្ស
វសេន គណនា លព្ពន្ធិ ចតុសន្តតិវសេន វត្តមាទេសុ បញ្ញាវិសតិយា រូបធម្មេសុ
វជ្ជិតព្ពស្ស អភារា។

បច្ចយវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. និស្សយវារវណ្ណានា

៣២៩-៣៣៧. និស្សយបច្ចយភាវន្តិ និស្សយវារេ វុត្តស្ស
សហជាតបុរេជាតស្ស ច និស្សយជ្ជស្ស ធម្មស្ស បច្ចយភាវំ បច្ចយវារេន
និយមេតុន្តិ យោជនា។ តថា បច្ចយវារេ “បច្ចយា” តិ វុត្តស្ស បច្ចយធម្មស្ស
សហជាតបុរេជាតភាវំ និស្សយវារេន និយមេតុន្តិ យោជនា។ និយមនព្វេត្ត

បច្ចុយដ្ឋនិស្សយដ្ឋានំ បរិយាយន្តរេន បកាសិតត្តា អត្ថតោ
ភេទាភាវទស្សនន្តិ វេទិតញ្ញោ។ តេន វុត្តំ “បច្ចុយត្ថំ នាម និស្សយត្ថំ, និស្សយត្ថំ
នាម បច្ចុយត្ថ”ន្តិ។

និស្សយវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. សំសជ្ជវារវណ្ណានា

៣៥០-៣៦៨. សាតិ សវត្ថុកា បដិសន្ធិ។ ឥធាបីតិ ឥមស្មី សំសជ្ជវារេបិ។
អធិបតិបុរេជាតាសេវនេសុ អនុលោមតោ
នកម្មនិវាតកនល្យាននិប្បយុត្តេសុ បច្ចនីយតោ បីតេសុ នលព្ពតិ, អញ្ញេសុ
សហជាតាទីសុ អនុលោមតោ ហេតុអាទីសុ បច្ចនីយតោ ច អនុលោមតោ ច
បីតេសុ នលព្ពតិ។ តេនាហ “លព្ពមានបច្ចយេសូ”តិ។ ឥមស្ស វិសេសស្សាតិ
ឥមស្ស យថាវុត្តស្ស វិសេសស្ស ទស្សនត្ថំ ឧទ្ធជា, តស្មា តាទីសស្ស វិសេសស្ស
ទស្សេតព្ពស្ស អភាវតោ វត្ថុវិហិតា បដិសន្ធិ អនុទ្ធជា, នវិប្បយុត្តេ
បច្ចនីយតោ បីតេ អភាវតោតិ អត្ថោ។ ហេតុបច្ចយវិហិតមត្តទស្សនត្ថន្តិ
ឥមីនា ភូតកថំ អហេតុកគ្គហណំ ន ព្យកិចារនិវត្តនន្តិ ទស្សេតិ។
“អហេតុកវិចាកកិរយវសេនា”តិ ភវិតព្ពំ ហេតុបរិយន្តត្តា មគ្គស្ស។

៣៦៩-៣៨០. “ហេតុម្ហិ អនុលោមតោ បីតេ ល្យានមគ្គា បច្ចនីយតោ ន
លព្ពន្តិ”តិអាទិ យំ ឥធ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ, តំ ហេតុបច្ចយាទិវសេន ឧប្បជ្ឈមាទោ
ធម្មោ ចត្តារោ សព្ពដ្ឋានិកា អាហារិទ្ធិយល្យានមគ្គា ចាតិ ឥមេ អដ្ឋ បច្ចយេ
អលភន្តោ នាម នត្ថិតិ ឥមីនា បដិច្ចវារេ អនុលោមបច្ចនីយវណ្ណានាយំ វុត្តេន
នយេន វេទិតុំ សក្កាតិ អាហ “បដិច្ចវារេ...បេ... នយេនា”តិ។ សេសេសូតិ
អហេតុកមោហវដ្ឋាហេតុកេសុ បញ្ចវិញ្ញាណា...បេ... ល្យានបច្ចយំ លភន្តិ,

តស៊ូ “អហេតុកមោហោវ ឈានមគ្គបច្ចយំ លភតី” តិ ន សក្កាវត្ថុ, កិញ្ចា
បច្ចនីយានុលោមេ ទិដ្ឋំ បច្ចយានំ អនុលោមេន អនុលោមវសេន សហ យោជនា
នត្ថិ ឯកេកស្សេវ យោជនាយ អាគតត្តា, តស៊ូ អហេតុកមោហោវ
មគ្គបច្ចយំ លភតីតិ ឯវមេត្ត យោជនា វេទិតញ្ច។

សំសជ្ជវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. សម្មយុត្តវាវវណ្ណានា

៣៨២-៤០០. សទិសំ សម្មយុត្តន្តិ “យំ សទិសំ, តំ សំសជ្ជ” ត្ថិ វុច្ចមានំ
សម្មយុត្តំ ន ហោតិ “សំសជ្ជា យោជិតា ហយា” តិ អាធិសុ។ អសំសជ្ជំ
វោកិណ្ណាន្តិ យំ ន សំសជ្ជំ អន្តរន្តរា ឧប្បជ្ជមានេន វោកិណ្ណាម្បិ វិមិស្សតាយ
សម្មយុត្តន្តិ វុច្ចមានំ, តំ សំសជ្ជំ ន ហោតិ “យា សាវីមសា... បេ....
កោសជ្ជសម្មយុត្តា” តិ អាធិសុ។ ឯវំ អសម្មយុត្តស្សបិ សំសជ្ជបរិយាយោ
អសំសជ្ជស្ស ច សម្មយុត្តបរិយាយោ អត្ថិតិ តទុកយំ ឥតរេតវំ និយមេតីតិ
ទស្សនត្ថំ វាវទ្វយទេសនាតិ ទស្សនោ អាហា “ឧកយំ... បេ.... និយាមកំ
ហោតី” តិ, សំសជ្ជសន្នោ ហិ វោកិណ្ណាជ្ជា នត្ថិ, សម្មយុត្តសន្នោ ច សទិសត្ថោ,
តស៊ូ យថា សំសជ្ជសន្នោ សម្មយុត្តសន្នាបេក្ខោ សទិសត្ថតោ វិនិវត្តិត្វា
ឯកុប្បាទាទិសការមេវ អត្ថំ ពោជេតិ, ឯវំ សម្មយុត្តសន្នាបិ
សំសជ្ជសន្នាបេក្ខោ វោកិណ្ណាជ្ជតោ វិនិវត្តិត្វាតិ អញ្ញមញ្ញាបេក្ខស្ស
សទ្ធិទ្វយស្ស អញ្ញមញ្ញនិយាមកតា វេទិតញ្ច។

សម្មយុត្តវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. បញ្ញាវាវវិកង្កវណ្ណានា

២០០-២០៣. តេ បច្ចយេតិ តេ ហេតុអាទិកេ បច្ចយេ។ បដិចាជិយាតិ ឯត្ថ
បច្ចយបដិចាជិយា កុសលាធិបទបដិចាជិយា វាតិ អាសង្កាយំ ឧភយវសេនបិ
អត្ថោ យុជ្ជតីតិ ទស្សន្តោ បឋមំ តាវ សន្ធាយាហ “យថាគ្គមេនា”តិអាទិ។
តស្សត្ថោ - “ហេតុបច្ចយោ អារម្មណបច្ចយោ”តិអាទិនា នយេន
ទេសនាគ្គមេន យាយ បដិចាជិយា បដិច្ចវាវេ បច្ចយា អាគតា, តទន្ទុបំ តេ
ទស្សតុន្តិ។ ធុតិយំ បន ទស្សតុំ “កុសលោ កុសលស្ស”តិអាទិ វុត្ថំ។ សា
បនាយំ បទបដិចាជិយស្មា ន កុសលបទទស្សនមត្តេន ទស្សិតា ហោតិ, តស្មា
តំ ឯកទេសេន សកលំ នយតោ ទស្សន្តោ អាហ “កុសលោ
កុសលស្សតិ... បេ... ហោតិ”តិ។ តេនាតិ និទស្សនមត្តេន “កុសលោ
កុសលស្ស”តិ បទេន។ សញ្ញោ បភេទោតិ យំ តត្ថ តត្ថ បច្ចយេ “កុសលោ
កុសលស្ស”តិអាទិកោ យត្ថកោ បភេទោវិស្សជ្ជនំ លភតិ, សោ សញ្ញោ
បភេទោតិ អត្ថោ។ តេ បច្ចយេ បដិចាជិយា ទស្សតុន្តិ តេ ហេតុអាទិបច្ចយេ
កុសលាធិបទបដិចាជិយា ទស្សតុំ។

២០៤. ជលវិសេសំ អាកម្ពុន្តា បដិគ្គាហកតោវិយ ឆាយកតោបិ យថា
ទក្ខិណាវិសុជ្ឈតិ, ឯវំ ធានំ ទេន្តិតិ អាហ “វិសុទ្ធិ កត្វា”តិ។ តេសន្តិ
វត្ថុព្ពតារហន្តិ ឥមិនា វោធានស្ស សកទាតាមិអាទិនំ អាវេណិកតំ ទស្សតិ។
កាមំ អគ្គមគ្គបុរេចារិកម្បិ វោធានមេវ, អសេក្ខោ បន ហុត្វា តំ បច្ចវេក្ខតីតិ
ន តំ ឥធ គហិតំ។ តន្តិ វោធានំ។ គោត្រភុចិត្តន្តិ អជ្ជមកស្ស ឧប្បជ្ជនកាលេ
“គោត្រភូ”តិ វត្ថុព្ពតារហំ ចិត្តំ។ គោត្រភុសទិសន្តិ វា
សោតាបន្នាធិគោត្រាភិការីតិ វា គោត្រភុចិត្តន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។
បច្ចយុប្បជ្ជន្ធិ ភូមិតោ វវត្ថុបេតិ, “តេភូមកកុសលមេវា”តិ ឯត្ថវិយ ន
បច្ចយធម្មន្តិ អត្ថោ។ ទេសនន្តរត្ថាតិ “កុសលចិត្តសមជ្ជិស្ស”តិអាទិនា

បុគ្គលាមសនទេសនតោ អញ្ញត្ថា, អញ្ញថា គហិតំ បុន ន គណ្ណោយ្យាតិ
អធិប្បាយោ។

៤០៥. រាគវហិតស្សវិយ សោមនស្សវហិតស្ស ច រាគស្ស ន អារម្មណោ
អស្សាទនវសេន បវត្តិ អជ្ឈបេក្ខនតោតិ វុត្តំ “អស្សាទនំ...បេ... កិច្ច”ន្តិ។
សហសាការប្បវត្តាយ ឧប្បិលាវិតសភាវាយ បីតិយា អាហិតវិសេសាយ
តណ្ហាយ តំ តណ្ហាភិនន្តន្តិ វុច្ចតីតិ តំ សន្ធាយាហា “បីតិកិច្ចសហិតាយ
តណ្ហាយ កិច្ច”ន្តិ។ យថា ច យថាវុត្តកិច្ចវិសេសាយ បីតិយា អាហិតវិសេសា
តណ្ហា តណ្ហាភិនន្តនា, ឯវំ ទិដ្ឋាភិនន្តនា វេទិតញ្ចា។ យស្មា បន សា អត្ថតោ
បច្ចយវិសេសវិសិដ្ឋា ទិដ្ឋិយេវ, តស្មា វុត្តំ “ទិដ្ឋាភិនន្តនា ទិដ្ឋិយេវ”តិ។ ឯត្ថ
បនាតិ “អភិនន្តតិ”តិ បទស្ស តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន វុត្តេសុ ឯតេសុ បន ទ្វីសុ
អត្ថេសុ។ អភិនន្តស្សាតិ ឥទំ ទិដ្ឋាភិនន្តនំយេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អធិប្បាយេន
“បច្ឆិមត្ថមេវ គហិតា”តិ វុត្តំ។ អភិនន្តស្សាតិ បន អវិសេសតោ វុត្តត្ថា
តណ្ហាវសេន ទិដ្ឋិវសេន អភិនន្តស្សាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ អធិប្បតោ, តស្មា
“អភិនន្តនា...បេ... ន សក្កា វុត្ត”ន្តិ ឥទមិធ វេចនមនោកាសំ។ កស្មា?
ទិដ្ឋិវហិតេបិ សន្តានេ អភិនន្តស្ស វុត្តត្ថា។ តណ្ហាវសេន នន្តតីតិ
តណ្ហាភិនន្តនវសេនេវ វុត្តោ អត្ថោ បុរិមោ អត្ថោ។ ទ្វីសុ បន
សោមនស្សសហគតចិត្តប្បាទេស្វតិ ទិដ្ឋិវហិតានិ សោមនស្សសហគតចិត្តានិ
សន្ធាយាហា។ យថាវុត្តេនាតិ “សរាគស្ស សោមនស្សស្សា”តិ អាទិនា វុត្តេន
សោមនស្សេន អស្សាទេន្តស្ស, រាគេន ច តេសុយេវ យថាវុត្តេសុ ទ្វីសុ ចិត្តេសុ
អស្សាទេន្តស្ស, ចត្វសុបិ សោមនស្សសហគតចិត្តេសុ សប្បីតិកតណ្ហាយ
អភិនន្តស្ស, ចត្វសុបិ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តេសុ ទិដ្ឋាភិនន្តនាយ អភិនន្តស្ស ទិដ្ឋិ
ឧប្បជ្ជតីតិ ឯវមេត្ថ យោជនា វេទិតញ្ចា។ តេន វុត្តំ “ឥតិបិ សក្កា យោជេតុ”ន្តិ។
យថា ទិដ្ឋបនិស្សយតោ ទិដ្ឋាភិនន្តនា សម្ភវតិ, ឯវំ តណ្ហាបនិស្សយតោ

តណ្ហាភិក្ខុនាមិ សម្ភវតីតិ ទដ្ឋព្វំ។ “អភិក្ខុនតិ រាគោ ឧប្បជ្ជតី”តិ វេទនតោ
សប្បីតិកតណ្ហាយ អភិក្ខុន្តស្ស រាគុប្បត្តិបិ វត្តព្វា, ន វា វត្តព្វា
តណ្ហាភិក្ខុនាយ ឯវ រាគុប្បត្តិយា វុត្តត្ថា។

Job. “តទាវម្មណតាយា”តិ វត្តព្វេ “តទាវម្មណតា”តិ វុត្តន្តិ អាហ
“វិភត្តិលោចោ ហេតុ កតោ”តិ។ តទាវម្មណតាតិ ឯត្ថ តា-សន្តាភិក្ខុយ្យោ
អត្ថោ ភាវោ នាម, សោ បន តទាវម្មណសន្តាភិក្ខុយ្យោតោ អញ្ញោ នត្ថិតិ
ទស្សន្តោ អាហ “ភាវវន្តតោ វា អញ្ញោ ភាវោ នាម នត្ថិ”តិ។ ឯតេន សកត្ថ
អយំ តា-សន្តាភិ ទស្សតិ។ តេនាហ “វិចាកោ តទាវម្មណភាវត្ថតោតិ
អត្ថោ”តិ។ ឯតស្មិញត្ថេ “តទាវម្មណតា”តិ បច្ចត្ថេកវចនំ ទដ្ឋព្វំ។
វិញ្ញាណញ្ញាយតន... បេ... ន វុត្តន្តិ យទិបិ កាមាវចរវិចាកានម្បិ កម្មំ
អារម្មណំ លព្ពតិ, តំ បន

វិញ្ញាណញ្ញាយតននេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនវិចាកានំ វិយ ន ឯកន្តេន
ឥមស្ស វិចាកចិត្តស្ស ឥទំ កម្មំ អារម្មណន្តិ វុត្តិតំ កាមាវចរវិចាកចិត្តានំ
ពហុភេទត្ថា, តស្មា តំ លព្ពមានម្បិ ន វុត្តន្តិ អត្ថោ។ យទិ ឯវំ កី តំ លព្ពមានម្បិ
ន ទស្សិតមេវាតិ អាសន្តាយំ អាហ “តទាវម្មណេន បនា”តិអាទិ។

អនុលោមតោ សមាបដ្ឋនេ យេភុយ្យេន អាសន្នសមាបត្តិយា អារម្មណភាវោ
ទស្សិតោ, អញ្ញោថា “បដិលោមតោ វា ឯកន្តិកវសេន វា”តិ វេទនំ និវត្តកំ
សិយាតិ អធិប្បាយោ។ ភវេយ្យាតិ អនាសន្នាបិ សមាបត្តិ អារម្មណំ ភវេយ្យ, ន
សក្កា បដិក្ខិបិតុន្តិ អត្ថោ។ តេនេវ ហិ “យេភុយ្យេនា”តិ វុត្តំ។ ឯវំ សតីតិ យទិ
អាវដ្ឋនាយ ឯវ អារម្មណភាវេន កុសលានំ ខន្ធានំ អព្យាកតាវម្មណតា
អធិប្បតោ, ឯវំ សន្តោ។ វត្តព្វំ សិយាតិ “ឥទ្ធិវិជញ្ញាណស្ស”តិ ប ចាឡិយំ វត្តព្វំ
សិយា តស្សាបិ អាវដ្ឋនាយ អារម្មណភាវតោ។ តំ ន វុត្តន្តិ តំ អព្យាកតំ
ឥទ្ធិវិជញ្ញាណំ “កុសលា ខន្ធា ឥទ្ធិវិជញ្ញាណស្ស”តិ ន វុត្តំ។ ហោន្តិតិ អារម្មណំ

ហោត្តិ។ តានីតិ ចេតោបរិយញ្ញាណាធិនិ។ យាយ កាយដីតិ
ចេតោបរិយញ្ញាណាធិនំ អញ្ញេសញ្ញា កុសលានំ អារម្មណាករណាវសេន
អារដ្ឋន្តិយា។

៤០៧-៤០៩. អាធិនវទស្សនេន សភាវតោ ច អនិជ្ជតាមត្តវសេន ច
នោមនស្សស្ស ឧប្បត្តិ វេទិតញ្ញាតិ យោជេតព្ពំ។ អាយាតវត្ថុអាធិកេនេន
អក្ខន្តិកេនា វេទិតញ្ញា។

៤០០. សព្ពស្សាតិ បករណាបរិច្ឆិន្នេ គយ្ហមាណេ សព្ពស្ស អព្យាកតស្ស,
អត្តន្តវសេន បន គយ្ហមាណេ សព្ពស្ស ព្រាយ្យស្សាតិ អត្ថោ។
អសក្កុណោយ្យត្ថាតិ ឥទំ វត្ថុស្ស អនន្តាបរិមេយ្យតាយ វុត្ថំ, ន
អញ្ញាណាបដិយាតតោ។

៤០៧. វោធានសម្ពាតំ វុដ្ឋានំ អបុព្ពតោ ន ហោតីតិ វុត្ថំ “អបុព្ពតោ
ចិត្តសម្ពាទតោ វុដ្ឋានំ កវដ្ឋមេវ” តិ។ តញ្ជិ យថាលទ្ធស្ស វិសេសស្ស វោធាបនំ
បគុណភាវាចាទនំ អបុព្ពំ នាម ន ហោតិ។ តថា ហិ វុត្ថំ “ហេដ្ឋិមំ ហេដ្ឋិមញ្ជិ
បគុណាជ្ឈានំ ឧបរិមស្ស ឧបរិមស្ស បទដ្ឋានំ ហោតិ, តស្មា វោធានម្បិ វុដ្ឋានន្តិ
វុត្ថំ” តិ។ អវដ្ឋេតព្ពត្តា វត្ថុព្ពំ នត្ថិ កុសលភាវេន សមាទត្តា វដ្ឋេតព្ពតាយ
អភាវតោ វិភជិត្វា វត្ថុព្ពំ នត្ថិ, តស្មា យទេត្ថ វិសេសនំ លព្ពតិ, តំ ទស្សន្តោ
“នេវសញ្ញាធាសញ្ញាយតនំ... បេ... សមាបត្តិយា” តិ អាហា។ ចិត្តប្បាទកណ្តោ
វុត្ថមេវាតិ បដ្ឋានេ បន “កុសលេ និរុទ្ធវិចាតោ តទាវម្ពណាតា
ឧប្បជ្ជតី” តិអាធិនា “កិរិយានន្តរំ តទាវម្ពណាភាវេ” តិ យំ វត្ថុព្ពំ, តំ
ចិត្តប្បាទកណ្តាវណ្ណាធាយំ វុត្ថមេវ។

តា ឧកោប័តិ យា “កុសលវិចារកាហេតុកសោមនស្សសហគតា
ឧបេក្ខាសហគតា ចា”តិ ទ្វេ មនោវិញ្ញាណធាតុយោ វុត្តា, តា ឧកោប័
សោមនស្សសហគតមនោវិញ្ញាណធាតុវសេន វុត្តា។ កស្មា? ទសន្តំ
កាមាវចរកវដ្តានំ អត្តនោ តទារម្មណាកាលេ សន្តិរណាកាលេ ច វេជ្ជព្ពនស្ស
អនន្តរបច្ចយការតោ។ ឧបេក្ខាសហគតា បន យថាវុត្តានំ ទសន្តំវិចារកានំ
មនោវិញ្ញាណធាតុនំ អត្តនោ តទារម្មណាទិកាលេ វេជ្ជព្ពនកិរិយស្ស
សន្តិរណាកាលេ មនោធាតុកិរិយស្ស កវដ្តកាលេតិ យោជេតព្ពំ។

៤២៣. បដិវដ្តិទ្វាតិ ជានិទ្វា។ ទន្ធាំ ន គហេតព្ពន្ធិ ទន្ធាក្កាហំ ន គហេតព្ពំ។
ពលវតោ...បេ.... វិបច្ឆនតោតិ ឯតេន ពលវតា ទុព្ពលតា ច អប្បមាណំ,
កតោកាសតា បមាណន្តំ ទស្សេតិ។ កតោកាសតា ច
អវសេសបច្ចយសមវាយេ វិចារកាភិមុខតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យំ កិញ្ចឹតិ ច ពលវំ
ទុព្ពលំ វាតិ អត្តោ។ វិចារកជនកម្មំ កិញ្ចឹ កម្មំ ឧបនិស្សយបច្ចយោ ន ហោតីតិ
សក្កាវត្ថុំ។ សតិ ហិ កម្មឧបនិស្សយបច្ចយានំ អវិជានាវេ វិចារកត្តិកេ
ឧបនិស្សយបច្ចយេ គហិតេ កម្មបច្ចយោវិសុំ ន ឧទ្ធវិគព្ពោ សិយា, វេទនាត្តិកេ
ច ឧបនិស្សយេ បច្ចនីយតោ បិតេ កម្មបច្ចយេន សទ្ធិ អដ្ឋាតិ ន វត្ថព្ពំ សិយាតិ
អធិប្បាយោ។ បច្ចយទ្វយស្ស បន លព្ពមានតប្បរាយ ទេសនាយ ឧបនិស្សយេ
គហិតេបិ កម្មបច្ចយោ ឧទ្ធវិគព្ពោយេវាតិ សក្កាវត្ថុំ។ លព្ពមានស្ស ហិ
ឧទ្ធវណំ ព្យាយាគតំ, តថា ឧបនិស្សយេ បច្ចនីយតោ បិតេបិ កម្មបច្ចយោ
វត្ថព្ពោវ ឧបនិស្សយស្ស អនេកភេទត្តា, វិចារកំ ជនេន្តំ កម្មំ វិចារកស្ស
ឧបនិស្សយោ ន ហោតីតិ ន វត្ថព្ពមេវាតិ វេទិតព្ពំ។

បរស្ស បវត្ថំ ឱមាទន្តិ បរសន្តានេ អត្តានំ ឧទ្ធិស្ស បវត្ថំ អវមាណំ។ តេស្វតិ
យោ អនេន បុព្ពេ ហតោ, តស្ស ព្យាតិមិត្តេសុ។ មាតុយាតនត្ថំ បវត្ថិតតាយ

បុរិមចតោយ មាតុយាតកម្មេន សទិសតា, យថា ច អាណត្តិយំ បហារេបិ
ឯសេវ នយោ។ តេន វុត្ថំ “ឯស នយោ ធ្វើហិ បការេហិតិ ឯត្ថាបី” តិ។

វុត្ថនិស្សិតោ ធានាធិវសេន សទ្ធិំ ឧប្បាទេន្តោ រាគំ ឧបនិស្សាយ
ធានាធិវសេន សទ្ធិំ ឧប្បាទេតិ នាម, ន វិវុត្ថនិស្សិតោ អវិសេសេន វុត្ថត្ថាតិ
អាហា “ឥមិនា អធិប្បាយេន វទតី” តិ។ ឯតេសន្តិ កាយិកសុខទុក្ខានំ។
ឯកតោបីតិ ឥទំ យទិបិ ឯកស្មី សន្តានេ សុខទុក្ខានំ ឯកស្មី ខណោ ឧប្បត្តិ នត្តិ,
បច្ចយសមាយោកោ បន តេសំ ឯកជ្ឈម្បិ ហោតីតិ កត្វា វុត្ថំ។

៤២៥. បុរិមវារេសុ វិយាតិ បដិច្ចវារាជីសុ បុរិមេសុ វិយ។ ឥមស្មិន្តិ
បញ្ញាវារេ។ បច្ចយេន ឧប្បត្តិ វុត្ថតិ ហេតុអាទិនា តេន តេន បច្ចយេន
តំតំបច្ចយុប្បន្នស្ស ឧប្បត្តិ ន វុត្ថតិ។ តេសំ តេសំ ធម្មានន្តិ ហេតុអាទិនំ តេសំ
តេសំ បច្ចយធម្មានំ។ តំតំបច្ចយភារោតិ ហេតុអាទិនំ តំតំបច្ចយភារោ វុត្ថតិ។
តេនេវ បុរិមេសុ ធនុ វារេសុ “កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតី” តិអាទិនា តត្ថ តត្ថ
ឧប្បាទគ្គហាណំ កតំ, ឥធម បន “កុសលស្ស ធម្មស្ស ហេតុបច្ចយេន
បច្ចយោ” តិអាទិនា បច្ចយភារោ គហិតោ។ តេនាតិ ឧបត្ថម្ភកត្តេន
បច្ចយភារេន។ ឥនាតិ បញ្ញាវារេ។

៤២៧. បតិជ្ជាភូតស្សាតិ និស្សយភូតស្ស។ កម្មបច្ចយោតិ
សហជាតកម្មបច្ចយោ។ ទុកម្ចលកទុក្ខការសាធាតិ “កុសលោ ច អព្យាកតោ
ច ធម្មា កុសលស្ស ច អព្យាកតស្ស ច ធម្មស្ស” តិ ឯវំ ទុកម្ចលកទុក្ខការសាធា
កត្វា វុត្ថបញ្ញា។ តត្ថាតិ បច្ចយវារេ។ កុសលោ ច អព្យាកតោ ច ធម្មាតិ
កុសលាព្យាកតប្បភេទា បច្ចយុប្បន្នា ធម្មា។ យតោ តតោ វាតិ
បច្ចយធម្មនិយមំ អកត្វា យតោ តតោ វា កុសលាព្យាកតវសេន
ឧភយបច្ចយតោ ឧប្បត្តិមត្តមេវ តត្ថ បច្ចយវារេ អធិប្បតំ, ឧភយស្ស

យថាវុត្តស្ស បច្ចយុប្បន្នស្ស ឧភិវុទ្ធិយថាវុត្តានំយេវ បច្ចយធម្មានំ បច្ចយភារោ
ន អធិប្បតោ ឧប្បាទបធានត្តា តស្សា ទេសនាយាតិ អធិប្បាយោ។
និស្សយាទិភូតាតិ និស្សយអត្ថិអវិគតភូតា បច្ចយធម្មា ន លព្ពន្ធិ, តស្សា
កុសលោ ច...បេ.... ន វុត្តន្តិ យោជនា។

បញ្ញាវារិកផ្ដវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ញាវាស្ស យជនេ អនុលោមគណនា

៤៣៩. ឯត្ថាតិ អព្យាកតមូលកេ។ យទិ ឯវុទ្ធិ យទិ
កុសលាកុសលមូលេហិ អលព្ពមានម្បិ លព្ពតិ, ឯវំ សន្តោ។
គណនមត្តសាមញ្ញតោ, ន បច្ចយសាមញ្ញតោតិ អធិប្បាយោ។

៤៤០. និទស្សនវសេន ទដ្ឋញ្ចោ យេតុយ្យេន ឥន្ទ្រិយមគ្គបច្ចយានញ្ចោ
ហេតុបច្ចយស្ស វិសភាគត្តា។ ឥន្ទ្រិយមគ្គបច្ចយា ច វិសភាគាតិ វិសេសនេន
យោ តត្ថ សភាគភារោ, តំ និវត្តតិ។ តថា ភារាភារតោតិ តស្មី
ហេតុបច្ចយាការេ សតិ ភារតោ, ហេតុធម្មានំ ហេតុបច្ចយភារេ សតិ
សហជាតាទិបច្ចយភារតោតិ អត្ថោ។ អធិបតិបច្ចយាទិនន្តិ
អធិបតិឥន្ទ្រិយមគ្គបច្ចយានំ។ វិសភាគតា ហេតុបច្ចយស្ស។
កុសលាទិហេតុនន្តិ កុសលាកុសលកិរិយាព្យាកតហេតុនំ។
ហេតុបច្ចយភារេតិ ហេតុបច្ចយត្ថេ ហេតុភារេន ឧបការកត្ថោ។
វិចាកបច្ចយភារាភារតោតិ វិចាកបច្ចយភាវស្ស អភារតោ។ ន ហិ វិចាកានំ
វិចាកបច្ចយតា អត្ថិ។ វិចាកហេតុនំ ឥតរហេតុហិ ហេតុបច្ចយតាយ អត្ថិ
សភាគតាតិ អាហា “ហេតុវដ្ឋាន”ន្តិ។ វិចាកានំ វិសភាគតាយ ភវិតព្ពំ, ន ហិ
វិចាកធម្មធម្មនេវិចាកនិវិចាកធម្មធម្មានំ វិចាកេហិ សភាគតា អត្ថិ

រាសន្តរការតោតិ អធិប្បាយោ។ ឧភយបច្ចយសហិតេតិ
ហេតុវិចាកបច្ចយសហិតេ។ ហេតុបច្ចយភារវិចាកម្ពីតិ ហេតុបច្ចយភារវេន
វត្តមានេវិចាកធម្មេ។ វិចាកបច្ចយត្តាការាភារតោតិ
វិចាកបច្ចយភារាភារស្ស អភារតោ។ នហិវិចាកោវិចាកស្ស
វិចាកបច្ចយោ នហោតិ, តស្មា នត្ថិ ហេតុវិចាកបច្ចយានំវិសភាគតាតិ
អធិប្បាយោ។

ឥធានិ វុត្តមេវត្ថំ ឧទាហរណេន សមត្ថេន្តោ “យថា បី”តិអាទិមាហ។
ហេតុសហជាតបច្ចយសហិតេតិ ហេតុបច្ចយសហជាតបច្ចយសហិតេ,
ឧភយបច្ចយយុត្តេតិ អត្ថោ។ ហេតុនន្តិ ឥទំ “សហជាតបច្ចយត្តាការេ”តិ
ឥមិនាបិ សម្ពុត្តំ។ ហេតុនត្ថិ ហេតុបច្ចយសហិតេ រាសិម្ពី
ហេតុបច្ចយភារវិយ សហជាតបច្ចយភារេបិ អត្ថិតិ។ តត្ថ ហេតុវជ្ជានំ
សហជាតធម្មានំ ហេតុធម្មស្ស ច នសភាគតា វុច្ចតិ សហជាតបច្ចយេន
សភាគភារតោ។ ឯវមិធាបីតិ យថា ហេតុសហជាតបច្ចយេសុ វុត្តប្បការេន
នត្ថិ វិសភាគតា, ឯវមិធាបិ ហេតុវិចាកបច្ចយេសុ នត្ថិ វិសភាគតាតិ អត្ថោ។
ឯស នយោវិប្បយុត្តបច្ចយេបីតិ ហ្វាយំ នយោ ហេតុសហជាតបច្ចយេសុ
វិសភាគតាការេ វុត្តោ, ឯស នយោ ហេតុសហិតេ វិប្បយុត្តបច្ចយេបីតិ
អត្ថោ។ តត្ថាបិ ហិ “ហេតុវិប្បយុត្តបច្ចយសហិតេ រាសិម្ពី”តិអាទិ សក្កា
យោជេតុន្តិ។ បច្ចប្បន្នោ ឯវ បច្ចយុប្បន្នោ, បច្ចយោ បន អតីតោបិ អនាគតោបិ
កាលវិនិមុត្តោបិ ហោតីតិ បច្ចប្បន្នក្ខណោ ហេតុបច្ចយភារេ
សហជាតាធិបច្ចយភារំ សន្ធាយ តថាការាភារវេសេន សភាគតាយ
វុច្ចមានាយ នាណក្ខណិកានំ កុសលាធិនំ ហេតុនំវិចាកានញ្ច វេសេន
វិសភាគតា តស្សេវ ហេតុស្ស ន វត្តញ្ចាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ
“អបិចា”តិអាទិនា។

អគ្គហិតវិសេសតោ សាមញ្ញតោវិសេសោ ន សុវិញ្ញយោ ហោតីតិ
អធិប្បាយោធាហ “កុសលាវិមំសាធិបតីតិ ឯវំ វុត្តត្ថ”ន្តិ។

២២១-២២៣. “ឥតរាជិទ្វេលភតី”តិ ឯវំ វុត្តំ ន សក្កា, ហោតាធិបតីទុកេហិ
ទស្សីតានិ យានិ “កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស, កុសលោ ធម្មោ
អព្យាកតស្ស, កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ច អព្យាកតស្ស ច, អព្យាកតោ
ធម្មោ អព្យាកតស្ស”តិ ចត្តាវិ វិស្សជ្ជនានិ, តេសុ
ហោតុសហជាតនិស្សយអត្ថិអវិគតឥន្ទ្រិយមគ្គបច្ចយេសុ សម្មយុត្តបច្ចយេ
បរិវេដ្ឋ “កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស, អព្យាកតោ ធម្មោ អព្យាកតស្ស”តិ
ឥមាជិទ្វេលភតិ។ យំ សន្ធាយ អជ្ឈកថាយំ វុត្តំ “សចេ តេហិ សទ្ធិ... បេ.... តានេវ
ទ្វេលភតី”តិ, តេហិ បន ឥតរាជិ នាម “កុសលោ ធម្មោ អព្យាកតស្ស,
កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ច អព្យាកតស្ស ចា”តិ ឥមាជិទ្វេបិ សិយុំ។ ន ហិ
កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ
“ឥតរាជិទ្វេលភតីតិ បុរិមថាថា”តិអាទិ។ ឥតរាជិទ្វេតិ វា អញ្ញានិទ្វេ, យានិ
សម្មយុត្តបច្ចយវសេន ទ្វេវិស្សជ្ជនានិ, វិប្បយុត្តបវេសេ បន តតោ អញ្ញានិ
អញ្ញថាភូតានិទ្វេវិស្សជ្ជនានិ។ យានិ សន្ធាយ វុត្តំ “កុសលោ អព្យាកតស្ស,
អព្យាកតោ អព្យាកតស្សតិ ទ្វេលភតីតិ បឋដ្ឋី”តិ។ តេសូតិ
ឧនតរគណនាហោតុសុ វិចាកអញ្ញមញ្ញាជីសុ។

អនាមជ្ឈវិចាកានីតិ អគ្គហិតវិចាកបច្ចយានិ, យជនំ អបេក្ខិត្វា អយំ
នបុំសកនិទ្កេសោ។ នវិចាកហោតុរហិតានិ សាធារណវសេន វុត្តត្តា។ តេន វុត្តំ
អជ្ឈកថាយំ “សាមញ្ញតោ នវន្ទម្បិ ហោតុនំ វសេន វុត្តានិ”តិ, “វិចាកហោតុបិ
លត្ថតិ”តិ ច។

តត្ថាតិ បញ្ចមយជនតោ បដ្ឋាយ បញ្ចសុ យជនេសុ។ តេនវិចារកេន សហ,
សមំ វា ឧដ្ឋានំ ឯតស្សាតិ សមុដ្ឋានន្តិ អយម្មិ អត្ថោ សម្ពវតីតិ វុត្ថំ “បដិសន្ធិយំ
កដត្តារូបម្មិ តំសមុដ្ឋានគ្គហណោនេវ សង្កល្ហាតិ”តិ។ ឯសេវ នយោតិ ឥមិនា
កដត្តារូបម្មិ តំសមុដ្ឋានគ្គហណោនេវ សង្កល្ហាតិ ឥមមេវត្ថំ អតិទិសតិ។

ឯវម្មីតិ “ឯតេសុ បនា”តិអាទិនា សង្ខេបតោ វុត្ថប្បកាវេបីតិ អត្ថោ។
តេនាហ “ឯតេសុ បន...បេ... វុត្ថនយេនបី”តិ។ យោ យោ បច្ឆយោតិ យោ យោ
ហេតុអាទិបច្ឆយោ មូលភាវេន បិតោ បរេសំ បច្ឆយានំ។ តប្បច្ឆយធម្មានន្តិ
តេហិ ហេតុអាទិបច្ឆយេហិ បច្ឆយភូតានំ ហេតុអាទិធម្មានំ។
និវវសេសឧនឧនតវឧនតមលាភក្កមេនាតិ តេ ធម្មា យេសុ វិស្សជ្ជនេសុ
យថាវហំ និវវសេសាលព្ពន្ធិ, យេសុ ឧនា ឧនតវា ឧនតមា ច លព្ពន្ធិ, តេន
កមេន យជនាវចនតោ បច្ឆយុប្បន្នាបិ យថាក្កមំ និវវសេសាទិក្កមេនេវ
លព្ពន្ធិ។ តេនាហ “និវវសេសលាភេ ច...បេ... វេទិតព្ពោ”តិ។

ហេតុមូលកំ និដ្ឋិតំ។

៤៤៥. បញ្ចមេ ឯកន្តិ សនិស្សយតោ អព្យាកតមូលំ អកុសលន្តិ ឥទំ
សន្ធាយាហ “វត្ថុវសេន សនិស្សយំ វក្ខតិ”តិ។ ន ឥទន្តិ ឥទំ ចតុត្ថំ យជនំ
លព្ពមានស្សបិ វត្ថុស្ស វសេន យជនំ ន ហោតិ តស្ស វក្ខមានត្ថា, តស្មា
“អារម្មណាវសេនេវា”តិ ឯកំសោ គហិតោតិ អត្ថយោជនា។

៤៤៦. សហជាតបុរេជាតា ឯកោ និស្សយបច្ឆយោតិ ឥមិនា សតិបិ
បច្ឆយធម្មភេទេ បច្ឆយភាវភេទោ នត្ថិតិ ទស្សេតិ, តថា “អត្ថិបច្ឆយោ”តិ
ឥមិនាបិ។ អវិគតបច្ឆយោបេត្ថ អត្ថិបច្ឆយេនេវ សង្កហិតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។
“អត្ថិអវិគតបច្ឆយោ”តិ ចាហោ។ សហជាតារម្មណាធិបតិ បន ន កេវលំ

បច្ចុប្បន្នក្នុងក្រុងនោះ, អង្គ ខោ បច្ចុប្បន្នក្រុងនោះ អត្ថបទនេះ អាច “ឯង... បេ...
អភិរក្ស” តើ វត្ថុនេះ ត្រូវបាន កាត់ “និស្សយន្តភាព ប៉ា” តើ អាច វត្ថុនេះ
ត្រូវ សហជាតិបុរេជាតិស្រុកយើងនិង
សហជាតិស្រុកបុរេជាតិស្រុកយើងនិង អាច-សង្គម
សហជាតិបុរេជាតិអត្ថបទនេះ សង្គមភាព ឯ បន្ថែម អាច វត្ថុនេះ
វិវត្តន៍ “សហជាតិ ប៉ា” តើ អាច មាហា ភិក្ខុសភាព សមាណ
អតិបត្តិសង្គម បន្ថែម បច្ចុប្បន្នក្រុងនោះ សភា ភិក្ខុសភាព, ឯ
ហេតុបច្ចុប្បន្នក្រុងនោះ សភា មត្តន៍ ត្រូវ ភិក្ខុសភាព ឯ អញ្ញា
“កុសល កុសលស្រុក សហជាតិស្រុក, អញ្ញា អញ្ញាស្រុក
អតិបត្តិបច្ចុប្បន្ន បច្ចុប្បន្ន ហេតុ” តើ ត្រូវ ឯ ក្នុង ក្នុង វត្ថុ សិលា, ឯ ប
វត្ថុនិង ឯស្រុក អាច “បញ្ញា វិវត្តន៍... បេ... ឯ វត្ថុ” តើ

៤៤៧-៤៥២. សាធារណៈសេនាតិ អតិបត្តិបច្ចុប្បន្នក្រុងនោះ ត្រូវ បេ
ឯ យជនា យោជនា ឯស្រុក “អតិបត្តិ” តើ អាច ឯ បច្ចុប្បន្នក្រុងនោះ
វិវត្តន៍ វិវត្តន៍ សេនា ឯ បច្ចុប្បន្នក្រុងនោះ, ឯ ក្រោយ បច្ចុប្បន្នក្រុងនោះ
សមគ្គកាតិ បុរេ វត្ថុនិង សិលា អតិបត្តិបច្ចុប្បន្នក្រុងនោះ អតិប្បាយ បេ មត្ត
វិវត្តន៍ បច្ចុប្បន្ន បច្ចុប្បន្ន តើ ត្រូវ អាច មត្តបច្ចុប្បន្ន បច្ចុប្បន្ន
សមគ្គកាតិ សិលា ត្រូវ បេ “ហេតុសេនា វត្ថុ យជនា
សិលា” តើ អាច ឯ សង្គម វត្ថុ

៤៥៧-៤៦០. ឧបាសកនិង កុសលាព្យាករណ៍ តំ កុសលមូលកេសុ
កស្មា វត្ថុនិង បេនា អាច “អញ្ញា តស៊ីតស្រុក កុសលស្រុក
បច្ចុប្បន្នក្រុងនោះសេនា” តើ ឯ ត្រូវ អត្ថបទនេះ យោជនា
“សហជាតិអញ្ញា បច្ចុប្បន្នក្រុងនោះ ត្រូវ បេ អត្ថបទនេះ កុសលកេសុ

"តិ ឯវំ វុត្តសុ សហជាតាធិមូលកេសុ។ អត្ថិអវិគតមូលកវដ្ឋេសូតិ
 អត្ថិអវិគតមូលកានិ ឋបេត្វា អវសេសេសុ អាហារេន អាហារបច្ចយេន
 យជនានិ ន យោជិតានីតិ សម្ពុន្នោ។ អធិបតិទ្រ្ទិយេហិ ច និស្សយាធិវដ្ឋេសុ
 សហជាតាធិសុ យជនានិ ន យោជិតានីតិ យោជនា។ តេសូតិ
 ហេតុកម្មណាមគ្គេសុ អាហារេ អធិបតិទ្រ្ទិយេសុ ច តំតំយជនវសេន
 យថាវុត្តសុ យោជិយមាណេសុ។ តេនាតិ ហេតុអាធិអរូបធម្មានំយេវ
 លព្ពនតោ។ តេហិ យជនានីតិ ហេតុអាធិហិ យោជិយមាណានិ យជនានិ។
 រូបមិស្សកត្តាភាវេនាតិ ឥទំ វុត្តសធិសតាយ ការណាវចនំ។ កស្មា បនេត្ត
 អត្ថិអវិគតមូលកានិ និស្សយវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានិ តេហិ វដ្ឋិតានីតិ អាហា
 "អត្ថិអវិគតេហិ បនា"តិអាធិ។ និស្សយាធិហិ យោជិយមាណានិ អធិបតិទ្រ្ទិយានិ
 រូបមិស្សកានិ ហោន្តីតិ ន វុត្តានីតិ សម្ពុន្នោ។ យទិ ឯវំ កស្មា
 អត្ថិអវិគតមូលកេសុ អាហារេន, និស្សយាធិមូលកេសុ ច អធិបតិទ្រ្ទិយេហិ
 យោជនា កតាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហា "អធិបតាហារិទ្រ្ទិយមូលកេសូ"តិអាធិ។

៤៧៣-៤៧៧. ឯទិសេសុ ថានេសុ ខន្ធ-សន្នោ អរូបេស្វេវ និរុទ្ធាតិ កត្វា វុត្តំ
 "ន បវត្តេ វិយ ខន្ធយេវ បច្ចយុប្បន្នភាវេន គហេតព្ពា"តិ។ កជត្តារូបម្បិ បន
 លព្ពតីតិ ឥមិនា "ឯកក្ខណ្ឌិកកម្មវសេន វុត្តានី"តិ វចនំ បដិក្ខេបតិ។ យមត្តំ
 សន្ធាយ "កស្មា ន វុត្ត"ន្តិ វុត្តំ, តំ ចាកជតវំ ករោន្តោ "នន្ធ"តិអាធិ វត្វា បុន តំ
 ឧទាហរណេន វិភាវេតុំ "យថាចា"តិអាធិ វុត្តំ។

អារម្មណានិស្សយបច្ចយភាវេនាតិ អារម្មណបច្ចយភាវេន
 និស្សយបច្ចយភាវេន ច។ កម្មស្ស ច បច្ចយភាវោ ចាកដោយេវាតិ អាហា
 "កម្មម្បិ អារម្មណបច្ចយភាវេន វត្តព្ព"ន្តិ។ ទ្វិន្នំ បច្ចយភាវានន្តិ
 កម្មារម្មណបច្ចយភាវានំ។ អញ្ញមញ្ញបដិក្ខេបតោតិ ឥមិនា ទ្វិន្នំ បច្ចយភាវានំ
 ភិន្នត្តា បវត្តិអាការស្ស ឯកក្ខណោ ឯកស្មី បច្ចយធម្មេ អយុជ្ជមានតំ

ឧស្សេតិ។ យថាឧស្សិតស្ស និងឧស្សិតព្រួន អសមាទតំ ឧស្សេត្តោ
“បច្ចុប្បន្នញ្ចី...បេ.... យុត្តំ វត្ថុ”ន្តិ អាហា។ កម្មំ បនាតិអាទិនា
កម្មារម្មណាបច្ចយានំ បវត្តិអាការស្ស ភិន្នត្តា ឯកជ្ឈំ ហុត្វា អប្បវត្តិមេវ
វិភាវេតិ។ យតោ តេ អញ្ញមញ្ញំ បដិក្ខេបកា វុត្តា, កស្មា បន តំយេវ វត្ថុ
អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ និស្សយបច្ចយោ ច, ន តំយេវ កម្មំ អារម្មណាបច្ចយោ
ច កម្មបច្ចយោ ចាតិ? ន ចោទេតព្ពមេតំ, ធម្មសភារោ ឯសោតិ ឧស្សេត្តោ “ឯស
ច សភារោ”តិអាទិមាហា។ តត្ថ វត្ថុមាធានន្តិ បច្ចុប្បន្នានំ។ យន្តិ ឥទំ
“វត្ថុព្ពតា”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធិយមាទំ “យា”តិ ឥត្តិលីដ្ឋវសេន វិបរិណាមេតព្ពំ។
យថាតិអាទិនា តមេវត្ថំ ឧទាហរណាឧស្សនេន វិភាវេតិ។

៤៧៨-៤៨៣. យំ វិញ្ញាណំ អធិបតិបច្ចយោ ន ហោតិ, តំ
អនាមជ្ជាធិបតិការំ ទដ្ឋព្ពំ។ វត្ថុស្ស វសេនាតិ ហាបេតព្ពស្ស វត្ថុស្ស វសេន។

៤៨៤-៤៩៥. អរូបិជ្រ្មិយានិ រូចានំ បច្ចយត្តេន លព្ពន្តីតិ យោជនា។ យទិបិ ឯវំ
វុត្តំ រូបិជ្រ្មិយានំ អរូចានំ បច្ចយត្តព្វា លព្ពតីតិ អាហា “ចក្ខុធីនិ ច បន
ចក្ខុវិញ្ញាណាធីនំ លព្ពន្តី”តិ។ តំសមាទតតិកាតិ វីរិយេន សមាទតតិកា
មគ្គបច្ចយតាយ។

៥០០-៥០៤. វិប្បយុត្តមូលកេ “ឧសមេ កុសលាទយោ ចិត្តសមុជ្ជាធាន”ន្តិ
ឥទំ បវត្តិវសេន អជ្ជកថាយំ វុត្តន្តិ អាហា “បដិសន្ធិយំ បន ‘ឧន្វា កដត្តារូចានំ
វត្ថុ ច ឧន្វាន’ន្តិ ឥទម្បិ លព្ពតី”តិ។ តស្ស ឧស្សនវសេនាតិ តស្ស វត្ថុស្ស
ឧស្សនវសេន, ន អនវសេសតោ បច្ចយធម្មស្ស ឧស្សនវសេន។ តេនាហា “ឧន្វា
ច វត្ថុស្សាតិ ឥទម្បិ បន លព្ពតេវា”តិ។ ន វដ្ឋេតព្ពានីតិ តេសម្បិ
បច្ចយុប្បន្នភាវេន យោជេតព្ពត្តា។

៥០៥-៥០៨. អរូបវត្ថុវិញ្ញាណមហាកូតសង្ខារិយាហារាវំ បច្ចយធម្មានន្តិ
អត្ថោ។ “អាហារិវិញ្ញយបច្ចយា ចា”តិបិ បនវត្ថុតំ។ កស្មា? ន ហិ សង្ខារិយាហារាវំ
វសេន សហជាតាធម្មោ លព្ពន្ធិ, សង្ខារិយាហារាវំ បន វសេន
សង្ខារិយាហារបច្ចយាវ លព្ពន្ធិ។ “សហជាតំ បុរេជាតំ បច្ឆាជាតំ អាហារំ
សង្ខារិយ”ន្តិ ហិ ឧទ្ទិសិត្វា អត្ថិបច្ចយោ វិភត្តោតិ។ កេចិ បនេត្ថ
“អាហារគ្គហណោន កតធឿកា រោ អាហារោ” គហិតោ, សង្ខារិយគ្គហណោន ច
រូបជីវិតិវិញ្ញយមេវ, សេសាហារិវិញ្ញយានិ សហជាតាធិស្វេវ អន្តោគធានិ
កតានិ។ យានិ តទន្តោគធានិ, តេ សន្ធាយ អដ្ឋកថាយំ
‘អរូបវត្ថុវិញ្ញាណមហាកូតសង្ខារិយាហារាវំ វសេនា’តិ ឯត្ថ
សង្ខារិយាហារគ្គហណំ កតន្តិ ‘សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតបច្ចយា លព្ពន្ធិ’តិ
វត្ថុ”ន្តិ វនន្តិ។

តត្ថ អរូបាវំ សហជាតបច្ឆាជាតាហារិវិញ្ញយបច្ចយភារោ យថាវហំ
វេទិតញោ។ វត្ថុ សហជាតំ បុរេជាតញ្ច, អារម្មណំ បុរេជាតមេវ,
អភិញ្ញាញាណស្ស បន កតាចិ សហជាតម្បិ អារម្មណបច្ចយោ ហោតិយេវ។
សហជាតគ្គហណោន បនេត្ថ សហជាតបច្ចយក្ខតោវ គយ្ហតិ, សោ ច
ឯកុប្បាទាទិលក្ខណយុត្តោវាតិ យោ ធម្មោ សហជាតោ ហុត្វា អារម្មណំ
ហោតិ, ន សោ ឥធម្មេតោ។ យទិ សហជាតោចិ អារម្មណំ ហោតិ, កស្មា
ចាធឿយំ តថា ន វិភត្តន្តិ? ឯកកលាបបរិយាបន្នស្ស
ឯកុប្បាទាទិលក្ខណយុត្តស្ស ភិន្នកលាបបរិយាបន្នតោ សង្ករមោចនតំ។
អបិច អប្បចុរភាវតោ អចាកជភាវតោ ច តំ ន គហិតំ។ តតោតិ នវមតោតិ
អត្ថោ, ន ទសមតោតិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ ឯកាទសមេ អធិបតិ អត្ថិតិ។ តថា
បុទ្ទសមេតិ ឯត្ថ តថា-សន្នេន វត្ថុគ្គហណោន ចក្ខាទិវត្ថុនិបិ គហិតានីតិ
ឥមមត្តំ ឧបសំហារតិ។ តទេវាតិ អារម្មណមេវ។

៥០៩. សហជាតានិវិយាតិ សហជាតបច្ចយសហតានិវិយ យជនានិ។
 សហជាតេនាតិ សហជាតបច្ចយេន។ តានីតិ “បកិណ្ណកយជនានី”តិ
 វុត្តយជនានិ។ យានិ ហិ សហជាតបច្ចយេន ន យោជិតានិ, តានេត្ត
 បកិណ្ណកយជនានីតិ វុត្តានិ។ បុរេជាត... បេ... វសេនាតិ ឯត្ថ អយំ យោជនា -
 បុរេជាតស្ស បច្ឆាជាតស្ស អាហារស្ស ឥន្ទ្រិយស្ស ច សហជាតេន
 អញ្ញមញ្ញញ្ច សាមញ្ញវសេន, តេសំយេវ សហជាតេន អញ្ញមញ្ញញ្ច
 អសាមញ្ញវសេន ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ យថា បុរេជាតស្ស បច្ឆាជាតស្ស ច
 សហជាតេន អសាមញ្ញំ ភិន្នសភាវត្តា, តតោ ឯវ អាហារិន្ទ្រិយានម្បិ តេន
 អសាមញ្ញំ, ឯវំ បុរេជាតានីនំ ចតុន្នម្បិ អញ្ញមញ្ញំ អសាមញ្ញំ ភិន្នសភាវត្តា។ ឯវំ
 អសាមញ្ញវសេន អសមាទតាវសេន យថាវុត្តានិ យជនានិវិប្បកិណ្ណានិ។
 យថា បន សហជាតបច្ចយធម្មា អរូបក្ខន្ធានយោ តេនេវ
 សហជាតបច្ចយតាសន្ន្តាតេន មិច្ឆនំ សមាទតាវេន អញ្ញេហិ អសំកិណ្ណា
 អត្ថនោ បច្ចយុប្បន្នានំ បច្ចយោ ហោន្តីតិ អសាមញ្ញវសេន តេសំ បវត្តិ, ឯវំ
 បុរេជាតានិបច្ចយធម្មាបីតិ តេសំ សហជាតេន អញ្ញមញ្ញញ្ច យថាវុត្តស្ស
 សាមញ្ញស្ស អសាមញ្ញស្ស ច វសេន តានិ យជនានិវិប្បកិណ្ណានីតិ
 បកិណ្ណកានិ វុត្តានិ។ ឯវំ សន្តេ សហជាតានម្បិ យជនានំ បកិណ្ណកភាវោ
 អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ, តេសំ សហជាតតាយ ឯវ អវិប្បកិណ្ណភាវសិទ្ធិតោ។
 តេន វុត្តំ “សហជាតំ អគ្គហេត្វាវុត្តានិ បកិណ្ណកានិ នាមា”តិ។

តានីតិ បកិណ្ណកយជនានិ។ កុសលវិចាកាតិ កុសលា ច វិចាកា ច, យេ
 អភិន្នលក្ខណា ហុត្វា កុសលសភាវាវិចាកសភាវា ចាតិ អត្ថោ។
 ឯវំសភាវញ្ច ឯកំ អញ្ញិន្ទ្រិយមេវាតិ អាហា “ឥទំ... បេ... លព្ពតី”តិ។ ននុ ច
 សទ្ធិន្ទ្រិយាទិវសេនបិ អយមត្ថោ លព្ពតីតិ? តេសំ កិរិយសភាវតាបិ
 អត្ថេវាតិ។ ធុក្ខន្តិ ចេតសិកធុក្ខំ។ តេនាហា “អកុសលមេវា”តិ។ វិចាកស្ស

ទុក្ខស្សន្ទិយ យោជនា។ តេន វុត្ថំ “អលាមន្តត្តា” តិ។ អកុសលវិចារកកិរិយាតិ
 វិចិត្តិច្ឆាចិត្តបញ្ចវិញ្ញាណកិរិយាមនោធាតូសុ បវត្តនតោ
 អកុសលវិចារកកិរិយាវ ហោតិ ចិត្តដ្ឋិតិ អត្ថោ។ យស្មា អកុសលវិចារកាតិ
 ឯវមត្ត គយ្ហមាណេ ទុក្ខស្ស ចិត្តដ្ឋិតិយា ច វសេន យថា លាណេសុ, ឯវ អញ្ញេសំ
 វសេន អញ្ញេសុ ច នលត្ថតិ, តស្មា អកុសលស្ស វិចារកាតិ ឯវមត្ត គយ្ហមាណេ
 ទុក្ខិទ្ធិយស្ស វសេន ឥន្ទ្រិយេសុ លត្ថតិ ទស្សន្តោ អាហា
 “អកុសលស្ស... បេ... លត្ថេយ្យា” តិ។ ឥមស្មី កុសលត្ថិកេ វិចារកា
 វិចារកាព្យាកតមិច្ឆេវ គយ្ហតិ, ន អកុសលាធិបទេហិ វិសេសេត្វាតិ ឥមមត្តំ
 ទស្សន្តោ “កុសលវិចារកា... បេ... នត្ថិ” តិ អាហា។

បញ្ញាវាស្ស យជនេ អនុលោមគណនា និដ្ឋិតា។

បច្ចនីយុទ្ធាវល្លាណា

៥២៧. នហេតុបច្ចយេនាតិ ឯត្ថ ន-កាហេ អញ្ញត្ថាតិ ទស្សន្តោ
 “ហេតុបច្ចយតោ អញ្ញេន បច្ចយេនា” តិ អាហា។ អគ្គហិតគ្គហលោណាហិ
 សហជាតាធិសង្កហវសេន អគ្គហិតានំ គហលោណ។ អដ្ឋហោន្តិ ឥមិស្សា
 ចាឡិយា អាគតា អារម្មណាទយោ អដ្ឋ បច្ចយា ហោន្តិ។ តេស្វតិ អដ្ឋសុ
 បច្ចយេសុ។ តីហិតិ អារម្មណាសហជាតឧបនិស្សយបច្ចយេហិ។ ទីហិតិ
 អារម្មណបច្ចយឧបនិស្សយបច្ចយេហិ។ តស្មី តស្មី បច្ចយេតិ តស្មី តស្មី
 ហេតុអាធិកេ បច្ចយេ។ តតោ ហេតុអាធិបច្ចយតោ។ យថាយោកំ
 យោជេតញ្ញាតិ យស្មី បច្ចយេ បច្ចនីយតោ ឋិតេ យេ បច្ចយា អនុលោមតោ
 យោជនំ លត្ថតិ, តេ យោជេតញ្ញាតិ អត្ថោ។

ទិដ្ឋន្តិ អនន្តរូបនិស្សយស្ស បកត្ថបនិស្សយស្សាតិ ឥមេសំ ទិដ្ឋំ។
 វត្ថុបុរេជាតស្ស វសេន បុរេជាតំ អារម្មណាបុរេជាតស្ស អារម្មណេន
 សង្កហិតត្តា។ អញ្ញាស្ស ចេតនាយាតិ នាណក្ខណិកកម្មបច្ចយភាវេនេវ
 បវត្តាយ ចេតនាយ។ អរូចាហារា អបរិច្ឆត្តសហជាតតាវា ឯវ
 អាហារបច្ចយោ ហោត្តិ, រូចាហារោ ឋិតិប្បត្តោយេវាតិ វុត្ថំ “សហជាតតោ
 អញ្ញាស្ស កតធឿ ការាហារស្ស វសេន អាហារោ” តិ។ សហជាតតោ អញ្ញាស្សាតិ
 ច ឥទំ អរូចាហារនិវត្តនត្ថំ វុត្ថំ, ន កតធឿ ការាហារវិសេសនិវត្តនត្ថំ
 តាធិសស្សេវ តស្ស អភាវតោ។ ន ហិ រូចាហារោ សហជាតបច្ចយោ ហោតិ,
 នាបិ បុរេជាតបច្ចយោ ហោតិ។ យថា សហជាតានំ សហជាតបច្ចយោ ន
 ហោតិ, ឯវ បុរេជាតានំ បច្ឆាជាតបច្ចយោ ន ហោតិ, បច្ឆាជាតានញ្ច
 បុរេជាតបច្ចយោ ន ហោតិ។ កស្មា? តាធិសស្ស បច្ចយលក្ខណាស្ស
 អភាវតោ។ យេសញ្ញិ យោ ជនកោ, ន តេហិ តស្ស សហជាតតា អត្ថិ, នាបិ
 បុរេជាតតា បុរេជាតបច្ចយលក្ខណាយុត្តា, បច្ឆាជាតបច្ចយតាយ បន
 វត្តព្ភមេវ នត្ថិ រូបធម្មត្តា។ ឧបត្ថម្ភកត្តបិ ឯសេវ នយោ, តស្មា
 សហជាតាធិវិជ្ជារោ ឯវ តស្ស បច្ចយភាវោ វេទិតញ្ចោ។ តេនេវ ហិ “សហជាតំ
 បុរេជាតំ បច្ឆាជាតំ អាហារំ ឥន្ទ្រិយ” ត្ថិ ឯត្ថ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ វិយ រូចាហារោ វិសុំ
 គហិតោ។ តថា ចាហា “រូចាហារោ... បេ... អាហារបច្ចយោវ ហោតិ” តិ។
 សហជាតតោ បុរេជាតតោ ច អញ្ញាស្ស រូបជីវិតិន្ទ្រិយស្សាតិ ឯត្ថ រូចាហារោ
 វុត្ថនយេនេវ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។

ឯវញ្ច កត្វាតិ បុរិមបុរិមេហិ អសង្កហិតសង្កណ្ឌានវសេន បច្ឆិមបច្ឆិមានំ
 គហិតត្តា តថា រូចាហារស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ច វសេន ឥធ
 អាហារិន្ទ្រិយបច្ចយានំ គហិតត្តាតិ អត្តោ, អញ្ញថា “អាហារបច្ចយេន បច្ចយោ,
 ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ វត្តព្ភំ សិយាតិ អធិប្បាយោ។ តេនេវាហ

“អារម្មណ៍...បេ... ឥឡូវ វុត្ត” ឆ្លើយ តទព្វកាវាតិ តតោ អារម្មណ៍ធិបត្វយតោ
អញ្ញស្ស ឥតាធិបត្វកម្មាធិបត្វយស្ស កុសលេ អភាវា។ តស្មាតិ យស្មា
អារម្មណ៍តោ អញ្ញេសំ ទិដ្ឋំ វសេន ឧបនិស្សយោ វុត្តោ, តស្មា “អារម្មណ៍ធិបតិ
អារម្មណ៍បត្វយេ សង្កហំ គច្ឆតិ” តិ វុត្តព្រំ, ន អារម្មណ៍បនិស្សយេតិ
អធិប្បាយោ។ យទិ ឯវំ កស្មា បរិត្តតិ កបញ្ញាវាបត្វន័យេ អារម្មណំ ន វុត្តំ។
ឧបនិស្សយេន ហិ អសង្កហិតតេ តំ វុត្តព្រំមេវ សិយាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “យំ
បនា” តិ អាទិ។ តត្ថ បុរិមេហិ អសង្កហិតវសេន វុត្តានន្តិ បុរិមេហិ បត្វយេហិ
អសង្កហិតវសេន វុត្តានំ បច្ឆិមានំ បត្វយានំ។ សង្កហិតវិវដ្តនាការតោតិ
អត្តនា សមាណលក្ខណតាយ សង្កហិតស្ស បត្វយស្ស វិវដ្តនាការតោ, វិវដ្តនេ
ការណំ នត្ថិតិ អត្តោ។ ឧបនិស្សយតោ អញ្ញារម្មណាការតោតិ អប្បមាណោ
ធម្មោ អប្បមាណាស្ស ធម្មស្ស អារម្មណំ ហោត្តោ អារម្មណ៍បនិស្សយោវ
ហោតិ អារម្មណ៍ធិបតិការតោតិ អត្តោ។ យថា អារម្មណោ គហិតេ
អារម្មណ៍បនិស្សយោ គហិតោវ ហោតិ ពលវារម្មណាការតោ, ឯវំ
អារម្មណ៍បនិស្សយេ គហិតោ អារម្មណំ គហិតមេវ ហោតិ តំសភាវុត្តាតិ តត្ថ
តំ វិសុំ ន ឧទ្ធទន្តិ ទដ្ឋព្រំ។ តេនាហ “ន បន អារម្មណ៍បនិស្សយស្ស អារម្មណ
អសង្កហិតត្ថា” តិ។

បច្ឆាជាតអាហារាវនន្តិ អត្តនោ បច្ឆយុប្បន្នតោ បុរេជាតកាយតោ
បច្ឆាជាតានំ អរូចាហារាវនំ។ តេ ហិ អត្តនា សហជាតអរូបធម្មានំ
តំសមុជ្ឈានរូបធម្មានម្បិ សហជាតអត្ថិបច្ឆយោ ហោត្តិ, បុរេជាតានំ បន វុត្តនំ
បច្ឆាជាតអត្ថិបច្ឆយោ។ បច្ឆាជាតិទ្រិយានន្តិ បច្ឆាជាតានំ អរូបិទ្រិយានំ។ សេសំ
អាហារេ វុត្តនយេន យោជេតព្រំ។ យស្មា ឯតេ អាហារិទ្រិយា យស្មី ខណោ
បុរេជាតអត្ថិបច្ឆយំ លកន្តិ, តស្មីយេវ ខណោ តំតំបច្ឆយុប្បន្នានំ
សហជាតអត្ថិបច្ឆយោ បច្ឆាជាតអត្ថិបច្ឆយោ ច ហោត្តិ, តស្មា វុត្តំ “សហាបិ

អត្ថិអវិគតបច្ចយភាវោ ហោតិ"តិ។ តិណ្ហាន្តិ សហជាតាធីនំ តិណ្ហាំ។ ធម៌ា
កេធម៌ាតិ វិសុំ គហិតេហិ សហជាតាធីហិ បញ្ចហិ យថាវហំ ឯកជ្ឈំ
គហិតកេធន ចាតិ ធម៌ា អត្ថិបច្ចយកេធម៌ា។ ឯកេកំ សង្កហេត្វាតិ
អត្ថិបច្ចយលក្ខណំ អវិគតបច្ចយលក្ខណញ្ចា វិសុំ វិសុំ ធម៌ា កេធម៌ា
សង្កហេត្វា វុត្ថំ។

អជ្ឈត្ថិកតាហិរកេធតោតិ វុត្ថុតំ ចក្ខាធីនំ ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ច អធិប្បតត្តា,
សបរសន្តានិកានញ្ចា តន្ទ្រិយានំ អនធិប្បតត្តា។
និស្សយបុរេជាតវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានំ បុរេជាតក្ខតានន្តិ អធិប្បាយោ។
តេសញ្ញិ បុរេជាតេ សង្កហោ។ តទេកេធសស្សាតិ អារម្មណេកេធសស្ស,
អារម្មណាធិបតិអារម្មណ្ឌបនិស្សយានន្តិ អត្តោ។ តេសន្តិ និស្សយាធីនំ។
ឧបនិស្សយាធីស្វតិ ឧបនិស្សយបុរេជាតបច្ចយាធីសុ។ តំ បន បុរេជាតក្ខតំ
អារម្មណំ។ តត្ថាតិ ឧបនិស្សយបច្ចយសង្កហោ។ យថាវុត្ថនយោ ចេត្ត ឯកន្នេន
គហេតញ្ញោតិ ធស្សេតុំ "អថ បនា"តិអាទិ វុត្ថំ។

ឯវ-សន្តោ អានេត្វា យោជេតញ្ញោ, អញ្ញថា តេសុ បញ្ញេសុ ឯកសភាវតោវ
បច្ចយស្ស អាគមនំ វុត្ថំ សិយា។ តេនាតិ "ឯកោវា"តិ អវធារណេន
អគ្គហិតេន។ តេស្វតិ សហជាតបុរេជាតបច្ចយេសុ។ ឧក្កជ្ឈវសេនាតិ "ឯកោ
ទ្វេ"តិអាទិនា វុត្ថុឧក្កសវសេន។ តេ តេ បច្ចយេ សង្កហេត្វាតិ តេ
ហេតុអាទិបច្ចយេ សហជាតាធិបច្ចយេហិ សង្កហេត្វា។
ធស្សិតបច្ចយបរិច្ឆេទោតិ សោឡសាធិកេធនេ សង្កហេត្វា
ធស្សិតបច្ចយបរិច្ឆេទោ។

បកេធបរិហានិស្វតិ សហជាតបច្ចយាធីហិ សង្កហិតបច្ចយប្បកេធន
តំតំបច្ចយបដិក្ខេបេ បញ្ញាបរិហានិយញ្ញាតិ អត្តោ។ នហេតុបច្ចយាតិ ឥមិនា

ហេតុបច្ច័យតោ អញ្ចេ បច្ច័យា គហិតាតិ កត្វា វុត្ថំ “នហេតុបច្ច័យាតិ ឯត្ថ
លត្តមានបច្ច័យេ សន្ធាយ វុត្ថំ” ឆ្លើយ ឯវញ្ច កត្វាតិ
សត្តបច្ច័នីយសាធារណលក្ខណាវសេន វុត្ថត្តា ឯវ ន វុត្ថត្ថំ សិយា, ន ហិ
ហេតុបច្ច័យេ បច្ច័នីយតោ បិតេ ហេតុធម្មា ហេតុស្ស ធម្មស្ស
សហជាតបច្ច័យេន បច្ច័យោតិ សក្កា វុត្ថំ វិសតិ បច្ច័យាតិ ហេតុបច្ច័យេន
សទ្ធិវិសតិ បច្ច័យា។ បរិហានីយំ វិត្តាវកមំ ឧស្សេន្តោតិ យោជនា។

៥២៨. តេហិ តេហិ បច្ច័យេហិតិ សហជាតបច្ច័យាធិហិ តេហិ តេហិ
សង្គាហកក្ខតេហិ បច្ច័យេហិ។ តេ តេ បច្ច័យាតិ សង្គហេតព្ពា
អញ្ញមញ្ញបច្ច័យាធម្មោ ហេតុបច្ច័យាធម្មោ វា តេ តេ បច្ច័យា។ អញ្ញេសំ អភាវំ
សន្ធាយ វុត្ថំ, ន តេសំ សព្ពេសំ សម្ពុវន្តិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “ន ហិ” តិអាទិ។
តត្ថ ឡើយវាតិ អារម្មណាធិបតី អបនេត្វា អាហា។ អព្យាកតស្សបីតិ បិ-
សទ្ធន ន កេវលំ កុសលស្សេវ, អថ ខោ អព្យាកតស្សបីតិ កុសលំ
សម្បិណ្ឌោតិ។

៥៣០. តេន សទ្ធិន្តិ វុត្ថនា សទ្ធិ។ សុទ្ធានន្តិ កេវលានំ វុត្ថនាវិនា ច គហិតានំ
កុសលក្ខន្ធានំ។ យទិបិ វុត្ថនា សទ្ធិ សហជាតជ្ជោ នតិ, និស្សយាធិការោ បន
អត្ថេវាតិ ឧស្សេន្តោ “វុត្ថនា បនា” តិអាទិមាហា។

សហជាតបុរេជាតបច្ច័យាជាតអាហារិន្ទ្រយានំ អតិបច្ច័យេន សង្គហេតព្ពត្តា
សហជាតាធិហិ សង្គហេតព្ពានំ តំសង្គហោ សុករោតិ ឧស្សេតុំ ឧបនិស្សយេន
សង្គហេតព្ពានំ សង្គហោ វុត្ថនយោ ឯវាតិ វុត្ថំ “ចត្វសុ សត្តបច្ច័យេ
សង្គណ្ឌិត្វា” តិ។ កម្មំ បន សហជាតបច្ច័យេហិ អសង្គហេតព្ពតាបិ អត្ថិតិ
សរុបតោ គហិតំ, អញ្ញាថា “តិសុ បច្ច័យេសូ” តិ វុត្ថត្ថំ សិយា។
មិស្សកាមិស្សកស្សាតិ សហជាតបុរេជាតាធិការោហិ មិស្សកស្ស តថា

អមិស្សកស្ស ច។ វុត្តមេវត្ថំ វិគ្គារតោ ទស្សេត្ថំ “ន ហី” តិអាទិ វុត្តំ។ តេនាតិ
អត្ថិបច្ចយវិភាគសង្កាហកានំ សហជាតាទីនំ គហណោន។
សត្តបច្ចយានំ... បេ... ហោតីតិ ឥមិនា “ឥមស្មី បន បច្ចយុទ្ធារេ” តិអាទិនា
វុត្តាបិ បច្ចយសង្កហោ ឥធម អត្ថតោ ទស្សេត្ថោយេវាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ។

និស្សយោ កស្មា ន វុត្តោ? សហជាតនិស្សយោ បុរេជាតនិស្សយោតិ ហិ
សក្កា វិភជិតុន្តិ អធិប្បាយោ។ វិប្បយុត្តោ វា កស្មា ន វុត្តោ?
បុរេជាតវិប្បយុត្តោ បច្ឆាជាតវិប្បយុត្តោតិ វិភជិតុំ សក្កាតិ អត្ថោ។ យំ
មិស្សកាមិស្សកការំ មនសិ កត្វា “អវត្តព្ពត្តា” តិ វុត្តំ, តំ ទស្សេត្តោ “និស្សយោ
តាវា” តិអាទិមាហា។ វិសេសិតត្ថោ “វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ អវិសេសេន
ចាឡិយំ វុត្តត្តា។ សោវិយាតិ អត្ថិបច្ចយោវិយ, និស្សយបច្ចយោវិយ វា
អត្ថិបច្ចយវិសេសាការេន វិប្បយុត្តបច្ចយោ ន វត្តព្ពោវ។ ទិដ្ឋំ បច្ចយានំវិយ
បភេទសញ្ញាវតោតិ ទស្សេត្តោ “សហជាតបុរេជាតានញ្ញា” តិអាទិមាហា។
តថាតិអាទិនា វុត្តមត្ថំ ចាឡិយា សមត្ថេត្ថំ “វក្ខតី” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
មគ្គជលធម្មានំ មគ្គជលតំសមុដ្ឋានរូបវសេន សហជាតអត្ថិបច្ចយោ
តេសំយេវ បុរេជាតចតុសន្តតិរូបវសេន បច្ឆាជាតអត្ថិបច្ចយោ វុត្តោ, ន បន
វិប្បយុត្តបច្ចយភារោ វក្ខតីតិ យោជនា។ សោតិ វិប្បយុត្តបច្ចយោ។

ហេតុអាទីនំ សហជាតន្តោកធាត្វា ហេតុអាទយោ តត្ថិសេសា ហោន្តីតិ
កត្វា វុត្តំ “សហជាតបច្ចយោ ច ហេតុអាទីហិ វិសេសេតត្ថោ” តិ។ សោតិ
សហជាតបច្ចយោ។ វិរុទ្ធបច្ចយេហីតិ សហជាតបុរេជាតស្ស
សហជាតាទិការេន វិរុទ្ធមិ បច្ចយេហិ។ តេនាហ “ឧប្បត្តិកាលវិរុទ្ធមិ
បច្ចយេហី” តិ។

បច្ចនីយុទ្ធារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បច្ច័យកណ្តាលវណ្ណា

នហេតុមូលកវណ្ណា

៥៣២. អធិបតិបច្ចយាទិក្ខតោ អារម្មណបច្ចយោតិ

អារម្មណអារម្មណាធិបតិអារម្មណ្ឌបនិស្សយេ វេទតិ។ តេ ច យស្មា
អារម្មណសភាវា ឯវ, តស្មា វុត្តំ “បរិហាយតិយេវា” តិ។ បន្ទវសស្វតិ ធុតិយេ
សហជាតបច្ចយេ “ហេតុបច្ចយោ” តិអាទិនា វុត្តសុ បន្ទវសសុ។ ឯកាទសន្នំ
វសេនាតិ សហជាតបច្ចយោ, សហជាតតាវិសិដ្ឋា
អធិបតិនិស្សយេ កម្មាហារិន្ទ្រយត្តិអវិគតហេតុឈានមគ្គា ចាតិ ឥមេសំ
ឯកាទសន្នំ វសេន។ សហជាតេ អន្តោគធា ហេតុអាទយោ។ តស្មី បដិក្ខត្តតិ
តស្មី សហជាតេ បដិក្ខត្ត បច្ច័យតោ បីតេ។ អនន្តោគធា សហជាតេ, កេ
បនតេតិ អាហា “អារម្មណាធិបតិបុរេជាតនិស្សយាទយោ” តិ។
អារម្មណាទិអាគារេនាតិ
អារម្មណបុរេជាតនិស្សយេនាតាគូណិកកម្មាទិអាគារេន។

តស្មី បដិក្ខត្តតិ តស្មី សហជាតបច្ចយេ បដិក្ខត្ត។ ឥមេ វាវាតិ សហជាតំ
បុរេជាតន្តិវិស្សន្តិតវាវា។ ឯតេ និស្សយាទយោតិ សហជាតតាវិសិដ្ឋេ
និស្សយាទិកេ វេទតិ, ន ឥតវេ។ តេនាហា “យស្មា ច...បេ... បដិក្ខត្តបេន
បដិក្ខត្តា” តិ។

និស្សយាទិក្ខតញ្ច សហជាតបច្ចយំ បេត្វាតិ ឯតេន “បេត្វា
សហជាតបច្ចយំ” ត្ថិ ឯត្ថ អន្តោគធិនិស្សយាទិភារោយេវ សហជាតបច្ចយោ
គហិតោតិ ធស្សេតិ។ និស្សយាទីតិ អាទិ-សន្តេន ហេតុអាទីនំ សន្តិហោ ធម្មញ្ញោ។
អញ្ញមញ្ញបច្ចយធម្មវសេន បវត្តិសញ្ញាវតោតិ អញ្ញមញ្ញបច្ចយធម្មវសេន

សហជាតាធីហិ បវត្តិសញ្ញាវតោ អញ្ញមញ្ញោ បដិក្ខត្ត “កុសលោ
កុសលាព្យាកតស្ស” តិ វារោ បរិហាយតិ។ តេសំ តេសំ បច្ចយុប្បន្នានន្តិ ឥទំ
សាមញ្ញាវចនម្បិ “អញ្ញមញ្ញបច្ចយសង្កហំ គតា” តិ វចនតោ
អញ្ញមញ្ញបច្ចយលាភីនំយេវ គហលំ សិយាតិ អាសង្កំ និវត្តតុំ “កុសលោ ច
កុសលស្ស” តិ អាធិ វុត្តំ។ សមុទាយភូតោតិ ចតុក្កន្ធសមុទាយភូតោ។
ឯកទេសភូតេហិតិ តស្សេវ ឯកទេសភូតេហិ។ “កុសលោ បនា” តិ អាធិ
“នអញ្ញមញ្ញបច្ចយេន... បេ... បរិហាយតិ” តិ ឥមស្ស អដ្ឋកថាវចនស្ស
សមាធានវចនំ។

រូបក្ខន្ធកេសោវ ហោត្តិ រូបាហាររូបិ ព្រិយ្យវសេន, “ឯកទេស
វិប្បយុត្តបច្ចយធម្មហិ” តិ វុត្តធម្មា “តេ” តិ បច្ចាមជ្ជាតិ អាហា “តេតិ តេ
វិប្បយុត្តបច្ចយធម្មា” តិ។

៥៣៣. បច្ចនីយគណានំ ទស្សេតុន្តិ វុត្តេបិ ននុ បច្ចយគណានមេវ ទស្សិតំ
ហោតីតិ កស្សេចិ អាសង្កំ សិយាតិ តំ និវត្តន្តោ អាហា “បច្ចនីយវាគណា
ហិ ទស្សិតា” តិ។ ពលវកម្មំ វិចាកស្ស ឧបនិស្សយោ ហោតិ, ឥតវំ កម្មបច្ចយោ
ឯវាតិ អាហា “វិចាកស្សេបិ បន... បេ... កម្មបច្ចយោ ហោតិ” តិ។

នហេតុមូលកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥៣៤. បរិច្ឆិន្ទគណានាធិតិ ឥទំ ន គណានាបេក្ខំ, អថ ខោវិស្សន្ននាបេក្ខត្តិ
អាហា “បរិច្ឆិន្ទគណានាធិវិស្សន្ននាធិ” តិ។ បច្ចនីយតោ បិតោបិ ហេតុ នយានំ
មូលភាវេនេវ បិតោតិ អាហា “ហេតុមូលកេ” តិ, អដ្ឋកថាយំ បន
“នហេតុមូលក” មិ ច្នេវ វុត្តំ។

៥៣៨. មូលំ សង្ខិបិត្វាតិ សត្តមូលកំ អដ្ឋមូលកំ នវមូលកញ្ចា សង្ខិបិត្វា។
ធូស្វតិ “តីណី”តិ វុត្តសុ តិសុ វិស្សជ្ជនេសុ បុរិមេសុ ធូសុ “កុសលោ ធម្មោ
អព្យាកតស្ស, អកុសលោ ធម្មោ អព្យាកតស្ស”តិ ឥមេសុ។ តេនាហ
“វិចាកោ បច្ចយុប្បន្នោ ហោតិ”តិ។ តតិយេតិ “អព្យាកតោ ធម្មោ
អព្យាកតស្ស”តិ ឥមស្មី។ តេសមុដ្ឋានិកកាយោតិ ឧតុចិត្តាហារាវំ វសេន
តេសមុដ្ឋានិកកាយោ។

៥៤៥. ឯតំ ធូយំ សន្ធាយ វុត្តំ, យថា អរូបំ អរូបស្ស, ឯវំ រូបម្មំ រូបស្ស
វិប្បយុត្តបច្ចយោ ន ហោតិ តិ។ រូចាព្យាកតោ អរូចាព្យាកតស្សតិ ឥទំ វុត្តុន្ទ
សន្ធាយ វុត្តំ។ អរូចាព្យាកតោ រូចាព្យាកតស្សតិ ឥទំ បន
ចិត្តសមុដ្ឋានរូបញ្ចាតិ តេសំ ឯកន្តិកោ វិប្បយុត្តបច្ចយភាវោតិ អាហ
“សហជាត...បេ.... ហោតិយេវ”តិ។ សហជាតាហារិទ្ធិយវសេនាតិ
សហជាតអរូចាហារិទ្ធិយវសេន។

៥៤៦. ឯកមូលកេការវសាធា អនន្តរបកតុបនិស្សយវសេនលព្ពន្ធិតិ ឥទំ
យថាវហារវសេន វុត្តន្តិ តំ យថាវហំ បដិក្ខេចាបដិក្ខេបវសេនបិ ធស្សេតព្ពន្ធិ
“អត្ថិបច្ចយេ បនា”តិអាទិ វុត្តំ។ បុរិមេស្វតិ នារម្មណាទីសុ។ នវាតិ
ឯកមូលការវសាធា នវ។ ទ្វេយេវាតិ “កុសលោ ធម្មោ អព្យាកតស្ស,
អកុសលោ ធម្មោ អព្យាកតស្ស”តិ ឥមេ ទ្វេយេវ។

បច្ចនីយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អនុលោមបច្ចនីយវណ្ណានា

៥៥០. ឥមេហោវាតិ “កុសលោ កុសលស្ស, អកុសលោ អកុសលស្ស”តិ
ឥមេហិ ឯវ សមាធា ហោន្តិ កុសលាទិតាសាមញ្ញេន។ តេន វុត្តំ “អត្តាការតោ

បន្ត អនុវត្ត"តិ។ "កុសលោ កុសលស្ស"តិអាទិនា សតិបិ ឧទ្ទេសតោ
សាមញ្ញោ យេតុយ្យេន សិយាវិភង្គេវិសេសោតិ អាហា "យថាយោគំ និទ្ទេសតោ
ចា"តិ។

៥៥០. ហេតុនាមន្តិ ហេតុ ច តំ នាមញ្ញាតិ ហេតុនាមំ។ បច្ចយន្តិ តមេវ
បច្ចយភូតំ សន្ធាយាតិ យោជនា។

៥៥២. ទិន្នម្បិ អធិបតីនន្តិ សហជាតារម្មណាធិបតីនំ វសេន, តំ "កុសលំ
កុសលស្ស សហជាតតោ ចេវ អារម្មណតោ ចា"តិអាទិនា អដ្ឋកថាយំ
វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ នារម្មណោ សត្តាតិ សហជាតាធិបតីស្ស វសេន វុត្តំ, ន
សហជាតេ សត្តាតិ អារម្មណាធិបតីស្ស វសេន វុត្តន្តិ យោជនា។ ឯវន្តិ យថា
អធិបតីម្ហី វុត្តំ, ឯវំ សព្ពត្ត សព្ពបច្ចយេសុ។ "តស្មី តស្មី...បេ... ឧទ្ទិវតញ្ញា"តិ វត្វា
តស្ស គណនុទ្ធាវស្ស សុករតំ ឧចាយញ្ញា ទស្សេន្តោ "អនុលោមេ...បេ...
វិញ្ញាតុ"ន្តិ អាហា។

អនុលោមបច្ចនីយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បច្ចនីយានុលោមវណ្ណានា

៦៣០. បរិហាបនគណនាយាតិ បរិហាបេតព្ពគណនាយ សមាទត្តញ្ញា ន
ឯកន្តិកំ ឧនតមភាវស្សបិ សម្ពវតោតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហា
"នហេតុនារម្មណាទុកស្ស"តិអាទិ។ តត្ថ សទ្ធិ យោជិយមាទេន
ឧនតវគណនេន អធិបតីបច្ចយេន បរិហីនាបីតិ យោជនា។ សទ្ធិ បរិហីនាបីតិ
វា ឥមស្មី បក្ខេ "អធិបតីបច្ចយេនា"តិ ឥត្តម្ហូតលក្ខណោ ករណាវចនំ។ ឯតន្តិ
លក្ខណំ។

អដ្ឋានន្តិ អនុលោមតោ អដ្ឋានំ អតិដ្ឋានំ។ តិដ្ឋន្តិ អនុលោមតោតិ
យោជនា។ តេសន្តិ ហេតុអាទិនំ។ ឥតវេស្វតិ យាទិសា អធិប្បតា, តេ ទស្សេតុ
“អធិបតី”តិអាទិ វុត្តំ។ ឥមាទិ ទ្វេតិ “កុសលាព្យាកតា អព្យាកតស្ស,
អកុសលាអព្យាកតា អព្យាកតស្ស”តិ ឥមាទិ ច ទ្វេ។

នហេតុមូលកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២៣៦. ហេតុយា វុត្តេហិ តីហិតិ ហេតុបច្ចយា វុត្តេហិ តីហិ វិស្សជ្ជនេហិ
សទ្ធិ។ វាសាមញ្ញមេវ វេទតិ, ន អត្តសាមញ្ញន្តិ អធិប្បាយោ។ តថា កម្មេ តីណីតិ
ហេតុយា វុត្តានេវាតិ ចាតិ “កម្មេ តីណី”តិ ឯត្ថ “ហេតុយា វុត្តានេវា”តិ ឥមស្មី
អត្ថវេទនេហិ តថា វាសាមញ្ញមេវ សន្ធាយ វេទតីតិ អត្តោ។

២៤៤. ឯកេកមេវាតិ ឯកេកមេវ វិស្សជ្ជនំ។

២៥០. សកដ្ឋានេតិ អត្តនា បិតដ្ឋានេ។ តតោ បរេតរាតិ តតោ
អគ្គហិតបច្ចយតោ បរេតរា បច្ចនីយតោ។ នាហារេ...បេ... លាភោ ហោតីតិ
អាហារបច្ចយេ បច្ចនីយតោ បិតេ ឥន្ទ្រិយបច្ចយំ, អនុលោមតោ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេ
ច បច្ចនីយតោ បិតេ អាហារបច្ចយំ អនុលោមតោ យោជេត្វា យថា បញ្ញោ
លព្ពតីតិ អត្តោ។ តេស្វតិ អាហារិន្ទ្រិយេសុ។ ទិដា ភិដ្ឋានិ បច្ចនីយតោ
អនុលោមតោ ច យោជេតព្ពកាវេន។

បច្ចនីយានុលោមវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

កុសលត្ថិកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. វេទនាត្ថិកវណ្ណានា

១. វេទនាត្តិកេ បដិច្ចាទិនិយមន្តិ តិកបទសម្ពន្ធវសេន បដិច្ចវារាជីសុ វុត្តតំ
បដិច្ចសហជាតជ្ជាទិនិយមនំ នលកន្តិ វេទនារូបនិព្វានានិ។ កស្មា?
តិកមុត្តកត្តា។ តថា បច្ចយុប្បន្នវចនំ។ ន ហិ សក្កា វុត្តំ វេទនំ រូបំ និព្វានញា
សន្ធាយ “សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តំ ធម្មំ បដិច្ច សុខាយ វេទនាយ
សម្បយុត្តោ ឧប្បន្នតិ” តិ។ តិកធម្មានន្តិ វេទនាត្តិកធម្មានំ។ តត្ថាតិ
ហេតុបច្ចយាទីសុ។ យថានុរូបតោតិ វេទនាទីសុ យោ យស្ស វេទនាយ
សម្បយុត្តធម្មស្ស អារម្មណាទិបច្ចយោ ភវិតុំ យុត្តោ, តទនុរូបតោ។
អារម្មណាទីតិ អាទិ-សន្នេន អារម្មណាទិបតិអារម្មណូបនិស្សយាទិកេ
សន្តណ្ណាតិ។

១០. កុសលត្តិកេបិ បរិហិនន្តិ ៩ទំ បច្ចនិយំ សន្ធាយ វុត្តំ។
រូបារូបធម្មបរិក្កាហាកត្តាតិ ៩ទំ អនាទិក្ខតស្សបិ សហជាតស្ស អាទិម្ហិ ឋបនេ
ការណាវចនំ។ អាទិ-សន្នេនាតិ “សហជាតាទយោ” តិ ៧ត្ថ អាទិ-សន្នេន។
យថាវហំ អារត្ត ឧប្បត្តិវសេន សព្វេ អរូបធម្មា អារម្មណាទិនំ បច្ចយុប្បន្នា
ហោន្តិ វុត្តំ “បច្ចយុប្បន្នវសេន សព្វារូបធម្មបរិក្កាហាកានំ អារម្មណាទិន” ត្ថិ។
អាទិ-សន្នេន អារម្មណាទិបតិអារម្មណូបនិស្សយាទិកេ សន្តណ្ណាតិ។ តេនាតិ
“សព្វារូបធម្មបរិក្កាហាកា បនា” តិអាទិវចនេន។ សព្វជ្ជានិកានំ... បេ... ទស្សីតា
ហោតិ សហជាតទស្សនេនាតិ អត្ថោ។ ៧កទេសបរិហានិទស្សនេនេវ ហិ
សមុទាយបរិហានិ ទស្សីតា ហោតីតិ។ សហជាតាទយោតិ វា អាទិ-សន្នេន
សព្វជ្ជានិកា ចត្តារោបិ ទស្សីតា ហោន្តិ តិ។ សហជាតមូលកាតិ
សហជាតបច្ចយេ សតិ ភវន្តា ន សហជាតំ បុរតោ កត្វា ចាឡិយំ អាគតា។
តេនាហ “សហជាតនិពន្ធនា... បេ... វុត្តំ ហោតិ” តិ។ សោ បច្ឆាជាតោ កស្មា បន
ន បរិហាយតីតិ សម្ពន្ធា។ តត្ថាតិ យថាវុត្តាយ បរិហានិយំ អបរិហានិយញ្ច។
សហជាតនិពន្ធនេហិតិ សហជាតធម្មនិមិត្តេហិ បច្ចយភាវេហិ ៩ធម

បច្ចុប្បន្នបទប្បញ្ញត្តិ ហេតុការណ៍ វុត្តា។ ឯត្រូវវាតិ បរិហានិយមយេវ។ សា ហិ ឥធម៌ អធិកតា។
សហជាតនិពន្ធនានមេវ បរិហានិយម វុត្តា “កិ សញ្ញាសម្រេច ឆន្ទ បរិហានិ” តិ
អាសន្តិយ អាហ “សហជាត... បេ... ធម្មតិមេត” តិ។

១៧. នយធម្មនមេវ ករោតិ យថា អហេតុកកិរិយចេតនំ សន្ធាយ
“នហេតុបច្ចុប្បន្ន ធម្មបច្ចុប្បន្ន” តិ វុត្តំ លញ្ញា, ឯវំ នវិចាកបច្ចុប្បន្ន តិ លញ្ញា។
អហេតុកមោហំ បន សន្ធាយ “នហេតុបច្ចុប្បន្ន នវិចាកបច្ចុប្បន្ន” តិ លញ្ញា, ន
“ធម្មបច្ចុប្បន្ន” តិ។ តេនាហ “ន ច
បច្ចុប្បន្នបច្ចុប្បន្នធម្មសាមញ្ញធម្មន” តិ អាទិ។

២៥-៣៧. យថា កុសលត្ថិតំ, ឯវំ គណេតព្ពន្ធិ ឥទំ យំ សន្ធាយ ចាឡិយំ
និក្ខតំ, តំ ធម្មតុ វុត្តំ “ហេតុមូលកានំ... បេ... ធម្មនសាមញ្ញ” តិ។ ន ហិ
កុសលត្ថិតិ អនុលោមបច្ចុប្បន្ន គណេតព្ពន្ធិ វេទនាត្ថិតិ តា សមាណ។
បរិវត្តត្វា យោជិតា ឯវំ “នហេតុបច្ចុប្បន្ន ធម្មបច្ចុប្បន្ន អារម្មណ
ឯវំ” តិ អារម្មណំ បឋមំ វត្ថុ វត្ថុព្ពន្ធិ បុរេជាតំ បរិវត្តត្វា បឋមំ វុត្តន្តិ វេទន្តិ។
តថា នហេតុបច្ចុប្បន្ន កម្ម តិណ្ឌិតិ ឥធម្មេវ បទំ បរិវត្តត្វា “ធម្មបច្ចុប្បន្ន
ហេតុយា តិណ្ឌិតិ វុត្ត” តិ វេទន្តិ។

៣៨. តំសម្បយុត្តតិ តេន ធម្មនស្សន សម្បយុត្ត។ ធម្មនស្សសីសេន
សម្បយុត្តធម្ម វុត្តា។ សន្ធាបញ្ញាកេស្វតិ សន្ធាសីលសុតចាគបញ្ញាសុ។
កត្តព្ពន្ធិ វា យោជនា កាតព្វតិ អត្តោ។ អវសេសេស្វតិ វាគាធិសុ។
ចាឡិកតិធម្មនត្ថន្ត “ឯវំ ចាឡិ បវត្តា” តិ ចាឡិយា បវត្តិធម្មនត្ថំ។ វាគាធិហិ
ឧបនិស្សយក្ខតេហិ។ អនុប្បត្តិតោតិ ន ឧប្បន្ននតោ។ តំ ចាឡិកតិ
តិកន្តវចាឡិយា ធម្មនត្ថ “កុសលត្ថិតិ កបិហិ” តិ អាទិមាហ។ ឥនាបិតិ ឥមស្មី
វេទនាត្ថិតិ កបិ។

៦២. អនញ្ញត្តិនិ អភេទំ។ សុខវេទនាសម្បយុត្តោ ហិ ធម្មោ

សុខវេទនាសម្បយុត្តស្សេវ ធម្មស្ស ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ, ន ឥតវេសំ។ ឯស
នយោ សេសបទេសុ សេសេសុ ច “តីណី” តិ អាគតជ្ជានេសុ។ តេន វុត្តំ “សព្វានិ
តីណី សុទ្ធានំ តិណ្ណំ បទានំ វសេន វេទិតញ្ញានិ” តិ។ “បច្ឆាជាតា អរូបធម្មានំ
បច្ចយោ ន ហោន្តិ” តិ យុត្តមេតំ, បុរេជាតា បន អរូបធម្មានំ បច្ចយោ ន ហោន្តិ តិ
កថមិទំ គហេតព្ពន្ធិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “បុរេជាតា” តិ អាទិ, បុរេជាតា ហុត្វា
បច្ចយោ ន ហោន្តិ តិ អត្ថោ។ បុរិមតរំ ឧប្បជ្ជិត្វា បីតា ហិ រូបធម្មា បច្ឆា ឧប្បជ្ជានំ
អរូបធម្មានំ បុរេជាតបច្ចយោ ហោន្តិ, ន ចាយំ នយោ អរូបធម្មេសុ លព្ពតិ។
តេន វុត្តំ “បុរេជាតត្តាភាវតោ” តិ។ តថា បច្ឆាជាតត្តាភាវតោ តិ យថា ឥមស្មី
តិកេ កស្សចិ ធម្មស្ស បុរេជាតត្តាភាវតោ បុរេជាតបច្ចយោ ន ហោន្តិ តិ វុត្តំ,
តថា បច្ឆាជាតត្តាភាវតោ បច្ឆាជាតា ហុត្វា បច្ចយោ ន ហោន្តិ,
បច្ឆាជាតបច្ចយោ ន ហោន្តិ តិ អត្ថោ។ ន ហិ ឯកស្មី សន្តានេ កេសុចិ
អរូបធម្មេសុ បឋមតរំ ឧប្បជ្ជិត្វា បីតេសុ បច្ឆា កេចិ អរូបធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, យតោ
តេ តេសំ បច្ឆាជាតបច្ចយោ ភវេយ្យំ។

៨៣-៨៧. អវសេសេសុ អជ្ឈស្មតិ “សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោ
ធម្មោ” តិ អាទិនា ឯកមូលកេការសាធា យេ នវ នវ វារា អារម្មណបច្ចយាទីសុ
លព្ពន្ធិ, តេសុ យថាវុត្តមេកំ វដ្ឋេត្វា សេសេសុ អជ្ឈសុ។ តិស្សេវាតិ សុទ្ធនុ
តិស្សេវ សហជាតកម្មបច្ចយោ លព្ពតិ។

វេទនាត្តិកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. វិចាកត្តិកវណ្ណានា

១២៣. សោយេវាតិ អកតសមាសេហិ បទេហិ យោ អត្ថោ វុច្ចតិ, សោយេវ អត្ថោ វុត្ថោ ហោតិ។

២៤៥២. តន្ត្រី តំ វេទនំ, តំ វា កជត្តារូបំ។ យស្មា ចិត្តសមុជ្ជានស្ស ឧបាទារូបស្ស យថា ខន្ធបដិច្ច ឧប្បត្តិ, តថា មហាក្ខតេ ច បដិច្ច ឧប្បត្តិ។ ន ហិ តស្ស តទុកយំ វិនា ឧប្បត្តិ អត្ថិ, ន វំ កជត្តារូបស្ស។ តញ្ចិ កម្មស្ស កជត្តា ឧប្បជ្ជមានំ មហាក្ខតេ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា ចិត្តសមុជ្ជានំ រូបំ ឧបាទារូបស្ស តំ វិសេសំ ទស្សេតុំ តនេវ វុត្តំ, ន កជត្តារូបំ វុត្តន្តិ ឥមមត្តំ ទស្សេតុំ “ខន្ធបដិច្ចា” តិអាទិមាហ។ យទិមិ កជត្តារូបំ “មហាក្ខតេ បដិច្ច ចិត្តសមុជ្ជានំ រូបំ ឧបាទារូប” ត្ថិ ឯត្ថ ន គហិតំ, វេទនន្តរេន បន គហិតមេវាតិ ទស្សេន្តោ “បវត្តិយំ បនា” តិអាទិមាហ។ ឯវញ្ច កត្វាតិ ខន្ធបដិច្ច ឧប្បត្តិយា អភាវតោយេវ។ នាហារបច្ចយេតិ អាហារបច្ចយេ បច្ចនិយតោ បិតេ។ តម្បីតិ កជត្តារូបម្បី។ បិតិក្ខណោ កជត្តារូបស្ស អាហារោ ឧបត្ថម្ភកោ ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ “ឧប្បាទក្ខណោ” តិ។

វិចាកត្តិកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. ឧបាទិន្នត្តិកវណ្ណានា

៥១. អធិបតិធម្មោយេវ លោកុត្តរធម្មេសុ នាធិបតិបច្ចយា ឧប្បជ្ជតីតិ អាហា “នាធិបតិបច្ចយាតិ សយំ អធិបតិភូតត្តា” តិ។ ននុ អធិបតិធម្មាបិ អារម្មណាធិបតិវសេន អធិបតិបច្ចយេន ឧប្បជ្ជតីតិ ចោទនំ សន្ធាយាហា “អវិវហិតា... បេ... ទស្សេតិ” តិ។ អវិវហិតារម្មណាធិបតិសូតិ លោកុត្តរេ សន្ធាយាហា។ តេ ហិ និព្វានារម្មណត្ថា ឯវំ វុច្ចតិ។ បិ-សទ្ទេន កោ បន វាទោ វិវហិតារម្មណាធិបតិអនេកត្តារម្មណាធិបតិសូតិ ទស្សេតិ។

៧២. អនុចាលនុបត្តម្ភនវសេនាតិ ជីវិតិន្ទ្រិយំវិយ កដត្តារូចានំ
អនុចាលនវសេន ឌីជា តស្សេវ កម្មជកាយស្ស ឧបត្តម្ភនវសេន បច្ចយោ
ហោតិ, ន ជនកវសេនាតិ យោជនា។ ឯតស្មី បន អត្ថេ សតីតិ កម្មជកលាបេ
ឌីជា តស្សេវ កម្មជកាយស្ស ឧបត្តម្ភកវសេន បច្ចយោ ហោតីតិ ឯតស្មី អត្ថេ
លព្ពមានេ។ អាហារន្តិបិ វត្ថព្ពន្តិ យថា ជីវិតិន្ទ្រិយវសេន “ឧចាទិន្នចាទានិយោ
ធម្មោ ឧចាទិន្នចាទានិយស្ស ធម្មស្ស អត្ថិបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ វុត្ថំ, ឯវំ
យថាវុត្ថអាហារស្សបិ វសេន វត្ថព្ពន្តិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច យស្មី កលាបេ កម្មជា
ឌីជា កទាចិ តស្សេវ ឧបត្តម្ភនបច្ចយោ ហោតីតិ អយមត្ថោ អដ្ឋកថាយំ
នស្សិតោ។ យទិ កម្មជា ឌីជា ឯកំសតោ សកលាប្បបូបត្តម្ភនវសេនេវ
បវត្ថតិ, តថា សតិ ឥមាយ ចាឡិយាវិរោធា សិយាតិ នស្សេន្តោ “យទិ
ច...បេ... ហោតិ” តិ អដ្ឋកថាវចនំ ឧទ្ទិស្វា តត្ថ ទោសំវិភាវេន្តោ “ឯវំ សតី” តិ
អាហា។ តត្ថ តន្តិ តំ វចនំ។ អនុជ្ឈាបាជាយ អត្ថនោ បច្ចយតោ និព្ពត្តាយ,
បច្ចយោ ចត្ថ កម្ម្មយេវ។ តេនាហ “សសន្តានកតាយ ឧចាទិន្នោជាយា” តិ។

អយម្មិ បញ្ញោ, ន កេវលំ បុត្តេ វុត្ថអាហារោយេវាតិ អធិប្បាយោ។
ឧទ្ទិសត្តោ សិយា, ន ច ឧទ្ទដោ។ តស្មាតិ ឯតស្ស “វាទោ ពលវតរោ” តិ ឯតេន
សម្ពន្ធា។ កស្មា បន យថាវុត្ថេសុ ទ្វីសុ បញ្ញេសុ អាហារោ ន ឧទ្ទដោតិ អាហា
“អនុជ្ឈាបាជស្ស” តិ អាទិ។ តត្ថ ទុតិយបញ្ញោតិ ទុកម្វលកេ ទុតិយបញ្ញោតិ
យោជនា។ ទុតិយបញ្ញោ ច ន ឧទ្ទដោតិ ឯត្ថាបិ “អនុជ្ឈាបាជស្ស...បេ...
អភាវតោ” តិ ឥទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតត្ថំ។ ឥតវស្សាតិ អនុជ្ឈាបាជស្ស។
អនុជ្ឈាបាជមេវ ន អនុជ្ឈាបាជំ, យថាវុត្ថោជន្តិ អធិប្បាយោ។ “ពលវតរោ” តិ
វត្វា តស្ស ពលវតរការំ នស្សេន្តោ “ន បី” តិ អាទិមាហា។ កតិបយាលោបេ
អនុជ្ឈាបាវត្វា វសិត្វា បិតស្ស វិយ អនុជ្ឈាបាជមត្តាហិ មណ្ឌាកាទីហិ
អនុជ្ឈាហារកស្ស សរីរេ វិសេសាធានំ វេទិតត្ថំ។

ឥត វុត្តហិតិ ឥមស្មី ឧបាទិន្នត្តិកេ វុត្តហិ។

ឯកមូលកកុកតិការសានបញ្ញាវិស្សន្ននេហិតិ ឯកបទមូលកេហិ

ឧកាវសានេហិ តិការសានេហិ ច បញ្ញាវិស្សន្ននេហិ។ តេ បទ

“អនុចាទិន្នចាទានិយោ ធម្មា ឧបាទិន្នចាទានិយស្ស អនុចាទិន្នចាទានិយស្ស

ច ធម្មស្ស អត្ថិបច្ចយេន បច្ចយោ, អនុចាទិន្នអនុចាទានិយោ ធម្មា

ឧបាទិន្នចាទានិយស្ស អនុចាទិន្នចាទានិយស្ស អនុចាទិន្នអនុចាទានិយស្ស ច

ធម្មស្ស អត្ថិបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯវំ វេទិតញ្ចេ។ ឥតាតិ ឥមស្មី ឧបាទិន្នត្តិកេ។

ឧតិយឧកាវសានេវិយាតិ ឧតិយឧកាវសានេ បញ្ញាវិស្សន្ននេវិយ,

“អនុចាទិន្នចាទានិយោ ធម្មា ឧបាទិន្នចាទានិយស្ស អនុចាទិន្នចាទានិយស្ស

ច ធម្មស្ស អត្ថិបច្ចយេន បច្ចយោ, សហជាតំ បច្ឆាជាត”ន្តិ ឯតស្ស វិស្សន្ននេ

វិយាតិ អត្តោ។ អយញ្ច អត្តោ តតិយបទមូលកេសុ

ឧកតិការសានបញ្ញាសុបិ លត្តតេ។ យទិ បទ តេ បញ្ញា កុសលត្តិកេបិ

លត្តន្តិ, អថ កស្មា តត្ថ ន ឧទ្ធជាតិ អាហា “សុខាវពោធនត្ថំ បទ តត្ថ

សហជាតវសេនេវិស្សន្ននំ កត”ន្តិ។ សហជាតវសេនេវាតិ

សហជាតអត្ថិបច្ចយវសេនេវ។ ឯកមូលកកុកតិការសានាតិ “កុសលោ ធម្មា

កុសលស្ស ច អព្យាកតស្ស ចា”តិ ឯវំបកាវា បញ្ញា។ តត្ថ កុសលត្តិកេ

ឧទ្ធជា។ ឥត បទ ឥមស្មី ឧបាទិន្នត្តិកេ។ ឯតេហិ យថាវុត្តហិវិស្សន្ននេហិ។

ឯកោ ធម្មាតិ ឯកោ វេទនាទិកោ បច្ចយធម្មា។ អនេកេហិតិ

សហជាតបច្ឆាជាតាទីហិ អនេកេហិ អត្ថិបច្ចយវិសេសេហិ។ អនេកេសំ

ធម្មានន្តិ អនេកេសំ បច្ចយុប្បន្នធម្មានំ។ ឯកោ អត្ថិបច្ចយោតិ ឥទំ

អត្ថិបច្ចយតាសាមញ្ញតោ វុត្តំ។

ឥតានិ យថាវុត្តំ អវុត្តញ្ច អត្ថិបច្ចយេ លត្តមានំវិសេសំវិត្តាវតោ

ធស្សេន្តោ “ឯកោ ហិ”តិអាទិមាហា។ តត្ថ ឯកោតិ អត្ថិបច្ចយវិសេសេសុ

ឯកោ។ ឯកស្សតិ តាទិសស្សេវ ឯកស្ស។ អញ្ញាថា ហិ ឯកោ ធម្មា ឯកស្ស
ធម្មស្ស បច្ចយោ នាម នត្ថិ។ ឯកនេវាតិ សហជាតអត្ថិបច្ចយេនេវ យថា
ឡិក្កន្តិកូលោ វត្ថុ។ តញ្ជី អត្តនា សហជាតស្ស នាមស្ស
សហជាតអត្ថិបច្ចយេនេវ បច្ចយោ ហោតិ, ន បុរេជាតាទិនា។ ឯកោ
សហជាតអរូបកូន្នោ អនេកេសំ អត្តនា សហជាតានំ អរូបកូន្នានំ ឯកេន
សហជាតអត្ថិបច្ចយេន, អនេកេហិ សហជាតបច្ឆាជាតអត្ថិបច្ចយេហិ
យថាក្កមំ អត្តនា សហជាតានំ ចិត្តសមុជ្ជានុរូចានំ បុរេជាតានំ
តេសមុជ្ជានិក្ខរូចានំ។ អនេកោ បុរេជាតវត្ថុរូបញ្ចេវ សហជាតអរូបកូន្នា ច
ឯកស្ស អរូបកូន្នស្ស យថាក្កមំ បុរេជាតសហជាតអត្ថិបច្ចយេហិ។ អនេកោ
អរូបធម្មា អនេកេសំ សហជាតអរូបធម្មានំ បុរេជាតរូបធម្មានញ្ច
សហជាតបច្ឆាជាតអត្ថិបច្ចយេហិ។ អនេកោ វា អាហារិទ្ធិយុប្បកាហោ
អនេកេសំ រូបធម្មានំ យថាវហំ សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតាហារិទ្ធិយវសេន
អត្ថិបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ។ ឯវំ បច្ចយុប្បន្នានំ អសមាទត្តេហិ អយមត្ថោ
សម្ពុវតិ, សមាទត្តេ បន វត្តព្ភមេវ នត្ថិ។ តេនាហា “សមាទត្តេ
បច្ចយុប្បន្នធម្មាន”ន្តិ។ សហជាតំ បុរេជាតេនេវ សហ អត្ថិបច្ចយោ ហោតីតិ
សហជាតអត្ថិបច្ចយេធម្មា បុរេជាតអត្ថិបច្ចយេធម្មេន សហេវ អត្ថិបច្ចយោ
ហោតិ។ យថា វត្ថុនា បុរេជាតអត្ថិបច្ចយំ លក្ខន្តា ឯវំ កុសលាទិធម្មា
សហជាតានំ ខន្ធានំ ចិត្តសមុជ្ជានានញ្ច រូចានំ សហជាតអត្ថិបច្ចយោ ហោតិ,
តថា តេ បុរេជាតស្ស កាយស្ស បច្ឆាជាតបច្ចយេហិ ហោតិយេវ។ តេនាហា
“បច្ឆាជាតេន ចា”តិ។ អត្ថិបច្ចយោ ហោតីតិ សម្ពុន្នោ។ អយំ
សហជាតបច្ឆាជាតានំ អត្ថិបច្ចយេភាវោ បច្ចយេធម្មានំ អភេទេ ឯវំ ឥន្ទ្រតោ, ន
ភេទេ។ តេនាហា “អនញ្ញធម្មត្ថេន...បេ.... នាវាធម្មត្ថេ”តិ។

ឥតនិ តស្ស នាធាធម្មត្ថេ អភារំ ចាឡិយាវិភាវេន្តោ “យទិ
សីយា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ ឯកោ អត្ថិបច្ឆយភារោ នត្ថិតិ ឯកស្សេវ
បច្ឆយធម្មស្ស វសេនលព្ពមាធា ឯកោ អត្ថិបច្ឆយភារោ នត្ថិ។ កស្មា?
វិរោធតោ។ តេន វុត្ថំ “សហជាត...បេ... ន វុត្ថំ”ន្តិ។ ឯវញ្ច កត្វាតិ
សហជាតបច្ឆាជាតានំ ឯកធម្មវសេន សហ អលាភតោ ឯវ។
ឯកធម្មវសេនាតិ ឯកស្សេវ បច្ឆយធម្មស្ស វសេន។ តេនាហ “នាធាធម្មានំ
វិរុទ្ធសភាវត្តា”តិ។ វិរុទ្ធសភាវតា ច សហជាតបច្ឆាជាតវសេន វេទិតញ្ច, ឥធន
បន លោកិយលោកុត្តរាទិការតោតិ។ អញ្ញាថាតិ តេសំ សហជាតបច្ឆាជាតានំ
ឯកជ្ឈំលាភេ។ ឥន្ទ្រិយបដិក្ខេបេបីតិ ឥន្ទ្រិយបច្ឆយេ បច្ឆនីកតោ បីតេបិ។
តស្ស បញ្ញាស្ស លាភតោតិ “ឧចាទិន្ទុចាទានិយោ ច អនុចាទិន្ទុចាទានិយោ ច
ធម្មា ឧចាទិន្ទុចាទានិយស្ស ធម្មស្ស អត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ”តិ ឯតស្ស បញ្ញាស្ស
លាភតោ។ ពារីសាតិ ឯកមូលការសាធានវ, ឯកមូលកកុការសាធា បញ្ច,
ឯកមូលកតិការសាធាមេកំ, ឧកមូលកេការសាធា ចត្តារោ,
ឧកមូលការសាធា ទ្វេ, ឧកមូលកតិការសាធាមេកន្តិ ឯវំ ពារីសតិ។ យថា
បុព្វេ សហជាតំ បុរេជាតេន សហោវ អត្ថិបច្ឆយោ ហោតីតិ វុត្ថំ, ឯវំ បុរេជាតម្បិ
តេនាតិ ធស្សេន្តោ អាហ “បុរេជាតំ សហជាតេនេវ សហ អត្ថិបច្ឆយោ
ហោតី”តិ។ តត្ថ សហជាតេនេវ សហាតិ សហជាតេន សហោវ។
អជ្ឈានប្បយុត្តោ ហិ អយំ ឯវ-សន្នោ, សហជាតេន នវិនា
បុរេជាតអត្ថិបច្ឆយោតិ អត្តោ។ ឥតវេសុ បន អត្ថិបច្ឆយធម្មសុ និយមោ នត្ថិ
តេហិ សហាបិ វិនាបិ ភាវតោ។ តេនាហ “ន ឥតវេហី”តិ។ តម្បិ វត្ថុ
តំសហិតបុរេជាតមេវាតិ យំ “បុរេជាតំ សហជាតេនេវ សហ អត្ថិបច្ឆយោ
ហោតី”តិ វុត្ថំ, តម្បិ វត្ថុបុរេជាតញ្ចេវ តំសហិតារម្មណាបុរេជាតមេវ ច, ន
កេវលំ អារម្មណាបុរេជាតំ។ តេនាហ “ន ឥតវ”ន្តិ។

ឥតនិយម យថាវត្ថុមត៌ ចាបន្តរេនវិការេត៌ “កុសលត្ថិកេហី” តិអាទិវត៌។
 យទិ បុរេជាតំ តំសហជាតេនវិនាបិ អត្ថិបច្ចយោ សិយា, “និប្បយុត្តបច្ចយា
 អត្ថិយា បញ្ញា” តិ វត្ថុំ ន សក្កា, វត្ថុញោតំ, តស្មាវិញ្ញាយតិ “បុរេជាតំ
 សហជាតេន សហោវ អត្ថិបច្ចយោ ហោតិ” តិ។ និប្បយុត្ត ពាវិសាតិ ឯត្ថាបិ
 ឯសេវ នយោ។ តត្ថាតិ សនិទស្សនត្ថិកេ។ អត្ថិវិភង្កេតិ អត្ថិបច្ចយស្ស
 វិភជនេ។ តិកម្មលកេការសានន្តិ “សនិទស្សនសប្បដិយោ ច
 អនិទស្សនសប្បដិយោ ច អនិទស្សនអប្បដិយោ ច ធម្មា
 អនិទស្សនសប្បដិយស្ស ធម្មស្ស អត្ថិបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ ឯវំ តិកម្មលកោ
 ឯការសានោ បញ្ញោ ឧទ្ធដោ។ បច្ចយុទ្ធាវេតិ ច តត្ថេវ បច្ចយុទ្ធាវេ។ តថា ច សោ
 បញ្ញោ ឧទ្ធដោ។ តយំ កេចំ, យទិ បុរេជាតំ សហជាតេនេវ សហ អត្ថិបច្ចយោ
 ហោតិ តិ ចោទនាយំ អាហា “តំ វត្ថុសហិតស្ស... បេ... បច្ចយការតោ” តិ។
 តស្សត្ថោ - យទិបិ តត្ថ សនិទស្សនសប្បដិយគ្គហណោន
 អារម្មណបុរេជាតស្ស អត្ថិបច្ចយភារោ វុត្ថោ, តថាបិ
 អនិទស្សនអប្បដិយគ្គហណោតោ វត្ថុម្បិ គហិតន្តិ វត្ថុសហិតស្ស
 អារម្មណបុរេជាតស្ស សហជាតេន សហោវ អត្ថិបច្ចយភារោ វុត្ថោតិ។
 បច្ឆាជាតំ អាហារិទ្ធិយេហោវ សហ អត្ថិបច្ចយោ ហោតិ, ន បុរេជាតេនាតិ
 អធិប្បាយោ។ អនញ្ញធម្មត្ថេតិ បច្ចយធម្មស្ស អនញ្ញត្ថេ។ សហជាតេន សហ
 អត្ថិបច្ចយោ ហោតិ តិ យោជនា។ សេសបទទ្ធយេបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថាបិ
 បដិយោតិ បុរេជាតំយេវ ទដ្ឋព្ពំ។ “អត្ថិបច្ចយវិសេសេសុ បនា” តិអាទិនា អត្ថនា
 ទស្សិតំ វិចារំ “ឯវមេត” ន្តិ និកមនវសេន បច្ឆាមសតិ។

ឧបាទិន្ទត្ថិ កវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. វិភក្តត្ថិកវណ្ណានា

២២. វិភក្តិកេសត្ថសុ មូលកេសូតិ “សវិតក្កសវិចារំ ធម្មំ
 បដិច្ចា” តិអាទិនា អាគតានិ តីណិ ឯកកានិ, តីណិ ទុកានិ, ឯកំ តិកន្តិ ឯវំ
 ឯកមូលកានិ យានិ សត្តមូលកានិ, តេសុ។ យថាក្កមន្តិ ចាឡិយំ
 អាគតានុក្កមេន។ សត្តាតិ បឋមេ ឯកកេសត្ថ។ បញ្ញាតិ ទុតិយេ បញ្ញា
 តានិមាណិ ហេតុបច្ចយេ វុត្តនយេន វេទិតញ្ញានិ។ ឥធម បន បវត្តិវសេនេវ
 យោជេតព្ពំ។ តីណីតិអាទិសុ តតិយេ តីណិ, ចតុត្ថ ឯកំ, បញ្ញាមេ តីណិ, ធម្មេបិ
 តីណិ, សត្តមេ ឯកំ។ តានិ បន យថាក្កមំ តតិយបទំ បដិច្ច
 តតិយបទទុតិយបទតទុកយវសេន, បឋមបទតតិយបទានិ បដិច្ច
 តតិយបទវសេន, បឋមបទទុតិយបទានិ បដិច្ច
 បឋមបទតតិយបទតទុកយវសេន, ទុតិយបទតតិយបទានិ បដិច្ច
 បឋមបទតតិយបទតទុកយវសេន, បឋមទុតិយតតិយបទានិ បដិច្ច
 តតិយបទវសេនេវ វេទិតញ្ញានិ។ អញ្ញមញ្ញេ អជ្ជីសាតិអាទិសុបិ ឥមិនាវ
 នយេន គណនា វេទិតញ្ញា។ ឯវន្តិ យថាវុត្តំ គណនំ បច្ចាមសតិ។
 ទុតិយតតិយមូលកេសុ ឯកំ ឯកន្តិ ទុតិយមូលកេ ឯកំ, តតិយមូលកេ
 ឯកន្តិ យោជេតព្ពំ។ តថា អាសេវនេតិ យថា បុរេជាតេ ឯកានស, តថា
 អាសេវនេតិ អត្ថោ។ អញ្ញានីតិ អធិបតិអញ្ញមញ្ញបុរេជាតាសេវនតោ អញ្ញេសុ
 បច្ចយេសុ គណនានិ។ ហេតុអារម្មណសទិសានីតិ ហេតុអារម្មណបច្ចយេសុ
 គណនាសទិសានិ។

៣០. អវិសេសេនាតិ “វិចាក” ន្តិវិសេសនំ អកត្វា ន បន វិស្សជ្ជនំ កតន្តិ
 យោជនា។ តត្ថ ការណំ វុត្តំ “កស្មា” តិអាទិមាហា។ ឥតវេសន្តិ
 លោកិយវិចាកានំ។ តេវិសុំ និទ្ធាវេត្វា វុត្តាតិ តេ យថាវុត្តលោកិយវិចាកា
 អវិតក្កវិចារមត្តសាមញ្ញតោ វិសុំ នីហិវត្វា វុត្តា។ “អវិតក្កវិចារមត្ត ខន្ធ
 បដិច្ច អវិតក្កវិចារមត្តា អធិបតិ” តិ វុត្តរាសិ បុរិមកោដ្ឋាសោ។

៣៨. ឯតន្ត្រី “អវិតក្កវិចារមត្តំ អវិតក្ក...បេ... សហ គច្ឆន្តោ” តិ
អាគតចាឡិបទំ។ តស្ស អត្ថំ ធម្មត្ថំ “មូលំ...បេ... វុត្ថំ ហោតី” តិ អាហា។ តត្ថ
អវិតក្ក...បេ... យោជេន្តោតិ អវិតក្កហិ អវិតក្កបរិយាយេន វុត្ថហិ
អវិតក្កវិចារមត្តអវិតក្កវិចារបទេហិ សហ មូលបទំ, អាសេវនមូលកមេវ
វា គច្ឆន្តេន យោជេន្តេន នបុរេជាតសទិសំ នាសេវនេ ចាឡិកមនំ កាតព្វំ,
បឋិតព្ពន្ធិ អត្តោ។ ចោត្ថកេសុ បទ “អវិតក្កវិចារមត្តំ វិចាកេន សហ
គច្ឆន្តោ” តិ ទិស្សតិ, វិចាកេន វិសេសនភូតេន សហ យោជេន្តោតិ អត្តោ។
តេនេវាហ “វិចាកំ អវិតក្កវិចារមត្តន្តិអាទិ យោជេតព្វ” ត្ថិ។

ឯកមូលកេ ចាឡិយំ យោជិតមេវាតិ “ទុមូលកេសុ បឋមេ” តិ វុត្ថំ។

៤៩. មូលបទមេវ អវសានភាវេនាតិ “សវិតក្កសវិចារំ ធម្មំ បច្ចយា
សវិតក្កសវិចារោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ នហេតុបច្ចយា” តិ អាទិនា មូលបទមេវ
អវសានភាវេន យោជិតំ។ សត្ត មោហា ឧទ្ធវិតញ្ញាតិ ឥទំ នហេតុបច្ចយំ សន្ធាយ
វុត្ថំ។ បដិច្ចវារេ ហិ អហេតុកមោហោ តិក្ខត្ថមេវ អាគតោ។ ឥធម បទ “វុត្ថំ
បច្ចយា” តិ អាទិនា ចតុសុបិ មូលកេសុ អាគតោ, តស្មា សត្តក្ខត្ថំ អាគមនំ
សន្ធាយ “សត្ត មោហា” តិ វុត្ថន្តិ វេទិតព្វំ។

ឧបទិស្សយេន សង្កហិតត្តាតិ ឧបទិស្សយេន បច្ចយេនេវ កម្មបច្ចយស្ស
សង្កហិតត្តា។ សព្ពស្សបិ រូចារូចាវចរកម្មស្ស ពលវភាវតោ
ឧបទិស្សយត្តាភាវោ នត្ថិ, យតោ តំ “គរូ” តិ វុច្ឆតិ, កម្មក្ខយករស្ស បទ
កម្មស្ស ពលវភាវេ វត្ថព្វមេវ នត្ថិតិ ឥមមត្តំ ចាឡិយា ឯវិភាវេតុំ វុត្ថំ
“ឧចាទិន្នត្តិកបញ្ញាវាវបច្ចនីយេ ហិ...បេ... វិញ្ញាយតី” តិ។

វិតក្កត្ថិកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ទស្សនេនបហាតព្ពន្ធិកវណ្ណានា

បដិច្ចសមុប្បាទវិកង្កេតវិចារិតនយេនវិចារេតព្ពន្ធិ ៩ទំ “ន ច បុុុដ្ឋនានំ
ទស្សនេន បហាតុំ សក្កុណោយ្យោ, ឥតវេសំ ន កេនចិ បច្ចយេន បច្ចយោ ន
ហោន្តិទិ សក្កាវុត្ថុ” ត្ថិអាទិនា អត្តនា អាជីតំ អមតគ្គបថវិនិច្ឆយំ សន្ធាយ វុត្ថុ។
តត្ថ យំ វុត្ថុពុំ, តម្បី បដិច្ចសមុប្បាទដីកាយ អត្ថវិវរណោ វុត្ថុមេវ, តស្មា តត្ថ
វុត្ថនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

ទស្សនេនបហាតព្ពន្ធិកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បដ្ឋានបករណ-អនុដីកា សមត្ថា។

ឥតិ បញ្ចបករណមូលដីកាយ លីនត្ថវណ្ណានា

អនុដីកា សមត្ថា។

អភិធម្មស្ស អនុដីកា សមត្ថា។

